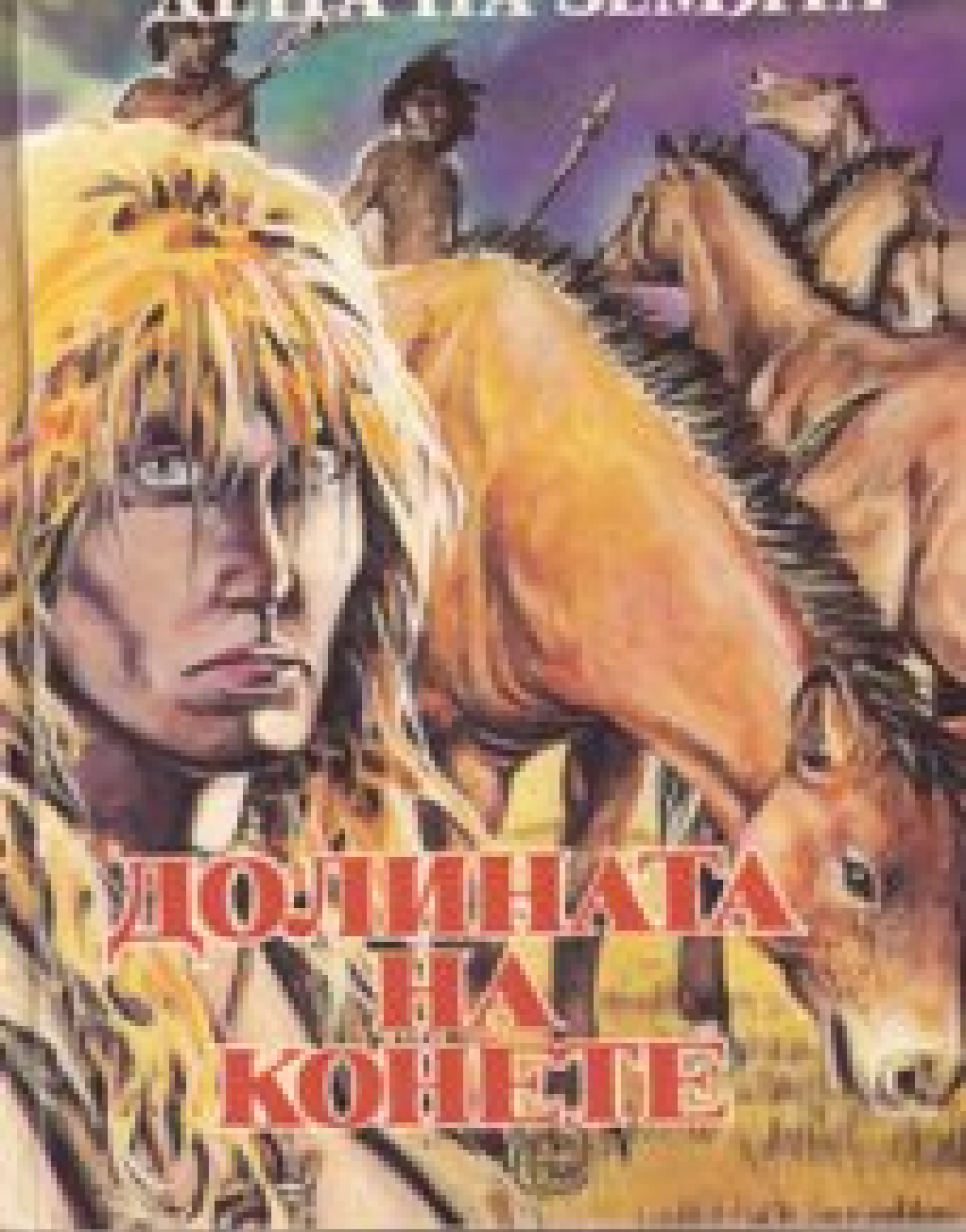

Джон
М. ДЕЛ

ДЕЩА НА ЗЕМЯТА

ДОЛИНАТА
НА
КОНЕТЕ

Джийн М. Оел

Долината на конете

БЛАГОДАРНОСТИ

В добавка към хората, споменати в „Кланът на пещерната мечка“, които продължиха да ми помагат и за тази книга от серията „Децата на земята“ и на които аз също продължавам да съм им благодарна, сега съм задължена и на: директора, д-р Дензил Фъргъсън, и персонала на опитната станция в Мальор във високите пустинни степи на Централен Орегон и особено на Джим Ригз. Освен другите неща той ме научи как се пали огън, как се използва копиетът, как се правят спални рогозки от папур, как се оформя с натиск инструмент от кремък и как се пасира еленов мозък – кой би помислил, че кожата на елена може да стане мека като кадифе?

Дорийн Ганди, за внимателния прочит и забележките, благодарение на които се уверих, че тази книга е напълно самостоятелна.

Рей Оел, за поддръжката, окуражаването, помощта и загдето миеше чиниите.

1

Беше мъртва. Какво от туй, че ледените иглички на смразяващия дъжд жулеха кожата и? Младата жена се сви на вятъра и придърпа пониско качулката от росомахова кожа. Яростните пориви усукваха около краката и мечата кожа, с която бе облечена.

Това насреща дървета ли са? Стори и се, че си спомня как по-рано е видяла рошава редичка дървесна растителност на хоризонта, и и се прииска да бе обърнала повече внимание или паметта и да бе тъй добра, както на останалите от Клана. Тя все още мислеше за себе си като за Клан, макар никога да не бе била, а пък сега беше и мъртва.

Сведе глава и се приведе към вятъра. Бурята я бе връхлетяла внезапно от север и тя отчаяно се нуждаеше от укритие. Само че пещерата бе далеч, а местността беше непозната. Откакто напусна, бе минал цял луен цикъл, а тя все още нямаше представа къде отива.

На север, към голямата земя оттатък полуострова – само това знаеше. През нощта, когато умря, Иза и каза да си тръгне, каза, че Брод ще намери начин да я нарани, когато стане водач. Иза се оказа права. Брод я бе наранил по-лошо, отколкото можеше да си представи.

Той нямаше основание да ми отнема Дърк, помисли си Айла. Дърк е мой син. Брод нямаше основание и да я прокълне. Той бе човекът, който разгневи духовете. Той бе човекът, който докара земетресението. Но тогава тя поне знаеше какво може да очаква. А втория път всичко стана тъй бързо, че дори на Клана му трябваше време, за да го приеме, да я изхвърли от очите си. Само че не можаха да накарат Дърк да не я вижда, ако и да беше мъртва за останалата част от клана.

Брод я бе проклет в пристъп на гняв. Когато първия път я бе проклет Брун, той ги беше подготвил. Той си имаше основания. Те знаеха, че той трябва да го стори, а и той и бе дал шанс.

Повдигна глава към поредния леден порив и забеляза, че се мръква. Скоро ще се стъмни, а краката и са вкочанени. Студената лапавица се просмукваше през кожените и нозебрани въпреки острицата, която бе напъхала вътре в тях за изолация. Почувства облекчение, когато видя едно закръняло и усукано борче.

В степта дърветата бяха рядкост. Те растяха само там, където имаше достатъчно влага. Две редици борове, брези или върби, изваяни от вятъра в осакатени асиметрични форми, обикновено показваха речно

русло. Такава гледка бе добре дошла през сухите сезони в една земя, където подпочвената вода беше рядкост. Когато бурите завиеха над откритата равнина откъм големия северен ледник, дърветата предлагаха защита макар и скъперническа.

След още няколко стъпки младата жена стигна до истинска рекичка, въпреки че между окованите в лед брегове течеше само тясна струйка вода. Тя сви на запад по течението, като се оглеждаше за по-плътна растителност, която би могла да и предостави по-добро скривалище, отколкото близкия шубрак.

Помъкна се отново с пуснатата качулка, но се озърна, щом вятърът внезапно затихна. Оттатък рекичката отвесна скала защищаваше брега. Острицата изобщо не стопли нозете и когато при пресичането ледената вода се процеди вътре, ала тя бе щастлива, че се е озовала на тихо. На едно място калната стена на брега беше вдълбана, като отгоре оставаше изтъкан от преплетени корени на треви и сплъстена стара растителност навес със сравнително сухо местенце под него.

Развърза подгизналите каишки, придържащи походната кошница към гърба и, и я тръсна долу. После извади тежката зуброва кожа и един як ошмулен клон. Издигна нисък наклонен навес и затисна краищата му с камъни и довлечени от течението пънове. Клонът го държеше отворен отпред.

Със зъби разхлаби ремъците на дланобраните си. Те представляваха парчета кожа с приблизително кръгла форма, събираха се при китката и имаха прорез отстрани на дланите, за да може да извади палеца или цялата си ръка, когато поиска да хване нещо. Нозебраните бяха направени по същия начин, като се изключи прорезът, и тя се поизмъчи, докато развърже набъбналите кожени ремъци, усукани около глезените и. Махна ги, внимателно извади отвътре мократа острица.

Постла мечата си завивка с мократа страна надолу на земята под навеса, постави отгоре острицата, дланобраните и нозебраните и пропъля вътре с краката напред. Уви се с кожата и придърпа кошницата, за да затули отвора. Потърка студените си нозе и когато влажното и кожено гнездо се затопли, се сгуши и затвори очи.

* * *

Зимата издъхваше с последни смразяващи въздишки и неохотно отстъпваше на пролетта, ала младият сезон показваше капризния си характер. Между студените напомнания за ледниковия мраз влудяващите намеци за топлина обещаваха лятна жегга. През нощта в резултат на

рязката промяна се разрази буря.

Когато Айла се събуди, снежните и ледените ивици край брега хвърляха ослепителни слънчеви отблясъци, а небето грееше в тъмносино. Разръфани парцали облаци се носеха на юг. Тя изпълзя от навеса и се втурна боса към водата с мяха за вода. Напълни покрития с кожа мях, без да обръща внимание на ледения студ, отпи една голяма глътка и побягна обратно. Облекчи се на брега и пропълзя в кожата си, за да се стопли отново.

Не се залежа дълго. Твърде много и се искаше да бъде навън сега, когато опасността от бурята бе отминала и слънчевата светлина я мамеше. Усука изсушените от топлината на тялото и нозебрани и завърза мечата кожа върху обточената с козина кожена завивка, в която бе спала. Извади от кошницата парче сушено месо, опакова навеса и дланобраниите и потегли, дъвчейки месото.

Рекичката течеше почти направо и ходенето спореше. Айла си затананика монотонно със затворена уста. В гъстака край брега съзираше по някое зелено петно. Едно малко цвете, което смело бе показало миниатюрното си лице сред топящите се преспи сняг, я накара да се усмихне. Буца вледенен сняг се отчупи, плясна до нея и се понесе напред, понесена от бързото течение.

Когато напусна пещерата, пролетта беше пукнала, ала на южния край на полуострова беше по-топло и сезонът започваше по-рано. Планинската верига спираше острите ледникови ветрове, а крайморският бриз от вътрешното море затопляше и овлажняваше тясната брегова ивица и южните склонове до умерен климат.

Степите бяха по-студени. Тя бе заобиколила източния край на планините, но докато вървеше на север през откритата степ сезонът напредваше със същата скорост. Нито веднъж не се затопли повече от ранна пролет.

Дрезгавите кръсци на рибарките привлякоха вниманието и. Погледна нагоре и видя няколко малки, подобни на чайки птици, които без усилие кръжаха и планираха с разперени криле. Морето трябва да е наблизо, помисли. Време е птиците да гнездят това означава яйца. И може би най-разнообразни миди по скалите и оставени от прилива локви, пълни с анемони.

Слънцето приближаваше зенита си, когато тя стигна до един закътан залив, образуван от южния бряг на голямата земя и северозападния склон на полуострова. Най-накрая бе стигнала до широката гърловина, която съединяваше ивицата земя с континента.

Айла свали кошницата и се покатери по една зъбеста скала, която се издигаше високо над околността. Откъм морето бумтящият прибой бе изсякъл наъзбени резени от масивната скала. Когато започна да събира яйца, ято гагарки и рибарки я сгълчаха с яростни квакания. Тя счупи няколко яйца и ги изпи още топли от гнездото. Преди да слезе надолу, мушна още няколко в гънката на дрехата си.

Свали нозебраните и нагази във водата, за да измие от пясъка мидите, които се бяха отлепили от скалата на нивото на водата. Подобните на цветя морски анемони прибраха лъжливите си венчелистчета, когато посегна да ги откъсне от плитките локви, останали по брега след отлива. Само че тези анемони имаха непознати форми и окраска. Вместо с тях приключи обяда си с няколко миди, изровени от пясъка – една лека вдлъбнатина ги бе издала. Не използва огън и се наслади на суровите морски дарове.

Преяла с яйца и морска храна, младата жена си почина в основата на високата скала, а после я изкатери отново, за да огледа по-добре брега и голямата земя. Седна на върха на монолита, обгърна с ръце коленете си и погледна през залива. Вятърът хвърли в лицето и дъха на богатия морски живот.

Южният бряг на континента плавно извиваше на запад. Отвъд тясната крайнина дървета се виждаше широка степна земя. Тя не се различаваше от студената степ на полуострова, по нея не се забелязваше и най-дребен знак за човешко присъствие.

Ето я, помисли си, голямата земя оттатък полуострова. Накъде да тръгна сега, Иза? Ти каза, че Другите са там, ала аз не виждам никого. Докато гледаше огромната пуста земя, мислите на Айла се върнаха към ужасната нощ, когато преди три години Иза бе умряла.

– Ти не си Клан, Айла. Ти си родена от Другите, на тях им принадлежиш. Трябва да напуснеш, дете, да намериш своите.

– Да напусна! Къде да отида, Иза? Аз не познавам Другите, няма да знам къде да ги търся.

– На север, Айла. Иди на север. Много от тях са на север оттук, на голямата земя оттатък полуострова. Не можеш да останеш тук. Брод ще намери начин да те нарани. Иди и ги намери, детето ми. Намери своите, намери си стопанин.

* * *

Тогава не бе напуснала, не бе могла да напусне. Сега нямаше избор. Трябваше да открие Другите, освен тях не оставаше никой. Никога

нямаше да може да се върне обратно, никога нямаше да види сина си отново.

По лицето на Айла потекоха сълзи. По-рано не беше плакала. Когато потегли, животът и беше в опасност и скръбта беше разкош, който не можеше да си позволи. Но щом веднъж бариерата бе преодоляна, спира-не нямаше.

– Дърк... бебчето ми, – хлипаше, заровила лице в дланите си. – Защо Брод те отне от мен?

Тя плака за сина си и за Клана, който бе оставила зад себе си, плака за Иза – единствената майка, която помнеше, плака за своята самота и страха от непознатия свят, дето я очакваше. Но не и за Креб, който я бе обичал като своя, все още не. Тази злочестина бе твърде скорошна, не беше готова да се вгледа в нея.

Когато сълзите изминаха пътя си, Айла откри, че се взира в разбиващия се ниско под нея прибор. Наблюдаваше как връхлитащите талози избликват нагоре в струи пяна и се увиват около назъбените скали.

Ще бъде толкова лесно, помисли.

Не! Тя поклати глава и се изправи. Казах му, че може да вземе сина ми, може да ме накара да замина, може да ме прокълне със смърт, но не може да ме накара да умра!

Вкуси соленото и по лицето и плъзна кисела усмивка. Сълзите и винаги разстройваха Иза и Креб. Очите на хората в Клана не пускаха вода, освен, ако не бяха болни, дори очите на Дърк. У него имаше много от нея, той дори можеше да издава звуци по нейния начин, ала големите кафяви очи на Дърк бяха Клан.

Айла бързо се спусна долу. Докато наместваше кошницата на гърба си, се чудеше дали очите и са наистина слаби или очите на всички Други пускаха вода. После в ума и отекна друга мисъл: Намери своите, намери си стопанин.

* * *

Младата жена пътуваше по брега на запад, като пресичаше много рекички и потоци, които бяха намерили пътя си към вътрешното море, докато не стигна една доста широка река. Тя пое на север, като вървеше покрай препускащата вода навътре в сушата и се оглеждаше за място, където да пресече. Мина покрай крайбрежната ивица от борове и лиственици, които се гордееха с някой-друг гигант, извисен над закрънелите си братовчеди. Когато стигна до континенталните степи, към малобройните иглолистни, обрамчващи реката, се присъединиха горички от

върби, брези и трепетлики.

Тя следваше всяка извивка и завой на криволичещото русло, като с всеки отминал ден ставаше все по-неспокойна. Реката я връщаше на изток, тъй като идваше от североизток. Тя не искаше да върви на изток. Някои Кланове ловуваха в източната част от голямата земя. Беше си правила сметка в дългото си пътуване към севера да върви на запад. Не искаше да рискува да срещне някой, който е Клан – не и със смъртното проклятие над себе си! Трябваше да намери начин да пресече реката.

Щом реката се разля и раздели на два ръкава около един малък, заслан с дребен чакъл остров, където шубраците се притискаха към скалестия бряг, реши да рискува и да пресече. Няколко големи камъка в ръкава от другата страна на острова я накараха да мисли, че може би е достатъчно плитко, за да преброди. Беше добър плувец, ала не искаше да мокри дрехите и кошницата. Щеше да и отнеме много време да ги суши, а нощите все още бяха студени.

Разходи се напред-назад край брега, като наблюдаваше бързата вода. Когато реши кое е най-плиткото място, се съблече, накамари всичко в кошницата и като я държеше високо, влезе във водата. Скалите под краката и бяха хлъзгави, а течението заплашваше да я извади от равновесие. В средата на първия ръкав водата стигна до кръста и, но тя се добра до острова без произшествия. Вторият ръкав беше по-широк. Не беше сигурно дали има брод, ала бе почти на половината път и не искаше да се откаже.

Беше доста подминала средата, когато реката стана по-дълбока и водата стигна до врата и. Трябваше да тръгне на пръсти, държейки кошницата над главата си. Внезапно дъното изчезна. Главата и пропадна надолу и тя неволно преглътна. В следващия миг плаваше изправена във водата, а кошницата се крепеше на върха на главата и. Прикрепяше я с една ръка, а с другата се опитваше да напредне към отсрещния бряг. Течението я повлече, но само за малко. Под краката си усети камъни и след няколко минути излезе на брега.

* * *

Айла загърби реката и пак тръгна из степта. Слънчевите дни станаха повече от дъждовните и затоплящият се сезон най-накрая се разбърза и я изпревари по пътя на север. Пъпките на дърветата и храстите се развива в листа, а иглолистните протегнаха меки, светлозелени игли от краищата на клонките и гранките си. Тя пътьом ги късаше, за да дъвче и се наслаждаваше на леко острия боров вкус.

Започна да пътува по цял ден, докато не откри поток или може би рекичка, където си устрои лагер. Пролетните дъждове и топенето на снеговете от по-далечния север бяха препълнили реките и изпълваха клисурите и старите корита, които по-късно щяха да се превърнат в сухи дерета или, в най-добрия случай, в бавно течащи кални канавки. Изобилието на вода беше временно явление. Влагата щеше да бъде погълната бързо, но не преди да накара степите да разцъфнат.

Почти за една нощ бели, жълти и пурпурни – по-рядко светлосини или яркочервени цветя изпълниха земята, като в далечината се разтваряха в доминиращото свежо зелено на новата трева. Айла се радваше на красотата на сезона – пролетта винаги бе била любимото и годишно време. Щом откритите равнини напъпиха от живот, тя започна все по-малко да разчита на оскъдния резерв консервирана храна, който носеше, и заживя от земята. Всяка жена от Клана знаеше да бере листа, цветя, пъпки и ягоди в движение, почти, без да спира. Тя оскуба листата и клонките от един здрав клон, заостри края му с кремъчен нож и използва пръчката за също тъй бързо изравяне на корени и луковици. Събирането и спореше. Имаше да храни само себе си.

Но Айла имаше едно предимство, което жените от Клана обикновено нямаша. Тя умееше да ловува. Наистина само с прашка, ала дори мъжете се съгласяваха – след като вече бяха преглътнали идеята, че тя изобщо може да ловува – че тя е най-изкусният ловец с прашка в Клана. Беше се научила сама и бе платила скъпо за умението си.

Когато цъфтящите билки и треви прилягаха живеещите в дупки земни катерици, гигантските хамстери, големите пустинни гризачи, земните и полските зайци от зимовищата им, Айла отново начена да носи прашката си затъкната в ремъка, който държеше кожената и дреха затворена. В ремъка беше затъкнала и пръчката за ровене, обаче торбичката с билките носеше както винаги на ремъка на долната си дреха.

Храната беше в изобилие. С дърветата и огъня въпросът бе нотруден. Тя можеше да добива огън, а покрай някои от пролетните потоци съумяваха да оцелеят малки дървета. Събираше и сухи изпражнения, когато и се случеше да намери, ала не можеше да пали огън всяка вечер. Понякога нямаше подходящо гориво, дървесината беше зелена или влажна или пък тя се чувстваше изморена и не искаше да се занимава с това.

Все пак не и бе приятно да спи на открито без сигурността на огъня. Просторната степ изхранваше множество големи тревопасни, а техните стада биваха пререждани от най-разнообразни четириноги ловци.

Огънят обикновено ги отпъждаше. Когато пътуваха, мъжете с високо положение в Клана обикновено носеха жив въглен, за да запалят нов огън, но отначало на Айла това не и хрумна. Щом веднъж го стори, се зачуди, защо не го е направила по-рано.

Пръчката за разпалване на огън и плоската, лесно запалваща се подложка обаче не облекчаваха работата, ако се случеше праханта или дървото да са твърде зелени или влажни. Тя откри скелета на един зубър и си помисли, че проблемите и са решени.

Бе минал цял лунен цикъл и влажната пролет се затопляше към ранно лято. Айла все още пътуваше из широката крайбрежна равнина, която плавно се спускаше към вътрешното море. Влачената от сезонните наводнения тиня често образуваше дълги естуари. Пясъчните наноси ги затваряха частично или напълно ги запечатваха, тъй че образуваха лагуни или езера.

Бивакът на Айла предната нощ бе сух и в средата на утрото тя спря край малко езерце. Водата изглеждаше застояла и негодна за миене, аля мяхът за вода беше почти празен. Потопи ръка, за да я опита, а после изплю противната течност и отсърбна от мяха, за да измие устата си.

Интересно дали онзи зубър е пил от тая вода, помисли тя, като забеляза обезцветени кости и череп с дълги заострени рога. Обърна гръб на застоялото езерце и сянката на смъртта, аля мисълта за кокалите не я напусна. Продължаваше да вижда белия череп и дългите рога, извитите кухи рога.

Към пладне спря край един ручей и реши да запали огън, за да изпече заека, който бе убила. Както седеше на топлото слънце и въртеше между дланите си пръчката за разпалване на огън върху подложката, и се прииска да се появи Грод с въгленчето, което носеше в...

Скочи, пхна пръчката и подложката в кошницата, сложи отгоре заека и се забърза обратно натам, откъдето бе дошла. Щом стигна езерцето, се огледа за черепа. Грод обикновено носеше един жив въглен, увит в изсушен мъх или лишей, в дълъг кух зубров рог. С този тук и тя можеше да носи огън. Докато дърпаше рога, усети угризения на съвестта. Жените от Клана не носеха огън, това не бе позволено. А кой ще го носи вместо мен, запита се и дръпна силно. Рогът се отчупи. Побърза да се махне, сякаш самата мисъл за забраненото действие бе призовала неодобрително втръчени очи.

Навремето оцеляването и бе зависило от привикването към чужд на природата и начин на живот. Сега зависеше от способността да преодолее внушенията от детството и да мислил самостоятелно. Зубровият рог

беше началото и това начало и вещаеше добри възможности.

За да носи огън обаче, се изискваха повече неща, отколкото си мислеше. Сутринта тя се огледа за сух мъх, в който да увие въглена си. В гористия район на пещерата мъхът беше в изобилие, ала сред откритата просторна равнина нямаше откъде да се намери. Накрая го замести с трева. Когато пак се нахрани да прави бивак, за нейно разочарование живият въглен беше изгаснал. Ала тя вече знаеше, че може да го стори, пък и често бе изграждала огън, който да гори цялата нощ. Знания за това имаше. Нужни бяха много опити и много загаснали въглени, за да открие начин да запази искрица огън от един свой бивак до друг. Оттогава носеше и зубровия рог привързан към ремъка на кръста си.

* * *

Айла винаги намираше брод, за да прекоси реките по пътя си, но когато стигна до широката река, разбра, че ще трябва да открие някакъв друг способ. Няколко дни вървя срещу течението, ала реката свърна на североизток, без да стане по-тясна.

Макар да мислеше, че е извън територията, на която могат да ловуват членовете на Клана, не искаше да върви на изток. Да върви на изток значеше да се върне към Клана. Това тя не можеше да направи. Не желаше дори да поеме в тази посока. А и не можеше да остане да бивакува на открито край реката. Трябваше да я пресече, нямаше друг път.

Помисли си, че би могла да го стори – винаги бе била добър плувец – но не и като държи кошницата с цялото си имущество над главата. Проблемът беше в имуществото и.

Седеше край малък огън на завет край едно паднало дърво, чиито голи клони се влачеха във водата. Следобедното слънце проблясваше в непрекъснато движещите се струи на бързото течение. Край нея водата носеше някакви останки. Те и напомниха за потока край пещерата, за лова на есетра и съомга там, където той се вливаше във вътрешното море. Беше навикнала на удоволствието от къпането, нищо че Иза се тревожеше. Айла не можеше да си спомни кога се е учила да плува. Струваше и се, че винаги е умеела.

Интересно защо никой друг никога не е обичал да плува, удивляваше се тя. Мислеха, си, че съм особена, защото, обичам да плувам толкова надалеч, докато веднъж Она едва не се удави. Спомни си как всички и бяха благодарни, загдето е спасила живота на детето. Брун дори и помогна да излезе от водата. Тогава бе усетила топлотата на приемането, бе почувствала, че наистина е от тях. Дългите и прави крака, твърде

слабото и твърде високо тяло, светлата коса и сините очи, високото чело вече нищо не означаваха. После някои от Клана се опитаха да се научат да плуват, но не се справяха добре и изпитваха страх от дълбокото.

Чудя се дали Дърк може да се научи. Беше по-лек от всяко друго бебе и никога няма да стане толкова мускулист, колкото са повечето мъже. Мисля, че би могъл...

Но кой да го научи? Аз няма да съм там, а Уба не може. Тя ще се грижи за него. Тя го обича почти колкото го обичам аз, но тя не може да плува. Нито пък Брун. Брун обаче ще го научи да ловува и ще защитава Дърк. Няма да позволи на Брод да нарани моя син, обеща ми. Нищо, че се предполагаше, че не може да ме види. Брун беше добър водач, не като Брод...

Би ли могъл Брод да е заченал Дърк да расте вътре в мен? Айла потръпна, като си спомни как я бе насилвал Брод. Иза казваше, че мъжете правят така с жените, които харесват, но Брод го правеше, само защото знаеше колко мразя това. Всички разправят, че духовете на тотемите карат бебетата да растат. Само че никой мъж няма тотем, който да е достатъчно силен, за да победи моя Пещерен лъв. Забременях чак след като Брод продължи да ме насилва и всички бяха изненадани. Никой не мислеше, че някога ще имам бебе...

Да можех да го видя, когато порасне. Вече е висок за възрастта си – също като мен. Сигурна съм, че ще бъде най-високият мъж в Клана...

Не, не съм сигурна! Никога няма да узная. Никога няма да видя Дърк отново.

Престани да мислиш за това, заповяда си сама и изтри една сълза. Стана и отиде до брега на реката. Нямаше никаква полза да мисли за него. И няма да ми помогне да пресека тази река!

Бе толкова потънала в мислите си, че не забеляза кога раздвоеният ствол доплава близо до брега. Отнесено гледаше как протегнатите клонови на падналото дърво го впримчиха в плетеницата от по-малки клонови и дълго наблюдаваше, без да забелязва как дървеният труп се блъска и напруга да се освободи. Но щом забеляза, забеляза и възможностите, които и се предоставяха.

Нагази в плиткото и го издърпа на брега. Горната част от ствола на голямо дърво, пречупено наскоро от яростно наводнение нагоре по реката, при това не много подгизнал. С кремъчната брадвичка, която носеше в една гънка на кожената си дреха, отсече по-дългия от двата клона на чатала почти наравно с другия и окастри пречещите и клонки, оставяйки два доста дълги чукана.

Огледа се наоколо и се насочи към група драпирани с повет брзи. Задърпа една свежа поветова лоза, освободи дългото здраво стебло и се върна обратно, скубейки листата. После разстла кожения навес на земята и изгърси върху него съдържанието на кошницата си. Време беше да го инвентаризира и преопакова.

На дъното на кошницата постави дланобраните и нозебраните заедно с обточената с кожа връхна дреха. Понеже сега носеше своето лятно одяние, нямаше да има нужда от тях до зимата. Спря за миг и се зачуди къде ли ще бъде следващата зима, но не си позволи да се отвлече с тая мисъл. Спря отново, когато извади мекия еластичен кожен плащ, който използваше, за да придържа Дърк на хълбока си при носене.

Нямаше нужда от него. Не и бе нужен, за да оцелее. Бе го взела само понеже беше тясно свързан с Дърк. Притиснато към бузата си, внимателно го сгъна и го сложи в кошницата. Отгоре постави меките абсорбиращи кожени ремъци, които използваше по време на менструалното си течение. Последва ги допълнителният чифт нозебрани. Сега ходеше боса, ала все още носеше един чифт, когато бе влажно или студено, и той вече се бе износил. Бе щастлива, че е взела и втори чифт.

После провери храната. Оставаше и един пакет от брезова кора със захар от явор. Айла го отвори, отчупи едно парченце и го сложи в устата си, като се чудеше дали някога отново ще опита яворова захар, след като тази свърши.

Все още имаше няколко питки пътна храна, каквито мъжете взимаша, когато тръгваха на лов – от стопена мазнина, напълно изсушено месо и изсушени плодове. При мисълта за богатата мазнина устата и се напълни със слюнки. Повечето от малките животни, които убиваше с прашката, бяха кльоцави. Без да събира растителна храна, тя бавно би се изтощила от чисто протеиновата си диета. Мазнините и въглехидратите бяха необходими.

Сложи пътните питки, без да угоди на желанието си да ги опита, като ги запази за критични случаи. Добави няколко ленти сушено месо – жилаво като кожа, но хранително, няколко сушени ябълки, малко лешници, няколко кесии зърно, обрано от степната трева близо до пещерата, и изхвърли един развален корен. Върху храната сложи чашата и купата си, качулката от росомаха и износените нозебрани.

Отвърза торбичката с лекарствата от поясия си ремък и прекара ръка по гладката, не пропускаща вода видрова кожа, напипвайки твърдите кости на краката и опашката. Ремъчето, което затваряше торбичката, беше прекарано около отвора на врата и странно разплесканата

глава, все още прикрепена към задната част на врата, служеше като похлупак. Иза беше направила торбичката специално за нея и и я бе предала като наследство от майка на дъщеря, когато тя стана знахарка на Клана.

За пръв път от много години Айла се сети за първата си торбичка, направена от Иза, онази, която Креб изгори, когато за пръв път беше прокълната. Брун трябваше да го стори. На жените не бе разрешено да докосват оръжия, а Айла от няколко години използваше прашката си. Но той и бе дал шанс да се върне, ако оцелее.

Може би ми даде по-голям шанс, отколкото е предполагал, помисли тя. Чудя се дали щях да бъда жива сега, ако не бях научила как смъртното проклятие те кара да искаш да умреш. Като се изключи Дърк, мисля, че първия път беше по-тежко. Когато Креб изгори всичките ми неща, исках да умра.

Не бе в състояние да мисли за Креб: мъката бе твърде скорошна, раната – твърде прясна. Бе обичала стария магьосник така, както обичаше и Иза. Той беше побратим на Иза, а също и на Брун. Понеже нямаше едно око и част от едната ръка, Креб никога не ловуваше, ала беше най-великият свещен човек от всички Кланове – Мог-ър. От него се бояха и го уважаваха – покритият му с белези едноок старчески лик можеше да вдъхне страх и у най-смелия ловец, ала Айла познаваше нежната му страна.

Беше я закрилял, беше се грижил за нея, беше я обичал като дете на другарката, която нивга не бе имал. Преди три години бе имала време да свикне със смъртта на Иза и макар да тъгуваше за раздялата, знаеше, че Дърк е още жив. Не бе тъгувала за Креб. Внезапно болката, която бе пазила в себе си, откакто земетресението го уби, не можеше да стои повече вътре. Тя изплака името му.

– Креб... О, Креб... Защо се върна в пещерата? Защо трябваше да умираш?

Тя задуши хлиповете си във водонепроницаемата кожа на торбичката от видра. После нейде изотвътре към гърлото и се надигна висок вой. Заклати се назад-напред и заоплаква своите терзания, своята тъга, отчаянието си. Нямаше го обичният Клан, за да присъедини воплите си към нейните и да сподели мъката и. Страдаше сама и страдаше заради самотата си.

Когато воплите и затихнаха, се почувства пресушена, но ужасната болка бе олекнала. След малко отиде до реката и изми лицето си, а после пхна торбичката с лекарства в кошницата. Нямаше защо да

проверява съдържанието и. Знаеше точно какво има в нея.

Докопа пръчката за разравяне и я захвърли, тъй като гневът се надигна, за да измести мъката и да налее масло в нейната решителност. Брод няма да ме накара да умра!

Пое дълбоко дъх и се насили да продължи опаковането. Остави малко материали за правене на огън и зубровия рог в кошницата и извади няколко кремъчни оръжия от гънките на наметалото си. От друга гънка извади един заоблен речен камък, подхвърли го във въздуха и пак го хвана. С прашката можеше да метне всеки камък с нужната големина, но гладките кръгли камъни подобряваха точността и тя пазеше няколкото, които имаше.

Посегна за прашката – ивица еленова кожа, по-широка в средата, за да задържа камъните, и с дълги изтънени краища, усукани от употреба. Не ще и дума, че ще я запази. Тя развърза дългия кожен шнур, който бе така увит около мекото и наметало от кожа на дива антилопа, че правеше гънки, в които да може да носи разни неща. Наметалото падна. Остана съвсем гола, като се изключи малката кожена кесийка, висяща на връв от врата и – нейният амулет. Изхлузи го през глава и потръпна – чувстваше се по-гола без амулета, отколкото без наметалото, ала малките твърди предмети вътре в него и подеждаха успокояващо.

Това бяха всичките и притежания, всичко, от което имаше нужда, за да оцелее – това и знанията, уменията, опитът, интелигентността, решителността и смелостта.

Тя бързо зави амулета, инструментите и прашката в наметалото и ги сложи в кошницата, уви около нея мечата кожа и я завърза с дългия ремък. Запъна вързопа с навеса от зуброва кожа и го привърза с поветовата лоза зад чатала на ствола.

Загледа се за малко в широката река и отгаташния бряг, помисли си за тогата си, а после нарита пясък върху огъня и бутна ствола с всичките и скъпоценни притежания в реката под преплетеното дърво. Като се намести откъм чаталестия край, Айла хвана стърчащите остатъци от бившите клони и бутна силно сала си.

Все още охлаждана от топящия се ледник, ледената вода обви голо-то и тяло. Тя ахна, почти неспособна да диша, но привикна към студа и вцепеняването премина. Мощното течение пое ствола, за да привърши работата си по транспортирането му до морето, и го подхвърли между водовъртежите, ала раздвоените клони му попречиха да го преобърне. Като риташе с все сила, тя се бореше да мине през бушуващата вода и се извърта под тъгъл към отсрещния бряг.

Но напредъкът и бе агонизиращо бавен. Всеки път щом погледнеше, другата страна на реката се оказваше по-далеч, отколкото бе очаквала. Движеше се по-бързо надолу, отколкото напъряко. Когато реката я отнесе край мястото, където бе възнамерявала да стигне до брега, беше вече уморена, а студът бе снижил температурата на тялото и. Трепереше. Мускулите я боляха. Струваше и се, че рита цяла вечност с камъни, привързани към нозете, но се насилваше да продължава.

Накрая, изтощена, се предаде на безжалостната сила на водата. Реката се възползва от това и запокити импровизирания сал обратно към талвега. Айла можа единствено да се вкопчи безнадеждно, защото сега стволът я направляваше.

Но напред руслото се изменяше и рязко завиваше от юг на запад, като заобикаляше една стърчаща ивица земя. Преди да се предаде на умората си, Айла бе изминала повече от три четвърти от пътя през бушуващия поток и когато видя скалистия бряг, с решително усилие отново пое контрола.

Насили краката си да ритат и се опита да стигне брега, преди реката да я отнесе край носа. Затвори очи и се концентрира върху това да движи краката си. Внезапно стволът застърга с тласък по дъното и спря.

Айла не можеше да се движи. Лежеше полупотънала във водата и все още стискаше чуканите на клоните. Един водовъртеж в пороя повдигна стеблото и го освободи от острите скали, като изпълни младата жена с паника. Тя се насили да се изправи на колене и забута напред тласканото от водата дърво, закотви го на брега, после падна обратно във водата.

Не можеше да се отпусне задълго. Като трепереше силно от студената вода, си наложи да пропълзи върху скалистия нос. Непохватно развързва възлите на лозата и щом успя, повлече вързопа към брега. За нейните треперещи пръсти ремъкът се оказа още по-труден за развързване.

Провидението и помогна и ремъкът се скъса. Задърпа настрани дългата кожена лента, избута кошницата, пропълзя върху мечата кожа и се загърна с нея. Докато треперенето и престане, младата жена вече бе заспала.

* * *

След опасното пресичане на реката Айла се отправи на север и леко на запад. Докато претърсваше откритата степ за някакъв знак от хора, летните дни се затоплиха. Тревистите цветя, които бяха освежили късата пролет, повяхнаха и тревата израсна почти до кръста.

Тя добави люцерна и детелина към диетата си и се зарадва на леко сладникавите и съдържащи скорбяла фъстъци, чиито корени откриваше, проследявайки криволичещите на повърхността стебла. Шушулките на млечния фий и овалните зеленчуци набъбнаха и се присъединиха към ядивните корени, така че не се налагаше тя да ги разпознава от отровните им братовчеди. Когато сезонът за пъпките на кремове мина, корените все още бяха нежни. Няколко ранозреещи разновидности ниско расло френско грозде започнаха да променят цвета си и постоянно се появяваха нови листенца куча лобода, сипан и коприва.

Прашката и не страдаше от липса на цели. Равнините изобилстваха от мармоти, големи пустинни гризачи, безопасати степни зайци и оцветени в кафяво вместо в зимно бяло различни видове полски зайци. Ниско летящите бели и алпийски яребици представляваха специално угощение, макар че Айла не можеше да хапне алпийска яребица, без да се сети за тлъстите гашати птици, които бяха предпочитаното лакомство на Креб.

И това бяха само по-дребните създания, които се угощаваха от лятното изобилие на равнината. Видя стада елени – северни елени, благородни елени и едри рогати гигантски елени, малки степни кончета, магарета и онагри, които наподобяваха и едните, и другите. От време на време някой гигантски бизон или семейство антилопи сайга пресичаха пътя и. В стадата червеникавокафяви диви говеда, чиито бикове стигаха шест фута височина при плешките, имаше пролетни телета, които бозаеха от широките кравешки вимета. Устата на Айла се пълнеше със слюнки при мисълта за вкуса на млечното телешко, но прашката и не ставаше за лов на зубри. Тя мярна мигриращи рунтави мамути, видя как мускусни бикове, строени в редица с малките отзад, гледат изпод вежди глутница вълци и внимателно избегна семейство злонравни космати норози. Тотемът на Брод, помисли тя, подхожда му.

С напредването на север младата жена започна да забелязва промяна в терена. Той ставаше по-сух и пустинен. Бе достигнала неясната северна граница на влажните снежни континентални степи. Нататък по цялата дължина на пътя до стръмните стени на огромния северен ледник се простираха безводни льосови степи – природна среда, съществувала единствено през ледниковия период.

Ледниците – масивни замръзнали пластове лед, проснаха се върху континента, обгръщаха северното полукълбо. Близо една четвърт от земната повърхност бе погребана под тяхната неизмерима, смазваща тежест. Заключената в техните предели вода бе предизвикала снижаване

на нивото на океаните, удължаване на бреговата линия и промяна на формата на сушата. Нито една част от света не бе свободна от влиянието им: дъждовете наводняваха екваториалните райони и пустините се свиваха, ала наистина огромен бе ефектът в близост до границите на леда.

Обширното ледено поле охлаждаше въздуха над себе си, кондензираще влагата в атмосферата и тя падаше под формата на сняг. Близо до центъра обаче имаше стабилна област на високо налягане, която създаваше изключително сух студ и изтласкваше валежите от сняг към краищата. Там израстваха огромни ледници. По цялото си огромно протежение ледът бе почти еднакъв, а дебелината му надминаваше една миля.

Понеже по-голямата част от снега падаше върху леда и подхранваше ледника, земята на юг от него бе суха и замръзнала. Постоянното високо налягане над центъра засмукваше като комин и запращаше студения сух въздух към областите с ниско налягане. Над степените винаги духаше северен вятър. Променяше се само силата му. По пътя си той помиташе стритите на брашно от подвижната стена на ледника скали. Плаващите във въздуха частици се ръсеха върху льоса – среда, малко по-груба от лепило, отлагаха се на стотици мили разстояние на много стъпки дълбочина и се превръщаха в почва.

През зимата виещият вятър набиваше оскъдния сняг в голата замръзнала почва. Но земята се въртеше и въртеше около своята наклонена ос и сезоните се сменяха. Няколкото градуса по-ниска средногодишна температура бяха предизвикали образуването на ледника. Някой друг горещ ден не беше от значение, защото не променяше средната и стойност.

Напролет падналият на земята оскъден сняг се разтапяше, а кората на ледника се затопляше, процеждаше се надолу и тръгваше към степите. Водата размекваше почвата над вечно замръзвания слой достатъчно, за да могат тревите и билките с техните плитки корени да разцъфнат. Тревата израстваше бързо, усещайки вдън семето си, че животът ще бъде кратък. Към средата на лятото тя вече представляваше сухо изправено сено – цял континент от тревиста земя с разпръснати групички северна гора и тундра в близост до океаните.

В районите до границите на леда, където снежната покривка бе лека, тревата целогодишно осигуряваше храна на безброй тревопасни и семейни животни, пригодили се към ледниковия студ, както и на хищниците, които могат да се пригоят към всеки поддържащ плячката им климат. Един мамут би могъл да пасе на стъпка от блестящата синьо

бяла ледена стена, извисяваща се миля или повече над него.

Сезонните потоци и реки, подхранвани от топящия се ледник, се врязваха в дълбокия льос и често през утаечните скали до кристалната гранитна платформа под континента. Стръмните проломи и речните клисури бяха честа гледка сред открития терен, като реките доставяха влага, а клисурите – укритие от вятъра. Даже сред безводните льосови степи съществуваха зелени долини.

* * *

Времето се затопли и сред върволицата на дните Айла се умори да пътува, умори се от монотонността на степта, умори се от неотслабващото слънце и неспирния вятър. Кожата и загрубя, напука се и се обели. Устните и се нацепиха, очите и се възпалиха, а гърлото и постоянно дращеше. Понякога пресичаше някоя речна долина – по-зелена и с повече дървета от степите, но никоя не я изкуши да остане и в никоя нямаше човешки живот.

Макар обикновено небето да бе ясно, безплодните и търсения хвърляха сянката на страха и тревогата. Зимата винаги управляваше земята. И в най-жежкия летен ден острият ледников студ витаеше нейде в мислите. За да оцелее през дългия жесток сезон, трябваше да натрупа храна и да намери убежище. Скитосваше от ранна пролет и вече започваше да се чуди дали не е обречена вечно да броди из степите и най-накрая да умре.

В края на един ден, който бе досущ като предхождащите, направи сух бивак. Беше сполучила в лова, ала въгленът и бе угаснал, а дърветата ставаха все по-редки. Хапна няколко сурови залька, за да не се занимава с огъня, но нямаше апетит. Захвърли мармота настрани, въпреки че изглежда дивечът също намаляваше или пък очите и не бяха достатъчно остри. Брането също бе станало по-трудно. Почвата се бе втвърдила и беше покрита със стара растителност. И винаги духаше вятър.

Спа зле, измъчвана от лоши сънища, и се събуди, без да е отпочинала. Нямаше нищо за ядене. Даже захвърленият мармот бе изчезнал. Пи вода – застояла и безвкусна – опакова кошницата си и потегли на север.

Към пладне откри русло на ручей с няколко съхнещи локви вода с леко парлив вкус, но напълни мяха си за вода. Изрови няколко хвощови корена – бяха леки и жилави, но тя ги задъвка, както се мъкнеше. Не искаше да продължава, ала не знаеше какво друго да прави. Обезверена и апатична, не обръщаше много внимание къде върви. Не забеляза

стадото пещерни лъвове, които се гreeха на следобедното слънце, докато един от тях не изрева предупредително.

Страхът я прониза и тя се осъзна. Върна се назад и сви на запад, за да заобиколи територията на лъвовете. Достатъчно бе пътувала на север. Защищаваше я духът на Пещерния лъв, а не големият звяр в неговата физическа форма. Това, че беше неин тотем, не означаваше, че не е заплашена от нападение.

Всъщност точно така Креб бе разбрал, че тотемът и е Пещерният лъв. Тя все още носеше на лявото си бедро четири дълги успоредни белега и имаше повтарящи се кошмари, в които една гигантска лапа посягаше в малката пещера, където като петгодишно дете бе избягала да се скрие. По-късно си спомни, че предната нощ бе сънувала тази лапа. Креб и каза, че е била изпитана дали е достойна и белязана в знак, че е избрана. Несъзнателно посегна надолу и пипна белезите на бедрото си. За какво ли би могъл да ме избере Пещерният лъв, помисли си.

Когато се спусна ниско на запад, слънцето започна да я заслепява. Айла се изкачваше по дълъг склон и се оглеждаше за място, където да бивакува. Пак сух бивак, помисли си и се усети щастлива, че е напълнила мяха за вода. Но скоро ще трябва да намери вода. Беше уморена, гладна и разочарована, загдето си бе позволила да приближи толкова много до пещерните лъвове.

Дали това беше някакъв знак? Или бе просто въпрос на време? Какво я караше да мисли, че ще избяга от смъртното проклетие?

Хоризонтът блестеше тъй ярко, че едва не пропусна отсечения край на платото. Засенчи с длан очи, застана на ръба и погледна надолу в клисурата. Там течеше малка блестяща река, заобиколена от двете страни от дървета и храсти. Проломът в отвесните скали се разширяваше в хладна, зелена, защитена долина. На половината път надолу в средата на едно поле последните лъчи на слънцето падаха върху мирно пасящо стадо коне.

2

Добре, Джондалар, защо реши да дойдеш с мен? – рече младият брюнет, разваляйки палатката от няколко прикрепени с ремъци кожи. – Каза на Марона, че само ще посетиш Даланар и ще ми покажеш пътя. Просто да направиш едно късо пътешествие, преди да уседнеш. Предполагаше се, че ще идеш на Лятното събиране с Ланзадонии и ще стигнеш навреме за Бракосъчетанието. Тя ще побеснее, а пък е такава жена, че не бих искал да ми е ядосана. Сигурен ли си, че просто не бягаш от нея? – тонът на Тонолан бе шеговит, но сериозният му поглед го издаваше.

– Малки братко, какво те кара да мислиш, че си единственият в това семейство, на когото му се пътува? Нали не мислиш, че щях да те оставя да потеглиш самичък? Та после да се върнеш въщи и да се фукаш с дългото си Пътешествие? Някой трябва да дойде, за да предпази разказа ти от преувеличения, а тебе от неприятности – отговори високият рус мъж и се наведе да влезе в палатката.

Отвътре тя бе достатъчно висока за седнал или застанал на колене човек, но не и за изправен и достатъчно широка, за да побере двамата заедно със спалните им чували и личните им принадлежности. Поддържаха я три пръта в редица по средата, като над по-високия прът близо до центъра имаше отвор с капак, който можеше да се пристегне тъй, че да спира дъжда или да се отвори, за да излиза димът, ако искаха да запалят огън в палатката. Джондалар измъкна трите пръта и изпъзля с тях заднешком от отвора.

– Мен да пазиш от неприятности! – каза Тонолан. – Скоро ще ми израснат очи на тила, за да ти пазя задника! Почакай само Марона да разбере, че не си с Даланар и с ланзадоните, когато идат на Събирането. Може да реши да се превърне в донии и да литне над тоя ледник, дето току-що пресякохме, за да те докопа, Джондалар. Двамата започнаха да гсват палатката между тях.

– Тя отдавна ти е хвърлила око и точно когато си мисли, че вече те е пипнала, решаващ, че е време да направиш Пътешествие. Мисля, че просто не искаш да пхнеш ръката си в този ремък и да оставиш Зеландони да завърже възела. Мисля, че моят голям брат се стеснява да се обвърже.

Оставиха палатката до самарите.

– Повечето мъже на твоята възраст вече имат по едно или две

малки на сърцата си – добави Тонолан, като се гмурна под шеговения удар на по-големия си брат. Сега вече смехът бе влязъл в сивите му очи.

– Повечето мъже на моята възраст! Аз съм само три години по-възрастен от теб, – рече Джондалар, преструвайки се на ядосан. После се засмя – гръмко и от сърце – и непотиснатата жизнерадост на смеха бе толкова по-изненадваща, защото бе неочаквана.

Двамата братя се различаваха като деня и нощта, само че тъкмо пониският тъмнокос брат не туряше нещата на сърцето си. Дружелюбният характер, заразителната усмивка и склонността на Тонолан да се смее бързо го правеха добре дошъл навсякъде. Джондалар бе по-сериозен, често бърчеше вежди при размисъл или тревога и макар да се усмихваше лесно, особено на брат си, рядко се засмиваше на глас. Когато обаче се разсмееше, пълната невъздържаност на смеха му бе изненадваща.

– И откъде знаеш, че Марона няма да донесе на сърцето ми едно малко, когато се върнем обратно? – рече Джондалар и двамата започнаха да сгъват кожената постелка, която можеше да се използва с един от прътовете като по-малко укритие.

– И откъде знаеш, че тя няма да реши, че моят измъквач се брат не е единственият мъж, който заслужава нейните общоизвестни прелести? Марона наистина знае как да зарадва един мъж – когато поиска. Само че тоя неин нрав... Ти си единственият мъж, който някога е успявал да се справи с нея, Джондалар, макар Дони да знае, че мнозина биха я взели барабар с характера и.

Сега двамата бяха лице в лице с кожената постелка между тях.

– Защо не я взе за другарка? Всички го очакват от години.

Въпросът на Тонолан беше сериозен. Живите сини очи на Джондалар помрачняха и веждите му се свиха.

– Може би тъкмо защото всички го очакват, – рече. – Не зная, Тонолан, но честно казано, аз също очаквам да я взема. Коя друга мога да взема?

– Коя ли? Ами че почти всяка, която поискаш, Джондалар. В никоя Пещера няма да се намери една необвързана жена – а и доста обвързани – която да не рипне при възможността да върже възела с Джондалар от Зеландонии, брат на Джохаран, водач на Деветата пещера, да не споменавам, че е брат на Тонолан, смел и енергичен авантюрист.

– Забрави син на Мартона, бивш водач на Деветата Пещера на Зеландонии, и брат на Фолара, красивата дъщеря на Мартона или поне ще стане красива, когато порасне – усмихна, се Джондалар. – Ако трябва да назовеш връзките ми, не забравяй благословените от Дони.

– Кой може да ги забрави? – попита Тонолан, като се обърна към спалните чували – всеки от две кожи, изрязани така, че да им стават, прикрепени с ремъци от страни и отдолу, и с ремък за притягане около отвора. – За какво говорим? Аз дори мисля, че и Джоплая би се свързала с теб, Джондалар.

Двамата започнаха да подреждат твърдите, подобни на кутии самари, които отвън се стесняваха към върха. Бяха направени от твърда сурова кожа, прикрепена към дървени ребра, и се носеха с кожени раменни ремъци, които можеха да се нагаждат чрез една редица гравирани кончета от слонова кост. Копчетата се притягаха чрез прокарано през единствената централна дупка ремъче – то се завързваше отпред за второ ремъче, което минаваше обратно през същата дупка и отиваше към следващото копче.

– Знаеш, че не можем да се обвържем. Джоплая ми е братовчедка. А и човек не може да я взима на сериозно, тя е ужасна драка. Приятелихме се с нея, когато отидох да живея с Даланар, за да изуча моя занаят. Той ни учеше и двамата едновременно. Тя е един от най-добрите майстори на кремъка, които познавам. Само да не си и продумал, че съм го казал. Никога няма да ми даде да го забравя. Винаги се опитвахме да се надминем един друг.

Джондалар вдигна тежката торбичка, в която бяха неговите приспособления за правене на инструменти и няколко големи резервни къса кремък. Мислеше си за Даланар и Пещерата, която той бе основал.

Ланзадоните се умножаваха. Откакто ги бе напуснал, към тях се бяха присъединили още хора и семействата се разрастваха. Скоро ще има Втора пещера на Ланзадонии, помисли си. Постави в самара торбичката, после кухненските съдове, храната и останалото снаряжение. Най-отгоре сложи спалния си чувал и палатката, а два от прътовете на палатката в един държан от лявата страна. Тонолан носеше постелката и третия прът. В специален държач от дясната страна на самарите двамата носеха по няколко копия.

Тонолан започна да пълни мяха за вода със сняг. Той бе направен от обшит с кожа животински стомах. При голям студ, както беше на ледника на платото, който току-що бяха пресекли, носеха мяховете за вода под анорациите до телата си, така че топлината им да разтопи снега. На ледника не се намираше гориво за огън. Бяха го преминали, ала надморската височина още не бе такава, че да намерят свободно течаща вода.

– Да ти кажа, Джондалар – каза Тонолан, като погледна нагоре, –

радвам се, че Джопляя не ми е братовчедка. Мисля, че бих се отказал от моето Пътешествие, за я взема за другарка. Никога не си ми казал, че е толкова красива. Никога не съм виждал друга такава човек не може да откъсне очи от нея. Кара ме да съм благодарен, че съм роден от Мартона, след като тя е взела Уиломар, а не докато още е била другарка на Даланар. Най-малкото ми дава някакви шансове.

– Предполагам, че е красива. Не съм я виждал от три години. Сигурно вече има другар. Радвам се, че Даланар реши да доведе ланзадоните на Събирането на Зеландонии това лято. Когато Пещерата е само една, нямаш много голям избор. За Джопляя това е възможност да срещне и някои други мъже.

– Да, а за Марона е възможност да срещне съперница. Почти съжалявам, че няма да съм там, когато двете се срещнат. Марона е свикнала да е красавицата на компанията. Направо ще намрази Джопляя. И както и ти няма да се появиш, имам чувството, че Марона няма да се весели много на тазгодишното Лятно събиране.

– Имаш право, Тонолан. Тя ще бъде оскърбена и ядосана и аз не я упреквам. Характерът и си го бива, но тя е добра жена. Всичко, от което се нуждае, е достатъчно добър за нея другар. А тя знае как да зарадва един мъж. Като съм с нея, съм съвсем готов да завържа възела, но като я няма... не знам, Тонолан – Джондалар се намръщи и като постави мяха за вода в анораката си, притегна ремъка отгоре.

– Каж ми, – помоли Тонолан, станал отново сериозен, – как ще се чувстваш, ако тя реши да вземе някой друг, докато ни няма. Нали знаеш, че е напълно възможно?

Докато мислеше, Джондалар завърза ремъка.

– Ще ме заболи или, може би, гордостта ми ще бъде наранена – не знам кое от двете. Но няма да я упреквам. Мисля, че заслужава някой по-добър от мен, някой, който да не я оставя, за да тръгне на Пътешествие в последния момент. И ако тя е щастлива, и аз ще съм щастлив заради нея.

– Така си и мислех – рече по-младият брат. После се усмихна. – Добре, Големи братко, ако ще се държим на разстояние от тази донии, дето идва подире ти, по добре да тръгваме. Тонолан привърши подреждането на своя самар, повдигна кожения си анорак и извади ръката си от ръкава, за да окачи мяха за вода на голо под дрехата.

Анорациите бяха скроени просто. Лицето и гърбът бяха от повече или по-малко правоъгълни парчета, съшити отстрани и на раменете с два по-малки правоъгълника, сгънати и защити като тръби и

прикрепени като ръкави. Качулките, и те прикрепени, имаха гарнитура от росомахова кожа около лицата, тъй като ледът, който се образуваше при дишане, не се задържаше на нея. Анораците бяха богато украсени с мъниста от кост, слонова кост, раковини, зъби на животни и черновръхи бели хермелинови опашки. Навличаха се през главата, висяха свободно като туники до средата на бедрата и бяха привързани в кръста с ремък.

Под анораците имаше меки ризи от еленова кожа със същата кройка и панталони от необработена кожа, които отпред се припокриваха и бяха завързани на кръста с колан. Обточените с козина ръкавици бяха прикрепени към дълга корда, която минаваше през една примка на гърба на анорака, така че да могат да се махат бързо, без да падат или да се губят. Обувките им имаха дебели подметки, които подобно на мокасини се вдигаха около стъпалото и бяха прикрепени към по-мека обработена кожа, която лягаше по крака, припокриваше се и беше омотана с ремъци. Отвътре имаше свободно падаща плъстена подплата от муфлонова вълна – многократно навлажнявана и бита, докато се сплъсти. Когато бе особено влажно, върху обувките нахлузваха непропускащи водата животински черва, оформени да прилягат, но те бяха тънки, бързо се износваха и се използваша само при необходимост.

– Тонолан, докъде всъщност смяташ да пътуваш? Нали като рече, че ще идеш чак до края на Голямата река майка, нямаше това предвид? – попита Джондалар, като вдигна кремъчната брадва, привързана към къса, здрава и огладена дръжка, и я пхна през една примка в пояса си до кремъчния нож с кокалена дръжка.

Тонолан сира да намества снегоходката и се изправи.

– Джондалар, точно това имах предвид – рече той без следа от обичайния си шеговит тон.

– Та ние може да не се върнем и за Лятното събиране през следващата година!

– Ако имаш нещо наум, няма защо да идваш с мен, Братко. Аз не се шегувам. Няма да ти се разсърдя, ако потеглиш обратно. За теб това беше решение, взето в последния момент. Знаеш не по-зле от мен, че може никога повече да не се върнем у дома. Така че, ако искаш да тръгнеш, по-добре да тръгнеш сега, иначе преди следващата зима няма да можеш да пресечеш обратно този ледник.

– Не, Тонолан, това не беше решение, взето в последния момент. Отдавна си мисля да направя едно Пътешествие и точно сега му е времето – каза Джондалар с решителен глас, в който Тонолан долови отсянка на необяснима горчивина. После сякаш опитвайки да се отърси от

нея, Джондалар смени с по-лековат тон. – Не съм правил кой знае какво Пътешествие и ако сега не го направя, никога няма да го сторя. Решил съм го, Малки братко, така че няма да се откачиш от мен.

Небето бе ясно и слънцето, което се отразяваше в ширналия се пред тях бял сняг, ги заслепяваше. Бе пролет, но на височината, на която бяха, нямаше никакви следи от нея. Джондалар бръкна в поясната си торбичка и извади снежни очила. Бяха направени от дърво, завързваха са зад главата и бяха така оформени, че с изключение на тънка хоризонтална цепнатинка скриваха напълно очите. После с бързо извиване на крака, за да направи с примката на ремъка възел за снегоходката около пацеца и глезена, стъпи в снегоходките и посегна за самара си.

Тонолан бе направил сам своите снегоходки. Неговият занаят беше правенето на копия и той носеше любимия си изправител на дръжки – съоръжение от рог, чиито разклонения бяха отстранени и в единия край бе пробит отвор. Беше гравирани с плетеница от животни и пролетни растения, донякъде, за да почете Великата майка земя и да я убеди да позволи на духовете на животните да бъдат привлечени към копията, направени с инструмента, а също и защото Тонолан обичаше да гравира за собствено удоволствие. Когато ловуваха, загубата на копия беше неизбежна и по пътя трябваше да се правят нови. Изправителят се използваше главно за края на дръжките, където якният хват бе невъзможен, и като се вкараше дръжката в отвора, допълнително се удължаваше рамото на лоста. Тонолан знаеше как да напъва дървото, което се нагриваше с горещи камъни или пара, за да изправи дръжката или да го извие така, че да направи снегоходка. Това бяха различни приложения на едно и също умение.

Джондалар се обърна да види дали брат му е готов. Кимнаха си и затъпкаха надолу по полегатия склон към линията на гората под тях. Вдясно, отгатак гористата низина се виждаше покритата със сняг алпийска крайбрежна земя, а в далечината – назъбените ледени върхове на най-северното разклонение на масивната планинска верига, На югоизток един висок връх блестеше високо над събратята си.

В сравнение с него планината, която бяха пресекли, изглеждаше като хълм – масив, представляващ само основата на ерозираните планини, които бяха далеч по-древни от извисяващите се на юг върхове. Но този хълм бе достатъчно висок и достатъчно близо до скалистите планини с техните масивни ледници, които не просто ги увенчаваха, а и ги покриваха до сравнително малка височина, че да поддържа целогодишна ледена покривка на относително равния си връх. Някой ден, когато

континенталният ледник отстъпеше обратно към полярния си дом, тази планина щеше да почернее от гори. Сега тя представляваше ледниково плато, миниатюрен вариант на огромната, обгръщаща планетата ледена покривка на север.

Щом стигнаха линията на дърветата, двамата братя махнаха очилата, които защищаваха очите, но ограничаваха погледа. По-надолу по склона откриха малък поток, който започваше от топящия се ледник, просмукваше се през цепнатините в скалата, течеше под земята и се появяваше филтриран и чист от наноси като блестящ извор. Той ромолеше между снежните брегове като много други малки ледникови оттоци.

– Какво мислиш? – попита Тонолан, сочейки към потока. – Даланар рече, че трябва да е тук някъде.

– Ако това е Донау, скоро ще разберем. Ще знаем, че следваме Голямата река майка, когато стигнем до три малки рекички, които се сливат и текат на изток. Той така рече. Предполагам, че почти всеки от тези оттоци би могъл да ни заведе до нея.

– Добре, нека сега държим вляво. По-късно няма да е толкова лесно да пресечем.

– Вярно е, но лосадуните живеят отдясно и можем да спрем при някоя от техните Пещери. Смята се, че лявата страна е на плоскоглавците.

– Джондалар, хайде да не спираме при лосадуните – каза Тонолан с откровена усмивка. – Знаеш, че ще поискат да останем, а ние вече стяхме прекалено дълго при ланзадоните. Ако тръгнем по-късно, изобщо няма да можем да прекосим ледника. Ще трябва да заобиколим, а на север наистина е страната на плоскоглавците. Искам да вървим, а толкова на юг не може да има много плоскоглавци. А и какво, ако има? Нали не се боиш от няколко плоскоглавци? Нали знаеш какво разправят, че да убиеш плоскоглавец е все едно да убиеш мечка.

– Не знам, – рече високият мъж и лицето му се набразди с тревожни бръчки. – Не съм убеден, че искам да се бия с мечка. Чувал съм, че плоскоглавците са хитри. Някои казват, че те са почти човеци.

– Хитри да, ама не могат да говорят. Те са просто животни.

– Не се тревожа заради плоскоглавците, Тонолан. Лосадуните познаят тази страна. Могат да ни помогнат да се насочим правилно. Няма защо да стоим дълго. Достатъчно е само да получим ориентири. Могат да ни кажат някои отличителни белези, идея какво можем да очакваме. И можем да говорим с тях. Даланар каза, че някои от тях говорят зеландонски. Знаеш ли какво, ако се съгласиш сега да спрем, аз ще се съглася

да не спираме в следващите Пещери, докато не тръгнем назад.

– Добре. Щом толкова искаш.

Двамината се огледаха къде да пресекат окования в лед поток, който вече бе твърде широк, за да може да бъде прескочен. Видяха едно паднало напъряко дърво, образуващо естествен мост, и се отправиха към него. Джондалар тръгна напред и като се протегна да се хване, постави крак върху един от оголените корени. Тонолан хвърли поглед наоколо, изчаквайки реда си.

– Джондалар! Внимавай! – викна внезапно той.

Край главата на високия мъж профуча камък. При вика той се хвърли на земята и посегна за копие. Тонолан вече държеше едно в ръката си и ниско приведен гледаше в посоката, от която бе долетял камъкът. Забеляза някакво движение зад преплетените клони на един останал без листа храст и хвърли. Посегна за друго копие точно когато от близкия храст излязоха шест фигури. Бяха заобиколени.

– Плоскоглавци! – викна Тонолан, като се дръпна назад и се прицели.

– Чакай, Тонолан! – изрева Джондалар. – Те са много повече.

– Тоя големият изглежда е водачът на глутницата. Ако го убия, останалите може да избягат – и отново отведе ръка назад.

– Не! Могат да ни нападнат, преди да посегнем за второ копие. Мисля, че точно сега ги държим на разстояние. Не се помръдват. – Джондалар бавно се изправи на нозе с готово оръжие. – Не мърдай, Тонолан. Нека те направят следващата стъпка. Само внимавай за големия. Той вижда, че се целиш в него.

Джондалар разгледа едрия плоскоглавец и изпита смущаващото усещане, че големите кафяви очи на свой ред го изучават. Никога по-рано не беше се озовавал толкова близо до плоскоглавец и бе изненадан. Тези плоскоглавци не отговаряха на предварително създадените му за тях представи. Очите на големия бяха засенчени от надвисналите очни дъги, които се подчертаваха от рошовите вежди. Носът му бе голям, тесен като клон и допринасяше очите му да изглеждат още по-дълбоко поставени. Гъстата и склонна да се къдри брада, скриваше лицето му. Видя, че по-младият, чиято брада точно беше покарала, няма брадичка, а просто издадени челюсти. Косите им бяха кафяви и чорлави като брадите, а по телата си имаха много косми, особено по горната част на гърба.

Можеше да каже, че имат повече косми, защото кожените им наметала покриваха главно торсовете им, като оставяха раменете и ръцете

голи въпреки почти вледеняващата температура. Но по-оскъдните им одеяния не го изненадаха толкова, колкото факта, че въобще носеха дрехи. Никое животно, което бе виждал, не носеше дрехи, нито пък оръжие. И все пак всеки един от тези имаше дълго дървено копие – очевидно предназначено за мушкане, а не за хвърляне, макар заострените върхове да изглеждаха достатъчно злокобно – и някои носеха тежки кокалени сопи от предните крака на големи преживни животни.

Всъщност челюстите им не са съвсем като на животни, помисли Джондалар. Те се издаваха по-напред и носовете им бяха просто големи носове. Истинската разлика е в главите.

Вместо напълно развити чела като неговото и на Тонолан техните бяха ниски и скосени назад над тежките им надочни дъги към широкия череп отзад. Изглеждаше сякаш върховете на главите им, които той виждаше без усилие, бяха сплескани надолу и бутнати назад. Когато Джондалар се изправи в целия си ръст от шест стъпки и шест пръста, той се извиси над най-големия от тях с повече от една стъпка. Дори Тонолановите шест стъпки го правеха гигант макар и само на височина, в сравнение с онзи, който очевидно им беше водач.

Джондалар и брат му бяха добре сложени мъже, но до мощните мускулести плоскоглавци се чувстваха мършави. Те имаха големи бъчво подобни гръдни кошове и дебели мускулести ръце и крака – и едните, и другите извити малко навън, но ходеха изправено и уверено като всеки човек. Колкото повече ги гледаше, толкова повече му приличаха на хора, само че такива, каквито досега не бе виждал.

Един дълъг напрегнат момент никой не шавна. Тонолан се бе привел, готов за хвърляне. Джондалар стоеше, ала здраво стискаше копие-то, така че то можеше да последва братовото му в следващия миг. Шестимата плоскоглавци, които ги заобикаляха, бяха неподвижни като камъни, но Джондалар не се съмняваше колко бързо могат да действат. Положението бе безизходно и умът на Джондалар трескаво се опитваше да измисли начин за измъкване.

Внезапно големият плоскоглавец издаде ръмжащ звук и махна с ръка. Тонолан едва не хвърли копието си, но долови жеста на Джондалар, който му махна, точно навреме. Единствено младият плоскоглавец побягна обратно към храстите, откъдето бяха излезли. Върна се бързо, носейки хвърленото от Тонолан копие, и за негово учудване му го подаде. После младежът отиде до реката близо до моста и извади един камък. Върна се с него при големия и комай приведе глава в разкаяние. В следващия миг и шестимата се пхнаха беззвучно обратно в шубрака.

Като разбра, че са си отишли, Тонолан изпусна въздишка на облекчение.

– Не мислех, че ще се измъкнем оттук! Но бях решил да взема един от тях с мен. Чудя се за какво ли беше всичко туй.

– Не съм сигурен, – отговори Джондалар, – но може би младият започна нещо, което големият не пожела да завърши и, струва ми се не защото се уплаши. Доста кураж иска да стоиш тук и да гледаш твоето копие, а после да направиш това, което той направи.

– Може би просто не е могъл да измисли нещо по-добро.

– Ами. Той те видя как хвърли първото копие. Защо иначе ще казва на хлапака да го вземе и да ти го върне?

– Наистина ли мислиш, че му е казал? Как? Те не могат да говорят.

– Не зная, но някак си големият каза на младия да ти върне копието и да си прибере камъка. Сякаш искаше всичко да е квит. Никой не беше ранен, така че мисля, че е прав. Знаеш ли, не съм много уверен дали плоскоглавците са просто животни. Това беше умно. А аз не знаех, че носят кожи и оръжия и че вървят досущ като нас.

– Е, аз пък знам защо им казват плоскоглавци! И че са просто подозрителна пасмина. Не бих искал да се срещна с някой от тях в ръкопашен бой.

– Знам, изглеждат сякаш могат да ти строят ръката като треска. Винаги съм мислил, че са малки.

– Ниски – да, ама не малки. Определено не са малки. Големи братко, трябва да призная, че беше прав. Хайде да посетим лосадунците. Живеят толкова наблизко, трябва да знаят повече за плоскоглавците. Освен това Голямата река майка изглежда е границата, а аз не мисля, че плоскоглавците ни искат от тяхната страна.

* * *

Двамата мъже вървяха няколко дни, като следяха за отличителните белези, дадени им от Даланар, и следваха потока, който в този си отрязък по нищо не се различаваше от другите поточета, ручейчета и барички, течащи надолу по склона. Само общоприетото мнение го определяше като източника на Голямата река майка. Повечето от тях се сливаха, за да оформят началото на голямата река, която щеше да се втурне надолу по хълмовете и да се извива през равнините в продължение на хиляда и осемстотин мили, преди да изпразни товара си от вода и нанеси далечно на югозапад във вътрешното море.

Кристалните скали на масива, от който тръгваше могъщата река,

бяха от най-древните на Земята. Неговата обширна депресия бе формирана от изключителните налягания, разместили хоризонтално и нагънали назъбените, блестящи в разточително великолепии планини. Над триста притока, много, от които големи реки, отвещаха влагата от склоновете на планинските вериги по нейния път и се събираха в огромното и русло. Някой ден славата и щеше да се разпростре до най-далечните кътчета на планетата и мътните и тинести води щяха да бъдат наречени сини.

Макар омекотено от планините и масивите се усещаше влиянието и на океанския запад, и на континенталния изток. Растителният и животинският свят бяха смесица от западната тундра-тайга и източната степ. По високопланинските склонове имаше диви кози и антилопи, и муфлони. В горите по-често се срещаша елени. Тарпаните, дивите коне, които някой ден щяха да бъдат опитомени, пасяха из закътаните низини и речните тераси. Вълците, рисовите и снежните леопарди се промъкваха безшумно в сенките. Всеядните кафяви мечки излизаха с клатушкане от зимния си сън. Огромните тревопасни пещерни мечки щяха да се появят малко по-късно. Много малки млекопитаещи подаваха носове от зимните си леговища.

Склоновете бяха обрасли предимно с борове, при все че се срещаша и смърчове, сребристи ели и лиственици. Край реката преобладаваха елшите – често размесени с върби и тополи и по-рядко със закрънели до размерите на пълзящи храсти, макар и вече в полова зрялост дъбове и букове.

Левият бряг се вдигаше от реката под лек наклон. Джондалар и Тонолан тръгнаха по него и накрая стигнаха върха на висок хълм. Двамата мъже се огледаха наоколо и видяха насечена, дива, прекрасна страна, пригладена от белия слой, който изпълваше падините и заравняваше излезлите на повърхността скали. Ала измамата затрудняваше пътуването.

Не бяха забелязали нито една от няколкото групи хора – за такива групи се мислеше като за Пещера, независимо дали наистина живееха в пещера – които се назоваваха лосадунаи. Джондалар започваше да мисли, че са ги пропуснали.

– Виж! – посочи Тонолан.

Джондалар проследи протегнатата му ръка и видя стълб дим, който се издигаше от една горичка. Забързаха напред и скоро налетяха на малка група хора, скупчени около огън. Братята влезнаха в средата с ръце, изпънати напред и длани, обърнати нагоре – общоприетият поздрав на откритост и приятелство.

– Аз съм Тонолан от Зеландонии. Това е брат ми Джондалар. Правим нашето Пътешествие. Има ли тук някой, който да говори езика ни?

Напред пристъпи мъж на средна възраст и протегнати по същия начин ръце.

– Аз съм Ладуни от Лосадунаи. В името на Дюна, Великата майка земя, вие сте добре дошли – той стисна двете ръце на Тонолан със своите и после по същия начин поздрави Джондалар. – Елате и седнете край огъня. Скоро ще ядем. Ще се присъедините ли към нас?

– Вие сте много щедри – отговори официално Джондалар.

– Аз пътувах на запад на моето Пътешествие, бях с една Пещера от Зеландонии. Отдавна беше, но зеландонците са винаги добре дошли – той ги поведе към един голям ствол близо до огъня. Над него за защита от вятъра и лошото време бе изграден навес. – Ето, починете, свалете си багажа. Трябва току-що да сте слезли от ледника.

– Преди няколко дни, – рече Тонолан, сваляйки самара си.

– Закъснели сте с пресичането. Фьонът може да духне всеки миг.

– Фьонът? – попита Тонолан.

– Пролетният вятър. Топъл и сух, от юг. Духа тъй силно, че изкоренява дърветата и чупи клоните им. След няколко дни всичко това ще изчезне и ще разпъпи – обясни Ладуни, като махна широко с ръка, за да покаже снега. – Ако те свари на ледника, може да е гибелно. Ледът се топи ужасно бързо, отварят се пукнатини. Снежните мостове и корнизии пропадат под краката ти, по леда потичат потоци, дори реки.

– И винаги докарва малезите – добави една млада жена, подхващайки нишката на Ладуновите думи.

– Малезите? – отправи към нея въпроса си Тонолан.

– Зли духове, които летят с вятъра. Те правят всекиго раздразнителен. Хора, които никога не се бият, започват да се карат. Щастливи хора плачат през цялото време. Духовете могат да те поболят или, ако вече си болен, могат да те накарат да искаш да умреш. Ако знаеш какво да очакваш, помага, ала тогава всеки е в лошо настроение.

– Къде си се научила така добре да говориш зеландонски? – попита Тонолан и се усмихна одобрително на привлекателната млада жена.

Тя отвърна на погледа му също тъй прямо, но вместо да отговори, погледна към Ладуни.

– Тонолан от Зеландонии, това е Филона от Лосадунаи и дъщеря на сърцето ми – каза Ладуни, като веднага схвана неизказаната молба за официално представяне. Така Тонолан разбираше, че тя има добро мнение за себе си и не разговаря с непознати без съответното представяне,

дори и да са красиви вълнуващи чужденци на Пътешествие.

Тонолан протегна ръце в официалния поздравителен жест с оценяващ и одобрителен поглед. Тя се поколеба за миг, сякаш размисляше, и сетне постави ръцете си в неговите. Той я придържа по-близо.

– Филония от Лосадунаи, Тонолан от Зеландонии е честит, че Великата майка земя е благоволила да му даде дара на твоето присъствие – рече той с многозначителна усмивка.

Филония леко се изчерви от смелия намек, защото знаеше, че той прави алюзия за Дара на Майката, въпреки че думите бяха също тъй официални, както изглеждаше жестът му. Докосването му я накара да изпита тръпка на възбуда, а в очите му гореше подканяща искра.

– Сега ми кажи – продължи Тонолан, – къде научи зеландонски.

– Братовчед ми и аз пресякохме ледника при нашето Пътешествие и живяхме известно време с една Пещера на Зеландонии. Ладуните вече ни бе понаучил малко – той често говори с нас на твоя език, за да не го забрави. Веднъж на няколко години той пресича, за да търгува. Искаше да науча повече.

Тонолан все още държеше ръцете и си се усмихваше.

– Жените не правят често дълги и опасни Пътешествия. – Ами ако Дони те беше благословила?

– Не беше чак толкоз дълго – каза тя, поласкана от очевидното му възхищение. – Щях да разбера достатъчно рано, за да се върна обратно.

– Това Пътешествие е било толкова дълго, колкото го правят много мъже – настоя той.

Джондалар, който следеше диалога им, се обърна към Ладуните.

– Той пак го направи – каза с усмивка. – Брат ми никога не пропуска да открие най-привлекателната жена наоколо и да я омагьоса за първите три сърцетупа. Ладуните се изхили.

– Филония още е млада. Нейният Обряд на Първите удоволствия беше едва лани, но оттогава имаше достатъчно обожатели, за да се главозамае. Ех, да бях отново млад и непривикнал на Дара на Удоволствието от Великата майка земя. Не че не му се наслаждавам вече, но съм навикнал с моята другарка и нямам същото желание да търся често нови възбуди.

Той се обърна към високия рус мъж.

– Ние сме само ловна група и нямаме много жени с нас, но ти няма да имаш никакви проблеми да намериш някоя от нашите благословени от Дюна, която да пожелае да сподели Дара. Ако някоя не те устройва, имаме голяма Пещера и посетителите винаги са причина за празник в

чест на Майката.

– Опасявам се, че няма да дойдем с теб при твоята Пещера. Ние едва сме тръгнали. Тонолан иска да направим дълго Пътешествие и няма търпение да потеглим. Може би на връщане, ако ни дадеш упътвания.

– Съжалявам, че няма да ни посетите. Напоследък не сме имали много посетители. Колко далеч смятате да стигнете?

– Тонолан говори да следваме Донау чак до края. Но всеки приказва за голямо Пътешествие, когато започва. Кой може да каже?

– Мислех, че зеландонците живеят близо до Великата вода. Поне когато правих моето Пътешествие, беше така. Пътувах дълго на запад и после на юг. Ти не рече ли, че току що сте тръгнали?

– Ще ти обясня. Прав си, Великата вода е само на няколко дни от нашата Пещера, но Даланар от Ланзадонии беше женен за майка ми, когато се родих, и неговата Пещера също е като мой дом. Три години живях там, докато ме учеше на занаята ми. Брат ми и аз бяхме при тях. Откакто тръгнахме само пресякохме ледника и вървахме още два дни, за да дойдем дотук.

– Даланар! Разбира се! Мислех си, че ми се струваш познат. Ти трябва да си дете на духа му, изглеждаш досущ като него. И сигурно си майстор на кремъци. Ако му приличаш и в това, колкото на външен вид, трябва да си добър. Той е най-добрият, който съм виждал. Канех се да го посетя следващата година и да взема малко кремъци от мината на Ланзадонии. Няма по-хубав камък.

Хората прииждаха около огъня с дървени купи и апетитната миризма, която идваше откъм него, накара Джондалар да осъзнае глада си. Той вдигна самара, за да го отмести и нещо му хрумна.

– Ладуни, аз нося няколко ланзадонски кремъка. Канех се да ги използвам като резервни за счупените по пътя инструменти, но са тежки за носене и няма да имам нищо против да се облекча с едни-два камъка. Ще бъда щастлив да ти ги дам, ако си съгласен.

Очите на Ладуни светнаха.

– Ще бъда щастлив да ги взема, ала искам да ти дам нещо в замяна. Нямам нищо против да спечеля от една добра сделка, но не бих желал да мамя сина на Даланаровото сърце.

Джондалар се усмихна.

– Ти вече предложи да облекчиш товара ми и да ме нахраниш с горещо ястие.

– Това е твърде малко за добър ланзадонски камък. Правиш сделката твърде лесна, Джондалар. Нараняваш гордост ми.

Около тях се насъбра добронамерена тълпа и щом Джондалар се разсмя, те също се разсмяха.

– Добре, Ладуни, няма да я нравя лесна. В момента нищо не искам, само се опитвам да облекча товара си. Ще те да ми дадеш обещание. Искаш ли?

– Сега той иска да ме измами – рече с усмивка мъжът на тълпата. – Поне кажи за какво става дума.

– Как мога да ти кажа? Но искам да си го взема на връщане, съгласен ли си?

– Откъде да зная дали мога да ти го дам?

– Няма да искам нещо, което не можеш да ми дадеш.

– Условията ти са тежки, Джондалар, но ако мога, ще дам, каквото поискаш. Съгласен.

Джондалар отвори самара си, извади нещата отгоре после бръкна в торбичката и подаде на Ладуни два обработени кремъка.

– Даланар ги избра и направи предварителната обработка – рече.

От изражението на Ладуни беше ясно, че няма нищо против да получи двата къса кремък, избрани и обработен Даланар за сина на сърцето му, ала той промърмори достатъчно високо да го чуят всички:

– Сигурно съм изтъргувал живота си за два камъка.

Никой не направи каквото и да е коментар за вероятността Джондалар изобщо да се върне, за да получи своето.

– Джондалар, да не смяташ да стоиш вечно тук и да приказваш? – каза Тонолан. Поканиха ни да споделим храната, а това сърнешко мирише хубаво – на лицето му грееше широка усмивка, а до него стоеше Филония.

– Да, яденето е готово – рече тя, – и ловът беше добър, че не сме използвали много от сушеното месо, което взехме. Сега като облекчи товара си, ще се намери място да вземеш малко, нали? – добави тя с лукава усмивка към Ладуни.

– Ще бъде добре дошло. Ладуни, още не си ме представил на очарователната си дъщеря – каза Джондалар.

– Отвратително е, когато дъщерята на собственото сърце ти проваля търговията – промърмори той, ала усмивката му бе пълна с гордост. – Джондалар от Зеландони – Филония от Лосадунаи.

Тя се обърна да погледне по-възрастния брат и изведнъж почувства, че потъва в усмихващите и се изумително ярки сини очи. Изчерви се от объркване, защото усети, че сега я привлича другият брат и сведе глава, за да скрие объркването си.

– Джондалар! Не мисли, че не виждам тоя блясък в очите ти. Не забравяй, че аз я видях първи – пошегува се Тонолан. – Хайде, Филония, ще трябва да те отведе оттук. Трябва да те предупредя да стоиш далеч от този моя брат. Повярвай ми, знам, че не искаш да имаш нищо общо с него.

Той се обърна към Ладуни и каза с подправена обида:

– Той го прави всеки път. Трябва му само един поглед. Защо не съм роден с дарбите на брат ми?

– Ти имаш повече дарби, отколкото човек се нуждае, Малки братко – каза Джондалар и се разсмя с гръмкия си, сърдечен, топъл смях.

Филония се обърна към Тонолан и с облекчение разбра, че го намира все така привлекателен. Той обхвана с ръка раменете и и я насочи към отсрещната страна на огъня, ала тя обърна назад глава да погледне другия мъж. С по-уверена усмивка тя рече:

– Винаги когато в Пещерата дойдат посетители, имаме празник в чест на Дюна.

– Те няма да дойдат в Пещерата, Филония – каза Ладуни. За момент младата жена изглеждаше разочарована, после се обърна към Тонолан и се усмихна.

– Ех, да бях отново млад – засмя се Ладуни. – Само че жените, които най-много почитат Дюна, изглежда по-често биват дарявани с малки. Великата майка земя се усмихва на тези, които харесват Нейните Дарове.

Джондалар премести самара зад ствола и се обърна към огъня. В едно гърне от кожа, опъната със завързани кости, вреше сърнешка яхния. Гърнето бе окачено точно над огъня. Врящата течност, макар и достатъчно гореща, за да сvari яхнията, поддържаше температура на готварското гърне достатъчно ниска, за да не се запали. Пламната температура на кожата бе много по-висока от температурата на врящата яхния.

Една жена му подаде дървена купа с вкусна супа и седна до него на ствола. Той използва кремъчния си нож да набоде късовете месо и зеленчуците – изсушени парчета корени – и изпи течността от купата. Когато свърши, жената му донесе по-малка купа с билков чай. Той и се усмихна в знак на благодарност. Тя беше няколко години по-възрастна от него – достатъчно да замени привлекателността на младостта с истинската красота, донасяна от зрелостта. Тя му се усмихна в отговор и пак седна до него.

– Говориш ли зеландонски? – попита я.

– Говори малко, разбира повече – каза тя.

– Трябва ли да помоля Ладунци да ни представи или мога да те попитам за името?

Тя се усмихна отново със снизходителността на по-възрастна жена.

– Само младите момичета имат нужда някой да каже име. Аз – Ланалия. Ти – Джондалар?

– Да – отвърна той. Усети топлината на бедрото и и възбудата от нея се отрази в очите му. Тя отвърна на погледа му със замъглени очи. Той премести ръката си на бедрото и, а тя се наклони към него с движение, което го окуражаваше и обещаваеше опитност. Кимна в съгласие на приканващия и поглед, макар да не бе необходимо. Очите му отвърнаха на поканата. Тя хвърли поглед над рамото му. Джондалар го проследи и видя, че Ладунци идва към тях. Тя се отпусна удобно до него. Щяха да изчакат, за да изпълнят обещанието си.

Ладунци се присъедини към тях, а след малко Тонолан се върна на братовата си страна на огъня заедно с Филония. Скоро всички се стълпиха около двамата посетители. Започнаха шеги и задявки, които се превеждаха за неразбиращите. Накрая Джондалар реши да се върне на по-сериозна тема.

– Знаеш ли много за хората надолу по реката, Ладунци?

– Свикнали сме от време на време да идва по някой посетител от Самурнаи. Те живеят на север от реката по-надолу, но от години не са идвали. Случва се. Понякога всички млади хора вървят по един и същ път при техните Пътешествия. Тогава той става твърде познат и не тъй вълнуващ и те тръгват в друга посока. След горе-долу едно поколение само старите могат да си го спомнят и отново става приключение да тръгнеш по него. Всички млади си мислят, че откриват нещо ново. Няма значение дали предците им не са правили същото.

– За тях то е ново – каза Джондалар, но не продължи във философска насока. Искаше да получи по-сериозна информация, преди да се впусне в разговор, който може да се окаже приятен, ала да не е непосредствено практичен. – Можеш ли да ми кажеш нещо за техните обичаи? Знаеш ли някои думи на техния език? Поздрави? Какво трябва да избягваме? Какво може да бъде обидно?

– Не зная много и нищо скорошно. Преди няколко години имаше един мъж, който отиде на изток, но той не се върна. Кой знае, може да е решил да заседне на някое друго място – рече Ладунци. – Разправят, че правели своите дюнаи от кал, но това са просто приказки. Не виждам защо някой ще нрави свещените образи на Майката от кал. Като изсъхне, тя просто ще се разтроши.

– Може би, защото е по-близо до земята. По същата причина някои харесват камъка.

Докато говореше, Джондалар несъзнателно бръкна в прикрепената към пояса му торбичка и напипа малката каменна фигурка на дебела жена. Усети познатите огромни гърди, големия изпъкнал стомах и свръхдебелите хълбоци и бедра. Ръцете и краката от коляното надолу бяха незабележими. Важни бяха белезите на Майката, така че крайниците на каменната фигура бяха само загатнати. Главата бе просто издатина с намек за коса, която минаваше върху лице без черти.

Никой не можеше да погледне страховитото лице на Дони, Великата майка земя, Древната пра родителка, Първата майка, Създател и Поддръжник на целия живот, Тя, която благославя всички жени със силата Си да създават и износват живот. И никой от Нейните малки образи, които носеха Нейния дух, дониите, никога не се осмеляваше да представя лицето и. Даже когато Тя се откриваше в сънищата, лицето и беше обикновено неясно, въпреки че мъжете често я виждаха с младо и узряло за женене тяло. Някои жени твърдяха, че могат да приемат формата на Нейния дух и да летят като вятър, за да носят късмет или да търсят отмъщение, а Нейното отмъщение можеше да бъде велико.

Ако Тя беше разгневена или честта и беше засегната, Тя бе способна на много ужасяващи деяния. Най-страховитото бе да оттегли Своя чудесен Дар на Удоволствието, който идва, щом някоя жена реши да се отвори за някой мъж. Великата майка можеше да даде на мъжа силата да споделя Нейния Дар с толкова жени, колкото желае, толкова често, колкото поиска, или да го накара да се сгърчи така, че на никоя да не може да донесе Удоволствие, нито пък сам да го получи.

Джондалар отнесено поглаждаше за късмет увисналите каменни гърди на донията в торбичката си, докато мислеше за тяхното Пътешествие. Наистина някои не се връщаха, но това бе част от приключението. После Тонолан зададе на Ладуни въпрос, който мигом го накара да застане нащрек.

– Какво знаеш за плоскоглавците наоколо? Преди няколко дни попаднахме на една глутница. Бях сигурен, че там ще приключим Пътешествието си – внезапно Тонолан привлече общото внимание.

– Какво стана? – попита Ладуни с напрежение в гласа. Тонолан описа сблъскването име плоскоглавците.

– Чароли! – ядно рече Ладуни.

– Кой е Чароли? – попита Джондалар.

– Един млад мъж от Пещерата на Томаси и подстрекател на банда

грубияни, които са си вкарали в главите да се забавляват с плоскоглавците. Никога не сме имали неприятности с тях. Те си стояха на тяхната страна на реката, ние си стояхме на нашата. Когато пресичахме, не се показваха, стига да не се заседим дълго. Всичко, което правеха, беше да покажат, че ни наблюдават. Това беше достатъчно. Когато една група плоскоглавци те зяпа, се изнервяш.

– И още как! – рече Тонолан. – Само че какво имаш предвид, като казваш да се забавляват с плоскоглавците? Аз не бих си навлякъл неприятности с тях.

– Всичко започна на гореща глава. Някой предизвикал друго да изтича и да докосне един плоскоглавец. Като ги раздразниш, стават много яростни. После младите мъже започнаха да се събират около всеки плоскоглавец, който намерят самичък – ходят около него и го дразнят, опитват се да го накарат да ги подгони. Плоскоглавците са много издръжливи, но имат къси крака. Човек може обикновено да ги надбяга, макар че е по-добре да не спира. Не съм сигурен как е започнало, но следващото, което бандата на Чароли направи, бе да ги бие. Подозирам, че някой от плоскоглавците, които са дразнели, е докопал някого и другите са скочили да защитят приятеля си. Във всеки случай това им стана обичай, макар че дори когато са няколко срещу един плоскоглавец, не могат да се измъкнат без няколко здрави наранявания.

– Вярвам ти – каза Тонолан.

– Това, дете по-късно направиха, беше още по-лошо – добави Филония.

– Филония! Това е възмутително! Няма да ти позволя да говориш за него! – каза Ладуни, очевидно разгневен.

– Какво направиха? – попита Джондалар. – Ако ще пътуваме през територията на плоскоглавците, трябва да знаем.

– Предполагам, че си нрав, Джондалар. Аз просто не искам да говоря за това пред Филония.

– Аз съм голяма жена – заяви тя, ала тонът и не бе убедителен.

Той я погледна, размишлявайки, и изглежда стигна до някакво решение.

– Мъжките започнаха да излизат само на групи, а това бе твърде много за бандата на Чароли. Така че започнаха да се опитват да дразнят женските. Само че женските плоскоглавци не се бият. И бандата решила да се забавлява другояче с тях. Не зная кой пръв се е осмелил, вероятно Чароли ги е подкокоросвал. Той такива може да ги свърши.

– Подкокоросвал ги към какво? – попита Джондалар.

– Започнаха да насилват женските плоскоглавци... – Ладунци не можа да завърши и скочи от яд. Беше вбесен. – Това е гадост! Това безчестие Майката, осквернява Нейния Дар. Животни! По-лошо от животни! По-лошо от плоскоглавци!

– Да не искаш да кажеш, че са получили своя Дар с плоскоглавска женска? Насила? Плоскоглавска женска? – каза Тонолан.

– Те се хвалеха с това! – рече Филония. – Аз няма да пусна до мен да припари мъж, който е взимал Дара си с плоскоглавец.

– Филония! Няма да говориш такива неща! Няма да позволя такива мръсни, отвратителни думи от устата ти! – каза Ладунци. Беше извън себе си от гняв, очите му бяха каменни.

– Да, Ладунци – рече тя, скланяйки глава от срам.

– Чудя се те как ли се чувстват – коментира Джондалар. – Може би затова младият искаше да ме убие. Мисля, че трябва да са ядосани. Чувал съм хора да казват, че може би са човеци и ако наистина са...

– Чувал съм такива приказки! – рече Ладунци, все още опитвайки се да се успокои. – Не им вярвай!

– Водачът на глутницата, на която попаднахме, беше умен и те ходеха на краката си също като нас.

– Мечките понякога също ходят на задните си крака. Плоскоглавците са животни! Умни животни, но животни – Ладунци се опитваше да се овладее, защото съзнаваше, че цялата група се чувства неудобно. – Ако не ги закачаш, обикновено са безобидни – продължи. – Не мисля, че е заради женските. Съмнявам се, че те разбират колко е обидно за Майката. Цялата работа е в дразненето и побоищата. Ако раздразниш достатъчно животните, ще нападнат.

– Мисля, че бандата на Чароли ни е създала някои проблеми – рече Тонолан. – Искахме да пресечем на десния бряг, за да не се грижим по-нататък да я пресичаме по-късно, когато тя вече е Великата река майка.

Ладунци се усмихна. Щом темата се смени, гневът му се изпари тъй бързо, както беше дошъл.

– Великата река майка има притоци, които са големи реки, Тонолан. Ако възнамеряваш да я следваш чак до края, ще трябва да се научиш да пресичаш реки. Нека ви предложи нещо. Дръжте този бряг, докато не отминете големия водовъртеж. Когато минава през равна местност, тя се разделя на канали, а малките канали са по-лесни за пресичане от една голяма река. Пък и тогава ще бъде по-топло. Ако искате да посетите сармунаите, щом пресечете, тръгнете на север.

– Колко е до водовъртежа? – попита Джондалар.

– Ще ти надраскам една карта – каза Ладуни и извади кремъчния си нож. – Ланалия, дай ми това парче кора. Може би някои от другите после ще могат да прибавят някои ориентири. Като се вземат предвид пресичанията на реките и ловуването по пътя, до лятото ще успеете да стигнете до мястото, където реката тръгва на юг.

– Лятото – замисли се Джондалар. – Толкова съм уморен от лед и сняг, че трудно мога да дочакам до лятото. Бих могъл да използвам малко топлинка.

Той забеляза, че кракът на Ланалия отново е до неговия и сложи ръката си на бедрото и.

3

Докато Айла внимателно се спускаше по стръмния скалист склон на клисурата, първите звезди пронизаха вечерното небе. Щом слезе под ръба, вятърът рязко стихна и тя спря за малко, за да се наслади на липсата му. Но хълмът спираше и оскъдната светлина. Когато стигна долу, гъстият храсталак отгати малката река се виждаше като объркана сянка на фона на подвижното отражение на безбройните светещи точки над него.

Отпи дълбока освежителна глътка от реката и пипнешком тръгна в още по-голямата чернилка близо до стената. Не си даде труд да разпъва навеса, просто разстла кожата и се уви в нея, чувствайки се в по-голяма безопасност с каменната стена зад гърба си, отколкото когато беше под навеса в откритата равнина. Преди да заспи, загледа как пълната луна показва лице над ръба на клисурата.

Събуди се с писък!

Скочи мълниееносно на крака, овладяна от абсолютния ужас, който биеше в слепоочията и и раздумваше сърцето и, и се вторачи в неясните сенки на черната празнота пред себе си. Подскочи от резкия трясък и блясъка, който я заслепи. С трепет видя как един висок бор, ударен от обгарящата светкавица, се разцепи и бавно, все още крепейки се към разбитата си половина, падна на земята. Сцената беше сюрреалистична – горящото дърво осветяваше собствената си смърт и хвърляше гротескни сенки върху скалата зад него.

Огънят запрашя и засъска, угасен от дъжда. Айла се притисна поплътно към скалата, без да усеща нито горещите си сълзи, нито студентите капки, които пръскаха лицето и. Първата далечна гръмотевица, подобна на грохота на земетресение, бе пробудила заровения в пепелта на паметта и повтарящ се сън: един кошмар, който след събуждане никога не можеше да си припомни напълно и който винаги я оставяше с гадното чувство на безпокойство и съкрушителна печал. Друга ярка светкавица, последвана от гръмък тътен, моментално изпълни черната празнота с призрачна светлина, разкри за миг стръмните стени на клисурата и нащърбеният ствол на дървото се скърши като клонка под мощния пръст на небесната светлина.

Треперейки колкото от страх, толкова и от влажния, пронизващ студ, тя сграбчи амулета в желанието си да докосне нещо, което би и

обещало закрила. Реакцията и само частично се дължеше на гърма и светкавицата. Айла не обичаше гръмотевичните бури, но бе свикнала с тях. Често пъти те рушаха по-малко, отколкото помагаха. Тя още усещаше емоционалните последици от земетръсния си кошмар. Земетресенията бяха зло, което никога не пропускаше да донесе унищожителни загуби и съкрушаващи промени в живота и. От нищо друго не се боеше толкова.

Накрая усети, че е мокра, и извади от кошницата кожения навес. Придърпа го върху спалната си кожа като завивка и скри глава отдолу. Трепери дълго, след като вече се бе стоплила, ала с отминаването на нощта ужасната буря утихна и накрая тя заспа.

* * *

Птичките изпълниха ранния утринен въздух с чуруликане, цвъртене и хрипкав грак. Айла отметна завивката и се огледа с удоволствие. На сутрешното слънце, все още влажен от дъжда, блестеше свят от зеленина. Намираше се на широк скалист бряг на мястото, където малка речичка завиваше на изток по своя криволичещ и като цяло южен курс.

На отсрещния бряг една редица тъмнозелени борове се извисяваха към върха на стената. Всичките им несигурни стремежи над ръба на речната клисура биваха веднага пресичани от шибачите степни ветрове. Това придаваше странно притъпен вид на най-високите дървета, защото растежът им се бе ограничил в нарастване на клоните. Извисяващ се гигант с почти идеална симетрия, разваляна единствено от стърчащите под прав ъгъл спрямо стеблото острия, растеше до друг, чийто овъглен, нащърбен висок ствол се допираше до насочения му надолу връх. Дърветата бяха поникнали на тясна ивица от другата страна на реката между брега и стената, някои тъй близо до водата, че се виждаха оголените им корени.

Нагоре по течението от нейната страна гъвкави върби се скланяха над потока и ронеха в него дълги светлозелени листа-сълзи. Разплесканите дръжки на листата на високите трепетлики ги караха да треперят от лекия ветрец. Белокори брези растяха на групи, докато техните братовчеди елшите бяха просто като високи храсти. Между дърветата се катереха и раздвояваха лиани, а близо до потока се бяха скупчили най-разнообразни храсти с напълно прокарали листа.

Айла бе пътувала тъй дълго из прегорените и изсъхнали степи, че бе забравила колко красиво може да е зеленото. Малката река искреше подканящо и забравила страха си от бурята, тя скочи и се затича по

брега. Първата и мисъл бе да пие. После импулсивно развърза дългия ремък на наметалото, свали амулета и плясна във водата. Брегът пропадеше рязко и тя се гмурна надолу, а сетне заплува към полегатата отсрещна страна.

Водата бе студена и освежаваща и измиването на степната прах и кал бе истинско удоволствие. Тя заплува срещу течението и усети как то става по-силно, а водата по-студена там, където отвесните стени се събираха, стеснявайки реката. Обърна се по гръб и, люшкана от кипящата вода, се остави да бъде отнесена надолу. Загледа се в дълбоката синева между високите скали и забеляза тъмна дупка в стената отгатък брега по-нагоре. Дали не е пещера, помисли си с тръпка на вълнение. Чудя се дали ще е трудно да стигна дотам.

Младата жена закричи обратно към брега и седна на топлите камъни, за да изсъхне на слънце. Бързите живи движения на птиците, които подскачаха по земята близо до хрусталака, вадеха червеите, привлечени близо до повърхността от нощния дъжд, и подскачаха от клонка на клонка, кълвейки натежалите от плод храсти, привлякоха погледа и.

Я виж малините! Толкова са големи, помисли си. Пърхане на криле приветства пристигането и, после утихна наблизко. Тя запъха в устата си цели шепи сладки сочни малини. Като се наяде до насита, изплакна ръце и сложи амулета, но сбърчи нос от мазния, изцапан и потен ремък. Нямахме друг. Точно преди да тръгне, се бе върнала в разхвърляната в безпорядък от земетресението пещера, за да намери дрехи, храна и укритие, но тогава бе загрижена да оцелее, а не от това дали ще се нуждае от смяна на летните ремъци.

Сега отново мислеше как да оцелее. Безнадеждните и мисли от сухите и ужасяващи степи бяха разпръснати от свежата долина. Вместо да задоволят апетита и, малините го бяха възбудили. Искаше и се нещо по-солидно и тя отиде до мястото, където бе спала, за да вземе прашката. Просна влажния кожен навес и подгизналата постелка на загретите от слънцето камъни, сложи пак замърсеното си одеяние и се огледа за малки кръгли камъчета.

Внимателният оглед установи, че на брега има не само камъни, Той бе обсипан с посивели, довлечени от водата дървета и обезцветени бели кости, повечето от тях струпани на огромна купчина до изпъкналата стена. Яростните пролетни води изкореняваха дървета и отнасяха невнимателните животни, запращаха ги в стеснената гърловина на отвесната скала по-горе по течението и в мъртва хватка ги запокитваха срещу близката стена, докато бушуващата вода се разцепваше на завоя. В купа

Айла видя огромни рога, дълги бизонски бивни и няколко гигантски извити мамутски бивници. Дори огромните мамути падаха под ударите на пороите. Сред отломките имаше големи речни камъни, ала очите на жената се присвиха, когато съзря няколко средно големи варовиково сиви камъка.

Това е кремък, рече си тя след по-внимателно разглеждане. Сигурна съм. Трябва да намеря голям камък, за да разтроша някой от тях, но просто съм сигурна. Развълнувана, Айла огледа брега за гладък, овален камък, който да легне добре в ръката и. Когато намери, удари варовиковата външна обвивка на конкрецията. Част от белезникавата кора се отчупи и отвътре се показа убитият гланц на тъмносивия камък.

Кремък е! Знаех си, че е кремък! През ума и минаваха мисли за оръдията, които може да направи. Може дори да си направя няколко резервни. Така няма да се безпокоя толкова, когато счупя нещо. Извлече още няколко от тежките камъни, измъкнати от варовиковите скали нагоре по течението и довлечени от бушуващия порой, за да намерят покой в основата на каменната стена.

Откритието я насърчи да продължи проучванията си.

Стената, която при наводнение преграждаше пътя на стремителния порой, се издаваше към вътрешната страна на речната извивка. Водата, сега в нормалното си корито, бе достатъчно плитка, за да може лесно да се пресече, но щом погледна отгъток нея, се спря. Отпред се простираше долината, която бе мярнала отгоре.

След завоя реката се разширяваше и блъбукаше около и над оголените от по-плитката вода камъни. Тя течеше на изток в подножието на стръмната срещуположна страна на клисурата. На отсамния бряг, скрити от режещия вятър, дърветата и храстите растяха буйно до естествената си височина. Отляво, отгъток каменната бариера стената на клисурата извиваше, а стръмнината и намаляваше до лек наклон, когато преминаваше в стените на север и изток. Напред широката долина представляваше сочно поле от узряло сено, развълнувано от напорите на вятъра, откъм северния склон, а в средата пасеше малко стадо степни коне.

Дъхът на Айла спря от красотата и спокойствието на сцената. Тя не можеше да повярва, че наред сухата ветровита прерия може да съществува такова място. Долината бе като екстравагантен оазис, скрит в една пукнатина сред безводната равнина. Микрокосмос на изобилието, сякаш природата ограничавана от степите до утилитарна икономия, бе разпиляла в пълна мяра изобилието си там, където бе възможно.

Младата жена, заинтригувана от конете в далечината, ги

заразглежда. Бяха яки малки животни с доста къси крака, дебели шии и тежки глави с надвиснали носове, които и напомниха за увисналите носове на някои мъже от Клана. Имаха тежки рошави козини и къси твърди гриви. Макар някои да клоняха към сивото, повечето бяха със светло бежови оттенъци – от прашно бежово до цвета на сухо сено. Отстрани стоеше сламено жълт жребец и Айла забеляза няколко малки кончета със същия цвят. Жребецът вдигна глава, разтърси късата си грива и изцвила.

– Май се гордееш с Клана си, а? – забеляза тя с усмивка.

Тръгна надолу, като се придържаше близо до обрамчващия водата храсталак. Забелязваше различните растения, без специално да мисли за това, и съзнаваше както лечебните, така и хранителните им качества. В обучението и на лечителка влизаше разпознаването и събирането на растения заради тяхната оздравителна магия. Твърде малко бяха тези, които не можеше да разпознае моментално. Този път обаче търсеше нещо за ядене.

Забеляза листата и сухите цветни стъбла, които сочеха, че на няколко пръста под повърхността има диви моркови, но ги отмина, сякаш не ги бе видяла. Впечатлението обаче заблуждаваше. Можеше да си спомни мястото така, сякаш го бе белязала, но засега растенията можеха да почакаат. Острите и очи бяха открили заешка следа и в момента се концентрираше да си осигури месо.

С тихи стъпки на опитен ловец тя последва свежите барбонки, превитите треви, слабия отпечатък в калта и точно пред себе си различни очертанията на укриващо се животно. Издърпа прашката от пояския ремък и бръкна в гънката на дрехата си за два камъка. Когато заекът се стрелна, бе подготвена. С неосъзнатата грация на дългогодишната практика метна единия камък, а миг по-късно и втория и чу приятното хак, хак. И двата камъка бяха попаднали в целта.

Айла вдигна жертвата си и помисли за времето, когато бе усвоила тази техника с двата камъка. Един прекомерно самоуверен опит да убие рис и бе показал колко е уязвима. Трябваша и дълги упражнения, за да се научи да поставя втория камък така, че да довършва работата от първото хвърляне и да може да мята двата бързо един след друг.

На връщане отсече една клонка, подстри края и и изкопа с нея дивите моркови. Постави ги в една гънка на дрехата си и преди да се върне на брега, отсече две чаталести клонки.

Сложи на земята заека и корените и извади от кошницата платформата и пръчката за добиване на огън. После заизмъкна сухи клони изпод

по-големите стебла в купчината от кости и нападали под ниските клони съчки. Със същия инструмент, с който бе подстрила пръчката за изравяне – тоя, който имаше У-образен прорез на острия си край, настърга тънки лентички от една суха пръчка. После обели нацепената кора на стари пелинови стебла и сухи влакнца от семенниците на разни прораследи.

Намери си удобно за сядане място, подреди подпалките по големи-на и постави до себе си праханта, клечките и по-големите клони. Огледа подложката – парче от суха поветова лоза, направи малка щръбка близо до ръба и с кремъчното дупчило и постави в отвора единия край на вдървено миналогодишно хвощово стебло, за да провери размера. Сви гнезденце от сухи влакнца върху твърда кора току под дупката на подложката и я прихвана със стъпалото си. После постави края на хвощовото стебло в отвора и пое дъх. Добиването на огън изискваше концентрация.

Обхвана с длани върха на пръчката и започна да я върти напред-назад между ръцете си, като непрекъснато я натискаше надолу. Докато въртеше, от постоянния натиск ръцете и се изместваха надолу по пръчката, докато почти докоснеха дъската. Ако имаше помощник, сега щеше да бъде моментът той да започне от върха. Но понеже бе сама, трябваше да стигне до долу и бързо да премести ръце, без да наруши ритъма на въртенето и без да отслаби натиска за повече от един миг. Иначе топлината от триенето щеше да се разсее и нямаше да се повиши толкова, че дървото да започне да пуши. Работата бе тежка и време за почивка нямаше.

Айла влезе в ритъма на движението, без да обръща внимание на потта, която започна да се стича в очите и. От продължителното търкане дупката стана по-дълбока и около нея се натрупаха стърготини от меко-то дърво. Подуши дима и видя резката да почернява, преди да види стълбчето дим, което я насърчи да продължи, макар че ръцете я боляха. Накрая през подложката се отрони малко блестящо въгленче и падна в гнездото суха прахан под нея. Следващият момент бе още по-критичен. Ако жарта угаснеше, трябваше да започне всичко отначало.

Приведе се и завря лицето си тъй близо до въгленчето, че усети топлината му и го задуха. Гледаше как се разгаря с всеки неин дъх, а после, когато поемеше нова порция въздух, пак потъмнява. Приблужи малките извити стърготини до тлеещото парченце дърво и видя как просветват и почерняват, без да се запалят. Сетне лумна малко пламъче. Задуха по-силно, добави още стърготини и когато се оформи малка

пламтяща купчинка, добави няколко клечки.

Отпусна се чак след като големите довлечени от водата стебла се разгоряха и огънят стана стабилен. Събра още няколко къса и ги струпа подръка. Сетне с друг инструмент с по-широк прорез остърга кората от зелената пръчка, с която бе изкопала дивите моркови. Втъкна от двете страни на огъня чаталестите клони така, че подострената пръчка да може да се подпре на тях и се зае да дере заека.

Когато огънят се превърна в горещи въглени, заекът вече бе набучен на шиш и готов за печене. Започна да увива вътрешностите в козината, за да се избави от тях, както бе правила, докато пътуваше, но и хрумна друга мисъл.

Бих могла да използвам кожата, помисли си. Ще ми отнеме само около един ден...

Изплакна дивите моркови в реката – а също и кръвта от ръцете си – и ги уви в листа от живовляк. Големите жилести листа ставаха за ядене, но тя не можеше да се отърве от мисълта за другото им приложение – като здрави, целителни лапи за срязвания или натъртвания. Остави увитите диви моркови близо до жарта.

Седна и се отпусна за момент, после реши да опъне с колчета пухкавата козина. Докато месото се печеше, застърга кръвоносните съдове, космените торбички и ципите от вътрешността на кожата със счупеното си стъргало и реши да си направи ново.

Работейки, си напъваше тихо и монотонно, а мислите и витаеха. Може би ще трябва да остана няколко дни да свърша тази кожа. И без това трябва да направя няколко инструмента. Може да опитам да стигна оная дупка в стената над реката. Заекът започва да мирише хубаво. Пещерата би могла да ме пази от дъжда, макар че може и да е неизползваема.

Стана и извъртя шиша, после започна да стърже на друго място. Не мога да остана много дълго. Трябва да открия хора преди зимата. Престана да остързва кожата, а вниманието и изведнъж се насочи към вътрешното объркване, което винаги беше близо до повърхността на ума и. Къде са? Иза казваше, че на голямата земя има много Други. Защо не мога да ги намеря? Какво да правя, Иза? Неочаквано очите и се напълниха и сълзите рукогнаха. О, Иза, толкова ми липсваш. И Креб. А и Уба. И Дърк, бебето ми... моето бебче. Толкова много те исках, Дърк, и беше толкоз трудно. Ти не си деформиран, само си малко по-различен. Като мене.

Не, не си като мен. Ти си Клан, ти просто ще бъдеш малко по-висок

и главата ти ще изглежда по-различно. Някой ден ще станеш голям ловец. И майстор на прашката. И ще бягаш по-бързо от всички. Ще печелиш всички надбягвания на Събирането на Клана. Може би не борбите, чак толкова силен сигурно няма да бъдеш, но ще си силен.

Но кой ще играе с теб на правене на звуци. Кой ще издава щастливи звуци с теб?

Трябва да престана, смърти се тя, изтривайки сълзите си с опакото на ръката. Трябва да се радвам, че има хора, които те обичат, Дърк. И когато станеш по-възрастен, Юра ще дойде и ще ти стане жена. Ода обеща да я обучи да ти бъде добра жена. Юра също не е деформирана. Тя просто е различна, като теб. Чудя се дали някога ще си намеря другар.

Айла скочи да провери заека, като се движеше само за да се намира на работа и да се откъсне от тези мисли. Месото бе по-сурово, отколкото го обичаше, но реши, че е достатъчно опечено. Малките бледожълти диви моркови бяха крехки и имаха остър сладък вкус. Липсваше и солта, която край вътрешното море винаги беше подръка, но гладът бе добра подправка. Сложи остатъка от заека да се доизпече още малко, дока доостърже кожата, и се почувства по-добре след похапването.

Когато реши да изследва дупката в стената, слънцето се бе вдигнало високо. Съблече се и преплува реката, държейки се за корените на дърветата, за да излезе от дълбоката вода. Катеренето по почти отвесната скала беше трудно и я накара да се чуди дали си струва труда дори ако намери пещера. Все пак бе разочарована, когато стигна до тясната издатина пред тъмната дупка и откри, че това е просто вдлъбнатина в скалата. Изпразнението на хиена в закътания ъгъл и даде да разбере, че откъм степените трябва да има по-лесен достъп, но за нищо по-едро нямаше място.

Обърна се да слиза, а сетне се изви още. По-долу по течението и малко по-ниско на отсрещната стена видя върха на скалната бариера, която стърчеше към завоя на реката. Издатината бе широка и зад нея в скалата изглежда имаше друга, много по-дълбока дупка. От мястото, където стоеше, видя стръмен, но не невъзможен път до нея. Сърцето и затупа от вълнение. Ако това бе пещера, независимо колко малка, щеше да намери сухо място, където да прекара нощта. От нетърпение да проучи на половината път надолу скочи в реката.

Трябва да съм минала покрай нея, като слизах снощи, помисли си, докато се изкачваше. Просто беше много тъмно, за да я видя. После си спомни, че една непозната пещера винаги трябва да се приближава

предпазливо, и се върна за прашката и няколко камъка.

Макар на слизане да се бе движила опипом, откри, че при добро осветление няма нужда да се придържа някъде. С хилядолетията реката се бе врязала остро в отсрещния бряг. От тази страна скалата не бе тъй стръмна. Като наближи издатината, Айла приготви прашката и внимателно пристъпи.

Всичките и сетива бяха нащрек. Ослуша се за дишане или слабо шумолене, огледа се за следи от скорошно обитаване, подуши въздуха за различимите миризми на хищни животни, свежи изпражнения или вмирисано месо. Отвори уста, за да даде възможност на вкусовите си рецептори да и помогнат да долови миризмата. Остави голата си кожа да долови всяка топлинка, която можеше да излиза от пещерата, и позволи на интуицията си да я води, докато безшумно приближаваше отвора. Застана плътно до стената, допълзя до тъмната дупка и надникна.

Не видя нищо.

Насоченият на югозапад отвор бе малък. Таванът бе по-високо от главата и но ако протегнеше ръка, можеше да го стигне. Подът бе наклонен при входа, а сетне се изравняваше. Навитият от вятъра льос и останките от донесеното от животните, които по-рано бяха обитавали пещерата, бяха изградили слой от пръст. По начало неравният и каменист пещерен под имаше сухо, добре утъпкано пръстено покритие.

Като надзърна иззад ръба, Айла не можа да открие белег, че напоследък пещерата е била обитавана. Промъкна се тихо в нея, забелязвайки колко студена е в сравнение с горещата слънчева издатина и изчака очите и да се акомодират към сумрачната вътрешност. В пещерата бе по-светло, отколкото очакваше. Щом прекрачи по-напред, видя, че през един отвор над входа прониква слънчева светлина, и разбра причината. Разбра и по-практичната стойност на отвора. Той би позволил на пушека да излиза, без да изпълва по-ниските части на пещерата – едно голямо предимство.

Щом очите и се нагодиха, откри, че може да вижда учудващо добре. Влизащата светлина също бе предимство. Пещерата не бе просторна, но не бе и малка. Стените се разширяваха под ъгъл от входа и стигаха до относително правата задна стена. Като цяло формата бе грубо триъгълна с връх при входа и източна стена, по-дълга от западната. Най-тъмното място бе вътрешният източен ъгъл – първото, което трябваше да бъде изследвано.

Бавно се плъзна покрай източната стена, внимавайки за пукнатини или коридори, които биха могли да водят към по-дълбоки ниши,

спотайващи скрити заплахи. Близко до тъмния ъгъл в безпорядъчна купчина на пода лежаха отцепени от стените камъни. Покатери се по тях и напипа полица и празнина зад нея.

Помисли дали да не донесе факла, но се отказа. Не бе чула, помири-сала или почувствала никакви следи от живот, а и можеше да види малко навътре. Прехвърли прашката и камъните в едната си ръка, съжалявайки, че не бе спряла да вземе дрехата си, за да има къде да сложи оръжията, и се повдигна на полицата.

Тъмният отвор бе нисък. Трябваше да се приведе, за да влезе вътре. Беше само вдлъбнатина, чийто таван се спускаше до пода на нишата. На дъното имаше купчина кости. Взе една, спусна се долу и продължи пътя си край задната, а после и край западната стена до входа. Пещерата беше глуха и с изключение на малката ниша нямаше други стаи или водещи към непознати места тунели. Усещаше я уютна и сигурна.

Щом излезе на отгътшия край на площадката пред пещерата, Айла заслони очи от яркото слънце и се огледа наоколо. Стоеше на върха на издадената стена. Под нея вдясно беше купчината довлечени от водата дърва и кости и скалистият бряг. Наляво се виждаше далеч в долината. Нататък реката отново свиваше на юг и заобикаляше основата на стръмната отсрещна стена, докато лявата стена се разглаждаше в степта.

Погледна кокала в ръката си. Беше дълга бедрена кост на гигантски елен, стара и суха със следи от зъби, ясно отпечатани там, където бе разцепена, за да се стигне до костния мозък. Отпечатъкът на зъбите и начинът, но който костта бе гризана, и се сториха едновременно познати и непознати. Бе сигурна, че са оставени от звяр от котешката порода. Познаваше хищниците по-добре от всеки друг в клана. Бе развивала ловните си умения с тях, но само с малките и средно големите разновидности. Тези следи бяха оставени от голяма котка, от много голяма котка. Тя се извърна и пак погледна пещерата.

Пещерен лъв! Някога пещерата трябва да е била убежище на пещерни лъвове. Нишата би била идеалното място, където лъвицата да крие малките си, помисли тя. Може би не трябва да прекарвам нощта в нея. Може би не е безопасна. Отново погледна костта. Бе толкова стара, пък и пещерата не беше обитавана от години. Освен това един огън, запален до входа, ще държи животните настрана.

Пещерата е хубава. Малко пещери са толкова хубави. Вътре има много място, хубав пръстен под. Не мисля, че вътре става влажно, пролетните води не могат да стигнат толкова високо. Има даже и отвор за пушека. Мисля, че ще ида да си взема кожата и кошницата, и малко

дърва и ще запалия огън. Айла забърза надолу към брега. Върна се, просна кожата навес и постелката върху топлата каменна площадка, сложи кошницата в пещерата и донесе няколко наръча дърва. Може би ще намеря и няколко меки камъка, за да избеля стените, помисли си, потегляйки пак надолу.

Сетне спря. Защо са ми меки камъни? Ще стоя само няколко дни. Трябва да продължа да търся хора. Трябва да ги открия преди зимата...

Ами ако не намеря хора? Тази мисъл витаеше от доста време, но досега не си бе позволявала да я формулира точно. Последниците бяха твърде заплашителни. Какво ще правя, ако зимата дойде, а аз още не съм намерила хора? Няма да имам никаква заделена храна. Няма да имам място, където да стоя на сухо и топло, и на скрито от вятъра и снега. Няма да имам пещера...

Тя пак погледна пещерата, после прекрасната закътана долина и стадото коне в далечината, и отново пещерата. Това е идеалната пещера за мен, си каза. Много време ще мине, преди да открия друга толкова добра. И долината. Мога да събирам и ловувам, и да трупам храна. Има вода и предостатъчно дърва, за да изкарам зимата, много зими. Има даже и кремък. И няма вятър. Тук има всичко, от което се нуждая, освен хора.

Не знам дали ще издържа сама цялата зима, но вече е доста късно. Скоро ще трябва да започна да събирам храна. Ако досега не съм открила никого, откъде да знам, че ще успея? Откъде да знам дали ще ми позволят да остана, ако намеря Другите? Аз не ги познавам. Някои от тях са лоши като Брод. Спомни си какво се случи с бедната Ода. Тя каза, че мъжете, които са я насилили, както Брод насили мен, са били мъже от Другите. Каза, че изглеждали като мен. Ами ако всички са такива? Айла пак погледна пещерата и долината. Разходи се по края на площадката, ритна един разклатен камък от ръба, загледа се в конете и стигна до решение.

– Конете – рече, – смятам да остана известно време във вашата долина. Следващата пролет пак ще започна да диря Другите. Сега обаче, ако не започна да се подготвям за зимата, следващата пролет няма да съм жива.

Речта на Айла към конете бе произнесена с много малко звуци и то гърлени и замазани. Използваше, звуци само за имена или да подчертае богатия, сложен и напълно разбираем език на жестовете, който говореше с грациозни плавни движения на ръцете си. Това бе единственият език, който си спомняше.

След като решението бе взето, Айла почувства облекчение. Испитваше ужас от мисълта да напусне тази приятна долина и пак да наченат изтощителните дни на пътуването из прегорелите ветровити степи, ужас от мисълта въобще да пътува отново. Втурна се към каменистия бряг и се наведе да вземе дрехата и амулета си. Като посегна за малката кожена торбичка, забеляза блясъка на малко парче лед.

Как може да има лед посред лято, зачуди се тя и го вдигна. Не беше студен, имаше твърди прави ръбове и гладки плоски стени. Завъртя го насам-натам, гледайки как стените му блестят на слънцето. После стана тъй, че го обърна точно на нужния ъгъл, та призмата да разложи слънчевата светлина на пълния спектър на цветовете и затаи дъх пред дъгата, която хвърляше на земята. Айла никога не бе виждала чист кварцов кристал.

Кристалът, подобно на кремъка и на много други камъни на брега, беше довлечен от ледниците, а не местен. Блестящата скала бе откъсната от мястото си от страхотната сила на елемента, който наподобяваше – леда – и бе понесена от стопената му форма, докато не се бе спряла в напоената глина на ледниковия поток.

Изведнъж Айла усети как по гърба и премина по-студена от лед тръпка и седна, твърде разтреперана, за да може да стои права, мислейки за значението на камъка. Спомни си нещо, което Креб и бе казал преди много време, когато беше малко момиче...

* * *

Беше зима и старият Дорв разправяше истории. Тя се чудеше на легендата, която Дорв току-що бе свършил, и попита Креб. Това доведе до едно обяснение за тотемите.

– Тотемите искат място, където да живеят. Те сигурно изоставят хората, които бродят бездомни твърде дълго. Ти нали не искаш тотемът ти да те изостави?

Айла посегна към амулета си.

– Но моят тотем не ме изостави дори когато бях сама и няхах дом.

– Това беше, защото те е изпитвал. Нали той ти намери дом? Пещерният лъв е силен тотем, Айла. Той те е избрал и може да реши да те пази винаги, понеже те е избрал, но всички тотемни са по-щастливи, когато имат дом. Ако му отделяш внимание, ще ти помага. Той ще ти каже кое е най-доброто.

– А как ще разбере, Креб? – попита Айла. – Никога не съм виждала духа на Пещерния лъв. Как разбираш, че тотемът ти казва нещо?

– Ти не можеш да видиш духа на твоя тотем, защото той е част от теб, вътре в теб. И въпреки това той ще ти каже. Ти само трябва да се научиш да разбираш. Ако трябва да вземеш решение, той ще ти помогне. Ще ти даде знак, ако направиш верния избор.

– Какъв знак?

– Трудно е да се каже. Обикновено е нещо особено или необикновено. Може да бъде камък, каквото никога по-рано не си виждала, или корен със специална форма, която за теб има значение. Трябва да се наумиш да разбираш със сърцето и ума си, а не с очите и ушите си. Тогава ще знаеш как. И когато му дойде времето и намериш знака, който твоят тотем ти е оставил, сложи го в амюлета си. Той ще ти донесе щастие.

* * *

Пещерни лъве, още ли ме закриляш? Това знак ли е? Вярно решение ли взех? Искаш да ми кажеш, че трябва да остана в тази долина?

Айла обхвана с длани святкация кристал и притвори очи, опитвайки се да медитира, както винаги правеше Креб.

Опита се да слуша със сърцето и ума си, опита, се да намери начин да повярва, че нейният велик тотем не я е изоставил. Спомни си как бе заставена да напусне и дългото уморително пътуване, докато търсеше своите хора на север, както и бе казала Иза. На север, докато...

Пещерните лъвовете! Моят тотем ми ги изпрати, за да ми кажат да свърна на запад, да ме заведат до тази долина. Той е искал да я намеря. Уморен е от пътуване и иска това да бъде и негов дом. Пък и пещерата по-рано е била дом на пещерни лъвовете. На това място му е удобно. Той още е с мен! Не ме е изоставил!

Просветлението и донесе облекчение на напрежението, което не бе подозирала, че е у нея. Тя се усмихна, примига, за да разкара сълзите си, и заравързва възлите на ремъка, който затваряше малката торбичка. Изсипа съдържанието и и сетне ги събра едно по едно.

Първото беше бучка червена охра. В Клана всеки носеше бучка от свещената червена скала: Това бе първото нещо във всеки амюлет, който им се даваше в деня, когато Мог-ър разкриеше тотема им. Тотемите обикновено се назоваваха, когато човек беше още бебе, ала когато научи своя, Айла беше на пет години. Креб го обяви малко след като Иза я намери, когато я приеха в Клана. Айла потърка четирите белега на крака си и погледна друг предмет: фосилния отпечатък на коремоногото.

Изглеждаше като черупката на някакво морско създание, но беше от камък – първият знак, който нейният тотем и бе дал, за да одобри

решението и да ловува с прашката. Само хищници, не животни за ядене, което би било разхищение, защото тя не можеше да се върне в пещерата с тях. Но хищниците бяха по-умели и опасни и техният лов бе издигнал умениято и до истинско майсторство. Следващия предмет, който Айла вдигна, бе нейният ловен талисман – малък, изцапан с охра овал от мамутова кост, даден и от самия Брун при плашещата хипнотизираща церемония, при която тя стана Жената, която ловува. Докосна малкия белег на гърлото си, където Креб я бе одраскал, за да пролее кръвта и като жертвоприношение на Древните.

За нея следващото късче имаше много специално значение и едва не извика отново сълзите и. Здравно стисна в юмрука си трите блестящи слепени заедно включвания железен пирит.

Бяха и дадени от нейния тотем, за да знае, че синът и ще оживее. Последното беше парченце черен манганов диоксид. Когато стана лечителка, Мог-ър и го даде заедно с парче от духа на всеки от членовете на Клана. Внезапно и хрумна мисъл, която я разтревожи. Значи ли това, че когато Брод ме прокле, е проклетел всички? Когато Иза умря, Креб взе от нея духовете, за да не може да ги отнесе със себе си в света на духовете. От мен никой не ги взе.

Овладея я чувство за предвиждане. Още от Събирането на Клана, където Креб по някакъв необясним начин бе научил, че е различна, от време на време тя изпитваше това странно объркване, сякаш той я бе променил. Почувства смъдене, боцкане, настръхване, повдигане и слабост, и дълбок страх от това какво може да означава нейната смърт за целия Клан.

Опита се да се отърси от усещането. Вдигна кожената торбичка, прибора вътре колекцията си и добави кварцовия кристал. Завърза отново амулета и провери ремъка за белези на износване. Креб и бе казал, че ако го загуби, ще умре. Когато го сложи, усети малка разлика в тежината му.

Седейки на скалистия бряг, Айла се чудеше какво се е случило, преди да бъде намерена. Не можеше да си спомни нищо от предишния живот, но тя бе тъй различна. Твърде висока, твърде бледа, лицето и изобщо не приличаше на лицата на останалите от Клана. Бе виждала отражението си в спокойни локви, беше грозна. Брод и го бе казвал достатъчно често и всеки го мислеше. Тя беше голяма грозна жена. Никой мъж не я искаше.

Ама и аз не поисках никой от тях, помисли си. Иза казваше, че имам нужда от мъж като мен, но дали някой мъж от Другите ще ме иска

повече от мъжете от Клана? Никой не иска една голяма грозна жена. Може би е по-добре да остана тук. Откъде да знам, че ще си намеря стопанин, дори и да намеря Другите?

4

Джондалар се приведе ниско и се втрени в стадото през високата златисто зелена трева, превита под тежестта на недоузрелите семена. Миризмата на кон бе силна – не от сухия вятър, който носеше в лицето му техния топъл планински мирис, а от мазните фъшкии, с които бе натрил тялото и подмишниците си, за да прикрие собствената си миризма, ако вятърът се извърти.

Горещото слънце се отразяваше от потния му бронзов гръб и по лицето му течаха вадички пот. Те правеха по-тъмна избледнялата от слънцето и сплъстена на челото му коса. Един дълъг кичур се бе измъкнал от кожата възел в основата на врата и вятърът неприятно го пляскаше в лицето. Наоколо бръмчаха мухи. От време на време кацаха и го хапеха, а лявото му бедро започваше да се схваща от неудобната поза.

Но това бяха дребни, едва забележими дразнителни. Вниманието му бе съсредоточено върху нервно пръхтящия и подскачащ жребец, който по тайнствен начин предугаждаше застрашаващата харема му опасност. Кобилите продължаваха да пасат, но въпреки наглед случайното им движение, майките бяха застанали между малките кончета и хората.

Няколко крачки встрани, сгърчен в същата напрегната поза, Тонолан държеше едно копие на височината на дясното си рамо и второ в лявата си ръка. Той хвърли поглед към брат си. Джондалар повдигна глава и присви очи към една сиво кафява кобила. Тонолан кимна, внимателно прихвана копието, за да го балансира по-добре, и се приготви за скок.

Сякаш по даден сигнал двамата мъже скочиха едновременно и хукнаха към стадото. Жребецът се изправи на задните си крака, изцвили предупредително и пак се изправи. Тонолан хвърли копието си по кобилата, а в същото време Джондалар побягна право към мъжкаря, като крещеше и викаше, за да го сплаши. Планът му успя. Жребецът не бе свикнал с шумни хищници, четирикраките ловци атакуваха с тихо промъкване. Изцвили, тръгна към човека, после отскочи и побягна след отеглящото се стадо.

Двамата братя се втурнаха след тях. Жребецът видя, че кобилата изостава и я захапа за хълбока, за да я накара да побърза. Мъжете се развикаха и размахаха ръце, ала този път жребецът не отстъпи и запрепуска между кобилата и хората, опитвайки се хем да ги държи на разстояние, хем да я подбутне да тръгне. Тя направи още няколко колебливи крачки

и спря с приведена глава. Копието на Тонолан стърчеше от едната и страна. Ярки алени поточета обагряха сивата и козина и капеха от сплъстените кичури рошави косми.

Джондалар се приближи, прицели се и хвърли копието. Кобилата отскочи, спъна се и падна, В дебелия и врат, малко под твърдата четка на гривата затрептя втори прът. Жребецът препусна в лек галон към нея, побутна я нежно с нос, а сетне се вдигна на задните си крака с предизвикателен кръсък и побягна след стадото си, за да пази живите.

* * *

– Ще ида да взема багажа – рече Тонолан, докато тичаха към падналото животно. – По-лесно ще е да донесем вода тук, отколкото да влачим кобилата обратно до реката.

– Няма защо да я сушим цялата. Ще отнесем, каквото искаме, обратно до реката и няма да имаме грижа да мъкнем вода тук.

Тонолан сви рамене.

– Защо не? Ще взема една брадва да троша костите – и се отправи към реката.

Джондалар извади от канията своя нож с кокалената дръжка и направи дълбок разрез през гърлото. Извади копията и се загледа как кръвта прави локва около главата на кобилата.

– Когато се върнеш при Великата майка земя, благодари и, – каза на мъртвия кон. Бръкна в торбичката си и с неосъзнат жест погали каменната фигурка на Майката. Зеландони е нрава, помисли. Ако децата на Земята някога забравят кой се грижи за тях, един ден може да се събудим и да видим, че нямаме дом. Хвана ножа си и се приготви да вземе своя дял от даровете на Дони.

– На връщане видях една хиена – рече Тонолан. – Изглежда, че няма да нахраним само себе си.

– Майката не обича нещата да се похабяват – каза Джондалар до лактите в кръв. – Така или иначе всичко се връща при Нея. Хайде, помогни ми.

* * *

– Знаеш, че е рисковано – продума Джондалар и добави нова пръчка в малкия огън. Няколко искри се вдигнаха заедно с дима и изчезнаха в нощния въздух. – Какво ще правим, като дойде зимата?

– До зимата има много време. Дотогава трябва да срещнем някакви

хора.

– Ако се върнем сега, със сигурност ще срещнем хора. Преди истинската зима ще успеем да се върнем най-малкото при лосадуните – обърна той лице към брат си. – Нямаме и представа какви са зимите от тая страна на планините. Тук е по-открито, няма много заслони, дървата за огън са по-малко. Може би трябва да се опитаме да намерим самурните. Те могат да ни дадат някаква идея какво да очакваме, какви хора живеят в тази посока.

– Ако искаш, можеш да тръгнеш обратно, Джондалар. Аз от самото начало възнамерявах да направя това Пътешествие сам..., не че не се зарадвах на твоята компания.

– Не зная, може би трябва – той се обърна и се загледа в огъня. – Изобщо нямах представа колко е дълга тази река. Виж я – махна към блещукащите води, в които се отразяваше луната. – Тя е Великата майка на реките и не по-малко непредвидима. Когато тръгнахме, течеше на изток. Сега тече на юг и се е разделила на толкова много канали, че понякога се чудя дали все още следваме тази река, която трябва. Струва ми се, че не вярвам, че ще извървиш целия път до края, независимо колко далече е той, Тонолан. Освен това дори ако срещнем хора, откъде знаеш, че ще бъдат дружелюбни?

– Нали затова е и Пътешествието. Да откриеш нови места, нови хора. Да рискуваш. Слушай, Големи братко, ако искаш, върни се. Не се шегувам.

Джондалар гледаше огъня и ритмично пошляпваше с една пръчка дланта си. Внезапно скочи и хвърли пръчката в огъня, като предизвика нов рояк искри. Пристъпи и погледна двукатните върви, опънати на колчета близо до земята, на които се сушаха ивици месо.

– За какво да се връщам? Ако е там работата, за какво да вървя напред?

– За следващия завой на реката, следващия изгрев, следващата жена, с която ще легнеш – рече Тонолан.

– Това ли е всичко? Не искаш ли нещо повече от живота?

– Че какво повече има? Раждаш се, живееш колкото можеш добре, докато си тук, и някой ден се връщаш обратно при Майката. Кой знае след туй?

– Трябва да има още нещо, някаква причина да се живее.

– Ако някога я откриеш, кажи ми да знам – прозина се Тонолан. – В този момент очаквам следващия изгрев, но един от нас ще трябва да стои или пък ще трябва да напалим по-голям огън, за да държим настрани

любителите на мърша, ако искаме сутринта месото да е тук.

– Лягай си, Тонолан. Аз ще стоя. И без това няма да мога да заспя.

– Джондалар, напразно се тормозиш. Събуди ме, като се измориш.

Слънцето вече бе изгряло, когато Тонолан изпъзля от палатката, като триеше очи и се протягаше.

– Цяла нощ ли си будувал? Казах ти да ме събудиш.

– Мислех и не ми се лягаше. Ако искаш, има малко горещ градински чай.

– Благодаря – каза Тонолан, като загреба с дървена купа от вдигащата пара течност. Клекна пред огъня, държейки купата с две ръце. В ранното утро въздухът бе все още хладен, тревата – влажна от роса, а той беше само по гащи. Загледа как малките птички прехвърчаха и се стрелкаха с шумно чуруликане между редките храсти и дървета край реката. Ято жерави, които гнездяха на един върбист остров на сред канала, закусваха с риба.

– Е, успя ли? – попита най-подир.

– Какво да успея?

– Да откриеш смисъла на живота. Нали това те тормозеше, когато си лягах? Макар че не мога да разбера защо трябваше да стоиш буден цяла нощ. Виж, ако тук имаше някоя жена... Да не си скрил някоя от благословените от Дони във върбите?

– Мислиш ли, че ако бях скрил, щях да ти кажа? – ухили се Джондалар, после усмивката му стана по-мека. – Няма защо нравиш лоши шегички, за да ми угаждаш, Малки братко. Идвам с теб, ако щеш и до края на реката. Само че след това какво ще правиш?

– Зависи какво ще открием там. Мисля, че най-доброто, което мога да направя, е да си легна. Когато те прихване, на никого не ставаш за компания. Радвам се, че реши да дойдеш. Като че ли свикнах с теб, независимо от лошото ти настроение.

– Казах ти, че някой трябва да те пази от опасности.

– Мен? Точно сега една малка опасност ще ми дойде добре. За предпочитане е, отколкото да седя и да чакам това месо да изсъхне.

– Ако времето се задържи, ще отнеме само няколко дни. Само че сега не съм сигурен дали да ти кажа какво видях – очите на Джондалар проблеснаха.

– Хайде, Братко. Знаеш, че така или иначе ще ми кажеш...

– Тонолан, в тази река има толкова голяма есетра... Само, че няма смисъл да я ловим. Няма да искаш да чакаш и рибата да съхне.

– Колко голяма? – каза Тонолан, като се изправи и загледа с мерак

реката.

– Толкова, че не съм сигурен дали двамата можем да я извадим.

– Няма толкоз голяма есетра.

– Аз пък видях.

– Покажи ми я.

– За какъв ме смяташ? За Великата майка? Мислиш ли, че мога да накарам рибата да дойде, за да я видиш? – Тонолан изглеждаше огорчен. – Добре де, ще ти покажа къде я видях. Двамината отидоха до брега на реката и застанаха до едно паднало дърво, което донякъде влизаше във водата. Сякаш да ги изкуши, един сивкав силует бавно тръгна срещу течението и спря под дървото близа до речното дъно, като леко се виеше срещу потока.

Това трябва да е бабата на всички риби! – прошепна Тонолан.

– Ще можем ли да я извадим?

– Ще опитаме!

– Тя може да нахрани цяла Пещера, че и повече. Какво ще я правим?

– Нали ти рече, че Майката никога не оставя нещо да се похаби? Хиените и росомахите могат да получат дял. Хайде да вземем копията – разпалено рече Тонолан.

– Копията няма да свършат работа, имаме нужда от харпуни.

– Тя ще си иде, ако почнем да правим харпуни.

– Ако не направим, никога няма да я извадим. Просто ще се измъкне от копието – трябва ни нещо с кука на върха. Няма да ни отнеме много време. Я виж това дърво. Ако отрежем клона точно където има един здрав чатал... няма защо да се грижим да го укрепваме, ще го използваме само веднъж – Джондалар насече описанието си с жестове – и ако после отрежем чатала съвсем изкъсо и го заострим, ще стане кука...

– И каква полза ще имаме, ако тя си отиде, преди да сме готови? – прекъсна го Тонолан.

– На два пъти я видях тук. Изглежда, че е любимото и място. Сигурно пак ще се върне.

– Кой знае колко време ще отнеме.

– Да имаш нещо по-добро за вършене?

Тонолан се усмихна накриво.

– Добре, печелиш. Хайде да правим харпуни.

Обърнаха се, за да се върнат, и спряха изненадани. Неколцина мъже ги бяха заобиколили. Определено изглеждаха зле настроени.

– Откъде се взеха? – рече Тонолан с хриплив шепот.

– Сигурно са видели огъня. Кой знае откога са тук. Цяла нощ гледах да не дойдат хищници. Може би са изчаквали да направим нещо непредпазливо, например да си оставим копията.

– Не изглеждат много общителни. Никой не е направил приветствен жест. Дали ние да не направим?

– Сложи си най-голямата и най-приятелска усмивка, Малки братко, и ги поздрави.

Тонолан се опита да се почувства спокоен и пусна една усмивка, за която се надяваше, че е уверена. Вдигна двете си ръце напред и тръгна към тях.

– Аз съм Тонолан от Зелан...

Напредкът му бе спрял от едно копие, което затрептя в пръстта пред нозете му.

– Да предложиш нещо друго, Джондалар?

– Мисля, че е техен ред.

Един от мъжете каза нещо на непознат език и други двама скочиха към тях. С върховете на копията си ги накараха да тръгнат напред.

– Няма защо да ставаш зъл, приятелю – рече Тонолан, усещайки остро бодване. – Тъкмо натам отивах, когато ме спря.

Върнаха ги до собствения им огън и грубо ги блъснаха на земята. Този, който по-рано бе проговорил, излая друга заповед. Няколко мъже пропълзяха в палатката и измъкнаха всичко навън. Копията бяха извадени от самарите, а другите неща – изсипали на земята.

– Какво си въобразяваш? – викна Тонолан, изправяйки се. Със сила му напомниха, че трябва да седи и той усети как по ръката му потече струйка кръв.

– Спокойно, Тонолан – предупреди го Джондалар. – Изглеждат ядосани. Не мисля, че са склонни да търпят възражения.

– Така ли се посрещат Посетители? Не знаят ли, че тези, които са на Пътешествие, имат право да минат?

– Ти сам го рече, Тонолан.

– Кое?

– Че Пътешествието се прави, за да рискуваш.

– Благодаря – каза Тонолан, посегна към парещия разрез на ръката си и погледна изцапаните си с кръв пръсти. – Точно туй ми трябваше да чуя.

Този, който изглежда бе водачът, изрече още няколко думи и двамата братя бяха изправени на крака. Тонолан, с набедрената си превръзка, спечели само един поглед, но Джондалар бе пребръкан и лишен от

кремъчния нож с кокалената дръжка. Един мъж посегна към торбичката, привързана на пояса му, и Джондалар я сграбчи. В следния миг почувства остра болка в тила и се свлече на земята.

Бе зашеметен само за малко, но когато главата му се проясни, се намери проснат на земята с ръце, вързани с ремъци на гърба. Пред себе си видя разтревожените сиви очи на Тонолан.

– Ти сам го рече, Джондалар.

– Кое?

– Че не са склонни да търпят възражения.

– Благодаря – отвърна Джондалар с гримаса, защото изведнъж осъзна силното си главоболие. – Точно туй ми трябваше да чуя.

– Какво мислиш, че ще правят с нас?

– Още сме живи. Ако искаха да ни убият, щяха да са го сторили, нали така?

– Може би ни пазят за нещо специално.

* * *

Легнали на земята, двамата мъже се вслушваха в гласовете и гледаха как непознатите се мотаят из лагера им. Подушиха, че готвят храна и стомасите им се свиха. Щом слънцето се изкачи високо в небето, блестящата му топлина превърна жегата в още по-лош проблем. С напредването на следобеда Джондалар задряма, за да навакса липсата на сън предишната нощ. Събуди се стреснат от викове и раздвижване. Някой бе пристигнал.

Изправиха ги на крака и с изумление видяха, че към тях крачи плещест мъж, който носи на гърба си белокоса помъдряла стара жена. Той застана на четири крака и другите с очевидно уважение помогнаха на жената да слезе от своя двукрак жребец.

– Която и да е, трябва да е наистина важна личност – рече Джондалар. Силен удар в ребрата го накара да млъкне.

Тя тръгна към тях, подпирайки се на възлеста тояга с гравирана дръжка. Джондалар се ококори, убеден, че нивга не е виждал толкова стар човек. Беше голяма колкото дете, смалена от възрастта и през рядката и бяла коса се провиждаше розова кожа. Лицето и бе тъй набръчкано, че трудно можеше да мине за човешко, ала очите и поразително не му съответстваха. Можеше да се очаква, че у толкова стар човек те ще бъдат мътни, съзлививи и сенилни, ала нейните блестяха от интелигентност и излъчваха власт. Джондалар бе впечатлен от дребната женица и леко уплашен за Тонолан и себе си. Тя не би дошла без особено важна

причина.

Старицата заговори с дрезгав от възрастта глас, който обаче бе изненадващо силен. Водачът посочи Джондалар и тя отправи въпроса си към него.

– Съжалявам, не разбирам – рече той.

Тя заговори отново, тупна се в гърдите с ръка, не по малко възлеста от тоягата си, и изрече една дума, която звучеше като „Хадума“. После насочи към него кривия си показалец.

– Аз съм Джондалар от Зеландонии – каза той с надежда, че я е разбрал добре.

Тя наведе глава, сякаш се послушваше.

– Зел-ан-дон-йее? – повтори бавно.

Джондалар кимна и нервно облиза сухите си напукани устни. Тя го погледна изпитателно и заговори на водача. Отговорът му бе рязък. Тя даде една отсечена заповед, обърна му гръб и тръгна към огъня. Мъжът, който я охраняваше, извади нож. Джондалар погледна към брат си и видя на лицето му собствените си емоции. Стегна се, помоли се мълчешком на Великата майка земя и затвори очи.

Отвори ги с чувство на облекчение, защото усети, че разрязват ремъците на китките му. Един мъж се доближи с мях с вода. Джондалар дълго пи и подаде мяха на Тонолан, чиито ръце също бяха освободени. Отвори уста да благодари, но си спомни за натъртените си ребра и премисли.

Бяха придружени до огъня от пазачите, които ги следваха със заплашително насочени копия. Широкоплещестият, който бе донесъл старата жена, примъкна едни ствол, наметна го с кожена покривка и застана встрани с ръка на дръжката на ножа. Жената седна на дървото, а Джондалар и Тонолан бяха накарани да седнат пред нея. Внимаваха да не правят никакви движения, които биха могли да бъдат изтълкувани като заплашващи старата жена. Не се съмняваха какво ще ги сполети, ако някой от мъжете наоколо само си помисли, че могат да се опитат да и сторят зло.

Без да каже дума, тя отново загледа Джондалар. Той отговори на погледа и но когато мълчанието се проточи, започна да усеща безпокойство и неудобство. Внезапно тя бръкна в дрехата си и с искрящи от ярост очи и поток от язвителни слова, за чийто смисъл, ако не и за значението им, нямаше съмнение, протегна към него някакъв предмет.

Очите му се разшириха от учудване. В ръката си тя държеше изсечената каменна фигурка на Майката, неговата донии.

С крайчеца на окоото си видя как пазачът до него трепна. Нещо в тази донии не му харесваше.

Жената привърши тирадата си и като вдигна театрално ръка, хвърли статуетката на земята. Без да мисли, Джондалар скоча и посегна към нея. На лицето му се изписа гняв от оскверняването на свещения предмет. Пренебрегвайки едно убождане с копие, той я вдигна и я прикри с ръце.

Жената отсече една дума и копието се отдръпна. Той с изненада забеляза усмивка на лицето и и сянка на задоволство в очите и, но не бе много сигурен дали усмивката е доброжелателна или злобна.

Тя стана от дървото и го доближи. Изправена не бе по-висока, отколкото той седнал и застанала лице в лице с него, се взря в учудващите му яркосини очи. После отстъпи назад, завъртя главата му насам-натам, пипна мускула на ръката му и премери с очи широчината на раменете му. Махна с ръка да стане. Тъй като той не проумя добре, пазачът го мушна подсещашо. Тя дръпна назад главата си, за да прецени височината му, обиколи го и мушна с пръст твърдите мускули на краката му. Джондалар имаше усещане, че го оглеждат като хубава стока, която се предлага за размяна и се изчерви, като установи, че се чуди дали ще бъде оценен по достойнство.

Сетне тя огледа Тонолан, накара го да стане и пак насочи вниманието си към Джондалар. Леката руменина по страните му се превърна в тъмно алена, когато разбра значението на следващия и жест. Искаше да види неговата мъжественост.

Той поклати глава и свирепо изгледа захиления Тонолан. Жената каза нещо и един от мъжете хвана Джондалар изотзад, докато втори с видимо неудобство се опита да развърже припокриващото парче на панталоните му.

– Не мисля, че е склонна да търпи възражения – рече с усмивки Тонолан.

Джондалар яростно се отърси от човека, който го държеше, и се разголи пред погледа на старицата, мръщейки се на брат си, който пръхтеше отстрани в напразен опит да скрие веселието си. Старата жена го погледна, наклони глава встрани и го докосна с възлестия си пръст.

От ален Джондалар стана пурпурен, – защото по някаква необяснима причина усети, че мъжествеността му набъбва. Жената се изкикоти, а мъжете наоколо захихикаха, макар и със странно потисната нотка на почитание. Тонолан избухна в неудържим пристъп на смях, затупа с крака и се сви на две, а в очите му се появиха сълзи. Джондалар бързо скри

оскърбения си член, чувствайки се глупав и гневен.

– Големи братко, сигурно наистина имаш нужда от жена, щом се вдига от тая стара вещица – саркастично забеляза Тонолан и изтри една сълза. Сетне пак избухна в гръмогласен смях.

– Надявам се, че сега ти си на ред – рече Джондалар в желанието си да измисли някоя съкрушителна забележка.

Старицата направи знак на водача на групата, която ги бе пленила, и му заговори. Последва оживен спор. Джондалар я чу да казва „Зеландонийе“ и видя как младият мъж посочи месото, което се сушеше край огъня. Спорът завърши изведнъж с властна заповед на жената. Мъжът изгледа Джондалар и махна на един къркоч младеж. След няколко думи младежът побягна, колкото му държат краката.

Заведоха двамата братя до палатката и им върнаха самарите, но не и копията или ножовете. Наблизо винаги имаше по някой, който очевидно ги пазеше. Донесоха им храна и когато нощта падна, те се вмъкнаха в палатката си. Тонолан беше във великолепно настроение, ала Джондалар не бе склонен да разговаря с брат си, който се размиваше всеки път, щом го погледнеше.

Когато се събудиха, в лагера витаеше атмосфера на очакване. В средата на утрото пристигна голяма група, приветствана с викове. Издигнаха палатки, в които отседнаха мъже, жени и деца, и спартанският лагер на двамата мъже започна да придобива облика на Лятно събиране. Джондалар и Тонолан гледаха с интерес как се изгражда една обширна кръгла конструкция с отвесни, покрити с кожи стени и наклонен плетен покрив. Различните и елементи бяха предварително сглобени и тя бе издигната с изненадваща бързина. Вътре бяха внесени вързопи и покрити кошници.

Работата временно затихна при приготвянето на храната. Следобед около голямата кръгла постройка започна да се събира тълпа. Точно пред отвора и докараха дървото на старата жена и го застлаха с кожената покривка. Когато тя се появи, тълпата утихна и оформи кръг около нея, като остави празно мястото в средата. Джондалар и Тонолан видяха, че тя говори с един човек и сочи към тях.

– Може би пак иска да покаже колко много я искаш – присмя се Тонолан, когато мъжът махна.

– Първо ще трябва да ме убият!

– Искаш да кажеш, че не умираш да легнеш с тая красавица? – попита Тонолан с широко отворени невинни очи. – Вчера не изглеждаше така – и пак започна да се смее. Джондалар се обърна и тръгна към

групата.

Отведоха ги в центъра и тя им махна да седнат пред нея.

– Зел-ан-дон-йее? – рече старата жена на Джондалар.

– Да – кимна той. – Аз съм Джондалар от Зеландонии. Тя потупа рамото на стария мъж до нея.

– Аз... Тамен – каза той и последваха няколко думи, които Джондалар не разбра, ...Хадумаи. Дълго време... Тамен... – друга непознатата дума. – запад... Зеландонии.

Джондалар се напрегна и изведнъж осъзна, че разбира някои от словата на мъжа.

– Твоето име е Тамен, нещо за Хадумаи. Дълго време... Преди много време ти... запад... правил си Пътешествие? До Зеландонии? Можеш ли да говориш зеландонски? – попита възбудено.

– Пътешествие, да – рече мъжът. – Не говори... дълго време.

Старата жена хвана ръката на мъжа и нещо му каза. Той се обърна към братята.

– Хадума – и я посочи, – Майка... – Тамен се поколеба, после посочи всички с един мах на ръката.

– Искаш да кажеш като Зеландони – Тази, която служи на Майката?

Другият поклати глава.

– Хадума... Майка... – помисли малко, махна на няколко души и ги подреди един до друг пред себе си. – Хадума... майка...майка... майка... майка – каза, сочейки първо нея, после себе си, а след туй всеки един от редицата.

Джондалар разгледа хората, опитвайки се да проумее смисъла на демонстрацията. Тамен беше стар, но не колкото Хадума. Мъжът до него бе малко над средна възраст. От другата му страна стоеше по-млада жена, която държеше ръката на едно дете. Изведнъж Джондалар направи връзката.

– Да не искаш да кажеш, че Хадума е пет пъти майка на майка? – вдигна ръка и разпери петте си пръста. – Майка на пет поколения? – рече със страхопочитание.

Мъжът кимна енергично.

– Да, майка на майка... пет... поколения – каза, сочейки поотделно всеки от избраните.

– Велика Майка! Знаеш ли колко трябва да е стара? – каза Джондалар на брат си.

– Велика майка, да – заяви Тамен. – Хадума... майка, – и потупа стомаха си.

– Деца?

– Деца – кимна. – Хадума майка на деца... – той започна да чертае кръгове в прахта.

– Едно, две, три... – Джондалар изричаше думите за броене с всеки нов кръг. – ...Шестнадесет! Хадума е родила шестнадесет деца?

Тамен кимна и пак посочи драсканиците на земята. – Много син... много... момиче? – и поклати колебливо глава.

– Дъщери? – подсказа Джондалар. Тамен просия.

– Много дъщери... – помисли за миг. – Живи... всички живи. Всички... много деца – вдигна едната си ръка и един пръст. – Шест Пещери... Хадумаи.

– Нищо чудно, че бяха готови да ни убият, само да я бяхме погледнали накриво – рече Тонолан. – Тя е майка на всички тях, истинска Първа Майка!

Джондалар бе впечатлен, но още повече озадачен.

– Аз съм честит, че познавам Хадума, но не разбирам защо ни задържахте? И защо тя дойде тук?

Старият мъж посочи съхнешото на кордите месо, а сетне към младия мъж, който ги бе задържал отначало.

– Джерен... лови. Джерен прави... – Тамен нарисова на земята кръг с две разтварящи се линии, които излизаха от малкото незатворено пространство като широко V.

– Зеландонии мъж прави... прави бяга... – замисли се за дълго, усмихна се и каза:

– Прави бяга кон.

– Ето какво било! – рече Тонолан. – Те сигурно са изградили клопка и са чакали стадото да дойде по-близо. Ние сме го прогонили.

– Ясно ми е защо той беше ядосан – каза Джондалар на Тамен, – но ние не знаехме, че сме във вашите ловни земи. Щяхме да останем и да ловуваме, за да ви възмездим. И все пак не може така да се държи с Посетители. Не разбира ли обичаите за преминаване на тези, които са на Пътешествие? – изля той яда си.

Старият човек не разбра всичко, но все пак достатъчно, за да схване смисъла.

– Няма много Посетители. Няма... запад... дълго време. Обичаи... забрави.

– Добре, трябва да му ги напомниш. Ти си бил на Пътешествие, а и той може би някой ден ще поиска да направи – Джондалар бе все още раздразнен от начина, по който се бяха отнесли с тях, но не искаше да го

прави на въпрос. Не бе сигурен какво става и не желаше да ги засегне наистина. – Защо дойде Хадума? Как можете да и позволявате да пътува толкова на нейната възраст? Тамен се усмихна.

– Не... позволява Хадума. Хадума казва. Джерен... намира дюмаи. Лош... лош късмет? – Джондалар кимна, за да потвърди, че думата е правилна, но не можа да разбере какво се опитва да каже Тамен. – Джерен дава... мъж... бегач. Казва Хадума прави лош късмет отива. Хадума идва.

– Дюмаи? Дюмаи? Искаш да кажеш моята дойни? – Джондалар извади каменната фигурка от торбичката си. Хората наоколо ахнаха и се дръпнаха назад, като видяха какво държи. В тълпата се надигна гневно мърморене, но Хадума им каза нещо и те замлъкнаха.

– Но този донии е добър късмет! – запротестира Джондалар.

– Добър късмет... жена, да. Мъж, – Тамен порови в паметта си за думата – светотатство.

Джондалар седна изумен.

– Но ако е добър късмет за жена, защо тя я хвърли? – той направи яростен жест, сякаш щеше да хвърли статуетката на земята, и предизвика тревожни възклицания. Хадума продума на стария мъж.

– Хадума... дълго време живее... голям късмет. Голям... магия. Хадума казва ми Зеландонии... обичаи. Казва Зеландонии мъж не Хадумаи... Хадума казва Зеландонии мъж лош?

Джондалар завъртя глава. Тonoлан се обади:

– Мисля, че иска да каже, че те е изпитвала. Тя знае, че обичаите не са еднакви и е искала да види как ще реагираш, когато поругае...

– Поругае, да – намеси се Тамен, като чу думата. – Хадума знае не всички мъж добър мъж. Искане Зеландонии мъж поругае Майката.

– Слушай, това е много специална донии – рече Джондалар с известно негодувание. – Тя е много стара. Моята майка ми я даде, била е предавана от поколения.

– Да, да – енергично закима Тамен. – Хадума знае. Мъдра... много мъдра. Дълго време живее. Голям магия, прави лош късмет отиде. Хадума знае Зеландонии мъж добър мъж. Искане Зеландонии мъж. Искане... почете Майката.

Джондалар видя, че на Тonoлановото лице се появява усмивка и се смуги.

– Хадума иска – Тамен посочи към очите на Джондалар, – сини очи. Почита Майката. Зеландонии... дух прави дете, сини очи.

– Пак успя, Големи братко! – издрънка Тonoлан, злорадо ухилен. –

С тия твои големи сини очи. Тя е влюбена!

Той целият се тресеше, опитвайки се да задържи смеха си, защото се боеше, че може да ги обиди, но нямаше сили да спре.

– О, Майко! Не мога да изтърпя да се върна вкъщи и да им кажа. Джондалар, мъжът, когото всяка жена иска! Още ли искаш да се върнеш? За тая работа съм готов да се откажа от края на реката – той не можеше повече да говори. Сви се на две, затупа с крака по земята, сложи ръце на кръста си и се опита да не се смее много високо.

Джондалар преглътна няколко пъти.

– А-а... аз... ъ-ъ-ъ... мисли ли Хадума, че Великата майка... а-а... все още може... да я благослови с дете?

Тамен погледна шашардисан Джондалар и гърчещия се от смях Тонолан. После огромна усмивка проряза лицето му, рече нещо на старата жена и целият лагер избухна в безреден смях, като над всички се изви-сваше кикотът на старата жена. С въздишка на облекчение Тонолан изрева от веселие, а от очите му рухнаха сълзи.

Джондалар не виждаше нищо смешно.

Старият мъж заклати глава, опитвайки се да проговори.

– Не, не, Зеландонии мъж – той махна някому. – Нория, Нория...

Една млада жена пристъпи напред и свенливо се усмихна на Джондалар. Бе едва отминала момичешка възраст, ала блестеше със свежата искра на новата женственост. Смехът постепенно затихна.

– Хадума голям магия – рече Тамен. – Хадума благославя. Нория пет... поколения – вдигна петте си пръста. – Нория прави дете, прави... шест поколения.

Той вдигна още един пръст.

– Хадума иска Зеландонии мъж... почита Майката... – Тамен се усмихна, като си спомни думите. – Първи обряд.

Тревогата излия от лицето на Джондалар и наченка на усмивка повдигна кранчетата на устните му.

– Хадума благославя. Прави дух отива Нория. Нория прави... бебе, Зеландонии очи.

Джондалар избухна в смях колкото от облекчение, толкова и от удоволствие и погледна брат си. Тонолан вече не се смееше.

– Още ли искаш да идеш вкъщи и да разкажеш на всички за старата вещица, с която съм легнал? – попита и се обърна към Тамен. – Моля те, кажи на Хадума, че за мен ще бъде удоволствие да почета Майката и да споделя Първия обряд на Нория.

Топло се усмихна на младата жена, а тя му се усмихна в отговор –

първоначално колебливо, но като се потопи в несъзнателното очарование на яркосините му очи, усмивката и стана по-широка.

Тамен проговори на Хадума. Тя кимна и махна на Джондалар и Тонолан да се изправят, а сетне пак огледа внимателно високия рус мъж. Топлата усмивка все още бе на лицето му и когато Хадума се взря в очите му, тихо се изхили и влезе в голямата кръгла палатка. Хората продължаваха да се смеят и да говорят за недоразумението, докато тълпата се разпръсна.

Двамата братя останаха да говорят с Тамен. Дори твърде ограничената му способност да общува с тях бе за предпочитане пред пълната.

– Кога си посетил Зеландонии? – попита Тонолан. – Помниш ли в коя Пещера си бил?

– Дълго време – каза. – Тамен млад мъж, като Зеландонии мъж.

– Тамен, това е моят брат Тонолан, а моето име е Джондалар, Джондалар от Зеландонии.

– Вие... добре дошли, Тонолан, Джондалар – старият човек се усмихна, – аз, Тамен, три поколения Хадумаи. Не говори Зеландонии дълго време. Забравя, не говори добре. Ти говори, Тамен...?

– Помни? – предположи Джондалар. Мъжът кимна. – Трето поколение? Мислех, че си син на Хадума – добави Джондалар.

– Не – поклати глава. – Иска прави Зеландонии мъж познава Хадума, майка.

– Името ми е Джондалар, Тамен.

– Джондалар – поправи се той. – Тамен не Хадума син. Хадума прави дъщеря – вдигна един пръст с въпросителен вид.

– Една дъщеря? – каза Джондалар. Тамен завъртя глава.

– Първа дъщеря?

– Да, Хадума прави първа дъщеря. Дъщеря прави първи син – той посочи себе си. – Тамен. Тамен... взима?

Джондалар кимна.

– Тамен взима майка, Нория майка.

– Мисля, че разбрах. Ти си първият син на първата дъщеря на Хадума и твоята другарка е баба на Нория.

– Баба, да. Нория прави... голяма чест Тамен... шест поколения.

– Аз също съм честит да бъда избран за Първия обряд.

– Нория прави... бебе, Зеландонии очи. Прави Хадума... щастлив – усмихна се, задето си спомни думата. – Хадума казва голям Зеландонии мъж прави... голям... здрав дух, прави здрав Хадумаи.

– Тамен – рече Джондалар и се смръщи. – Нория може да не

направи бебе от моя дух, нали знаеш?

Тамен се усмихна.

– Хадума голям магия. Хадума благославя, Нория прави. Голям магия. Жена не деца. Хадума... – той посочи с пръст слабините на Джондалар.

– Докосва – подсказа му Джондалар и усети, че ушите му се затоплят.

– Хадума докосва, жена прави бебе. Жена не... мляко. Хадума докосва, жена прави мляко. Хадума прави Джондалар... голям чест. Много мъж иска Хадума докосва. Прави дълго време мъж. Прави мъж... радва? – всички се усмихнаха. – Радва жена, всичко време. Много жена, много време. Хадума голям магия – той спря и усмивката изчезна от лицето му. – Не прави Хадума... ядосан. Хадума голям магия, ядосан.

– А аз се смеех – рече Тонолан. – Мислиш ли, че мога да я накарам да ме докосне? Ама и ти с големите си сини очи, Джондалар.

– Малки братко, единственото магическо докосване, от което някога си се нуждаел, е приканващият поглед на някоя хубава жена.

– Да, да. И теб не съм те забелязвал да имаш нужда от помощ. Я виж кой ще сподели Първия обряд. Няма да е твоят малък брат с неговите скучни сиви очи.

– Бедният малък брат. Цял лагер пълен с жени, а той се кани да прекара нощта самичък. Никога няма да ти се случи – те се разсмяха и Тамен, който долови смисъла на закачките, се присъедини към смеха им.

– Тамен, може би ще е по-добре да ми обясниш вашите обичаи при Първия обряд – рече по-сериозно Джондалар.

– Преди да започнеш с това – каза Тонолан, – можеш ли да ни върнеш копията и ножовете? Имам една идея. Докато брат ми е зает да подмамва тази млада красавица с големите си сини очи, мисля, че знам как да направя по-щастлив вашия ядосан ловец.

– Как? – понита Джондалар.

– С една баба, разбира се.

Тамен погледна объркан, но реши да го припише на езиковите си проблеми.

* * *

Джондалар не се виждаше много с Тонолан вечерта и следващия ден. Бе твърде зает с ритуалите за пречистване. Езикът бе пречка за разбиране дори с помощта на Тамен, а когато останеше насаме с навъсените по-стари жени, ставаше още по-лошо. Само в присъствието

на Хадума се чувстваше по-спокоен и сигурен, че тя ще заглади някои непростими грешки.

Хадума не управляваше хората, но беше очевидно, че те не могат нищо да и откажат. Това, че бе живяла тъй дълго и бе запазила в пълна мяра умствените си способности, явно беше магия. Тя долавяше кога Джондалар е изпаднал в затруднение. Веднъж, когато беше сигурен, че без да знае, е нарушил някакво табу, тя се появи с мятаци искри очи и опердаши гърбовете на няколко бързо офейкващи жени с тоягата си. Не позволяваше да му се противят, нейното шесто поколение щеше да има сините очи на Джондалар.

Вечерта, когато най-накрая го заведоха до голямата кръгла постройка, той дори не беше сигурен, че е дошло времето, докато не влезе вътре. Щом пристъпи през прага, се спря, за да огледа. Две каменни лампи с оформени като купички резервоари, напълнени с мазнина, в която горяха фитили от сух мъх, осветяваха едната страна. Земята бе застлана с кожи, а на стените бяха провесени сложни украшения от преплетени кори. Зад една издигната платформа, покрита с кожи, висеше бялата козина на кон албинос, украсена с червените глави на невръстни пестро зелени кълвачи. Нория седеше на самия ръб на платформата и нервно разглеждаше отпуснатите си в скута ръце.

От другата страна едно малко помещение бе отделено с провесени кожи, изписани с езотерични символи и с параван от ремъци – нарязана на тънки ленти кожа. Зад паравана имаше някой. Той видя как една ръка отмести встрани няколко от лентите и за миг съзря сбърченото старешко лице на Хадума. Въздъхна с облекчение. Винаги имаше поне един пазач, който да удостовери, че преминаването на момичето в жена е било пълно, и да бъде сигурен, че мъжът няма да е ненужно груб. Той се тревожеше, че като чужденец може да има цял рояк неодобряващи пазачи. С Хадума не изпитваше опасения. Не знаеше дали трябва да я поздрави или да не и обръща внимание, но тъй като параванът се спусна, се спря на второто.

Щом го видя, Нория стана. Той тръгна с усмивка към нея. Беше по-скоро дребна, с мека светлокафява коса, падаща свободно около лицето и. Краката и бяха боси, а на кръста и бе пристегнатата пола от някакъв плетен материал на цветни ивици, която падаше до под коленете. Носеше риза от мека еленова кожа, украсена с оцветени пера, здраво преплетени отпред. Тя лягаше плътно по тялото и и подсказваше за добре развитата и женственост, при все че момичешката закръгленост не бе още напълно изчезнала.

При приближаването му очите и придобиха уплашен израз, макар че се опита да се усмихне. Но тъй като той не направи никакви неочаквани движения, а само седна на ръба на платформата и се усмихна, тя явно се поуспокои и седна до него – достатъчно далеч, та коленете им да не се допират.

Щеше да ми е от полза, ако можех да говоря на нейния език, помисли той. Толкова е изплашена. За нея съм напълно чужд. Много е привлекателна, като е уплашена. Той почувства желание да я закриля и пристъп на възбуда. На близката поставка забеляза гравирана дървена купа и няколко чаши и посегна към тях, но Нория разгада намерението му и скочи да ги напълни.

Когато му подаде чашата с кехлибарена течност, той докосна ръката и. Тя леко я дръпна, после я остави. Леко стисна ръката и, взе чашата и отпи. Течността имаше сладкия силен вкус на нещо ферментирало. Не беше неприятна, ала той не бе сигурен колко е силна и реши да не пие много.

– Благодаря, Нория – рече, оставяйки чашата.

– Джондалар? – попита тя, като погледна нагоре. На светлината на каменните лампи виждаше, че очите и са светли, но не бе сигурен дали са сиви или сини.

– Да, Джондалар. От Зеландонии.

– Джондалар... Зеландонийее мъж.

– Нория, жена от Хадумаи. – Же-на?

– Жена – потвърди той, като докосна твърдата млада гърд. Тя отскочи назад.

Джондалар развърза шнура на туниката си и я дръпна назад, като оголи покрития си със светли косми гърден кош. Усмихна се нерешително и докосна гърдите си.

– Не жена – завъртя глава. – Мъж. Тя изхихика.

– Нория – жена – каза той и бавно посегна отново към гърдта и. Този път тя го остави да я докосне, без да се дърпа, а усмивката и стана по-малко напрегната.

– Нория жена – рече и с палав блясък в очите посочи с пръст към слабините му, но без да ги докосва.

– Джондалар мъж.

Изведнъж отново придоби изплашено изражение, сякаш се стресна да не би да си е позволила твърде много, и стана да допълни чашите. Ливна нервно течността, разля малко и се смути. Ръката, която му подаде чашата, трепереше.

Той я стабилизира, взе чашата и отпи, а сетне и предложи да пийне. Тя кимна и той поднесе чашата към устата и така, че тя трябваше да обхване с длани ръката му и да я наклони, за да може да пие. Когато остави чашата, той хвана ръцете и, отвори дланите и и ги целуна леко една след друга. Очите и се разшириха от изненада, но тя не се отдръпна. Той плъзна ръце към раменете и, наклони се към нея и целуна врата и. Беше напрегната – както от очакването, така и от страх, не знаейки какво може да направи след това.

Той приседна по-близо, целуна пак шията и и ръката му се плъзна надолу, за да обхване едната гърда. Макар още да се боеше, тя започваше да усеща собствената си реакция на докосванията му. Наклони главата и назад, целуна врата и, прокара език по гърлото и и пресегна да развърже шнура около шията и. После придвижи устни по ухото и челюстта и и намери устата и. Отвори нейната и прекара език между устните и а когато те се разтвориха, леко натисна, за да ги раздалечи повече.

Сетне се отдръпна, държейки я за раменете, и се усмихна. Очите и бяха притворени, но устата и все още бе отворена и тя дишаше учестено. Целуна я отново, обхвана гърдта и и издърпа шнура от първата дупка. Тя леко се стегна. Спря и я погледна, усмихна се и бавно издърпа шнура от следващата дупка. Тя седеше неподвижно и го гледаше в лицето, а той издърпа шнура от още една дупка, после от още една, докато ризата увисна, напълно отворена отпред.

Наведе се напред към шията и и в същия момент дръпна ризата назад така, че разголи раменете и и откри щръкналите млади гърди с набъбнали ареоли. Почувства мъжествеността си да пулсира. Целуна раменете и с отворена уста и движейки език и усети как потръпна. После погали ръцете и и свали ризата. Прекара ръце по гърба и, а езика – по шията и гърдите, заобиколи едната ареола, почувства как зърното се стегна и леко всмукна. Тя ахна, но не се дръпна. Той всмукна другата гърд, пробяга с език по устата и и като я целуна, я бутна назад.

Тя отвори очи и го погледна изотдолу. Зениците и бяха разширени и блестящи. Неговите бяха тъй тъмносини и омайващи, че тя не можеше да погледне встрани.

– Джондалар мъж, Нория жена – рече тя.

– Джондалар мъж, Нория жена – повтори хрипкаво той, а после седна и издърпа туниката си през глава, усещайки как мъжествеността му се напъва да се освободи. Погали гърдта и и прекара език по шията и рамото и. Намери пак зърното и засмука по-силно, докато я чу да стене

и усети учестеното си дишане.

От толкова време не съм бил с жена, помисли и му се прииска да я вземе в същия миг. По-бавно, не я стряскай, напомни си. Цялата нощ е твоя, Джондалар. Изчакай, докато не разбереш, че е готова.

Погали голата кожа под набъбналите хълмчета надолу към кръста и потърси ремъка, който придържаше полата. Дръпна възела, бръкна вътре и положи ръка върху стомаха и. Тя се напрегна, но после се отпусна. Той посегна по-надолу между бедрата и, като плъзна ръка по мекото лонно възвишение. Когато премести ръката си към вътрешната страна на бедрото и, тя разтвори крака.

Той извади ръката си, седна, дръпна полата и под хълбоците и я пусна на земята. Сетне стана и погледна меките и, закръглени и все още недоизпълнени форми. Тя му се усмихна с вяра и желание. Той развърза каиша на панталоните си и ги смъкна. Щом видя изправения му набъбнал член, тя ахна и в очите и пак се появи следа от страх.

Нория бе слушала с интерес разказите на другите жени за техния Обряд на първото удоволствие. Някои жени не мислеха, че удоволствието е било чак толкова голямо. Казваха, че Дара на удоволствието е бил даден на мъжете, а на жените е била дадена способността да дават на мъжете удоволствие, така че да ги привържат към себе си и мъжете да ловуват и носят храна и кожи за дрехи, когато жената е трудна или има малко кърмаче. Нория бе предупредена, че при нейния Пръв обряд ще има болка. Джондалар беше толкова набъбнал, толкова голям, как щеше да се вмести в нея?

Познат му бе този уплашен поглед. Това беше критичният момент. Тя пак трябваше да привикне към него. Той се радваше, когато за пръв път пробуждаше някоя жена за удоволствията на Дара на Майката, но това изискваше деликатност и финес. Някой ден, помисли си, бих желал да мога да дам удоволствие на жена от първия път и да не се тревожа, че ще я нараня. Знаеше, че е невъзможно. За жената Обряда на първото удоволствие винаги бе малко болезнен.

Седна до нея и я зачака. Очите и бяха втренчени в пулсиращия му член. Хвана ръката и и я накара да го докосне. Почувства как се изду, сякаш в такива моменти мъжествеността му водеше свой собствен живот. Нория усети мекотата на кожата, топлината, набъбналата твърд и когато членът му мръдна в ръката и, усети остро, приятно, смъдящо желание в себе си и влага между краката си. Опита се да се усмихне, но в очите и още се спотайваше страх.

Изтегна се до нея и нежно я целуна. Тя отвори очи и ги впи в

неговите. Видя загрижеността му, глада му и някаква неназована, неустоима сила. Беше привлечена, завладяна, загубена в невероятната синева на очите му и отново почувства дълбокото приятно усещане. Искаше го. Боеше се от болката, ала го искаше. Посегна към него, затвори очи, отвори уста и се притисна към него.

Той я целуна, остави я да изследва устата му и бавно пое надолу по врата и гърлото, като я целуваше, движеше език и нежно галеше стомаха и бедрата и. Като доближи чувствителното зърно, се задържа, докато тя не го премести към устата му. В същия миг плъзна ръка към топлата цепка между бедрата и и напипа малкото пулсиращо ядро. От устните и се изплъзна вик.

Той засмука и нежно захапа зърното и, а в същия момент раздвижи пръста си, Тя простена и завъртя хълбоци. Той продължи надолу, долови как си пое дъх, когато езикът му откри пъпа и, и как се напрегнаха мускулите и, щом продължи още по-надолу, отстъпвайки назад по платформата, докато коленете му не опряха в пода. После разтвори краката и встрани и за пръв път опита соления и остър вкус. Дишането на Нория премина в разтърсващ вик. Тя стенеше на всяко вдишване, мятеше глава и повдигаше хълбоци, за да го посрещне.

Той я разтвори с ръце, облиза топлите и гънки, откри ядрото с езика си и се заигра с него. Когато тя извика, движейки хълбоците си, той трудно удържа собствената си възбуда, но успя да я овладее. Чуваше как често си поема дъх и се вдигна, все още коленичил, за да може да контролира влизането си, и намести главата на уголемения си орган в неизследвания и отвор. Когато натисна в топлия влажен, стегнат кладенец, стисна зъби, за да се контролира.

Щом тя обви крака около кръста му, усети преградата в нея. Напи па пак с пръст ядрото и и го загали леко напред-назад, докато пшккането и се смеси с викове. Почувства, че пробива преградата. Тя извика от болка и удоволствие, а той чу собствения си приглушен вик, когато освободи насъбралата се нужда с разтърсващи спазми.

Той продължи да се движи напред-назад, прониквайки колкото се осмеляваше, и усещайки как се изцежда остатъкът от есенцията му, а после падна върху нея. Беше свършило. Полежа малко с глава върху гърдите и, като дишаше тежко, и се надигна. Тя бе отпусната, главата и обърната настрани, очите затворени. Измъкна се и видя петна кръв по бялата кожа под нея. Вдигна краката и върху платформата и пропълзя до нея, като се зарови в кожата.

Когато дишането му се нормализира, усети върху главата си ръце.

Отвори очи и видя старото лице и ясните очи на Хадума. До него Нория се размърда. Хадума се усмихна, кимна одобрително и започна да напява. Нория отвори очи, зарадва се на старата жена, а още повече се зарадва, когато тя премести ръцете си от главата на Джондалар към нейния стомах. Хадума жестикулираше над тях, пеейки, после издърпа изцапаната с кръв кожа. В кръвта на жената от Първия обряд имаше специална магия.

Сетне старата жена погледна пак Джондалар, усмихна се и протегна костеливия си пръст, за да докосне спадналия му член. Той почувства как възбудата се появява отново, видя го, че се опитва пак да оживее, но омекна пак. Хадума леко се захили и изкуцука от палатката, като ги остави сами.

Джондалар лежеше отпуснато до Нория. След малко тя стана и го погледна отвисоко с искрящи замечтани очи.

– Джондалар мъж, Нория жена – каза като че ли сега наистина се усещаше жена, и се наведе да го целуне. Бе изненадан да почувства желанието да се появява толкова скоро, но забрави за изненадата си, щом започна да показва на младата жена различни начини да му достави радост и да и дава нови удоволствия.

* * *

Когато Джондалар стана, гигантската есетра вече бе извадена на брега. Преди това Тонолан бе пхнал глава в палатката, за да му покаже два харпуна, ала Джондалар го бе отпратил с едно махване, бе прегърнал Нория и пак бе заспал. Когато се събуди повторно, Нория си беше отишла. Той навлече панталоните и тръгна към реката. Погледна как Тонолан се смее заедно с Джерен и още неколцина ново спечелени приятели и почти съжали, че не бе отишъл на лов с тях.

– Хей, я вижте кой е решил да стане – рече Тонолан, щом го видя. – Дайте на сините очи да се излежават, докато всички други се борят да извдъят тази стара Хадума от водата.

Джерен долови фразата.

– Хадума! Хадума! – развика се, като се смееше и сочеше рибата. Той затанцува около нея, сетне спря пред примитивната и акулоподобна глава. Мустаците, които се подаваха от долната и челюст, свидетелстваха, че тя събира храна по дъното и е съвсем безобидна, но самата и големината бе достатъчно предизвикателство. Беше дълга повече от петнадесет стъпки.

С дяволита усмивка младият ловец задвижи таза си напред-назад в

еротична имитация пред носа на огромната стара риба, викайки: „Хадума! Хадума!“, сякаш молеше да бъде докоснат. Останалите избухнаха в неприличен смях и дори Джондалар се усмихна. Другите затанцуваха около рибата, започнаха да клатят тазове и да викат: „Хадума!“ като в увлечението си се избутваха един друг, борейки се за мястото пред главата. Един човек бе блъснат в реката. Той излезе обратно, докопа най-близкия и го бутна вътре. Скоро всички начело с Тонолан се бутнаха един друг във водата.

Той се измъкна подгизнал на брега, издебна брат си и го хвана.

– Не си мисли, че ще се измъкнеш сух! – каза, защото Джондалар се съпротивляваше. – Ела, Джерен, дай да топнем сините очи!

Джерен чу името си, видя борбата и пристигна тичешком. Другите го последваха. Като го дърпаха и бутнаха, те доवлякоха Джондалар до брега на реката и накрая всички се озоваха със смях във водата. Като излязоха, от тях течеше вода, но продължиха да се усмихват, докато някой не забеляза, че старата жена стои до рибата.

– Хадума, а? – рече свирепо тя, като ги пронизваше с остър поглед. Те се спогледаха изпод вежди и придобиха овчедушно изражение. Тогава тя доволно се изкикоти, застана пред главата на рибата и поклати старите си хълбоци напред-назад. Те се разсмяха и се втурнаха към нея, като всички паднаха на ръце и колене и я заумоляваха да ги яхне.

Джондалар се усмихна на играта, която очевидно и по-рано бяха играли с нея. Нейното племе не само почиташе древната си прародителка, но и я обичаше, а тя явно се забавляваше с тяхната веселба. Хадума се огледа и като видя Джондалар, го посочи. Мъжете му замахаха с ръце и той забеляза колко грижовно и помогнаха да се качи на гърба му. Той внимателно се изправи. Беше лека като перце, но той се изненада от здравия и хват. У крехката стара женица все още имаше доста сила.

Той тръгна ходом, но другите побягнаха напред и тя потупа рамото му, за да накара да побегне. Търчаха надолу-нагоре по брега, докато всички се запъхтяха и Джондалар клекна, за да може тя да слезе. Тя се изправи самичка, намери тоягата си и с голямо достолепие се отправи към палатките.

– Виж тая стара жена – каза с възхита Джондалар на Тонолан. – Шестнадесет деца, пет поколения и все още е здрава. Не се съмнявам, че ще доживее да види и шестото си поколение.

– Тя живее шест поколения, после тя умира. Джондалар се обърна към говорещия. Не бе забелязал приближаването на Тамен.

– Какво имаш предвид, като казваш, че ще умре?

– Хадума казва, Нория прави синьо око син, Зеландонии дух, после Хадума умира. Тя казва, дълго време тук, време отива. Вижда бебе, после умира. Име бебе, Джондал, шест поколение Хадумаи. Хадума щастлив, Зеландонии мъж. Казва добър мъж. Радва жена Първи обряд не лесно, Зеландонии мъж, добър мъж.

Джондалар усети, че го заливат объркани емоции.

– Ако тя желае да си отиде, ще го направи, но това ме натъжава – каза той.

– Да, всички Хадумаи много тъжен – рече Тамен.

– Мога ли да видя пак Нория толкова скоро след Първия обряд? Само за малко? Не зная вашите обичаи.

– Обичай – не. Хадума казва да. Ти скоро тръгва?

– Ако Джерен смята, че есетрата изплаща нашия дълг, загдето прогонихме конете, мисля, че ще тръгнем скоро. Откъде разбра?

– Хадума казва.

* * *

Вечерта лагерът щеше да празнува улавянето на есетрата и в ранния следобед мнозина се включиха в нарязването и на ивици, за да се суши. Отдалеч Джондалар мярна веднъж Нория. Няколко жени я придружиха някъде нагоре по течението. Бе вече тъмно, когато я заведоха да го види. Тръгнаха заедно към реката, дискретно последвани от две жени. Достатъчно голямо нарушение на обичая бе, че го вижда веднага след Първия обряд, да останат насаме би било прекалено много.

Спряха до едно дърво, без да обелят дума. Тя склони глава. Той отмахна настрани кичур коса и повдигна брадичката и, за да го погледне. В очите и имаше сълзи. Джондалар пое блестящата капка от ъгъла на окоето и на ставата на пръста си и я поднесе към устните си.

– О..., Джондалар – изплака тя и протегна ръце.

Той я прегърна и я целуна нежно, а после и по-страстно.

– Нория – рече. – Нория жена, красива жена.

– Джондалар прави Нория жена – каза тя. – Прави... Нория... Прави... – тя сподави едно изхлипване, съжалявайки, че не знае как да изрази това, което искаше да му каже.

– Знам, Нория. Знам – прегърна я той. После отстъпи назад, хвана я за раменете, усмихна и се и я потупа по стомаха. Тя се усмихна през сълзи.

– Нория прави Зеландонийее... – докосна клепачите му, – Нория прави Джондал... Хадума...

– Да – кимна той. – Тамен ми каза. Джондал, шесто поколение Хадумаи.

Той бръкна в торбичката си.

– Има нещо, което искам да ти дам, Нория.

Извади отвътре каменната донии и я сложи в ръката и. Искаше му се да може да и обясни колко важна е тя за него, да и каже, че майка му му я е дала, да разправи колко е стара, как е минавала от ръка в ръка в продължение на поколения. Сетне се усмихна.

– Тази донии е моята Хадума – рече. – Хадума на Джондалар. Сега е Хадума на Нория.

– Джондалар Хадума? – удиви се тя, гледайки изгравираната женска форма. – Джондалар Хадума, Нория?

Той кимна и тя се разплака, стисна я с две ръце и я поднесе към устните си.

– Джондалар Хадума – повтори и раменете и се разтърсиха от ридания. Изведнъж тя го прегърна и целуна, а после хукна към палатките, като плачеше тъй, че почти не виждаше пътя си.

* * *

Целият лагер излезе, за да ги изпрати. Хадума стоеше до Нория и Джондалар спря пред тях. Хадума се усмихваше и одобрително кимаше, но по бузите на Нория течаха сълзи. Той подхвана една и я поднесе към устните си и тя се усмихна, макар това да не спря сълзите и. Обърна се да тръгва и видя, че къдрокосият младеж, който Джерен бе изпратил като бегач, гледа Нория със замъглени от любов очи.

Сега тя беше жена и бе благословена от Хадума, уверена, че ще донесе дете с късмет на някое мъжко сърце. Всички говореха, че е изпитала удоволствие при Първия обряд, а всеки знаеше, че такива жени стават най-добрите другарки. Нория беше известна като добра партия и беше крайно желана.

* * *

– Мислиш ли наистина, че Нория е бременна с дете от твоя дух? – попита Тонолан, след като напуснаха лагера.

– Никога няма да узная, но тази Хадума е мъдра старица. Тя знае повече, отколкото човек може да предположи. Мисля, че притежава „голям магия“. Ако някой може да спомогне това да стане, е точно тя.

Известно време вървяха край реката, без да говорят, а сетне

Тонолан рече:

– Големи братко, има нещо, което искам да те попитам.

– Питай.

– Каква магия имаш? Имам предвид, че всеки мъж приказва, че иска да го изберат за Първия обряд, но повечето се плашат от това. Зная двамата, които отказаха, и, честно казано, винаги се чувствам неловко, макар че никога няма да откажа. А теб непрекъснато те избират. И никога не съм видял да не успееш. Всички се влюбват в тебе. Как го правиш? Гледал съм те, като се разгониш по празниците, нищо особено не виждам.

– Не зная, Тонолан – отговори той, леко раздразнен. – Просто се опитвам да бъда внимателен.

– Че кой мъж не се опитва? Има нещо друго. Какво рече Тамен? „Радва жена Първи обряд не лесно.“ Как можеш да доставиш удоволствие на една жена тогава? Аз направо съм щастлив, ако не я заболи твърде много. И не че си дребен или че нещо го прави по-лесно. Хайде, дай съвет на малкия си брат. Няма да имам нищо против няколко млади красавици да ме следват по петите.

Той забави ход и погледна Тонолан.

– Сигурно няма да имаш нищо против. Мисля, че това е една от причините, поради която се врекох на Марона – да си имам оправдание – Джондалар сбърчи чело. – За жената Първият обряд е специален. За мен също. Но много млади жени все още са като момичета. Не зная разликата между това да тичат подир момчетата и да поканят мъж. Как да кажеш тактично на една млада жена, с която току-що си прекарал много специална нощ, че би предпочел да се отпуснеш с някоя по-опитна жена, когато те е пипнала натясно? Велика Дони, Тонолан! Не искам да ги наскърбявам, но не се влюбвам във всяка жена, с която съм прекарал една нощ.

– Ти изобщо не се влюбваш, Джондалар.

Джондалар закричи по-бързо.

– Какво искаш да кажеш. Любил съм много жени.

– Да, любил си ги. Но това не е същото.

– Откъде знаеш? Ти някога влюбвал ли си се?

– Няколко пъти. Може да не е било за дълго, но зная разликата. Слушай, Братко, не искам да си пъхам носа, но се тревожа за теб, особено, когато изпаднеш в своите настроения. И няма защо да бягаш. Ако искаш, млъквам. Джондалар забави ход.

– Ами може би си прав. Може би никога не съм се влюбвал. Може

би не мога да се влюбя.

– Какво липсва? Какво нямат жените, които познаваш?

– Ако знаех, да не мислиш... – започна той сърдито. После спря. – Не зная, Тонолан. Предполагам, че я искам цялата. Искам жената такава, каквата е при Първия обряд. Мисля, че тогава се влюбвам във всяка, поне за тази нощ. Но искам жена, а не момиче. Искам да гори от нетърпение и страст, но честно, без да се преструва, и не желая да се налага да бъде толкова внимателен с нея. Искам да има дух и да знае какво иска. Искам я млада и стара, наивна и мъдра, всичко едновременно.

– Твърде много искаш, Братко.

– Е, ти попита.

Двамата вървяха мълчаливо известно време.

– Колко възрастна каза, че е Зеландони? – попита Тонолан. – Може би малко по-млада от Майката, а?

Джондалар настърхна.

– Защо?

– Казват, че е била наистина красива, когато е била по-млада, дори само преди няколко години. Някои от по-старите мъже казват, че никоя не може да се сравнява с нея, дори и в най-малка степен. Аз не мога да кажа, но те разправят, че тя е твърде млада, за да бъде Първата от Тези, които служат на Майката. Кажете ми нещо, Големи братко. Вярно ли е това, което говорят за теб и за Зеландони?

Джондалар спря и бавно се извърна към брат си.

– Кажете ми какво говорят за мен и за Зеландони – процеди той през зъби.

– Извинявай. Много си позволих. Забрави, че съм те питал.

5

Айла излезе на каменната площадка пред пещерата, като търкаше очи и се протягаше. Слънцето беше все още ниско на изток и тя заслони очи, за да види къде са конете. Тази сутрешна проверка вече и бе станала навик, макар да бе престояла тук само няколко дни. Мисълта, че в долината има и други живи създания, правеше самотното и съществуване малко по-поносимо.

Пътят, по който минаваха за водопой сутрин и любимите им сенчести дървета следобед и бяха станали познати и тя вече различаваше отделните индивиди. Ето жребчето годиначе, чиято козина бе тъй светлосива, че изглеждаше почти бяла, като се изключат характерната тъмна ивица по дължината на гръбнака, тъмносивите чорапки и твърдата изправена грива. Ето сиво кафявата кобила със сламено жълтото конче, чиято козина бе досущ като на жребеца. А ето го и самият горд водач. Някой ден някое от тези едногодишни кончета, които едва понася, или от тези, които ще се родят догодина или по догодина, ще заеме мястото му. Светложълтият жребец с тъмнокафява ивица, грива и подбедрици бе в разцвета на силите си и държанието му ясно го подсказваше.

– Добро утро, конски Клане – направи Айла обичайния поздравителен жест, като леко го измени, за да отговаря на ранното утро. – Тази сутрин се успах. Вече сте се напили и мисля и аз да го направя.

Тя леко се затича надолу към потока. Познаваше стръмната пътека достатъчно добре, за да стъпва уверено по нея. Напи се, после съблече дрехата си за сутрешното къпане. Беше същата връхна дреха, но изправа и обработена със стъргалка, за да придобие предишната си мекота. Вродената и склонност към ред и чистота беше подсилена от Иза, чиято богата аптека от лечебни билки изискваше строг ред, за да се избегне неправилната употреба и която разбираше опасността от калта, нечистотиите и инфекциите. Айла можеше да допусне известна мръсотия при пътуване, когато нямаше как да я избегне, но не и с искрящия поток подръка.

Прекара ръце през гъстата си руса коса, която падаше на вълни под раменете и. „Тая сутрин ще трябва да си измия косата“, обясни с жест на околността. Точно зад завоя на рекичката беше открила сапунен корен и отиде да измъкне няколко. Като се връщаше край потока, забеляза, че от една плитчина се подава широка скала с гладка овална

вдлъбнатина отгоре. Взе един заоблен камък и прецапа до скалата. Изплакна коренищата, напълни с шепи вдлъбнатината с вода и замлати сапунения корен, за да изкара пенливия сапонин. Щом направи достатъчно пяна, навлажни косата си, натърка я с пяната, изми цялото си тяло и се гмурна във водата, за да се измие.

Някога от издадената стена се бе отчупил един голям къс. Айла се покатери по подводната му част и тръгна към върха, който се издигаше над водата, за да се стопли на слънце. Между брега и скалата имаше дълбок до кръста канал, така че тя стърчеше като островче, частично скрито от надвисналата върба, чиито оголени корени се впиваха в нея като костеливи пръсти. Отчупи клонка от един малък храст, чиито корени бяха намерили опора в една пукнатина и я обели със зъби, за да я използва да разреши косата си, докато я суши на слънце.

Докато гледеше сънено във водата и тихо си напяваше, нещо трепна в крайчеца на окоето и. Застана нащрек и видя под коренищата сребристия силует на голяма пъстърва. Не съм яла риба, откакто излязох от пещерата, помисли тя и се сети, че не е и закувала.

Плъзна се бавно във водата откъм противоположната страна на скалата, отплува малко надолу по течението и тръгна към плиткото. Отпусна пръсти и бавно, с безкрайно търпение, тръгна срещу течението. Щом наближи дървото, видя, че пъстървата леко се извира срещу течението, за да остане на мястото си под корена.

Очите на Айла заблестяха от възбуда, но тя стана още по-предпазлива и внимателно запристъпя към рибата. Придвижи ръката си изотзад, докато стигна точно под пъстървата, и леко я докосна, търсейки отворените хриле. Сграбчи я изведнъж, с уверено движение я измъкна от водата и я изхвърли на брега. Пъстървата запляска, замята се и после утихна.

Усмихна се, доволна от себе си. Спомни си колко трудно и бе като дете да се научи да лови риба с ръце и се почувства почти тъй горда, както когато за пръв път бе успяла. Щеше да запомни мястото, тъй като знаеше, че то ще бъде посещавано и от други обитатели. Тази пъстърва ще стигне за нещо повече от закуска, помисли, докато прибираше плячката си и предусещаше вкуса на прясна пъстърва, опечена на горещи камъни.

Докато закуската се печеше, Айла се зае да плете кошница от накъсаната предния ден меча трева. Беше проста, удобна кошница, но тя за собствено удоволствие попромени начина на плетене, за да я оформи по-хубаво. Работеше бързо, но тъй умело, че кошницата нямаше да пропуса вода. Като се сложеха в нея горещи камъни, би могло да се

използва като съд за готвене, но тя не я правеше с такава цел. Правеше съд за съхраняване, като си мислеше за всичко, което трябваше да свърши, за да бъде спокойна пред приближаващия студен сезон.

Вчерашното френско грозде ще изсъхне след няколко дни, определи тя, като хвърли поглед на червените плодове, разпилени върху сплетените треви пред входа. Дотогава ще узреят и други. Ще има много боровинки, обаче от келявата ябълчица няма да набера кой знае колко. Черешата е народила, но вече са почти презрели. Ако искам да направя запаси, ще трябва днес да я обера. Слънчогледовото семе ще бъде добро, ако обаче птиците не преварят да го изкълват. Мисля, че ония храсти до ябълката са лешници, но са толкова по-дребни от лешниците при малката пещера, че не съм сигурна. Мисля обаче, че тези борове са точно от ония, дето имат големи семки в шишарките. После ще проверя. Кога ще се опече тая риба!

Трябва да почна да суша зеленчуци. И лишеи. И гъби. И корени. Няма защо да суша всички корени. Някои ще се запазят доста дълго в дъното на пещерата. Дали да събера повече семена от шир? Толкова са малки, че никога не изглеждат достатъчно. Житото обаче си струва труда, пък и някои осили в ливадата са узрели. Днес ще събера череши и жито, само че ще ми трябват повече кошници за съхранение. Може би ще мога да направя няколко кутии от брезова кора. Ех, да имах малко необработена кожа, за да направя от големите кутии.

Когато живееш с Клана, като че ли винаги имаше излишни необработени кожи. Сега ще се радвам да имам още една топла кожа за зимата. Зайците и хамстерите не са достатъчно големи за хубаво кожено наметало, пък и са толкова мършави. Ако можеш да уловя някой мамут, щях да имам много мазнина, достатъчно даже и за лампи. Пък и няма нищо по-хубаво и по-хранително от мамутското месо. Чудя се не стана ли тая пъстърва? Отмести настрани един паднал лист и бодна рибата с пръчка. Още съвсем мъничко.

Щеше да е хубаво да има малко сол, ама тук няма море. Подбелът има солен вкус, а някои други билки може да променят вкуса. Иза можеше всичко да направи вкусно. Може би трябва да излезна в степта и да видя дали мога да намеря няколко яребици и да ги сготвя както ги обичаше Креб.

Като се замисли за Иза и Креб, усети в гърлото си буца и поклати глава, сякаш да прогони мислите си или поне приближаващите сълзи.

Трябва ми стойка за сушене на билки и чайове, а също и лекарства. Може да се разболея. Мога да отсека няколко дръвчета за колове, но ми

трябват свежи ремъци, за да ги свържа. Като изсъхнат и се свият, ще държат. С всичките тия изпадали и довлечени от водата клони няма да се наложи да сека дървета за огън, пък има и тор от конете. Като изсъхне, тя гори добре. Днес ще започна да нося дърва в пещерата и скоро ще трябва да направя някои инструменти. Голям късмет, че намерих кремък. Тая риба трябва да е готова.

Айла започна рибата направо както си беше върху горещите камъни и си помисли да прегледа купчината кокали и довлечени дърва, за да намери някое друго плоско парче дърво или кост, който да използва като чинии. Една раменна или тазова кост щеше да свърши добра работа. Изля малкия си мях за вода в купата за готвене и и се прищя да разполага с непрopusкащия вода стомах на някое по-голямо животно, за да си направи по-обемист мях за пещерата. Извади от огъня горещи камъни, за да загрее водата в купата за готвене и изсипа малко сушени шипки от торбичката с лекарства във вдигащата пара вода. Използваше шипките като лекарство против лека простуда, но от тях ставаше и приятен чай.

Тежката работа по събирането, обработването и съхраняването на изобилието на долината не я отблъскваше, напротив, тя я очакваше с радост. Щеше да бъде заета и нямаше да има време да мисли, че е самотна. Трябваше да запази достатъчно единствено за себе си, но наблизко нямаше помагачи, с които работата да потръгне по-бързо, и тя се тревожеше дали ще има достатъчно време, за да си приготви достатъчно провизии. Тревожеше я и друго нещо.

Като попейваше чай и довършваше кошницата, Айла обмисли от какво ще се нуждае, за да оцелее през дългата студена зима. Ще трябва да имам още една постелка за зимата. И, разбира се, месо. Ами мазнина? Трябва да имам малко през зимата. Бих могла да правя кутии от брезова кора много по-бързо, отколкото кошници, само че трябва да намеря малко копита, кости и ивички кожа, за да сваря лепило. И къде ли ще намеря голям мях? Ремъци да свържа коловете за стойката за сушене? Бих могла да използвам сухожилия и черва, за да запазя мазнината, и...

Бързото движение на пръстите и секна. Тя се вгледа в пространството, сякаш виждаше откровение. Всичко мога да получа от едно голямо животно! Трябва да убия само едно животно. Само че как?

Довърши малката кошница и я пхна в кошницата за събиране, която привърза на гърба си. Сложи инструментите в гънките на дрехата си, взе пръчката за разравяне и прашката, и се отправи към ливадата. Намери дивата череша, бра, докдето стигаше, и се покатери, за да набере още. Яде на корем. Макар и презрели, черешите бяха сладко-кисели.

Като слезе, реши да обели черешова кора против кашлица. Отсече с брадвичката си парче от здравата външна кора и с нож настърга от вътрешния камбиев слой. Това и напомни за времето, когато бе момиче и тръгна да събере кора от дива череша за Иза. Тогава скришно бе наблюдавала как мъжете се упражняват със своите оръжия. Знаеше, че не трябва да го прави, но се боеше, че като си тръгне, могат да я видят, и беше много заинтригувана, когато старият Зуг започна да учи едно момче да използва прашка.

Знаеше, че на жените не се полага да докосват оръжие, ала когато забравиха прашката, не можа да устои. Тя също искаше да опита. Дали сега щях да съм жива, ако не бях взела тази прашка? Щеше ли Брод да ме мрази толкова, ако не се бях наумила да я използвам? Може би нямаше да ме накара да напусна, ако не ме мразеше толкова. Но ако не ме мразеше, нямаше да се забавлява да ме насилва и може би Дърк нямаше да се роди.

Може би! Може би! Може би, помисли ядосано. Какъв смисъл имаше да мисли за неща, които биха могли да се случат? Сега съм тук и тази прашка няма да ми помогне да убия някое голямо животно. За това ми трябва копие!

Мина през една горичка млади трепетлики, за да пие вода и да измие лепкавия черешов сок от ръцете си. Нещо във високите прави млади дървета я накара да спре.

Хвана едно стъбло и тогава я озари идея. Това върши работа! От това става копие.

Поколеба се за миг. Брод щеше да побеснее, помисли. Когато ми разреши да ловувам, ми каза никога да не ловувам с нещо друго, освен с прашка. Той щеше...

Какво щеше да направи? Какво можеше да направи? Какво повече може да ми направи кой да е от тях, дори и да знаеха? Аз съм мъртва. Вече съм мъртва. Тук няма никой друг, освен мен.

Сетне нещо в нея се скъса като натегнатата струна и тя падна на колене. О, как бих искала да има някой тук, до мен. Някой. Който и да е. Бих се зарадвала дори на Брод. Никога повече няма да докосна прашка, ако ми позволи да се върна, ако ми даде да видя Дърк отново. Коленичила пред тънката трепетлика, Айла зарови лице в дланите си, като хълцаше и се давеше.

Хлипанията и стигнаха до безразлични уши. Дребните полски и горски животни просто заобикаляха непознатата и пренебрегваха неразбираемите и звуци. По време на пътуването си тя бе лелеяла надежда да

намери хора, хора като нея. Сега когато бе решила да спре, трябваше да остави тази надежда, да приеме самотата и да се научи да живее с нея. Към напрежението се прибавяше терзаещата тревога как ще оцелее сама на непознато място през незнайно колко свирепа зима. Плачът облекчи напрежението.

Когато стана, трепереше, но взе брадвичката и ядно заудря в основата на младата трепетлика, а после атакува и второ дръвче. Достатъчно често съм гледала как мъжете правят копия, си каза, докато ошмулваше клоните. Не изглеждаше толкова трудно. Замъкна прътите на полето, остави ги там и цял следобед събира пшенични и ечемични класове. Сетне ги повлече към пещерата.

Ранната вечер премина в белене на кората и заглаждане на прътовете. Прекъсна само за да си сготви малко зърна към остатъка от рибата и да пръсне черешите да съхнат. Докато се стъмни, бе готова за следващата стъпка. Взе прътовете в пещерата и като си припомни как го правеха мъжете, отмери дължина над боя си и я отбеляза. Сложи белязаната част в огъня и започна да върти пръта, за да обгори от всички страни. Остърга почернялото с назъбената стъргалка и продължи да овъглява и стърже, докато горната част не се скърши. С още обгаряне и стъргане докара пръта до остър, заякчен от огъня връх. Сетне начена следващия прът.

Свърши по късно. Беше уморена и щастлива. Щеше да заспи полесно. Нощите бяха най-неприятното време. Айла загради огъня, излезе навън, позяпа изпъстреното със звезди небе и се опита да измисли някаква причина да отложи лягането. Беше изкопала плитка канавка, бе я напълнила със суха трева и застлала с кожата си. Тръгна с бавни стъпки към нея. Полегна вътре и се загледа в слабия отблясък от огъня, вслушвайки се в тишината.

Нямаше шумолене на хора, които се приготвят за сън, не се чуваше да се чифтосват край близките огнища, никой не ръмжеше и не хъркаше – нито един от многобройните слаби човешки звуци, нито един дъх на живот, освен нейния собствен. Посегна към плаща, с който носеше сина си на хълбока, скупчи го и го притисна към гърдите си. Залюля се напред-назад, напявайки тихо, а сълзите потекоха по лицето и. Накрая легна, сви се около празния плащ и плака, докато заспа.

* * *

Когато следващата сутрин излезе, за да се облекчи, на бедрото и имаше кръв. Зарови из малката купчинка свои притежания за ивиците попиваща кожа и специалния поясен ремък. Въпреки прането бяха

твърди и лъскави – трябваше да бъдат заровени, след като ги бе използвала последния път.

Да имаше малко муфлонска вълна, за да ги увие. Тогава видя кожата на заека. Исках за запазя тая заешка кожа за зимата, но мога да убия още зайци, помисли си.

Наряза малката кожа на ленти, преди да слезе долу за сутрешното си къпане. Трябваше да знам, че приближава, можех да си планирам нещата. Сега няма да мога да правя нищо освен...

Изведнъж се разсмя. Проклятието на жените не важи тук. Няма мъже, които да избягвам да поглеждам, няма мъже, чиято храна не мога да приготвям или събирам. – Аз съм единственият човек, за когото трябва да се грижа.

И все пак трябваше да го очаквам, само че дните се изнизаха тъй бързо. Мислех си, че още е рано. Откога съм в тази долина? Опита се да си спомни, но дните някак си се сливаха един с друг. Начумери се. Трябваше да знам колко дни съм вече тук. Може би е минала по-голяма част от сезона, отколкото си мисля. За момент се паникьоса. Не е толкова страшно, напомни си. Снегът няма да завали, преди плодовете да узреят и листата да опадат, а дотогава ще знам. Ще следя дните.

Спомни си как преди много време Креб и бе показал как да прави щръбки на някоя пръчка, за да отбелязва минаването на времето. Беше изненадан, че тя схвана толкова бързо. Достатъчно бе да и обясни, за да се откачи от безкрайните и въпроси. Той не следваше да показва на едно момиче скритото знание, пазено за светите мъже и техните ученици, и я предупреди да не споменава за това. Спомни си и как се ядоса един друг път, когато я хвана да прави пръчка, за да брое дните преди пълнолунията.

– Креб, ако ме следиш от света на духовете, не се ядосвай, – рече тя на безмълвния език на жестовете. – Ти трябва да знаеш защо го правя.

Намери дълга гладка пръчка и направи рязка с кремъчния си нож. Помисли малко и добави още две. Постави първите си три пръста върху резките и ги вдигна нагоре. Мисля, че дните бяха повече, но не съм сигурна колко. Ще я бележа пак довечера и всяка следваща вечер. Отново огледа пръчката. Мисля, че ще прибавя една допълнителна малка рязка над тая, за да отбележа деня, когато започнах да кървя.

* * *

Направи копията, луната мина през половината си фази, а тя още не знаеше как да убие голямото животно, от което се нуждаеше. Седеше на

входа на пещерата си и гледаше стената отсреща и нощното небе. Лятната жега се бе разгоряла с все сила и тя се наслаждаваше на хладния вечерен вятър. Често пъти бе прекалено горещо да носи дрехата си и маркар че близо до пещерата ходеше гола, имаше нужда от торбичките и гънките на дрехата, за да държи в тях разни неща, когато се отдалечеше повече. Откак бе станала жена, когато ловуваше, обичаше да носи кожена лента, увита стегнато около пълните и гърди – така беше по-удобно да тича и скача. А в долината нямаше нужда да се съобразява с прикритите погледи на хората, които си мислеха, че е много странно да я носи.

Не разполагаше с голяма кожа, от която да отреже, но накрая измисли начин да носи безкосмени заешки кожи като лятна дреха, която я оставяше гола от кръста нагоре, и да използва други кожи за нагръдник. Смяташе сутринта да обиколи степта с новите си копия и се надяваше да намери животни за лов.

Лекият наклон на северния склон на долината осигуряваше лесен достъп към степите на изток от реката. Стръмната стена правеше западните степи твърде трудни за достигане. Видя няколко стада елени, бизони, коне, дори малка група антилопи сайга, но не донесе нищо повече от връзка алпийски яребици и един гигантски пустинен гризач. Просто не можеше да се приближи толкова, че да намуши нещо с копията си.

Дните минаваха и улавянето на голямо животно се загнезди трайно в главата и. Често бе гледала как мъжете от Клана говорят за лов – те за почти нищо друго не говореха – но те винаги ловуваха в група. Любимият им похват бе подобен на вълчия – да отделят някое животно от стадото и да го нападат подред, докато го изтощят толкова, че да могат да го доближат достатъчно, за да отправят фаталния удар. Само че Айла беше сама.

Понякога говореха как котките лежат и чакат да се нахвърлят или да се втурнат яростно, за да свалят жертвата с нокти и зъби. Но Айла нямаше нито зъби, нито нокти, нито пък спринтовата бързина на една котка. Тя дори не боравеше много уверено с копията. Бяха твърдедебели за хващане и доста дълги. И все пак тя трябваше да открие начин.

Чак в нощта на новолунието и хрумна идея, която и се стори осъществима. Често когато луната обърнеше гръб на земята и окъпеше далечното пространство с отразената си светлина, мислеше за Събирането на Клана. Празникът на Пещерната мечка беше винаги на новолуние.

Мислеше си за ловните сценки, представяни от различните Кланове. Тогава Брод бе повел вълнуващия ловен танц на Клана им и заедно с живото пресъздаване на гонитба на мамут с огън към глух каньон бяха

спечелили състезанието за деня. Ала съперничесият им Клан остана на второ място съвсем с малко — те показаха как се копае яма-капан на пътеката, по която косматите носорози обикновено отиват на водопой и как после обграждат носорога и го подгонват към ямата. Косматите носорози бяха прочути със своята непредсказуемост и много опасни.

На следващото утро Айла погледна да види дали конете са там, но не ги поздрави. Можеше да различи всеки член на стадото. Бяха си дружина, почти приятели, ала нямаше друг начин, ако искаше да оцелее.

По-голямата част от времето и през следващите няколко дни мина в наблюдаване на стадото и изучаване на маршрутите му: къде обикновено ходят на водопой, къде обичат да пасат, къде прекарват нощта. Докато ги следеше, планът започна да се оформя в ума и. Разработваше детайлите, опитваше се да мисли за всяка евентуалност и накрая се хвана на работа.

Трябваше и цял ден, за да насече малки дървета и храсти и да ги примъкне на половината път през полето, като ги струпа близо до една пролука между дърветата край потока. Събра насмолени елови и борови кори и клони, разръшка изгнили стари пънове, за да събере останали твърди буци дървесина, които лесно пламват, и наскуба китки суха трева. Вечерта прикрепил с трева сухите чукани и парчетата смола към клоните, за да направи факли, които се запалват бързо и горят с много пушек.

Сутринта на деня, когато бе решила да започне, извади кожената си палатка и зубровия рог. Изрови от купчината в основата на стената яка плоска кост и застърга едната и страна, докато получи остър ръб. Сетне, с надеждата, че ще наложи да ги използва, насъбра всички корди и ремъци, които можа да открие, наскуба пълзящи растения от дърветата и ги натрупа на скалистия бряг. Надомъкна и наръчи довлечени и паднали клони, за да има достатъчно дърва за огън.

Рано вечерта всичко бе готово и Айла се заразхожда напред-назад край брега чак до издадената скала, следейки движението на стадото. Разтревожено се вглеждаше в скупчващите се на изток облаци с надежда, че няма да се доближат и да блокират лунната светлина, на която разчиташе. Свари си малко жито и откъсна няколко боровинки, но не можа да яде много. Час по час вдигаше копията, за да упражнява мушкания, и пак ги оставяше на земята.

В последния момент разрови купчината дървета и кости, докато не откри дълга раменна кост от предния крак на елен с масивен край. Халоса с нея един голям къс слонова кост и примигна от отката в ръката си.

Дългата кост остана непокътната. Беше като хубава здрава сопа.

Луната изгря, преди слънцето да залезе. Айла съжали, че не знае повече за ловните церемонии, но жените винаги бяха изключвани от тях. Жените носеха лош късмет.

Никога не съм си носила лош късмет, помисли, но и никога по-рано не съм се опитвала да убия голямо животно. Ръката и посегна към амулета и тя се сети за тотема си. В края на краищата точно Пещерният лъв за пръв път я бе накарал да ловува. Така бе казал Креб. Каква друга причина би могло да има, та една жена да стане по-ловка с избраното от нея оръжие от всеки мъж? Тотемът и бе твърде силен за жена – той и даваше мъжки черти, така пък мислеше Брун. Айла се надяваше, че нейният тотем пак ще и донесе щастие.

Сумракът преминаваше в тъмнина, когато тръгна към завоя на реката и видя, че конете най-после са спрели да ношуват. Взе плоската кост и кожения навес и побягна през високата трева към пролуката между дърветата, през която сутрин конете отиваха на водопой. Зелените листа сивееха на чезнешката светлина, а по-далечните дървета бяха черни силуети на фона на пламтящите цветове на небето. С надежда, че луната скоро ще хвърля достатъчно светлина, за да се вижда, тя разстла навеса на земята и започна да копае.

Повърхността беше спечена, но след като веднъж я преодоля, стана по-лесно да се копае със заострената кокалена лопата. Щом върху кожата се натрупа купчина пръст, тя я примъкна в гората, за да я изсипе. Когато дупката стана по-дълбока, тя разстла кожата на дъното и и започна да издърпва пръстта с нея. Работеше почти опипом, а работата бе тежка. Никога по-рано не бе копала яма сама. Големите ями за готвене, обградени с камъни, в които печаха цели бутове, бяха обща задача за всички жени, а тази яма трябваше да стане по-дълбока и по-дълга.

Ямата бе стигнала до кръста и когато усети водата и разбра, че не е трябвало да копае толкова близо до потока. Дъното бързо се пълнеше. Калта стигна до глезените и, преди да се откаже и да се изкатери горе, а докато вдигаше кожата, единият ръб се отрони.

Надявам се да е достатъчно дълбоко, помисли. Трябва да е достатъчно – колкото повече копая, толкова повече вода избива. Погледна луната и се учуди колко ниско бе слязла. Налагаше се да работи бързо, за да приключи, и дори нямаше да може да си отдъхне малко, както бе планирала.

Хукна към мястото, където бяха натрупани храстите и дърветата, спъна се в един невидим корен и тежко падна. Сега не му е времето да

бъда невнимателна, помисли, потривайки пищяла си. Коленете и дланите и пареха и тя бе сигурна, че лепкавата мязга по бедрото и е кръв, макар че не можеше да я види.

Изведнъж прозря колко е уязвима и за момент се паникьоса. Ами ако си счупя крака? Тук няма кой да ми помогне, ако нещо се случи. Какво правя навън през нощта? Без огън? Ами ако някое животно ме нападне? Представи си картинно риса, който някога бе скочил върху и, и посегна за прашката си, понеже си въобрази святкащи в нощта очи.

Откри оръжието все още здраво подпъхнато в пояския и ремък. Това и върна увереността. И без това съм мъртва или се предполага, че съм мъртва. Ако нещо е писано да става, ще стане. Сега не мога да се тревожа за това. Ако не побързам, ще се съмне, преди да съм готова.

Намери камарата и започна да влачи малките дървета към ямата. Беше разсъдила, че сама няма как да обгради конете, а в долината нямаше глухи каньони, ала е един интуитивен скок бе стигнала до идеята. Това беше гениално хрумване, към каквото нейният мозък – мозъкът, който я разделяше от Клана повече, отколкото външния и вид – бе особено пригоден. Щом в долината няма каньони, помисли тя, може би ще успее да направи.

Нямаше никакво значение, че за тази идея вече се бяха сетили. За нея тя беше нова. Не мислеше за идеята си като за голямо изобретение. Струваше и се, че е малко изменение на начина, по който мъжете от Клана ловуваха. Просто малко изменение, което би могло евентуално да даде възможност на сама жена да убие животно, което никой мъж от Клана не би и мечтал да преследва сам. Беше голямо изобретение, родено от нуждата.

Айла загрижено поглеждаше небето и преплиташе клони, за да изгради преграда, която да се събира под ъгъл от двете страни към ямата, докато запълни дупките и я направи по-висока, а звездите на изток започнаха да гаснат. Най-ранните птици вече бяха наченали да каканижат поздравително, а небето просветляваше, когато тя се изправи и погледна творението си.

Ямата беше приблизително правоъгълна, малко по-дълга, отколкото широка, разкаляна по краищата, откъдето бе извлякла последните влажни товари пръст. Отделните купчинки кал, паднали от кожата, бяха разпръснати по отгъпаната трева в триъгълника, образуван от двете стени, които се събираха към калната дупка. През пролуката над ямата се виждаше реката, където се оглеждаше просветлящото източно небе. От другата страна на вълнистата повърхност мрачно се издигаше стръмната

южна стена на долината. Гънките и се очертаваха ясно само близо до върха.

Айла се извърна да провери местоположението на конете. Тази част от долината беше по-полегата и се издигаше плавно на запад, като оформяше издадената стена пред нейната пещера, а после полягаше и се сливаше с меките тревисти хълмове далеч на изток. Макар там да бе все още тъмно, тя съзря, че конете са се раздвижили.

Грабна кожата и плоската кост и побягна към брега. Огънят гаснеше. Добави дърва, изръчка с пръчка един горещ въглен и го сложи в зубровия рог. Сграбчи факлите, копията и тоягата и хукна обратно към ямата. Постави по едно копие от всяка страна, положи до едното тоягата и направи широк кръг, за да се озове зад конете, когато те тръгнат.

Зачака.

Чакането се оказа по-трудно от дългата работна нощ.

Беше настръхнала, нервна и се чудеше дали планът и ще сработи. Премисляше безброй неща, за които по-рано не бе помислила, а би трябвало да направи или да ги направи другояче. Зачуди се кога конете ще тръгнат по своя криволичещ път към потока, понечи да ги подтикне, сетне размисли и зачака.

Конете започнаха да обикалят в кръг. На Айла и се струваха по-нервни от обикновено, но понеже никога не бе ги приближавала толкова, не беше сигурна. Накрая кобилата-водачка потегли към реката и останалите я последваха, като поспираха, за да пасат по пътя. Те станаха явно по-нервни, щом доближиха реката и доловиха мириса на Айла и дъха на разкопаната земя. Когато и се стори, че водачката се кани да свърне встрани, Айла реши, че моментът е дошъл.

С въглена запали факла, а от нея – втора. Щом се разгоряха добре, тя остави зубровия рог и тръгна. Тичаше с викове и кръсци и размахваше факлите, но бе твърде далеч от стадото. Миризмата на дим събуди инстинктивния страх от прерийните пожари. Конете набраха скорост и разстоянието до тях започна бързо да се увеличава. Насочиха се към мястото си за водопой и преградата от хрусталаци, но някои усетиха опасността и направиха чупка на изток. Айла свърна в същата посока, тичайки колкото и държат краката, като се надяваше да ги отклони. Като наближи, видя, че още няколко завиват, за да избегнат капана и с писъци се втурна сред тях. Конете отскочиха, за да я заобиколят, и присвили назад уши и раздули ноздри запрепускаха от двете и страни, пишцейки от страх и объркване. Айла започваше да се паникьосва и да се бои, че всички ще се измъкнат.

Наближи източния край на преградата и видя сиво кафявата кобила да идва към нея. Развика се по нея, разпери факлите широко встрани и се затича напред към изглеждащия неизбежен сблъсък. В последния момент кобилата кривна в погрешната посока. Откри, че пътят и е преграден и препусна навътре в капана, опитвайки се да намери излаз. Задъхана, Айла трополеше след нея и чувстваше, че дробовете и ще се пръснат.

Кобилата съзря пролуката и примамливия блясък на реката и се насочи натам. После, твърде късно, видя и отворената яма. Събра крака, за да я прескочи, ала копитата и се подхлъзнаха на разкаляния край. Сгромоляса се в ямата със строшен крак.

С тежко пухтене Айла се втурна напред. Вдигна едното копие и се втрещи в облещената от ужас кобила, която пищеше, отмяташе глава и се мъчеше да се изправи в калта. Айла хвана с две ръце копието, приведе се и насочи върха му към ямата. Сетне осъзна, че е ударила кобилата в хълбока и я е наранила, но не смъртоносно. Затърча се към другата страна, подхлъзна се в калта и едва не падна сама в ямата.

Вдигна другото копие, но този път се прицели по-внимателно. Кобилата цвилеше от объркване и болка и когато върхът на второто копие се заби в шията и, се хвърли напред в последно доблестно усилие. После се плъзна назад с цвилене, което приличаше по-скоро на скимтене, със счупен крак и две рани. Един силен удар със сопата сложи край на болките и.

Айла бавно се окопоти. Беше все още твърде зашеметена, за да осъзнае постижението си. Стоеше на ръба на ямата, подпряла се умерено на сопата, дишаше на пресекулки и гледаше падналата на дъното на дупката кобила. Сплъстената сивкава козина бе изпъстрена с кръв и покрита с кал, а животното не мърдаше.

Едно чувство бавно я напъна отвътре. Непознат досега порив се надигна от дълбините и, изпълни гърлото и и избухна от устата и в първичен победен кръсък. Тя го направи!

В този миг в една самотна долина в средата на огромния континент, нейде близо до неопределената граница между пустинните северни льосови степи и по-влажните континентални степи на юг една млада жена стоеше с кокалена сопа в ръката си и се чувстваше могъща. Можеше да оцелее. Щеше да оцелее.

Но екзалтацията и бе краткотрайна. Айла погледна надолу към коня и внезапно се сети, че може би никога няма да успее да извлече цялото животно от ямата. Щеше да се наложи да го разпарчалоса на дъното на

калната дупка. После трябваше бързо да го пренесе до брега, като запази цялата кожа в относително добро състояние, преди прекалено много други хищници да доловят миризмата на кръв. Трябваше да нареже месото на тънки ивици, да съхрани другите части, от които се нуждаеше, да поддържа огньовете и да стои на пост, докато месото изсъхне.

А вече бе почти изтощена от жестоката нощна работа и напрегнатото преследване. Тя не беше мъж от Клана, та да може да си почине, след като е отминало вълнуващото действие с неговото участие, и да остави нарязването и обработването на жените. Работата на Айла тепърва започваше. Въздъхна тежко и скочи в ямата да пререже гърлото на кобилата.

Побягна към брега за кожения навес и кремъчните инструменти. На връщане забеляза, че в далечния край на долината стадото още се движи. Забрави за него, щом се забърхтя в тясната яма, покрита с кръв и кал, и започна да сече късове месо, като се опитваше да не съсипва повече кожата.

Различни лешоядни птици дърпаха късчета месо от оголените кости, докато тя натрупа толкова месо върху кожия навес, колкото мислеше, че може да носи. Завлече го до брега, добави дърва в огъня и изтърси товара си толкова близо до него, колкото можеше. Побягна обратно, влачейки празната кожа, но преди да стигне до ямата, се наложи да извади прашката и камъните. Чу как лисицата заджавка и я видя как закуцуква надалеч. Ако камъните не се бяха свършили, щеше да я убие. Насъбра камъни от речното дъно и се напи, а после се върна към работата.

Един камък обаче се оказа фатален за росомахата, която бе устояла на топлината на огъня и когато Айла се върна с втория си товар, се опита да отмъкне голямо парче месо. Айла завлече товара си до огъня и се върна да прибере лакомницата с надежда, че ще има време да я одере. Росомаховата кожа беше особено удобна за зимни дрехи. Добави още дърва в огъня и погледна купчината довлечени от реката клони.

С хиената нямаше такъв късмет. Когато се върна към ямата, тя се изхитри да избяга с цяла подбедрица. Откакто беше дошла в долината, Айла не бе виждала толкова много месоядни животни. Лисиците, хиените, росомахите се бяха облажили от нейната плячка. Вълците и техните по-свирепи роднини, дивите кучета се разхождаха точно извън обхвата на прашката и. Ястребите и каните бяха по-смели и когато ги приближеше, само приплясваха с криле и леко отскачаха. Всеки път очакваше да види рис, леопард или дори пещерен лъв.

Докато извлече мръсната кожа от дупката, слънцето отмина зенита и пое надолу, ала тя завлече и последния си товар до брега, преди да се предаде на умората и да се отпусне на земята. Не бе спала цяла нощ, не бе яла цял ден и нямаше никакво желание да шавне. Но най-дребните създания, които искаха своя дял от плячката и, накрая я принудиха да се вдигне. Бръмчащите мухи я накараха да забележи колко е мръсна, а освен това хапеха. Насили се и влезе в потока, без да си дава труд да се съблече, и с благодарност остави водата да отмие мръсотията.

Реката я освежи. Качи се до пещерата, разтла летните си дрехи да се сушат и съжали, че не е извадила прашката от пояския си ремък, преди да влезе във водата. Боеше се, че като изсъхне, ще се втвърди. Нямаше време да я размекне и огъвкави. Сложи дебелия си дреха и извади от пещерата кожата за спане. Преди да слезе на брега, погледна иззад края на каменния си портал към ливадата. Край ямата нещо шумолеше и се движеше, а конете бяха изчезнали.

Изведнъж тя се сети за копията. Те още бяха на земята, където ги бе оставила, след като ги издърпа от трупа на кобилата. Поспори сама със себе си дали да отиде да ги вземе, почти успя да се разубеди, но после се съгласи, че е по-добре да запази двете чудесни копия, отколкото по-късно да прави нови. Взе мократа си прашка и захвърли кожата на брега, за да се огледа за камъни.

Като приближи капана, сякаш видя касапницата за пръв път. На някои места оградата беше съборена. Ямата беше като свежа рана в земята и тревата бе утъпкана. Наоколо бе изпъстрено с кръв, месо и кости. Два вълка и се озъбиха над останките от главата на кобилата. Малки лисички джавкаха около рунтава подбедрица с все още прикрепено копито, а една хиена я гледаше предпазливо. Като доближи, вдигна ято кани, а една росомаха отстояваше мястото си край ямата. Само представителите на котешката порода все още подозрително отсъстваха.

По-добре да побързам, помисли тя и хвърли един камък, за да прогони росомахата. Трябва да запаля огньовете около моето месо. Хиената се отдръпна с бухукащ кикот и застана точно на един хвърлей разстояние. Махай се оттук, грозотийо, помисли Айла. Тя ненавиждаше хиените. Щом видеше някоя, винаги се сещаше как една хиена бе отмъкнала бебето на Ога. Тогава не бе размишлявала за последствията, беше я убила. Просто не можеше да допусне бебето да умре така.

Наведе се да вдигне копията и през пролуката в преградата долови някакво движение. Няколко хиени се промъкваха към едно сламено жълто конче с тънки крачета.

Жал ми е за теб, помисли Айла. Не съм искала да убивам майка ти, просто така се случи, че се хвана точно тя. Айла не изпитваше угризения. Имаше преследвачи и имаше преследвани и понякога преследвани се оказваха преследвачите. Тя също можеше лесно да стане плячка въпреки оръжията и огъня. Ловуването беше начин на живот.

Но тя знаеше, че без майка си кончето е обречено и съжали малкото безпомощно животно. След като веднъж бе занесла на Иза да излекува един заек, за голяма досада на Брун помъкна в пещерата едно след друго ред малки ранени животни. Все пак Брун успя да тегли чертата до месоядните.

Загледа как хиените обикалят малката кобилка, която плашливо се опитваше да се махне от пътя им, като ги гледаше с широко отворени уплашени очи. Като няма кой да се грижи за теб, може би е по-добре да свършиш веднага, размишляваше Айла. Но когато една хиена се хвърли към кончето и го ухапа по задницата, престана да разсъждава. Промуши се през храстите, като мятеше камъни. Една хиена падна, другите побягнаха. Не се опита да ги убие, мърлявите на вид хиенови кожи не я интересуваха. Просто желаше да оставят на мира малкото конче. То също побягна, но не тъй надалеч. Боеше се от Айла, но повече се боеше от хиените.

С протегната ръка Айла приближи бавно към бебчето, като мънкаше кротко по начин, който по-рано често бе успокоявал други уплашени животни. Тя имаше вроден усет към животните, чувствителност към всички живи създания, засилена покрай лечебните и умения. Иза я бе насърчавала, защото бе видяла в нея развитие на собственото си съчувствие, което я бе накарало да прибере странното момиченце, понеже е ранено и гладно.

Малката кобилка протегна муцуна да подуши пръстите на Айла. Младата жена я приближи, потупа, потърка и почеса. Кончето забеляза нещо познато в пръстите на Айла и шумно ги засмука, а това събуди у нея една стара болка.

Горкото бебе, помисли тя, толкова е гладно, а си няма майка, която да му даде мляко. Аз нямам мляко за теб, нямах достатъчно дори за Дърк. Усети, че сълзите и ще бликнат и разтърси глава. Е, все пак той порасна здрав. Може би ще успее да измисля да те храня с нещо друго. И на теб също ще ти се наложи да те отбият рано. Хайде, бебе. Използвайки пръстите си като примамка, тя поведе младата кобилка към брега.

Като наближи, видя един рис, който се канеше да отмъкне къс от нейното трудно спечелено месо. Най-накрая се бе появила и котка. Тя

бръкна за два камъка и прашката си, докато плашливото конче се дръпна назад, и щом рисът погледна към нея, запрати камъните с все сила.

– С прашка можеш да убиеш и рис – упорито твърдеше веднъж Зуг преди много време. – Не опитвай нищо по-едро, но можеш да убиеш рис.

Това не бе първият път, когато Айла бе потвърдила правотата му. Възвърна месото си, а в добавка повлече и интересната котка с пискюли на ушите. Сетне погледна купа месо, изкаляната конска кожа, мъртвата росомаха и убития рис. Изведнъж се разсмя високо. Имах нужда от месо. Имах нужда от кожи. Сега имам нужда само от още няколко ръце.

Кобилката се стресна от нейния изблик на смях и от миризмата на огъня. Айла взе един ремък, внимателно доближи младото конче, завърза ремъка около врата му и го поведе към брега. Завърза свободния край за един храст, сети се, че пак е забравила копията си, побягна да ги вземе и се върна тичешком обратно, за да успокои кончето, което се бе опитало да я последва. С какво ли ще те храня, помисли тя, когато бебето отново се опита да смуче пръстите и. Не че в момента нямам достатъчно друга работа.

Опита с малко трева, но малкото животно като че ли не знаеше много добре какво да прави с нея. После забеляза купата за готвене със студеното сварено жито на дъното. Бебетата могат да ядат храната, която ядат майките им, само че трябва да е по-мека. Добави в купата вода, стри зърната на фина кашица и я подаде на кобилката, която обаче само изпръхтя и се дръпна, когато жената пхна муцуната и в купата. Но после се облиза и изглежда хареса вкуса. Беше гладна и пак потърси пръстите на Айла.

Айла помисли за момент и докато кобилката смучеше ръката и, я топна в купата. Гладното бебе засмука малко кашица и отметна глава, но след още няколко опита изглежда схвана идеята и изяде всичко. Айла отиде в пещерата, смъкна още зърно и започна да готви за после.

Май ще трябва да събере доста повече зърно, отколкото първоначално смятах, но може би времето ще ми стигне, ако успея да изсуша всичко това. Спря за момент и си помисли колко странна би се видяла на Клана – да убие кон за храна, а после да събира храна за бебето на коня. Мога да съм толкова странна, колкото си искам... тук, рече си, набоде един къс конско месо на заострена пръчка и го наниза на шиш, за да го изпече. Сетне обмисли какво трябва да върши и се хвана на работа.

Когато пълната луна изгря и звездите пак замигаха, тя все още

режеше месото на ивици. Кръг от огънове заграждаше брега и тя бе благодарна, че наблизко е голямата купчина довлечени от реката дърва. Вътре в този кръг бяха опънати връв след връв със сушашо се месо. Светлокафявата рисова кожа бе навита на руло до по-малкото руло от груба кафява росомахова кожа. И двете очакваха да бъдат изстъргани и обработени. Прясно измитата конска кожа бе просната върху камъните, а до нея се сушеше конският стомах – почистен и напълнен с вода, за да стои мек. Наоколо имаше ивици от съхнещи сухожилия за върви, опънати измити черва, купчина копита и кости и друга купчина от буци тлъстина, която чакаше да бъде претопена и налята в червата, за да се запази. Айла даже бе успяла да запази малко тлъстина от риса и росомахата – за лампите и за направа на непропускащи водата съдове, при все че бе изхвърлила месото. Вкусът на месоядните животни не и допаднаше много.

Айла погледна последните два къса месо, измито в потока от калта, и посегна към единия. После размисли. Можеха да почакат. Не си спомняше някога да е била толкова уморена. Провери огньовете, нахвърля още дърва във всеки, разстла мечата си кожа и се уви в нея.

Малкото конче вече не бе вързано за храста. След второто хранене изглежда нямаше желание да скита надалеч. Айла беше почти заспала, когато кобилката я подуши и легна до нея. В момента не помисли, че реакцията на кобилката ще я разбуди, ако някой хищник дойде твърде близо до загасващите огънове, макар че бе точно тъй. Полузаспала, младата жена обгърна с ръка топлото малко животно, усети пулса му, чу дъха му и се притисна към него.

6

Джондалар потърка четинясалата си брадичка и посегна към самара, който беше подпрял на едно закръняло борче. Извади малък пакет от мека кожа, развърза вървите, разгъна го и внимателно огледа тънкото кремъчно острие. Беше леко извито – всички кремъчни острия имаха такава извивка, това бе характерна особеност на материала – но ръбът бе равен и остър. Острието беше един от няколкото особено фини инструменти, които той бе заделил.

Внезапен порив на вятъра разтрака сухите клони на покрития с лишеи стар бор. Той отвори с плющене входното парче на палатката, опъна обтяжките, придърпа колчетата и пак с плющене я затвори. Джондалар погледа острието, поклати глава и пак го загъна.

– Ще си пускаш брада, а? – рече Тонолан. Джондалар не бе забелязал приближаването на брат си.

– При брадата има една такава особеност – каза. – През лятото може да е много досадна. Сърби те, като се изпоттиш. По-удобно е да я обръснеш. Само че през зимата със сигурност ти топли лицето, а сега зимата наближава.

Тонолан духна в шепи, потърка длани, клекна до малкия огън пред палатката и протегна ръце над пламъците.

– Липсва ми цветът – каза той.

– Цветът?

– Червеният. Няма червено. Тук-там по някой храст, но всичко останало само пожълтява и след туй става кафяво. Тревата, листата – той посочи с глава към тревистия простор зад тях и погледна Джондалар, който стоеше близо до дървото. – Даже боровеите изглеждат повяхнали. Вече има лед по локвите и по краищата на потоците, а още не е завалило.

– Няма да чакаш дълго – каза Джондалар и клекна срещу брат си от другата страна на огъня. – Рано сутринта видях един носорог. Отиваше на север. – Мирише ми на сняг.

– Да, но няма да е голям, поне докато наоколо се навъртат носорози и мамути. Обичат студа, но не обичат да има много сняг. Сякаш винаги знаят, кога се задава голяма буря, и бързо се връщат на ледника. Хората казват: „Тръгне ли мамут на север, не потегляй ти на път“. Същото важи и за носорозите, но тоя не бързаше.

– Виждал съм цели ловни дружини да се връщат, без да са хвърлили и едно копие само защото косматите са потеглили на север. Чудя се колко ли може да натрупа тук.

– Лятото беше сухо. Ако и зимата е такава, мамутите и носорозите могат да стоят през цялата година. Само че сега сме много по на юг, а това обикновено означава повече сняг. Ако в планините на изток има хора, те ще знаят. Може би трябваше да останем при хората, които ни прекараха със сала през реката. Трябва да намерим място, където да останем през зимата, и то бързо.

– Точно сега нямам нищо против една хубава приятелска пещера, пълна с красиви жени – рече с усмивка Тонолан.

– Аз ще се задоволя и с хубава приятелска пещера.

– Големи братко, ти не по-малко от мен не би желал да прекараш една зима без жени.

По-едрият мъж се усмихна.

– Е, зимата ще бъде много по-студена без жена, независимо дали е красива или не.

Тонолан погледна изучаващо брат си.

– Често съм се питал за това – рече.

– За кое?

– Понякога има истинска красавица и половината мъже я ухажват, но тя гледа само теб. Знам, че не си глупав, това ти е известно, а въпреки това я отминаваш и избираш някоя малка мишка, която се е сгушила в ъгъла. Защо?

– Не знам. Понякога „мишката“ само си мисли, че не е красива, защото има бенка на бузата или си въобразява, че носът и е прекалено дълъг. Когато се разговориш с нея, често се оказва, че у нея има повече, отколкото у онази, дето мъжете и се слагат. Понякога жените, които не са съвършени, са по-интересни, направили са повече или са научили нещо.

– Може би си прав. Някои от скромните разцъфтяват, след като им обърнеш внимание.

Джондалар вдигна рамене и стана.

– По тоя начин няма да намерим ни жени, ни Пещера. Хайде да вдигаме бивака.

– Правилно! – с готовност рече Тонолан, обърна гръб на огъня и застина.

– Джондалар! – прошепна, а после се насили да говори като че ли няма нищо особено. – Недей да правиш нищо, за да не те забележи, но

ако погледнеш над палатката, ще видиш тазсутрешния си приятел или някой, който е съвсем същият.

Джондалар надникна над върха на палатката. Точно на обратната и страна, полюшквайки се насам-натам, когато преместваше масивния си тонаж от един крак на друг, стоеше огромен двурог космат носорог. Главата му бе обърната настрани и гледаше Тонолан. Той бе почти спял за всичко точно пред него. Очичките му бяха разположени далеч назад, а и поначало зрението му бе лошо. Затова пък наваксваше лошото си зрение с изострен усет за миризми и тънък слух.

Явно бе, че е създаден за студ. Имаше два кожуха – вътрешният бе мек, дебел и пухкав, а външният бе от рошави червеникавокафяви косми. Под дебелината кожа имаше три пръста сланина. Държеше главата си ниско, провиснала под равнището на раменете, а дългият му преден рог се спускаше напред под такъв ъгъл, че почти докосваше земята, когато го размахаше. Използваше го да избръска с него снега от пашата, ако, разбира се, снегът не бе прекалено дълбок. Късите му дебели крака лесно затъваха в дебел сняг. Беше кратък гост на тревистите земи на юг – пасеше по-богатата им паша и трупаше допълнителна тлъстина през късната есен и ранната зима, след като станеше достатъчно студено за него и преди да са започнали обилните снеговалежи. С плътните си кожуси не издържаше на топлина – не повече, отколкото би могъл да оцее в дълбок сняг. Дом му бяха ужасно студената, хрущяща под краката суха тундра и степите край ледника.

Дългият заострен заден рог можеше да послужи за далеч по-опасни от разриването на сняг цели, а между носорога и Тонолан имаше твърде малко разстояние.

– Не мърдай! – изсъска Джондалар. Наведе се зад палатката и се пресегна за самара с копията.

– Тия леки копия няма да свършат добра работа – каза Тонолан, макар че бе обърнат с гръб. Думите му за момент спряха ръката на Джондалар. Той се удиви откъде Тонолан знае какво прави.

– Ще трябва да го удариш в някое уязвимо място като окото, а това е твърде малка мишена. За носорог ти трябва тежка пика – продължи Тонолан и брат му разбра, че това са предположения.

– Не дрънкай толкова, привличаш вниманието му – предупреди го Джондалар. – Може да нямам пика, но ти пък въобще нямаш оръжие. Ще заобиколя палатката и ще го нападна.

– Чакай, Джондалар! Недей! Само ще го разгневиш с това копие, даже няма да го нараниш. Помниш ли като момчета как примамвахме

носорозите? Някой побягва и прилгва носорога да го преследва, после отскача встрани, а друг отвлича вниманието му. Карахме го да бяга, докато не се умори тъй, че да не може да мръдне. Пригответи се да отвлечеш вниманието му – аз ще побягна и ще се опитам да го накарам да ме нападне.

– Не! Тонолан! – изкрещя Джондалар, но вече бе твърде късно. Тонолан беше спринтирал.

Винаги се оказваше невъзможно да отгатнеш какво ще направи непредвидимият звяр. Вместо да хукне подир човека, носорогът се втурна към издуваната от вятъра палатка. Удари я, направи голям отвор в нея, откъсна обтяжките и се замота в тях. Щом успя да се освободи, реши, че не харесва нито хората, нито бивака им, и се измъкна без драскотина в тръс. Тонолан хвърли поглед през рамо, видя, че носорогът си е отишъл и се върна с големи леки крачки.

– Това беше тъпо! – изкрещя Джондалар и така удари копието в земята, че счупи дървената дръжка точно над кокаления връх. – Да не пробваше дали ще те убие? Велика Дони, Тонолан! Двама души не могат да подлъжат носорог. Трябва да са толкова, че да го обградят. Ами ако беше тръгнал след теб? Какво в името на подземния свят на Великата майка щях да правя, ако те беше ранил?

Удивление и гняв минаха по лицето на Тонолан. После той се ухили.

– Ти наистина се разтревожи заради мен! Викай, колкото си щещ, не можеш ме излъга. Може би не трябваше да пробвам, но няхах намерение да те оставя да направиш някоя дивотия, като да нападнеш носорог с такова леко копие. Какво в името на подземния свят на Великата майка щях да правя, ако те беше ранил? – усмивката му се разля и в очите му заблестя радостта на малко момче, което е успяло да направи някой номер. – И освен това, той не тръгна след мен.

Джондалар се вгледа безизразно в ухилената физиономия на брат си. Избухването му беше повече от облекчение, отколкото от гняв, но му трябваше известно време, за да проумее, че Тонолан е жив и здрав.

– Ти имаше късмет. Мисля, че и двамата имахме – каза той, като силно изпухтя, – само че ще е по-добре да направим чифт пики дори ако на първо време само подострим върховете им.

– Не съм виждал тисове, но по пътя можем да гледаме за ясени или елши – забеляза Тонолан, като започна да събаря палатката. – И те стават.

– Всичко става, дори и върба. Трябва да ги направим, преди да

тръгнем.

– Джондалар, хайде да се махаме от това място. Нали трябва да стигнем до онези планини?

– Не ми се ще да пътуваме без пики, когато наоколо се навъртат носорози.

– Можем да спрем рано. И без това трябва да оправим палатката. Ако вървим, можем да гледаме за някое добро дърво и да намерим по-добро място за бивак. Този носорог може да се върне.

– А може и да ни последва – Джондалар знаеше, че Тонолан сутрин е нетърпелив да тръгне и се дразни от закъсненията. – Може би трябва да опитаме да стигнем до онези планини. Добре, Тонолан, но ще спрем рано, съгласен?

– Съгласен, Големи братко.

* * *

Двамата братя вървяха по брега на реката с равномерната си, отвърляща разстоянията крачка. Отдавна си бяха привикнали на хода и се чувстваха добре с мълчанието на другия. Бяха се сблизили, разкриваха сърцата и умовете си един пред друг, изпробваха взаимно силните и слабите си страни. По навик всеки поемаше известни задължения и всеки се осланияше на другия, когато ги заплашваше опасност. Бяха млади, силни и здрави, и несъзнателно уверени, че могат да посрещнат всичко, което ги очаква.

Дотолкова бяха привикнали към обкръжението си, че долавяха нещата на под прагово ниво. Всяка промяна, която би могла да бъде опасна, моментално би ги изправила нащрек. Но те само слабо съзнаваха топлината на далечното слънце, оспорвана от студения вятър, който свиреше в оголените клони, черно кореместите облаци, обгръщащи белостенните траншеи на планините пред тях, дълбоката, бърза река.

Планинските вериги на огромния континент определяха курса на Великата река майка. Тя изтичаше от високопланинския северен край на един покрит с ледник масив и тръгваше на изток. Оттатък първата верига планини имаше равнина – в една по-ранна епоха дъно на вътрешно море – а по на изток втора планинска верига се извиваше в огромна дъга. Там където най-източните алпийски предпланини на първия масив срещаха северозападните предхълмия на втория, реката си пробиваше път през скалната преграда и рязко свиваше на юг.

След като се спуснеше от карстовите височини, тя залъкатушваше из тревистите степи, като се виеше почти в полукръгове, разделяше се

на отделни канали и пак се събираше по пътя си на юг. Мудната объркана река, която течеше през равните земи, създаваше впечатление за неизменност. Но впечатлението бе лъжливо. Докато Великата майка река се добереше до хълмистите земи в южния край на равнината, които отново я отклоняваха на изток и събираха каналите и в едно, тя поемаше в себе си водите на северните и източните склонове на първия огромен и покрит с лед планински масив.

Огромната придошла Майка изпълваше низината и с широка дъга завиваше на изток към южния край на втората редица върхове. Двамата мъже следваха левия и бряг и когато се наложеше, пресичаха тук-там някой канал и носещите се към нея потоци. Отвъд реката на юг земята се издигаше на стръмни ъглести тераси. От тяхната страна речният бряг преминаваше по-полегато в заоблени хълмове.

– Не мисля, че ще стигнем края на Донау преди зимата – забеляза Джондалар. – Започвам да се чудя дали изобщо има край.

– Край има и мисля, че скоро ще го открием – Тонолан замахна широко с ръка надясно. – Кой би си помислил, че ще стане толкова голяма? Трябва да сме близо до края.

– Но ние още не сме стигнали Сестрата или поне аз мисля така. Тамен каза, че е голяма колкото Майката.

– Това трябва да е някоя от онези истории, дето колкото повече ги разправят, толкова повече нарастват. Ти можеш ли наистина да повярваш, че може да има друга подобна река, която да тече на юг през тази равнина?

– Е, Тамен не рече, че сам я е видял, но беше прав за това, че Майката пак ще завие на изток, и за хората, които ни преведоха през главния и канал. Може да е прав и за Сестрата. Жалко, че не знаем езика на Пещерата със саловете. Те биха могли да знаят за толкова голям приток на Майката.

– Много добре знаеш колко лесно се преувеличават далечните чудеса. Мисля, че Таменовата „Сестра“ е просто някой канал на Майката по на изток.

– Надявам се да си прав, Малки братко. Защото, ако Сестрата съществува, ще трябва да я пресечем, преди да стигнем тези планини. А не знам къде другаде бихме могли да намерим място, където да прекараме зимата.

– Ще повярвам, когато я видя.

Някакво движение, което бе в явно противоречие с нормалния ход на нещата и затова изплува в съзнанието му, привлече вниманието на

Джондалар. Ориентирайки се по звука, той различи далечния черен облак, който се носеше, без да обръща внимание на насрещния вятър, и се спря, за да види как приближава клиновидно ято крякащи диви гъски. Те се спуснаха по-ниско като една и засенчиха небето с многочислеността си. После се разделиха на отделни индивиди, които приближиха земята с протегнати надолу крака и пляскащи криле и намалиха скоростта си, за да кацнат. Реката извиваше около върлото възвишение отпред.

– Големи братко – рече Тонолан, захилен от възбуда, – тези гъски не биха кацнали, ако нататък нямаше блато. Може би е езеро или море и аз се обзалагам, че Майката се влива в него. Мисля, че стигнахме края на реката!

– Ако изкатерим този хълм, ще имаме по-добър обзор – тонът на Джондалар бе внимателно неутрален, но Тонолан остана с впечатление, че брат му не му вярва напълно.

Те тръгнаха бързо и докато стигнат върха, здравата се запъхтяха. После дъхът им секна от изумление. Бяха достатъчно високо, за да виждат на значително разстояние. Оттатък завоя Майката се разширяваше, водите и ставаха развълнувани и с приближаването на огромната водна площ се надигаха и разпенваха. Водата бе мътна от вдигнатата от дъното тиня и пълна с отломки. Счупени клони, мъртви животни, цели дървета подскачаха и се въртяха, подхванати от противоборстващите течения.

Не бяха стигнали до края на Майката. Бяха срещнали Сестрата.

Сестрата бе тръгнала високо в планините пред тях като ручейчета и потоци. Потоците бяха станали реки, които се носеха надолу по бързеите, разпръсваха се по стръмните водопади и се лееха право надолу по западната страна на втория голям планински масив. Тъй като никакви езера и котловини не възпираха течението, буйните води събираха сила и инерция, докато не се слееха в равнината. Единственото препятствие за вихрената Сестра бе самата преситена Майка. Притокът, почти равен ней по големина, нахлуваше в майчините води и се опитваше да се пребори с контролиращото влияние на бързото и течение. Отдръпваше се и отново се втурваше, създавайки в гнева си напречни и обратни течения, временни водовъртежи, които засмукваха плаващите отломки в опасна спирала към дъното и миг по-късно ги избълваха надолу по течението. Огромното сливане се превръщаше в опасно езеро, чийто отсрещен бряг не се виждаше.

Есенното пълноводие бе отминало връхната си точка и бреговете се бяха обърнали в блатиста местност. Спадащите води бяха оставили след

себе си тресавища на смъртта: обърнати дървета с протегнати към небето корени, подгизнали стволоче и счупени клони, скелети и умиращи риби, проснати в съхнещите локви. Водните птици се угощаваха с лесната плячка. Отсамният бряг бе пълен с тях. Наблизо една хиена се трудеше над един елен и не се смущаваше от пляскащите с криле черни щъркели.

– Велика Майко! – въздъхна Тонолан.

– Това трябва да е Сестрата – Джондалар изпитваше твърде голямо страхопочитание, за да пита брат си дали сега вярва.

– Как ще пресечем?

– Не знам. Ще трябва да тръгнем нагоре по течението.

– Колко далеч? Тя е голяма колкото Майката.

Джондалар можа само да поклати глава. Челото му се сбърчи в размисъл.

– Трябваше да последваме съвета на Тамен. Може да завали още утре, няма да имаме време да се върнем много назад. Не бих желал да бъда на открито, когато се разрази някоя голяма буря.

Внезапният порив на вятъра докопа качулката на Тонолан и я отхвърли назад, като го остави гологлав. Той я нахлузи отново – по-ниско над лицето си – и потрепера. За пръв път откакто бяха потеглили, изпитваше сериозно съмнение, че могат да изкарат дългата зима.

– Какво ще правим сега, Джондалар?

– Ще намерим място за бивак – по-високият брат огледа околността от тяхната височина. – Ей там, нагоре, близо до този висок бряг с елшовата горичка. Там има извор, който се влива в Сестрата. Водата трябва да е добра.

* * *

– Ако завържем двата самара за един ствол и се вържем с въже през кръста, ще можем да преплуваме отвъд, без да се разделим.

– Зная, че си смел, Малки братко, но това е безразсъдна смелост. Не съм сигурен, че можем да пресечем с плуване, още повече, ако трябва да теглим един ствол с всичко, което имаме. Тази река е студена. Само бързото течение и пречи да замръзне. Тази сутрин по ръба на водата имаше лед. Ами ако се заклешим в клоните на някое дърво? Ще ни отнесе надолу, а може и да ни завлече под повърхността.

– Помниш ли Пещерата, дето живее близо до Голямата вода?

Те изкопават сърцевината на големите дървета и ги използват за пресичане на реки. Може би ще можем...

– Намери ми наоколо някое достатъчно голямо дърво – каза Джондалар и махна с ръка към тревистата прерия, където имаше само няколко тънки или закърнели дръвчета.

– Добре... някой ми беше казал за една друга Пещера, която прави черупки от брезова кора... но това ми се струва толкова крехко...

– Виждал съм ги, но не зная как ги правят, нито какво лепило използват, за да не текат. Пък и брезите в техния район стават по-големи от всичко, което може да се види тук.

Тонолан хвърли поглед наоколо и се опита да измисли някоя друга идея, която брат му да не може да разбие с неумолимата си логика. Забеляза горичката стройни елши на високото хълмче на юг и се ухили.

– Какво ще кажеш за сал? Трябва само да вържем заедно няколко ствола, а на онзи хълм има достатъчно елши.

– И едно достатъчно дълго и здраво дърво, за да направим прът, с който да стигаме до дъното на реката, за да управляваме сала? Саловете трудно се управляват дори по малки и плитски реки.

Умереното хилене на Тонолан престана и Джондалар трябваше да сподави усмивката си. Тонолан никога не можеше да скрие чувствата си. Джондалар много се съмняваше, че изобщо някога се е опитвал. Но точно вихрената му честна натура го правеше така привлекателен.

– Това обаче не е чак толкоз лоша идея – поправи се Джондалар и забеляза как усмивката на Тонолан се върна, – ако се изкачим достатъчно нагоре по течението, за да няма опасност да ни завлече в тези бурни води. И ако намерим място, където реката се разлива и става по-плитка и където има дървета. Надявам се, че времето ще се задържи.

Докато брат му стигне до споменаването на времето, Тонолан вече бе станал сериозен като него.

– Хайде тогава да тръгваме.

– Смятам първо да погледна тези елши. Все още се нуждаем от яки копия. Трябваше да ги направим предната вечер.

– Още ли се безпокоиш за оня носорог? Той отдавна е останал някъде назад. Трябва да тръгваме, за да намерим място за пресичане.

– Смятам да отсека поне една дръжка.

– Тогава можеш и на мен да ми отсечеш една. Аз ще започна да опаковам нещата.

Джондалар взе бравичката си, огледа острието, кимна сам на себе си и се заизкачва по хълма към елшовата горичка. Внимателно огледа дърветата и избра едно високо право стъбло. Беше го отсякъл, скършил клоните и се оглеждаше за друго дръвче за Тонолан, когато долови

някакъв шум. Раздаде се сумтене и грухтене. Чу вика на брат си и един звук, който бе по-ужасен от всичко, което бе чувал досега: брат му изпищя от болка. Тишината след секването на писъка бе още по-лоша.

– То-нолан! Тонолан!

Джондалар препусна надолу по хълма, все още сграбчил елшовия ствол и сам сграбчен от смъртен страх. Сърцето задумка в ушите му, когато видя един огромен космат носорог, чиито рамене бяха на неговия бой, да блъска по земята отпуснато човешко тяло. След като я бе съборило, животното изглежда не знаеше какво да прави с жертвата си. Изпълнен със страх и гняв, Джондалар не мислеше, той реагираше.

Размахвайки елшовото стъбло като сопа, по-старият брат нападна звяра, без да го е еня за собствената му безопасност. Върху зурлата на носорога, точно под големия извит рог се стовари тежък удар, последва друг. Носорогът се дръпна нерешително пред обезумелия човек, който го атакуваше и му причиняваше болка. Джондалар се приготви да замахне отново, но животното се извърна. Мощното шляпване по задницата не му причини кой знае каква болка, но го подтикна да побегне, следвано от високия мъж.

Когато елшовата дръжка просвистя във въздуха и животното се втурна напред, Джондалар спря и, затаил дъх, го загледа как си отива. После захвърли дръжката и побягна обратно към Тонолан. Брат му легеше по очи там, където го бе оставил носорогът.

– Тонолан? Тонолан! – Джондалар го обърна по гръб. Близо до слабините кожените панталони на Тонолан бяха разкъсани и кървавото петно се разрастваше.

– Тонолан! О, Дони! – той залепи ухо на гърдите на брат си, вслушвайки се в пулса му, и се уплаши, че само си въобразява, докато не забележа, че диша.

– О, Дони, жив е! Само че какво да правя? – с изръмжаване от усилието Джондалар вдигна изпадналия в безсъзнание мъж и за миг заста на, държейки го в ръцете си.

– Дони, Велика майко Земя! Не го взимай още. Нека да живее, о, моля те... – гласът му секна и тежко изплакване изду гърдите му. – Майко... моля те... остави го да живее...

Джондалар сведе глава, захлипа за момент в отпуснатото рамо на брат си и го помъкна в палатката. Положи го леко на спалния му чувал и със своя нож с кокалена дръжка изряза дрехата. Единствената видима рана бе грубо назъбено разкъсване на кожата и мускула на горната част на лявото бедро, ала гърдният кош беше яркочервен, а лявата му страна

– подута и обезцветена. По-внимателният оглед чрез опипване убеди Джондалар, че няколко ребра са счупени. Вероятно имаше вътрешни увреждания.

Кръвта изтичаше на тласъци от прореза в Тонолановото бедро и се събираше върху спалния чувал. Джондалар затършува из самара си, опитвайки се да намери нещо, с което да я попие. Сграби безръкавната си лятна туника, сви я на тампон и се опита да избърше с нея кръвта от кожата, но успя единствено да я размаже наоколо. После постави меката кожа върху раната.

– Дони, Дони! Не знам какво да правя. Аз не съм зеландони – Джондалар приседна на пети, прекара ръка през косата си и остави петна от кръв по лицето си. – Върбова кора! Най-добре е да направя чай от върбова кора.

Излезе да стопли вода. Не беше нужно да е зеландони, за да знае, че чаят от върбова кора намалява болките. Всеки го правеше при главоболие или при друга по-малка болестка. Не знаеше дали се използва за сериозни наранявания, но не знаеше какво друго да стори. Разхождаше се нервно около огъня, на всеки кръг надничаше в палатката и чакаше студената вода да кипне. Хвърли още дърва в огъня и опърли единия край на дървената стойка, на която се крепеше пълният с вода съд за готвене.

Защо става толкова бавно? Чакай, че аз нямам върбова кора. По-добре да намеря, преди да е завряла водата. Мушна глава в палатката и дълго гледа брат си, после хукна към речния бряг. Обели кората на едно останало без листа дърво, чиито дълги тънки клонки се влачеха по водата, и побягна назад.

Първо погледна дали Тонолан не се е надигнал и видя, че лятната туника е подгизнала от кръв. После забеляза, че препълненият готварски съд е кипнал и е угасил огъня. Не знаеше какво да направи първо – да се погрижи за чая или за брат си – и гледаше ту към огъня, ту към палатката. Накрая грабна една чаша и като си изгори ръката, загреба малко вода и пусна върбовата кора в коженото гърне. Постави още няколко съчки в огъня с надежда, че ще се разпалят. Забърника в самара на Тонолан, разсипа го с чувство на безизходност и извади лятната туника на брат си, за да замени кървавата.

Щом се пяхна в палатката, Тонолан простена. Това беше първият звук, който чуваше от брат си. Измъкна се навън, загреба купа чай, видя, че почти не е останала течност и се зачуди дали чаят не е твърде силен. Гмурна се пак в палатката с чашата гореща течност, огледа се трескаво къде да я постави и забеляза, че с кръв е попита не само лятната

му туника. Кръвта образуваше под Тонолан локвичка, на чийто фон спалният чувал изглеждаше безцветен.

Той губи твърде много кръв! О, Майко! Той има нужда от зеландони. Какво да правя? Ставаше все по-възбуден и уплашен за брат си. Чувстваше се тъй безпомощен. Трябва да ида за помощ. Къде? Къде мога да намеря зеландони? Не мога даже да пресека Сестрата и не мога да го оставя. Някой вълк или хиена ще подуши кръвта и ще дойде да го убие.

Велика Майко! Виж всичката тая кръв по туниката! Някое животно ще я подуши. Джондалар сграбчи пропитата с кръв туника и я изхвърли от палатката. Не, това съвсем не е по-добро! Щурна се от палатката, взе я отново и диво се огледа за място, където да я остави – далеч от бивака, далеч от брат си.

Беше потресен, сломен от горест и в дъното на душата си знаеше, че няма надежда. Брат му се нуждаеше от помощ, каквато той не можеше да му даде, а и не можеше да иде да я потърси. Даже да знаеше къде да отиде, не можеше да тръгне. Беше глупаво да се мисли, че някаква си окървавена туника ще бъде по-привлекателна за месоядните животни, отколкото самият Тонолан с откритата си рана. Но Джондалар не искаше да съзре истината. Отказа се от здравия разум и се отдаде на паниката.

Огледа елшовата горичка. С един ирационален импулс изтърча нагоре по хълма и затъкна кожената риза високо в извивката на едно от дърветата. После търти обратно. Влезе в палатката и се втрени в Тонолан, сякаш волевото усилие бе достатъчно да направи брат си отново здрав, читав и усмихнат.

Тонолан като че ли долови молбата, простена, отметна глава и отвори очи. Джондалар коленичи до него и въпреки измъчената усмивка видя болката в очите му.

– Прав беше, Големи братко. Обикновено си прав. Не бяхме се измъкнали от тоя носорог.

– Не искам да съм прав, Тонолан. Как се чувстваш?

– Честно ли да ти отговоря? Боли ме. Лошо ли съм ранен? – попита той и се опита да седне. Кривата усмивка се превърна в гримаса на болка.

– Не се опитвай да се движиш. Вземи, сварих малко върбова кора – Джондалар повдигна главата на брат си и поднесе чашата до устните му. Тонолан отпи няколко глътки и легна с облекчение. Към болката в очите му се добави страх.

– Каж ми направо, Джондалар. Лошо ли съм ранен? Високият мъж

притвори клепачи и си пое дъх.

– Не е добре.

– Аз не мисля, че е добре. Колко е зле? – погледът на Тонолан падна на братовите му ръце и очите му се разтвориха тревожно. – Целите ти ръце са в кръв! Моята ли е? Мисля, че е по-добре да ми кажеш.

– Наистина не знам. Намушкан си в слабините и си загубил много кръв. Носорогът изглежда те е подхвърлил или стъпкал. Мисля, че ти е счупил две-три ребра. Не знам какво още, не съм зеландони...

– Но някой трябва да ме види, а единственият шанс да ми помогнат е оттатък тази река, която не можем да пресечем.

– Не можем.

– Помогни ми да стана, Джондалар. Искам да видя колко съм зле.

Джондалар се нагани да възрази, но отстъпи с нежелание и веднага съжали за това. В момента, в който се опита да седне, Тонолан извика от болка и пак изгуби съзнание.

– Тонолан! – викна Джондалар. Кървенето бе намалало, но усилието пак го поднови. Джондалар сгъна лягната туника на брат си и я постави върху раната, сетне излезе от палатката. Огънят бе почти угаснал. Джондалар добави по-внимателно подпалки, разпали го отново, постави да се топли още вода и насече повече дърва.

Върна се да провери как е брат му. Туниката на Тонолан бе подгизнала от кръв. Той я махна да види раната и, като се сети как бе изгърчал по хълма, за да се избави от другата туника, направи гримаса. Първоначалната му паника бе отминала и сега това му се виждаше ужасно глупаво. Кървенето бе престанало. Намери една долна дреха за студено време, положи я върху раната, зави Тонолан, взе втората окървавена туника и отиде до реката. Хвърли я и се приведе да измие кръвта от ръцете си, като все още изпитваше смущение от паниката си.

Не знаеше, че паниката е характерно поведение за оцеляване в изключителни положения. Когато всичко друго се проваля и всички разумни методи за намиране на решение се изчерпат, паниката надделява. И понякога едно ирационално действие става решението, за което рационалният ум не е и помислил.

Върна се, постави още няколко трески в огъня и отиде да огледа елшовия прът, макар в момента да изглеждаше безсмислено да прави копие. Просто се чувстваше толкова безполезен, че имаше нужда да свърши нещо. Намери пръта, седна до палатката и с яростни удари започна да подостря единия край.

За Джондалар следващият ден бе същински кошмар. Лявата страна

на Тонолановото тяло бе силно натъртена и чувствителна към най-леко-то докосване. Джондалар беше спал малко. За Тонолан това бе тежка нощ и всеки път щом простенеше, Джондалар ставаше. Можеше да му предложи само чай от върбова кора, а той не бе от голяма полза. Сутринта сготви малко храна и направи бульон, но никой от двамата не яде много. Към вечерта раната се възпали и Тонолан го втресе.

Тонолан се пробуди от неспокойния си сън и се взря в разтревожените сини очи на брат си. Слънцето току-що се бе гмурнало под чертата на хоризонта и макар навън да беше все още светло, в палатката не се виждаше добре. Полумракът не пречеше на Джондалар да забележи колко стъкдени са станали очите на Тонолан, нито как стене и мърмори в съня си.

Джондалар се опита да се усмихне окуражаващо.

– Как се чувстваш?

Тонолан го болеше твърде много, за да се усмихне, а и тревожният вид на Джондалар не беше успокояващ.

– Нямам голям мерак да ловя носорози – отговори. Известно време мълчаха, без да знаят какво да кажат.

Тонолан притвори очи и тежко въздъхна. Беше уморен от борбата с болката. Гърдите го боляха при всяко вдишване и дълбоката болка отляво в слабините изглежда се бе разпростряла по цялото му тяло. Ако си мислеше, че има някаква надежда, щеше да я понесе, но колкото повече стояха, толкова по-малък ставаше шансът на Джондалар да пресече реката преди бурята. Това, че той умира, не бе причина брат му също да умре. Той пак отвори очи.

– Джондалар, и двамата знаем, че без чужда помощ за мен няма надежда, но няма причина ти...

– Какво значи „няма надежда“? Млад си, здрав си. Ще се оправииш.

– Няма достатъчно време. Тук, на открито нямаме шансове. Джондалар, потеглай, намери място да прекараш зимата, ти...

– Ти бълнуваш!

– Не, аз...

– Нямахте да говориш така, ако беше на себе си. Ти се погрижи да натрупаш сили и ме остави аз да се грижа как да оцелеем. Двамата ще успеем. Имам план.

– Какъв план?

– Ще ти кажа, като обмисля всички детайли. Искаш ли нещо да хапнеш? Не си ял много.

Тонолан знаеше, че докато е жив, брат му няма да го остави. Беше

уморен, искаше да се отпусне, да остави всичко да свърши и да даде шанс на Джондалар.

– Не съм гладен – каза, но сетне съзря болката в очите на брат си, – ама бих могъл да пийна малко вода.

Джондалар наля последната вода и подхвана главата на Тонолан, докато я изпие. Разтърси мяха.

– Това е празно. Ще ида да наляя.

Търсеше оправдание да излезе от палатката. Тонолан се предаваше. Когато му каза, че има план, Джондалар блъфираше. Той самият бе престанал да се надява. Нямахше нищо чудно, че брат му мислеше, че е безнадежден. Трябва да намеря начин да пресека тази река и да намеря помощ.

Изкачи малкото възвишение, откъдето над върховете на дърветата се виждаше отвъд реката, и се загледа в един отчупен клон, който се бе закачил за една издадена скала. Почувства се заловен и безпомощен като голия клон и импулсивно отиде до края на водата да го освободи от възпиращия го камък. Погледа как течението го отнася надолу и се зачуди докъде ще стигне, преди да се закачи за нещо друго. Видя една върба и обели още вътрешна кора с ножа. Тонолан можеше отново да има тежка нощ, не че чаят бе особено благотворен.

Накрая си тръгна от Сестрата и се върна към малкия извор, който добавяше скромния си дял към бушувашката река. Напълни мяха и си тръгна. Не знаеше какво го накара да погледне нагоре – не би могъл да чуе нищо от шума на носещия се порой – но когато погледна, зяпна, без да вярва на очите си.

Нещо приближаваше отгоре по реката, насочваше се право към брега, където бе застанал. Към него идваше исполинска водна птица с дълга извита шия, върху която се крепеше яростна качулата глава с големи немигащи очи. Когато създанието дойде по-близо, видя някакво движение на гърба му и главите на други създания. Едно от по-малките същества махна.

– Ехей! – извика един глас. Джондалар никога не бе чувал по-прекрасен звук.

7

Айла изтри с опакото на ръката потното си чело и се усмихна на жълтото конче, което я бутна в опита си да мушне муцуна под мишницата и. Кобилката не обичаше да изпуска Айла от поглед и я следваше навсякъде. Айла не се дразнеше, тя изпитваше нужда от компания.

– Малко конче, колко зърно трябва да събера за теб? – махна Айла. Малката сламено жълта кобилка внимателно следеше движенията и. Това накара Айла да си спомни как като малко момиче се учеше на езика на жестовите, който Кланът говореше. – Да не се опитваш да се научиш да говориш? Е, поне да разбираш. Малко ще ти е трудно да говориш без ръце, но изглежда ме разбираш.

Речта на Айла включваше няколко звука. Всекидневният език на нейния Клан не бе съвсем беззвучен, такъв бе само древният официален език. Когато тя изговори думата на глас, ушите на кобилката се наостриха.

– Слушаш ме, нали, кобилке? – поклати глава Айла. – Все те наричам кобилка, конче. Не ми звучи добре. Мисля, че имаш нужда от име. За това ли се ослушваш, за звука на името си? Чудя се как ли те е наричала майка ти. Не мисля, че ако знаех, бих могла да го произнеса.

Младият кон я наблюдаваше съсредоточено, защото знаеше, че когато движи ръцете си по този начин, Айла му обръща внимание. Когато тя спря, изцвили.

– Отговаряш ми? Уииинииии! – Айла се опита да имитира и доста сполучливо го докара до конско цвилене. Младият кон отговори на почти познатия звук с отмятане на глава и ответно цвилене.

– Това ли ти е името? – махна Айла с усмивка. Кобилката пак отметна глава, отскочи надалеко, – после се върна.

Жената се разсмя. – Всички кончета изглежда имат едно и също име или може би аз не мога да схвана разликата.

Айла изцвили отново, конят и отвърна и известно време играха тази игра. Това и напомни за играта на звуци, която бе навикнала да играе със сина си, само дете Дърк можеше да издаде всеки звук, който и тя можеше. Креб и бе казал, че когато я намерили, отначало издавала много звуци и тя знаеше, че може да прави такива звуци, каквито никой друг не може. Беше доволна, когато откри, че синът и също може да ги издава.

Айла се обърна да събере класове от високото жито. В долината имаше и ръжена трева, подобна на тази, която растеше близо до пещерата на Клана. Мислеше си, че бе дала име на кон. Никога по-рано не съм кръщавала някого. Усмихна се сама на себе си. Нямах ли да си помислят, че съм много странна, щом давам име на кон. Не по-малко странно, отколкото да живееш с кон. Погледна как младото животно весело препуска и подрипва. Така се радвам, че живее с мен, помисли Айла и усети буца в гърлото си. Като е наблизко, не е толкова самотно. Ако сега я загубя, не знам какво ще правя. Ще и дам име.

Слънцето бе тръгнало надолу, когато Айла спря и погледна небето. То бе дълбоко, огромно, празно. Нито едно облаче не подсказваше за дълбочината му, нито пък спираше погледа към безкрая. Само трепкащият пламък на запад, чиито колебаещи се очертания можеха да се забележат само със затворени очи, като после образ, нарушаваше равномерно наситения син простор. Тя прецени колко дневна светлина остава по разстоянието между блясъка и върха на скалата и реши да спре.

Конят забеляза, че вниманието и вече не е погълнато от работата, изцвили и дойде при нея.

– Да се върнем ли при пещерата? Чакай първо да се напия – прегърна младия кон през врата и тръгна към потока.

Листата край течащата вода в основата на стръмната южна стена бяха като бавно подвижен цветен калейдоскоп, отразяващ ритъма на годишните времена. Сега тъмнозелените печални борове и ели бяха изпъстрени със златисто, бледо жълто, изсъхнало кафяво и крещящо червено. Закътаната долина беше като ярка мазка сред убитото бежово на степите и между спиращите вятъра стени слънцето грееше по-силно. Въпреки всички есенни цветове, човек имаше подвеждащото чувство, че е горещ летен ден.

– Мисля, че трябва да събера повече трева. Когато ти постеля прясна трева, започваш да си ядеш леглото – Айла вървеше до коня и продължаваше монолога си, сетне, без да съзнава, престана да жестикулира и единствено мислите и продължиха да следват пътя си. Наесен Иза винаги събираше трева за постеля през зимата. Когато я сменеше, миришеше така хубаво, особено ако имаше дълбок сняг и навън духаше вятър. Обичах да заспивам, като се вслушвам във вятъра и мириша прясното като през лятото сено.

Като видя накъде са тръгнали, конят препусна напред. Айла се усмихна снизходително.

– Сигурно си жадна като мен, малка Уииииииии – рече тя, като в

отговор на зова на кобилката произнесе високо звука. Звучеше добре за име на кон, но именуването трябваше да се направи както подобава.

– Уини! Уиииниии! – викна тя. Животното вдигна глава, погледна жената и препусна към нея.

Айла я потърка по главата и я почеса. Кобилката сменяше боцкащата бебешка козина и на нейно място израстваше по-дълъг зимен кожух, така че винаги се радваше на почесването.

– Мисля, че харесваш това име, пък и то ти отива, мое малко бебе конче. Мисля да направим кръщелна церемония. Обаче не мога да те вдигна на ръце и Креб не е тук, за да те бележи. Струва ми се, че ще се наложи аз да бъда мог-ърът и да свърша тази работа – усмихна си тя. – Представи си, жена мог-ър.

Айла пак тръгна към реката, но се отклони нагоре, като видя, че е близо до откритото място, където бе изкопала ямата-капан. Беше запълнила дупката, но младият кон се плашеше от нея, душеше, пръхтеше и риеше с копито земята, разтревожен от някакъв позабравен, но все още съществуващ мирис. Стадото не се бе връщало, откакто препусна по долината от нейния огън и шум.

Поведе кобилката да пие по-близо до пещерата. Водата в мътния поток, придोшъл от есенното пълноводие, бе спаднала под най-високата си точка и по края и бе останала рядка кашлица мазна кафява тиня. Тя изжвака под краката на Айла и остави на кожата и кафеникаво червено петно. То и напомни за червената охра, която Мог-ър използваше за церемониални цели, например при кръщаване. Извъртя пръст в тинята, мацна крака си, усмихна се и загреба пълна шепа.

Канех се да търся червена охра, помисли, но това също ще свърши работа. Айла затвори очи и се опита да си припомни, какво бе правил Креб, когато кръщаваше сина и. Можеше да си представи обезобразеното му старо лице и коженото капаче, което покриваше мястото, гдето би трябвало да има око, големия му нос, надвисналите надочни кости и ниското скосено чело. Брадата му бе оредяла и проскубана, косата му се бе дръпнала, но тя помнеше как изглеждаше той този ден. Не млад, но на върха на могъществото си. Бе обичала това великолепно грубо старо лице.

Внезапно всичките и емоции я изпълниха отново. Страхът, че ще загуби сина си, и преливащата радост при вида на купата с червена охра. Преглътна няколко пъти, но буцата в гърлото и не искаше да се разкара и тя изтри една сълза, без да знае, че на нейно място оставя кафява мазка. Малкият кон се наклони към нея и с обич подпърна муцуна,

сякаш чувстваше нуждата на Айла. Жената коленичи и прегърна животното, като прислони чело на яката шия на малката кобилка.

Предполага се, че това е церемонията по кръщаването ти, помисли тя, като се овладя. Калта се бе процедила през пръстите и. Загреба втора шепа и протегна другата си ръка към небето, както Креб правеше винаги със съкратените си едноръки жестове, за да призове духовете. После се поколеба. Не бе сигурна дали трябва да призовава духовете на Клана при наименоуването на един кон. Те можеха да не одобрят това. Топна пръсти в тинята в шепата си и прекара линия по муцуната на кобилката от челото до върха на носа, както нявга Креб бе направил линия с червената охра от мястото, където се събираха надочните дъги на Дърк до върха на малкото му носле.

– Уни – рече тя на глас и довърши на официалния език. – Името на това момиче... на този женски кон е Уни.

Кобилата разтърси глава, опитвайки се да се избави от влажната тиня на муцуната си, и това разсмя Айла.

– Скоро ще изсъхне и ще падне, Уни.

Изми ръце, нагласи пълната със зърно кошница на гърба си и бавно тръгна към пещерата. Церемонията по наименоуването и бе припомнила твърде много за самотното и съществуване. Уни беше топло живо създание и облекчаваше самотата и но докато Айла стигне скалистия бряг, сълзите и дойдоха неканени и незабелязани.

Тя прилгъа и поведе младия кон по стръмната пътека към пещерата и това някак си я избави от горестта.

– Хайде, Уни, можеш да се качиш. Зная, че не си дива коза или антилопа сайга, но просто трябва да привикнеш.

Стигнаха до върха на скалата, която образуваше площадката пред пещерата и влязоха. Айла раздуха оградения с камъни огън и започна да готви зърно. Сега младата кобилка ядеше трева и зърно и не се нуждаеше от специално приготвена храна, но Айла и приготвяше ярма, защото Уни я харесваше.

Извади отвън двата заека, които бе хванала рано през деня, за да ги одере, докато е още светло, върна обратно телата, за да ги сготви и нави на руло готовите за обработка кожи. Бе натрупала много животински кожи: полски и земеровни зайци, хамстери, всичко, което бе уловила. Не беше сигурна за какво ще ги използва, но внимателно ги обработваше и съхраняваше. През зимата щеше да мисли как да ги използва. Ако станеше твърде студено, можеше просто да ги натрупа около себе си.

Откакто дните станаха по-къси и температурите паднаха, зимата не

излизаше от ума и. Безпокоеше се, защото не знаеше колко дълга и свирепа ще бъде. Внезапна тревога я накара да провери запасите си, макар да знаеше точно с какво разполага. Прегледа кошниците и кутиите от брезова кора със сушено месо, плодове и зеленчуци, семена, сухи ядки и зърно. В най-отдалечения от входа ъгъл прерови купчините от цели здрави корени и плодове, за да се убеди, че не са се появили признаци за гниене.

Край задната стена бяха камарите от дърва, сухи конски фъшкии от ливадата и купчините сено. В противоположния ъгъл бяха скътани още кошници със зърно за Уини.

Айла се върна до огнището, за да провери зърното, което готвеше в плътно изплетената кошница, и обърна зайците, после подмина леглото и личните си принадлежности до близката стена и прегледа окачените на една стойка треви, корени и кори. Беше забила коловете за стойката в утъпканата почва на пещерата недалеч от огнището така, че подправките, чайовете и билките да се сушат на топлината, но да не бъдат твърде близо до огъня.

Нямаше Клан, за който да се грижи, и не се нуждаеше от всички лехове, ала бе поддържала аптеката на Иза добре снабдена, след като старата жена бе отслабнала твърде много, и бе привикнала заедно с храната да събира и лечебни растения. От другата страна на стойката за сушене имаше най-различни материали: парчета дърво, пръчки и клони, треви и кори, кожи, кости, няколко различни по големина камъка и дори кошница пясък от брега.

Не обичаше да разсъждава много-много за идващата дълга, самотна, бездейна зима. Знаеше обаче, че няма да има празнични церемонии и разказване на истории, няма да се очакват нови бебета, няма да има клюки, разговори или обсъждания на лечебни рецепти с Иза или Уба, няма да гледа как мъжете обсъждат ловните си тактики. Правеше сметка вместо това да прекара времето си в изработване на разни неща – колкото по-трудни и времеедни, толкова по-добре – за да бъде колкото е възможно по-заета.

Огледа някои от твърдите парчета дърво. Бяха най-разнообразни, така че щеше да може да прави купи с различна големина. Изчегъртането на вътрешността и оформянето и с ръчна брадвичка, използвана като тесла, и с нож, а после заглаждането с объл камък и пясък можеше да отнеме цели дни. Тя планираше да направи няколко купи. Някои от малките кожи щяха да бъдат превърнати в дланобрани, навуща, подплата за нозебрани, други щяха да бъдат ошавени и тъй добре обработени, че да

станат меки и еластични като бебешка кожа, ала силно попиващи.

Колекцията и от меча трева, хвощови листа и стебла, тръстици, върбови вейки, корени на дървета щеше да бъде направена на кошници – плътно изплетени или с по-рехава, но сложна плетка – за готвене, ядене, съхраняване на материали, тави за веене на зърно, подноси, рогозки за седене, сервиране или сушене на храна. Можеше да прави върви с различна дебелина – от конец до въже – от влакнодайни растения, кори и сухожилия и от дългата конска опашка, да чегърта каменни лампи с плитки резервоарчета, които да бъдат напълнени с мазнина и със сух мъх, който гори без дим. За тази цел бе заделила настрани мазнината на месоядните животни. Не че не можеше да я яде, ако и се наложи, а просто въпрос на вкусови предпочитания.

Имаше плоски тазови и раменни кости, които да се оформят като чинии и подноси, и други кости за черпаци и бъркалки, мъх от различни растения за прахан или пълнеж заедно с пера и косми, няколко кремъчни конкреции и сечива, с които да бъдат обработени. Много бавни зимни дни бяха минали в правене на подобни предмети и сечива, необходими за съществуването, но тя разполагаше и с материали за предмети, каквито не бе привикнала да прави, макар достатъчно често да бе наблюдавала как ги правят мъжете: ловни оръжия.

Искаше да изработи копия, сопи, които да лягат добре в ръката, нови прашки. Мислеше дори, че може да опита да направи боло, въпреки че това оръжие искаше също толкова много упражняване, колкото прашката. Брун беше майстор на болото. Дори самата направа на оръжието бе цяло изкуство. Три камъка трябваше да се одялкат кръгли като топки, после да се скрепят с въжета и да се привържат един към друг на нужното разстояние, за да се балансират.

Дали той щеше да научи Дърк? Айла се чудеше.

Дневната светлина намаляваше, а огънят и бе почти угаснал. Зърното беше уело всичката вода и бе омекнало. Тя отдели за себе си една купа, а в останалото добави вода и го приготви за Уини. Изсипа го в една непропусклива кошница и я занесе до мястото, където животното спеше – близо до стената от противоположната страна на входа на пещерата.

Първите няколко дни Айла, бе спала с малкия кон долу на брега, ала бе решила, че кончето трябва да има собствено място за спане в пещерата. Макар да използваше изсъхнали конски фъшкии за гориво, намираще, че върху кожата и за спане свежите изпражнения не вършат особена работа, а и кончето също не изглеждаше особено щастливо от това. Щеше да дойде време, когато конят щеше да стане твърде голям,

за да може да се спи с него, а леглото и не бе достатъчно и за двете, при все, че тя често лягаше и гушваше животинчето на мястото, което му бе определила.

– Това трябва да ти стигне – махна Айла на коня. Беше навикнала да му говори и младият кон започваше да реагира на някои сигнали. – Надявам се, че съм ти събрала достатъчно. Ще ми се да знаех колко траят тук зимите.

Чувстваше се доста изнервена и малко потисната. Ако не беше тъмно, би направила една бърза разходка. Или, още по-добре, едно дълго бягане.

Щом конят започна да гризе кошницата, Айла му донесе наръч прясно сено.

– Хей, Уини, това дъвчи. Не ти се полага да си ядеш чинията! – Айла чувстваше, че с потупване и чесане оказваше специално внимание на младата си компаньонка. Когато престана, кончето навря муцуна в ръката и и извъртя към нея хълбока, който имаше нужда от още грижи.

– Сигурно много те сърби – усмихна се Айла и пак я зачеса. – Чакай, хрумна ми нещо.

Тя отиде до мястото, където бяха складирани разнообразните и материали и намери връзка сухи лугачки. Изсъхнаше ли цветът на растението, оставаше удължена яйцевидна бодлива четка. Отчупи една от стъблото и и внимателно зачеса с нея петното на хълбока на Уини. Едното петно водеше до второ и преди да спре, бе разчесала и излекувала целия сплъстен кожух на Уини за нейно явно удоволствие.

После обви ръце около шията на Уини и легна на прясното сено до топлото младо животно.

* * *

Айла се стресна и се събуди. Лежеше много спокойно, очите и бяха широко отворени и изпълнени с предчувствие. Нещо не бе наред. Усети студено течение и затаи дъх. Какво беше това сумтене? Не бе сигурна дали наистина го е доловила сред дишането на коня и собствения си пулс. Да не дойде от дъното на пещерата? Беше тъй тъмно, че не виждаше.

Беше тъй тъмно... Ето я причината! Липсваше топлият червен отблясък от заградения с камъни огън. И ориентацията и в пещерата не беше наред. Стената не беше от тази страна, а течението... Ето пак! Сумтене и покашляне! Какво правя на мястото на Уини? Трябва да съм заспала и да съм забравила да оградя огъня. И ето че е угаснал. Не бях

загубвала огъня си, откакто открих тази долина.

Айла потръпна и изведнъж усети как по гърба и полазват мравки. Не разполагаше с дума, жест или схващане за предчувствието, което я обзе, но го усети. Шийните и мускули се стегнаха. Нещо щеше да се случи. Нещо свързано с огъня. Знаеше го толкова сигурно, както знаеше петте си пръста.

От време на време откакто оная нощ бе последвала Креб и мого-ърите в малката стая дълбоко в пещерата на Клана, който беше домакин на Събирането, изпитваше такива чувства. Креб я бе открил не защото я бе съзрял, а понеже я бе почувствал. Тя го бе усетила по някакъв странен начин в мозъка си. После бе видяла неща, които не можеше да си обясни. По-късно понякога знаеше разни неща. Знаеше кога Брун я гледа, макар и да бе с гръб към него. Знаеше каква злобна омраза таи към нея в сърцето си. И отпреди да почне земетресението, знаеше, че в пещерата на Клана ще настъпи смърт и разрушение.

Ала никога по-рано не бе усещала нещо по-силно. Дълбока тревога, страх – не за огъня, осъзна тя, и не за нея самата. За някого, когото обича.

Стана тихо и намери огнището, като се надяваше там да е останало някое въгленче, което да може да бъде разпалено. Всичко беше изстинало. Изведнъж почувства силна нужда да се облекчи, напипа стената и я проследи до изхода. Един студен порив отметна косата от лицето и и разтрака угасналите въглени в огнището, като вдигна облак пепел. Тя потрепера.

Щом пристъпи навън, силният вятър я бутна. Наклони се срещу него и се хвана за стената, за да отиде до края на каменната площадка срещу пътеката, където изхвърляше отпадъците.

На небето нямаше никакви звезди, но мрачният облачен слой равномерно разпръскваше лунната светлина и правеше тъмнината отвън да изглежда по-малко черна, отколкото в пещерата. Но не очите, а ушите и я предупредиха. Чу сумтенето и дишането, преди да види промъкващата се сянка.

Посегна за прашката, но не я намери на кръста си. Не я беше взела. Беше станала лекомислена в близост до пещерата си, разчиташе на огъня да прогонва нежеланите натрапници. Ала огънят и бе угаснал, а един млад кон бе лесна плячка за повечето хищници.

Изведнъж откъм входа на пещерата се раздаде висок хълцащ кикот. Уни изцвили с нотка на страх. Кончето беше в каменната стая, а единственият достъп до нея бе блокиран от хиените.

Хиени, помисли Айла. Нещо в лудешки хилещия се звук на техния смях, в мърлявата петниста козина, в начина, по който гърбовете им се извиваха надолу от добре развитите предни крака и рамене към малките задни крака, като им придаваха подплашен вид, я дразнеше. И тя никога не можеше да забрави писъка на Ога, която гледаше безпомощно как отвлечат сина и. Този път бяха дошли за Уини.

Нямаше прашка, но това не я спря. Не за пръв път действаше, без да мисли за собствената си безопасност, когато някой друг бе заплашен. Побягна към пещерата, като размахваше юмрук и викаше:

– Махайте си оттук! Махайте се! – Това бяха гласни думи, дори и на езика на Клана.

Животните офейкаха. Донякъде това се дължеше на нейната самоувереност и на това, че макар огънят да бе угаснал, миризмата му още се долавяше. Но имаше и друга причина. Нейната миризма не бе съвсем позната на зверовете, ала начеваше да става и последния път бе съпроводена от хвърлени със сила камъни.

Айла опипа в тъмната пещера за прашката си, ядосана на себе си, загдето не може да се сети, къде я е оставила. Това повече няма да се повтори, реши тя. Ще определя място за нея и ще я държа там.

Вместо прашката насъбра камъните си за готвене – тях добре ги знаеше къде са. Когато една смела хиена се приближи достатъчно, та силуеът и да се отвори на отвора на пещерата, откри, че дори без прашката мерникът и е добър и камъните точни. След още няколко опита хиените решиха, че в края на краищата младият кон не е толкова лесна плячка.

Айла опипа в тъмата за още камъни и намери единия рабош, на който отбелязваше отминалите дни. Прекара остатъка от нощта край Уини. Готова бе, ако е необходимо, да защитава кончето дори и само с пръчка.

По-трудно се оказа да прогонва съня. Точно пред зазоряване дремна малко, но първият проблясък на утринната светлина я завари на площадката с прашката в ръка. Не се виждаха никакви хиени. Температурата беше спаднала силно. През нощта вятърът се бе извъртял. Духнеште ли от североизток, той набираще сила в дългата долина, разбиваше се в издадената скала и извивката на реката и се втурваше в нейната пещера на случайни пориви.

Побягна надолу по стръмната пътека с мяха за вода и разби тънката прозрачна коричка, която се бе образувала край бреговете на потока. Във въздуха се носеше загадъчният мирис на сняг. Като строши чистата

коричка и извади ледената вода, се зачуди как може да бъде толкова студено, след като предния ден е било тъй топло. Времето се бе променило бързо. Беше привикнала да и е добре, но бе достатъчна и една промяна на времето, за да и напомни, че не може да си позволи да бъде самодоволна.

Иза щеше да бъде много разочарована от мен, заедно съм заспала, без да ограда огъня. Сега ще трябва да си направя нов огън. А и не мислех, че вятърът може да духа в пещерата, досега винаги духаше от север. Това може да е спомогнало огънят да изгасне. Би трябвало да го ограда, ала плавеят гори толкова силно, като е сух. Само че не става за поддържане на огън. Може би трябва да отсека няколко зелени дървета. Те се разгарят по-трудно, но пък горят по-бавно. Трябва да отсека и колове за ветробран и да донеса още дърва. Щом завали, ще се събират по-трудно. Ще взема брадвичката и ще отсека дърветата, преди да напая огън. Не ща вятърът пак да го угаси, преди да съм направила ветробрана.

На връщане към пещерата събра още няколко довлечени от водата дървета. Уини стоеше на площадката и изцвили приветствено, а после я побутна леко, търсейки ласка. Айла се усмихна, но побърза да влезе в пещерата, следвана по петите от Уини, която се опитваше да тикне нос в дланта на жената.

Добре, Уини, помисли Айла, след като остави дървата и водата. Потупа и почеса малко кончето и му сложи зърно в кошницата. Тя хапна от останалия студен заек и и се прищя да има малко горещ чай, но вместо чай пи студена вода. В пещерата беше студено. Подуха в шепи и пхна длани под мишниците си, за да ги стопли, сетне извади една кошница с инструменти, която държеше близо до леглото си.

Беше си направила няколко инструмента малко след пристигането си и възнамеряваше да направи още, но нещо винаги се оказваше по-важно. Взе брадвичката, която винаги носеше и излезе навън, за да я огледа на по-светло. Ако с една брадвичка се работи умело, тя може да се подостря сама. При работа от ръба обикновено се отчупват малки парченца, така че винаги остава остър ръб. Но при къпава работа може да се отчупи голяма люспа, може дори крехкият камък да се строши на парчета.

Айла не забелязваше потракването на копитата на Уини зад себе си. Беше твърде привикнала към звука. Младото животно се опита да пхне носа си в ръката и.

– О, Уини! – викна тя, защото крехката кремъчна брадвичка падна

на каменната площадка и се пръсна на парчета. – Това беше единствената ми брадвичка. Трябваше ми да сека дърва.

Не знам какво не е наред, помисли. Огънят ми угасна точно когато стана студено. Хиените идват, сякаш не очакват да видят огън, и готови да те нападнат. А сега се счупи и единствената ми брадвичка. Почваше да се безпокои, поредицата от неприятности не бе добър знак. Сега преди да започна каквото и да било друго, ще трябва да направя нова брадвичка.

Събра късчетата от брадвичката – можеше да се окаже възможно да ги оформи за някаква друга цел – и ги постави близо до изстиналото огнище. От нишата зад леглото си извади един пакет, увит в козината на гигантски хамстер и привързан с връв, и го свали на скалистия бряг.

Уини я последва, но когато тикането и бутането накараха жената да я бутне настрана вместо да я погали, остави Айла с камъните и и тръгна покрай стената към долината.

Айла внимателно и с почит разгъна пакета – отношение, усвоено отрано от Друуг, майстора на инструменти в Клана. Вътре имаше богат набор предмети. Първо подбра един овален камък. Първият път, когато бе обработвала кремък, беше потърсила камък за удряне, който да ляга добре в ръката и и да има подходящата за кремъка якост. Всички инструменти за обработка на кремък бяха важни, но никой не бе толкова важен като камъка за удряне. Той беше първото сечиво, което докосваше кремъка.

Нейните имаха само няколко шръбки за разлика от удрящия камък на Друуг, който бе очукан от честата употреба. Нищо обаче не можеше да го убеди да се откаже от него. Всеки можеше да издялка грубо някой кремъчен инструмент, но наистина фините бяха дело на майстори каменари, които се грижеха за сечивата си и знаеха как да правят духа на удрящия камък щастлив. Айла се тревожеше заради духа на своя камък за удряне, макар никога по-рано да не го бе правила. Сега това бе още по-важно, понеже тя трябваше да бъде свой собствен майстор на инструменти. Знаеше, че ако удрящият камък се счупи, се изискват специални ритуали за предотвратяване на лошия късмет, за спечелване на благоприятното на духа на камъка и за убеждаването му да влезе в нов камък, ала те не и бяха известни. Остави настрана камъка за удряне и огледа едно здраво парче от бедрена кост на преживно животно за признаци за разцепване от последния път, когато го бе използвала. След костения чук прегледа и чукалката – кучешки зъб на голямо животно от кошката порода, изваден от една челюст, която бе намерила в купчината

в основата на стената. После провери и другите каменни и костени инструменти.

Беше се научила да дяла кремък, като гледаше Друуг и сетне практикуваше. Той нямаше нищо против да и показва как да обработва камъка. Тя внимаваше и знаеше, че Друуг одобрява усилията и, но не стана негова ученичка. Не си заслужаваше да си хаби усилията с една женска. На тях им бе разрешено да правят твърде ограничен кръг инструменти. Не можеха да правят инструменти за лов или за направа на други инструменти. Но Айла беше открила, че инструментите, използвани от жените, не са чак толкова различни. Ножът в края на краищата си беше нож, а една нащърбена люспа може да се използва еднакво добре за подостряне на върха на пръчка, за ровене или за копие.

Погледна сечивата си, взе една кремъчна конкреция, сетне я остави. Ако се канеше сериозно да дяла кремък, имаше нужда от наковалня, от нещо, което да поддържа камъка при обработката. Друуг не се нуждаеше от наковалня, за да направи брадвичка, тя му трябваше само при сложни инструменти, но Айла се чувстваше по-сигурна, когато имаше опора за тежкия кремък, макар да можеше да оформя грубо сечивата и без нея. Нуждаеше се от здрава плоска повърхност, която да не е много твърда, та кремъкът да не се троши при силен удар. Друуг използваше стъпална кост на мамут и тя реши да види дали ще успее да открие някоя в купчината кости.

Отиде до разбърканата камара кокали, дърва и камъни. Имаше бивни, трябваше да има и стъпални кости. Намери един дълъг клон, който да използва като лост, за да-премества по-тежките парчета. Когато се опита да претърколи един голям речен камък, клонът се счупи. После намери малък бивник от млад мамут и той се оказа много по-здрав. Накрая видя това, което търсеше, в края на купчината откъм вътрешната стена и се изхитри да го измъкне от мешавицата.

Докато влачеше стъпалната кост към работната си площадка, мърна с крайчеца на окоото някакъв сиво жълт камък, чиито фасети проблясваха на слънцето. Стори и се познат, но не се сещаше защо, докато не спря и не вдигна парчето железен пирит.

Амулетът ми, помисли и докосна малката кожена торбичка на врата си. Моят Пещерен лъв ми даде такъв камък, за да ми каже, че синът ми ще живее. Изведнъж забеляза, че брегът е осеян с блестящи на слънцето медно сиви камъни. Споменът я накара да им обърне внимание, макар по-рано да не ги бе забелязвала. Осъзна и че облаците се разкъсват. Когато намерих моя, беше само той. Тук не са такава рядкост, има ги

навсякъде.

Пусна камъка и помъкна мамутовото стъпало по брега, после седна и го придърпа между краката си. Зави скута си с хамстеровата кожа и пак вдигна кремъка. Обърна го насам-натам, за да реши къде да нанесе първия удар, но не можеше да се успокои и концентрира. Нещо я тревожеше. Помисли, че причината е може би в твърдите ръбести големи камъни, на които седеше. Изтича до пещерата за рогозка и донесе пръчката за добиване на огън, подложката и малко прахан. Ще съм доволна, когато запала огън. Беше минала половината сутрин, а все още беше студено.

Настани се на рогозката, нареди сечивата си така, че да са и подръка, придърпа стъпалната кост между бедрата си и подложи на скута си кожата. Пресегна се към варовиковия сив камък и го постави върху наковалнята. Вдигна удрящия камък, претегли го на ръка, за да определи къде точно да го хване, сетне го остави. Какво ми става? Защо съм толкова неспокойна? Преди да започне, Друуг винаги молеше тогава си за помощ. Може би и аз трябва да направя така.

Стисна амулета си, затвори очи и направи няколко дълбоки вдишвания, за да се успокои. Не отправи специална молба, просто се опита да досегне с ума и сърцето си духа на Пещерния лъв. Духът, който я пази, е част от нея, вътре в нея, бе обяснил старият магьосник, а тя му вярваше.

Опитът да стигне духа на големия звяр, който я бе избрал, имаше успокояващ ефект. Почувства как се отпуска и щом отвори очи, протегна пръсти и пак посегна за удрящия камък.

Първият удар счупи варовиковото покритие и тя спря да огледа преценяващо кремъка. Имаше хубав цвят – матово тъмносив, но зърното не бе от най-фините. Въпреки това нямаше включвания, точно като за брадвичка. Много от дебелиите люспи, които се отцепиха, когато започна да оформя кремъка като брадвичка, можеха да се използват. Те имаха надобеления като луковица на края на люспата, където бе попаднал ударът, ала изтъняваха до остър ръб. Повечето имаха разположени в полукръг набраздявания, които оставяха дълбок нащърбен белег върху ядрото. Такива люспи можеха да се използват като груби режещи сечива, например сатъри за разсичане на козина и месо или сърпове за рязане на трева.

Когато постигна приблизително желаната форма, премина към костения чук. Костта бе по-мека, по-еластична и нямаше да потроши тънкия, остър, макар и малко вълнист ръб, както можеше да стори

удрящият камък. Прицели се внимателно и удари много близо до вълнообразното острие. С всеки удар отлитаха по-дълги и тънки люспи с поплоска издупчина от причукването и по-малко нагънати краища. За много по-кратко време, отколкото и бе отнело приготвянето, инструментът беше завършен.

Беше дълъг около пет пръста и наподобяваше круша със заострен, но плосък връх. Профилът му бе солиден, леко приплескан, като косо от върха тръгваха здрави режещи ръбове. Закръглената му основа бе пригодена да се държи в ръка. Можеше да се използва като брадва за сечене на дърва или като тесла – например за изчегъртване на купа. С него едно парче мамутова кост би могло да се насече на по-малки, а също можеше да троши и животински кости, когато се наложеше месото да се реже на парчета. Беше здраво и остро оръжие с много приложения.

Айла се почувства по-добре, по-отпусната и готова да опита понапредничавата и сложна техника. Пресегна за втори покрит с варовик кремък и за удрящия камък и тресна външната обвивка. Камъкът се окача за чурук. Варовиковата повърхност преминаваше в тъмносивата вътрешност и пресичаше цялото ядро. Включването правеше камъка неизползваем и наруши хода на работата и концентрацията и. Пак се почувства нервна. Остави удрящия камък на скалистия бряг.

Отново лош късмет, отново лош знак. Не искаше да го повярва, не искаше да се предаде. Погледна пак кремъка, зачуди се дали може да получи няколко полезни люспи от него, и пак вдигна удрящия камък. Отчупи една люспа, но тя се нуждаеше от дооформяне, така че пак остави камъка за удряне и посегна към каменната чукалка. Само че този път едва-едва погледна към другите си сечива. Очите и мереха кремъка и тя хвана камъка от брега, като по този начин предизвика едно събитие, което щеше да промени живота и.

Не всички изобретения са рожба на необходимостта. Понякога се проявява и способността да се откриват случайно интересни неща. Цялата работа е да оцениш видяното. Всички необходими съставки бяха налице, ала единствено случайността можеше да ги събере в правилната последователност. Никой и най-малко от всички младата жена, седнала на каменистия бряг в уединената долина, не би и помислил нарочно да направи такъв опит.

Когато посегна към каменната чукалка, вместо нея ръката на Айла напипа парчето железен пирит, което беше с приблизително същите размери. Щом удари прясно оголената кремъчна повърхност на нефелния камък, се случи тъй, че сухата прахан от пещерата беше в

непосредствена близост и получената от удара на двата камъка искра попадна право в клъбцето сплетени влакна. Нещо по-важно, получи се тъй, че Айла гледаше точно в тази посока, когато искрата изскочи, попадна върху праханта, запуши за миг и преди да изгасне, предизвика струйка дим.

Тук си каза думата способността за случайни открития. Айла можеше да оцени видяното и необходимите за повторението елементи: тя разбираше процеса за разпалване на огън, имаше нужда от огън и не се боеше да пробва нещо ново. Въпреки това и трябваше известно време, за да разбере и оцени какво бе видяла. Отначало димът я озадачи. Трябваше да си помисли за него, преди да успее да направи връзката между струйката дим и искрата, а искрата пък я озадачи още повече. Откъде се взе? И тогава погледна камъка в ръката си.

Камъкът беше друг! Не беше каменната чукалка, а един от тези блестящи камъни, които бяха пръснати по целия бряг. Но все пак си оставаше камък, а камъните не горяха. Ала нещо беше предизвикало искрата, която накара праханта да запуши. Нали праханта беше запушила?

Вдигна клъбцето от сплетени влакна суха кора, готова да повярва, че димът и се е привидял, но малката черна дупчица остави сажда на пръстите и. Вдигна пак железния пирит и внимателно го огледа. Как искрата излезе от камъка? Какво бе направила? Кремъчната люспа, беше ударила кремъка. Чувствайки се малко глупаво, блъсна двата камъка един в друг. Нищо не се случи.

Какво пък очаквам, помисли. После ги блъсна отново и с повече сила и видя как една искра излетя. Една идея, която неуловимо се оформяше в ума и, разцъфна изведнъж. Странна, вълнуваща и малко плашеща идея.

Положи внимателно двата камъка върху стъпалната кост на мамута и събра материали за разпалване на огън. Когато се приготви, взе камъните, доближи ги до праханта и ги удари. Искрата хвъркна и угасна върху студената скала. Промени посоката на удара и пак опита, но недостатъчно силно. Удари по-яко и видя как искрата попадна точно в средата на праханта. Тя само опърли няколко влакънца и угасна, ала малкото пушече беше окуражаващо. При следващия удар подухна вятър и димящата прахан се разгоря, преди да угасне.

Разбира се! Трябва да я духам. Смени позата така, че да може да раздухва зараждащия се пламък и направи нова искра с камъните. Беше голяма, ярка, стабилна искра и попадна точно където трябваше. Бе достатъчно близо, та усещаше топлината, докато раздухваше димящата

прахан в пламък. Подхрани го със стружки и тресчици и преди да се усети, вече разполагаше с огън.

Беше абсурдно лесно. Не можеше да повярва колко лесно. Трябваше още веднъж да го докаже сама на себе си. Събра повече прахан, повече тресчици, повече подпалки и направи втори, трети, четвърти огън. Почувства вълнение, което се състоеше донякъде от страх, донякъде от благоговение, донякъде от радост от откритието, а също и до голяма степен от чисто учудване. Стоеше и гледаше четирите отделни огъня, всеки от тях рожба на огнения камък.

Уини се върна в тръс покрай стената, привлечена от миризмата на пушек. Огънят, който нявга бе толкова плашещ, сега миришеше на безопасност.

– Уини! – викна Айла и се затича към малкия кон. Трябваше да каже на някого, да сподели откритието си, та ако ще и с кон.

– Виж! – махна с ръка. – Виж тези огънове! Направени са с камъни, Уини. Камъни!

Слънцето проби през облаците и изведнъж целият бряг сякаш заблестя.

Не бях права, когато си мислех, че в тези камъни няма нищо особено. Трябваше да се сетя, моят тотем ми ги даде. Погледни ги. Сега, когато знам, мога да съзря огъня, който живее вътре в тях. Сетне се умисли. Но защо мен? Защо ги показаха на мен? Моят Пещерен лъв веднъж ми даде един, за да ми каже, че Дърк ще живее. Какво ми казва сега?

Спомни си странното предчувствие след угасването на огъня и изправена между четирите огъня, потрепера, защото пак го изпита. После изведнъж усети, че я залива вълна на облекчение, макар дори да не знаеше, че е била разтревожена.

8

Хей! Хей! – крещеше Джондалар и махаше ръце, тичайки към брега.

Изпитваше всепоглъщащо чувство на облекчение. Почти се беше предал, но звука на човешкия глас го изпълни със свеж прилив на надежда. Не му хрумна, че новодошлите може да са недружелюбни. Нищо не би могло да бъде по-лошо от крайната безпомощност, която бе изпитал. А и те не изглеждаха недружелюбни.

Човекът, който му бе извикал, държеше намотано въже, прикрепено към единия край на странната огромна водна птица. Сега Джондалар виждаше, че това не е живо същество, а изкуствено творение. Човекът му подхвърли въжето. Джондалар го изгърва и цопна във водата, за да го хване. Двама души се прехвърлиха и загазиха към брега през бушуващата около бедрата им вода, като държаха друго въже. Единият се усмихна на изражението на Джондалар, което успяваше да съчетае надежда, облекчение и объркване какво да прави с влажното котвено въже в ръцете си, и го взе от него. Издърпа съда по-близо, завърза въжето за едно дърво и отиде да провери другото въже, което бе закрепено за стърчащия пречупен клон на едно голямо, полу потънало в реката дърво.

Трети човек от водния съд се прехвърли през борда му и скочи на ствола, за да провери устойчивостта му. Той изрече няколко думи на някакъв непознат език и едно прилично на стълба подвижно мостче бе вдигнато и прехвърлено към ствола. После се върна, за да помогне на една жена да преведе нова персона по подвижното мостче и по ствола до брега, макар да изглеждаше, че помощта е по-скоро допусната, отколкото необходима.

Тази личност, очевидно много почитана, се държеше уверено, почти по кралски, но в нея имаше нещо изплъзващо се, някаква неяснота, която Джондалар не можа да определи и която го накара да се втренчи. Вятърът развяваше кичури дълга бяла коса, привързана на тила така, че откриваше гладко избръснато или безбрадо лице. То бе набраздено от годините, но все още притежаваше мек чист тен. В очертанията на челюстта и в издадената брадичка се долавяше сила. Дали това не изразяваше и характер?

Джондалар усети, че стои в студената вода чак когато му махнаха да излезе, ала загадката не се реши и при по-близък поглед. Той

чувстваше, че му липсва някаква важна информация. После спря и се взря в едно лице със съчувстваща въпросителна усмивка и пронизващи очи, чийто цвят се колебаеше между сиво и лешниково. Джондалар изведнъж разбра усложненията от въвличането на тайнственото лице, което търпеливо стоеше пред него, и го огледа за някакъв белег за пол.

Височината не бе определяща – за жена бе малко в повече, за мъж пък не достигаше. Торбестото безформено облекло скриваше детайлите. Дори походката не разреши колебанията му. Колкото повече гледаше и не намираше отговор, толкова повече се успокояваше. Знаеше за такива хора – тялото им принадлежеше на единия пол, но имаха склонностите на другия. Не бяха нито мъже, нито жени или пък и двете едновременно и обикновено се присъединяваха към Тези, които служат на Майката. Способностите им бяха продукт както на женските, така и на мъжките елементи, скрити в тях, и се славеха с изключителни лечителски способности.

Джондалар бе далеч от дома и не познаваше обичаите на тези хора, ала не се съмняваше, че лицето, което е застанало пред него, е лечител. Може би Някой, който служи на Майката, може би не. Това нямаше значение. Тонолан се нуждаеше от лечител и лечителят бе дошъл.

Но откъде бяха разбрали, че е нужен лечител? Откъде изобщо бяха разбрали, че трябва да дойдат?

* * *

Джондалар хвърли друга цепеница в огъня и изгледа снопа искри, които последваха дима в нощното небе. Плъзна голия си гръб по-навътре в спалния чувал и се облегна на един загладен камък, за да проследи неугасващите искри, които отлитаха в небесата. В полезрението му се появи някакъв силует и засенчи част от изпъстреното със звезди небе. Трябваше му малко време, за да акомодира очите си от безкрайните дълбини на главата на една млада жена, която му подаваше чаша вдигащ пара чай.

Седна бързо, като показва голото си бедро и сграбчи спалния чувал, за да го придърпа нагоре, като едновременно с това хвърли поглед на панталоните и обувките си, проснати да се сушат край огъня. Устните и се разтеглиха встрани и лъчистата и усмивка промени почти мрачната, стеснителна, приятна млада жена в красавица с блестящи очи. Той нивга не бе виждал подобно изумително преобразяване и ответната му усмивка отрази собствената му привлекателност. Но тя вече бе свела глава, за да потисне палавия си смях, тъй като не желаше да постави

чужденца в неудобно положение. Когато отново го погледна, в очите и бе останало само едно огънче.

– Имаш прекрасна усмивка – каза той, когато тя му даде чашата чай.

Тя поклати глава и отговори с думи, за които той предположи, че означават, че не го разбира.

– Зная, че не можеш да ме разбереш, но въпреки това искам да ти кажа колко съм благодарен, че си тук.

Жената го погледна внимателно и Джондалар изпита усещането, че тя иска да могат да разговарят не по-малко от него. Продължи да говори от боязън, че ако млъкне, тя ще си тръгне.

– Чудесно е дори само да ти говоря, само да знам, че си тук – той отпи от чая. – Хубав е. От какво е? – попита, като повдигна чашата и кимна одобрително. – Мисля, че долавям лайкучка.

Тя кимна утвърдително в отговор и седна близо до огъня, отговаряйки на думите му с думи, които той разбираше също тъй зле, както тя неговите, но гласът и беше приятен и изглежда се досещаше, че той желеа компанията и.

– Ще ми се да можех да ти благодаря. Не знам какво щях да нравя, ако не бяхте дошли – смръщи вежди с тревога и напрежение и тя се усмихна разбиращо. – Ще ми се да можех да попитам откъде знаехте, че сме тук и как вашият зеландони или както наричате лечителя си разбра, че трябва да дойде.

Тя посочи вдигнатата наблизко палатка, която бе осветена от огъня вътре. Джондалар разочаровано завъртя глава. Изглеждаше, че тя почти го разбира, просто той не можеше да я разбере.

– Мисля, че няма значение – рече той. – Само че бих желал вашият лечител да ми позволи да стоя при Тонолан. И без думи е ясно, че брат ми не можеше да получи помощ, докато не го оставех. Не се съмнявам в способностите на лечителя. Просто искам да стоя до него.

Той я погледна с такава откровеност, че тя положи ръка върху неговата, за да го успокои. Опита се да се усмихне, но усмивката му бе пълна с болка. Кожата на входа на палатката се отметна и отвътре излезе една по-възрастна жена.

– Джетамио! – извика тя и добави още няколко думи. Младата жена бързо стана, но Джондалар я хвана за ръката и я задържа.

– Джетамио? – попита, сочейки я. Тя кимна. – Джондалар – каза той, като посочи гърдите си.

– Джондалар – повтори бавно тя. Погледна към палатката, посочи

себе си, после него и накрая палатката.

– Тонолан – каза той. – Брат ми се казва Тонолан.

– Тонолан – повтори тя и се забърза към палатката. Джондалар забеляза, че леко накуцваше, макар че това изглежда не и пречеше.

* * *

Панталоните му все още бяха мокри, но въпреки това ги навлече и се втурна към горичката, без да си дава труд да ги завързва или да си слага обувките. Беше се съдържал, откакто бе станал, а дрехите му за смяна бяха в самара, който бе останал зад голямата палатка, където лецителят се грижеше за Тонолан. Снощната усмивка на Джетамио го накара да размисли два пъти дали просто да не тръгне спокойно към изолирания хресталак, облечен единствено с късата си долна риза. А и не желаше поради незнание да наруши някой обичай или табу на хората, които му помагаша – не и при наличието на две жени в лагера.

Отначало се бе опитал да стане и да върви със спалния си чувал, а и бе чакал толкова дълго, преди да му хрумне да навлече панталоните си – влажни или не, че вече бе склонен да забрави притесненията си и да хукне към гората. Щом се затича, смехът на Джетамио го сподире.

* * *

– Не му се смей, Тамио, не е хубаво – каза по-възрастната жена, ала упрекът и бе лишен от сила, защото тя самата се опитваше да потисне смеха си.

– О, Рош, не искам да му се смея, но просто не мога да се спра. Видя ли го как се опитваше да ходи със спалния си чувал? – тя пак започна да се кикоти, макар и да се насилваше да се съдържа. – Защо просто не стане и да тръгне?

– Може би обичаите на неговите хора са различни, Джетамио. Трябва много да са пропътували. Никога по-рано не съм виждала дрехи като техните и езикът им изобщо не прилича на нашия. Повечето пътешественици имат няколко думи, които си приличат. Мисля, че изобщо няма да мога да произнеса някои от техните думи.

– Сигурно си права. Може би има някаква забрана да си показват кожата. Да беше го видяла само как се изчерви снощи само защото видях част от бедрото му. Никога обаче не съм виждала някого, който да е толкова щастлив, че ни вижда.

– Можеш ли да го упрекнеш за това?

– Как е другият? – младата жена отново стана сериозна. – Шамуд каза ли нещо, Рошарио?

– Мисля, че отокът е спаднал, а също и треската. Най-малкото сега спи по-тихо. Шамуд мисли, че е бил намушкан от носорог. Не зная как е оживял. Няма да издържи още дълго, ако високият не се е сетил да сигнализира по този начин за помощ. И дори тъй пак са имали късмет, че ги намерихме. Мудо трябва да им се е усмихнала. Майката винаги покровителства хубавите млади мъже.

– Но не достатъчно, за да предпази... Тонолан от нараняването. Както е намушкан... Мислиш ли, че ще може да ходи?

Рошарио нежно се усмихна на младата жена.

– Ако има половината от твоята решителност, Тамио, ще проходи.

Бузите на Джетамио порозовяха.

– Ще ида да видя дали Шамуд има нужда от нещо – рече и се приведе да влезе в палатката, като отчаяно се опитваше да не накуцва.

– Защо не донесеш самара на високия – викна след нея Рошарио, – та да не му се налага да носи мокри панталони.

– Не зная кой е неговият.

– Донеси и двата, хем ще освободиш повече място. И попитай Шамуд кога ще можем да пренесем... как му беше името? Тонолан?

Джетамио кимна.

– Ако се налага да поостанем тук, Доландо ще трябва да планира лов. Не сме донесли много храна. Не мисля, че Рамудои могат да ловят риба в такава река, въпреки че сигурно биха били много щастливи, ако никога не слизат на брега. Аз пък харесвам да чувствам, че съм на здрава земя.

– О, Рош, щеше да говориш точно обратното, ако вместо Доландо си бе взела някой Рамудои.

По-възрастната жена я изгледа остро.

– Някой от тия гребци да не ти е давал аванси? Може и да не съм истинската ти майка, Джетамио, но всеки знае, че си ми като дъщеря. Мъж, който не е достатъчно възпитан да помоли, не ти трябва. Не хващай вяра на тези речни хора...

– Не се безпокой, Рош. Не съм решила да избягам с някой речен мъж... засега – каза Джетамио с дяволита усмивка.

– Тамио, сума ти добри Шамудои ще дойдат при нас... На какво се смееш?

Джетамио бе затулила с шепи устата си и се опитваше да преглътне смеха, който напираше с пръхтене и изкикотвания. Рошарио се обърна

натам, накъдето гледаше младата жена и се плясна по устата, за да не избухне самата тя в смях.

– Вай-добре ще е да донеса тези самари – успя накрая да изрече Джетамио. – Нашият висок приятел има нужда от сухи дрехи.

Тя пак започна да пръхти.

– Мяза на бебе, което е напълнило гащите! – и се втурна към палатката, ала Джондалар чу как проехтя смехът и, докато влизаше...

– Веселим ли се, миличка? – попита лечителят, като вдигна вежда в учудване.

– Съжалявам, не исках да вляза така със смях. Просто...

– Или съм на другия свят, или ти си донии, която е дошла да ме отведе там. Някоя земна жена не може да бъде толкова красива. Само че не мога да разбера и една дума от това, което говориш.

Джетамио и Шамуд се обърнаха към ранения. Той гледаше Джетамио със слаба усмивка. Нейната усмивка изчезна от лицето и, щом коленичи до него.

– Аз го обезпокоих! Как мога да съм тъй глупава?

– Не преставай да се усмихваш, моя прекрасна донии – каза Тонолан и хвана ръката и.

– Да, скъпа, обезпокои го. Само не го оставяй той да те обезпокои. Подозирам, че ще бъде много по-обезпокоен, преди да се разделиш с него.

Джетамио завъртя глава и погледна озадачено Шамуд.

– Дойдох да попитам имаш ли нужда от нещо и дали бих могла да ти помогна.

– Ти току-що ми помогна.

Тя се обърка още повече. Понякога се чудеше дали изобщо схваща нещо от това, което казва лечителят.

Пронизващите очи я погледнаха по-меко и леко иронично.

– Аз направих, каквото можах. Останалото трябва да свърши той. Но всичко, което му дава повече воля за живот, на този етап може само да помогне. Ти току-що направи това с прекрасната си усмивка... скъпа моя.

Джетамио се изчерви и сведе глава. После изведнъж осъзна, че Тонолан още държи ръката и. Погледна го и видя усмихнатите му сиви очи. Ответната и усмивка беше лъчезарна.

Лечителят се прокашля и Джетамио дръпна ръката си, малко смутена, че тъй дълго е гледала непознатия.

– Има едно нещо, което можеш да направиш. Понеже е буден и в

съзнание можем да се опитаме да му дадем малко храна. Ако има малко бульон, вярвам, че ще го изпие, ако ти му го дадеш.

– О, разбира се, ще донеса – каза тя и се забърза, за да скрие смущението си. Видя, че Рошарио се опитва да говори с Джондалар, който стоеше неловко, като се стареше да изглежда приятен. Наведе се обратно, за да приключи с останалите заръки.

– Трябва да изнеса самарите им и Рошарио иска да знае кога ще можем да пренесем Тонолан.

– Как каза, че му е името?

– Тонолан. Така ми рече високият.

– Кажу ми на Рошарио още един-два дни. Не се е оправил достатъчно да пътува в бурни води.

– Откъде знаеш името ми, прекрасна донии, и как да те попитам за твоето?

Преди да изтича навън с двата самара, тя се обърна, за да се усмихне на Тонолан. Той се отпусна назад със самодоволна усмивка и се стресна, щом забеляза за пръв път белокосия лечител. На загадъчното лице играеше котешка усмивка – мъдра, разбираща и малко нещо хищна.

– Не е ли великолепна твоята любима? – бе коментарът на Шамуд. Тонолан не схвана значението на думите му, но долови киселия сарказъм. Това го накара да се вгледа по-внимателно.

Гласът на лечителя не бе нито нисък, нито висок и Тонолан потърси в дрехите и държанието някакъв белег, който да му подсказва дали това е нисък женски алт или висок мъжки тенор. Не успя да намери решение и, без да знае защо, се отпусна малко, чувствайки увереност, че е попаднал в добри ръце.

Когато Джетамио излезе със самарите от палатката, облекчението на Джондалар бе тъй явно, че тя се засрами, загдето не ги бе извадила по-рано. Знаеше какъв му е проблемът, ала той бе толкова смешен. Благодарни и прочувствено с непривични слова, които въпреки това успяха да предадат признателността му, и се отправи към високия шубрак. Като навлече сухите дрехи, се почувства тъй добре, че чак прости на Джетамио за смеха и.

Сигурно съм изглеждал доста смешно, помисли, но тия панталони бяха влажни и студени. Е, малко смях е ниска цена за помощта им. Не зная какво щях да правя... Чудя се откъде са разбрали. Може би лечителят притежава и други сили – това би обяснило нещата. Сега точно съм щастлив, че има лечебна сила. Той спря. Поне си мисля, че зеландони

има лечебна сила. Не съм виждал Тонолан. Не знам дали е по-добре или не. Мисля, че е време да узная. В края на краищата той ми е брат. Не могат да ми забранят да го видя.

Джондалар закричи към лагера, остави самара до огъня, предназначено бавно просна влажните си дрехи да се сушат и сетне се насочи към палатката.

Като се наведе да влезе, едва не се сблъска с лечителя. Шамуд бързо го прецени и преди Джондалар да се опита да рече нещо, се усмихна предразполагащо, отстъпи встрани и го покани да влезе с подчертано грациозен жест, без да възразява на високия мощен мъж.

Джондалар одобрително изгледа лечителя. Пронизващите очи го оцениха в отговор и в тях не пролича ни най-малък белег за оспорван авторитет, макар че по-нататъшното разкриване на намеренията бе също тъй неясно, както неопределеният им цвят. Усмивката, която на пръв поглед бе така предразполагаща, при втори изгледаше по-скоро иронична. Джондалар усети, че този лечител, както и много други като него, може да бъде мощен приятел или страшен враг. Той кимна, отлагайки преценката си, изрази благодарността си с краткотрайна усмивка и влезе. Изненада се, като видя, че Джетамио е пристигнала преди него. Тя подкрепяше главата на Тонолан и държеше една костена чаша до устните му.

– Трябваше да се сетя – каза той и в усмивката му пролича чиста радост при вида на будния и явно оправящ се негов брат.

– Пак си го направил.

И двамата вдигнаха очи към Джондалар.

– Какво съм направил, Големи братко?

– За три сърцетупа от отварянето на очите си съумял да накараш най-хубавата жена в околността да ти прислужва.

Усмивката на Тонолан бе най-желаната гледка, която брат му можеше да си представи.

– Прав си за най-хубавата жена в околността – Тонолан погледна с любов към Джетамио. – Само че ти какво правиш в света на духовете? И понеже сега съм се сетил, просто помни, че тя е моя собствена лична донии. Можеш да запазиш големите си сини очи за себе си.

– Не се безпокой заради мен, Малки братко. Всеки път щом ме погледне, тя не може да направи нищо друго, освен да се смее.

– На мен може да ми се смее винаги щом поиска – рече Тонолан, като се усмихна на жената. Тя му отговори с усмивка.

– Можеш ли да си представиш да се върнеш от мъртвите при тази

усмивка? – неговата влюбеност започваше да изглежда като обожание, колчем погледнеше очите и.

Джондалар гледаше ту брат си, ту Джетамио. Какво ставаше тук? Тонолан едва се е свестил, те не могат да си кажат и една дума, а мога да се закълна, че той е влюбен. Погледна пак жената, този път по-обективно.

Косата и имаше трудно описуем светлокафяв оттенък, а тя самата бе по-дребна и по-слаба от жените, които обикновено привличаха Тонолан. Човек почти би могъл да я помисли за момиче. Имаше тригълно лице с правилни черти и изглеждаше по-скоро като обикновена млада жена – доста хубавичка, но не нещо изключително, докато не се усмихнеше.

Тогава чрез някаква неочаквана алхимия, някакво мистериозно пре-разпределение на светлината и сенките, някаква неуловима промяна в чертите, тя ставаше красива, свършено красива. Промяната беше толкова цялостна, че самият Джондалар бе решил, че е прекрасна. За да създаде това впечатление, бе достатъчно да се усмихне веднъж, макар той да имаше усещането, че обикновено тя не се усмихва често. Спомни си, че отначало му се бе видяла мрачна и свита, въпреки че сега не му се вярваше. Беше лъчезарно, вибриращо жизнена и Тонолан я гледаше с идиотската усмивка на влюбен до ушите човек.

Е, Тонолан и друг път е бивал влюбен, помисли Джондалар. Надявам се тя да не преживява много, когато потеглим.

* * *

Един от шнуровете, които придържаша капака на отвора за дим в покрива на неговата палатка, беше обгорял. Джондалар го зяпаше, без да го вижда. Беше съвсем буден, лежеше в спалния си чувал и се чудеше какво го е измъкнало тъй бързо от дълбините на съня. Не мърдаше, а слушаше, душеше и се опитваше да открие нещо необичайно, което би могло да го е предупредило за някаква приближаваща опасност. След малко се измъкна от спалния си чувал и внимателно надзърна от отвора на палатката, ала не откри нищо лошо.

Няколко души се бяха събрали около лагерния огън. Той излезе, чувствайки се все още напрегнат и нервен. Нещо го тревожеше, но не знаеше какво. Тонолан? Не, брат му се оправяше под умението на Шамуд и внимателните грижи на Джетамио. Не, със сигурност не Тонолан го тревожеше.

– Ехей – рече на Джетамио, щом тя вдигна очи и се усмихна.

Вече не го намираше толкова смешен. Общата им загриженост за Тонолан бе започнала да прераства в приятелство, въпреки че общуването им бе ограничено до няколко основни жеста и малкото думи, които бе научил.

Тя му даде чаша гореща течност. Благодарни и с думите, за които бе разбрал, че за тях изразяват идеята за благодарност, и му се прииска да успее да намери начин да им се отплати за помощта. Отсърбна една глътка, намръщи се и пак отпи. Беше билков чай – не неприятен, ала изненадващ. Обикновено сутрин пиеха бульон с вкус на месо. Носът му му казваше, че в издълбаната дървена кутия за готвене до огъня къкрят корени и зърно, но няма месо. Трябваше му само един бърз поглед да си обясни промяната на сутрешното меню. Нямахме месо, никой не бе ходил на лов.

Изпи питието си на големи глътки, остави костената чаша и се забърза към палатката си. Докато чакаше, беше доизмайсторил яките елшови копия и даже им бе поставил кремъчни върхове. Вдигна двете тежки пики, които бяха опрени на гърба на палатката, после бръкна в самара си, взе няколко от по-леките метателни копия и се върна при огъня. Не знаеше много думи, но те не му и трябваха, за да предаде желанието си да иде на лов. Слънцето не се бе вдигнало много по-високо, когато се събра една възбудена група.

Джетамии се разкъсваше. Искаше и се да остане при ранения чужденец, чиито смеещи се очи я караха да се усмихва всеки път, щом я погледнеше, но и се искаше и да иде на лов. Откакто бе в състояние да ловува, щом можеше, никога не пропускаше лов. Рошарио я подтикна да иде.

– Нищо няма да му се случи. Шамуд ще се погрижи малко за него и без теб, а и аз съм тук.

Ловната група вече бе потеглила, когато Джетамии викна подир тях и се затича, докато остана без дъх, все още опитвайки се да си завърже качулката. Джондалар се бе чудил дали тя ходи на лов. Младите жени от Зеландонии често го правеха. За жените това бе въпрос на избор и на обичая на Пещерата. Щом започнеха да раждат деца, те обикновено оставаха по-близо до дома, освен когато имаше хайка. Когато тръгнаха на батю, се нуждаеха от всички читави хора, за да подгонят някое стадо към капаните или към отвесните скали. Джондалар харесваше жените, които ловуваха – също като повечето мъже от неговата Пещера – макар да бе разбрал, че симпатиите му в никакъв случай не са общоприети. Говореха, че жените, които сами ловуват, оценяват трудностите и стават

по-разбрани стопанки. Майка му беше особено известна с необикновеното си следотърсаческо умение и дори след като се бе сдобила с деца, често се присъединяваше към лова.

Изчакаха Джетамио да ги настигне и потеглиха с добра крачка. Джондалар помисли, че температурата спада, но се движеха тъй бързо, че не бе сигурен, докато не спряха край едно криволичещо ручейче, което се виеше из равната пуста, дирейки начин да се добере до Майката. Когато пълнеше мяха си с вода, забеляза, че край бреговете ледът е станал по-дебел. Бутна назад качулката си, защото кожата около лицето му ограничаваше периферното зрение, но не след дълго отново я нахлузи, заедно с мнозина други. Въздухът определено щипеше.

Някой забеляза следи, водещи нагоре по течението, и всички се събраха наоколо, докато Джондалар ги изучаваше. На същото място, и то наскоро, семейство носорози бе спряло на водопой. Джондалар очерта с пръчка плана на атаката във влажния пясък на брега и забеляза, че ледени кристали втвърдяват земята. Доландо зададе въпрос със собствената си пръчка и Джондалар разработи рисунката. Разбраха се и всички се изпълниха с нетърпение на потеглят отново.

Тръгнаха по следите тичешком. Бързият ход ги разгорещи и качулките пак бяха развързани. Дългата руса коса на Джондалар хрускаше и полепваше по козината на качулката му, Трябваше им повече време да ги догонят, отколкото той очакваше, но щом съзря червеникавокафявите космати носорози отпред, разбра причината. Животните се движеха по бързо от обикновено и право на север.

Джондалар погледна неспокойно небето – тъмносиня купа, прихлупена връз тях и само няколко разпръснати облаци в далечината. Не личеше да се задава буря, ала той бе готов да се върне, да вземе Тонолан и да се махне. Никой друг изглежда нямаше и най-малкото намерение да се откаже, след като носорозите се показаха. Зачуди се дали предсказването на снеговалеж по движението на носорозите на север влиза в техните знания и се усъмни.

Идеята да се иде на лов беше негова и не се бе оказало трудно да я съобщи на останалите. Сега искаше да се върне при Тонолан и да го закара на безопасно място. Само че сега щеше да трябва да обясни, че се задава снежна буря, а на небето почти нямаше облаци и той не можеше да говори езика им. Разтърси глава. Трябваше първо да убият носорог.

Щом ги доближиха, Джондалар се стурна напред, за да се опита да изпревари последния изоставаш – млад носорог, който не бе съвсем пораснал и на когото му бе малко трудно да тича заедно с другите.

Високият мъж изфуча напред, развика се и размаха ръце, за да привлече вниманието на животното и да го накара да се отклони или забави. Но младокът се носеше на север със същата праволинейна решителност като останалите и не му обърна внимание. Изглеждаше, че мъчно ще отвлекат вниманието на някое животно, и това го разтревожи. Бурята се задаваше по-бързо, отколкото си мислеше.

С крайцеца на окоото си забеляза, че Джетамио го е настигнала, и се изненада. Сега накуцването и бе по-забележимо, но тя се движеше бързо. Без да съзнава, Джондалар одобрително поклати глава. Останалите членове на ловната група бягаха и се опитваха да заобиколят едно животно и да подплашат другите. Но носорозите не бяха като стадните животни, които са общителни и лесно се водят или подплашват, и разчитат многобройността им да им осигури безопасност и оцеляване на рода. Косматите носорози бяха независими, своенравни създания, които рядко се събираха в групи, по-големи от едно семейство, и бяха опасно непредвидими. С тях ловците трябваше да се нащрек.

По мълчаливо съгласие ловците се скупчиха около младока, който се мъкнеше най-подир, но виковете на бързо заобикалящата го група нито го забавиха, нито го накараха да се разбърза. Накрая Джетамио привлече вниманието му, като свали качулката си и я размаха пред него. Той се забави, извърна глава към плющенето и явно се поколеба.

Това даде възможност на ловците да го обградят. Разпръснаха се около звяра, тези, които имаха тежки пики, го наближиха, а хората с леки копия образуваха външен кръг, готови, ако се наложи, да се втурнат в защита на по-тежко въоръжените. Носорогът спря. Изглежда не съзнаваше, че останалите от групата му се движат бързо напред. Сетне пак тръгна в доста бавен бяг, като се отклони към веещата се на вятъра качулка. Джондалар се придвижи по-близо до Джетамио и забеляза, че Доландо направи същото.

После един младеж, същият, който стоеше на лодката, размаха качулката си и се втурна пред тях към животното. Обърканият носорог прекъсна стремителното си втурване към младата жена и сменяйки посоката, хукна след мъжа. По-голямата подвижна мишена беше по-лесна за следване дори при неговото лошо зрение. Присъствието на толкова много ловци объркваше силно развития му нюх. Точно се бе доближил и друга бягаща фигура се стрелна между него и младежа. Косматият носорог пак поспря, опитвайки се да определи коя от подвижните цели да преследва.

Смени посоката и се хвърли след втория, който бе тъй мъчително

близо. Но тогава се намеси друг ловец, размахал голям кожен плащ, и щом младият носорог го догони, пред него пробяга още един, който ми-на тъй близо, че раздвижи дългата червеникава козина на муцуната му. Носорогът вече бе повече от объркан – той бе ядосан, убийствено ядо-сан. Изпръхтя, зарови с крак земята и като видя още една от дразнешите го бягащи фигури, се втурна с цялата си бързина към нея.

Младежът от речните хора с мъка поддържаше дистанцията и кога-то свърна, носорогът също свърна след него. Но животното вече се умо-ряваше. Беше преследвало един след друг досадните бегачи насам-на-там, без да успее да стигне някого. Когато следващият размахващ качул-ка ловец се втурна пред косматия звяр, той се спря, наведе глава, докато големият му преден рог не докосна земята, и се съсредоточи върху на-куцващата фигура, която се движеше точно извън обсега му.

Джондалар се хвърли към него с високо вдигната пика. Трябваше да го убие, преди запъхтеният носорог да си поеме дъх. Доландо се приближи от другата страна със същото намерение, а още няколко идва-ха към него. Джетамио размаха качулката си и внимателно се доближи, опитвайки се да задържи вниманието на животното. Джондалар се надя-ваше то да е толкова изморено, колкото изглеждаше.

Вниманието на всички бе насочено към Джетамио и носорога. Джондалар не знаеше какво го накара да погледне на север – може би някакво периферно движение.

– Внимавай! – викна той и се хвърли напред. – От север, носорог!

Но за останалите действия му изглеждаха необясними. Те не раз-бираха виковете му. Не виждаха разгневения женски носорог, който се носеше към тях с приведен доземи рог.

– Джетамио! Джетамио! На север! – развика се пак той, като разма-ха ръка и посочи с пиката.

Тя погледна на север в посоката, сочена от него, и изпищя предуп-редително към младежа, когото носорожката застрашаваше. Останалите се втурнаха да му помогнат и за миг забравиха младока. Дали си бе от-починал или го ободри миризмата на нападащата женска, но изведнъж младият мъжкар се хвърли към тази, която тъй предизвикателно близо размахваше качулката си.

Джетамио имаше късмет, че бе толкова близо. Той нямаше време да набере скорост или инерция и изпръхтяването му, когато започна на-падението си, привлече обратно вниманието и а също и вниманието на Джондалар. Тя се хвърли назад, избегна рога на носорога и побягна след него. Носорогът се забави и се заглежда за мишената, която бе

пропуснал, без да забелязва високия мъж, който скъсяваше разстоянието помежду им с големи скокове. После вече бе твърде късно. Малкото око загуби напълно способността си да забелязва. Джондалар втична тежката пика в уязвимия отвор и я заби в мозъка. В следващия миг носорогът загуби изцяло зрението си, защото младата жена хвърли копие то си в другото му око. Животното изглеждаше изненадано, после се препъна, падна на колене и щом животът го напусна, се просна на земята.

Разнесе се вик. Двамата ловци се озърнаха и спринтираха с все сила в различни посоки. Към тях се носеше напълно порасналата женска носорожка. Но тя се забави, като наближи младака, пробяга още няколко крачки, преди да спре и се върна към младия мъжкар, който лежеше на земята със стърчащи от двете очи копия. Подбутна го с рога си, за да го накара да стане. После завъртя глава насам-натам и премести тежестта си от крак на крак в нерешителност.

Някои от ловците се опитаха да привлекат вниманието и, като размахаха качулки и плащове, ала тя или не ги видя, или реши да ги пренебрегне. Побутна пак младия носорог и сетне в отговор на някакъв по-дълбок инстинкт отново тръгна на север.

* * *

– Да знаеш, Тонолан, малко остана. Но тази женска беше решила да върви на север, изобщо не смяташе да остане.

– Мислиш, че се задава сняг? – попита Тонолан и погледна лапата си, а после разтревожения си брат. Джондалар кимна.

– Само че не знам как бих могъл да обясня на Доландо, че ще е по-добре да тръгнем, преди да дойде бурята, след като на небето почти няма облаци... дори и да можем да говорим езика им.

– От няколко дни ми мирише на сняг. Сигурно здравата ще натрупа.

Джондалар беше сигурен, че температурата продължава да пада, а на другата сутрин, когато му се наложи да строши тънкия слой лед в чашата чай, оставена близо до огъня, вече го знаеше. Опита се пак да обясни безпокойството си, наглед безуспешно, и нервно огледа небето за по-явни признаци за промяна на времето. Когато видя кълбестите облаци да преливат иззад планините и да изпълват синята купа на небето, щеше да се почувства по-спокоен, ако не беше неизбежната заплаха, която те представляваха.

При първия белег, че вдигат лагера, той събори собствената си

палатка и подреди самарите – своя и на Тонолан. Доландо се усмихна и кимна на готовността му, после направи жест към реката, а в усмивката му прозираше нервност и дълбоко в очите му бе стаена тревога. Напрежението на Джондалар нарасна, когато видя бушуващата река и как дървеният съд се повдига и пропада, като опъва въжетата.

Физиономиите на мъжете, които, взеха самарите му и ги оставиха близо до нарязаните и замръзнали парчета от носорога, бяха по-безизразни, ала в тях Джондалар не видя и нищо окуражаващо. И колкото и да бързаше да се махнат, дважд по-силно се безпокоеше за начина им на придвижване. Чудеше се как смятат да качат Тонолан в лодката и се върна да види може ли да помогне с нещо.

Джондалар наблюдаваше как бързо и ефикасно разтурват лагера, знаейки, че понякога най-добрата помощ, която някой може да предложи, е просто да не се пречка. Беше започнал да забелязва някои детайли в облеклото, които отличаваха хората, които се наричаха Шамудои и издигнаха палатки на земята, от Рамудои – тези, които останаха на лодката. Въпреки това те не му се виждаха като различни племена.

Те общуваха помежду си без напрежение и с много шегги, без да прибъгват до изтънчената учтивост, обикновено прикриваща подмолните напрежения при среща на две различни племена. Изглежда говореха един и същ език, споделяха всичките си трапези и добре работеха заедно. Забеляза обаче, че на земята изглежда Доландо ръководи, докато хората на лодката се обръщаха към друг човек за указания.

От палатката се показа лечителят, следван от двама души, които носеха Тонолан на хитроумна носилка. Два колеца от елшовата горичка на хълмчето бяха увързани с много дълго въже от лодката, което образуваше между тях подложка, към която раненият мъж бе сигурно привързан. Джондалар се забърза към тях и забеляза, че Рошарио започва да разгражда високата кръгла палатка. Нервните погледи, които тя хвърляше към небето и реката, убедиха Джондалар, че тя не се радва на предстоящото пътешествие повече от него.

– Тези облаци изглеждат пълни със сняг – рече Тонолан, когато брат му се появи и закричи край носилката. – Върховете на планините не се виждат, изглежда на север вече вали сняг. Да ти кажа, от това положение човек има друг поглед към света.

Джондалар погледна облациите, които изпълзяваха иззад планините, скриваха замръзналите върхове и се претъркулваха един през друг като се блъскаха и изместваха, бързайки да изпълнят ясното синьо пространство над главите им. Смръщеният Джондалар изглеждаше почти тъй

застрашителен, колкото небето, и веждите му бяха свити тревожно, но той се опита да прикрие опасенията си.

– Това ли ти е извинението, задето се излежаваш? – рече и опита да се усмихне.

Щом стигнаха ствола, който се подаваше навътре в реката. Джондалар изостана и загледа как двамата речни мъже балансират заедно с товара си по нестабилното паднало дърво и насочват носилката по още понесигурното подвижно мостче. Стана му ясно защо Тонолан е здраво привързан към носилката. Последва ги, като с мъка запази равновесие и загледа мъжете с още по-голямо уважение.

Няколко бели снежинки вече се бяха процедили от надвисналото сиво небе, когато Рошарио и Шамуд дадоха здраво увързаните денкове с кожи и пръти – голямата палатка – на двама Рамудои да ги занесат на борда и самите те тръгнаха по ствола. Реката отразяваше настроението на небето и яростно надигаше мъгните си води. Увеличената влага в планините даваше да се знае за нея надолу по течението.

Стволът се клатушкаше с различен ритъм от лодката и Джондалар се приведе да подаде ръка на жената. Рошарио го погледна с благодарност и пое ръката му, за да бъде почти издърпана от последната стъпенка вътре в лодката. Шамуд също не се стесни да приеме помощта и благодарният поглед на лечителя бе не по-малко искрен от погледа на Рошарио.

Един човек все още беше на брега. Той освободи едно от акостиращите въжета, пробяга по ствола и се качи на борда. Подвижното мостче бе бързо издърпано. Натезалият съд, който се опитваше да се отскубне и да поеме по течението, сега се задържаше само от едно въже и от дългите весла в ръцете на гребците. Въжето се изплъзна с рязко придърпване и плавателният съд подскочи, усетил свободата. Джондалар яко сграбчи борда и съдът се заиздига и заклатушка по главното течение на Сестрата.

Бурята бързо се засилваше и въртящите се снежинки влошиха видимостта. Плаващи предмети и отломки се носеха край тях с различна скорост – тежки, подгизнали стволоче, сплетени храсти, подути трупове и тук-там по някой малък айсберг, който караше Джондалар да се страхува от сблъскване. Той гледаше как брегът се плъзга покрай него и взорът му попадна на елшовата горичка на високото хълмче. Нещо привързано към едно от дърветата се развяваше на вятъра. Един внезапен порив го освободи и го понесе към реката. Когато цопна в нея, Джондалар изведнъж разбра, че твърдата кожа с тъмни петна е лятната му туника.

Дали през цялото време се е ветреела на това дърво? Тя плава известно време, докато подгизна, и потъна.

Тонолан беше освободен от носилката и го облегнаха на борда на лодката. Беше блед, болеше го и се страхуваше, но се усмихваше бойко на Джетамио, която беше до него. Джондалар се настани до тях и се намръщи, като си припомни как се бе уплашил и паникьосал. После се сети за невероятната си радост, когато за пръв път видя лодката да се приближава, и пак се зачуди откъде бяха разбрали, че е там. Една мисъл го поразя: дали тази кървава, развяваща се на вятъра туника не им бе казала къде да търсят? Но откъде знаеха къде точно да пристигнат? И то с Шамуд?

Лодката се тресеше в бушуващата вода и като огледа добре конструкцията и, Джондалар се заинтригува от здравия съд. Дъното изглеждаше направено от твърд материал – цял издълбан дървесен ствол, по-широк в средата. Лодката бе направена по-широка с редица дъски. Те се припокриваха, бяха привързани една за друга по дължината на бордовете и се съединяваха отпред на носа. През определено разстояние бордовете бяха укрепени и между тях бяха поставени талпи за седалки на гребците. Те тримата бяха пред първата седалка.

Очите на Джондалар проследиха структурата на плавателния съд и прескочиха на ствола, който стърчеше от носа. После погледна по-назад и сърцето му издумка. Близо до носа за преплетените клони на ствола на дъното на лодката се бе закачила една кожена лятна туника, потъмняла от кръв.

Уини, не бъди такава лакомия – смъмри я Айла, като гледаше как сламено жълтият кон излочва последните капки вода от дъното на дървената купа. – Ако изпиеш всичко, ще трябва да топя още лед.

Кобилката изпръхтя, разтърси глава и пак пъхна нос в купата. Айла се разсмя.

– Щом си толкоз жадна, ще натроша още лед. Идваш ли с мен?

Постоянната насоченост на мисълта към младия кон и бе станала навик. Понякога тя се свеждаше просто до умствени представи и често до изразителния език на жестовете, позите и израженията на лицето, с които бе най-привикнала, но тъй като младото животно реагираше преди всичко на звука на гласа и, Айла започна да говори повече. За разлика от останалия Клан, множество звуци и модуляции и се отдаваха с лекота. Единствено синът и бе способен да съперничи на способностите и. Двамата си играеха, като подражаваха на безсмислените срички на другия, а някои от тези срички бяха започнали да придобиват значение. В непрекъснатите и разговори с коня тази тенденция се задълбочи към сложни думи. Тя имитираше звуците на животните, измисляше нови думи от вече познатите комбинации от звуци и дори включваше някои от безсмислените срички от игрите със сина си. Тъй като нямаше кой да я изгледа неодобрително, загдето прави ненужни звуци, нейният устен речник набъбна, макар че бе разбираем само за нея и, в по-особен смисъл, за коня и.

Айла омота кожените навои и рошавия шнур от конски косми, нахлузи росомаховата качулка и завърза дланобраните си. Промуши ръка през дланния разрез, за да затъкне прашката в пояския ремък и привърза кошницата на гърба си.

После взе един пикел – дълга кост от преден конски крак със спирална пукнатина, останала, от изваждането на костния мозък, и заострена чрез отцепване и търкане върху камък – и излезе.

– Хайде, Уини, идвай – прикани я. Отметна настрани тежката зуброва кожа, която по-рано и служеше за навес, а сега бе прикрепена към забити в пръстения под на пещерата колове, за да служи като ветробран. Конят излезе в тръс и тръгна след нея по стръмната пътека. Зад завоя силният вятър я заблъска, докато тя вървеше по замръзалия поток. Намери едно място, където ронливият кристал на окования в лед поток

изглежда можеше да бъде строшен, и започна да сече малки късчета и големи парчета.

– Много по-лесно е да загребеш една купа сняг, отколкото да сечеш лед за вода, Уини рече тя, пълнейки кошницата с лед. Спря, за да добави малко плавеи от купчината в основата на стената и си помисли какъв късмет има с дървата – както за топенето на леда, така и заради отоплението.

– Тук зимите са сухи, пък и по-студени. Липсва ми снегът, Уини. Това, дето тук се носи из въздуха, изобщо не го чувстваш като сняг, само усещаш, че е студено.

Натрупа дървета близо до огнището и изтърси леда в една купа. Премести я по-близо до огъня, за да разтопи леда, преди да го сложи в коженото гърне, в което трябваше да има малко течност, за да не обгори, когато го сложи на огъня. После огледа уютната си пещера, из която бяха пръснати няколко предмета в различен стадий на готовност и се зачуди над кой от тях да се труди през деня. Беше неспокойна. Нищо не я привличаше, докато не забележа няколкото нови копия, които бе привършила наскоро.

Май ще ида на лов, помисли. Отдавна не съм била в степта. Тия обаче не мога да ги взема, намръщи се. Няма да ми свършат никаква работа. Никога няма да стигна толкова близо, че да ги използвам. Просто ще си взема прашката и ще се поразходя. Напълни една гънка на връхната си дреха с обли камъни от купчината, която бе натрупала в пещерата за, в случай че хиените се върнат. Добави дърва в огъня и излезе от пещерата.

Когато Айла се закатери по стръмния склон от пещерата към степите, Уини се опита да я последва, после нервно изцвили подире и.

– Не се тревожи Уини. Няма да се бавя. Нищо ти няма.

Щом стигна върха, вятърът дръпна качулката и и се опита да я отмъкне. Тя я нахлузи отново и затегна връвта, сетне се дръпна от ръба и се огледа. Изсъхналият и прегорял летен пейзаж изглеждаше преливащ от живот в сравнение със съсухрената замръзнала пустош на зимните степи. Острият вятър пееше погребална песен, като извиваше тънък пронизителен хленч, който ту прерастваше в плачлив писък, ту спадаше до куха приглушена въздишка. Той помиташе жълтеникавата земя до голо, вдигаше вихрушки от сухия зърнист сняг, от побелелите панини и захвърляше вледенените снежинки – пленници на надгробното му ридаене, отново във въздуха.

Носещият се сняг стържеше като пясък и изгаряше до кръв лицето

и с абсолютната си студенина. Айла придърпа качулката ниско над очите си, приведе глава и тръгна срещу острия североизточен вятър през превитата до Земята суха остра трева. Ноздрите и се слепнаха, а гърлото я заболя, защото студеният въздух изсушава влагата. Един свиреп порив я свари неподготвена. Тя се задави, разкашля се, захриптя и устата и се напълни с хрочки. Плуона и видя, как плюнката замръзна във въздуха, удари се в твърдата като скала земя и отскочи.

Какво правя тука, помисли си. Не знаех, че може да бъде толкова студено. Връщам се.

Обърна се и замръзна на място, като за миг забрави страхотния студ. Оттатък долината вървеше малко стадо космати мамути – огромни подвижни могили с тъмна червеникавокафява козина и дълги извити бивници. Голата, неплодна на вид земя бе техният дом. Грубата трева, прегоряла до хрупкаво от студа, за тях бе животворна храна. Но пригостили се да живеят в такава околна среда, те бяха загубили способността си да живеят в каквато и да е друга. Дните им бяха преброени. Щяха да оцелеят само докато съществуваше ледникът.

Айла ги гледаше омагьосана, докато неясните очертания се разтвори в снежната вихрушка. Сетне се разбърза и щом слезе под ръба и остана на завет от вятъра, се почувства щастлива. Спомни си, че бе изпитала същото усещане, когато откри своето обиталище. Какво щях да правя, ако не бях намерила тази долина? Като стигна площадката пред пещерата, прегърна кобилката, а сетне отиде до ръба и огледа долината. Там снегът бе малко по-дълбок, особено на местата, където имаше навети преспи, но бе също тъй сух и студен.

Ала долината предлагаше защита от вятъра и пещера. Без тях, без кожата и огъня тя нямаше да оцелее – не беше някое рунтаво същество. Както стоеше на площадката, вятърът донесе до ушите и вълчи вой и джавкане на диво куче. В ниското една полярна лисица прекоси по леда замръзвания поток и застина на място, а бялата и козина почти я скри от погледа. Айла забеляза някакво движение в долината и разпозна очертанията на пещерен лъв. Светлокафявата му козина – дебела и плътна – бе изсветляла почти до бяло. Четириногите хищници се пригаждаха към средата на своите жертви. Айла и подобните ней пригаждаха средата към себе си.

Айла се стресна от бухукащия кикот, който се раздаде наблизо, и видя над себе си застанала на ръба на клисурата хиена. Потръпна и по-сегна за прашката си, но любителят на мърша тръгна по ръба на клисурата с характерните си повлечени големи крачки, а сетне свърна към

откритата степ. Уини доближи, меко изцвили и нежно я побутна. Айла придърпа по-плътно към себе си кафеникавото наметало от конска кожа, прегърна Уини през врата и се върна в пещерата.

* * *

Айла лежеше в коженото си легло, гледаше познатите очертания на скалата над себе си и се чудеше защо се е разбудила изведнъж. Повдигна глава и погледна към Уини. Нейните очи също бяха отворени и тя гледаше към жената, но без признаци за тревога. Въпреки това Айла бе сигурна, че нещо се е променило.

Уви се в кожата си – не и се искаше да напусне топлината им – и на струящата през отвора над входа на пещерата светлина огледа дома, който си бе изградила. Наоколо бяха разпръснати различните и начинания, ала покрай стената от другата страна на стойката за сушене имаше непрестанно растяща купчина завършени предмети. Бе гладна и погледът и се върна на стойката. Беше наляла извлечената от коня мазнина в чисти черва, като от време на време ги бе удряла и извивала, и сега малките бели кремвирши се кандилкаха в непосредствена близост до сушените билки и подправки, окачени за корените.

Това я накара да помисли за закуската. Бульон от сушено месо, малко мазнина за разкош, подправки, може би малко зърно, сушени боровинки. Бе твърде будна, за да остане в леглото и отметна завивките настрана. Бързо завърза наметалото и нозебраните, после пресегна да издърпа от леглото още топлатата от тялото и рисова кожа и се забърза да излезе, за да се изпикае от по-далечния ъгъл на площадката. Дръпна встрани ветробрана и дъхът и секна.

През нощта острите ъглести контури на скалната площадка бяха смекчени от дебело бяло одеало. То искреше с равномерен блясък и издутата му мека козина отразяваше прозрачното синьо небе. Трябваше и още един миг, за да разбере по-изумителната промяна. Въздухът беше спокоен. Нямахме вятър.

Тъй като долината се бе сгушила в район, където по-влажните континентални степи отстъпваха пред сухите льосови степи, тя носеше белезите и на двата климата, като за момента бе надделял южният. Дълбокият сняг напомняше за зимните условия, които бяха обичайни за местността около пещерата на Клана, и това напомни на Айла за дома.

– Уини! – извика. – Излез! Валяло е! За разнообразие наистина е валяло!

Изведнъж си спомни защо бе излязла от пещерата и, като се втурна

към отдалечения край на площадката, направи девствени дири в чистата белота. На връщане видя как младият кон предпазливо стъпи в безплътната материя, наведе глава да я подуши и изпръхтя над странната студена повърхност. Погледна Айла и леко изцвили.

– Хайде, Уини. Нищо няма да ти направи.

Никога по-рано кобилата не бе виждала такова изобилие от дълбок сняг. Беше привикнала вятърът да го издухва или да се натрупва в преспи. Когато направи втора предпазлива стъпка, копитото и потъна и тя пак изцвили към жената, сякаш я молеше да я успокои повторно. Айла поведе младото животно, докато то се почувства по-спокойно, и после започна да се смее на лудориите му – естественото любопитство на кобилката и усещането за забавление взеха връх. Скоро Айла проумя, че не е облечена подходящо за дълъг престой извън пещерата. Беше студено.

– Влизам да си направя малко горещ чай и нещо за ядене. Само че водата е малко, ще трябва да донеса малко лед, – и се разсмя. – Няма защо да дялкам лед от реката. Мога просто да загреба една купа сняг! Уини, какво ще кажеш за топла ярма тази сутрин?

След като се нахраниха, Айла се облече топло и излезе. Без вятър навън бе почти меко, а най-приятното от всичко беше добре познатият сняг но земята. Тя напълни с него купи и кошници, внесе ги в пещерата и ги постави близо до огъня, за да се разтопят. Беше толкова по-лесно от трошенето на лед, че реши да използва малко, за да се измие. Имаше навика зиме да се мие редовно с разтопен сняг, ала сега бе достатъчно трудно да се натроши необходимият за питейна вода и готвене лед. Миенето беше позабравен лукс.

Подсили огъня с дърва от купчината в дъното на пещерата, почисти снега от натрупаните отвън резервни подпалки и донесе още дърва.

Да можех да натрупвам водата както дървата, помисли си, като гледаше съдовете с топящ се сняг. Не знам колко ще продължи, преди вятърът да задуха отново. Излезе за нов наръч дърва, като взе една купа, за да разчисти снега. Загреба с купата, обърна я до дървата и забеляза, че когато я махна, снегът запази формата си. Чудя се... Защо пък да не мога да натрупам сняг по този начин? Като купчина дърва?

Идеята разпали ентузиазма и и скоро по-голямата част от неутъпкания сняг от площадката бе натрупан до стената близо до входа на пещерата. После тя пое по пътеката към брега. Уини се възползва от почистената следа, за да слезе до ливадата. Очите на Айла блестяха, а бузите и розовееха, когато спря и се усмихна със задоволство при вида на

снежната могилка току до пещерата и. Видя, че един малък участък на края на площадката не е напълно почистен и решително се отправи натам. Огледа отвисоко долината и се размя на Уини, която си проправяше път през непривичните преспи с високи изящни стъпки.

Като погледна назад към снежната купчина, се спря и чудата усмивка повдигна крайчеца на устните и. Хрумна и странна идея. Голямата купчина сняг беше направена от много издутини с формата на купа и от мястото, където стоеше, се очертаваше едно лице. Загреба още малко сняг, върна се до купчината, изтупа я на нужното място и се дръпна назад да оцени ефекта.

Ако носът беше малко по-голям, щеше да изглежда досущ като Брун, помисли тя и загреба още сняг. Постави го на място, изгреба един улей, заравни една издуптина и пак отстъпи назад, за да оцени творението си. В очите и заблестяха палави пламъчета.

– Здравей, Брун – махна тя и усети леко огорчение. Истинският Брун не би одобрил тя да нарича с неговото име една купчина сняг. Имената бяха твърде важно нещо, за да се дават така, без да се мисли. Е, ама пък наистина му прилича. При тази мисъл тя се разкикоти. Макар че може би трябва да бъде по-учтива. Не подобава една жена да поздравява водача като че ли и е брат. Трябваше да поискам разрешение, помисли си и, като започна да усъвършенства играта си, седна пред снежната купчина и се загледа в земята – правилната поза, в която една жена от Клана трябваше да застане, когато моли за разговор с някой мъж.

Усмивайки се вътрешно на ролята, която играеше, Айла седеше тихо с наведена глава, сякаш наистина очакваше да усети потупване по рамото – сигналът, че и е позволено да говори. Мълчанието ставаше трудно поносимо, а каменната площадка беше студена и твърда. Тя започна да мисли колко странно е да седи тук. Снежният образ на Брун не би я потупал по рамото, тъй както и самият Брун не го бе сторил последния път, когато тя седна пред него. Тя току-що беше прокълнатата, колкото и несправедливо да бе това, и искаше да помоли стария водач да пази нейния син от яростта на Брод. Ала Брун се бе извърнал от нея, беше твърде късно – тя вече бе мъртва. Изведнъж игрилото и настроение се изпари. Стана и се втренчи в снежната скулптура, която бе направила.

– Ти не си Брун! – яростно размахна ръце, като разруши тази част, която тъй внимателно бе оформила. Яростта напираше в нея. – Ти не си Брун! Ти не си Брун!

Заудря с ръце и крака снежната купчина, премахвайки и най-

малката прилика с човешко лице.

– Никога няма да видя Брун отново. Никога няма да видя Дърк. Никога вече няма да видя никого, никога! Аз съм сам-самичка – от устните и се изтръгна пронизителен стон и отчаян хлип. – О, защо съм съвсем сама?

Тя рухна на колене, легна в снега и усети как горещите сълзи се изстудяват на лицето и. Привлече студената влага към себе си, изтърка се в нея, отдаде се на вкочаняващото и докосване. Искаше да се зарови, да се покрие с нея и да замрази болката, гнева и самотата. Когато започна да трепери, затвори очи и се опита да игнорира студа, който започваше да се просмуква в костите и.

После усети нещо топло и влажно на лицето си и чу мекото конско изцвилване. Опита се да игнорира и Уини. Младото животно я побутна повторно. Айла отвори очи и видя големите тъмни очи и дългата муцуна на степния кон. Пресегна се, обви с ръце врата на кобилката и зарови лице в рунтавата и козина. Щом я пусна, кобилата изцвила меко.

– Искаш да стана, така ли, Уини?

Конят поклати глава надолу нагоре, сякаш разбираше. Поне на Айла и се искаше да вярва в това. Инстинктът и за оцеляване винаги бе бил силен. Трябваше нещо повече от самотата, за да се предаде. Израснала в Клана на Брун, макар и обичана, тя цял живот бе била самотна по най-различни начини. Винаги се бе отличавала. Водещата сила беше любовта и към другите. Тяхната нужда от нея – на Иза, когато се разболя, на Креб, когато остаря, на малкия и син – даваше смисъл и цел на живота и.

– Права си, по-добре да ставам. Не мога да те оставя сама, Уини, а тук съвсем се намокрих и измръзнах. Ще си сложа нещо сухо. После ще ти направя топла ярма. Нали я обичаш?

* * *

Айла гледаше как двата полярни лисугера се зъбят и хапят един друг в битка за женската лисица и надушваше силната миризма на разгонените мъжкар чак от височината на скалната си площадка. През зимата са по-красиви, лете са просто убито кафяви. Ако искам да имам бяла кожа, сега му е времето, помисли тя, но не се помръдна да вземе прашката си. Единият мъжкар надделя и поиска наградата си. Щом и се качи, лисицата оповести акта му с дрезгав вик.

Тя издава такъв звук, само когато се чифтосват. Чудя се дали това и харесва или не. Аз никога не съм го харесвала, даже и след като

престана да ме боли. Само че другите жени го харесват. Защо съм толкова различна? Само защото не харесвах Брод? Защо пък това трябва да значи нещо? Тази женска лисица харесва ли тоя мъжкар? Харесва ли и това, което той прави? Не бяга.

Не за пръв път Айла се въздържаше да ловува, за да наблюдава лисици и други месоядни животни. Често прекарваше цели дни, като наблюдаваше плячката, която нейният тотем и бе разрешил да преследва, изучаваше навичките и обиталищата и и бе открила, че това са много интересни създания. Мъжете от Клана изучаваха лова, като практикуваха главно с тревопасни животни, животни за ядене и макар да можеха да проследят и да убият и месоядни животни, когато имаха нужда от топла кожа, те не бяха любимата им плячка. Те не притежаваха тази специална връзка с животните, която притежаваше Айла.

Макар да ги познаваше добре, те все още я впечатляваха, но бързо пърцащият лисугер и пищащата лисица я накараха да се замисли за нещо повече от ловуването. Всяка година късно зиме те се събираха по този начин. Напролет, когато кожухът и стане кафяв, тази лисица щеше да се окоти. Чудя се дали ще остане тук под костите и плавея или ще си изрови дупка някъде другаде. Надявам се да остане. Тя ще ги откърми, после ще им дава бебешка храна, полусудьвана от самата нея. След туй ще носи мъртви животни – мишки, къртици, птици. Понякога и заек. Когато бебетата пораснат, ще им носи все още живи животни и ще ги научи да ловуват. До есента ще бъдат почти израсли и следващата зима лисиците ще пишат по същия начин, когато лисугерите им се качват.

Защо го правят? Защо се чифтосват така? Мисля, че той започва нейните бебета. Ако, за да ги роди, и трябва само да погълне един дух, както винаги ми разправяше Креб, защо се чифтосват така? Никой не мислеше, че ще имам бебе. Казвах, че духът на моя тотем е много силен. Но аз родих. Ако Дърк е бил започнат, когато Брод направи това с мен, не е имало никакво значение дали тотемът ми е силен.

Хората обаче не са като лисиците. Те не раждат бебета само през пролетта, жените могат да ги имат по всяко време. И жените и мъжете не се чифтосват само през зимата, те го правят през цялото време. Жената обаче няма бебе всеки път. Може би Креб също е прав. Може би духът на мъжкия тотем трябва да влезе в жената, но тя може да не го погълне. Мисля, че той го слага вътре, когато се чифтосват, със своя орган. Понякога тотемът и го отхвърля, а понякога той зачева нов живот.

Мисля, че не ща бяла лисича кожа. Ако убия една, другите ще се махнат, а аз искам да видя колко малки ще има тя. Ще убия тази белка,

която видях надолу по рекичката, преди да стане кафява. Кожата и е бяла и по-мека и черният крайчец на опашката и ми харесва.

Само че тази малка белка е тъй дребна, че от кожата и едва ли ще стане и един дланобран, а напролет и тя ще има бебета. Следващата зима белките сигурно ще са повече. Май днес няма да ловувам. Мисля вместо това да довърша тази купа.

На Айла не и хрумна да се зачуди защо си мисли за създавания, които могат да бъдат в нейната долина следващата зима, когато тя се канеше да отпътува през пролетта. Все повече свикваше със самотата си, освен вечер, когато добавяше нова рязка на гладката пръчка и я поставяше върху нарастващия куп рабоши.

* * *

С opakото на ръката Айла се опита да отмахне сплъстения мазен кичур коса от лицето си. В момента разцепваше един дървесен корен, за да прави голяма мрежеста кошница, и не можеше да прекъсне работа. Изпробваше нови техники на плетене, като използваше разнообразни материали и комбинации, та да получи различни фактури и бримки. Процесът на плетене, съединяване и връзване и направата на ленти, върви и въжа до такава степен бе обсебил вниманието и, че бе престанала да се интересува от каквото и да било друго. Макар понякога готовите предмети да бяха неизползваеми и чат-пат смешни, тя бе направила някои изненадващи нововъведения, които я бяха окуражили да продължава експериментите. Хвана се, че плете и заплита почти всичко, което и паднеше в ръцете.

От ранно утро разработваше една особено сложна техника на сплитане и разбра, че е станало вечер чак когато Уини влезе и провря муцуна иззад кожения ветробран.

– Кога стана толкова късно, Уини? Даже нямаш вода в купата – рече тя, като стана и се разкърши, защото се бе вдървила от много седене на едно място. – Трябва да приготвя нещо да ядем, пък се и канех да сменя подложката за спане.

Младата жена се засуети наоколо, измъкна свежо сено за коня и за плитката канавка под леглото си, като изгърси старата трева от площадката. Разтроши ледената коричка, за да извади сняг от натрупаната до входа на пещерата купчина, и пак се зарадва, че разполага с нея. Забеляза, че не е останало много и се зачуди колко още ще изкара, без да и се налага да взима вода отдолу. Поспори сама със себе си дали да донесе достатъчно вода за пране и като си помисли, че друг случай може да не

се появи чак до пролетта, донесе достатъчно и да си измие косата.

Докато готвеше яденето, ледът се топеше в сложените край огъня купи. Работеше, а мислите и все се връщаха към техниките на работа с влакна, които толкова я бяха обсебили. След като се нахрани и изми съдовете, започна да разчесва влажната си коса с една клонка и с пръсти, докато не забеляза изсушената лугачка, с която разплиташе и разчесваше влакнестите кори, използвани за плетене. Редовното разчесване на Уини и бе дало идеята да използва лугачката при подготвянето на влакнестия материал и следващата естествена стъпка бе да я опита на собствената си коса.

Резултатът я задоволи. Гъстите златисти кичури станаха меки и гладки. По-рано не бе обръщала особено внимание на косата си, като се изключи миенето от време на време, и обикновено я носеше отметната зад ушите и вчесана на път горе-долу по средата. Вчеса я напред, за да я огледа на светлината на огъня и си спомни, колко често Иза и казваше, че косата е най-красивото у нея. Цветът е наистина хубав, помисли, но още по-привлекателна беше структурата и, гладките дълги нишки. Без да усети, започна да сплита част от нея в дълга плитка.

Завърза на края парче сухожилие и започна да сплита друга част. Хрумна и колко странно ще се види някому, че прави върви от собствената си коса, но не се замисли за дълго и скоро цялата и глава беше покрита с множество дълги плитки. Разклати глава насам-натам и се усмихна на непривичното усещане. Плитките и харесаха, ала не можеше да ги затыква зад ушите си и постоянно падаха на лицето и. След няколко опита намери начин да сплете и върже на главата си тези, които падаха отпред, но понеже и харесваше да ги клатушка, остави страничните и задните плитки да падат свободно.

Отначало я привлече непривичното, но след туй удобството я убеди да остави косата си на плитки. Така тя си стоеше на място. Не се налагаше да отмята свободните кичурчета от лицето си. И какво значение имаше, че някой може да я помисли за странна? Щом и харесваше, можеше да прави шнулове от косата си – трябваше да се харесва единствено на себе си.

Не след дълго снегът на площадката се свърши, но вече не и се налагаше да троши лед, за да стигне до водата. Достатъчно сняг се бе задържал в преспите. Първия път, когато слезе за сняг, забеляза, че под пещерата той е покрит със сажди и пепел от огъня. Тръгна нагоре по замръзвания поток, за да намери по-чист участък, но когато влезе в тясното ждрело, любопитството я подтикна да продължи.

Никога не бе плувала нагоре по реката, колкото можеше. Течението беше силно, пък и нямаше нужда. Но ходенето не изискваше усилия, като се изключи това, че трябваше да внимава къде стъпва. В ждрелото, където ниските температури бяха застигали водните пръски, а големите налягания бяха оформили скалите, ледените фантазии бяха създали една приказна страна. Тя се усмихваше от удоволствие при вида на чудесните образования, но се оказа неподготвена за гледката, която я очакваше.

Беше вървяла доста и вече мислеше да се връща обратно. На дъното на сенчестото ждрело бе студено и ледът допринасяше за това усещане. Тя реши да иде само до следващия завой на реката. Когато го стигна, спря и зяпна, поразена. Зад завоя стените на ждрелото се събираха и образуваха каменна стена, която стигаше високо горе чак до степените и по която се спускаха блестящите ледени сталактити на замръзналия водопад. Твърд като скала, но бял и студен, той изглеждаше като зрелищно отражение, като пещера, обърната с вътрешността навън.

Величието на масивната, ледена скулптура спираше дъха. Цялата мощ на водата, скована от примката на зимата сякаш бе готова да се хвърли върху и, Ефектът бе зашеметяващ, но тя стоеше като прикована, пленена от неговото великолепие. Потрепера при мисълта за възприятата сила. Преди да си тръгне, и се стори, че вижда блестяща капчица вода на върха на една дълга ледена шушулка и потрепера от по-пронизваща хладина.

* * *

Айла се събуди от хладните появявания на вятъра. Погледна и видя отсрещната стена извън входа на пещерата и плющиящия около единия колец ветробран. Оправи го и подложи за малко лицето си на вятъра.

– Става по-топло, Уини. Вятърът не е тъй студен, сигурна съм.

Конят наостри уши и погледна очаквателно жената, но това се окажа просто разговор. Нямаше нито сигнали, нито звуци, които да изискват отговор от младата кобила: нямаше привикващи или отпъждащи жестове, нямаше знак, че приближава време за хранене, нямаше потупване или почесване, или някаква друга проява на привързаност. Айла не тренираше съзнателно коня. Тя мислеше за Уини като за компаньон и приятел. Но интелигентното животно бе започнало да долавя, че някои сигнали и звуци се свързват с определени дейности и се бе научило да отговаря подобаващо на много от тях.

Айла на свой ред също започваше да разбира езика на Уини. Конят не се нуждаеше от слова. Жената бе свикнала да разчита най-фини

смислови отсенки по нюансите в изражението или позата. В Клана звуците винаги бяха били само вторично средство за общуване. През дългата зима, която бе усилила близостта им, жената и конят се бяха привързали силно един към друг и бяха стигнали твърде високо равнище на комуникация и разбирателство. Обикновено Айла знаеше кога Уини е щастлива, спокойна, нервна или разстроена и отговаряше на нейните сигнали, които изискваха внимание – за храна, вода и ласка. Но жената инстинктивно бе поела водещата роля. Точно тя бе започнала да дава целенасочени заповеди и сигнали, на които конят реагираше.

Айла стоеше точно на входа на пещерата и изследваше свършената работа и състоянието на кожата. Беше и се наложило да пробие нови отвори по горния край, по-ниско от прокъсалите се стари отвори, и да прекара през тях нов каиш, та пак да привърже ветробрана към хоризонталния напречник. Изведнъж усети нещо влажно отзад на врата си.

– Уини, недей – обърна се тя назад, ала конят не бе помръднал. В този миг падна втора капка. Погледна наоколо и после нагоре към дългата ледена висулка, която висеше от отвора за пушека. Влагата от дишането и от парата при готвене, отнасяна от топлината на огъня, попадеше в студения въздух, който влизаше през дупката и се превръщаше в лед. Сухият вятър извличаше точно толкова влага, колкото висулката да не стане много дълга. През по-голямата част от зимата горната част на отвора бе украсена само с тънък леден пръстен. Айла се изненада, като видя дълга мръсна висулка, цялата в сажди и пепел.

Една капка се откъсна от върха и я плесна по челото, преди тя да превъзмогне учудването си дотолкова, че да се дръпне встрани. Изтри влагата и изкрещя:

– Уини! Уини! Пролетта идва! Ледът е почнал да се топи! – изтича до младата кобила и прегърна рошавия и врат, за да успокои стреснатия кон. – О, Уини, скоро дърветата ще напъят и ще се покаже първата зеленина. Нищо не е тъй хубаво, колкото първата пролетна зеленина! Само почакай да вкусиш пролетна трева, да видиш как ще ти хареса!

Айла изгърча на широката площадка, сякаш очакваше да види света зелен, а не бял. Студеният вятър бързо-бързо я върна обратно и възбудата и от първите разтопени капки се обърна в разочарование, когато пролетта взе обратно обещанието си и след няколко дни по речната клисура мина най-свирепата през тази зима виелица. Но въпреки ледниковата мантия, пролетта неумолимо преследваше зимата по петите и топлещият дъх на слънцето топеше замръзналата земна обвивка. Капките вода наистина бяха възвестили за промяната от лед към вода в долината

и то повече, отколкото Айла можеше да си представи.

Към ранните стопени капки се присъединиха пролетни дъждове, които спомогнаха за стопяването и отмиването на натрупания сняг и лед и донесоха сезонната влага в сухите степи. Обаче това не бяха единствено местни натрупвания. Първоизточник на реката в долината беше стопената вода от самия гигантски ледник и по време на пролетното топене по цялото и протежение в нея се вливаха притоци, много, от които не съществуваха при пристигането на Айла.

Светкавични наводнения в бившите сухи корита застигаха внезапно неподзиращите животни и ги отнасяха по течението. В страшните водовъртежи цели тела биваха разкъсвани, смазвани спитвани и оголени до кокал. Понякога наводнението пренебрегваше предишните русла на потоците. Разтопената вода проравяше нови канали, изкубваше из корен храстите и дърветата, които с години се бяха борили да пораснат във враждебната среда, и ги отнасяше. Водата правеше плаваеми чакъла, камъните, даже огромните морени и ги носеше заедно с профучаващите отломки.

Тесните стени на ждрелото над Айлината пещера възпираше бушуващата вода, която се лееше от високия водопад. Съпротивата придаваше сила на течението и при увеличения дебит нивото на реката се вдигна. Лисиците си бяха направили бърлога под купчината от предишната година много преди скалистия бряг под пещерата да бъде пометен.

Айла не можеше да стои в пещерата и гледаше от терасата как всеки ден лудуващата, пенлива, кипяща река се вдига. Прииждайки по тясната клисура – тя видя как отначало водата падаше сама върху себе си – реката се разбиваше в издадената стена, като оставяше част от товара си в нейната основа. Сега Айла разбра как се бе натрупала купчината от кости, плавеи и камъни, която се бе оказала тъй полезна, и си даде сметка какъв късмет е имала да намери толкова високо разположена пещера.

Площадката под краката и потрепера от удара на голям камък или дърво. Това я изплаши, но тя бе развила фаталистично схващане за живота. Ако и беше писано да умре, щеше да умре. И без друго беше прокълната и се предполагаше, че е мъртва. Съдбата и сигурно беше в ръцете на по-мощни от самата нея сили и ако на стената бе писано да поддаде, когато тя е на върха и, не можеше да направи нищо, за да го предотврати. А освен това безумната ярост на природата я хипнотизираше.

Всеки ден идваше нещо ново. Едно от високите дървета, които растяха близо до отсрещната стена, отстъпи пред наводнението. То рухна към нейната площадка, но скоро бе отнесено от придошлия поток. Тя

видя как течението го понесе край извивката. Зад нея то се изливаше в дълго тясно езеро по долната част от ливадата, като наводняваше или изцяло заливаше растителността, която по-рано, при по-спокойни води обрамчваше брега. Клоните на дърветата и оплетеният храсталак, който се бе долепил до земята пред бушуващата вода, закачиха и задържаха падналия гигант. Но съпротивата беше напразна. Дървото бе отскубнато от хватката на някои от растенията, а други бяха изскубнати от корен.

В деня, когато зимата престана да удържа ледения водопад, Айла научи веднага. Силен трясък отекна по каньона, оповестявайки за появата на смалени от водата ледени блокове, които подскачаха и се въртяха по течението. Те се скупчиха пред стената, сетне се килнаха по нея, като при движението си губеха форма и определеност.

Когато най-подир водата спадна достатъчно, та Айла да може да слезе отново по стръмната пътека до реката, познатият бряг изглеждаше различен. Калната купчина в основата на стената бе придобила нови измерения, а между костите и плавея имаше скелети и дървета. Формата на скалистия къс земя бе променена, а познати дървета бяха отнесени. Но не всички. Корените, особено на отдалечените от потока растения, се вмъкваха дълбоко в общо взето сухата земя. Храстите и дърветата бяха привикнали на ежегодните наводнения и повечето от преживялите няколко сезона бяха все още здраво окопани. Когато по малините се показа първите зелени бучици, Айла започна да предвкусва зрелите червени плодове, а това беше изненадващ проблем.

Беше глупаво да се мисли за малините, които нямаше да узреят преди лятото. Ако смяташе да продължи да търси Другите, тя нямаше да бъде в долината. Първите прояви на пролетта я изправиха пред необходимостта да вземе решение кога да напусне долината. Оказа се по-трудно, отколкото си мислеше.

Беше седнала на любимото си място в по-далечния край на терасата. Откъм ливадата имаше удобно за сядане място и точно на нужното разстояние под него друго, където можеше да си постави краката. Водата не се виждаше, защото тя следваше извивката на скалистия бряг, но имаше прекрасен поглед към долината и като обърнесе глава, можеше да види ждрелото на реката. Беше наблюдавала Уини на ливадата и бе видяла как тя си тръгна. Когато заобиколи издадения нос на стената, кобилата изчезна от очите и, но Айла я чуваше как се изкачва по пътеката и я очакваше да се появи.

При вида на голямата глава на степния кон с неговите тъмни очи и твърда кафява грива жената се усмихна. Когато той се изкатери по-

високо, Айла забеляза рунтавата линееща жълта козина и тъмнокафявата ивица по гърба, която продължаваше по цялата дължина на опашката. На предните крака над тъмнокафявата долна част имаше слабо очертани ивици. Младият кон погледна жената и меко изцвили в очакване да види дали Айла иска нещо, после продължи към пещерата. Макар и да не бе съзрял напълно, годинакът бе достигнал окончателната си големина.

Айла загърби ливадата и мислите, които я преследваха от дни, а нощем я държаха будна. Не мога да напусна сега – трябва първо малко да полозувам и може би да изчакам някои от плодовете да узреят. И какво ще правя с Уини! Това беше същината на проблема. Не искаше да живее сама, ала не знаеше нищо за хората, които Кланът наричаше Другите, освен, че тя самата бе от тях. Ами ако намеря хора, които не ми разрешат да я оставя? Брун никога не би ми разрешил да държа съвсем пораснал кон, особено ако е тъй млад и нежен. Ами ако поискат да я убият? Тя дори няма да побегне, просто ще си стои и ще се остави да я убият. Ако им кажа да не го правят, ще ми обърнат ли внимание? Брод би я убил каквото и да приказвам. Ами ако Другите са като Брод? Или по-лоши? В края на краищата те са убили бебето на Ода, ако и да не е било нарочно.

Някога все трябва да намеря някого, но мога да поостана още. Поне докато полозувам и може би докато станат някои от корените. Точно така. Ще остана, докато корените не пораснат достатъчно.

След решението да отложи заминаването си тя почувства облекчение и готовност да върши нещо. Стана и отиде до другия край на площадката. От новата купчина в основата на стената се носеше вонята на разлагаща се плът. Забеляза долу някакво движение и видя как една хиенна строши с мощните си челюсти предния крак на едно животно, което вероятно е било елен. Никое друго животно – нито хищник, нито лешоядно – нямаше толкова мощни челюсти и предна част, но това придаваше на хиената грозен непропорционален вид.

Първия път, когато видя задницата на една хиена с нейните къси и леко криви задни крака, която ровеше в купчината, тя едва се съдържа. Но като я видя да отмъква парче гниещ труп, я остави на мира, за пръв път благодарна за работата, която хиените вършеха. Бе ги изучавала така, както бе наблюдавала другите месоядни животни. За разлика от котките или вълците те нямаха нужда от мощни пружиниращи задни мускули, за да атакуват. Когато ловуваха, атакуваха стомаха, меките слабини или млечните жлези. Обичайната им храна обаче беше мършата – независимо в какво състояние.

За тях разложението означаваше пир. Беше ги виждала да тършуват в купчините хорски боклуци, да изравят небрежно заровени тела, ядяха даже изпражнения и миришеха също тъй лошо като храната си. Ако ухапването им не донесеше незабавно смърт, често пъти по-късно я причиняваше поради инфекция. И те преследваха малките.

Айла сбърчи лице и потръпна от погнуса. Ненавиждаше ги и трябваше да потиска желанието си да прогони с прашката хиените отдолу. Желанието и беше ирационално, ала тя не можеше да преодолее отвращението си от петнисто кафявите любители на мършата. За нея те нямаша положителни черти. Другите животни, които се хранеха с мърша, съвсем не я отблъскваха толкова, макар често да миришеха също тъй лошо.

От височината на площадката тя видя една росомаха да идва за своя дял от отпадъците. Лакомникът напомняше малко мече с дълга опашка, но тя знаеше, че росомахите са по-близки до невестулките и че мускусните им жлези са също тъй непоносими като скунксовите. Росомахите бяха коварни мършояди. Без видима причина можеха да разграбят пещера или открит лагер, но бяха интелигентни и абсолютно безстрашни хищници, които можеха да атакуват всичко, дори и гигантски елен, макар че можеха да се задоволят и с мишки, птици, жаби, риба или ягоди. Айла ги бе виждала да отпъждат по-едри животни от собствената им плячка. Те заслужаваха респект, а уникалната им незадържаша скреж козина беше много ценна.

Тя се загледа в двойка червени кани, които излетяха от високото си гнездо на едно дърво оттатък потока и бързо се вдигнаха в небето. Те разпериха дълги червеникави криле и силно раздвоени опашки и се зареяха към скалистия бряг. Каните се хранеха с мърша, но за разлика от други грабливи птици ловяха и малки бозайници и влечуги. Младата жена не познаваше много добре хищните птици, но знаеше, че женските обикновено са по-големи от мъжките и че са приятни за окото.

Айла понасяше лешояда, въпреки грозната му плешива глава и отвратителната като външния му вид миризма. Гърбавият клон беше остър и здрав, предназначен да разкъсва и разчленява мъртви животни, ала в движенията му имаше величие. На човек дъхът му спираше, когато видеше някой лешояд без усилие да планира и се рее, яхнал с големите си криле въздушните потоци, и после, при вида на храната да падне рязко надолу до земята и да се затича към трупа с протегнат врат и полуразтворени криле.

Долу любителите на мърша си бяха устроили угодение, като дори

враните получаваха своя дял, и Айла бе доволна. При вонята от разлагащите се тъй близо до пещерата и трупове тя би могла да изтърпи дори ненавистната хиена. Колкото по-бързо почистеха, толкова по-щастлива щеше да бъде. Изведнъж почувства, че се задушава от противната смрад. Прииска и се глътка въздух, който да не е замърсен с миризливи изпарения.

– Уини – повика. При звука на името си конят подаде глава от пещерата. – Отивам да се разходя. Искаш ли да дойдеш с мен?

Кобилата видя приканващия сигнал и тръгна към жената, отмятайки глава.

Тръгнаха надолу по тясната пътека, заобиколиха отдалеч скалистия бряг и шумните му обитатели и тръгнаха край каменната стена. Щом тръгнаха покрай ивицата храсти, обточваща малката река, която тихо се беше прибрала отново в нормалните си брегове, кобилата като че ли се отпусна. Миризмата на смъртта я изнервяше, а неосъзнатият страх от хиените се коренеше в ранния и опит. Двете се наслаждаваха на свободата на слънчевия пролетен ден след дългата зима, при все че въздухът още беше влажен и хладен. В добавка на откритата ливада миришеше по-свежо и летящите хищници не бяха единствените птици, които пируваха, макар че по-важни изглеждаха, някои други неща.

Айла поспря да погледа два петнисто зелени кълвача: мъжкия – с ален гребен, женския – с бял, които се захласаха във въздушни акробатички, барабанене по стари пънове и гонитба между дърветата. Айла познаваше кълвачите. Те щяха да издълбаят сърцевината на някое старо дърво и да оградят гнездото с тресчици. Но щом снесеше и измътеше напръсканите с кафяво яйца – някъде около шест на брой – и измътеше и отгледаше малките, двойката щеше пак да се раздели, за да изследва стволите на дърветата за насекоми и да кара гората да отеква от острия им, приличен на смях крясък.

Чучулигите не бяха такива. Ятата им се разделяха по двойки само през размножителния период и мъжките се държаха като сприхави бойни петли с бившите си приятели.

Айла чу прекрасната им песен – една двойка се бе извисила в небето. Пееха с такава сила, че ги чуваше, макар да изглеждаха като точици. Изведнъж пропаднаха надолу като два камъка и в следващия момент отново се издигнаха, пеейки.

Айла стигна до мястото, където някога бе изровила яма, за да улови сиво кафявата кобила, или поне си мислеше, че е стигнала до него. Не бе останала никаква следа. Пролетното наводнение бе отнесло

насечените храсти и бе загладило падината. По-нататък спря да пие и се усмихна на една стръчиопашка, която бягаше по ръба на водата. Напомняше чучулига, но беше по-тънка и с жълто коремче и държеше тялото си хоризонтално, за да не си намокри опашката, поради което тя се клатушкаше нагоре-надолу.

Поток от плавни трели привлече вниманието и към друга двойка птици, които изобщо не се бояха, че ще се намокрят. Водни косове подскачаха един срещу друг в любовна игра, а тя винаги се бе чудила как могат да ходят под водата, без перата им да подгизнат. Когато се върна на откритата морава, Уини пасеше зелените стръкове. Усмихна се пак на чифт кафяви мушитрънчета, които и се скараха с тяхното чик-чик, защото бе минала твърде близо до храста им. После преминаха във висока ясна плавна песен, като първо пееше единият, а другият му отговаряше.

Спря и седна на един ствол, като слушаше песните на няколко различни птички, и се изненада, когато едно коприварче изимитира целия хор в къс мелодичен взрив. Virtuozността на малкото създание я накара да поеме дъх през полуотворените си устни и сама се изненада от свистящия звук, който издаде. Една жълта овесарка я последва с характерния си свиркащ звук, а имитиращото всички коприварче го потрети.

Айла беше възхитена. Стори и се, че е станала част от крилатия хор и пак опита. Сви устни и засмука въздух, но се получи само слабо колебливо свиркане. Следващия път свирна по-силно, но така напълни дробовете си с въздух, че го издиша бързо със силно изсвирване. То вече приличаше повече на птичите песни. При следващото усилие само издуха въздуха през устните си, а поредните няколко опита не бяха успешни. Върна се към свиркането с вдишване и успя да свирне, макар и слабо.

Тя продължи, като ту вдишваше, ту издишваше и случайно издаде остър звук. Бе така погълната от усилията си, че не забеляза как Уини наостря уши при всяко изсвирване. Конят не знаеше как да отговори, но изпитваше любопитство и направи няколко крачки към жената.

Айла видя, че младата кобила се доближава с въпросително приведени напред уши.

– Изненадана ли си, че мога да правя птичи звуци, Уини? И аз съм изненадана. Не знаех, че мога да нея като птичка. Е, може би не съвсем като птичка, но ако продължа да опитвам, мисля, че ще започне да прилича. Чакай да видя дали мога пак да го направя.

Пое въздух, сви устни и като се концентрира, изсвири дълго и силно. Уини отметна глава, изцвили и затанцува към нея. Айла стана и

прегърна кобилата през врата, като изведнъж осъзна колко много е пораснала.

– Толкова си голяма, Уини. Конете растат така бързо, ти вече си почти пораснал женски кон. Колко бързо можеш да тичаш сега? – и Айла я плясна здраво по задницата. – Хайде, Уини, побягай с мен – махна тя и хукна през полето колкото и държат краката.

С няколко крачки кобилата я надмина и, разгъвайки тяло, побягна напред. Айла я последва, като бягаше просто защото и беше приятно. Насили се да бяга, докато вече не можеше да продължи и спря запъхтяна. Загледа се как конят галопира из дългата долина, после описва широк кръг и се връща в лек галоп. Да можех да бягам като теб, помисли. Двете щяхме да можем да бягаме заедно където си щем. Чудя се дали нямаше да съм по-щастлива, ако бях кон, а не човек? Тогава нямаше да съм самотна.

Не съм самотна. Уини е добра компания, нищо че не е човек. Тя е всичко, което имам, и аз съм всичко, което тя има. Само че нямаше ли да е прекрасно, ако можех да бягам като нея?

Кобилката се върна запенена и накара Айла да избухне в смях, защото се изтъркала в ливадата, ритайки с крака във въздуха и издавайки слаби звуци на задоволство. Стана, разтърси се и започна да пасе. Айла продължи да я гледа, мислейки колко вълнуващо би било да тича като кон, сетне пак започна да се упражнява да свирка. Щом успя да издаде остър пронизващ звук, Уини погледна и пак побягна към нея. Айла я прегърна през врата, доволна, че се е отзовала на свиркането, но мисълта да бяга заедно с кобилата още се мотаеше в главата и.

Озари я една идея.

Тя не би и хрумнала, ако не бе живяла цяла зима с животното и не мислеше за него като за приятел и компаньон. И със сигурност нямаше да направи нищо при подобна мисъл, ако все още живееше с Клана. Но Айла се бе научила да следва хрумванията си.

Ще има ли нещо против, помисли Айла. Дали ще ми позволи? Завед коня до ствола, покатери се на него, обви ръце около конската шия и вдигна крак. Бягай с мен, Уини. Бягай и ме вземи с теб, помисли тя и яхна коня.

За младата кобила товарът на гърба беше непривичен. Тя прилепи уши назад и нервно затаише. Но макар товарът да бе непознат, жената не беше и ръцете на Айла около врата и действията успокояващо. Уини почти се вдигна на задните си крака, за да отхвърли товара, но вместо това се опита да избяга от него. Тя препусна в галоп по полето с Айла на

гърба.

Младата кобила обаче вече беше добре побягала, а животът и в пещерата бе по-заседнал от обичайното. Макар тя да пасеше в долината, нямаше стадо, с което да се движи, нито хищници, от които да бяга. В добавка беше и още твърде млада. Не след дълго тя забави ход и спря с надигащи се хълбоци и наведена глава.

Жената се плъзна от гърба на коня.

– Уини, беше чудесно – зажестикულიра Айла със святкащи от възбуда очи. Повдигна клюмналата муцуна с двете си ръце и долепи буза до носа на животното. После прихвана главата на кобилата под мишница в знак на обич, какъвто не бе правила откакто кончето беше малко. Това беше специална прегръдка, използвана само за специални случаи.

Ездата беше такова вълнение, че трудно можеше да го овладее. Самата идея да е заедно с галопиращия кон изпълваше Айла с изумление. Никога не бе и сънувала, че това е възможно. Нито тя, нито някой друг.

Айла с нежелание слизаше от коня. Да язди в пълен галоп младата кобила бе неописуемо удоволствие. То я възбуждаше повече от всичко. Уини изглежда също се забавляваше и бързо привикна да я носи на гърба си. Скоро долината стана твърде тясна за жената и галопиращия кон и те често препускаха из степите на изток от реката, до които се стигаше лесно.

Тя знаеше, че скоро ще трябва да започне да събира и ловува, да обработва и складира храната, която природата и предоставя, за да се подготви за следващия сезонен цикъл. Но през ранната пролет, когато земята все още се разбуждаше от дългата зима, даровете и бяха оскъдни. Няколко свежи зеленчуци разнообразиха сушената зимна диета, но нито корените, нито пъпките, нито жилавите стъбла бяха набъбнали. Айла използва принудителната си почивка да язди, от ранна сутрин до късна вечер толкова често, колкото можеше.

Отначало тя просто седеше пасивно и отиваше там, където я отнасяше конят. Не мислеше да управлява кобилката, сигналите, които Уини се бе научила да разбира, бяха зрителни – Айла не се бе опитвала да общува единствено с думи – и кобилата не можеше да ги види, тъй като жената седеше на гърба ѝ. Ала за жената езикът на тялото бе също такава част от говора, каквато бяха специфичните жестове, а ездата позволяваше непосредствен допир.

След първоначалния период на подбиване на задните и части Айла започна да забелязва как играят мускулите на кобилата, а пък като по-привикна, Уини започна да усеща кога жената се напряга и кога се отпуска. Двете вече бяха развили усет за нуждите и чувствата на другата и желание да се пригаждат към тях. Когато искаше да иде в точно определена Айла несъзнателно се накланяше нататък и нейните мускули препредаваха промяната на напрежението на кобилата. Тя започна да реагира на напъването и отпускането на седящата на гърба и жена с промяна на посоката и скоростта. Животинската реакция на едва доловимите движения караше Айла да се напряга или движи по същия начин, когато искаше Уини отново да реагира така.

Това бе период на взаимни тренировки, като всяка се учеше от другата, а същевременно взаимната им връзка се задълбочаваше. Без да го съзнава, Айла пое управлението. Сигналите между коня и жената бяха

тъй фини и преходът от пасивно приемане към активно управление тъй естествен, че отначало Айла не го забеляза, освен може би на под прагово ниво. Почти непрекъснатата езда се превърна в съсредоточена и интензивна тренировка. Щом връзката стана по-чувствителна, реакциите на Уини се настроиха тъй фино, че Айла трябваше само да помисли къде и с каква скорост желае да отиде и конят реагираше като продължение на собственото и тяло. Младата жена не осъзнаваше, че предава сигнали чрез нервите и мускулите си на чувствителната кожа на коня.

Айла не бе възнамерявала да тренира Уини. Това бе резултат от любовта и вниманието, с които тя обсипваше животното, и на вродените различия между коня и човека. Уини бе любопитна и интелигентна, можеше да се учи и имаше добра памет, ала мозъкът и не бе тъй развит и бе организиран другояче. Конете бяха обществени животни, обикновено живееха на стада и се нуждаеха от близостта и топлотата на сродни създания. Чувството за допир бе особено развито и важно за установяването на близко разбирателство. Но инстинктите караха младата кобила да следва указанията, да върви натам, накъдето я водят. Паникьосаха ли се, дори водачите на стадата побягваха с останалите.

Действията на жената имаха цел, те се определяха от мозък, в който предвиждането и анализът непрестанно взаимодействаха със знанието и опита. Нейната уязвимост поддържаше рефлексите и за оцеляване и я принуждаваше непрекъснато да осъзнава заобикалящата я среда, а тези две неща подтикваша и ускоряваха тренировъчния процес. При вида на заек или гигантски хамстер, дори и да яздеше за удоволствие, Айла посягаше към прашката и искаше да ги преследва. Уини бързо разгада нейното желание и първата и стъпка в тази насока доведе в края на краищата до здравия, макар и несъзнателен, контрол на жената над коня. Айла го осъзна чак когато уби един гигантски хамстер.

Беше още ранна пролет. Бяха подплашили животното по недоглеждане, но в мига, в който го видя да бяга, Айла се наклони към него и посегна към прашката си, а Уини препусна подире му. Щом го наближиха, промяната в позата на Айла, която дойде заедно с мисълта да скочи долу, накара коня да спре навреме, за да може тя да се плъзне и да метне камък.

Ще бъде много приятно да имам свежо месо за вечеря, мислеше си тя, докато се връщаше към очаквания я кон. Трябва да ловувам повече, но да яздя Уини е такова удоволствие...

Аз яздох Уини! Тя препусна след тоя хамстер. И спря, когато поисках да спре! Мислите на Айла се върнаха към онзи първи ден, когато се

бе качила на гърба на коня и бе обвила с ръце шията му. Уини приведе глава, за да пощипне от нежната млада трева.

– Уини! – извика Айла. Конят вдигна глава и очаквателно наостри уши. Младата жена се втрещи. Тя не можеше да си го обясни. Самата идея да язди кон бе достатъчно изумителна, но да накара коня да иде, където тя желае, се оказа по-трудно за разбиране, отколкото за тях двете да се научат.

Конят я доближи.

– О, Уини! – повтори тя с приплакване, макар и да не знаеше защо, и прегърна рунтавия врат. Уини духна през ноздри и изви врат така, че главата и се повеси зад рамото на жената.

Когато се накани да яхне коня, Айла се почувства несигурна. Хамстерът като че ли и пречеше. Тя отиде до един голям камък, въпреки че отдавна бе престанала да използва стъпки, и, като спря, за да поразмишлява над това, се сети, че по-рано го беше яхвала лесно, затова просто подскочи и прехвърли крак през него. След първоначалното си объркване Уини тръгна обратно към пещерата. Когато Айла се опита съзнателно да управлява кобилата, несъзнателните и сигнали, а също и ответната реакция на Уини, загубиха от своята определеност. Тя не знаеше как е управлявала коня.

Айла се научи отново да се уповава на рефлексите си, когато откри, че Уини реагира по-добре, ако тя се отпусне, макар че междуременно бе развила някои целенасочени начини за сигнализиране. С напредването на сезона започна да ловува повече. Отпървом спираше коня и слизаше, за да използва прашката си, но не след дълго пробва да мята от гърба му. Това, че не уцели, само и даде основание да се упражнява, предостави и ново предизвикателство. На времето сама се бе научила как да използва оръжието. Тогава това бе игра и тя нямаше към кого да се обърне да я обучи. Смяташе се, че жените не трябва да ловуват. И след като един рис я спипа невъоръжена, когато не уцели с първия камък, изобрети техниката на бързото последователно хвърляне на два камъка, като го упражнява, докато постигна съвършенство.

Отдавна не и се бе налагало да се упражнява с прашката и сега това пак се превърна в игра, която не ставаше по-малко сериозна от факта, че беше и забавление. Бе обаче вече толкова изкусна, че не след дълго стана също тъй точна от гърба на коня, както когато стоеше на краката си. Но дори препускайки с коня в преследване на бързоног заек, младата жена все още не схващаше, не можеше да си представи размера на възможните изгоди, на предимствата, които бе придобила.

В началото Айла носеше плячката си вкъщи по обичайния начин – в кошница, привързана на гърба. Бе лесно да започне да просва жертвата пред себе си на гърба на Уини. Следващата логична стъпка бе да направи специален панер – товарен кош, който младата кобила да носи на гърба си. Трябваше още малко мислене, за да стигне до чифт кошове от всяка страна на коня, прикрепени към широк ремък, който се завързваше в средата на конското тяло. С прибавянето на втория кош тя започна да схваща някои от предимствата на впрягането на силата на четириногата си приятелка в работа. За пръв път беше в състояние да донесе в пещерата товар, който е по-голям, отколкото тя самата би могла да носи.

Веднъж разбрала какво може да постигне с помощта на коня, тя промени методите си. Изцяло се промени начинът и на живот. Тя престояваше по-дълго в степта, отиваше по-надалеч и се връщаше с повече продукти, растителни материали или малки животни едновременно. После прекарваше следващите няколко дни в обработка на резултатите от своите набези.

Веднъж забеляза, че дивите ягоди са започнали да зреят и преброди голям участък, за да намери колкото може повече. Толкова рано през сезона зрелите ягоди бяха малко и нарядко. Беше почти тъмно, когато потегли обратно. Тя имаше набито око за характерните ориентири, които и помагаша да не се загуби, но преди да стигне долината, стана твърде тъмно, за да може да ги вижда. Когато доближи пещерата, се остави на инстинкта на Уини и при следващите пътувания често пускаше коня да намери пътя обратно.

По-късно обаче за всеки случай взе кожата за спане. После една вечер реши да спи на открито в степта, защото бе твърде късно и си помисли, че може пак да се наслади на една нощ под звездите. Запали огън, макар че увита до Уини в кожата си, едва ли имаше нужда от него, за да се сгрее. Огънят по-скоро служеше да отпъжда нощните животни. Всички степни създания избягваха миризмата на пушек. Бушуващите тревни пожари понякога горяха безпрепятствено дни наред, като прогонваха или изпичаха всичко по пътя си.

След първия път бе по-лесно да прекара нощ или две навън от пещерата и Айла започна да изследва района на изток от долината по-нашироко.

Тя не си признаваше напълно, но всъщност търсеше Другите, надяваше се и се боеше, че може да ги намери. В известен смисъл това бе начин да отложи решението да напусне долината. Знаеше, че ако възнамерява да поднови търсенията си, скоро ще трябва да започне да се

приготвя, но долината бе станала неин дом. Не искаше да я напусне и още се тревожеше за Уини. Не знаеше какво биха могли да и направят някои непознати Други. Ако в района на нейните обиколки с коня живеяха хора, тя вероятно би могла първо да ги наблюдава и да научи нещо за тях, преди да ги извести за присъствието си.

Другите бяха нейните хора, ала тя не можеше да си спомни нищо от своя живот отпреди попадането си в Клана. Знаеше, че е била намерена в безсъзнание край една река, изгладняла и в треска от инфектираните драскотини от пещерния лъв. Че е била на умирање, когато Иза я намерила и я взела със себе си, докато търсели нова пещера. Опиташе ли се обаче да си припомни нещо от по-раншния си живот, я обземаше обръщач червата и страх и неприятното усещане за тресящата се под нозете и земя.

Земетресението, което бе захвърлило петгодишното момиче само в гората, го бе оставило на милостта на съдбата и на съчувствието на твърде различни от него хора и се бе оказало твърде разрушително за младия му разум. Тя бе загубила всякакъв спомен за земетръса и за хората, сред които бе родена. За нея, както и за останалите от Клана, те бяха просто Другите.

Подобно на нерешителната пролет с нейните бързи смени от ледени дъждове към топло слънце и обратно, настроението на Айла се менеше от едната крайност до другата. Дните не бяха лоши. Докато растеше, често прекарваше дните си в бродене из околността край пещерата, за да събира билки за Иза или, по-късно, да ловува, така че още оттогава бе привикнала със самотата. Затова през сутрините и следобедите, когато беше заета и потънала в работа, тя не искаше нищо повече от това да стои в закътаната долина заедно с Уини. Нощем в малката си пещера само с огъня и коня за другари тя жадуваше за друго човешко същество, което да облекчи самотата и. Оказа се, че е по-трудно да бъде самотна през затоплящата се пролет, отколкото през дългата студена зима. Мислите и се връщаха към Клана и към хората, които бе обичала, а ръцете я сърбяха да прегърне сина си. Всяка нощ решаваше, че на другия ден ще започне да се приготвя за заминаване, и всяка сутрин отлагаше. Вместо това яздеше Уини по източните равнини.

Продължителните и внимателни наблюдения я запознаха не само с територията, но и с живота сред огромната прерия. Стадата тревопасни бяха започнали да мигрират и я накараха да се замисли отново да улови някое голямо животно. Идеята зае мислите и и изтика настрани прекалената и обсебеност със самотното и съществуване.

Видя коне, но нито един не се върна в долината. Това нямаше значение. Не възнамеряваше да лови коне. Трябваше да убие някое друго животно. Въпреки че не знаеше за какво би могла да ги използва, тя започна да взима при пътуванията си своите копия. Носенето на дългите прътове бе твърде затруднително, докато не измисли сигурни държачи за тях – по един във всеки кош от двете страни на коня.

Идеята и започна да се оформя едва когато забеляза едно стадо самки на северни елени. Когато беше момиче и крадешком се учеше да ловува, често си намираще оправдание да работи близо до мъжете, щом те обсъждаха лова – любимата си тема за разговор. Тогава бе по-заинтересована от ловджийските умения, свързани с прашката – нейното оръжие – но бе заинтригувана независимо какъв вид лов обсъждаха. При пръв поглед помисли, че стадото северни елени с малки рога е от самци. После забеляза малките и си спомни, че от всички разновидности на елените единствено самките на северните елени имат рога. Това задейства цяла редица свързани един с друг спомени – включително и за вкуса на месото им.

Нещо по-важно, тя си спомни, че мъжете говореха, че когато пролетно време мигрират на север, северните елени пътуват по един и същ маршрут, сякаш следват пътечка, която единствени те могат да видят и че мигрират на отделни групи. Първи вървят женските и малките, следвани от стадо млади мъжкари. По-късно на малки групи след тях се точат старите елени.

* * *

Айла яздеше бавно след стадото рогати самки и техните младенци. Летните ята комари и мухи, които обичаха да гнездят в козината на северните елени, особено около очите и ушите, като ги принуждаваха да търсят по-хладен климат, защото тогава насекомите не бяха чак толкова многобройни, тепърва се появяваха. Айла несъзнателно отпъди няколкото насекоми, които бръмчаха около главата и. Когато бе излязла, сутрешната мъгла все още тегнеше над ниско разположените дерета и падини. Изгряващото слънце я изпаряваше от дълбоките места, като придаваше на степите непривична влажност. Елените бяха привикнали към други копитни животни и не обръщаха внимание на Уини и нейната пасажерка, ако не ги доближаваха много.

Айла ги наблюдаваше и си мислеше за лова. Ако мъжкарите последват самките, то скоро трябва да минат оттук. Може би мога да убия някой млад елен, ще знам кой път ще хванат. Само че това, че знам

пътя, няма да ми помогне много, ако не успее да се доближи достатъчно, за да използвам моите пики. Може би пак ще трябва да изкопая яма. Те просто ще я заобиколят и ще я избегнат, а тук няма достатъчно храсти, за да издигна ограда, която да не могат да прескочат. Може би ако ги подгоня, някой ще падне в ямата.

Ако падне, как ще го извадя? Не искам пак да кълцам някое животно на дъното на кална яма. При това ще трябва да суша тук месото, освен ако съумея да го пренеса до пещерата.

Цял ден жената и конят следваха стадото, като от време на време спираха да ядат и почиват, докато облаците във все по-тъмносивното небе не порозовяха. Тя бе в непозната местност – по на север, отколкото когато и да било. Видя отдалеч ивицата растителност и на гаснещата светлина на аленото небе съзря как цветът му се отразява зад гъстия храсталак. Северните елени се източиха в нишки, за да преминат през тесните проходи и да стигнат до един широк поток. Преди да го преминат, те се подредиха край плиткото, за да пият.

Сивият здрач изсмука свежата зеленина на земята, а небето засия, сякаш откраднатият от нощта цвят се бе върнал в по-ярка окраска. Айла се чудеше дали това е същият поток, който вече няколко пъти бяха пресекли. Вместо да пресекат различни ручеи, потоци и барички – притоци на по-пълноводен източник, често минаваха отново и отново през една и съща река, тъй като тя криволичеше из равнинната степ, връщаше се почти на старото място или се разделяше на канали. Ако пресмятанията и бяха верни, от другата страна на реката можеше да стигне до своята долина, без да и се наложи да пресече нито една по-голяма река.

На другия бряг елените пощипваха лишеи и изглежда се канеха да пренощуват. Айла реши да стори същото. До дома имаше много път и все някъде трябваше да пресече реката. Тя не искаше да рискува да се намокри и да замръзне точно когато идва нощта. Плъзна се от коня, махна товарните кошове и остави Уини да побяга на свобода, докато стъпки бивака. Скоро с помощта на огнения камък и на един кремък сухите храсти и плавеят се разгоряха. Като се нахрани с увити в листа и изпечени фъстъци и шпикован с най-различни зеленчуци гигантски хамстер, тя разпъна ниския си навес. Айла свирна на коня да дойде, понеже искаше да бъде наблизко, и се намъкна в спалната си кожа, като подаде глава през отвора на навеса.

На хоризонта се събираха облаци. Звездите над нея бяха тъй нагъсто, сякаш някаква невероятно ярка светлина се опитваше да си пробие път през напуканата и надупчена черна стена на нощното небе. Креб

казваше, че на небето има огньове, размишляваше тя, от огнищата на света на духовете, а също и от огнищата на духовете-тотеми. Очите и заизследваха небесата, докато не намериха фигурата, която търсеше. Ето къщата на Урсуз и над нея моя тотем, Пещерния лъв. Беше странно как така се движат по небето, но фигурите, не се променяха. Чудя се дали ходят на лов и дали после се връщат в пещерите си.

Трябва да убия северен елен. И ще е хубаво по-бързо да измисля начин, скоро ще дойдат мъжкарите. Та значи те ще пресекат тук. Уини подуши присъствието на четирикрак хищник, изпръхтя и се приближи към огъня и жената.

– Имали там нещо, Уини? – попита Айла, като използваше звуци и сигнали – думи, които не приличаха на никоя от тези, които Клана използваше. Тя можеше да издаде меко цвилене, което не се различаваше от звука, издаван от Уини. Можеше да джавка като лисица, да вие като вълк и бързо се научаваше да свири като почти всяка птичка. Много от звуците вече бяха влезли в личния и говор. Почти не мислеше за възбратната на Клана против ненужните звуци. Обичайната лекота при произнасянето на звуци, характерна за нейния род, предявяваше своите права.

Конят се намести между огъня и Айла, като лиши от сигурност и двете едновременно.

– Махни се, Уини. Спираш ми топлината.

Айла стана и добави ново дръвче в огъня. Прегърна с ръка шията на животното и усети нервността му. Май ще стоя да поддържам огъня, помисли. Каквото и да има от другата страна, то ще бъде много по-заинтересовано от тези елени, отколкото от теб, приятелко, стига да стоиш близо до огъня. Но може би ще е разумно за известно време да имаме хубав голям огън.

Клекна долу с очи, приковани в пламъците, и загледа как щом добавя друго дърво, искрите литват нагоре, за да се стопят в мрака. Звуците, идващи отвъд реката, и казаха кога един или два елена паднаха жертва на нещо, вероятно на някоя голяма котка. Мислите и се върнаха към това тя самата да убие един елен. В един момент избута коня настрани, за да вземе още дърва, и изведнъж и дойде една идея. По-късно, щом Уини се поуспокои, Айла се върна в спалната си кожа, ала мислите и се вихреха, тъй като идеята се разрастваше и включваше други вълнуващи възможности. Преди да заспи, в общи линии планът бе разработен. Той съдържаше тъй невероятна идея, че тя се усмихна на смелостта и.

Когато на сутринта пресече реката, стадото северни елени, намалено с една-две бройки, бе заминало, ала тя се бе отказала да ги следва.

Върна се с Уини в галоп в долината. Трябваше да направи големи приготовления, за да може да стигне навреме.

* * *

– Ето, Уини. Виж, не е толкова тежко – окуражи я Айла. Търпеливо напътстваният от нея кон бе препасан с кожени ремъци и въжета през гърдите и задницата, а те бяха прикрепени към тежкия ствол, който той мъкнеше. Отпървом Айла бе препасала челото на Уини с тегличен ремък по подобие на ремъка, които самата тя използваше понякога, когато имаше да носи нещо тежко. Бързо разбра, че конят се нуждае да движи глава по-свободно и че дърпа по-добре с гърдите и раменете си. Все пак младият степен кон не бе привикнал да влачи тежест и подпръгът пречеше на движенията му. Ала Айла беше изпълнена с решимост. Само така нейният план можеше да успее.

Идеята и бе хрумнала, когато поддържаше огъня, за да отпъжда хищниците. Беше бутнала Уини настрани, за да стигне до дървата, мислейки с обич за големия кон, който въпреки цялата си сила бе дошъл за закрила при нея. Беглата мисъл, че би било добре тя също да е тъй силна, в следващия миг се бе превърнала във възможно решение на проблема, който се въртеше в главата и. Може би конят ще успее да изтегли един елен от ямата-капан.

Сетне помисли за обработването на месото и новата идея се разшири. Ако разпарчалоса животното наред степта, миризмата на кръв ще привлече неизбежните и неизвестни месоядни. Може би това, което чу през нощта да напада северните елени, не беше пещерен лъв, но със сигурност беше някаква котка. Макар тигрите, пантерите и леопардите да бяха наполовина на пещерните лъвове, прашката не можеше да и бъде защита срещу тях. Можеше да убие рис, но големите котки бяха друго нещо, особено на открито. Близко до пещерата, със стена зад гърба си можеше и да успее да ги отпъди. Хвърленият със сила камък нямаше да е фатален, но те щяха да го усетят. Ако Уини може да извлече елена от капана, защо пък да не го влачи чак до долината?

Само че първо трябваше да превърне Уини във впрегатен кон. Айла си мислеше, че единственото, което трябва да направи, е да измисли начин да прикрепи с въжета или ремъци мъртвия северен елен към коня. Изобщо не и дойде на ум, че младата кобила може да се дърпа. Обязването беше толкова неосъзнат процес, че тя не знаеше, че ще трябва да приучи Уини да тегли товар. Откри го, когато нагласи сбруята. След още няколко опита, които включваха пълно преразглеждане на

концепцията и няколко донаждания, конят започна да възприема идеята и Айла реши, че може би ще успее.

Както гледаше как кобилката дърпа ствола, младата жена си помисли за Клана и поклати глава. Те щяха да ме помислят за странна дори само задето живея с един кон. Чудя се какво ли биха си помислили мъжете сега? Само че те бяха много и имаше много жени, които да изсушат месото и да го занесат в пещерата. Никой от тях никога не се е опитвал да се справи сам. Тя импулсивно прегърна коня и притисна чело към шията на Уини.

– Толкова ми помагаш. Никога не съм мислила, че ще се окажеш такъв помагач. Не знам какво щях да правя без теб, Уини. Ами ако Другите са като Брод? Не мога да позволя на никого да те нарани. Ще ми се да знаех какво да правя.

Като прегръщаше коня, очите и се напълниха със сълзи, после ги изтри и развърза подпръга.

– Точно сега знам какво да правя. Ще трябва да държа под око това стадо млади мъжкари.

* * *

Северните елени не изоставаха много дни след самките. Те мигрираха бавно. След като веднъж ги забеляза, за Айла не бе трудно да наблюдава движенията им и да се увери, че следват същия път, нито пък да събере оборудването си и да препусне пред тях. Тя изгради бивака си по-долу от мястото, където самките бяха пресекли реката. После взе пръчката за разравяне, заострената тазова кост за изгребване на калта и кожата навес, за да я пренася, и тръгна към брода, където бе пресякло женското стадо.

Две главни и две допълнителни пътеки прорязваха храсталака. За капан тя избра една от главните пътеки, достатъчно близо до реката, та елените да вървят един след друг, и достатъчно далеч, за да може да изкопае дълбока яма, преди водата да се просмуче. Докато привърши копането, късното следобедно слънце приближи хоризонта. Подсвирна на коня и препусна да види колко далече стадото. Пресметна, че по някое време следващия ден то ще стигне реката.

Когато се върна към реката, светлината отслабваше, но голямата зещка дупка се виждаше подозрително ясно. Никой от тези северни елени няма да падне в тази яма. Ще я видят и ще пробягат край нея, помисли тя и се почувства обезверена. Е, вече е твърде късно да се направи каквото и да е тази вечер. Може би ще измисля нещо сутринта.

Но утрото не и донесе ни просветление на духа, ни прекрасни идеи. През нощта се бе заоблачило. Събуди я огромна капка вода, която падна на лицето и и Айла видя разпръснатата светлина на безрадостното зазоряване. Предната вечер не бе вдигнала старата кожа като навес, защото когато си легна, небето бе ясно, а кожата – влажна и кална. Беше я проснала наблизко да се суши, но сега тя бе станала по-влажна. Капката на лицето и бе първата от много други. Тя се уви с кожата за спане и след като претърси товарните кошове и откри, че е забравила да си вземе росомаховата качулка, издърпа единия край над главата си и се преви над почернелите влажни останки от огъня.

Ярка светлина блесна над източните равнини – разсеяна светкавица, която освети земята чак до хоризонта. След малко далечният грохот изръмжа предупредително. Сякаш по сигнал от облаците ливна нов порой. Айла вдигна влажния кожен навес и се уви с него.

Полека-лека дневната светлина извади на по-добър фокус местността и прогони сенките от падините. Напъпилите степи потънаха в сива бледнота, сякаш сипещият вода дъждовен облак бе измил цветовете. Дори небето имаше неописуемия оттенък на нищото – нито синьо, нито сиво, нито бяло.

Щом тънкият слой пропусклива почва над нивото на вечната замръзналост се напои, водата започна да образува локви. Все още близо до повърхността замръзналата земя под горния слой почва бе също тъй твърда, както замръзналата стена на север. Когато, затоплящото се време разтопеше почвата по-надълбоко, нивото на замръзването се понижаваше, но вечно замръзналата почва бе непроницаема. Нямахме никакъв отток. При известни условия подгизналата почва се превръщаше в коварно тресавище, което можеше да глътне и възрастен мамут. И ако това се случеше близо до челния край на ледника, който се местеше непредвидимо, някое внезапно застудяване можеше да запази мамута в продължение на хилядолетия.

Натежалото небе пускаше големи течни топчета в черната локва, която доскоро беше огнище. Айла ги гледаше как се превръщат в кратери, а после в разширяващи се пръстени, и си мечтаеше да бъде в своята суха уютна пещера в долината. Проникващият до мозъка на костите студ се просмукваше през тежките и кожени нозебрани, въпреки мазнината, с която ги бе намазала, и натъпканата вътре острица. Размекнатият мочур попари ловния и ентусиазъм.

Когато от препълнените локви към реката потекоха канали кална вода, носеща клонки, пръчки, трева и ланшна шума, тя се премести на

една малко по-висока могилка. Защо ли просто не се върна обратно, помисли си, като влачеше товарните кошове по нагорнището. Надзърна под капациите. Дъждът се стичаше по преплетените хвощови листа и съдържанието им беше сухо. Няма смисъл. Трябва да ги натоваря на Уини и да си тръгвам. Никога няма да уловя северен елен. Нито един няма да скочи в тая голяма яма, само защото така ми се ще. Може би по-късно ще мога да убия някой от старите бродяги. Да, ама месото им е жилаво, а кожата им са целите на белези.

Айла въздъхна тежко и придърпа кожената завивка и стария навес по-плътнo към себе си. От толкова време правя планове и работя, няма да оставя малко дъжд да ме спре. Може би не ще убия елен, няма да е за пръв път някой ловец да се върне с празни ръце. Само едно е сигурно – ако не опитам, никога няма да убия елен.

Един поток заплаши да подрови могилката и тя се покатери на една скала. Присви очи и се опита да се вгледа в дъжда, за да види дали не отслабва. Сред откритата прерия нямаше никакво укритие – нито големи дървета, нито надвиснали скали. Също като рошавия мокър кон до нея, Айла стоеше наред пороя и търпеливо чакаше дъжда да спре. Надяваше се, че елените също чакат. Не бе готова за тяхното идване. Към средата на сутринта решимостта и намаля отново, ала по това време тя вече нямаше никакъв мерак да си ходи.

По обичайните случайни прищевки на пролетта облаците се разкъсаха около пладне и свежият вятър ги подгони. До следобед не можеше да се види и следа от тях и свежите млади цветове на сезона заискриха със свежо измития си блясък на греещото с все сила слънце. Земята вдигаше пара в ентузиазма си да върне влагата на атмосферата. Сухият вятър, който бе прогонил облаците, я засмука лакомо, сякаш знаеше, че ще отдаде един дял на ледника.

Ако не увереността, поне решимостта на Айла се върна. Тя изгърси тежката, подгизнала от вода зуброва кожа и я просна връз един висок храст, надявайки се този път да поизсърне малко. Краката и бяха влажни, но не и студени, така че не им обърна внимание – всичко беше влажно – и отиде до брода, където бяха пресекли елените. Не можа да види ямата и сърцето и се сви. Погледна по-внимателно и на мястото и видя една препълнена кална локва, задръстена с листа, пръчки и отломъци.

Стисна здраво челюсти и се върна за кошницата за вода, за да изгребе с нея локвата. На връщане трябваше внимателно да се вгледа, за да различи отдалеч ямата. Изведнъж се усмихна. Ако аз трябва да се вгледам, за да я видя както е покрита с листа и клони, може би и един

северен елен, който бяга бързо, няма да я види. Само че не мога да остава водата вътре – чудя се дали няма друг начин...

Върбовите клонки ще са достатъчно дълги, за да я пресекат. Защо да не направя капак за ямата от върбови клонки и да поставя листа отгоре. Няма да е толкова здрав, че да издържи елен, но ще стане за листа и вейки. Изведнъж се изсмя високо. Конят изцвили в отговор и я доближи.

– О, Уини! Може би този дъжд не беше чак толкова лош.

Айла заизгребва водата от ямата, без да се интересува, че това е кална и мръсна работа. Ямата не бе толкова дълбока, но когато се опита да я доизкопае, откри, че нивото на водата се е вдигнало. Ямата просто се пълнеше с нова вода. Погледна към мътния кален поток и забеляза, че е набъбнал. И, макар че тя не го знаеше, топлият дъжд бе смекчил част от замръзналата земя под повърхността, която образуваше твърдата като скала основа под почвата.

Прикриването на ямата не бе тъй лесно, както си бе мислила. Трябваше да иде доста надолу по реката, за да събере наръч дълги клонки от закрънелите върбови храсталаци и да ги допълни с тръстики. Когато я положи върху ямата, широко преплетената рогозка провисна в средата, така че трябваше да опъне краищата и с колчета. Нахвърля отгоре и листа и пръчки, ала все още и се струваше твърде очевидна. Не беше много доволна, но се надяваше, че ще свърши работа. Повлече се, покрита с кал, обратно надолу по реката, като погледна с мерак към нея, и свирна на Уини. Елените не бяха тъй близо, колкото си бе мислила, че ще бъдат. Ако равнината беше суха, те щяха да бързат да стигнат до реката, но при толкова много локви и временни ручейчета се бяха забавили. Айла почувства увереност, че стадото млади мъжкари няма да стигне до обичайното си място за пресичане преди сутринта.

Върна се в бивака, с голямо облекчение свали дрехите и нозебраниите и нагази в реката. Беше студена, но тя бе навикнала на студена вода. Изми калта, после просна дрехите си на една оголена скала. Краката и бяха бели и набръчкани от стоенето във влажната кожа – дори твърдите и мазолести пети бяха омекнали – и тя бе доволна, че разполага с напечената от слънцето скала. В добавка скалата и предлагаше суха основа за огън.

Мъртвите долни клони на боровете обикновено оставаха сухи и в най-проливния дъжд и макар че се бяха смалили до големината на храсти, боровете край реката не правеха изключение. Тя носеше суха прахан и, като използва огнения камък и кремъка, скоро запали малък Огън.

Продължи да го подхранва с клонки и малки парчета дърво, докато не изсъхнаха по-големите и бавно горящи дърва, подпрени над огъня едно на друго като ескимоска колиба. Тя можеше да запали и да поддържа огън дори и в дъжд, стига да не е истински порой. Номерът беше да запали малък огън и да го поддържа, докато не се разгорят дървата, които са достатъчно големи, за да изсъхват, докато горят.

Похапна питки за из път и с облекчение въздъхна при първата глътка горещ чай. Питките бяха хранителни и засищаха, и можеха да се ядат в движение, но горещата течност доставяше повече удоволствие. Макар да бе все още влажно, тя опъна кожата навес близо до огъня, където можеше да съхне, докато тя спи. Погледна облаците, които затулваха звездите на запад, с надежда, че няма да завали отново. После потупа Уини в знак на привързаност, пропъзла в кожата и я уви около себе си.

* * *

Беше тъмно. Айла лежеше абсолютно неподвижно, наострила уши. Уини се помести и леко изпръхтя. Айла се надигна и се огледа. На източното небе се виждаше слаба светлинка. После се чу звук, от който космите на тила и настърхнаха, и тя разбра от какво се е събудила. Не го бе чувала често, но знаеше, че ръмжашият рев от другия бряг на реката бе на пещерен лъв. Конят нервно изцвили и Айла стана.

– Всичко е наред, Уини. Този лъв е далеч – и тя прибави дърва в огъня. – Трябва да е пещерният лъв, който чух предишния път. Сигурно живеят от другата страна на реката. И те ще убият някой елен. Радвам се, че ще минем денем през тяхната територия, и се надявам добре да са се натъпкали с еленско месо, преди да стигнем дотам. Май мога да направя чай – тъкмо ще стане време за ставане.

Светлината на източното небе порозовяваше, когато младата жена привърши опаковането на всичко в товарните кошове и затегна подпръга около Уини. Постапи по една пика в държача на всеки от кошовете и здраво ги привърза, после яхна коня пред кошовете, между двата островърхи пръта, които стърчаха във въздуха. Потеглиха назад към стадото, като описаха широк полукръг, за да останат зад приближаващите северни елени. Пришпори коня, докато не съзря младите мъжкари, после забави ходи ги последва с подходяща бързина. Уини с лекота възприе темпото им на мигриране. Като наблюдаваше стадото от гърба на коня, тя видя как водачът се забави и подуши мешавицата от кал и листа по пътеката към капана. През него премина тръпка на нервно изостряне на вниманието, която дори жената долови.

Първият елен си запробива път към водата през крайбрежните храсти по другата пътека и Айла реши, че е време да действа. Пое си дълбоко дъх, приведе се напред в очакване скоростта да се увеличи, като по този начин извести за намерението си, и щом конят препусна в галоп към стадото, нададе силен вик.

Елените отзад подскочиха към предните и ги разбутаха встрани. Конят заедно с пищащата на гърба му жена се носеше към тях и всички елени уплашено се хвърлиха напред. Само че като че ли до един избягваха пътеката с ямата-капан. Сърцето на Айла се сви, щом видя как животните минават отстрани, прескачат или все някак си се изхитряват да заобиколят дупката. Сетне сред бързо бягащото стадо се забеляза бъркотия и и се стори, че видя чифт рога да пропадат надолу, докато другите подскачат и се въртят като вихрушка около това място. Айла издърпа пиките от държачите и се плъзна от коня, като тичаше тъй, че краката и едва докосваха земята. Един елен с подивели очи бе потънал в просмукалата се на дъното на ямата тиня и се опитваше да изскочи оттам. Тоя път мерникът и бе точен. Тя заби тежката пика във врата на елена и преряза една артерия. Великолепният Семец се сгромоляса на дъното на ямата, стигнал до края на странстванията си.

Край. Готово. Тъй бързо и много по-лесно, отколкото си мислеше. Дишаше тежко, но не от изтощение. Толкова мисли, тревоги и нервна енергия бяха отишли за планиране, че лесният завършек на лова не ги бе изчерпал. Тя все още беше под пара, а нямаше как да изразходва излишъка и, нито пък имаше с кого да сподели успеха си.

– Уини! Успяхме! Успяхме! – Нейните крясъци и жестове стреснаха младия кон. Тя скочи на гърба му и се понесе в луд галон през равнината.

Плитките се мятаха около главата и, очите и святкаха трескаво от възбуда, на лицето и грееше маниакална усмивка – тя бе една подивяла жена. И което бе още по-плашещо – ако наблизко имаше кой да се изплаши – тя яздеше едно диво животно, чиито безумни очи и полегнали назад уши издаваха една полуда от по-различен характер.

Описаха широк кръг и на връщане тя спря коня, плъзна се от него на земята и завърши обиколката, като спринтира на собствените си два крака. Когато този път погледна мъртвия северен елен в калната яма, имаше сериозна причина да диша тежко.

Като си пое дъх, издърпа копието от врата на елена и подсвирна на коня. Уини беше плашлива и Айла се опита да я успокои с окуражаване и обич, преди да и сложи сбруята, Заведе коня до ямата. Без да

разполага с юзда или оглавник, за да ю контролира, Айла трябваше да прилгва и подтиква нервния кон. Когато накрая Уини се успокои, жената завърза висящите въжета от сбруята за рогата на елена.

– Хайде, Уини, дърпай – окуражи я тя, като дърпаше ствола.

Конят тръгна напред, усети отпора и отстъпи. После в резултат на новото подканяне тръгна отново напред и щом въжетата се опънаха, се напъна. Бавно, с помощта на Айла, Уини извлече северния елен от ямата. Айла се изпълни с гордост. Ако не друго, поне нямаше да и се наложи да реже месото на дъното на окаляната яма. Не беше много сигурна колко още ще иска да свърши Уини. Надяваше се, че конят ще и послужи със силата си, за да закара елена до долината, но трябваше да прави нещата едно по едно. Айла заведе младата кобила до водата, като разплете рогата на северния елен от хресталака. После пренареди кошовите така, че положи единия в другия и ги привърза на гарга си. Беше труден за носене товар, особено с двете стърчащи нагоре пики, но като използва една голяма скала, яхна коня. Краката и бяха боси. Тя вдигна коженото си наметало, за да го запази сухо, и пришпори Уини към реката.

Обикновено на това място, тя беше плитка, широка и удобна за пресичане – една от причините, поради които северните елени инстинктивно бяха избрали този брод – но поради дъжда нивото на водата се бе повишило. Уини съумяваше да стъпва стабилно в бързия поток, а веднъж паднал във водата, еленът заплава без усилие. Прекарването на животното през реката имаше едно предимство, за което Айла не се бе сетила. Водата отми тинята и кръвта и докато стигнат другия бряг, северният елен беше чист.

Уини малко се задърпа, когато пак усети товара си, но Айла вече бе слязла на земята и помогна да изтегли елена на късо разстояние по брега. После развърза въжетата. Еленът беше с една стъпка по-близо до долината, но преди да продължат нататък, Айла трябваше да свърши още няколко неща. Тя преряза гърлото на елена с острия си кремъчен нож, а после направи прав разрез от ануса през корема, гърдите и врата до гърлото. Подпираше тъпата страна на ножа с показалец, а острия му край държеше нагоре, подпъхнат непосредствено под кожата. Ако направеше първия разрез чисто, без да прорязва месото, дрането после щеше да бъде много по-лесно.

Следващият разрез бе по-дълбок, за да махне вътрешностите. Почисти частите, които можеха да се използват – стомаха, червата, пикочния мехур – и ги пхна обратно в коремната кухина, заедно с тези, които ставаха за ядене.

В един от кошовете имаше навита голяма рогозка от трева. Тя я разстла на земята и с бутане и грухтене премести елена върху нея. Уви я около тялото и здраво я привърза с въжета, после го завърза за въжетата от сбруята на Уини. Пренареди кошовете, пъкна във всеки по една пика и здраво притегна дългите пръти на местата им. Доволна от себе си, се качи на гърба на коня.

Когато за трети път слезе да освободи товара от различните препятствия – туфи трева, камъни, храсти – вече не се чувстваше толкова доволна. Накрая тръгна до коня, като го караше да върви, докато привързаният елен не се закачеше за нещо. Сетне се връщаше, за да отстрани пречката. Чак когато спря, за да си сложи нозебраните, забеляза глутницата хиени, които я следваха. Първите камъни от прашката само показваха на хитрите лешояди докъде може да мята и ги накараха да стоят на съответното разстояние.

Вонящи грозни животни, помисли тя, сбърчи нос и потръпна от погнуса. Знаеше, че те могат и да ловуват – беше го изпитала на гърба си. Айла бе убила, една хиена с прашката и бе издала тайната си. Кланът научи, че ловува и тя трябваше да бъде наказана за това. Брун нямаше избор, такъв бе обичаят на Клана.

Хиените безпокояха и Уини. Това бе нещо повече от инстинктивния и страх от хищници. Тя не беше забравила глутницата хиени, които я бяха нападнали, когато Айла бе убила майка и. А Уини и без това бе достатъчно наежена. Закарването на елена до пещерата се оказваше по-сериозен проблем, отколкото Айла бе предвиждала. Тя се надяваше, че ще успеят да го сторят преди падането на нощта.

Спряха да починат там, където реката извиваше и почти се връщаше обратно. Всички спирания и тръгвания бяха уморителни. Айла напълни мяха и една голяма непропусклива кошница с вода, после занесе кошницата на Уини, която все още бе привързана за прашния елен. Извади питка и седна на една скала, за да я изяде. Гледаше в земята, без да я вижда, и се опитваше да измисли по-лесен начин да закара плячката си до долината. Трябваше известно време преди гледката на безредно разхвърляния прах да стигне до съзнанието и, но след това любопитството и моментално се събуди. Земята беше утъпкана, тревата превита, а следите бяха свежи. Наскоро тук бе имало голяма бъркотия. Стана, за да огледа следите по-отблизо и постепенно разгада цялата случка.

От животинската следа в изсъхналата тиня близо до реката определи, че се намират в отдавна установената територия на пещерни лъвове. Помисли си, че сигурно наблизо има малка долина със стръмни каменни

стени и уютна пещера, където по-рано същата година лъвицата е родила две здрави малки. Тук е било любимото им място за почивка. Лъвчетата са се боричкали за някое кърваво парче месо и са късали малки късчета с млечните си зъби, докато нахранените мъжкари са се изтягали на утринното слънце, а стройните женски снизходително са гледали как бебетата си играят.

Огромните хищници бяха господари на своето владение. Нямахме от какво да се боят, нямаше никаква причина да очакват нападение от своите жертви. При нормални обстоятелства северните елени никога не биха се отклонили толкова близо до своите естествени врагове, но виковете и крясъците на ездачката ги паникьосаха. Бързата река не спря панически бягащото стадо. Елените се втурнаха напред и преди да разберат, се озоваха сред стадо лъвове. И едните, и другите бяха изненадани. Бягащите елени, които твърде късно осъзнаха, че от една опасност са налетели на друга, далеч по-страшна, се пръснаха във всички посоки.

Айла тръгна по следите и стигна до развръзката на историята. Твърде закъсняло, за да избегне летящите копита, едно лъвче беше прегазено от подплашените елени.

Жената коленичи до пещерното бебе и с опитната ръка на лечителка провери за признаци на живот. Лъвчето бе топло и вероятно имаше счупени ребра. Беше на умиране, но все още дишаше. От следите в прахта Айла разбра, че лъвицата е намерила бебето си и го е побутнала да стане, но безуспешно. После е постъпила като всички животни – с изключение на двукраките – които трябва да оставят слабите да умрат, за да оцелеят останалите. Насочила е вниманието си към другата си рожба и си е тръгнала.

Само оцеляването на животното, наречено човек, не зависеше единствено от силата и доброто здравословно състояние. За хилавия в сравнение с месоядните си съперници човек оцеляването зависеше от сътрудничеството и съчувствието.

Бедното бебче, помисли Айла. Майка ти не можа да ти помогне, нали? Не за пръв път сърцето и бе затрогнато от ранено и безпомощно създание. За момент тя си помисли да вземе със себе си лъвчето в пещерата, но бързо се отказа от идеята. Когато изучаваше целителното изкуство, Брун и Креб и позволяваха да носи малки животни в пещерата на Клана, за да ги лекува, макар че първия път бе предизвикала доста голямо объркване. Но Брун не и позволи да вземе едно вълче. А лъвчето сега бе голямо почти колкото вълк. Някой ден щеше да стане почти колкото Уини. Айла стана, погледна умиращото лъвче, поклати глава и пак

отиде да води Уини, като се надяваше, че товарът няма да се запгне някъде съвсем скоро. Щом тръгнаха, тя видя, че хиените ги последваха. Посегна за камък и забеляза, че глутницата е пренасочила вниманието си. Съвсем разумно. Това беше нишата, която природата им бе определила. Бяха намерили малкото лъвче. Само че когато ставаше дума за хиени, Айла не беше разумна.

– Махайте се, вонящи животни! Оставете малкото на мира!

Айла хукна назад, като мятеше камъни. Силно изквичаване я извести, че един от камъните е улучил целта. Щом жената, изпълнена със справедлив гняв, тръгна към тях, хиените пак се отдръпнаха на един хвърлей разстояние.

На! Това ще ги държи настрани, помисли, като застана разкочена над лъвчето, за да го защити. После крива недоверчива усмивка мина по лицето и. Какви ги върша? Защо ги гоня от едно лъвче, което и без друго ще умре? Ако го оставя на хиените, те няма да ме безпокоят повече.

Не мога да го взема с мен. Аз даже не мога да го нося. Поне не през цялото време. По-добре да измисля как да закарам северния елен. Смешно е да мисля за това.

Смешно ли? Ами ако Иза ме беше оставила? Креб казваше, че съм била оставена на пътя и от Урсуз или може би от духа на Пещерния лъв, защото никои друг не би спрял заради мен. Тя не можеше да понася да гледа, че някой е болен или ранен и да не се опита да му помогне. Точно затова беше толкова добра лечителка.

Аз съм лечителка. Тя ме научи. Може би това лъвче е било оставено на пътя ми, за да го намеря. Първия път, когато занесох онова зайче в пещерата, понеже беше ранено, тя ми каза, че това означава, че ми е писано да бъда лечителка. Е, ето едно бебе, което е ранено. Не мога просто така да го оставя на тези грозни хиени.

Само че как ще пренесе това бебе до пещерата? Ако не внимавам, някое счупено ребро може да пробие белия му дроб. Ще трябва да го превържа, преди да го пренесе. Тоя широк ремък, който използвах да дърпам Уини, ще свърши работа. Тук имам от него.

Айла свирна на коня. Колкото и да бе странно, товарът, който Уини влачеше, не се закачи никъде, но младата кобила беше напрегната. Не и харесваше да стои в територията на пещерните лъвове, нейните родственици също спадаха към техните естествени жертви. От лова-насам беше нервна, а честото спиране, за да се освобождава тежкия товар, който спъваше движенията и, не способстваше тя да се успокои.

Айла обаче се бе концентрирала върху пещерното лъвче и не

обърна внимание на нуждите на коня. След като превърза ребрата на младия хищник, единственото, което успя да измисли, за да го пренесе до пещерата, бе да го сложи на гърба на Уини.

Това беше повече, отколкото кобилката можеше да понесе. Щом жената вдигна огромната млада котка и се опита да я сложи на гърба и, кобилата се вдигна на задните си крака. В паниката си тя започна да подскача нагоре и да се мята, опитвайки се да се отърве от тежестите и приспособленията, с които бе увързана, сетне препусна през степта. Увитият в тревната рогозка елен заподскача и се затътрузи подир коня, докато не се удари в един камък. Рязкото дръпване засили паниката на Уини и доведе до ново бясно подскачане.

Изведнъж кожените ремъци изплюяха и от тласъка товарните кошове, неустойчиви заради дългите тежки дръжки на пиките, се килнаха. Зяпнала от изненада, Айла гледаше как възбуденият кон се носи бясно напред. Съдържанието на товарните кошове се изсипа на земята с изключение на здраво завързаните копия. Все още прикрепени към завързаните за кобилата кошове, двата дълги пръта се повлякоха след нея, без изобщо да ограничават скоростта и.

Айла незабавно съзря новите възможности – тя си блъскаше главата да измисли начин как да закара трупа на елена и малкото лъвче до пещерата. Този път трябваше повече време, докато Уини се поуспокои. Разтревожена, че кобилата може да се нарани, Айла свирна и я повика. Тя би желала да тръгне подир нея, но се боеше да остави както елена, така и лъвчето на нежните грижи на хиените. Подсвирването има ефект. Това беше звук, който за Уини се свързваше с привързаност, сигурност и отзивчивост. Тя описа широк кръг и се върна обратно към жената.

Когато най-подир изтощената и запенена млада кобила се приближи, Айла я прегърна с облекчение. Развърза сбруята и ремъците и внимателно я огледа да се увери, че не е ранена. Уини се наклони към жената, като леко и тревожно процвилваше. Краката и бяха широко разтворени, дишаше тежко и трепереше.

– Ти си почивай, Уини – рече Айла, щом конят спря да трепери и като че ли се успокои. – И без това ще трябва да поработя.

Изобщо не и хрумна да се ядоса, понеже конят бе подскачал, побягнал и изтърсил нещата и. Тя не мислеше, че животното и принадлежи, нито че може да го командва. Уини по-скоро беше приятел, компаньон. Щом се е паникьосал, значи е имал сериозна причина. Искала е твърде много от него. Айла усети, че ще трябва да научи какви са възможностите на коня, а не да се опитва да го научи да се държи по-добре.

Според Айла Уини помагаше по свое собствено желание, а тя се грижеше за коня от любов.

Младата жена насъбра, каквото можа да намери от съдържанието на кошовите и преработи конструкцията ремъци-кошове-сбруя, като привърза двете пики така, както бяха паднали – с върховете надолу. Прикрепи рогозката от трева, която бе увита около елена, към двата пръта, като по тоя начин направи между тях платформа за товар – зад коня, но над земята. Привърза елена към нея, сетне внимателно завърза и изпадналото в безсъзнание пещерно лъвче. След като си отпочина, Уини сякаш по-лесно прие ремъците и сбруята и стоя спокойно, докато Айла ги нагласи.

Айла постави кошовите на местата им, провери отново лъвчето и се качи на гърба на Уини. С приближаването на долината остана изумена от ефикасността на новото транспортно средство. Понеже по земята се влачеха само краищата на пиките, а не тежък товар, който да се закача във всяко препятствие, конят теглеше с много по-голяма лекота, макар че Айла си отдъхна, чак когато стигнаха долината и нейната пещера.

Спря, за да даде на Уини да почине и пийне и провери пещерното лъвче. То все още дишаше, ала тя не бе сигурна, че ще оживее. Защо беше поставено на моя път, дивеше се тя. В мига, в който го бе видяла, бе помислила за своя тотем – дали духът на Пещерния лъв не искаше тя да се погрижи за лъвчето?

После и хрумна друга мисъл. Ако не бе решила да вземе със себе си малкото, никога нямаше да се сети за това подобие на шейна. Дали тотемът и не беше избрал този начин, за да я научи? Това подарък ли беше? Каквото и да беше, Айла бе сигурна, че лъвчето е поставено на пътя и с някаква цел и че ще направи всичко, което е по силите и, за да спаси живота му.

11

– Джондалар, не си длъжен да стоиш тук само заради мен.

– Защо мислиш, че стоя само заради теб? – рече по-големият брат с повече раздражение, отколкото възнамеряваше да демонстрира. Не желаше да изглежда твърде чувствителен на тая тема, ала забележката на Тонолан бе по-вярна, отколкото му се искаше да си признае.

Осъзна, че го е очаквал. Той просто се съпротивляваше да повярва, че брат му наистина ще остане и ще се ожени за Джетамио. И все пак сам се изненада от незабавното си решение също да остане с Шарамудои. Не искаше да се връща самичък. Без Тонолан пътешествието щеше да е дълго, а имаше и нещо, което се коренеше по-дълбоко. То бе предизвикало незабавна реакция и по-рано, когато за пръв път бе решил да направи Пътешествие с брат си.

– Не трябваше да идваш с мен.

За миг Джондалар се зачуди откъде брат му знае какво мисли.

– Аз имах усещането, че никога няма да се върна вкъщи. Не че съм очаквал да намеря единствената жена, която бих могъл да обичам, но имах усещането, че ще продължа да вървя, докато не намеря причина да спра. Шарамудои са добри хора – предполагам, че като ги опознаеш, повечето хора се оказват добри. Нямам нищо против да се установя тук и да стана един от тях. Ти си Зеландонии, Джондалар. Където и да си, винаги ще бъдеш Зеландонии. На никое друго място няма да се чувстваш като у дома си. Върни се, Братко. Направи щастлива някоя от тези жени, дето търчат подир тебе. Установи се, направи голямо семейство и разправяй на децата на твоето сърце всичко за дългото си Пътешествие и за брат си, който е останал. Кой знае? Може би някое от тях или някое от моите някой ден ще реши да направи дълго Пътешествие, за да намери роднините си.

– Защо да съм повече Зеландонии от теб? Защо си мислиш, че аз тук не мога да бъда също тъй щастлив като теб?

– Ами дори понеже не си влюбен. А ако беше, щеше да кроиш плановете да я вземеш обратно със себе си, не да останеш с нея тук.

– Защо не доведеш Джетамио с нас у дома? Тя е способна, разумна, знае как да се погрижи за себе си. От нея ще стане добра Зеландонии. Тя даже ловува с най-добрите им ловци, прекрасно ще се справи.

– Не искам да си губя времето, да прахосам цяла година в път.

Намерих жената, с която искам да живея. Искам да уседна, да се установя, да и дам шанс да започне да изгражда семейство.

– Какво е станало с моя брат, който искаше да пропътува чак до края на Голямата майка река?

– Някой ден ще стигна дотам. Няма защо да бързам. Знаеш, че не е много далеч. Може би следващия път, когато Доландо тръгне да търгува сол, ще ида с него. Може да взема и Джетамио. Мисля, че ще и хареса, макар че няма да е щастлива, ако се отдели за дълго от къщи. За нея до-мът означава повече. Никога не е познавала майка си, тя самата насмалко не е умряла от парализа. За нея нейните хора са важни. Напълно я разбирам, Джондалар. Имам един брат, който е досущ като нея.

– Защо си толкова сигурен за това? – Джондалар погледна надолу, за да избегне очите на брат си. – Или за това, че не съм влюбен? Серенио е красива жена, а Дарво – високият рус мъж се усмихна и тревожните бръчки на челото му се разгладиха – има нужда от мъж до себе си. Някой ден от него може да стане добър майстор на кремъка.

– Големи братко, аз те познавам отдавна. Да живееш с една жена не значи, че я обичаш. Знам, че харесваш момчето, но това не е достатъчна причина да останеш тук и да се свържеш с майка му. Не е толкова лоша причина да я вземеш, но не и да останеш. Върни се у дома и ако щеш, си намери някоя по-възрастна жена с няколко деца – тогава ще бъдеш сигурен, че сърцето ти ще е пълно с малчугани, които ще можеш да направиш майстори на кремъка. Само че се върни у дома.

Преди Джондалар да успее да отговори, при тях влетя едно запъхтано момче, което още нямаше десет години. За възрастта си бе високо, но слабо, с източено лице и твърде фини и деликатни за момче черти. Светло кестенявата му коса бе права и увиснала, но в очите му искреше жива интелигентност.

– Джондалар! – изпъхтя то. – Навсякъде те търся! Доландо е готов и речните хора чакат.

– Кажим, че идваме, Дарво – каза високият рус мъж на езика на Шарамудои. Хлапето хукна. Двамата мъже се обърнаха да го последват, после Джондалар спря.

– Пожеланията ти са наред, Малки братко – рече той и усмивката на лицето му показа, че е искрен. – Не мога да кажа, че не съм очаквал да го направиш съвсем официално. И престани да мислиш да се отървеш от мен. Не се случва всеки ден брат ти да намери жената на мечтите си. Няма да пропусна твоето обвързване за любовта на една донии.

Ухилването на Тонолан озари цялото му лице.

– Знаеш ли, Джондалар, точно това си помислих, когато я видях за пръв път – че е прекрасният млад дух на Майката, който е дошъл, за да превърне в удоволствие Пътешествието ми до онзи свят. Щях да тръгна с нея, без да се боря... и още съм готов да го направя.

Джондалар тръгна след Тонолан и смърщи вежди. Не му харесваше мисълта, че брат му може да следва една жена до смъртта и.

Пътеката се виеше през гъста сенчеста гора надолу по стръмния склон на къси серпантини, които правеха наклона по-лек. Като доближиха една каменна стена, която ги изведе до ръба на стръмна скала, пътеката се разшири. Тя бе внимателно изсечена околоръст на каменната стена и бе достатъчно широка, та двама човека да могат да вървят един до друг, макар и без да им е много удобно. Джондалар вървеше след брат си, докато траверсираха стената. При все че бяха презимували с Шарамудои от Доландовата Пещера, той все още усещаше присвигане в слабините си, колчем погледнеше от ръба към дълбоката, широка Велика майка река под тях. Въпреки това пътеката беше за предпочитане пред другата възможност.

Не всички Пещери живееха в пещери. Много често имаше укрития, построени на открито. Естествените скални укрития обаче бяха по-търсени и ценени, особено през свирепите зимни студове. Една пещера или скален навес би могла да направи по-желано някое място, което в противен случай би било отминато с презрение. Заради такива постоянни прикрития биваха преодолявани непреодолими наглед трудности. Джондалар беше живял в пещери, в стръмни скали с почти отвесни площадки, ала ни една от тях не наподобяваше дома на тази Пещера Шарамудои.

В много по-ранна епоха земната кора, изградена от утаечни пясъчници, варовици и глинести шисти, се бе издигнала като покрити с лед върхове. Но по-твърдата кристалинова скала, бълвана от изригващите вулкани, предизвикани от същите надигания, се бе смесила с по-меките скали. Цялата равнина, през която предишното лято бяха минали и която някога бе била дъно на огромно вътрешно море, бе обградена от планини. Векове наред оттокът от морето си преяждаше път през планинските вериги, които нявга бяха свързвали големия северен масив с неговото южно продължение, и изпразваше басейна.

Планините с неохота бяха отстъпили там, където материалът беше по-мек и бяха позволили на водата да образува само тясна цепнатина, ограничена от упоритата скала. Великата майка река, поела в себе си Сестрата и всичките нейни ръкави и притоци в огромен воден масив,

минаваше през същата цепнатина. На разстояние от почти сто и осемдесет километра поредица от четири големи клисури служеше като преддверие към долното и течение и, в последна сметка, към крайната и цел. На някои места тя се разливаше на повече от километър и половина, на други по-малко от двеста метра разделяха голите скални стени.

В бавния процес на прорязване на двестата километра планински вериги, водите на оттичащото се море бяха образували потоци, водопади, по-големи и по-малки езера, много, от които щяха да оставят своя отпечатък. Високо на лявата стена близо до началото на първия тесен проход имаше просторна площадка с учудващо равно дъно. Някога това бе било малък залив, закътано езеро, издълбано от непоколебимите зъби на водата и времето. Езерото бе изчезнало отдавна, оставяйки след себе си вдълбана П-образна тераса високо над сегашното водно равнище – тъй високо, че дори пролетните води, които можеха да се покачат невероятно, не стигаха близо до площадката.

Чак до стръмния ръб на площадката се простираше покрито с трева поле, макар че почвеният слой, както се виждаше от двете плитки ями за готвене, които стигаха до скалата, не бе дълбок. На половината път обратно започваха да се появяват храсти и малки дръвчета, които се притискаха и катереха по нащърбените стени. В близост до задната стена дърветата израстваха до внушителни размери, а храсталакът се съгъстваше и плъзваше по стръмнината отзад. Близо до дъното на страничната стена се намираше бисерът на високата тераса: навес от пясъчник с дълбоко подровена основа. Под него се намираха няколко дървени укрития, разделящи мястото на отделни обиталища, и приблизително кръгло открито пространство с едно главно и няколко второстепенни огнища, което служеше едновременно за вход и за място за събиране.

В противоположния ъгъл имаше друга ценност – от високата скала се спускаше дълъг тесен водопад. Той играеше известно време между наъбените канари, преди да се излее върху един по-малък навес от пясъчник и да образува весело езерце. Водопадът течеше по по-далечната стена в края на терасата, където Доландо и още няколко мъже чакаха Тонолан и Джондалар.

Щом се появиха иззад издадената скала, Доландо ги приветства и всички започнаха да слизат. Джондалар се затича след брат си и стигна стената точно когато Тонолан тръгна надолу по стръмната пътека край малкия поток, който се спускаше по серия корнизи до реката. На някои места пътеката би била непроходима, ако не бяха тесните стъпала, изсечени на равни разстояния в скалата, и яките възени парапети. Падащата

вода и постоянните пръски я правеха опасно плъзгава, дори и през лятото. През зимата пътеката представляваше непреодолим масив от замръзнали ледени шушулки.

Пролетес, макар да трябваше да се справят с увеличеният отток и заледените и затрудняващи стъпването места, Шарамудои – и ловците на диви антилопи Шамудои, и живеещите на реката Рамудои, които образуваха втората половина от племето – подскачаха нагоре и надолу като пъргавите козе подобни антилопи, обитаващи стръмния терен. Джондалар видя как брат му се спусна с безгрижната небрежност на привикнал от раждането си човек и помисли, че за едно Тонолан несъмнено е прав. Ако ще цял живот да живееше тук, той самият никога нямаше да привикне с това изкачване до стръмната площадка. Погледна въртящите се далеко под него води на огромната река и усети познатото свиване в слабините, сетне си пое дълбоко въздух, стисна зъби и прекрачи през ръба.

На няколко пъти, когато усети как краката му се плъзват по невидимия лед, изпита благодарност заради въжето, а щом стигна реката, въздъхна дълбоко. Плаващият док от свързани един с друг трупи, който се полюшваше на бързото течение, изглеждаше приятно стабилен в сравнение с пътеката. Върху един повдигнат подиум, покриващ повече от половината док, имаше редица дървени конструкции, подобни на издигнатите под утаечния навес на високата площадка.

Джондалар размени поздрави с неколцина от обитателите на лодките-къщи и закрачи по завързаните трупи към края на дока, където Тонолан тъкмо влизаше в една от привързаните лодки. Щом и той се качи, отблъснаха лодката и загребаха срещу течението с дългите си весла. Разговорите бяха сведени до минимум. Дълбокото силно течение се ускоряваше от пролетното топене и, докато речните хора гребяха, хората на Доландо държаха под око плаващите отломки. Джондалар приседна и започна да размишлява за уникалните връзки на Шарамудои.

Хората, които бе виждал, се бяха специализирали по различен начин и той често се бе чудил какво именно ги е повело по техния път. На някои места всички мъже обикновено изпълняваха едни функции, а всички жени – други, докато накрая всяка функция така се свързваше със съответния пол, че никоя жена нямаше да се заеме с това, което смята за мъжка работа, а никой мъж – да се захване с женско задължение. Другаде всекидневните грижи и задължения зависеха по-скоро от възрастта – младите хора изпълняваха по-напрегнатата работа, а по-възрастните се заемаха със седящата работа. В някои групи жените можеха

изцяло да поемат грижата за децата, в други голяма част от отговорността за грижите и обучението на малките деца падаше върху възрастните – били те мъже или жени.

При Шарамудои специализацията бе тръгнала по особен път и се бяха образували две различни, но взаимно свързани групи. Шамудои ловяха диви антилопи и други животни по високите чукари и скалистите върхове на планините и скалите, докато Рамудои се бяха специализирали в лова – защото процесът бе по-скоро лов, отколкото риболов – на огромните, до тридесет стъпки дълги есетри, които се въдеха в реката. Ловяха също костури, шуки и големи шарани. Разделението на труда би ги довело до разцепването на две отделни племена, ако взаимната им нужда един от друг не ги крепеше заедно.

Шамудои бяха разработили процес за изработване на прекрасна, мека като кадифе кожа от дива антилопа. Техниката бе толкова уникална, че дори племената от по-отдалечени райони бяха готови да търгуват за тези кожи. Тайната бе зорко пазена, но Джондалар все пак научи, че при обработката се използва мазнина от някаква риба. Това бе достатъчно основание Шамудои да поддържат близки връзки с Рамудои. От друга страна лодките се правеха от дъбова дървесина, като свързващи елементи се използваше бук и чам, а дългите талпи отстрани се прикрепваха с тисови и върбови дибли. За да се снабдят с необходимата дървесина, речните хора се нуждаеха от познанията, които обитателите на планината имаха за гората.

Вътре в племето на Шарамудои всяко семейство Шамудои имаше противостоящо семейство Рамудои, като двете бяха свързани чрез сложни родствени връзки, които можеха да имат, а можеха и да нямат нещо общо с кръвните връзки. Джондалар все още не бе разучил всички връзки, но щом брат му се свържеше с Джетамио, щеше изведнъж да получи в зестра двайсетина „братовчеди“ и от двете групи, свързани чрез стопанката на Тонолан, макар тя да нямаше живи кръвни роднини. Очакваше се тая връзка да породи известни взаимни задължения, макар че за Джондалар това едва ли щеше да включва нещо повече от използването на определени изразяващи уважение названия, когато се обръщаше към познатите сред новите си роднини.

Като необвързан мъж той все още бе свободен, ако иска, да си тръгне, при все че бе по-желателно да остане. Връзките между двете групи бяха тъй здрави, че ако жилищата се пренаселеха и едно или две семейства Шамудои решаха да се отделят и да започнат нова Пещера, съответстващите семейства Рамудои трябваше да се преместят заедно с тях.

Ако съответното семейство не желаше да се премести, трябваше да се изпълнят специални обряди за смяна на връзките, след което се преместваше друго семейство. По принцип обаче Шамудои можеха да настояят и тогава Рамудои щяха да бъдат задължени да ги последват, защото що се отнасяше до земята, правото за решение принадлежеше на Шамудои. Рамудои обаче имаха известни компенсации. Те можеха да откажат да транспортират родствените си Шамудои или да им помогнат да потърсят ново място, тъй като решенията, които се отнасяха до водата, бяха тяхно дело. На практика всяко важно решение от рода на отделието обикновено се обсъждаше заедно.

Освен това се бяха развили допълнителни връзки – и практически, и ритуални – за да се заздравят роднинството, като много от тях се основаваха на лодките. Макар решенията за плаващите лодки да бяха прерогативът на Рамудои, самите лодки също принадлежаха на Шамудои, които като следствие получаваха изгода от продуктите, които използваша в съответствие с изгодите, получавани в замяна. И тук принципът, който бе развит, за да се решават споровете, бе по-усложнен от практиката. Взаимното споделяне заедно с безмълвното разбирателство и уважението към чуждите права, територии и опит правеха споровете твърде редки.

Направата на лодките беше съвместна дейност по чисто практическата причина, че изискваше както продуктите на земята, така и познаването на водата, а това даваше на Шамудои основателни претенции върху използвания от Рамудои плавателен съд. Ритуалите заздравяваха връзката, тъй като нито една жена от която и да е половина на племето не можеше да се свърже с мъж без подобни претенции. Преди да може да се свърже с жената, която обичаше, Тонолан трябваше да помогне при строежа или пренареждането на някоя лодка.

Джондалар също очакваше с нетърпение строежа на лодката. Беше заинтригуван от необичайния занаят. Чудеше се как лодките се правят и как се задвижват и управляват. Наистина би предпочел друга причина да открие това, вместо решението на брат му да остане и да се свърже с жена от Шамудои, но тия хора го бяха заинтригували от самото начало. Лекотата, с която пътуваха по голямата река и с която ловяха огромните есетри, надминаваше способностите на всички, за които бе чувал.

Те познаваха реката и всичките и настроения. Той трудно можеше да осъзнае нейната големина, докато не видя всичките и води заедно, а това все още не бе всичко. Но от нийде другаде големината и не бе тъй очевидна, както от лодката. През зимата, когато пътеката край водопада

се заледеше и станеше неизползваема, но преди Рамудои да се преместят горе при своите родственици Шамудои, търговията между двете групи се въртеше с въжета и големи плетени платформи, бяха проведени от ръба на терасата на Шамудои към дока на Рамудои.

Когато той и Тонолан пристигнаха, водопадът все още не бе напълно замръзнал, ала брат му не беше в състояние да се справи със стръмното изкачване. Двата бяха вдигнати в една кошница.

Когато за пръв път я видя от такава перспектива, Джондалар започна да разбира истинската големина на Великата майка река. Кръвта се отдръпна от лицето му. Когато погледна надолу към водата и към заоблените планини отатък реката, сърцето му заби от потреса на осъзнаването. Беше впечатлен и се изпълни с дълбоко страхопочитание към Майката, чиито рождени води бяха оформили реката в този чудесен акт на съзидание.

После научи, че има по-дълъг, по-лесен, макар и по-малко красив път към високата площадка. Той бе част от пътя, който вървеше от запад на изток през планинските превали и се спускаше до широките речни равнини на източния край на прохода. Западната част от пътя, която минаваше по височините и в подножията на хълмовете чак до началото на редицата клисури, беше по-насечена, но на някои места се спускаше до брега на реката. Сега те се бяха насочили към едно такова място.

Лодката вече се измъкваше от средния ръкав към група развълнувано ръкомахачи хора, застанали по сивата пясъчна ивица на брега, когато едно изхълцване накара големия брат да се огледа.

– Джондалар, виж! – сочеше Тонолан срещу течението.

Към тях по дълбокия среден ръкав, се носеше в зловещото си величие един голям, нащърбен, святак айсберг. Отразяващите кристални стени на прозрачните му краища окръжаваха монолита с нематериално сияние, а в синьозелените сенчести дълбини се криеше неразтопеното му сърце. С практикувана сръчност гребците смениха ритъма и посоката и, като загребах с плоската страна на веслата, спряха, за да погледат как стената от блестяща студенина се плъзна край тях със смъртоносно безразличие.

– Никога не обръщай гръб на Майката – чу Джондалар да казва мъжът пред него.

Бих казал, че Сестрата го е докарала, Маркено – коментира човекът до него.

– Как... голям лед... идва тук, Карлоно? – попита Джондалар.

– Айсберг – рече Карлоно, за да му съобщи първо правилната дума.

– Трябва да е дошъл от подвижен ледник в някоя от тия планини – продължи той, като посочи към белите върхове с брадичка през рамото си, понеже бе подновил гребането. – А може би е дошъл от по-далечния север, може би по Сестрата. Тя е по-дълбока, няма толкова ръкави, особено по това време на годината. Този айсберг е по-голям, отколкото изглежда. Повечето остава под водата.

– Трудно вярва... айсберг... тъй голям идва тъй далеко – каза Джондалар.

– Всяка пролет плават ледове. Не винаги са толкова големи. Тоя обаче няма да изтрае още дълго – ледът е прояден. Един по-як удар и ще се потроши, а по-надолу по средния ръкав има скала точно под повърхността. Не мисля, че този айсберг ще успее да мине през портите – добави Карлоно.

– Един по-як удар от него и ние щяхме да сме потрошени – каза Маркено. – Затова никога не трябва да обръщаш гръб на Майката.

– Маркено е прав – рече Карлоно. – Не си мисли, че е безобидна. Тази река винаги намира някой неприятен начин да ти напомни да и обръщаш внимание.

– Аз познавам някои жени, които са също като нея, а ти, Джондалар?

Джондалар изведнъж се сети за Марона. Многозначителната усмивка на братовото му лице го накара да осъзнае, че Тонолан бе имал предвид точно нея. Доста време не се бе сещал за жената, която очакваше той да се свърже с нея на Лятното събиране. В пристъп на тъга той се зачуди дали, някога ще я види отново. Тя беше прекрасна жена. Но Серенио също е прекрасна, помисли си, може би би трябвало да я попитам. В някои отношения тя е по-добра от Марона. Серенио бе по-възрастна от него, ала него често го привличаха по-възрастните жени. Защо да не се свърже след Тонолан и просто да остане?

Откога сме заминали? Повече от година, напуснахме Пещерата на Даланар миналата пролет. И Тонолан няма да се върне. Всички се вълнуват за него и Джетамио, може би ще трябва да изчакаш, Джондалар, си каза той. Не трябва да отвлечаш вниманието от техния ден... а Серенио може да помисли, че това му е хрумнало по-късно... По-късно...

– Защо се забавихте толкова? – извика един глас от брега. – Хем дойдохме по обиколния маршрут, по пътя, а пък ви чакахме.

– Трябваше да открием тези двамата. Мисля, че се опитвах да се скрият – отвърна със смях Маркено.

– Сега вече е много късно да се криеш, Тонолан. Нанизала те е на

куката! – каза един мъж от брега, като нагази иззад Джетамио да хване лодката и да помогне да акостира. Той направи жест, сякаш мята харпун и го издърпва обратно, за да освободи куката.

Джетамио се изчерви, после се усмихна.

– Е, Бароно, трябва да признаеш, че той е добър улов.

– Ти добър рибар – отвърна Джондалар. – По-рано винаги се измъкваше.

Всички се разсмяха. Макар че не владееше добре езика, бяха доволни, че се е присъединил към закачките. Пък и той разбираше повече, отколкото можеше да говори.

– А какво трябва, за да се хване такава голяма риба като теб, Джондалар? – попита Бароно.

– Добра стръв! – саркастично забеляза Тонолан и се усмихна на Джетамио.

Лодката бе издърпана на едрия пясък на тесния бряг и, след като хората излязоха от нея, бе вдигната и отнесена нагоре по склона до едно обширно разчистено място наред гъстата гора от зимен дъб. Очевидно мястото бе обитавано от години. Трупци, парчета и стружки от дърво покриваха земята – огнището пред широкия навес от едната страна не изпитваше недоимък от гориво – и все пак някои от трупите бяха тук от толкова отдавна, че загниваха.

Лодката, с която дойдоха, бе оставена на земята и новопристигналите се забързаха към примамващата топлина на огъня. Неколцина други оставиха работата, за да се присъединят към тях. От едно корито, изчегъртано от дървесен ствол, вдигаше пара ароматичен билков чай. Щом чашите започнаха да се потапят в него, то бързо се изпразни. Заоблени камъни за подгриване от речния бряг бяха накамарени наблизко, а наред мътната канавка зад ствола имаше влажна купчина листа, омесени в неразличима маса.

Коритото бе основно изгребано и готово да бъде пак напълнено. Двама души търкулнаха широкия ствол, за да изгърсят утайката от предишната запарка, а трети постави камъните за нагриване в огъня. Чаят стоеше в коритото на разположение на всеки, който поискаше чаша, а в огъня се нагриваха камъни за готвене, които трябваше да затоплят водата, щом поизстинеше. След нови любезности и подмятания към бъдещата двойка, хората оставиха направените от дърво или стегнато изплетени от влакна чаши и се разотидоха да си вършат работата. Отведоха Тонолан да започне своето посвещение в изграждането на лодки с тежка работа, която изискваше по-малко сръчност: да отсече дърво.

Джондалар разговаряше с Карлоно на любимата за водача на Рамудои тема – лодките и го окуражаваше с въпросите си.

– Какво дърво прави добри лодки? – питаше Джондалар.

Карлоно, който доставяше удоволствие на себе си и удовлетворяваше интереса на очевидно интелигентния млад мъж, се впусна в оживено обяснение.

– Най-добър е зеленият дъб. Той е твърд, но се поддава на обработка. Здрав е, но не е твърде тежък. Губи гъвкавостта си, ако изсъхне, но можеш да го отсечеш през зимата и да запазиш стволите в някое езеро или блато за година, дори две. Ако го държиш повече, подгизва и става труден за обработване, а лодката трудно намира правилния баланс във водата. Но по-важно е да се избере нужното дърво – Карлоно говореше и вървеше през гората.

– Голямо? – попита Джондалар.

– Не само заради размера. За основата и за дъските ти трябва високи дървета с прави стъбла – Карлоно заведе високия Зеландонии до горичка от нагъсто пораснали дървета. – В гъста гора дърветата растат нагоре, за да хванат слънцето...

– Джондалар! – по-големият брат погледна изненадано, като чу гласа на Тонолан. Той стоеше с още няколко души около един огромен дъб, заобиколен от други високи прави дървета, чиито клони начеваха високо нагоре по ствола.

– Щастлив съм да те видя! Твоят малък брат би могъл да използва помощта ти. Знаеш ли, че не мога да се свържа, докато не бъде построена нова лодка, и това – той кимна изразително към високото дърво – трябва да бъде отсечено за „стрингери“ каквото и да означава тази дума. Виж само какъв мамут! Не мислех, че дърветата могат да станат толкова големи – ще ми трябва цяла вечност да го отсека. Големи братко, докато се свържа, ще бъда един стар човек.

Джондалар се усмихна и поклати глава.

– Стрингерите са дъските, от които се правят бордовете на по-големите лодки. Ако си решил да станеш Шарамудои, трябва да знаеш това.

– Решил съм да стана Шамудои. Ще оставя лодките на Рамудои. Поне от лов на антилопи разбирам. Ловил съм ибекси и муфлони по високите ливади. Смяташ ли да ми помогнеш? Имаме нужда от всички сили, които можем да съберем.

– Ако не искам бедната Джетамио да чака, докато остарееш, предполагам, че ще се наложи. И освен това, ще ми бъде интересно да видя как се прави – рече Джондалар, обърна се към Карлоно и добави на

езика на Шарамудои:

– Помага Джондалар дялка дърво. Говори по-късно?

Карлоно се усмихна в знак на съгласие и се отдръпна да види как ще бъдат отсечени първите парчета дървесина. Не остана задълго. Преди горският гигант да падне, по-голямата част от деня щеше да мине, а за падането всички щяха да се съберат наоколо.

Засичаха отвисоко и работеха надолу под голям наклон, като правеха хоризонтални засечки по-долу така, че откъртваха трески. Каменните брадви не влизаха надълбоко. За да бъде здраво, острието трябваше да има известна дебелина и затова не можеше да проникне много навътре в дървесината.

Докато напредваха към центъра на огромното дърво, изглеждаше, че по-скоро го гложат, отколкото секат, но с всяка паднала треска задълбаваха по-навътре в сърцето на древния гигант.

Денят привършваше, когато дадоха една брадва на Тонолан. Всички работещи се насъбраха около него. Той направи няколко последни маха, сетне, щом чу изпукването и видя масивното стъбло да се люшва, отскочи назад. Високият дъб отпървом се наклони бавно, но при падането си набра инерция. Като трошеше клоните на съседните гиганти и събаряше по-малките дървета, мамутското старо дърво с пукане и прашене се отказа от съпротивата и се стромоляса на земята. Отскочи, потръпна и затихна.

В гората се възцари тишина, сякаш от дълбоко уважение дори птиците замлъкнаха. Величественият стар дъб бе повален, изтръгнат от живите си корени. Пънът му стоеше като пресен белег сред безмълвните землисти горски сенки. После с тиха тържественост Доландо коленичи до нащърбения пън, изгреба с ръка малка дупка в земята и пусна вътре един жълъд.

– Нека Благословената Мудо приеме нашия дар и даде живот на друго дърво – каза той, затрупа семето и изля отгоре чаша вода.

Слънцето залязваше на замъгления хоризонт и източваше златисти нишки в облаците, когато потеглиха по дългия път към високата площадка. Преди да стигнат древния залив, цветовете преминаха през палитрата от жълто до бронзово и от червено до тъмно мораво. Щом заобиколиха издадената скала, Джондалар спря пред недокоснатата хубост на простиращата се пред него панорама. Направи няколко крачки към ръба, за пръв път твърде погълнат от гледката, за да обърне внимание на стръмната урва. Великата майка река, спокойна и пълноводна, отразяваше трептящото небе и тъмнеещите сенки на заоблените планини

отсреща, а мазната и гладка повърхност се оживяваше от движението на дълбокото и течение.

– Красиво е, нали?

Джондалар се обърна към гласа и се усмихна на жената, която бе застанала до него.

– Да. Красиво, Серенио.

– Довечера ще празнуваме голямо тържество. За Джетамио и Тонолан. Чакай те, ще трябва да дойдеш.

Обърна се да си тръгне, но той хвана ръката и, задържа я и загледа как последните отблясъци на залеза се отразяват в очите и.

Тя излъчваше призоваваща кротост, едно приемане, което нямаше нищо общо с възрастта – беше само няколко години по-възрастна от него, а и не и личеше. Смъртта на първия и стопанин, на втората и любов точно когато дошло време да се свържат, и недоизносването на второто и дете, което щяло да благослови връзката, бе придало тъга на нрава и. Учейки се да живее с болката си, тя бе развила способност да поглъща болката на другите. Независимо дали тъгуваха или бяха разочаровани, хората се обръщаха към нея и винаги си тръгваха облекчени, защото тя не искаше да и бъдат задължени за съчувствието.

Поради успокояващия ефект от нейното присъствие върху обърканите влюбени или боязливи пациенти, тя често помагаше на Шамуд и покрай тази връзка бе придобила някои лечебни умения. Джондалар се бе запознал с нея точно по този начин, когато тя помагаше на целителя да изправи Тонолан на крака. Когато брат му се надигна и оздравя достатъчно, за да се премести в огнището на Доландо и Рошарио и най-вече Джетамио, Джондалар се премести при Серенио и нейния син Дарво. Не попита. Тя и не очакваше той да го направи.

Очите и сякаш винаги отразяват нещо, помисли той, като се наведе да я целуне за поздрав, преди да тръгнат към мерзееещия се огън. Никога не бе прониквал в дълбините им. Отхвърли неканената мисъл, че и е благодарен за това. Като че ли тя го познаваше по-добре, отколкото той сам се познаваше. Знаеше, че не може да се отдаде изцяло, да се влюби като Тонолан. Като че ли знаеше дори че той компенсира липсата си на емоционална дълбочина, като се люби с нея с такова съвършено умение, което я оставяше задъхана. Тя бе приела това, както бе приела спохождащото го сегиз-тогиз лошо настроение, без да го обременява с чувство за вина.

Тя не беше точно резервирана, с лекота се усмихваше и влизаше в разговор, просто бе съдържана и малко недосегаема. Единствено когато

погледнеше сина и, Джондалар долавяше отблясък от нещо повече.

– Защо се забавихте толкова? – рече момчето с облекчение, щом ги видя да идват. – Готови сме да ядем, но всички вас чакат.

Дарво бе видял Джондалар и майка си заедно отдалече, но не бе пожелал да ги обезпокои. Отначало в дъното на душата си той отхвърли идеята да споделя с някого вниманието на майка си, но после откри, че вместо да споделя времето на майка си, сега имаше още някой, който му обръщаше внимание. Джондалар говореше с него, разправяше му за приключенията си при Пътешествието, обсъждаше с него лова и обичаите на своите хора и го слушаше с неподправен интерес. Още по-вълнуващо бе, че Джондалар започна да му показва някои от техниките за правене на инструменти, които момчето усвояваше с изненадваща и за двамата бързина.

Хлапакът бе възхитен, когато братът на Джондалар реши да вземе Джетамио и да остане, защото силно се надяваше, че това може да означава Джондалар също да остане и да се свърже с майка му. Когато двамата бяха заедно, той много внимаваше да не им се пречка, опитвайки се по свой собствен начин да не възпрепятства техните отношения, без да разбира, че по скоро ги укрепва.

Всъщност Джондалар цял ден обмисляше тази идея. Намираще, че одобрява Серенио: Косата и бе по-светла от косата на сина и, по-скоро тъмно руса, отколкото кестенява. Без да е слаба, бе толкова висока, че оставяше такова впечатление. Беше една от малкото жени, които стигаха до брадичката му и височината и му се виждаше подходяща. Майката и синът силно си приличаха, дори по лешниковите очи, макар неговите да не притежаваха нейното спокойствие. На нейното лице фините черти изглеждаха прекрасни.

Бих могъл да съм щастлив с нея, помисли. Защо просто не я попитам? В този момент той наистина я желаше и искаше да живее с нея.

– Серенио?

Тя го погледна и попадна под чара на невероятните му сини очи. Неговата нужда, неговото желание се съсредоточиха върху и. Силата на обаянието му – неосъзнавано и затова още по-силно – я застигна неочаквано и разруши преградите, които тя бе издигала тъй грижливо, за да избегне болката. Беше открита, уязвима, привлечена против волята си.

– Джондалар... – нейното съгласие бе въткано в гласа и.

– Аз... мисля много днес – той се боричкаше с езика. Можеше да изразява повечето си идеи, но с мъка успяваше да формулира мислите си. – Тонолан... брат ми... Пътува далеч заедно. Сега той обича

Джетамио, иска стои. Ако ти... Аз иска...

– Хайде, вие двамата. Всички са гладни, а храната е... – Тонолан млъкна, като ги видя да стоят близо един до друг, потънали в дълбините на очите на другия. – А-а... извинявай, Братко. Мисля, че прекъснах нещо.

Двамата се дръпнаха назад, мигът бе отминал.

– Няма нищо, Тонолан. Не трябваше да караме всички да ни чакат. Можем да поговорим по-късно – рече Джондалар.

Погледна към Серенио. Тя изглеждаше изненадана и объркана, сякаш не знаеше какво я бе връхлетяло и сега се бореше да си възвърне предпазната броня на спокойствието.

Влезнаха в пространството под надвисналия пясъчник и почувстваха топлината от големия огън в централното огнище. При тяхната поява всички се наместиха около Тонолан и Джетамио, които стояха в центъра на празното пространство зад огъня. Празникът на Обещанието бележеше празничното начало на ритуалния период, който щеше да намери връх в Сватбеното тържество. През този интервал общуването и връзката между младата двойка щеше да бъде силно ограничена.

Топлият кръг, образуван от хората и просмукан с чувството за общност, обгради двойката. Те вплетоха ръце и виждайки в очите на другия само съвършенство, искаха да възвестят на света своята радост и да потвърдят взаимната си обвързаност. Шамуд пристъпи напред. Джетамио и Тонолан коленичиха, за да дадат възможност на учителя и духовен водач да постави на главите им по един венец от току-що напъпили глогини. Бяха поведени, все още ръка в ръка, да обиколят три пъти огъня и събралата се група и после обратно към местата им, затваряйки с любовта си кръга, който обгръщаше Пещерата на Шарамудои.

Шамуд се обърна с лице към тях и проговори с вдигнати нагоре ръце:

– Кръгът започва и свършва на едно и също място. Животът е като кръг, който започва и свършва с Великата майка, Първата майка, която в Своята самота е сътворила целия живот – вибриращият глас се разнасяше с лекота над смълчаното мнозинство и припукващите пламъци. – Благословената Мудо е нашето начало и нашият край. От Нея идваме, при Нея се връщаме. По всякакъв начин Тя се грижи за нас. Ние сме Нейни деца, целият живот разцъфтява от Нея. Тя ни дава на воля от Нейното изобилие. От Нейното тяло намираме средства за съществуване: храна, вода и укритие. От Нейния дух идват даровете на мъдростта и топлотата: талантите и уменията, огънят и приятелството. Но най-

големите Дарове идват от Нейната всеобемаща любов.

Великата земя майка се радва на щастието на Нейните деца. Тя намира наслада в нашите забавления и затова Тя ни е дала Нейния чудесен Дар на Удоволствието. Ние Я тачим, показваме и своята почит, когато споделяме Нейния Дар. А на Благословените сред нас Тя дава Своя най-голям Дар, отстъпва им Своята собствена чудотворна сила да създават Живот – Шамуд погледна младата жена.

– Джетамио, ти си измежду Благословените. Ако почиташ Мудо по всички начини, ти можеш да бъдеш дарена с Майчиния Дар на Живота и да родиш. И все пак духът на Живота, който можеш да донесеш, идва единствено от Великата майка.

Тонолан, когато обещавах да се грижиш за друг човек, ти ставаш като Тази, която се грижи за всички нас. Като Я почиташ по този начин, Тя може да те дари със съзидателна сила, тъй че детето, родено от жената, за която се грижиш, или от някоя друга от Благословените от Мудо, да бъде от твоя дух – Шамуд погледна към групата.

– Всеки от нас, когато се грижи и обезпечава някого, почита Майката и бива благословен с нейната плодовитост.

Тонолан и Джетамио се усмигнаха един на друг и, щом Шамуд отстъпи назад, седнаха на плетените рогозки. Това бе сигнал за започване на празника. На младата двойка донесоха като за начало слабо алкохолно питие от цветове на глухарчета и мед, което бе ферментирало през последната нова луна. После наляха на всички от напитката.

Дразнещите миризми накараха всички да осъзнаят колко много са работили през деня. Щом бе донесено първото ароматно блюдо, се разбра, че даже тия, които през деня бяха останали на високата площадка, са били много заети. Риба върху дъска, уловена в примките тази сутрин и опечена близо до открит огън, бе поднесена на Тонолан и Джетамио от Маркено и Толи – съответстващото им семейство Рамудои. Сосът беше от сварен и смачкан на каша пикантен горски киселец.

За Джондалар вкусът бе непривичен, но той веднага го оцени и реши, че сосът е превъзходна добавка към рибата. Кошници с разни дребни лакомства тръгнаха по трапезата като прибавка към ястието. Щом Толи седна, Джондалар я попита какво представляват.

– Букови жълди, събрани миналата есен – рече тя и започна подробно да обяснява как обелват външната кожата обвивка с малки кремъчни острия, как после ги пекаат внимателно, като ги смесват с горещи въглени и, за да не изгорят, ги друсат в плоски като подноси кошници и как накрая ги овалват в морска сол.

– Толи донесе солта – каза Джетамио, – като част от нейния сватбен подарък.

– Много Мамутои живее близо до морето, Толи? – попита Джондалар.

– Не, но нашият лагер беше един от най-близките до Берановото море. Повечето Мамутои живеят по на север. Мамутои са ловци на мамути – каза гордо тя. – Ние пътуваме всяка година на север за ловитбите.

– Как се събра с жена Мамутои? – попита високият Зеландонии Маркено.

– Отвлякох я – отвърна той и намигна на пълничката млада жена.

Толи се усмихна.

– Вярно е – рече. – Разбира се, всичко беше уговорено.

– Срегнахме се, когато бях на търговско пътуване на изток. Пропътувахме чак до делтата на Майката. Беше Първото ми пътуване. Не ме интересуваше дали е Шарамудои или Мамутои, без нея нямаше да се върна.

Маркено и Толи разправиха за трудностите, породени от тяхното желание да се свържат. Водили се дълги преговори, за да се уговорят условията, а пък за да се заобиколят някои обичаи, той трябвало да я „открадне“. Естествено тя го искала, без нейното съгласие никакво съчетание не би могло да има. Все пак имало такива прецеденти. Макар нарядко, Но подобни връзки се били осъществявали и по-рано.

Човешките популации бяха малко и така пръснати, че рядко се случваше някой да навлезе в чужда територия, което превръщаше редките контакти със случайните пътници в истинска новост. Макар отначало хората да се държаха предпазливо, обикновено не бяха враждебно настроени, а твърде често чужденците бяха добре дошли. Повечето ловуващи племена бяха навикнали да изминават големи разстояния, като често следваха мигриращите стада със сезонна регулярност, а пък и сред голяма част от племената имаше стари традиции за индивидуални Пътешествия.

Търканията се появяваха по-често между познатите. Враждебността обикновено се простираше вътре в границите на населеното място и вътре в съобществото, ако такива изобщо имаше. Кавгите се ограничаваха от правилата за поведение и най-често се уреждаха от ритуализираните обичаи – въпреки че тези обичаи не бяха строго установени. Шарамудои и Мамутои бяха в добри търговски отношения и обичаите и езиките им си приличаха. За Шарамудои Великата земя майка беше Мудо,

за Мамутои Тя беше Мут, а освен това Тя беше още и Върховното божество, Първия прародител и Първата майка.

Мамутои бяха хора с твърдо установено мнение за себе си, което външно се проявяваше като откритост и дружелюбие. Като група те не се бояха от никого – в края на краищата те бяха ловци на мамути. Бяха стремителни, уверени, донякъде изобретателни и убедени, че всеки вижда у тях това, което те самите виждаха. Въпреки че на Маркено споровете се бяха видели безкрайни, уговарянето на подобно обвързване не бе чак толкова непреодолим проблем.

Самата Толи бе типичен представител на своите хора: Открита, приятелски настроена, уверена, че всеки я харесва. И наистина малцина можеха да устоят на нейния откровен ентузиазъм. Никой не се засягаше, когато тя задаваше съвсем интимни въпроси, понеже очевидно в тях нямаше злонамереност. Тя просто се интересуваше и не виждаше причини да ограничава любопитството си.

Към тях с бебе в ръцете се приближи едно момиче.

– Шамио се събуди, Толи. Мисля, че е гладна.

Майката и благодари с кимване и постави бебето на гърдта си, почти, без да прекъсне разговора и празнуването. Донесоха други дребни лакомства: туршия от семена на ясен, накиснати в саламура, и пресни малки грудки, напомнящи Сладките фъстъци, които Джондалар познаваше. Обаче макар първоначалният вкус да бе на фъстък, накрая в устата изненадващо оставаше вкус на репичка. Пикантният им букет ги бе направил любимо лакомство на Пещерата, ала Джондалар така и не разбра дали му харесват или не. Доландо и Рошарио донесоха ново ястие пред младата двойка – гъста яхния от дива антилопа и тъмночервено боровинково вино.

– Мисля, че рибата беше много вкусна – рече Джондалар на брат си, – ала тази яхния е направо превъзходна!

– Джетамио казва, че е традиционно ястие. Подправена е със сушени листа от блатна мирта. Кората се използва за дъбене на антилопски кожи и точно тя им придава тоя жълт цвят. Расте в блатата, особено там, където Сестрата се събира с Майката, Имах късмет, че миналата есен са били излезли да събират мирта, иначе никога нямаше да ни намерят.

Джондалар си спомни за тогава и челото му се набръчка.

– Прав си, имахме късмет. Все още ми се иска да мога да се отплатя на тези хора по някакъв начин – и съвсем се намръщи, като се сети, че брат му ще стане един от тях.

– Това вино е сватбеният подарък на Джетамио – каза Серенио.

Джондалар посегна за чашата си, отпи глътка и кимна:

– Е добро. Е всичко добро.

– Добро е – поправи го Толи. – Много е добро – тя не изпитваше неудобство да го поправа. Самата тя още имаше известни проблеми с езика и смяташе, че е по-добре той да го говори правилно.

– Много добро – повтори той и се усмихна на ниската, набита младa жена и на бебето на огромната и гърда. Харесваше нейната откровена и без заобикалки реч и отзивчивата и натура, която тъй лесно преодоляваше свенливостта и задръжките на другите. После се обърна към брат си.

– Тя е права, Тонолан. Това вино е много хубаво. Даже мама би се съгласила, а никой не прави по-добро вино от Мартона. Мисля, че тя би одобрила Джетамио – изведнъж Джондалар пожела, да не бе казал това. Тонолан никога нямаше да заведе стопанката си да я види майка му, най-вероятно той никога повече нямаше да види Мартона.

– Джондалар, ти трябва да говориш Шарамудои. Никой друг не разбира, като говориш Зеландонии, а и ти ще се научиш много по-бързо, ако го говориш през цялото време – каза Толи загрижено, привеждайки се напред. Тя чувстваше, че говори от личен опит.

Джондалар се смути, но не можа да се разсърди. Толи беше тъй искрена, а и от негова страна беше неучтиво да говори на език, който никой друг не можеше да разбере. Той се изчерви, но се усмихна.

Толи забеляза смущението на Джондалар, а въпреки че говореше без заобикалки, тя не бе нечувствителна.

– Защо не се учим един друг на нашите езици? Може да ги забравим, ако няма с кого да приказваме от време на време. Зеландонии звучи толкова музикално, аз бих искала да го науча – и тя се усмихна на Джондалар и Тонолан. – Ще приказваме по малко всеки ден – заяви, сякаш всички други бяха явно съгласни.

– Толи, ти може да искаш да научиш Зеландонии, но те може да не искат да учат Мамутои – каза Маркено. – Помисли ли за това?

Беше неин ред да се изчерви.

– Не, не се сетих – каза едновременно с изненада и огорчение, като разбра самонадеяността си.

– Е, аз искам да науча Мамутои и Зеландонии. Мисля, че е добра идея – твърдо каза Джетамио.

– Аз също мисля добра идея, Толи – рече Джондалар.

– Ама че смесица ще направим тук. Половината на Рамудои е частично Мамутои, а половината на Шарамудои е частично Зеландонии –

каза Маркено, усмихвайки се нежно на стопанката си.

Личеше си, че двамата се обичат. Добре си пасват, помисли Джондалар, макар да не можа да сдържи усмивката си. Маркено беше висок колкото него, въпреки че не бе тъй мускулест, и когато бяха заедно, силният контраст подчертаваше характерните им физически черти: Толи изглеждаше по-ниска и закръглена, а Маркено – по-висок и слаб.

– Може ли още някой да се присъедини към вас? – попита Серенио.
– За мен би било интересно да науча Зеландонии, а пък за Дарво Мамутои може да се окаже полезен, ако някой ден поиска да тръгне на търговско пътуване.

– Защо не? – разсмя се Тонолан. – Дали на запад или на изток, щом правиш Пътешествие, езиците са ти от полза – той погледна брат си.

– Но ако не знаеш, незнанието не може да ти попречи да разбереш една хубава жена, нали, Джондалар? Особено, ако имаш големи сини очи – каза той на Зеландонии и се ухили.

Джондалар се усмихна на братовата си закачка.

– Трябва говори Шарамудои, Тонолан – рече той и намигна на Толи. Понеже все още не му се струваше много естествено да бърка в яденето с лявата си ръка, каквото беше обичаят на Шарамудои, набоде с ножа си за хранене един зеленчук от дървената купа. – Какво се казва това? – попита я. – На Зеландонии се нарича „гъба“.

Толи му каза думата за гъба с разпарцаливена качулка на нейния език и на Шарамудои. Той набоде едно зелено стебло и го извади с въпросително изражение.

– Това е стрък млад репей – каза Джетамио, но после се усети, че думата сама по себе си нищо няма да му каже. Стана, отиде до купа отпадъци близо до мястото за готвене и донесе няколко спаружени, но все още разпознаваеми листа. – Голям репей – рече тя и му показа широките мъхести сиво зелени листа, откъснати от стъблото. Той кимна разбиращо. Сетне тя му подаде дълъг, широк зелен лист с невъзможна да се сбърка миризма.

– Ха така! Знаех си, че ми мирише на нещо познато – каза той на брат си. – Не знаех, че чесънът може да изкара такива листа – и се обърна към Джетамио. – Какво е името?

– Ренсом – каза тя. Толи не знаеше названието на растението на Мамутои, но при следващото парче сух лист, което и подаде Джетамио, не се запъна.

– Водорасло – рече. – Донесох ги с мен. Расте в морето и сгъстява хвехтия – опита се да обясни, но не бе много сигурна, че е била

разбрана. Водораслите бяха прибавени към традиционното ястие заради близките и връзки с новата двойка и защото придаваха интересен вкус и гъстота.

– Не е останало много. Беше част от моя сватбен подарък. Толи вдигна бебето на рамото си и го потупа отзад.

– Даде ли вече своя дар на Благословеното дърво, Тамио?

Джетамио наведе глава и въздържано се усмихна. Въпросът обикновено не се задаваше така направо, макар да не бе много нетактичен.

– Надявам се, че Майката ще благослови моята връзка с едно бебе, което е здраво и щастливо като твоето, Толи. Шамио готова ли е за отбиване?

– На нея просто и е приятно да суче. Ако я оставя, ще виси така цял ден. Искаш ли да я подържиш? Трябва да излезна по навън.

Когато Толи се върна, темата на разговора се бе сменила. Храната бе вдигната, сервираха още вино, а някой започна да опитва различни ритми на барабан с една кожа и да импровизира думи за песен. Когато тя взе бебето си, Тонолан и Джетамио станаха и се опитаха да се измъкнат. Изведнъж ги обградиха няколко души, ухилени до ушите.

Обикновено двойката, която щеше да се обвърже, напускаше рано празненството, за да прекара още няколко последни минути насаме, преди да започни предсватбената им раздяла. Но тъй като те бяха почетните гости, не можеха да си тръгнат благовъзпитано, ако някой разговаряше с тях. Те трябваше да се опитат да се изнижат в момент, когато никой нямаше да ги забележи, само че, разбира се, всички бяха нащрек. Това се превръщаше в игра и от тях се очакваше да играят ролите си – да се опитват да изчезнат, докато всички други се преструват, че гледат встрани, а после, като ги хванат, да се извиняват учтиво. След малко дразнене и закачки щяха да ги оставят да си отидат.

– Нали не бързаш да си отидеш? – попитаха Тонолан.

– Късно става – измъкна се той и се ухили.

– Още е рано. Хапни си още, Тамио.

– Хапка не мога да глътна повече.

– Тогава чаша вино. Тонолан, нали няма да откажеш една чаша от това чудесно боровинково вино?

– Ами... може малко.

– Малко вино за теб, Тамио?

Тя се приближи до Тонолан и заговорнически погледна над рамото му.

– Само глътка, но някой ще трябва да ни донесе чашите. Ей ги там.

– Разбира се. Нали ще ни изчакате тук?

Един човек тръгна за чашите, а другите се престориха, че го гледат. Тонолан и Джетамио се втурнаха към тъмнината.

– Тонолан, Джетамио. Мислех, че ще пийнете вино с нас.

– О, разбира се. Просто трябва да излезем за малко. Нали знаеш как е след голямо ядене – обясни Джетамио.

Застанал близо до Серенио, Джондалар усети силно желание да продължи по-раншния им разговор. Те се забавляваха с надлъгването. Той се наведе към нея, за да я помоли и тя да си тръгне веднага, щом забавлението дотегне на другите и оставят младата двойка да си тръгне. Ако възнамеряваше да и предложи връзка, трябваше да го направи сега, преди нежеланието, което вече го обземаше, да го накара пак да отложи.

Всички бяха на градус – предната есен боровинките бяха особено сладки и виното бе по-силно от обикновено. Хората кръжаха около Тонолан и Джетамио и ги дразнеха със смях. Някои започнаха да пеят песен-гатанка. Някой поиска да претоплят яхнията, друг постави вода за чай, след като изля последния чай в една чаша. Децата все още не се бяха уморили достатъчно, за да заспят, и се гонеха едно друго. В бъркоти-ята всеки си измисли ново занимание.

После едно пищящо дете се бухна в един мъж, който не се държеше много солидно на краката си. Той се препъна и бутна една жена, носеща чаша горещ чай, точно когато взрив от възгласи придружи бягството на двойката.

Никой не чу първия писък, но високият, настойчив бебешки плач от болка бързо преустанови всичко.

– Бебето ми! Бебето ми! Изгориха го! – викна Толи.

– Велика Дони! – ахна Джондалар и се втурна заедно със Серенио към хълцащата майка и пищящото бебе.

Всички искаха да помогнат едновременно. Суматохата се усили.

– Оставете Шамуд да мине. Дръпнете се встрани – присъствието на Серенио оказа успокоителното си въздействие. Шамуд бързо отстрани завивките на бебето.

– Студена вода, Серенио, бързо! Не! Чакай. Дарво, ти иди за вода. Серенио, липовата кора – знаеш ли къде е?

– Да – рече тя и се забърза.

– Рошарио, има ли гореща вода? Ако няма, стопли. Трябва ми запарка от липова кора и по-разреден чай като успокоително. И двете са изпарени.

Дарво дотича обратно с вода от езерцето, преливаща от съда, в

който я носеше.

– Браво, синко. Това се казва бързо – рече Шамуд с одобрителна усмивка и плисна студена вода на яркочервените изгаряния. Бяха започнали да се надигат мехури. – Имам нужда от дреха, нещо меко, докато не стане запарката.

Лечителят видя на земята листа от репей и се сети за яхнията.

– Джетамио, какво е това?

– Голям репей – рече тя, – от яхнията.

– Има ли останал? От листата?

– Ние използвахме само стъблото. Там има цяла купчина.

– Донеси!

Джетамио изтича до купчината боклук и се върна с две шепи откъснати листа. Шамуд ги потопа във вода и ги положи върху изгарянията на майката и детето. Щом успокояващият ефект на листата започна да се усеща, пищенето на бебето затихна до хълцащ плач, който от време на време избухваше наново.

– Помага – каза Толи. Тя не бе усетила, че е опарена, докато Шамуд не го спомена. Седеше и говореше, като люшкеше бебето, за да не плаче и да се успокои. Когато парещият горещ чай се изля върху тях, единственото, което тя усети, беше болката на бебето. – Ще се оправи ли Шамио?

– Ще се появят мехури, но не мисля, че ще останат белези.

– О, Толи. Толкова лошо се чувствам – рече Джетамио. – Това е ужасно за бедната Шамио, а и за теб.

Толи се опита пак да дундурка малкото, но асоциацията с болката го накара да се противи. Накрая споменът за уютните прегръдки натежа над страха и виковете на Шамио спряха, щом тя засука, което успокои Толи.

– Защо ти и Тонолан сте още тук, Тамио? – попита тя. – Това е последната нощ, когато можете да сте заедно.

– Не можех да ви оставя ранени с Шамио. Исках да помогна.

Бебето пак се разплака. Репеят помогна, но изгарянето все още беше болезнено.

– Серенио, готова ли е запарката? – запита лечителят, сменяйки старите листове с нови, накиснати в студената вода.

– Липовата кора кисна достатъчно, но ще трябва да поизстине. Ако я извадя навън, може би ще изстине по-бързо.

– Ще изстине! Ще изстине! – извика Тонолан и изведнъж хукна извън навеса.

– Къде отива? – попита Джетамио Джондалар. Високият мъж сви рамене и поклати глава. Отговорът се изясни, когато Тонолан се втурна обратно, запъхтян, но с две стиски капещи мокри ледени висулки от стръмната каменна стълба, която водеше към реката.

– Това ще помогне ли? – попита той, като ги протегна напред.

Шамуд погледна Джондалар.

– Умно е момчето!

В заявлението имаше иронична нотка, сякаш не бе очаквал подобна гениалност.

* * *

Същите свойства на липовата кора, които приглушаваха болката, я правеха и ефективно сънотворно. Толи и бебето заспаха. Успяха да убедят Тонолан и Джетамио да се усомнят за малко, но цялото еуфорично веселие на празника на Обещанието се бе изпарило. Никой не искаше да го каже, но злополуката бе хвърлила сянката на лошия късмет върху тяхната връзка.

Джондалар, Серенио, Маркено и Шамуд седяха близо до големия огън, поемайки последната топлинка от гаснещата жаравя, и тихо приказваха, пиейки вино. Всички други бяха заспали, а Серенио настояваше Маркено също да иде да си легне.

– Маркено, повече с нищо не можеш да помогнеш, така че няма защо да стоиш буден. Аз ще остана с тях, ти иди да спиш.

– Права е, Маркено – каза Шамуд, те ще се оправят. Ти също трябва да почиваш, Серенио.

Тя стана да си ходи, за да окуражи както Маркено, така и себе си. Другите също се изправиха. Серенио остави чашата си, леко притисна буза си до бузата на Джондалар и тръгна с Маркено към постройките.

– Ако има нужда от нещо, ще те събудя – му каза тя на тръгване.

Щом те си отидоха, Джондалар изгреба последната утайка от ферментирания боровинков сок в две чаши и даде едната на загадъчната фигура, която чакаше в тихия мрак. Шамуд пое чашата, безмълвно разбирайки, че двамата има какво още да си кажат. Младият мъж нарина последните въгленчета към края на почернелия кръг и добави дърва, за да запали малък огън. Седяха така известно време и тихо пиеха вино, превити над проблясващата топлинка.

Когато Джондалар погледна пред себе си, видя, че двете очи, чийто неопределен цвят на огъня изглеждаше просто тъмен, го изучават внимателно. Той усещаше сила и интелигентност в тях и одобряваше

еднакво и двете. Припукващите и съскащи пламъчета хвърляха подвижни сенки на старото лице, размивайки чертите, от които даже и на дневна светлина Джондалар не успяваше да извлече каквито и да е специфични характеристики освен възрастта. А дори възрастта бе загадка.

В набръчканото лице имаше сила, която му придаваше младежки вид, макар дългата като грива коса да бе учудващо бяла. И въпреки че фигурата под широките одеяния да беше суха и крехка, походката му бе пружинираща. Сами за себе си ръцете говореха несъмнено за преклонна възраст, ала въпреки артрозните стави и прорязаната от сини вени пергаментова кожа вдигнатата към устата чаша не помръдваше от паралитично треперене.

Жестът му прекъсна взаимното изучаване. Джондалар се зачуди дали Шамуд го бе направил нарочно, за да облекчи нарастващото напрежение. Отпи глътка и каза:

– Шамуд добър лечител, има умение.

– Това е дар от Мудо.

Джондалар се напрегна да долови нещо в тона или тембъра на гласа, което да определи хермафродитния лечител в една или друга посока, просто, за да задоволи терзаещото го любопитство. Не бе определил дали Шамуд е жена или мъж, но имаше чувството, че независимо от неопределеността на пола, лечителят не бе водил безбрачен живот. Сатиричните му забележки твърде често се съпровождаха от знаещи погледи. Искаше да попита, ала на можеше да измисли как да формулира въпроса си тактично.

– Шамуд живее не лесно, отказва се от много – опита Джондалар. – Лечителят някога иска да се свърже?

За миг пронизващите очи се разшириха, после Шамуд избухна в сардоничен смях. Джондалар усети горещ, прилив на объркване.

– С кого би ме свързал, Джондалар? Е, ако ти се беше появил в младите ми години, може би щях да се изкуша. Да, ама ти щеше ли да се поддадеш на моите чарове? Ако бях дал на Благословеното дърво една огърлица, дали щеше да поискаш да влезеш в моето легло? – рече Шамуд и скромно наведе глава. За миг Джондалар беше убеден, че пред него говори млада жена.

– Или може би щеше да се наложи да действам по-предпазливо? Твоите апетити са доста големи, дали щях да разбудя любопитството ти за нови удоволствия?

Джондалар се изчерви, сигурен, че е сбъркал и все пак странно привлечен към излъчването на чувствен разврат и гъвкава котешка

грация, което дойде от телодвижението на Шамуд. Разбира се, лечителят беше мъж, но с женски вкус за своите удоволствия. Много лечители черпеха и от женския, и от мъжкия принцип. Това им даваше по-голяма сила. Пак чу сардоничния смях.

– Само че ако животът на лечителя е труден, още по-тежко е на човека, който се е свързал с него. Мъжът първо трябва да мисли за стопанката си. Би било трудно да напуснеш посред нощ някоя като Серенио, например, за да се грижиш за някой болен, а освен това се изискват дълги периоди на въздържание...

Шамуд се наклони напред, говорейки като мъж с мъж и с блясък в околото при мисълта за жена, хубава като Серенио. Джондалар разтърси глава от объркване. После с едно помръдване на раменете мъжествеността придоби различен характер. Характер, който изключваше нея самата.

– ... и не зная дали би ми било приятно да я оставя сама, когато наоколо има толкова много ненаситни мъже.

Шамуд беше жена, но жена, която никога не би била привлечена към него или той към нея, освен като приятел. Наистина силата на лечителя идваше от принципа на двата пола, но това беше принципът на жена с мъжки вкусове.

Шамуд се разсмя отново и в гласа нямаше и намек за пола му. Със спокойното изражение на човек, който търси разбиране от друг човек, старият лечител продължи:

– Каж ми, Джондалар, какъв съм? С кого ще се обвържеш? Някои се опитаха по един или друг начин да установят някаква връзка, но това рядко продължаваше дълго. Даровете имат и обратна страна. Лечителят няма собствен облик, освен в по-широк смисъл. Собственото име се връща обратно, а Шамуд се самозаличава, за да приеме общата същност. Предимства има, ала обикновено женитбата не е между тях. Когато си млад, не винаги желаяш да бъдеш роден със съдбата си. Не е лесно да бъдеш различен. Може да не искаш да загубиш самоличността си. Но това няма значение – съдбата си е твоя. Няма друго място за човек, който носи същността и на мъжа, и на жената в едно тяло.

В умиращата светлина на огъня, гледайки въглените с нефокусиранни очи, сякаш виждайки друго време и място, Шамуд изглеждаше древен като самата Земя. Джондалар стана да вземе още няколко трески и пак разпали огъня. Щом пламъците се вдигнаха, лечителят се изправи и ироничният му поглед се върна.

– Това беше много отдавна и имаше известни... компенсации. Като

например да откриеш таланта си и да натрупаш знания. Щом Майката призове някого да и служи, не всичко е саможертва.

– При Зеландонии не всички, които служат на Майката, знаят, когато млади, не всички като Шамуд. Аз някога мислех да служа на Дони. Не всички са призвани – каза Джондалар и Шамуд се удиви как той сви устни и смръщи вежди, издавайки горчивината, която още го мъчеше. Във високия рус мъж, който изглеждаше толкова надарен, имаше дълбоко скрити рани.

– Вярно, не всички, които могат да поискат, са призвани и не всички призвани имат еднакви таланти или склонности. Ако човек не е уверен, има начини да се открие, да се изпита неговата вяра и воля. Преди да бъде посветен, човек трябва да прекара известно време в самота. Това може да донесе просветление, но може и да научиш за себе си повече, отколкото би желал. Аз често съветвам хората, които мислят да постъпят на служба при Майката, да поживеят малко сами. Ако не можеш да го направиш, никога няма да успееш да издържиш по-суровите изпитания.

– Какви изпитания? – никога по-рано Шамуд не бе бил толкова искрен с него и Джондалар беше като хипнотизирай.

– Периоди на въздържание, когато трябва да се откажем от всички Удоволствия, периоди на мълчание, когато не трябва да говорим на никого. Периоди на пост, периоди, когато отпъждаме съня толкова дълго, колкото можем. Има и други. Научаваме се да използваме тези методи, за да търсим отговори, откровения от Майката, особено, когато се упражняваме. След време човек се научава да предизвиква необходимото състояние по желание, макар че от време на време има смисъл да продължи да използва изпитанията.

Възцари се дълга тишина. Шамуд бе съумял да насочи разговора към истинския въпрос, към отговорите, които Джондалар желаше. Трябваше само да попита.

– Ти знаеш какво е нужда. Шамуд ще каже ли какво значи... всичко това? – Джондалар махна с ръка в неясен всеобхващащ жест.

– Да. Зная какво искаш. Ти се тревожиш за брат си след това, което се случи тази вечер, и в по-широк смисъл за него и Джетамио, и за себе си – Джондалар кимна. – Нищо не е сигурно... нали знаеш? – Джондалар пак кимна. Шамуд го изучаваше, опитвайки се да определи колко да му разкрие. Сетне старото лице се обърна към пламъците и в очите му пак се появи она нефокусиран поглед. Младият мъж се усети отдалечен, сякаш между двамата се бе появило огромно пространство, въпреки че

никой не бе помръднал.

– Твоята любов към брат ти е много силна – в гласа имаше някакво призрачно, празно ехо, резонанс не от този свят. – Ти се тревожиш, че тя е много силна и се боиш, че водиш неговия живот, а не своя собствен. Бъркаш. Той те води там, където ти трябва да отидеш, но сам не би отишъл. Ти следваш собствената си съдба, не неговата. Вие вървите заедно само за малко. Твоята сила е от различен характер. Имаш голяма мощ, когато нуждата ти е голяма. Почувствах, че имаш нужда от мен заради брат си, още преди да намерим кървавата му риза на ствола, който бе изпратен за мен.

– Аз не съм изпращал ствола. Това беше случайност, късмет.

– Това, че почувствах нуждата ти, не беше случайност. И други са я почувствали. На теб не може да ти се откаже. Дори Майката не би ти отказала. Това е твоят дар. Но внимавай с даровете на Майката. С тях ти и ставаш длъжник. При толкова силен дар като твоя Тя трябва да е предназначила нещо за теб. Нищо не се дава без ответни задължения. Дори Нейният дар на Удоволствието не е просто щедрост. В него има цел, независимо дали я знаем или не...

Запомни: ти следваш целта на Майката. Няма нужда тя да те призовава, ти си роден с тази съдба. Но ти ще бъдеш изпитван. Ще причиняваш болка и ще страдаш за това... Очите на младия мъж се отвориха широко от изненада.

– ... Ти ще бъдеш наранен. Ще търсиш изява и ще намираш осуеяване, ще търсиш сигурност и ще намираш само нерешителност. Но има компенсации. Ти си силно надарен в тялото и ума, имаш специални умения, уникални таланти и ти е дадена повече от обичайната чувствителност. Твоята досада е резултат от твоите възможности. На теб е дадено твърде много. Трябва да се учиш от своите изпитания.

Запомни добре и това: да служиш на Майката не е само жертва. Ти ще намериш това, което търсиш. Това е твоята съдба.

– Ами... Тонолан?

– Усещам раздяла, твоята съдба тръгва по друг път. Той трябва да следва своята собствена пътека. Той е любимец на Мудо.

Джондалар се намръщи. Зеландонии имаха подобна поговорка, но тя не означаваше непременно добър късмет. Говореше се, че Великата земя майка е ревнива към своите любимци и рано ги привиква при себе си. Той изчака, ала Шамуд не каза нищо повече. Не разбираше напълно всички тези „нужда“, „сила“ и „целта на Майката“. Тези, които служеха на Майката, често говореха със сянка на езика си, но звученето им не му

харесваше.

Щом огънят съвсем загасна, Джондалар стана да си ходи. Той тръгна към укрытията под навеса, но Шамуд не бе съвсем свършил.

– Не! Само не майката и детето... – изплака в тъмното молещият глас.

Изненадан, Джондалар усети, че мравки плъзват по гърба му. Зачуди се дали Толи и бебето и са опарени по-лошо, отколкото си мисли, и защо трепери, когато не му е студено.

12

– Джондалар! – поздрави Маркено. Високият рус го изчака да го застигне. – Намери начин довечера да не се качиш веднага – рече Маркено с приглушен глас. – Тонолан изтърпя достатъчно ограничения и ритуали от Обещанието насам. Време е за малко отпускане – той махна запушалката на мяха и с хитровата усмивка даде на Джондалар да подуши боровинковото вино.

Зеландонии кимна и в отговор също се усмихна. Между неговите хора и Шарамудои имаше разлики, ала някои обичаи очевидно бяха широко разпространени. Зачуди се дали младите хора не замислят някой собствен „ритуал“. Двамата мъже изравниха крачката и продължиха надолу по пътя.

– Как са Толи и Шамио?

– Толи се безпокои, че на Шамио ще остане белег на бузата, но и двете оздравяват. Серенио казва, че не мисли, че от изгарянето ще остане следа, ама дори Шамуд не е сигурен за това.

Следващите няколко крачки загриженото изражение на Джондалар бе досущ като Маркеновото. Зад завоя налетяха на Карлоно, който изучаваше едно дърво и щом ги видя, широко се усмихна. Когато се усмихваше, приликата му с Маркено бе по-очевидна. Той не бе тъй висок като сина на сърцето си, но слабото жилаво телосложение бе същото. Погледна още веднъж дървото и поклати глава.

– Не, не става.

– Не става? – попита Джондалар.

– За подпорки. Не виждам лодката в това дърво. Нито един клон няма да легне по вътрешната извивка, дори и след одялкване.

– Откъде знаеш? Лодката не е завършена – каза Джондалар.

– Знае – намеси се Маркено. – Карлоно винаги намира клони, които лягат точно. Ако искате, вие си стойте и си говорете за дърветата. Аз ще слизам.

Джондалар го изгледа как се отдалечава и попита Карлоно:

– Как виждаш в дърво какво ляга на лодка?

– Трябва да добиеш чувство за това, иска се доста практика. Този път не търсиш високи и прави дървета. Трябват дървета с кривини и извити клони. После си мислиш как ще легнат на дъното и как ще се извият по бордовете. Ще търсиш дървета, които растат сами и имат

достатъчно място да се развият по свой собствен начин. Дърветата са като хората – някои растат най-добре в компания, като се опитват да надминат останалите. Други имат нужда да растат по собствен начин, макар че може и да са самотни. И едните, и другите са ценни.

Карлоно сви по една не тъй утъпкана пътечка.

– Понякога намираме две дървета да растат заедно – продължи водачът на Рамудои, – като се извиват и се нагаждат едно към друго, като тези двете – той посочи – две преплетени дървета. – Наричаме ги влюбена двойка. Случва се като отсечеш едното, другото също да умре – рече Карлоно. Челото на Джондалар се набръчка.

Стигнаха просеката и Карлоно поведе високия мъж нагоре по слънчевия склон към един гигантски изкривен и възлест дъб. Като приближиха, на Джондалар му се стори, че вижда на дървото някакви странни плодове. След още няколко крачки с изненада разбра, че дървото е украсено с необичайна група предмети – фини кошнички, надиплени и оцветени, малки кожени торбички, бродирани с дребни раковини и усукани и завързани в определен ред върви. Една дълга огърлица бе стояла толкова време увита около огромния ствол, че се беше впила в него. Разгледа я по-внимателно и видя, че е направена от мъниста от миди – грижливо оформени и с пробити в центъра дупки – които се редуваха с отделни рибни прешлени с естествен отвор в средата. Забеляза, че от клоните висят миниатюрни издялкани лодчици, окачени на кожени ремъци, кучешки зъби, пера от птици, катеричи опашки. Никога не бе виждал нещо подобно.

Карлоно го забеляза как се ококори и се изхили.

– Това е Благословеното дърво. Предполагам, че Джетамио му е направила подарък. Обикновено, когато жените искат Мудо да ги благослови с дете, правят подаръци. Жените си мислят за дървото като че ли им принадлежи, но и мъжете, които са му поднасяли дарове, не са малко. Те молят за добър късмет при първия лов, за сполука с новата лодка, за щастие с новата стопанка. Не се моли често, а само при специални случаи.

– Толкова е голямо!

– Да. Това е дървото на Майката, но не съм те довел тук заради нея. Виждаш ли колко извити и криви са клоните му? И да не беше Благословеното дърво пак щеше да е прекалено голямо, но когато гледаш за подпорки, търсиш такива дървета. После изучаваш клоните, за да откриеш кои ще паснат във вътрешността на лодката ти.

Потеглиха по друга пътечка надолу към лодко строителницата и

наближиха Маркено и Тонолан, които обработваха един дебел и дълъг ствол, като дълбаеха с теслите си жлеб в него. В сегашния си вид стволът напомняше повече грубото корито, в което правеха чая, отколкото някоя от грациозно оформените лодки, но формата в общи линии вече се очертаваше. По-късно щяха да бъдат издялани масивни нос и кърма, само че първо трябваше да се довърши вътрешността.

– Джондалар много се интересува от правенето на лодки – рече Маркено.

– Може би трябва да му намерим една речна жена, та да стане Рамудои. След като брат му ще става Шамудои, така ще е по-честно – пошегува се Маркено. – Знам двечки, които отдавна са му хвърлили око. Може да уговорим едната.

– Не мисля, че нещо ще постигнат, ако Серенио е наблизо – намигна Карлоно на Джондалар. – Но някои от най-добрите майстори на лодки са Шамудои. Не лодката на сушата, а лодката във водата прави речния мъж.

– Щом толкоз искаш да се научиш да правиш лодки, защо не вземеш една тесла и не помогнеш? – каза Тонолан. – Мисля, че моят голям брат по-скоро може да приказва, отколкото да работи – ръцете му бяха черни, както и бузата му. – Даже ще ти услужа с моята – добави той и подхвърли инструмента към Джондалар, който инстинктивно го улови. Теслата – яко каменно острие, монтирано под прав ъгъл към дръжката, остави чернилка на дланта му.

Тонолан скочи от ствола и отиде до близкия огън. От него бе останала само светеща жарава, от която от време на време се издигаха оранжеви пламъци. Взе една счупена дъска, чийто край бе изпъстрен с прогорели дупки и нарина върху нея горещи въглени с една клонка. Занесе ги до ствола и сред дъжд от искри и пушек ги изсипа върху корито подобната дупка, която дълбаеха. Маркено хвърли още дърва в огъня и донесе съд с вода. Исакаха въглените да прегорят донякъде дънера, а не да подпалят.

Тонолан размести въглените с пръчка и лисна една шепа вода на стратегическите места. Припукващото съскане на парата и острата миризма на горящо дърво свидетелстваха за битката между огъня и водата. В крайна сметка водата надделя. Тонолан изгреба останалите парчета влажни дървени въглища, прехвърли се в издълбания улей и започна да изчегъртва обгорялото дърво, като разширяваше и задълбочаваше отвора.

– Дай да опитам – каза Джондалар, като позяпа известно време.

– Точно се чудех дали смяташ да се мотаеш тука цял ден – забеляза Тонолан и се ухили. Когато приказваха помежду си, двамата братя незабелязано минаваха на родния си език. Приятна им беше лекотата и сигурността, с която го говореха. И двамата вече привикваха с новия език, но Тонолан го владееше по-добре.

След първите няколко удара Джондалар спря да огледа каменното острие на теслата, опита пак под различен ъгъл, провери отново режещото острие и намери правилния размах. Тримата младежи заработиха заедно без много приказки, докато не спряха да починат.

– Не съм виждал по-рано използва огън да прави корито – каза Джондалар, щом наближиха навеса. – Винаги изчегъртва с тесла.

– Можеш да използваш и само тесла, но с огън става по-бързо. Дъбът е твърдо дърво – забеляза Маркено. – Понякога използваме борове от високото. Борът е по-мек и е по-лесен за дълбане. Все пак огънят помага.

– Дълго време се прави лодка? – заинтересува се Джондалар.

– Зависи колко работиш и колко души работят. Тази лодка няма да отнеме много време. Тонолан ще има права над нея и, нали знаеш, тя трябва да бъде готова, преди да се свърже със Серенио – Маркено се усмихна. – Никога не съм виждал някой да работи толкова много, а освен това кандърдисва всички да му помагат. Щом започнеш, не е зле да продължаваш, докато не я свършиш. Така не може да пресъхне. Днес следобед се каним да цепим дъски за стрингерите. Искаш ли да помогнеш?

– По-добре да не отказва! – рече Тонолан.

Огромният дъб, който Джондалар бе помогнал да отсекаят, бе занесен, без разклонения му връх, до другия край на площадката. За да го придвижат, бе нужна помощта на почти всички здрави мъже, а и почти толкова се събраха, за да го разцепят. Джондалар нямаше нужда от „кандърмите“ на брат си. Той не би пропуснал разцепването.

Първо забиха ред рогови клинове в права линия, ориентирана по жилите, по цялата дължина на ствола. Набиха ги с тежки каменни чукове. Клиновете разпукаха масивния дънер, но отпървом той се разтвори неохотно. Оставащите на някои места свързващи трески бяха прекъснати, щом дебелият край на триъгълните рогови парчета бе набит по-дълбоко в сърцевината на дървото, и накрая стволът се разцепи с пукот на две части.

Джондалар изумено поклати глава, ала това бе само началото. Клиновете отново бяха поставени по оста на всяка половина и процесът бе повторен, докато те също не се разцепиха надве. После всеки сектор

отново бе разполовен. В края на деня огромният ствол бе превърнат в купчина радиално нацепени дъски, като всяка една се заостряше към центъра така, че единият дълг ръб бе по-тънък от другия. Заради чворовете някои дъски станаха по-къси, но също щяха да намерят приложение. Дъските бяха много повече, отколкото бе нужно за изграждането на бордовете на лодките. Излишните щяха да послужат да се издигне подслон за младата двойка под надвисналия над високата тераса пясъчник. Подслонът щеше да бъде свързан с жилището на Рошарио и Доландо и щеше да бъде достатъчно голям да побере Маркено, Толи и Шамио през най-студената част от годината. Смяташе се, че ако къщата и лодката се направят от едно и също дърво, това ще придаде на роднинската връзка здравината на дъб.

Когато слънцето залезе, Джондалар забеляза няколко от по-младите мъже да се мушват в гората, но Маркено и Тонолан го убедиха да продължи да дълбае дъното на лодката, докато почти всички се разотидоха. Накрая Тонолан реши, че е станало твърде тъмно и не се вижда.

– Ами, много е светло – каза един глас зад тях. – Ти не знаеш какво значи тъмно!

Преди Тонолан да успее да се обърне да види кой говори, го хванаха за ръцете и му завързаха очите.

– Какво става? – извика той, борейки се да се откопчи. Единственият отговор беше сподавен смях. Вдигнаха го и го носиха известно време, а когато го оставиха на земята, усети, че му свалят дрехите.

– Стига! Какво правите? Студено е!

– Няма да ти е студено за дълго – каза Маркено, когато махнаха превръзката от очите му. Тонолан видя половин дузина усмихнати млади мъже, всичките голи. Местността му бе непозната, особено в дълбокия сумрак, но той знаеше, че са близо до вода.

Гората околоръст беше плътна черна маса, но от едната страна оредяваше дотолкова, че на фона на тъмно моравото небе се виждаха силуетите на отделни дървета. Под тях една широка пътека откриваше на окоото отразените лъкатушещи проблясъци от гладката мазна повърхност на Великата майка река. През цепнатините в една малка ниска правоъгълна дървена конструкция, разположена наблизко, проникваше светлина. Младите мъже се покатериха на покрива и се спуснаха вътре в барачката през отвора в покрива, като използваша един наклонен ствол с изрязани в него стъпенки.

В една ямичка в центъра на постройката гореше огън, а връз него бяха поставени да се нагриват камъни. Стените бяха издигнати така, че

почвата образуваше нещо като пейка, покрита с гладко изшлайфани с пясъчник дъски. Щом влязоха всички, покриха входния отвор. Димът щеше да излиза през цепнатините. Изпод горещите камъни светеха въглени и скоро Тонолан реши, че Маркено е имал право. Вече не му беше студено. Някой лисна вода върху камъните и се вдигна облак пара, така че стана още по-трудно да се види каквото и да било на оскъдната светлина.

– Донесе ли го, Маркено? – попита мъжът, който седеше насреща му.

– Ето го, Чалоно – той протегна мяха с вино.

– Е, да пийнем. Ти си щастлив човек, Тонолан. Да се свържеш с жена, която прави толкова хубаво боровинково вино.

Разнесоха се дружни одобрения и смях. Чалоно подаде мяха с вино и, като показва едно квадратно парче кожа, завързано като торбичка, рече с лукава усмивка:

– Намерих още нещо.

– Чудех се защо не те виждам днес – отбеляза един мъж.

– Сигурен ли си, че са такива, каквито трябва?

– Не се безпокой, Рондо. Познавам гъбите. Поне тези гъби ги познавам – заяви Чалоно.

– Сигурно. Само да ти паднат, не пропускаш да ги опиташ – при тази подигравка смехът избухна отново.

– Може би той иска да стане Шамуд, Тарлуно – добави насмешливо Рондо.

– Това нали не са гъбите на Шамуд? – попита Маркено. – Тия червените с белите петънца могат да те убият, ако не ги приготвиш както трябва.

– Не, това са хубави, безопасни малки гъбки, които само те карат да се чувстваш добре. Не ми се ще да си играя с гъбите на Шамуд. Не искам в мен да има жена... – рече Чалоно и добави многозначително:

– По-скоро искам аз да съм в някоя жена.

– Кой взе виното? – понита Тарлуно.

– Дадох го на Джондалар.

– Взemi му го. Той е достатъчно едър да го изпие всичкото!

– Дадох го на Чалоно – каза Джондалар.

– Нещо не виждам тези гъби, да не смятате да държите и виното, и гъбите? – попита Рондо.

– Не ме притеснявай. Опитвам се да развържа тази торбичка. Ей, Тонолан, ти си почетният гост. На теб се пада пръв да опиташ.

– Маркено, вярно ли е, че Мамутои правят питие от някакво растение, което става по-добро от виното или гъбите? – попита Тарлуно.

– За по-добро не знам, само веднъж съм го опитвал.

– Какво ще кажете за още пара? – каза Рондо и плисна една чаша вода връз камъните, като реши, че всички са съгласни.

– Някои хора на запад слагат нещо в парата – отбеляза Джондалар.

– А една Пещера диша пушек от растение. Дават ти да опиташ, но не ти казват какво е – добави Тонолан.

– Вие двамата трябва да сте опитали почти всичко... при толкова много пътуване – каза Чалонно. – Ей това ми се иска да правя, да опитам всичко, каквото има.

– Чувал съм, че плоскоглавците пият нещо... – подхвърли Тарлуно.

– Те са животни, могат всичко да пият – каза Чалонно.

– Че не беше ли това, дето ти каза, че искаш да правиш? – присмя се Рондо. Последва взрив от смях.

Чалонно забеляза, че забележките на Рондо често предизвикват смях и то понякога за негова сметка. За да не се даде, започна да разправя една история, на която по-рано много се бяха смели. – Знаете ли онази за стареца, който бил толкова сляп, че хванал един женски плоскоглавец и помислил, че е жена...

– Аха, нишката му паднала. Това е гадно, Чалонно – каза Рондо. – Пък и кой мъж може да сбърка плоскоглавец с жена?

– Някои не бъркат. Правят го нарочно – рече Тонолан. – Мъже от Пещерите далеч на запад са получавали Удоволствието с женски плоскоглавци и са създали доста грижи за пещерите.

– Ти се шегуваш!

– Не шега. Цяла глутница плоскоглавци ни заобикаля – потвърди Джондалар. – Те ядосани. После ние чуваме някои мъже взимат плоскоглавци жени, причиняват неприятности.

– Как се измъкнахте?

– Те пускат – каза Джондалар. – Водачът на глутницата умен. Плоскоглавците по-умни, колкото мислят хората.

– Аз чух за един мъж, който като го предизвикали, взел женски плоскоглавец – каза Чалонно.

– Кой? Ти ли? – озъби се Рондо. – Ти каза, че искаш да опиташ всичко.

Чалонно опита да се защити, но смехът заглуши думите му. Когато млъкнаха, направи нов опит.

– Нямах предвид това. Когато казах, че искам да опитам всичко,

говорех за гъбите и виното и разни такива неща – той усещаше някои ефекти и езикът му бе леко надебелял. – Но много момчета говорят за женски плоскоглавци, преди да са научили какво е жена. Чух за един, когото предизвикали и взел една или поне така разправяше.

– Момчетата дрънкат какво ли не – каза Маркено.

– А за какво си мислите, че говорят момчетата? – запита Тарлуно.

– Може би говорят за мъжки плоскоглавци – рече Чалоно.

– Не искам вече да слушам такива работи, – каза Рондо.

– Ти достатъчно ги приказваше, когато бяхме по-млади, Рондо – за-
яде се Чалоно.

– Добре де, само че съм вече пораснал. Искан ми се и ти да беше пораснал. Омръзна ми от отвратителните ти забележки.

Чалоно бе оскърбен, а и леко пиан. Ако ще го обвиняват, че говори гадости, ще им каже нещо наистина гадно.

– Така ли, Рондо? Е, аз пък чух за една жена, която получила Удоволствието с плоскоглавец и Майката я дарила с дете със смесен дух...

– Уууф! – Рондо сбърчи горната си устна и потрепера от отвращение. – Чалоно, това не е нещо, с което да се шегуваме. Кой го покани на това събиране? Изведете го оттук. Чувствам се като че ли някой е хвърлил мръсотия в лицето ми. Нямам нищо против малко закачки, но той прекаля!

– Рондо е прав – каза Тарлуно. – Защо не си идеш, Чалоно?

– Не – рече Джондалар. – Навън студено, тъмно. – Не кара отива. Наистина бебето със смесен дух не за шега, но защо всеки знае за тях?

– Полуживотински, получовешки изроди! – измърмори Рондо. – Не искам да говоря за тях. Тук е много горещо. Ще излезна, преди да ми е прилошало!

– Това събиране беше предвидено, за да се отпусне Тонолан, – каза Маркено. – Защо не излезем всички да поплуваме, после ще се върнем и ще започнем отначало. Има още много от виното на Джетамио. Не съм ви казал, но донесох два мяха.

* * *

– Мисля, че камъните не са достатъчно горещи, Карлоно – каза Маркено. В гласа му се усещаше напрежение.

– Не е хубаво водата да се оставя да стои много в лодката. Не искаме дървото да набъбне, а само да се омекоти достатъчно, за да подава. Тонолан, наблизил ли са паянтите, за да са ни подръка, когато потрябват? – попита Карлоно, намръщен тревожно.

– Тук са – отговори той и посочи отрязаните по мярка прътове от елшови стъбла, които лежаха на земята близо до пълната с вода еднодръвка.

– По-добре да почваме, Маркено. Надявам се, че камъните са горещи.

Джондалар все още бе изумен от трансформацията, макар да я бе наблюдавал. Дънерът вече не приличаше на дъбов труп. Вътрешността му бе изчегъртана и изгладена, а отвън бе придобил плавните линии на дълго кану. Черупката бе не по-дебела от дължината на мъжка става, като се изключат масивните нос и кърма. Беше наблюдавал как Карлоно бели кората на дървото, която не бе по-дебела от клонка, с остра като длето каменна тесла, за да докара плавателния съд до окончателните му очертания. Опита сам и остана още по-изненадан от умениято и сръчността му. Лодката изтъняваше в остър вълнорез на носа, който стърчеше напред. Имаше почти плоско дъно, по-слабо издадена кърма и дължината и бе значително по-голяма от ширината.

Четиримата бързо прехвърлиха камъните, които се нагряха в голямото огнище, в пълната с вода лодка. От водата се вдигна пара и тя завря. Процесът не се различаваше от нагриването на камъни за приготвяне на чай, просто мащабите бяха по-големи. Целта също бе различна. Горещината и парата не служеха да се сготви нещо, а за промяна на формата на съда.

Застанали един срещу друг в средата на лодката, Маркено и Карлоно вече опитваха податливостта на корпуса, като внимателно дърпаха, за да разширят съда, без да спукат дървесината. Целият труд по издялването и оформянето на лодката би отишъл нахалост, ако тя се спукаше при разширяването. Докато двамата дърпаха средата встрани, Тонолан и Джондалар изчакваха с най-дългата паянта и щом стана възможно, я нагласиха и затаиха дъх. Тя удържа.

Веднъж поставена централната паянта, пропорционално скъсените разпънки бяха поставени на местата им по дължината на лодката. Заизгребваха водата, докато успеят да се справят с товара, извадиха камъните и наклониха кануто, за да излеят останалата вода. Сетне оставиха лодката да съхне между блоковете.

Мъжете се отдръпнаха назад да погледнат и одобрят и с облекчение си поеа дъх. Лодката бе почти петдесет стъпки дълга и повече от осем стъпки широка в средата, но разпъването бе променило очертанията и и по друг важен начин. С разширяването на средата предната и задната част се бяха повдигнали, придавайки на краищата на съда елегантна

иззивка нагоре. Разширяването бе довело не само до по-голямо напречно сечение и оттам до увеличена стабилност и товароподемност, а и до повдигане на кърмата и носа, така че вълните или бушуващата вода щяха да се преодоляват по-лесно.

– Сега това е лодка на мързеливец – рече Карлоно, когато тръгнаха към другата страна на площадката.

– Мързеливец! – възкликна Тонолан, мислейки си за тежката работа.

Карлоно се усмихна на очакваната реакция.

– Има една дълга история за един мързеливец, чиято жена го тормозела и той зарязал цяла зима лодката си навън. Когато отишъл да я види, тя била пълна с вода, а ледът и снегът я били разширили. Всички си мислели, че е съсипана, но това била единствената лодка, която имал. Щом изсъхнала, я пусал във водата и открил, че се управлява много по-лесно. Според историята след това всеки правел лодките по този начин.

– Историята е много смешна, когато се разправя както трябва – каза Маркено.

– И може би в нея има частица истина – добави Карлоно. – Ако правехме малка лодка, щяхме вече да сме готови, като се изключат сглобките – рече той, щом доближиха група мъже, които пробиваха отвори в краищата на дъските със свредла от кост. Работата беше досадна и тежка, но многото ръце я ускоряваха, а общуването намаляваше скуката.

– А аз щях да бъде съвсем близко до обвързването – каза Тонолан, забелязвайки Джетамио сред работещите.

– Усмивате се, значи се е разпънала добре – рече младата жена на Карлоно, макар очите и да се стрелкаха към Тонолан.

– Ще бъдем по-сигурни, когато изсъхне – каза Карлоно, за да не предизвиква съдбата. – Как вървят стрингерите?

– Готови са. Сега обработваме дъските за къщата – отвърна една по-възрастна жена. По своему тя напомняше Карлоно, а също и Маркено, особено щом се усмихнеше. Една млада двойка има нужда не само от лодка: За живота са нужни повече неща, скъпи Братко.

– Брат ти не по-малко от теб е нетърпелив да ги види свързани, Каролио – рече Бароно, усмихвайки се на двамата млади, които се гледаха с печални усмивки, без да изричат и дума. – Само че какво струва една лодка без къща?

Каролио го изгледа оскърбено. Това беше стар Рамудои афоризъм,

който някога бе минавал за остроумен, но от много повтаряне се бе изтъркал.

– Их! – възкликна Бароно. – Пак се счупи!

– Днес е много къпоав – рече Каролио. – Чупи вече трето свредло. Мисля, че се опитва да се измъкне от досадните дупки.

– Не бъди толкова сурова към стопанина си – каза Карлоно. – Всеки чупи свредла. Нищо не може да се направи.

– Тя има право за едно нещо. Досадни дупки. Не мога да се сетя за нищо по-досадно – каза Бароно и широко се ухили, когато всички простенаха.

– Мисли си, че е забавен. Може ли да има нещо по-лошо от мъж, който си мисли, че е забавен? – обърна се Каролио към цялата компания. Всички се усмигнаха. Знаеха, че двамата прикриват голямата си взаимна привързаност с дърлене.

– Ако имаш свободни свредла, аз опитвам да правя дупки – каза Джондалар.

– Да не му има нещо на този млад човек? Никой не ще да пробива дупки – каза Бароно, но бързо стана.

– Джондалар е много заинтересуван от правенето на лодки – рече Карлоно. – Пробва си ръката с почти всички операции.

– Не е късно да го направим Рамудои! – каза Бароно. – Винаги съм го мислел за интелигентен младеж. Виж, за другия не съм толкова сигурен – добави с усмивка към Тонолан, който не забелязваше нищо, освен Джетамио. – Мисля, че дърво да падне отгоре му, няма да разбере. Нямаме ли нещо, дето и той да може да свърши?

– Може да събира дърва за парната къщичка или да бели кората на върбови шибучици за свързване на дъските – каза Карлоно. – Щом еднотръвката изсъхне и пробием дупки в корпуса, ще започнем да огъваме дъските, за да паснат. Колко време мислиш, че трябва, за да я закършим, Бароно? Трябва да кажем, на Шамуд да определи ден за съчетанието. Доландо ще трябва да изпрати вестители да другите Пещери.

– Какво друго още трябва да бъде направено? – попита Бароно, щом тръгнаха към един ъгъл, където в земята бяха побити яки колове.

– Носът и кърмата трябва да се скосят и... идваш ли, Тонолан? – рече Маркено.

– Как... О... да, идвам.

Когато се отдалечиха, Джондалар избра едно костено свредло, монтирано в дръжка от рог и започна да наблюдава как работи Каролио.

– Защо дупки? – попита той, след като тя направи няколко.

Карлоновата близначка бе също тъй отдадена на лодките като брат си – въпреки всички закачки – и също такъв експерт в завързването и сглобките, какъвто беше той в издълбаването и оформянето. Тя започна да обяснява, после стана и заведе Джондалар на друга работна площадка, където имаше една частично разглобена лодка.

За разлика от саловете, които зависеха от плаваемостта на съставните си материали, принципът на лодките на Шарамудои беше да се оформи въздушен джоб в дървена обвивка. Това бе забележително изобретение, което позволяваше по-добра маневреност и пренасянето на много по-тежки товари. Дъските, които се използваша за превръщането на служещата за основа на конструкцията еднодръвка в по-голяма лодка, се огъваха с топлина и пара, за да прилегнат добре към извития корпус, а после буквално се пришиваха към него, обикновено с върбови клонки, прекарани през предварително пробити отвори. Към кърмата и носа се прикрепваха с дибли. По-после за усиляване на конструкцията и за монтиране на седалките по двата борда се поставяха подпори.

При добро изпълнение се получаваше водонепроницаема черупка, която можеше да издържи на усилията и ударите при усиленото ползване в продължение на няколко години. Понякога обаче износването и изгниването на върбовите влакна налагаха лодката да бъде напълно разглобена и построена отново. Отслабените дъски също се подменяха и продължителността на ефективното използване на лодките се увеличаваше значително.

– Виж..., където стрингерите са махнати – рече Каролио и посочи на Джондалар разглобената лодка, – по горния край на еднодръвката има дупки.

Тя му тикна в ръцете една огъната дъска, която лягаше добре върху черупката.

– Това е бил първият стрингер. Дупките по тънката му страна съвпадат с дупките в корпуса. Виждаш ли, той е прихлупвал корпуса ей така и е бил пришит към горната му страна. После към този стрингер е бил пришит по-горният.

Двамата отидоха откъм още неразглобения борд на лодката. Каролио посочи разръфаните и прокъсани влакна в някои от отворите.

– Тая лодка отдавна плаче за пренареждане, но поне видя как се застъпват стрингерите. За малките лодки – за един или двама души – нямаш нужда от бордове, еднодръвката е достатъчна. Обаче са по-трудни за управление в бурни води. Може да излезнат от контрол, преди да си разбрал.

– Някой ден аз искам да науча – каза Джондалар. После забеляза извития стрингер и попита:

– Как огъвате дъски?

– С пара и напъване, също като еднодръвката, която сте разширили. Онези колове, при които са Карлоно и брат ти, са за обтяжките, които придържат стрингерите на място, докато ги зашият. Щом се пробият дупките, не отнема много време, стига всички да работят заедно. По-големият проблем е пробиването на дупките. Заостряме костените острия, но те се чупят много лесно.

Вечерта, когато всички тръгнаха към високата тераса, Тонолан забеляза, че брат му се е смълчал необичайно.

– За какво мислиш, Джондалар?

– За правенето на лодки. В него има повече неща, отколкото съм си мислел. Никога по-рано не съм чувал за такива лодки, нито пък съм виждал толкова изкусни гребци като Рамудои. Струва ми се, че хлапетата им се чувстват по-уверено в малките си лодки, отколкото като ходят. И са толкова изкусни със своите сечива...

Тонолан видя, че очите на брат му се озариха от ентузиазъм.

– Аз ги разгледах. Мисля, че ако успея да откъртя едно голямо парче от работния край на теслата на Карлоно, ще се получи гладка вдлъбнатата повърхност от вътрешната страна и с нея ще може да се работи много по-лесно. И съм сигурен, че мога да направя кремъчен резец, с който тези дупки ще се правят по-бързо.

– Значи това било! За малко си помислих, че наистина се интересуваш от правенето на лодки. Големи братко. Трябваше да се сетя. Работата не е в лодките, а в инструментите, които използват, за да ги правят. Джондалар, ти винаги в дън душата си ще бъдеш майстор на сечива.

Джондалар осъзна, че Тонолан е прав, и се усмихна. Направата на лодките беше интересен процес, ала точно сечивата бяха завладели въображението му. В групата имаше добри майстори на кремъка, но нито един от тях не го бе избрал за своя специалност. Нямахше никой, който да може да види как с няколко изменения сечивата могат да станат по-ефикасни. Той пък винаги бе изпитвал истинско удоволствие да прави инструменти, съответстващи на предназначението си и неговият създателен технически ум вече обмисляше възможностите за подобряване на използваните от Шарамудои сечива. Може би неговите уникални умения и знания бяха средството да се отплати на тези хора, на които бе толкова задължен.

* * *

– Мамо! Джондалар! Ей сега дойдоха още хора! Има вече толкова палатки, че не знам къде ще ги слагат – извика Дарво, като се втурна в къщурката. Сетне веднага изскочи, беше дошъл само да съобщи новините. Вътре просто не го сдържаше, отвън ставаха вълнуващи неща.

– Дошли са повече посетители, отколкото на свързването на Маркено и Толи, а тогава си мислех, че е голямо събиране – рече Серенио. – Само че тогава повечето хора, ако и да не бяха виждали Мамутои, бяха чували за тях. А за Зеландонии никой не е и чувал.

– Те не мислят, че имаме две очи, две ръце и два крака като тях ли? – каза Джондалар.

Той се чувстваше малко притеснен от многобройния народ. На Лятното събиране на Зеландонии обикновено виждаше повече хора, но тези тук бяха все чужденци, като се изключат обитателите на Доландовата Пещера и Пристана на Карлоно. Слухът се бе разпространил тъй бързо, че освен Шарамудои бяха дошли и други. Някои от роднините, близките, приятелите и познатите на Толи заедно с неколцина достатъчно любопитни, за да ги придружат, бяха пристигнали отрано. Освен това имаше хора от горното течение на реката или, по-скоро, реките – и от Сестрата, и от Майката.

Много от церемониите на Съчетанието му бяха непознати. За Обвързването на Зеландонии всички Пещери се събираха на предварително определено място, където няколко двойки едновременно се свързваха официално. Джондалар не бе привикнал толкова много хора да посещават пещерата на една-единствена двойка, за да присъстват на нейното свързване. Като единствен роднина на Тонолан той щеше да играе някаква неясна роля в церемониите и се чувстваше нервен.

– Джондалар, знаеш ли, че много хора биха се изненадали, ако разберат, че не винаги си толкова уверен, колкото изглеждаш? Не се притеснявай, ще се справиш – каза Серенио, притисна се към него и обви с ръце врата му. – Винаги си се справял.

Бе направила нужното. Близостта и бе приятно отвличане на вниманието – тя привлече мислите му върху себе си, без да се натрапва, а думите и бяха окуражаващи. Той я притегли към себе си, притисна топлата си уста към нейната и я задържа там, позволявайки си моментен чувствен отдиш, преди напрежението му да се върне.

– Мислиш ли, че изглеждам добре? Това дрехи за пътуване, не специално облекло – попита той, внезапно осъзнал, че е с одеянията си на

Зеландонии.

– Тук никой не знае това. Те се уникални, много специални. Мисля, че са точно като за случая. Би изглеждало прекалено обикновено, ако носиш нещо познато, Джондалар. Хората ще искат да видят не само Тонолан, но и теб. За това са дошли. Ако могат да те видят отдалеч, може би не всички, ще пожелаят да се блъскат в навалищата, за да дойдат по-наблизо. Пък и ти се чувстваш добре в тези дрехи. Те също изглеждат добре на теб. Отиват ти.

Той я пусна и през една цепнатина погледна множеството отвън, доволен, че все още не му се налага да се изправи срещу него. Тръгна към дъното на жилището, докато наклоненият покрив му се изпречи, после се върна към предната част и пак надзърна.

– Джондалар, да ти направя малко чай? Това е специална смес, която научих от Шамуд. Тя ще те отпусне.

– Нервен ли изглеждам?

– Не, но имаш основание. Ще стане за един миг.

Тя наля вода в правоъгълната кутия за готвене и добави горещи камъни. Той придърпа дървената табуретка – тази, дето беше много ниска – и седна. Мислите му скачаха като зайци и той гледаше с празен поглед геометричните мотиви, гравирани върху кутията: серия коси успоредни линии над друга, наклонена в противоположната посока редица, така че се създаваше ефект на ребена кост.

Страниците на гравираниите кутии бяха направени от единични дъски, в които донякъде бяха направени канали или жлебове. Дъските се нагряваха на пара, за да стане дървото пластично, и се огъваха рязко там, където бяха каналите, така че да се образува ъглите, като последният ъгъл се захващаше с дибли. Близко до долния ръб се изрязваше нут, в който влизаше дъното на кутията. Кутиите бяха непропускливи, особено след като ги напълнеха и дървото набъбнеше. Покриваха ги с отделни капаци и ги използваша за много работи – от готвене до съхраняване.

Кутията го накара да се размисли за брат си и да съжали, че не е с него в този момент преди обвързването. Тонолан бързо бе разбрал техниката на Шарамудои за сгъване и оформяне на дървото. Неговият занаят на правене на копия също използваше топлината и парата за изправяне на прътовете или пък за сгъването им, когато ставаше дума за снегоходки. Мисълта за снегоходките напомни на Джондалар за началото на тяхното Пътешествие и той с носталгична болка се зачуди дали някога ще види отново дома си. Откакто бе облякъл старите си дрехи, се бореше с пристъпите на носталгия, които го обземаха, когато най-малко

очакваше, заради някой ярък или горчив спомен. Този път поводът бе гравираният кухненски съд на Серенио.

– Джондалар, изпий си чая. Сигурна съм, че ще ти помогне.

Видя, че е забравил чашата в ръката си, усмихна се и отпи глътка. Вкусът беше приятен – стори му се, че между другите съставки разпознава лайка – а топлината му успокояваше. След малко почувства, че част от напрегнатостта му изтече нанякъде.

– Права си, Серенио. Чувствам по-добре. Не знам какво не наред.

– Не се случва всеки ден брат ти да се обвързва. Съвсем разбираемо е да си малко нервен.

Той пак я прегърна и и я целуна със страст, която го накара да съжали, че ще трябва да тръгне толкова скоро.

– Видим довечера, Серенио – прошепна в ухото и.

– Джондалар, довечера ще има празник в чест на Майката – напомни му тя. – Не мисля, че при толкова много посетители някой от нас трябва да се обвързва предварително. Защо не оставим вечерта да се развие по естествения си начин. Можем да се имаме един друг по всяко време.

– Забравих – каза той и кимна в съгласие, макар по някаква причина да се чувстваше отблъснат. Странно, никога по-рано не бе изпитвал такова чувство. Напротив, досега винаги той самият искаше да бъде сигурен, че ще бъде свободен по време на празниците. Защо се усети наскърбен, когато Серенио го улесни? Импулсивно реши, че ще прекара вечерта с нея, независимо от празника на Майката.

– Джондалар! – влетя пак Дарво. – Изпратиха ме да те извикам. Чакат те – от вълнение, че са му възложили такава важна задача, бе останал без дъх и танцуваше от нетърпение.

– Бързай, Джондалар. Искат да дойдеш.

– Спокойно, Дарво – усмихна се мъжът на хлапето. – Идвам. Няма пропусне свързането на брат ми.

Дарво се усмихна малко стеснително, защото осъзна, че никой не би започнал без Джондалар, ала това не намали нетърпението му. Той изтърча навън. Джондалар си пое дъх и го последва.

При появяването му сред тълпата се надигна глъчка и той се зарадва, като видя двете жени, които го очакваха. Рошарио и Толи го заведоха до малко хълмче близо до страничната стена, където го чакаха останалите. На върха на хълмчето с подаваща се над тълпата глава и рамене стоеше една белокоса фигура, чието лице бе частично скрито зад дървена полумаска със стилизирани птичи черти.

Щом доближи, Тонолан му се усмихна нервно. Джондалар се опита с усмивка да му изрази разбирането си. Ако той бе напрегнат, можеше да си представи как ли се чувства Тонолан и съжаляваше, че обичаите на Шарамудои не им позволяваха да бъдат заедно. Забеляза колко добре стоят дрехите на брат му и изпита остро, пронизващо съжаление. Никои двама души не бяха по-близки от братята по време на тяхното Пътешествие, но сега започваха да следват различни пътеки и Джондалар усети как се отдалечават. За миг го облада неочаквана горест.

Затвори очи и стисна юмруци, за да се овладее. Чуваше гласове от тълпата и му се струваше, че различава отделни думи – „висок“ и „дрехи“. Щом отвори очи, го поразил мисълта, че една от причините Тонолан да изглежда толкова добре, е, че дрехите му са изцяло Шамудои.

Нищо чудно, че говорят за моите дрехи, помисли и за момент съжали, че е решил да носи толкова открояващи се одеяния. В края на краищата това, че Тонолан е един от тях, трябваше да улесни свързването. Джондалар все още бе Зеландонии.

Високият мъж се присъедини към групата на новите роднини на брат си. Въпреки че формално той не бе Шарамудои, това бяха и негови роднини, макар и далечни. Те и роднините на Джетамио бяха осигурили храната и подаръците, които щяха да бъдат разпределени между гостите. Колкото повече хора дойдеха, толкова повече подаръци щяха да бъдат изнесени. Причината за многото гости беше голямото уважение към младата двойка и нейното обществено положение, но ако хората си тръгнаха незадоволени, позорът щеше да е огромен.

Внезапно изшъткване накара всички да обърнат глави към една приближаваща група.

– Виждаш ли я? – понита Тонолан, застанал на пръсти.

– Не, но нали знаеш, че ще дойде? – каза Джондалар.

Когато стигна до Тонолан и роднините му, защитната фаланга се отвори като клин, за да покаже своето скрито съкровище. Гърлото на Тонолан пресъхна при вида на окичената с цветя красавица, която му отправи най-лъчезарната си усмивка. Щастието му бе тъй очевидно, че и Джондалар се усмихна с леко учудване. Както цветето привлича пчелата, така и Тонолан бе привлечен към обичната жена. Той поведе своята свита към средата на нейната група, докато роднините на Джетамио заобиколиха Тонолан и неговите роднини.

Двете групи се сляха, после се разделиха и Шамуд започна да свири на флажолет повтарящи се трели. Ритъмът се подчертаваше от друга фигура с птича полумаска, която удряше голям, обтегнат на обръч

едностранен барабан. Друг Шамуд, предположи Джондалар. Досега не бе виждал жената, но в нея имаше нещо познато. Може би просто между Тези, които служат на Майката съществуваше сходство, и тя го накара да се сети за дома. Докато членовете на двата рода се събираха и прегрупираха във фигури, които изглеждаха доста сложни, но всъщност бяха вариации на проста серия от стъпки, белокосият Шамуд свиреше на малката флейта. Флейтата бе направена от дълга права пръчка, райбе-рована с горещ въглен, имаше отделен мундшук, разположени по дължината отвори и изрязана на края птича глава с разтворена човка. Някои от издаваните от инструмента звуци имитираха съвършено звуците на птиците.

Двете групи приключиха с това, че застанаха в две редици една срещу друга с хванати и вдигнати високо ръце, така че образуваха дълга арка. Щом двойката тръгна през арката, отминатите вече хора я последваха и удвоената върволица бе поведена от Шамуд към края на терасата и покрай каменната стена. Джетамио и Тонолан бяха току зад флейтиста, следвани от Маркено и Толи, Джондалар и Рошарио и най-близките роднини на младата двойка. Останалите роднини вървяха подире им, а най-отзад идваше цялата тълпа от членове на Пещерата и гости. Гостуващият Шамуд, който биеше барабана, се настани близо до хората от своята Пещера.

Белокосият Шамуд ги поведе по пътеката към лодкостроителницата, после свърна на една странична пътека и ги заведе до Благословеното дърво. Докато хората прииждаха и се настаняваха край огромния стар дъб, Шамуд тихо даваше на младата двойка препоръки и съвети как да си осигурят щастливо съдружие и да получат благословията на Майката. Само най-близките родственици и неколцина други, които можеха да го чуят участваха в тази част от церемонията. Останалите приказваха помежду си, докато не забелязаха, че Шамуд ги изчаква мълчешком.

Хората си зашъткаха един на друг, но мълчанието им се нажежаваше от очакването. Сред пълната тишина кресливият глас на сойката прозвуча като призоваващ вик, а стакатото на петнисто зеления кълвач отекна в гората. Сетне излетя една горска чучулига и сладковзвучните и трели изпълниха въздуха.

Сякаш очаквала този знак, маскираната като птица фигура призова двамата млади да пристъпят напред. Шамуд извади дълга връв и направи примка на прост възел. Гледайки се с очи, в които нямаше място за никой друг, Тонолан и Джетамио хванаха ръцете си и ги мушнаха в

примката.

– Джетамио за Тонолан, Тонолан за Джетамио, аз ви свързвам един за друг – каза Шамуд и здраво пристегна възела като привърза китките им една за друга. – Както е вързан този възел, така и вие сте обвързани и обречени един на друг и един чрез друг с връзките на роднинството и Пещерата. С вашето съчетание вие завършвате квадрата, започнат от Маркено и Толи.

При споменаването на имената им другата млада двойка пристъпи напред и четиримата събраха ръцете си.

– Както Шамудои споделят даровете на земята и както Рамудои споделят даровете на водата, така сега вие сте Шарамудои, за да си помагате винаги едни на други.

Толи и Маркено отстъпиха назад, а Шамуд засвири пронизителна мелодия. Тонолан и Джетамио бавно тръгнаха да обикалят древния дъб. При втората обиколка зрителите закрепяха благопожеланията си, а двамата започнаха да хвърлят върху тях птичи пух, цветни листенца и борови иглички.

На третата обиколка около Благословеното дърво със смях и викове се присъединиха и зрителите. Някой запя традиционна песен и още няколко флейти започнаха да акомпанират на певците. Други биеха барабани и кухи стъбла. После една от гостенките Мамутои извади раменна кост на мамут. Тя я удари с дървено чукче и всички за момент спряха. Звънящият резониращ звук изненада повечето присъстващи, но изненадата нарасна, когато тя продължи да удря по костта. Тонът и тембърът на звука се променяха с мястото на ударите и тя се нагоди към мелодията на певица и флейтата. В края на третата обиколка Шамуд отново заста на отпред и поведе групата към лодкостроителницата край реката.

Джондалар бе пропуснал довършителните работи по лодката. Маркар да бе участвал в почти всички фази от изграждането и, завършената лодка го накара да затаи дъх. Тя изглеждаше много по-широка, отколкото я помнеше, а пък дори от самото начало лодката не бе малка. Сега обаче нейната петдесет стъпкова дължина бе балансирана с подобавашо високи бордове от плавно извити дъски и високо издадена кърмова греда. Обаче не кърмата, а предната секция предизвика удивени възклицания. Извитият нос грациозно преминаваше в дълго врата водна птица, изрязана от дърво, която бе челно съединена с дибли.

Носовата част бе боядисана с тъмночервена и жълто кафява охра, манганово черно и бял изпечен варовик. Ниско на корпуса имаше нарисувани очи, които да виждат под водата и да избягват скритите

опасности, а носът и кърмата бяха изрисувани с геометрични мотиви. Седалките за гребците бяха разположени по цялата ширина на лодката, а дългите плоски гребла стояха в очакване. Над средната част за защита от дъжд и сняг бе опънато чергило от жълта издъбена кожа от дива антилопа и целият съд бе украсен с цветя и пера от птици.

Беше великолепен, та чак дъхът ти спираше. При мисълта, че е допринесъл за създаването на лодката Джондалар усети, че се издува от гордост, а в гърлото му засяда буца.

Лодката – независимо дали нова или ремонтирана – беше задължителна част от церемонията при всички съчетания, но твърде рядко се случваше да бъде толкова голяма и величествена. Беше въпрос на късмет, че Пещерата бе решила да изгради нова голяма лодка горе-долу по същото време, когато младата двойка бе обявила за намерението си. Сега обаче това изглеждаше особено подходящо, още повече че бяха дошли толкова много посетители. И Пещерата, и младата двойка спечелиха уважение за постижението.

Ново съчетаната двойка се качи в плавателния съд – малко несръчно, защото китките им бяха завързани – и се настани под чергилото на средната седалка. Мнозина от близките роднини ги последваха, а някои дори вдигнаха веслата. За да не се клати, лодката бе поставена между трупи на дървета, които стигаха чак до водата. Членовете на Пещерата и гостите се насъбраха да я бутнат в реката и с пъшкане и смях новата лодка бе пусната на вода.

Държаха се близо до брега, докато новият съд не бе обявен за годен – нямаше крен, нито пропускаше много вода – и после потеглиха надолу по течението на сватбено пътешествие до пристана на Рамудои. От пристана няколко души се изкачиха по стръмната пътека край водопада и се приготвиха да пуснат голямата плоска кошница, с която някога Тонолан и Джондалар бяха вдигнати до терасата. Този път обаче с кошницата качиха Тонолан и Джетамио, чиито ръце все още бяха завързани. Те се бяха съгласили да се свържат един с друг и поне този ден не можеха да се разделят.

Бяха сервирани огромни количества храна, обилно полята с вино от глухарчета, и на всички посетители бяха дадени дарове, които съответно повишиха престижа на двойката. С идването на вечерта новото обиталище, построено за младата двойка, започна да посреща посетители, като гостите се вмъкваха вътре и оставяха „нещо дребно“ за късмет на новобрачните. Подаръците се даваха анонимно, за да не отклоняват вниманието от сватбеното богатство, демонстрирало от Пещерата домакин.

Всъщност стойността на подаръците можеше да се съпостави със стойността на раздадените дарове и всички отмятаха наум разликата, защото подаръците само наглед бяха анонимни.

Формата, конструкцията, изрисуваните или изрязани орнаменти оповестяваха кой е дарителят също тъй явно, както, ако бяха дадени публично, не отделният майстор, който не бе от такова значение, а семейството, групата или Пещерата. По една общоизвестна и общоразбираема система за оценяване дадените и получените подаръци влияеха сериозно на относителния престиж, уважение и статус на различните групи. Без да бъде силова, борбата за общото уважение бе не по-малко оспорвана.

* * *

– Тонолан, явно много го ухажват – каза Джетамио, като забеляза групичката млади жени, които се навъртаха край небрежно подпрелия се на едно дърво близо до навеса висок рус мъж.

– Винаги е така. Тия негови големи сини очи карат жените да се събират около него като... пеперуди край огън – рече Тонолан и и помогна да подаде една дъбова кутия с боровинково вино на празнуващите гости. – Не си ли забелязала? Никога ли не те е привличал?

– Ти пръв ми се усмихна – каза тя и доволното му ухилване предизвика у нея чудесна реакция. – Но ми се струва, че ги разбирам. Не са само очите. Той се откроява, особено в тези дрехи. Те му стоят добре. Но не е само това. Мисля, че жените чувстват, че той... търси. Оглежда се за някого. И е тъй отзивчив... чувствителен... висок и така добре сложен. Той наистина е красив. А и в очите му има нещо. Забелязал ли си, че на огъня стават виолетови? – попита тя.

– Мисля, че каза, че не те привлича – рече Тонолан смутен, а тя на мигна дяволито.

– Завиждаш ли му? – попита го меко. Тонолан помълча.

– Не. Никога. Не знам защо, тъй като много мъже му завиждат. Погледни го – струва ти се, че всичко му е дадено. Както казваш, е добре сложен, красив, погледни всички тия хубави жени край него. Нещо повече. Има сръчни ръце: той е най-добрият майстор на кремъка, който съм виждал. Главата му работи, макар да не вири нос. Хората го харесват – и мъжете, и жените. Би трябвало да е щастлив, а не е. Трябва да намери някоя като теб, Тамио.

– Не, не като мен, но трябва да намери някоя. Харесвам брат ти, Тонолан. Надявам се, че ще намери това, което търси. Може би някоя от

тези жени?

– Едва ли. Виждал съм тази гледка и по-рано. Може би ще се позабвлява с някоя или с няколко, но няма да намери, каквото търси – двамата отсипаха малко вино в мяховете, оставиха другото за веселбарите и тръгнаха към Джондалар.

– Ами Серенио? Изглежда, че той се грижи за нея, а знам, че тя изпитва към него повече, отколкото смее да си признае.

– Грижи се за нея, грижи се и за Дарво. Но... може би за него няма подходящ човек. Може би търси някакъв блян, някоя донии – Тонолан влюбено се усмихна. – Първия път, когато ми се усмихна, те помислих за донии.

– Ние казваме, че духът на Майката става птица. Тя събужда слънцето със Своите песни и докарва пролетта със Себе си от юг. През есента някои птици остават, за да ни напомнят за Нея. Хищните птици, щъркелите, всички птици притежават някои от чертите на Мудо – една върволица бягащи деца пресече пред тях и ги сиря. – Малките деца не обичат птиците, особено, ако са непослушни. Мислят си, че Майката ги наблюдава и знае всичко. Някои майки им говорят така. Чувала съм за възрастни хора, които са си признавали разни лоши деяния при вида на някои птици. Други пък разправят, че Тя ще те заведе вкъщи, ако се изгубиш.

– Ние казваме, че духът на Майката става донии, лети с вятъра. Може би Тя изглежда като птица. Никога не съм мислила за това по-рано – рече той и и стисна ръката. После я погледна и изпълнен с любов и прощепна с дрезгав от вълнение глас:

– Никога не съм мислил, че ще те намеря – опита се да прегърне раменете и, но усети, че китката му е вързана за нейната и се намръщи. – Радвам се, че завързахме възела, но кога ще го разрежем? Искам да те прегърна, Тамио.

– Може би идеята е да разберем, че можем да бъдем обвързани прекалено здраво – се засмя тя. – Скоро ще можем да напуснем празненството. Хайде да занесем на брат ти малко вино, докато още има.

– Може би няма да иска. Пиенето го забавлява, но не пие много. Не обича да губи контрола си, да прави глупости.

Щом излезнаха от сянката на навеса, изведнъж ги забелязаха.

– Ето ви и вас! Исках да ти пожелаая щастие, Джетамио – каза една млада жена. Тя беше Рамудои от друга Пещера, млада и жизнена. – Ти си такава късметлийка, при нас никога не идват да презимуват хубави чужденци – тя насочи това, което мислеше, че е неотразима усмивка

към високия мъж, ала изумителните му очи гледаха друга млада жена.

– Права си. Късметлийка съм – каза Джетамио и се усмихна размекващо на другаря си.

Младата жена погледна Тонолан и сподави една въздишка.

– И двамата са толкова хубави. Струва ми се, че не бих могла да избира!

– Няма и да избираш, Черунио – рече другата жена. – Ако искаш да се обвържеш, ще трябва да се спреш на един мъж.

Разнесе се взрив от смях и младата жена се изпъчи от вниманието, което привлече към себе си.

– Просто още не съм намерила мъж, на когото да се спра – и се усмихна на Джондалар.

Черунио беше най-ниската от групата и Джондалар наистина не я бе видял досега. Сега обаче я забеляза. Макар и ниска, тя беше жена на място и притежаваше такъв жив ентузиазъм, който подканяше. Беше почти пълна противоположност на Серенио. В очите му пролича интерес и Черунио почти потръпна от задоволство, че е привлякла вниманието му. Внезапно тя обърна глава, дочула някакъв звук.

– Чувам ритъм, канят се да правят танц за двойки – каза.

– Ела, Джондалар.

– Не зная стъпки.

– Аз ще ти ги покажа, не е трудно – каза Черунио, като усърдно го теглеше към музиката. Той се подчини на подканването.

– Чакайте, и ние идваме – рече Джетамио.

Другата жена не бе особено доволна, че Черунио тъй бързо е привлякла вниманието на Джондалар и той чу Радонио да казва: „Не е трудно... засега!“; след което се раздаде силен смях. Но тъй като четиримата тръгнаха да танцуват, той не успя да долови конспиративния шепот.

– Това е последният мях вино, Джондалар – рече Тонолан. – Джетамио казва, че се очаква да започнем танца, макар да няма нужда да оставаме. Смятаме да се измъкнем, щом можем.

– Не искате ли да го вземете с вас? За да отпразнувате насаме?

Тонолан се усмихна на стопанката си.

– Е не е съвсем последният – скътахме още един. Но не мисля, че ще имаме нужда от него. Само да остана заедно с Джетамио ще е достатъчно празненство.

– Техният език звучи толкова приятно, нали, Джетамио? – кача Черунио. – Разбираш ли нещо от него?

– Малко, но смятам да науча повече. А също и Мамутои. Толи

измисли всички да научим езиците на другите.

– Толи казва най-добър начин да научиш Шарамудои е да говориш през цялото време. Тя права. Съжалявам, Черунио. Не учтиво да говоря Зеландонии – извини се Джондалар.

– О, нямам нищо против – каза Черунио, въпреки че имаше. Не обичаше да я отстраняват от разговора. Извинението обаче напълно я задоволи, а включването и в групата на новосъчетаната двойка и високия хубав Зеландонии си имаше своите компенсации. Тя добре съзнаваше завистливите погледи, които и хвърляха няколко млади жени.

В дъното на площадката, извън навеса гореше голям огън. Те влезнаха в сенките, виненият мях направи един кръг и щом се оформи групичка танцьори, двете млади жени показаха на мъжете основните стъпки на танца. Флейти, барабани и клопки започнаха жива мелодия, която бе подета от свирачката на мамутска кост и тоновете и които наподобяваха тоновете на ксилофон, допринесоха за уникалния звук.

Щом танцът започна, Джондалар забеляза, че основните стъпки могат да бъдат усложнени с вариации, ограничени само от въображението и умението на танцьора и че понякога някой човек или двойка показват такъв изключителен ентузиазъм, че всички други спират, за да ги окуражават с викове и да тропат с крака в такт. Около танцьорите се насъбраха хора, които се люлееха и пееха, и без нарочно прекъсване музиката мина в друго темпо. Нещата продължаваха по този начин. Музиката и танците никога не спираха, а хората се присъединяваха – музиканти, танцьори, певци – и се отказваха, когато искаха, като създаваха безкрайни вариации на тоналност, темпо, ритъм и мелодия, които щяха да продължат, докато има желаещи.

Черунио беше пъргав партньор и Джондалар, пийнал повече вино от обикновено, влезе в общото настроение. Някой започна да пее песен с отговори, като изпя първия познат стих. Не след дълго Джондалар откри, че думите в песента се променят според случая с цел да предизвикат смях, често пъти с намеци за Дарове и Удоволствия. Скоро тя се превърна в състезание между тези, които се опитваха да бъдат забавни и тези, които се опитваха да не се разсмеят. Някои от участниците даже правеха гримаси, опитвайки се да предизвикат желаната реакция. После в центъра на люлеещия се в такт с песента кръг излезе един мъж.

– Ей го Джондалар, едър като звяр. Която поиска, може да притиска. Черунио е сладка, ала дребна хапка. За нея щом се наведе, ще се скърши той на две.

Куплетите на мъжа имаха желания резултат: хората виеха от смях.

– Как ще го направиш, Джондалар? – изрева някой. – Ако поискаш да я целунеш, ще си скършиш гръбнака!

Джондалар се усмихна на младата жена.

– Няма скърша – рече той, после буквално вдигна Черунио във въздуха и сред общото тропане с крака и одобрителния смях я целуна. Тя го прегърна през врата и с жар отговори на целувката му. Той бе забелязал, че няколко двойки се бяха измъкнали от групата към палатките или розозките в по-скришните местенца и бе започнал да мисли в тази посока. Забележителният ентузиазъм, с който го целуна, го накара да мисли, че тя може би ще се съгласи.

Не можеха да напуснат незабавно – щяха само да предизвикат още смях – но можеха да започнат да се измъкват по-настрани. Няколко новодошли се присъединиха към певците и зяпачите и ритъмът се смени. Беше подходящ момент да се гмурнат в сенките. Както насочваше Черунио към периферията на тълпата, внезапно се появи Радонио.

– Цяла вечер беше твой, Черунио. Не мислиш ли, че е време да го споделиш? В края на краищата това е празник в чест на Маркено и от нас се очаква да споделяме Нейния Дар.

Радонио се промъкна между тях и целуна Джондалар. После го прегърна друга жена, сетне още няколко. Бе заобиколен от млади жени, като първоначално нещата се ограничаваха до целувки и галене. Но след време няколко чифта ръце започнаха да го опипват съвсем интимно, а той не бе много сигурен дали това му харесва. Смяташе се, че Удоволствията са въпрос на избор. Дочу приглушени звуци от боричкане, но изведнъж му се отвори много работа да парира ръцете, които се опитваха да развържат панталоните му и да бръкнат вътре. Това вече бе прекалено.

Той се отърси от тях доста грубичко. Когато накрая разбраха, че на никоя няма да позволи да го докосне, се дръпнаха назад, подсмърчайки. Изведнъж забеляза, че някой липсва.

– Къде Черунио? – попита.

Жените се спогледаха и запищяха от смях.

– Къде Черунио? – настоя той и когато получи в отговор само нови хихикания, бързо пристъпи напред и сграбчи Радонио. Стисна ръката и до болка, но тя не искаше да си признае.

– Помислихме, че тя би трябвало да те сподели – каза Радонио с насилена усмивка. – Всеки иска големия хубав Зеландонио.

– Зеландонио не иска всекиго. Къде Черунио? Радонио изви глава настрани и отказа да отговори.

– Ти казваш искаш голям Зеландонии? – беше ядосан това пролича в гласа му. – Ето ти голям Зеландонии! – и я накара да падне на колене.

– Причиняваш ми болка! Защо не ми помогнете?

Но другите млади жени не бяха твърде уверени, че биха желали да се окажат по-наблизо. Като я държеше за раменете Джондалар събори Радонио на земята пред огъня. Музиката спря, хората се стълпиха наоколо, неуверени дали трябва да се намесят. Тя се бореше да се изправи, но той я притискаше с тялото си.

– Искаш голям Зеландонии, имаш голям Зеландонии. Сега къде Черунио?

– Тук съм, Джондалар. Държаха ме ей там и ми напъхаха нещо в устата. Казаха, че само се шегуват.

– Лоша шега – рече той, като стана и помогна на Радонио да се изправи. В очите и имаше сълзи и тя разтриваше ръката си.

– Ти ме нарани – изплака.

Внезапно той осъзна, че всичко е било замислено като шега и че той я е развалил. Не му бяха причинили болка, нито пък на Черунио. Не трябваше да поваля Радонио. Яростта му се изпари, заместена от раздразнение.

– Аз... аз не смята да те нараня... аз...

– Не си я наранил, Джондалар. Не чак толкова – каза един от мъжете, който бе видял всичко. – А и тя си го търсеше. Тя винаги започва разни работи и предизвиква разправии.

– Ти просто искаш тя да започне нещо с тебе – скочи в защита на Радонио една от младите жени, след като видя, че всичко влезе в нормалните си граници.

– Вие можете да си въобразявате, че на един мъж ще му хареса всички да го наградите така, само че няма да му хареса.

– Не е вярно – каза Радонио. – Мислиш, че не сме те чували какви шеги си правиш, когато смяташ, че си сам, за тази или онази жена? Чувала съм те да говориш, че искаш всички жени едновременно. Даже съм те чувала да говориш, че искаш момичета преди Първия обряд, а знаеш, че те не могат да бъдат докосвани, даже ако Майката ги е подготвила.

Младият мъж се изчерви и Радонио реши да укрепи позициите си.

– Някои от вас даже приказват как биха взели женски плоскоглавци!

Внезапно от сенките в края на огъня се извиси огромният силует на една жена. Тя бе не толкова висока, колкото дебела, невероятно дебела. Монголоидната гънка над очите както и татуираното лице говореха за

чуждестранния и произход, въпреки че носеше кожена туника на Шамудои.

– Радонио! – рече тя. – Няма защо да говориш мръсотии на празника в чест на Майката.

Сега Джондалар разпозна жената.

– Съжалявам, Шамуд – каза Радонио и сведе глава. Лицето и се зачерви от смущение и тя изглеждаше наистина разкаяна. Джондалар осъзна, че е още съвсем млада. Всички те бяха почти момичета. Беше се държал отвратително.

– Мила моя – меко каза жената на Радонио, – един мъж обича да го поканят, а не да го нападнат.

Джондалар я погледна по-внимателно. И той мислеше така.

– Но ние не искахме да го нараним. Мислехме, че ще му хареса... след известно време.

– Може би щеше да му хареса, ако бяхте по-ловки. Никои не обича да бъде насилван. Нали не ти се понарави, когато си помисли, че той може да те насили?

– Той ми причини болка!

– Наистина ли? Или те накара да направиш нещо, което не искаше? Мисля, че от това те е заболяло много повече. Ами Черунио? Никога от вас ли не помисли, че можете да и причините болка? Насила не можете да накарате никого да се наслаждава на Удоволствието. Това не показва почит към Майката. Това осквернява Нейния Дар.

– Шамуд, ти се обзалагаше...

– Спряла съм играта. Хайде, Радонио, празник е. Мудо иска Нейните деца да бъдат щастливи. Това беше дребна неприятност, не я оставяй да ти провали забавлението, миличка. Танците пак започнаха, иди и потанцувай.

Щом жената се върна към хазарта, Джондалар хвана ръцете на Радонио.

– Аз... съжалявам. Аз не мисля. Не мисля да те заболи. Моля те, аз чувствам срам... извиняваш?

Първият импулс на Радонио – да се нацупи и да се оттегли ядосана – се изпари, щом погледна честното му лице и тъмно виолетовите му очи.

– Беше глупава... детинска шега – рече тя и почти пометена от цялостното му излъчване, се люшна към него. Той я хвана, наведе се към нея и я целуна дълго и изкусно.

– Благодаря ти, Радонио – каза и се обърна да си ходи.

– Джондалар! – викна подире му Черунио. – Къде отиваш?

С чувство за вина той разбра, че я е забравил. Върна се при нисичката, хубава, жива млада жена, без съмнение много привлекателна, вдигна я и я целуна: страстно и със съжаление.

– Черунио, аз давам обещание. Всичко туй не се случва, ако не съм тъй готов да наруша обещание, но ти направи лесно да го забравя. Надявам се... някой друг път. Моля те, не се сърди – и Джондалар бързо zakрачи към къщурките под пясъчниковия навес.

– Защо ли трябваше да идваш и да развалиш вечерта на всички, Радоньо? – каза Черунио, гледайки как той си отива.

Кожената завеса на вратата на жилището, което споделяше със Серенио, бе пусната, но пред нея нямаше кръстосани дъски. Въздъхна с облекчение. Ако не друго, тя поне не бе вътре с друг. Отметна завесата настрани, вътре бе тъмно. Може би я нямаше. Може би все пак е с някой друг. Като си помисли, се сети, че не я е виждан от церемонията насам. А и точно тя поиска да не се уговарят. Той само си бе обещал да прекара нощта с нея. Може би тя си имаше други планове или пък го бе видяла с Черунио.

Опипом стигна до задната част на жилището, където бяха натъпканите с пера възглавнички и покритият с кожи одър. Леглото на Дарво до страничната стена бе празно. Това се очакваше. Посетителите бяха нещо рядко, особено на неговата възраст. Вероятно се беше запознал с няколко момчета и щяха да прекарат нощта заедно, опитвайки се да останат будни.

Наближи дъното и наостри уши. Дали не чу дишане? Пресегна се през одъра и напипа една ръка, а на лицето му изгря радостна усмивка.

Върна се обратно, взе един горещ въглен от централния огън и бързо го понесе върху парче дърво. Запали фитилчето от мъх на малката каменна лампа и кръстоса пред вратата две дъски – знак, че не искат да бъдат безпокоени. Вдигна лампата, отиде тихо до леглото и загледа спящата жена. Дали да я събужда. Да, реши той, но бавно и нежно.

Идеята затопли слабините му. Съблече дрехите си и се плъзна до нея, свивайки се около топлинката и. Тя промълви нещо и се обърна към стената. Започна да я гали с дълги нежни движения, чувствайки сънената и топлина под дланта си и вдишвайки мириса и на жена. Изследва всичките и очертания – ръката чак до края на пръстите, острите лопатки и изпъкналия гръбначен стълб, който водеше до чувствителния кръст, надигащата се издатина на хълбоците, бедрата и задната страна на колената, прасците и глезените. Тя дръпна стъпала, когато допря

ходилата и. Протегна ръка да хване гърдата и и усети как зърното се свива и втвърдява в дланта му. Прииска му се да го засмуче, но вместо това притисна тяло към гърба и и започна да целува раменете и врата и.

Обичаше да докосва тялото и, да го изследва и открива наново. Не само нейното, знаеше това. Той обичаше всички женски тела заради тях самите и заради чувствата, които предизвикваха у него. Мъжествеността му вече пулсираше и напираше, зажадняла, но все още под контрол. Винаги бе по-добре да не се отпуска твърде бързо.

– Джондалар? – издума един сънен глас.

– Да.

Тя се обърна по гръб и отвори очи.

– Сутрин ли е?

– Не.

Той се подпря на една ръка и я погледна отвисоко, докато галеше гърдата и, сетне се приведе да засмуче зърното, което преди това бе пожелал да усети в устата си. Погали стомаха и, пресегна се за топлинката между бедрата и и положи ръка върху космите на нейния хълм. Тя имаше най-мекото и нежно срамно окосмяване от всички жени, които познаваше.

– Искам те, Серенио. Искам да почета Майката с теб, тази нощ.

– Трябва да ми дадеш малко време да се събудя – каза тя, но в ъглите на устата и играеше усмивка. – Има ли малко студен чай? Искам да си изплакна устата, виното винаги оставя такъв ужасен вкус.

– Ще погледна – стана той.

Серенио се усмихна отпуснато, когато Джондалар се върна с една чаша. Понякога обичаше просто да го гледа – беше така възхитително мъжествен: мускулите, играещи по гърба му, могъщият, покрит с руси косми гръден кош, твърдят стомах, бедрата – целите сила и жилавост. Лицето му беше едва ли не прекалено съвършено: здрава квадратна челюст, прав нос, чувствена уста – тя добре знаеше колко чувствена може да бъде. Чертите му бяха тъй фино изваяни и така пропорционални, че щяха да го смятат за прекрасен, ако не бе толкова мъжествен, или ако прекрасен бе дума, която се използва за мъже. Даже ръцете му бяха здрави и чувствителни, а очите му – изразителни. Принуждаващите невероятни сини очи, които с един поглед можеха да разтуптят женското сърце, я караха да възжелае тази твърда, горда великолепна мъжественост, шръкнала отпреде му, преди още да я е видяла.

Първия път, когато я бе видяла, се бе изплашила малко, докато не бе разбрала колко добре си служи с нея. Той никога не я насилваше в

нея и я вкарваше само колкото тя можеше да поеме. Тя сама се насилваше, искаше я цялата, желаше да може да я поеме цялата. Бе щастлива, че я е събудил. Стана, когато и подаде чашата, но преди да отпие, се приведе и налага пулсиращата глава. Джондалар притвори очи и остави насладата да се разлее по тялото му.

Тя седна, отпи и стана.

– Трябва да излезна – каза. – Има ли още много будни? Не ми се иска да се обличам.

– Хора още танцуват, още е рано. Може би трябва да използваш кутия.

Щом тя тръгна назад към леглото, той я загледа. О, Майко! Прекрасна жена с тъй хубави черти и тъй мека коса. Краката и бяха дълги и грациозни, хълбоците – малки, но добре оформени. Гърдите и бяха малки, стегнати, добре оформени, с високо щръкнали зърна – момичешки гърди. Единственият белег за майчинството и бяха няколкото стрии по стомаха и, а единственият белег за годините и – няколкото врязани линии в краищата на очите.

– Мислех, че ще се върнеш късно, празник е – рече тя.

– Ти защо тука? Ти не каза ли: „не се уговаряме“?

– Не срещнах нищо интересно и бях уморена.

– Ти интересно... аз не уморен – усмихна се той. Прегърна я и целуна топлатата и уста, езикът му я заизследва и той я притисна към себе си. Тя усети твърдото топло потръпване на стомаха си и я заля гореща вълна.

Той възнамеряваше да удължи акта и да се контролира, докато тя стане съвсем готова, но скоро се намери зажаднял за устата и врата и, смучейки и придърпвайки зърната и, докато тя придържаше главата му към гърдите си. Ръката му посегна към пухкавия и хълм и я намери гореща и влажна. Лек вик се изтръгна от устните и, щом той докосна малкия твърд орган в топлите и гънки. Тя се повдига и притисна към него, а той галеше мястото, за което знаеше, че и доставя удоволствие.

Усети какво желае тя този път. Разместиха се – той се обърна настрани, тя – по гръб. Тя вдигна едното си бедро над ханша му, премести другото между бедрата му и, докато той галеше и търкаше центъра на удоволствието, пресегна да насочи зажаднялата му мъжественост в дълбоката си цепка. Извика от страст при влизането му и почувства изключителната възбуда от двете едновременни усещания.

Джондалар усети как топлината и го обгръща и навлезе в нея, а тя се смъкна надолу, опитвайки се да го поеме целия. Той се дръпна назад

и пак влезе в нея, докато не можеше да проникне по-навътре. Тя се повдигна към ръката му и той започна да я масажира по-силно, като пак се гмурна в нея. Той бе така набъбнал, така готов, че тя изплака от нарастващото у нея напрежение. Натисна се върху него, той усети как слабите му се напрягат. Потърка я силно и влезе вътре, после още веднъж, а после мощни вълни ги притиснаха един към друг стигнаха неударимия си връх и ги заляха с великолепно облекчение. Последните няколко погавания предизвикаха потръпване и пълно задоволство.

Лежаха неподвижно и дишаха тежко с преплетени крака. Тя пак се натисна върху него. Едва сега, преди той да се отпусне, но без да е напълно набъбнал, успя да го побере целия в себе си. Като че ли той винаги и даваше повече, отколкото можеш да му даде тя. Не му се мърдаше – би могъл почти да заспи, но и да заспи не му се искаше. Накрая извади спадналия с член и се сви към нея. Тя лежеше неподвижно, но Джондалар знаеше, че не спи.

Мислите му заблуждаха и изведнъж се усети, че мисли за Черунио, за Радонио и за останалите млади жени. Как ли ще изглежда да бъде с всички тях? Да усеща край себе си всички тези топли, узрели женски тела, топлите им бедра, заоблените им задници и влажните им кладенци? Да поеме в устата с нечия гръд, а ръцете му да изследват други две женски тела. Почувства как искрата на възбудата се подновява. Защо ги бе отблъснал? Много е глупав понякога.

Погледна жената до себе си и се зачуди колко време ще му отнеме да я подготви още веднъж, после дъхна в ухото и. Тя му се усмихна. Целуна врата и, после устата. Този път щеше да бъде по-бавен, нямаше да бърза. Тя е красива, прекрасна жена... защо не мога да се влюбя?

Айла изпадна в затруднение, когато стигна долината. Тя бе планирала да нареже и изсуши месото на брега и да спи навън, както бе правила по-рано. Но за раненото пещерно лъвче тя можеше да се погрижи добре само в пещерата. То бе по-голямо от лисица и далеч по-масивно, но тя би могла да го пренесе. Напълно порасналият елен обаче беше друга работа. Върховете на влачешите се след Уини две копия, които поддържаха носилката, бяха твърде далеч едно от друго, за да се вместят в тясната пътечка. Тя не знаеше как да закара тъй трудно добития елен до пещерата, а не се осмеляваше да го остави без наглеждане на брега, защото хиените я следваха отблизо.

Оказа се, че има основание да се тревожи. За този къс отрязък от време, който и бе нужен, за да занесе бебето лъв в пещерата, хиените вече ръмжаха над покрития с тревна рогозка елен на носилката, въпреки че Уини нервно се отдръпваше. Преди да слезе и на половината път, Айла развъртя прашката и един хвърлен със сила камък се оказа фатален. Тя повлече хиената за задната лапа край каменната стена и през ливадата, макар да се отвращаваше да докосва животното. То миришеше на мършата, с която се бе хранило напоследък, и тя изми ръцете си в потока, преди да насочи вниманието си към коня.

Уини се потеше, трепереше и размахваше нервно опашка. Да търпи миризмата на пещерен лъв толкова наблизко бе повече, отколкото можеше да понесе. А мирисът на хиена по петите и бе още по-лош. Тя се опита да направи кръг, когато животните приближиха убития от Айла елен, ала единият крак на носилката бе попаднал в скална цепнатина. Малко и оставаше да се паникьоса.

– Тежък ден, нали, Уини? – размаха ръце Айла, после прегърна кобилата през врата и просто я подържа, както би подържала изплашено дете. Уини се прислони към нея и потрепери, дишайки тежко през носа, но близостта на младата жена най-накрая я успокои. Айла винаги се бе отнасяла към коня с любов и внимание и той и отвърщаше с доверие и съзнателно усилие.

Айла начена да развързва импровизираната носилка, без да е наясно как ще закара елена до пещерата, но когато единият прът се освободи, той се извъртя близо до другия така, че върховете на двете копия застанаха съвсем наблизко. Проблемът и се беше решил от само себе си.

Тя пак привърза пръта тъй, че да се задържи, и поведе Уини към пътеката. Товарът не бе закрепен много стабилно, но разстоянието беше малко.

За Уини това бе голямо изпитание. Северният елен и конят тежаха приблизително еднакво, а пътеката беше стръмна. Така Айла видя силата на коня в нова светлина и си даде сметка за изгодите, които бе получила от използването му. Когато стигнаха входа в скалата, Айла махна цялата сбруя и с благодарност притисна младата кобила. Влезе в пещерата, очаквайки Уини да я последва, и се извърна при тревожното конско цвилене.

– Какво не е наред? – зажестичулира тя. Малкият пещерен лъв легеше точно където го беше оставила. Лъвчето, помисли. Уини подушва лъвчето. Тя излезе навън.

– Всичко е наред, Уини. Това бебе нищо няма да ти направи – тя потри мекия нос на Уини и като обгърна с ръка якия врат, внимателно поведе коня в пещерата. Доверието в жената отново преодоля страха. Айла заведе коня до малкия лъв. Уини с подозрение го подуши, дръпна се назад и изцвила, сетне сведе муцуна, за да подуши отново неподвижния малчуган. Макар да миришеше на хищник, младият лъв явно не я заплашваше. Уини пак подуши лъвчето и го побутна с муцуна, като по този начин изглежда се насили да възприеме новата придобивка в пещерата. Отиде до своето място и захрупа сено.

Айла насочи вниманието си към раненото бебе. Те беше малко рошаво създание с леки кафеникави петна, но като цяло по-светлобежовата кожа. Изглеждаше съвсем малко, но Айла не бе сигурна. Пещерните лъвове бяха степни хищници, а тя бе изучавала само месоядните животни, които живееха в гористите местности край пещерата на Клана. По онова време тя никога не бе ловувала в откритата равнина.

Опита се да си спомни всичко, което ловците от Клана говореха за пещерните лъвове. Този изглеждаше по-светъл от другите, които бе виждала, и тя се сети, че мъжете често предупреждаваха жените, че е трудно да забележиш пещерен лъв. Те се сливаха с цвета на сухата трева и прашната земя тъй добре, че човек можеше да се спъне в тях. Едно лъвско стадо, спящо в сенките на храстите или между скалите и камъниците близо до неговото леговище, изглеждаше като група огромни камъни – дори и съвсем отблизо.

Като си помисли за това, си припомни, че стените в тази област като цяло бяха по-светлобежови и околните лъвове се сливаха добре с общия фон. По-рано не бе размишлявала за това, но изглеждаше логично,

че ще бъдат с по-светла козина от лъвовете на юг. Може би все пак трябваше да отдели малко време да изучава пещерните лъвове.

С ловко уверено докосване младата лечителка се опита да открие колко големи са нараняванията на животинчето. Имаше едно счупено ребро, но то не заплашваше да причини други наранявания. Спазматичните контракции на мускулите и слабите мяукащи звуци показваха къде е ранено, можеше да има и вътрешни увреждания. Най-лошият проблем беше една отворена рана на главата, без съмнение от твърдо копито.

Огньят и отдавна бе угаснал, но това не я тревожеше. Беше свикнала да разчита на огнените си камъни и ако имаше добра прахан, можеше много бързо да запали огън. Изчака водата да заври и плътно и здраво уви една кожена лента около ребрата на пещерното лъвче. Обели тъмнокафявата кожа на корените от зарасличе, които бе събрала на връщане, и от тях се процеди лепкава течност. Хвърли в кипящата вода цветове от невен и, щом течността стана златиста, потопа в нея мека абсорбираща кожа, за да промие раната на главата. Като изтри засъхналата кръв, кръвотечението започна отново и тя видя, че черепът е пукнат, но не е строшен. Наряза белия корен на зарасличето и наложи меката субстанция направо върху раната – тя спираше кръвенето и щеше да помогне за зарастването на костта. После я уви с още мека кожа. Когато обработваше кожата на почти всички убити от нея животни, нямаше идея за какво би могла да ги използва, но и в най-развихреното си въображение не би могла да предвиди, че ще употреби някои от тях точно по този начин.

Ама как би се изненадал Брун, ако можеше да ме види, помисли тя с усмивка. Той никога не позволяваше да взимам животни, които ловуват, дори не ми разреши да донеса в пещерата онова малко вълче. А виж ме сега с пещерно лъвче! Май ще трябва да побързам да науча доста за пещерните лъвове, ако то оживее.

Сложи да заври още вода за листата от зарасличе и лайков чай, макар да не знаеше как ще накара лъвчето да поеме оздравителното лекарство. Тя го остави и отиде да одере северния елен. Когато първите тънки, изрязани като езици ивици месо бяха готови за окачване, изведнъж установи, че нещо и липсва. Върху каменната площадка нямаше никаква почва, нищо, в което би могла да забодее пръчките за опъване на вървите. Както се бе разтревожила как да закара елена до пещерата изобщо не бе помислила за това. Защо като че ли всички дреболии се опитваха да и пречат? На нищо не можеше да разчита със сигурност.

В объркването си не можеше да намери решение. Беше уморена, напрегната и развълнувана от това, че бе донесла у дома пещерен лъв.

Не бе уверена, че е трябвало да го направи, но какво можеше да стори с него? Захвърли пръчката и стана. Отиде до отгътъшния край на входа и погледна към долината, а вятърът духна в лицето и. За какво ли си мислеше – да докара лъвче бебе, което има нужда от грижи точно когато трябва да се подготвя да замине и да продължи да търси Другите? Може би сега просто трябва да го занесе обратно в степта и да го остави да умре като всички отслабнали диви животни. Дали самотният живот не я бе отучил да мисли правилно? И без друго не знаеше как да се грижи за него. Как щеше да го храни? А какво щеше да стане, ако оздравееше? Нямаше да може да го върне в степта. Майка му никога не би го взела обратно и то щеше да умре. Ако възнамеряваше да задържи малчугана, тя трябваше да остане в долината. За да продължи търсенията си, пък трябваше да го отнесе обратно в степта.

Върна се в пещерата и застана до младия пещерен лъв. Той не бе и помръднал. Докосна гръдния му кош. Беше топъл и дишаше, а пухкавата му козина и напомни за козината на Уини, когато тя беше бебе. Беше сладък и изглеждаше толкова смешен с превързана глава, че тя се усмихна. Но, напомни си тя, това сладко бебе ще стане много голям лъв. Изправи се и отново го погледна отвисоко. Нямаше значение. Тя не би могла да отнесе това бебе и да го остави да умре в степта.

Излезе навън и се загледа в месото. Ако смяташе да остане в долината, трябваше да започне да мисли как да събира храна. Особено след като трябваше да храни още една уста. Вдигна пръчката и се опита да измисли някакъв начин да я накара да стои изправена. Забеляза една купчина трошляк до стената в далечния край на площадката и се опита, да забучи пръчката в нея. Тя остана изправена, но нямаше да издържи тежестта на вървите с месо. Това обаче и даде идея. Влезе в пещерата, докопа една кошница и хукна надолу към брега.

След няколко опита откри, че една пирамидка от речни камъни може да поддържа и по-дълга пръчка. Направи няколко разходки, за да събере камъни и да нареже подходящи парчета дърво, преди да може да опъне няколко върви през цялата площадка, на които да суши месото и да се заеме с нарязването му. Близко до мястото, където работеше, запали малък огън и набучи един бут на шиш, за да го изпече за вечеря, докато пак се замисли с какво ще храни малкото животно и как да го накара да погълне лекарството. Имаше нужда от храна за бебе лъв. Бебетата могат да ядат същата храна като възрастните, припомни си тя, но по-мека и по-лесна за сдъвкване и поглъщане. Може би месен бульон с много фино нарязано месо. Беше го правила за Дърк, защо да не го направи и за

лъвчето? Всъщност защо да не сготви бульона в чая, който бе приготвила като лекарство?

Хвана се веднага за работа и нарязва следващото парче еленово месо. Занесе го, за да го сложи в дървения съд за готвене и реши да добави малко от останалия корен от зарасличе. Лъвчето не се бе помръднало, но и се стори, че спи по-леко.

След известно време чу някакво шумолене и се върна пак да го погледне. Беше будно и нежно мяукаше, но не можеше да се извърти и да стане. Въпреки това, когато доближи възголямото котенце, то се озъби, изсъска и се опита да се дръпне назад. Айла се усмихна и клекна до него.

Беден уплашен малчуган, помисли си тя. Не те упреквам. Да се събудиш ранен в странно леговище и да видиш някой, дето изобщо не прилича на майка ти и братята ти. Тя протегна ръка. Виж, няма да ти сторя нищо лошо. Оу! Зъбките ти са много остри! Хайде, малкия. Вкуси ръката ми, помириши ме. Така по-лесно ще свикнеш с мен. Сега аз ще трябва да ти бъда майка. Даже и да знаех къде е твоето леговище, майка ти не би знаела как да се грижи за теб – ако изобщо си те вземе обратно. Не знам много за пещерните лъвове, но и за конете не знаех много. В края на краищата бебето си е бебе. Гладен ли си? Не мога да ти дам мляко. Надявам се, че ще ти хареса бульон с фино нарязано месо. А пък от лекарството ще се почувстваш по-добре.

Тя стана да провери съда за готвене. Здравата се изненада, като видя колко се е сгъстил изстуденият бульон, а когато го разбърка с една рибя кост, откри, че месото е станало на буца на дъното на съда. Най-накрая тя го набоде с един заострен шиш и го извади от втвърдилата се маса, от която се проточиха дебели полутечни нишки. Изведнъж проумя какво е станало и избухна в смях. Смехът и така изплаши лъвчето, че то почти събра сили да се изправи.

Нищо чудно, че коренът на зарасличето е толкова добър за раните: Ако той задържа разкъсаната плът също тъй добре, както бе слепил това месо, няма начин да не помогне за оздравяването!

– Бебчо, мислиш ли, че можеш да пийнеш малко от това – зажестукуира тя над пещерния лъв. Наля малко от изстудената желирана течност в по-малка чиния от брезова кора. Лъвчето се бе изтъркулило от тревната рогозка и се опитваше да стане. Тя тикна чинията под носа му. То изсъска и се дръпна назад.

Айла чу тропота от копита нагоре по пътеката и миг по-късно влезе и Уини. Тя забеляза лъвчето, което сега бе съвсем будно и се

движеше, и реши да го проучи. Наведе глава да подуши пухкавото създание. Младият пещерен лъв, който като възрастен би вселявал ужас у всеки от роднините на Уини, вместо това сега бе ужасен от новото непознато голямо животно, което се бе извисило наблизко. Той изфуча, озъби се и се задърпа назад, докато почти не се настани в скута на Айла. Почувства топлината на бедрото и, припомни си малко по-познатата миризма и се сви на топка. На това място имаше прекалено много странни нови неща.

Айла вдигна бебето лъв в скута си, прегърна го и започна да мърка по начина, по който би успокоявала всяко бебе, както бе успокоявала и своето собствено.

Всичко е наред. Ще свикнеш с нас. Уини разтърси глава и процвили. Пещерният лъв в ръцете на Айла не изглеждаше застрашителен, макар инстинктите и да и казваха, че миризмата му е точно такава. Тя вече бе променяла начина си на държане заради жената, просто защото живееше с нея. Може би точно този пещерен лъв би могъл да се толерира.

Младото животно реагира на погалването и гушването като зарови муцуна, за да потърси откъде да бозае. Май си гладно, а, бебе? Тя се протегна за чинията с гъстия бульон и я постави под носа на малкото. То я подуши, но не знаеше какво да я прави. Тя топна два пръста в купата и ги сложи в устата му. Сега то вече разбра какво да прави. Като всяко друго бебе то засмука.

Седейки в малката си пещера с малкия пещерен лъв в скута си, Айла се люшкеше напред-назад, докато той смучеше двата и пръста, и бе така обзета от мисълта за своя син, че не забеляза сълзите, които се стичаха по лицето и и падаха върху пухкавата козина.

През тези първи дни и нощи, когато тя взимаше бебето лъвче в леглото си да се гушне и да засмуче пръстите и, между самотната млада жена и малкия пещерен лъв се образува връзка. Подобна връзка никога не би могла да се получи между лъвчето и неговата родна майка. Природата беше жестока, особено към малките на най-могъщите хищници. Макар лъвицата да кърмеше своите малки през първите им седмици и дори от време на време им позволяваше да бозаят до шест месеца, лъвчетата започваха да ядат месо още щом си отвореха очите. Но йерархията на храненето в едно лъвско стадо не позволяваше никакви сантименталности.

Лъвицата беше ловецът и, за разлика от другите членове на котешкия род, ловуваше в група. Три или четири лъвици заедно образуваха забележителен ловен отбор. Те можеха да повалят и здрав гигантски елен

или мъжки зубър в разцвета на силите. Единствено възрастните мамути бяха неуязвими за атаките им, макар че младите и старите често падаха жертва. Но лъвицата не убиваше заради малкото си, тя убиваше заради мъжкаря. Водачът винаги получаваше лъвския пай. Щом се появеше, лъвиците се отдръпваха и получаваша своя дял, едва след като той се нахранеше. След това идваше ред на по-старите възрастни лъвове и едва тогава, ако нещо бе останало, малките получаваша шанс да се дърлят за огризките. Ако някое малко лъвче, доведено до отчаяние от глад, опита се да се втурне, за да отмъкне някой залък, преди да му е дошъл редът, бе твърде възможно да получи фатален удар. Майката често отвеждаше малките си далеч от пляката, въпреки че те можеха да гладуват, за да избегне тази опасност. Три четвърти от малчуганите никога не достигаша зряла възраст. Повечето от тях биваха прогонвани от стадото, за да станат номади, а един номад никъде не беше добре дошъл, особено, ако беше мъжкар. Женските имаха известно предимство. Можеха да им позволят да стоят в периферията на стадото, ако ловците в него не стигаха.

Единственият начин, по който един мъжкар би могъл да извоюва приемането си, беше да се бие за него, често пъти до смърт. Ако водещият мъжкар в стадото беше остарял или ранен, някой по-млад член на същото стадо или, по-вероятно, скитник можеше да го прогони и да вземе властта. Задачата на мъжкаря бе да защитава територията на стадото – маркирана, от неговите ароматни жлези или урината на водещата женска – и да осигури продължението на стадото като размножаваща се група.

Понякога двама скитници – мъжкар и женска – се събираха, за да оформят ядрото на ново стадо, но те трябваше да си извоюват своя собствена ниша от съседните територии. Това бе едно несигурно съществуване.

Но Айла не беше лъвска, а човешка майка. Родителите човеци не само защитаваха своите малки, те се грижеха за храната им. Към Бебчо, както тя продължаваше да го нарича се отнасяха така, както не се бяха отнасяли с никой пещерен лъв. Той не бе принуден да се бие за огризки с братята си, нито пък да избягва тежките удари на по-възрастните. Айла му осигуряваше храна. Тя ловуваше за него. Но макар че му даваше неговия дял, тя не се отказваше и от своя собствен. Когато той се нуждеше, го оставяше да смуче пръстите и и обикновено го взимаше в леглото със себе си.

Той бе по природа научен да ходи по нужда на определено място и винаги излизаше извън пещерата, освен в началото, когато не му

стигаха силите. Даже и тогава, когато изцапаше, той правеше такава отвратена гримаса, че караше Айла да се усмихва. И това не бе единствената причина тя да се усмихва. Щуротиите на Бебчо често предизвикваха у нея истински смях. Той обичаше да я преследва, а още повече обичаше тя да се прави, че не забелязва намерението му, и да се преструва на изненадана, щом скочеше на гърба и, макар понякога тя да го изненадваше, като се извърщаше в последния момент и го улавяше.

В Клана децата винаги биваха глезени. Наказанието рядко включваше нещо повече от съзнателно пренебрегване, предназначено да привлече вниманието. Щом пораснеха и започнеха да осъзнават по-добре своето положение спрямо по-големите деца и възрастните, децата започваха да се съпротивляват на глезенето като на нещо бебешко и да се държат, както се държат възрастните. Тъй като това неизбежно предизвикваше одобрение, обикновено те продължаваха да се държат по същия начин. В началото Айла глезотеше пещерния лъв, но щом той порасна, понякога неговите игри несъзнателно и причиняваха болка. Ако в необузданата си игривост той я одраскаше и я събореше на земята в лъжлива атака, обичайната и реакция беше да спре да играе и често се приближаваше до жеста на Клана „Спри!“ . Бебчо бе чувствителен към нейните настроения. Отказът и да играе на дърпане на въже с някоя пръчка или стара кожа често го караше да я омилостивява така, че тя се усмихваше или да се опита да лапне пръстите и за да ги посмуче.

Той започна да отговаря на нейния жест „Спри!“ със същите действия. С обичайната за Айла чувствителност за действията и позите тя забеляза държанието му и започна да използва сигнала, колчем поискаше той да прекрати това, което правеше. Не толкова че тя го тренираше, колкото воден от взаимно чувство за отговорност, той се научи. Можеше да спре по средата на крачката си или при неин сигнал да се опита да прекъсне един игрив скок напред въздуха. Когато стоп сигналът бе предаден със заповедна категоричност, той обикновено изпитваше нужда да посмуче пръстите и, сякаш знаеше, че е направил нещо, което не и е приятно.

От друга страна тя бе чувствителна към неговите настроения и не му поставяше физически ограничения. Той бе също тъй свободен да влиза или да излиза, както беше тя или конят. Никога не и дойде наум да затвори или да върже някой от своите животински компаньони. Те бяха нейното семейство, нейният Клан, живи създания, които споделяха пещерата и живота и. В нейния самотен свят те бяха единствените и приятели.

Айла скоро разбра колко странно би се видяло на Клана, че с нея живеят животни, но не престана да се удивлява на връзката, която се развиваше между коня и лъва. Те бяха инстинктивни врагове, жертва и нападател. Ако се бе сетила за това, когато намери раненото лъвче, може би не би го донесла в пещерата, която споделяше с един кон. Не би си помислила, че могат да живеят заедно, камо ли нещо повече.

В началото Уини просто понасяше лъвчето, но след като то се вдигна на крака и зашари наоколо, вече бе трудно да го игнорира. Когато видя как Айла дърпа единия край на парче кожа, а бебето лъв държи другия в зъбите си, тресе глава и ръмжи, вроденото любопитство на коня се показа от добрата си страна. Уини дойде да открие какво става. След като подуши кожата, тя я захпа и дърпането стана тристранно. Когато Айла пусна кожата, играта се превърна в дърпане на въже между кон и лъв. С времето Бебчо придоби навика да влачи кожата под себе си между предните си крака – така, както някой ден щеше да влачи плячката си – на пътя на коня, опитвайки се да го прилъже да захпа единия край и да си поиграят на дърпане на въже. Уини често отстъпваше. Тъй като нямаше други лъвчета, с които да играе лъвските си игри, Бебчо трябваше да се задоволява със създаденията, които му бяха подръка.

Друга игра – която Уини не обичаше чак толкова, но на която Бебчо не можеше да устои – беше хвани опашка. По-специално опашката на Уини. Бебчо я дебнеше. Присвит, той я наблюдаваше как се размахва и движи тъй подканящо, докато той безшумно се прокрадваше, треперейки от възбуда. После с едно предвкусащо по-шавване той се хвърляше и побягваше щастливо с пълна с косми уста. Понякога Айла бе сигурна, че Уини си играе с малчугана и напълно съзнава, че нейната опашка е обект на толкова силно желание, но се преструва, че не забелязва. Младата кобила също бе игрива. По-рано тя не бе имала с кого да играе. Айла не си падаше много по измислянето на игри. Никога не се бе учила на това.

Но на Уини бързо и омръзваше, тя се обръщаше към нападателя на опашката си и захапваше Бебчо за задницата. Макар тя също да бе низходителна, никога не отстъпваше водещата си роля. Бебчо можеше да бъде пещерен лъв, ала си беше само едно бебе. И ако Айла беше майка му, Уини стана неговата гувернантка. Докато с времето игрите на двамата се усложняваха, промяната от толерантност към активна грижа беше в резултат на една особена черта: Бебчо обичаше фъшкии.

Изпращанията на месоядните животни не го интересуваха, той обичаше единствено фъшкиите на тревопасните и листоядните и когато

излезнеха в степта, се търкаляше в тях, където ги намереше. Както повечето му игри и тази беше подготовка за бъдещото му ловуване. Собствените изпражнения на животното можеха да скрият миризмата на лъва, но от това Айла не се смееше по-малко, когато го видеше да открие нова купчина фъшкии. Особено хубави бяха мамутските. Той прегръщаше големите топки, разтрошаваше ги и лягаше върху тях.

Но най-прекрасните фъшкии бяха на Уини. Когато за пръв път откри купчината сухи изпражнения, които Айла използваше като гориво, той не можеше да се насити. Влачеше ги из пещерата, търкаляше се в тях, играеше си с тях и цял се зарови вътре. Когато Уини влезе в пещерата, тя надуши върху него собствената си миризма. Това сякаш я накара да го усеща като част от себе си. От този момент нататък у нея изчезна всяка следа на нервност, свързана с младото лъвче, и тя го прие като своя собствена грижа. Насочваше го, пазеше го и ако и той понякога да реагираше по озадачаващ начин, това не намаляваше нейното внимание и грижа.

* * *

През това лято Айла беше по-щастлива, отколкото когато и да било от напускането на Клана. Уини и беше добра компания и повече от приятел. Айла не знаеше какво би правила без нея през дългата самотна зима. Но пристигането на лъвчето в нейната кошара донесе ново измерение. Лъвчето донесе смеха. Между игривия малчуган и пазещия го кон винаги се случваше нещо забавно.

Един топъл слънчев ден в средата на лятото тя беше на ливадата и наблюдаваше как малчуганът и конят играят нова игра. Те се преследваха един друг в широк кръг. Отначало младият лъв се забавяше точно толкова, колкото Уини да го настигне, сетне се втурваше напред, а тя се забавяше, докато той не изминеше целия кръг и не я настигнеше. На свой ред Уини спринтираше напред, а той намаляваше скоростта си, докато тя не го настигнеше. Айла реши, че никога не е виждала по-забавно нещо. Смя се, докато не се срути към едно дърво, държейки се за стомаха.

Щом смехът и затихна, по някаква причина тя се замисли за самата себе си. Какъв беше този звук, който издаваше, когато нещо и се видеше забавно? Защо го правеше? Беше толкова лесно да го издава, когато наоколо нямаше кой да и напомня, че не е прилично. Защо не беше прилично? Не можеше да си спомни да е видяла когото и да е от Клана да се усмихва или смее с изключение на сина си. Въпреки това те разбираха

хумора, забавните истории предизвикваха утвърдителни кимания и израз на задоволство, който проличаваше най-вече в очите. Сети се, че хората от Клана всъщност правеха една гримаса, която донякъде напомняше нейната усмивка. Но тя изразяваше нервен страх или заплаха, а не изпитването от нея удоволствие.

Но ако смехът я караше да се чувства толкова добре и излизаше толкова лесно, как би могъл да бъде нещо лошо? Дали другите като нея се смееха? Другите. Топлото и щастливо усещане се изпари. Не обичаше да мисли за Другите. Това и напомняше, че е престанала да ги търси и я изпълваше със смесени чувства. Иза и бе казала да ги намери и че животът в самота може да бъде опасен. Ако се разболееше или нещо и се случеше, кой щеше да и помогне?

А тя бе тъй щастлива в долината със своето животинско Семейство. Уини и Бебчо не я поглеждаха неодобрително, когато тя се забравяше и се затичаше. Никога не и казваха да не се усмихва или да не плаче, или какво може да ловува, или кога, или с какво оръжие. Тя можеше да избира сама, а това я караше да се чувства свободна. Не взимаше предвид, че времето, което и бе нужно, за да обезпечи физическите си нужди от храна, топлина и укритие, ограничава свободата и и че това отнема повечето от усилията и. Точно обратното. Това и даваше увереност, че може и сама да се справи.

С времето, особено, откакто бе дошъл Бебчо, мъката, която изпитваше за обичните хора, я напусна. Празнотата, нуждата и от човешки контакти представляваше такава постоянна болка, че изглеждаше нормална. Всичко, което я отслабваше, бе радостно събитие, а двете животни изминаха дълъг път, за да запълнят празнотата. Тя обичаше да си мисли, че се е устроила както някога, когато беше малко момиче, с Иза и Креб, като се изключи, че те с Уини се грижеха за Бебчо. И колчем лъвчето увиеше лапите си с прибрани нокти около нея, когато тя го гушнеше нощем, тя почти можеше да си въобрази, че това е Дърк.

Нямаше желание да напусне и да търси непознатите Други. Другите с техните непознати обичаи и ограничения. Другите, който можеха да и отнемат смеха. Няма да могат, рече си тя. Няма да живея отново с никого, който няма да ми разрешава да се смея.

Животните се бяха уморили от играта. Уини пасеше, а Бебчо, задъхан, си почиваше наблизко с повесен език. Айла свирна и Уини и лъвът тръгнаха след нея.

– Трябва да ида на лов, Уини – махна тя. – Този лъв яде толкова много и расте такъв голям.

След като малкият пещерен лъв оздравя, той винаги следваше Айла или Уини. Стадото никога не оставяше малките сами, нито пък Клана оставяше бебетата, така че неговото поведение изглеждаше съвсем нормално. Но пък изникваше един проблем. Как да отиде на лов с един пещерен лъв по петите? Когато обаче защитните инстинкти на Уини проговореха, проблемът се реши от само себе си. За една лъвица майка бе нещо обичайно да образува подгрупа със своите малки и по-младите женски, докато те още не бяха пораснали. По-младите женски се грижеха за малките, когато лъвицата тръгнеше на лов, и Бебчо прие Уини в тази роля. Айла знаеше, че никоя хиена или друго подобно животно няма да се осмели да опита тежките копита на кобилата, когато тя реши да защитава своя подопечен, ала това означаваше, че ще трябва отново да ловува пеша. Броденето из степта в близост до пещерата в търсене на подходящи за прашката животни и предостави една неочаквана възможност.

Досега винаги бе избягвала стадото пещерни лъвове, които обитаваха територията на изток от долината. Но първия път, когато забеляза няколко лъва да си почиват в сянката на закрънелите борчета, тя реши, че е крайно време да научи нещо повече за създанията, които олицетворяваха тотема и.

Заниманието бе опасно. Макар да бе ловец, лесно можеше да стане плячка. Тя обаче бе наблюдавала хищниците и по-рано и се бе научила как да не им изглежда подозрителна. Лъвовете знаеха, че тя ги наблюдава, но след първите няколко пъти решиха да не и обръщат внимание. Това не отстраняваше опасността. По всяко време някой лъв можеше да се нахвърли върху нея без друга причина, освен раздражителното си настроение, но колкото по-дълго ги наблюдаваше, толкова по-очарована оставаше.

Те прекарваха повечето време в почивка или сън, ала когато ловуваха бяха целите бързина и ярост. Глутница вълци бе в състояние да убие голям елен, една едничка пещерна лъвица можеше да го направи по-бързо. Ловуваха само когато бяха гладни и можеха да ядат само веднъж на няколко дни. Не се нуждаеха да складират храна като нея, защото ловуваха през цялата година.

Забеляза, че през лятото, когато дните бяха горещи, бяха по-склонни да излизат на лов през нощта. Зимно време, когато природата съгъставаше козината им и я избелваше до слонова кост, за да се слезат с по-светлия пейзаж, ги бе виждала да ловуват през деня. Свирипият студ пречеше на ужасната енергия, която изгаряха по време на лова, да ги

прегрее. Нощем, щом температурите паднеха, те се скупчваха и заспи- ваха един до друг в някоя пещера или под надвиснала скала, която ги пазеше от вятъра, или сред разпръснатите камъни на някой каньон, кои- то през деня поемаха малко топлина от далечното слънце и я излъчваха в тъмнината.

След един прекаран в наблюдение ден, който я накара да зауважава още повече животното от нейния тотемен дух, младата жена се връща- ше в долината си. Беше наблюдавала как лъвиците повалиха един стар мамут, чийто бивници бяха тъй дълги, че се извиваха назад и се кръс- тосваха. Цялото стадо бе пирувало с плячката. Как изобщо бе успяла да избяга от пещерния лъв, когато е била само петгодишна и се е отгървала само с няколко белега, мислеше си тя, разбирайки по-добре удивление- то на Клана. Защо ме е избрал Пещерният лъв? За миг изпита странно предчувствие. Нищо определено, но я накара да си мисли за Дърк. Щом наближи долината, един бързо хвърлен камък осигури заек за Бебчо, а тя изведнъж се усъмни в разумността на решението си да донесе малкия лъв в пещерата, защото си го представи какъв ще стане, когато порасне напълно. Съмненията и траяха само докато младият лъв изтича към нея, игрив и доволен, че се е върнала, и се опита да засмуче пръстите и и да я лизне с грапавия си език.

Вечерта, след като одра заека и го нарязва на парчета за Бебчо, след като почисти на Уини и и донесе малко прясно сено, и след като пригот- ви вечеря за себе си, тя се заседя, пиейки горещ чай и зяпайки огъня, ка- то си мислеше за събитията през деня. В дъното на пещерата, далеч от пряката топлина на огъня спеше младият лъв. Мислите и се върнаха към обстоятелствата, при които тя бе осиновила малкото, и единственото и заключение беше, че такова е било желанието на нейния тотем. Тя не знаеше защо, но духът на Великия пещерен лъв и беше изпратил да отг- леда едно от неговите малки. Пресегна се за амулета, повесен на връв- та около врата и, и напипа предметите вътре, а после на безмълвния официален език на Клана се обърна към тотема си:

– Тази жена не разбираше колко могъщ е Пещерният лъв. Тази же- на е благодарна, че и бе показано. Тази жена може никога да не разбере защо е била избрана, но тази жена е благодарна за бебето и за коня – тя замлъкна, сетне добави:

– Някой ден. Велики пещерни лъве, тази жена ще разбере защо и бе изпратен малкият лъв... , ако нейният тотем реши да и каже.

* * *

Обичайното лятно работно натоварване на Айла в подготовката за студения сезон бе допълнено с пристигането на пещерния лъв. Той си беше чисто месоядно животно и имаше нужда от големи количества месо, за да задоволи нуждите на бързия си растеж. Ловът на малки животни с прашка и отнемаше твърде много време. Тя трябваше да улови нещо по-голямо както за себе си, така и за лъва. Но за това имаше нужда от Уини.

Бebчо разбра, че Айла е намислила нещо специално, когато тя извади сбруята и свирна на коня, за да може да я нагоди така, че той да е в състояние да влачи двата яки дървени пръта. Импровизираната шейна бе доказала качествата си, но Айла искаше да разработи по-добър начин за прикрепянето и, тъй че да може да използва товарните кошове. Искаше и да направи единия прът подвижен та конят да може да закарва товара чак до пещерата. Беше се оказало, че на площадката месото също се суши добре.

Не, бе сигурна какво, ще, направи Бebчо, нито пък как ще ловува заедно с него, но се налагаше да опита. Щом всичко бе готово, тя се качи на гърба на Уини и потегли. – Бebчо я последва, както би последвал майка си. Бе се оказало толкова по-удобно да стигне до местността на изток от реката, че с изключение на няколко разузнавателни излизания никога не отиваше на запад. Стръмната западна стена се простираше на много километри, преди да премине в камениста урва и да открие път към равнините в тази посока. Откакто можеше да обикаля много по-далеч на конския гръб, бе опознала добре източната страна, а това улесняваше и лъва.

Бе научила много за стадата в тези степи: времето на миграцията им, обичайните пътища и местата, където пресичаха реката. Но тя все още трябваше да копае ями-капани на познатите животински пътеки, а това не беше работа, която печелеше от намесата на едно игриво лъвче, мислещо си, че младата жена току-що е измислила прекрасна нова игра само за негово забавление.

То се промъкна до ямата, срути ръба с лапи, прехвърли се през него, скочи вътре и също тъй лесно се измъкна навън. Изтъркаля се в калната купчина, натрупана връз стария кожен навес, който тя все още използваше да отнася настрани пръстта. Щом помъкна кожата, Бebчо също реши да я влачи. Получи се дърпане на въже и всичката пръст се изсипа на земята.

– Бebчо! Как ще изкопая тази яма? – рече тя, насилвайки се да бъде сериозна, но се разсмя, а това го окуражи. – На, ето ти нещо за влачене.

Тя почна да рови в товарните кошове, които бе свалила от Уини, за да може да пасе на спокойствие, и намери еленовата кожа, която и служеше като покривало в случай на дъжд.

– Влачи това, Беччо – заръкомаха тя и придърпа кожата по земята пред него. Той нямаше нужда от повече. Не можеше да устои на една кожа, влачена по земята. Бе тъй доволен от себе си, като мъкнеше кожата между предните си крака, че тя се усмихна.

Въпреки помощта на лъвчето, Айла успя да изкопае ямата и да я покрие с донесената с тази цел кожа и с един слой пръст. Кожата едва се крепеше на място с четири колчета и когато бе нагласена за първи път, Беччо реши да я проучи. Той падна в капана, сетне изскочи навън, шокиран от възмущение, след което вече стоеше настрана.

Като приготви капана, Айла свирна на Уини и направи широк кръг, за да заобиколи едно стадо онагри. Тя не можеше да се насили отново да лови коне и дори онагрите я караха да се чувства неловко. Тези полумагарета приличаха твърде много на коне, но стадото бе в толкова удобна позиция да бъде подгонено към капана, че тя не можеше да го пропусне.

След лудориите на Беччо около ямата тя започна още повече да се опасява, че той ще бъде пречка при лова, но щом се озоваха зад стадото, държанието му се промени. Той започна да се прокрадва към онагрите така, както дебнеше опашката на Уини, сякаш наистина можеше да повали някоя, макар да бе твърде млад за това. Айла със закъснение осъзна, че игрите му са хлапашки варианти на ловните умения на възрастните лъвове, от които той щеше да се нуждае. Беше ловец по рождение и инстинктивно разбираше нуждата от незабелязаното промъкване.

За своя изненада Айла откри, че лъвчето наистина и помага. Щом стадото доближи ямата достатъчно, така че миризмата на човека и лъва го накара да свърне, тя отпусна Уини напред, ревейки и пицейки, за да причини паника. Лъвчето почувства, че това беше сигналът и също се втурна след животните. Миризмата на пещерния лъв увеличи паниката на онагрите. Те се насочиха право към клопката.

Айла се плъзна от гърба на Уини с копие в ръка и с все сили хукна към пиращата онагра, която се опитваше да се изкатери от ямата. Беччо обаче я изпревари. Той скочи на гърба на животното – без още да е научил фаталната лъвска задушавача хватка за гърлото на жертвата – и въпреки че млечните му зъби бяха твърде малки, за да имат кой знае какъв ефект, захпа отзад врата на онаграта. Това обаче за него бе малко преждевременен опит.

Ако той все още живееше със стадото, никои възрастен не би позволил да му се пречка между него и жертвата.

Всеки подобен опит незабавно би бил спрял с убийствен замах. При цялата си бързина лъвовете бяха само спринтьори, докато техните жертви бяха бегачи на дълго разстояние. Ако лъвовете не успеяха да убият плячката в началото на нападението си, имаше голям шанс да я изпуснат изобщо. Не можеха да позволят на едно лъвче да развива ловните си умения другояче, освен на игра, докато то почти не пораснеше.

Но Айла беше човек. Тя не притежаваше скоростта нито на жертвата, нито на хищника, нямаше големи нокти и зъби. Нейното оръжие беше мозъкът и. С него тя изобретяваше начини да преодолее липсата на естествени ловни дадености. Капанът, който позволяваше на по-бавния и по-слаб човек да ловува, даде и на лъвчето възможност да опита. Когато Айла пристигна задъхана, онаграта се беше ококорила от страх, заловена в една яма с малко пещерно лъвче, което гризеше врата и, опитвайки се да я захапне смъртоносно с бебешките си зъби. Жената приключи борбата на животното със сигурен удар с копие то си. С увисналото на нея лъвче – острите му малки зъби бяха продупчили кожата и – онаграта се свлече на земята. Бебчо я пусна едва когато тя престана да шава. Усмивката на Айла беше майчина усмивка на гордост и одобрение и застанал върху едно много по-голямо от самия него животно, изпълнен с гордост и убеден, че той го е убил, пещерният лъв се опита да изреве. Сетне Айла скочи в ямата при него и го избута настрана.

– Махай се, Бебчо. Трябва да завържа това въже около врата му, та Уини да може да го издърпа навън.

Когато конят напъна ремъците и задърпа онаграта от ямата, лъвчето се превърна във вързоп от нервна енергия. Бебчо скачаше и изскачаше от дупката и когато най-накрая онаграта беше напълно извлечена, скочи връз нея и пак отскочи. Сам не знаеше какво да прави със себе си. Обикновено лъвът, който убиеше жертвата, първи получаваше дял, само че не лъвчетата бяха тези, които убиваха. По обичайния ред на старшинство те бяха последни.

Айла натисна онаграта, за да направи коремна разрез. Разрезът започваше от ануса и свършваше до гърлото. Един лъв би разкъсал животното по същия начин, начевайки с меката коремна област. Под лакомия поглед на Бебчо Айла разряза долната част, а сетне се обърна и обкрачи животното, за да довърши разреза.

Бебчо не можеше да чака повече. Той се гмурна в зейналата коремна кухина и докопа кървавите вътрешности, които напиха да излезнат.

Острите му като игли зъби продупчиха меките вътрешни тъкани и успяха да захванат нещо. Той го стисна по-здраво и го дръпна назад, сякаш това бе дърпане на въже.

Айла довърши разреза, обърна се и усети как смехът и напирата отвътре. Тя се тресеше от веселие, докато по бузите и не потекоха сълзи. Бебчо бе докопал едно черво, но за негова изненада, като се задържа назад, то не му оказа съпротива, а продължи да излиза. Той продължила дърпа разтревожен, докато опъна дълго въже от разгънатите черва, а видът му бе тъй забавен, че Айла не можа да се сдържи. Тя падна на земята и се хвана за корема в напразен опит да възвърне достойнството си.

Понеже не разбираше какво прави жената на земята, лъвчето дойде да проучи. Като я доближи, тя му се ухили, хвана главата му и потри буза в козината му. После го потърка зад ушите и край леко окървавените челюсти, докато той лижеше ръцете и и се извиваше в скута и. Намери двата и пръста и като натискаше бедрото и ту с единия, ту с другия преден крак, ги засмука, издавайки дълбоко гърлено ръмжене...

Не знам какво те доведе, Бебчо, помисли Айла, но така се радвам, че си тук.

Към есента пещерният лъв стана по-голям от възрастен вълк и тантурестият му вид бе заменен с мускулисти дългнести крака. Но въпреки големината му, той все още беше бебе и Айла често си спечелваше някоя драскотина или синявица от неговата игривост. Тя никога не го удари – той беше бебе, обаче го смъряше с жеста за „Престани, Бебчо!“, отблъскваше го настрана и, докато си тръгваше, добавяше: „Стига толкова, ти си много груб!“

Това се оказваше достатъчно, за да накара разкалия се малчуган да тръгне след нея, правейки жестове на подчинение, каквито членовете на стадото правеха към тези, които ги превъзхождаха по сила. Тя не можеше да устои и щастливата веселба, която следваше нейната прошка, бе винаги по-сдържана. Преди да подскочи и да постави лапите си на раменете и за да я катурне и да я събори на земята, той прибираше ноктите си така, че да може да я обхване с предните си лапи. Тя го прегръщаше на свой ред и въпреки че той оголваше зъби, когато налапваше рамото или ръката и, както някой ден щеше да хапе женската, с която се съешава, бе внимателен и нито веднъж не нарани кожата и.

Тя приемаше закачките и жестовете му на привързаност и отвръщаше със същото, но в Клана, докато не убиеше първото си животно и не достигнеше зрелост, синът се подчиняваше на майка си. Айла не би могла да постъпи по друг начин. Малчуганът я приемаше като майка. Затова за нея бе естествено тя да е доминиращата фигура.

Жената и конят бяха неговото стадо, те бяха всичко, което той притежаваше. На няколко пъти докато беше с Айла в степта, той видя други лъвови, но опитите му за сближение бяха решително отблъснати, което си личеше от белега на носа му. След сборичкването, от което Бебчо се върна с кървящ нос, жената избягваше другите лъвови, когато Малчуганът беше с нея, но ако беше сама, използваше случая да ги наблюдава.

Тя се улови, че сравнява малчуганите от дивите стада с Бебчо. Едно от първите неща, които забеляза, беше, че той е твърде голям за възрастта си. За разлика от малките в едно лъвско стадо при него нямаше периоди на глад, когато ребрата щръкват като пясъчни вълнички, а козината увисва на фъндъци. Още по-малко беше заплашен със гладна смърт. Понеже Айла непрекъснато се грижеше за него и му осигуряваше прехраната, той можеше да достигне максимума на своя физически потенциал.

Подобно на жена от Клана, която има здраво и добре гледано бебе, Айла с гордост виждаше как нейният малчуган израства здрав и огромен в сравнение с дивите лъвчета.

Тя забеляза, че в развитието на младия лъв има и друга област, в която той е далеч по-напред от своите връстници. Бебчо беше предварително развит ловец. След първия съвместен лов, когато изпита такова удоволствие от преследването на онагрите, той винаги придружаваше жената. Вместо да си играе на промъкване и лов с други лъвчета, той се упражняваше на истинска плячка. Всяка лъвица би спряла неговото участие, но Айла го окуражаваше и приемаше помощта му като добре дошла. Неговите инстинктивни ловни методи толкова съответстваха на нейните, че те ловуваха като отбор.

Един-единствен път той се втурна в гонитбата преждевременно и разпръсна едно стадо, преди да е стигнал до ямата. Тогава Айла бе толкова недоволна от него, че Бебчо разбра, че е направил ужасяваща грешка.

Следващият път той я наблюдаваше и се съдържа, докато тя не тръгна. Макар засега той да не бе успял да убие някое от уловените животни преди нейното пристигане, тя беше сигурна, че не след дълго и това ще стане.

Той откри, че ловът на по-дребни животни с Айла и прашката и също е голямо забавление. Ако Айла събираше храна, от която той не се интересуваше, можеше да преследва всичко, което се движи, ако, разбира се, не спеше. Но когато тя ловуваше, той се научи да замръзва неподвижен заедно с нея при вида на плячката. Изчакваше и наблюдаваше, докато тя изваждаше прашката си и някой камък и щом хвърлеше, той се втурваше напред. Айла често го срещаше да влачи плячката назад, но понякога го намираще със зъби, склучени около гърлото на животното. Чудеше се дали нейният камък го е убил или Бебчо е довършил работата, като е счупил дихателната тръба по начина, по който лъвовете задушават едно животно, за да го убият. С времето тя се научи да се оглежда, когато той застинеше, надушвайки плячката, преди тя да я е видяла. И за пръв път той откри сам едно по-малко животно.

Бебчо се бе заиграл с едно парче месо, което тя му бе дала, без особено да се заинтересова от него, а после бе легнал да спи. Събуди се изгладнял и чу Айла да се катери по стръмния склон към степените над пещерата. Уини не беше наблизо. Оставените без надзор малки бяха лесна плячка за хиените и другите хищници. Този урок той бе научил отрано и твърде добре. Скочи след Айла, стигна пръв върха и тръгна редом до

нея. Тя го видя, че спира, преди да забележи гигантския хамстер, но той ги бе съзрял преди това и се бе втурнал да бяга, преди тя да хвърли камъка. Айла не бе сигурна дали се е прицелила добре.

В следващия миг Бебчо се втурна. Когато тя го настигна, челюстите му бяха заровени във кървавите вътрешности и тя поиска да види кой всъщност е убил животното. Отблъсна го настрани, за да се опита да открие белег от камъка. Съпротивата му трая само един миг – достатъчно бе да го погледне по-строго – и после и отстъпи, без да спори. Бе изял достатъчно храна от ръката и за да знае, че тя винаги ще се погрижи за него. Даже след като изследва хамстера, тя не бе сигурна как е умрял той, но за награда тя пак го даде на лъва. Това, че сам бе разкъсал кожата, беше вече истинско постижение.

Първото животно, за което бе сигурна, че е убито от него, беше заек. Беше един от малкото случаи, когато тя изтърва камъка. Знаеше, че го е метнала зле – камъкът падна само на няколко стъпки от нея – но за младия лъв метателното движение бе сигнал за преследване. Тя го откри да разкъсва животното.

– Бебчо, прекрасен си! – тя го обсипа с изобилни похвали на нейната уникална смесица от звуци и жестове на ръцете, както хвалеха всички момчета от Клана, когато убиеха първото си малко животно. Лъвът не разбра какво каза тя, но разбра одобрението и. Усмивката, настроението, позата – всичко говореше за чувствата и. Въпреки че бе съвсем млад, той бе задоволил инстинктивната си нужда да ловува и бе получил одобрение от доминиращия член на своето стадо. Бе се справил добре и го знаеше.

Първите студени зимни ветрове предизвикаха падане на температурите, чуплив лед по краищата на потока и чувство за загриженост у младата жена. Бе натрупала големи запаси растителна храна и месо за себе си и допълнително количество сушено месо за Бебчо, но знаеше, че то няма да му стигне за цялата зима. Имаше зърно и слама за Уини, но за коня фуражът беше лукс, а не необходимост. Конете пасяха през цялата зима, въпреки че щом паднеше дълбок сняг, гладуваха, докато сухите ветрове не го отнесяха, така че не всички преживяваха студения сезон.

Хищниците също се хранеха през цялата зима, като пробираха слабите и оставяха повече храна за здравите. Популациите на хищниците и жертвите нарастваха и спадаха циклично, но като цяло поддържаха баланс едни спрямо други. През годините, когато имаше по-малко тревопасни и листоядни животни, повечето от месоядните гладуваха. За всички най-трудният сезон бе зимата.

С идването на зимата тревогите на Айла нараснаха. Тя не можеше да улови големи животни, когато земята бе станала като камък от студа. Нейният метод изискваше да бъдат копани дупки. Повечето малки животни заспиваха зимен сън или живееха в дупки върху храната, която бяха натрупали, а това затрудняваше откриването им, още повече че тя не можеше да ги подуши. Съмняваше се дали ще може да лови достатъчно малки животни, за да изхрани растящия пещерен лъв.

В началото на сезона след като времето стана достатъчно студено, тя месото да остава свежо, а по-късно да замръзва, тя се опита да убие толкова големи животни, колкото можеше, като ги съхраняваше в скривалища от натрупани камъни. Но Айла не бе толкова запозната с движенията на стадата през зимата и усилията и не донасяха такъв успех, какъвто очакваше. Въпреки че грижите понякога и костваха някоя безсънна нощ, тя никога не съжали, че е взела лъвчето и го е отнесла у дома си. Между коня и пещерния лъв младата жена рядко усещаше интроспективната самота, която дългата зима обикновено и носеше. Вместо това нейният смях често изпълваше пещерата.

Когато излезеше навън и започнеше да разрива поредния склад за храна, Бебчо се опитваше да стигне до замръзналото тяло, преди да е отместила и един камък.

– Бебчо! Махай се оттук! – тя се усмихна на младия лъв, който се опитваше да пропълзи под камънаците. Той повлече замръзналото животно нагоре по пътеката към пещерата. Сякаш знаейки, че по-рано е била използвана от пещерни лъвове, той бе направил малката ниша в дъното на пещерата своя собствена и замъкваше складираните животни да се размразяват там. Обичаше да рѳа замръзналото тяло и с апетит дъвчеше. Айла изчакваше, докато месото се размрази, за да отреже парче за себе си.

Щом запасът от месо в хранилищата намаля, тя започна да следи времето. Едно ясно хрущящо студено утро, тя реши, че е време да полувува или поне да се опита. Нямахше наум никакъв определен план, но не защото не бе поискала да измисли. Надяваше се, когато излезе, да и хрумне някоя идея или поне, че като огледа терена и условията, ще се открият някои нови възможности, които да бъдат обмислени. Трябваше да направи нещо и не желаше да чака, докато изчезне всичкото запасено месо.

Щом тя извади товарните кошове на Уини, Бебчо разбра, че се калят да ловуват и започна да влиза и излиза от пещерата развълнувано, тичайки и рѳмжейки в предчувствие. Уини също бе доволна от

перспективата. Тя отметна глава и изцвила. Докато стигнат студените слънчеви степи, напрежението и тревогата на Айла отстъпиха място на надеждата и удоволствието от движението.

Тънкият слой пресен сняг, който почти не бе помръднат от лекия вятър, бе направил степите бели. Въздухът почти прашеше от силния студ и ако не беше светлината, човек би могъл да помисли, че яркото слънце изобщо не е там. При всяко издишване те изхвърляха дълги струи пара, а когато Уини изпръхтеше, натрупаният скреж около устните и се разпръскваше на ледени пращинки. Айла се радваше на росоматовата си качулка и на допълнителните кожи, които поради своето непрекъснато ловуване имаше възможност да носи.

Тя погледна към ловкия представител на котешката порода, който се движеше с тиха грация, и стреснато осъзна, че от раменете до пищялите Бебчо е почти толкова голям, колкото Уини, и бързо догонва по височина малкия кон. На възмъжаващия пещерен лъв започваше да никне рижава грива и Айла се зачуди, защо досега не я е забелязала. Бебчо изведнъж се напрегна и опашката му сякаш застина във въздуха.

Айла не бе привикнала да проследява животните през зимата, но вълчите следи в снега се виждаха дори от конския гръб. Отпечатъците от лапи бяха ясни и добре очертани, очевидно пресни и незамазани от вятъра и слънцето. Бебчо потегли напред, бяха наблизко. Тя подкара Уини в галон и се изравни с Бебчо точно навреме, за да види как вълчата глутница заобикаля един стар мъжкар, който се мъкнеше зад малко стадо антилопи сайга.

Младият лъв също ги забеляза и неспособен да контролира възбудата си, се втурна сред тях, като разпръсна стадото и провали вълчата атака. Изненаданите и объркани вълци се видяха много смешни на Айла, но тя не искаше да окуражава Бебчо. Той просто е възбуден, помисли, от толкова отдавна не сме били на лов.

С мощни панически скокове антилопите се понесоха из равнината. Глутницата се прегрупира и ги последва с бърза, но по-умерена стъпка, която нямаше да я измори, преди да застигне стадото отново. Когато се овладя, Айла строго и неодобрително изгледа Бебчо. Той поизостана и тръгна редом с нея, но се бе забавлявал твърде много, за да може да се разкае.

Докато Айла, Уини и Бебчо следваха вълците, в ума на жената започна да се оформя една идея. Тя не знаеше дали с прашката си би могла да убие антилопа сайга, но знаеше, че може да убие вълк. Не обичаше вкуса на вълчето месо, но ако бе достатъчно гладен, Бебчо би си

похапнал, а пък точно това бе поводът за лова.

Вълците ускориха хода си. Старата мъжка антилопа бе изостанала зад стадото, тъй като бе твърде изтощена, за да се движи с него. Айла се приведе напред и Уини увеличи скоростта си. Вълците заобиколиха стария мъжкар, пазейки се от копитата и рогата му. Айла се приближи, за да се опита да убие един вълк. Докато бъркаше за камъни в гънката на коженото си наметало, си избра един вълк. Щом трополящите копита на Уини намалиха разстоянието, тя хвърли един камък, а веднага след това и втори.

Мерникът и бе точен. Вълкът падна и отначало тя си помисли, че последващата бъркотия е резултат от нейния удар. После разбра истинската причина. Бебчо бе схванал хвърлянето на камъка като сигнал за преследване, но вълкът не го интересуваше при положение, че виждаше далеч по-възхитителната антилопа. Вълчата глутница отстъпи пред галопиращия кон с размахалата прашка жена и нецеленасоченото нападение на лъва. Но Бебчо все още не беше ловецът, който се стремеше да стане. Неговата атака не притежаваше силата и финеса на един напълно пораснал лъв. Само за миг тя оцени ситуацията. Не, Бебчо! Не е това животното, помисли си. После бързо се коригира. Разбира се, че беше избрал точно това животно, което трябваше. Бебчо се стремеше към смъртоносната захапка, висейки на бягащия мъжкар, на когото ужасният страх току-що бе придал нови сили.

Айла извади едно копие от товарния кош зад себе си. Уини реагира на подканите и и се втурна след старата сайга. Спринтът на антилопата бе краткотраен. Тя забавяше ход. Бързо носещият се кон намаляваше разстоянието. Айла насочи копие и когато доближи, удари, без да съзнава, че пици просто от първична сила.

Накара коня да завие и в тръс се върна обратно, където откри младия пещерен лъв застанал над стария мъжкар. В този миг за пръв път той реши да обяви за своето необичайно умение. Въпреки че му липсваше гръмотевичността на възрастните мъжкари, триумфиращият рев на Бебчо бе многообещаващ. Уини даже се присви при звука.

Айла се плъзна от гърба на кобилата и успокояващо я потупа по врата.

– Всичко е наред, Уини. Това е само Бебчо.

Без да мисли, че лъвът може да протестира и би могъл да и нанесе сериозна рана, Айла го бутна настрана и се нареди да изкорми антилопата, преди да я вземе обратно. Той отстъпи пред нейното влияние и пред нещо друго, което беше чисто нейно: нейната увереност в любовта

и към него.

Реши да намери вълка и да го одере, вълчата кожа пазеше топло. На връщане се изненада, като видя, че Бебчо влачи антилопата, и разбра, че той възнамерява да я влачи чак до пещерата. Мъжката антилопа бе напълно пораснала, но не и Бебчо. Това даде възможност на Айла отново да оцени неговата сила и мощта, която тепърва щеше да придобие. Но ако той влачеше антилопата през целия път, кожата щеше да се развали. Антилопите сайга се срещаха навсякъде, като живееха в планините и равнините, макар че не бяха твърде многобройни. Досега тя не бе убивала антилопа сайга, а те за нея означаваха нещо по-специално. Антилопа сайга беше тотемът на Иза. Айла искаше да запази кожата.

Тя сигнализира „Стоп!“. Бебчо се поколеба само за миг, преди да освободи своята плячка, и загрижено вървя покрай шейната, за да я пази, по целия път обратно до пещерата. Той наблюдаваше с нещо повече от обичайния си интерес, докато тя отстраняваше козината и рогата. Щом му даде одраното тяло, той го помъкна в нишата в дъното на пещерата. След като се нахрани, той продължи да го пази, като заспа непосредствено до него. Айла бе удивена. Разбираше, че той защитава своята плячка. Изглежда той чувстваше, че в този звяр има нещо по-специално. Айла изпитваше същото, макар и по други причини. Вълните на възбудата все още я обливаха. Скоростта, гонитбата, ловът бяха вълнуващи, но което бе по-важно, тя бе открила нов начин за лов. С помощта на Уини, а сега и на Бебчо, тя можеше да ловува по всяко време, зиме и лете. Чувстваше се могъща, благодарна и уверена, че ще може да се грижи за своя Бебчо.

После без никаква разумна причина реши да провери Уини. Кобилата лежеше долу, съвършено спокойна въпреки близостта на пещерния лъв и повдигна глава при приближаването на Айла. Жената я потупа и сетне, усетила нужда от близостта и, легна до нея. Уини късо духна през ноздрите си, доволна, че жената е наблизо.

Без тежкия труд по изкопаването на ямите зимният лов с Уини и Бебчо се превърна в игра и забавление. Още, откакто бе започнала да се упражнява с прашката си, Айла обичаше лова. Всяка усвоена нова техника – проследяването, хвърлянето на два камъка един след друг, използването на ямата и копието – и носеше допълнително чувство за постижение. Но нищо не можеше да се сравни с чистото удоволствие от лова с коня и пещерния лъв. Те и двамата изглежда се забавляваха колкото нея. Докато Айла се приготвяше, Уини отхвърляше глава и танцуваше наоколо с насочени напред уши и вдигната опашка, а Бебчо влизаше и

излизаше от пещерата и издаваше ниски ръмжения, предвкусвайки удоволствието. Тя се безпокоеше за времето само докато веднъж Уини не я върна в къщи през една заслепяваща виелица. Тримата обикновено потегляха малко след разсъмване. Ако забележеха рано плячката, често се връщаха в къщи преди обед. Обичайният им метод бе да преследват вероятната жертва, докато не застанат в изгодно положение. После Айла сигнализираше с прашката си и Бебчо, готов и нетърпелив, спринтираше напред. Уини усещаше подканата на Айла и се втурваше в галон след него. Младият пещерен лъв увисваше на гърба на паникьосаното животно, а зъбите и ноктите му, ако и да не докарваха смъртта, изцеждаха кръвта му, така че на галопиращия кон рядко бе нужно много време, за да скъси дистанцията. Щом наближаха животното, Айла го пробождаше с копието.

В началото не винаги успяваха. Понякога избраното животно бе твърде бързо и Бебчо падаше от него, не успял да се хване достатъчно добре. На Айла също и трябваше известно време да се научи да владее тежкото копие при пълен галоп. Тя много пъти пропускаше целта и насяшаше само повърхностен удар, а понякога пък Уини не се приближаваше достатъчно. Но дори когато не успееша, изживяването беше възбуждащо и винаги можеха да опитат отново.

С опита постиженията на всички се подобриха. Започнаха да разбират нуждите на Другите двама и техните способности и невероятното трио се превърна в ефикасен ловен отбор – толкова ефикасен, че когато Бебчо за пръв път успя да убие животно без ничия помощ, това мина почти незабелязано, като част от задружните усилия.

Препускайки в пълен галоп, Айла видя, че еленът залита. Той падна, преди тя да стигне до него. Уини забави ход, докато го отминаваха. Жената скочи и побягна назад, преди конят да успее да спре. Копието и бе вдигнато, готово да довърши работата, когато тя откри, че Бебчо се е справил сам. Тя се хвана на работа, за да приготви елена за отнасянето му до пещерата.

И тогава важността на случилото се я порази. Бебчо, колкото и да бе млад, вече бе ловуващ лъв! В Клана това би означавало да го признаят за възрастен. Точно както тя бе наречена Жената, която ловува, преди да стане жена, Бебчо беше достигнал положението на възрастен, преди да стигне полова зрялост. Трябва да му устроим церемониално празнуване, помисли тя. Но какъв ли вид церемония би могъл да има някакво значение за него? Сетне се усмихна.

Отвърза кошутата от шейната и постави рогозката от трева и

прътовете в товарните кошове. Това беше негова плячка и той имаше право на нея. Отначало Бебчо не разбра. Той вървеше напред-назад между трупа и Айла. Сетне, щом Айла си тръгна, той захапа със зъби врата на животното и влачейки го под себе си, го мъкна по целия път чак до брега, по стръмната пътека и втре в пещерата.

Тя не забеляза никаква разлика незабавно след този подвиг на Бебчо. Продължаваха за ловуват заедно, но все по-често преследването на Уини беше само упражнение и копието на Айла се оказваше ненужно. Ако искаше част от месото, си взимаше първа, ако искаше кожата, я одираше. Въпреки, че при дивите животни мъжкарят на стадото винаги взимаше първата и най-голяма част от плячката, Бебчо бе още млад. Той никога не бе гладувал, което си личеше от неговия увеличаващ се ръст, и бе привикнал да и се подчинява.

Но към пролетта Бебчо започна да напуска пещерата по-често и започна да обикаля самичък. Рядко отсъстваше за дълго, но екскурзиите му ставаха все по-чести. Веднъж се върна с окървавено ухо. Тя предположи, че е намерил други лъвове. Това я накара да осъзнае, че само тя вече не му е достатъчна. Той търсеше своята собствена порода. Почисти ухото му и той прекара деня, като я следваше толкоз отблизо, че и се пречкаше. През нощта се промъкна в леглото и и потърси двата и пръста, за да ги посмуче.

Скоро ще ни напусне, помисли тя, ще иска да има свое собствено стадо, лъвици, които да ловуват, и малки, които да управлява. Той се нуждае от своята собствена порода. Сети се за Иза. Ти си млада, имаш нужда от мъж за себе си. Някой от твоите хора. Намери своите хора; намери си стопанин, бе казала тя. Скоро щеше да стане пролет. Тогава ще си помисля за напускане, но сега е още рано. Бебчо щеше да стане огромен дори и за пещерен лъв. Той бе голям за неговата възраст, но не бе израснал напълно. Все още не би могъл да оцелее сам.

Пролетта следваше по петите тежките снеговалежи. Всички бяха ограничени от наводненията, най-вече Уини. Айла можеше да се изкатери до степените над пещерата, а Бебчо с лекота би могъл да скочи там, но склонът бе твърде стръмен за коня. Водите най-накрая спаднаха, брегът и купчината кости отново имаха променени очертания и Уини най-накрая можеше да слезе по пътеката до ливадата. Но тя бе раздражителна.

Айла за пръв път забеляза нещо необичайно, когато Бебчо измяука от едно конско чифте. Жената бе удивена. Уини винаги се отнасяше търпеливо към младия лъв – някое друго захапване, за да го държи на мястото му, но не и ритник. Тя си помисли, че необичайното държание

беше последица от наложеното и бездействие, но откакто бе станал по-голям, Бебчо бе склонен да стои настрана от нейното място в пещерата, чувствайки, че това е територия на Уини, и Айла се зачуди какво го е привлякло там. Отиде да види и долови силната миризма, която смътно осъзнаваше цялата сутрин. Уини стоеше с наведена глава, задните и крака бяха широко разтворени и опашката и бе вдигната наляво. Вагиналният и отвор беше набъбнал и пулсираше. Тя погледна Айла и изпищя. Разнообразните чувства, които връхлетяха Айла бързо едно след друго, я дърпаха в противоположни посоки. Първо изпита облекчение. Значи това ти е проблемът. Айла знаеше за циклите на разгонване при животните. При някои времето на чифтосване идваше по-често, но за тревопасните то обикновено идваше веднъж в годината. Това бе сезонът, когато мъжкарите често се биеха за правото да се чифтосат и единственото време, когато мъжките и женските се смесваха, дори при тези животни, които обикновено ловуваха отделно или пасяха в различни групи.

Сезонът на чифтосването беше един от тези мистериозни аспекти на животинското поведение, който я озадачаваше, също както и ежегодното падане на рогата на елените и порастването на нови и по-големи рога всяка година. Този род неща караха Креб да се оплаква, че тя задава твърде много въпроси, когато беше малка. Той не знаеше защо животните се чифтосват, въпреки че веднъж бе предположил, че е дошло време мъжкарите да покажат своето превъзходство над женските или може би, както при хората мъжките е трябвало да облекчат своите нужди.

Предната пролет Уини бе имала сезон за чифтосване, но макар това да чу един жребец да цвили в степите над пещерата, не бе готова за него. Този път обаче нуждата на младата кобила изглеждаше по-голяма. Айла не си спомняше такова подуване и писък. Уини се остави на потупването и прегръдките на младата жена, а после наведе глава и отново изпищя.

Изведнъж стомахът на Айла се сви от тревога. Тя се прислони към коня, както понякога правеше Уини, когато бе разтревожена и уплашена. Уини щеше да я напусне! Това бе тъй неочаквано. Айла не бе имала време да се подготви за това, макар че би трябвало. Беше си мислила за бъдещето на Бебчо и за своето собствено бъдеще. Вместо това бе дошло време Уини да се чифтоса. Кобилката се нуждаеше от жребец, от еш. С огромно нежелание Айла излезе от пещерата и даде сигнал на Уини да я последва. Щом стигнаха долу на брега, Айла я яхна. Бебчо стана да

тръгне с тях, но Айла му махна: „Спри!“ . Не искаше пещерният лъв да бъде с тях точно сега. Не отиваше на лов, но Бебчо нямаше откъде да го знае. Трябваше още веднъж решително да спре лъва, преди той да остане да ги гледа как заминават.

В степта беше топло и едновременно с това влажно прохладно. На половината път до зенита си слънцето светеше от бледосиньото небе сред мъгляво хало, синьото беше като избеляло, обезцветено от силата на блясъка. От топящия се сняг се вдигаше фина мъглица, която не влошаваше видимостта, но заобляше острите ръбове и се стелеше над земята да охладни загладените от сенките контури. Перспективата се губеше и цялата гледка бе някак късогледа, придавайки на пейзажа странна непосредственост, чувство за сегашно време, за тук и сега, сякаш никога не бяха съществували друго време и друго място. Далечните предмети изглеждаха сякаш са на няколко крачки, но ти трябва цяла вечност, за да ги стигнеш.

Айла не насочи коня. Остави избора на Уини, като само на подпругово ниво забелязваше характерните ориентири и посоките. Не я интересуваше къде отива, не знаеше, че сълзите и прибавят солената си течност към всепроникващата влага. Седеше отпуснато, поклащайки се, а мислите и бяха обърнати навътре. Спомни си за първия път, когато бе видяла долината и конското стадо на ливадата. Спомни си за решението си да остане и за желанието да ловува. Спомни си как бе повела Уини към безопасността на огъня и на пещерата. Трябваше да си знае, че това не може да продължи дълго, че някой ден Уини ще се върне при своите, точно както трябваше да направи и тя.

Промяната в хода на коня привлече вниманието и. Уини бе открила това, което търсеше. Отпред имаше малка група коне.

Слънцето бе стопило снега, който покриваше малкия хълм, и бе оголило малките зелени стръкове, подали се от земята. Гладни за промяна след сухите стъбла на миналогодишната трева, животните похапваха новата растителност. Когато другите коне погледнаха към нея, Уини спря. Айла чу цвилене на жребец. Той беше тъмно рижо кафяв с черна грива, опашка и чорапки. Никога не бе виждала толкова тъмно оцветен кон. Повечето имаха сиво кафява или сивожълта окраска, или, като Уини, бяха с жълтия цвят на узрялото сено.

Жребецът изпищя, вдигна глава и подбра назад горната си устна. Вдигна се на задните си крака и препусна към тях, сетне рязко спря на няколко крачки встрани и започна да рие с копито земята. Вратът му бе извит, опашката бе вдигната, ерекцията му – великолепа.

Уини изцвили в отговор и Айла се плъзна от гърба и. Прегърна кобилата и се дръпна назад. Уини обърна глава, за да погледне младата жена, която от малка се бе грижила за нея.

– Иди при него, Уини – рече. – Ти си намери еша, иди при него.

Уини вдигна глава и леко процвили, после се обърна към червеникавокафявия жребец. Той я обиколи с приведена глава, гризна леко долната става на задния и крак и подбра Уини към стадото си, сякаш тя бе непокорен беглец. Айла я гледаше как си отива и не бе способна да си тръгне. Когато жребецът се качи на Уини, Айла се сети за Брод и за ужасната болка. По-късно и беше само неприятно, но тя винаги бе мразила Брод да и се качва, докато най-накрая на него не му омръзна.

Ала при всичкото нищене и цвилене Уини не се опитваше да отхвърли жребеца и докато гледаше, Айла усети в себе си някакъв странен смут, изпита чувства, които не можеше да си обясни. Не можеше да откъсне очи от червеникавокафявия жребец, който бе качил предните си крака върху гърба на Уини, помпаше, напрягаше се и пишеше. Усети топла влага между бедрата си, ритмично пулсиране в такт с движенията на жребеца и едно необяснимо желание. Дишаше тежко, а сърцето отекуваше в главата и и се стягаше от мъка по нещо, което не би могла да опише.

После, когато жълтият кон с готовност последва жребеца, като само хвърли един поглед назад, Айла почувства такава тежка празнота, че си помисли, че няма да я понесе. Разбра колко е крехък светът, който си бе изградила в долината, колко ефимерно е било нейното щастие и колко несигурно е съществуването и. Обърна се и хукна към долината. Търча, докато гърлото и задра и усети пробождаща болка в ребрата. Продължи да тича, надявайки се, че ако бяга достатъчно бързо, някак си ще успее да остави зад себе си всичката болка и самота.

Препъна се но склона към ливадата и се изгъркаля надолу. Остана на място, като дишаше накъсано. Даже когато успокои дишането си, не помръдна. Не искаше да се движи. Не искаше да трупа, да опитва, да живее. Какъв смисъл имаше? Беше прокълнатата, нали така?

Защо не можах да умра тогава? Както се очакваше, че ще стане? Защо трябва да губя всичко, което обичам? Почувства топъл дъх и един стържещ език, който лижеше солта от бузата и и отвори очи, за да види огромен пещерен лъв.

– О, Бебчо! – изплака тя и протегна ръце. Той се просна на земята до нея и постави върху и тежката си предна лапа с прибрани нокти. Тя се претъркули, притисна косматия му врат и зарови лице в

удължавашата му се грива.

Когато най-накрая се наплака и се опита да стане, почувства резултата от падането. Издрани ръце, обелени колене и лакти, натъртени хълбок и пищял, подпухнала дясна буза. Закуцука към пещерата. Докато обработваше драскотините и синявиците, и дойде отрезвяваща мисъл. Ами ако си бях счупила някоя кост? Както нямаше кой да помогне, това щеше да е по-лошо и от умирачка.

– Все пак не счупих нищо. Ако моят тотем иска да остана жива, може би си има причини. Може би духът на Пещерния лъв е изпратил Бебчо при мен, защото е знаел, че някой ден Уини ще си тръгне.

Бebчо също ще си тръгне. Не след дълго ще поиска да си намери другарка. И ще си намери, нищо че не е израснал в обикновено стадо. Той ще стане толкова голям, че ще може да защитава голяма територия. Пък е и добър ловец. Няма да седи гладен, докато си търси стадо или поне една лъвица.

Тя се усмихна криво. Можеш да си помислиш, че съм майка от Клана, която се тревожи дали като порасне, нейният син ще стане голям смел ловец. В края на краищата той не ми е син. Той е само лъв, един обикновен... Не, той не е обикновен пещерен лъв. Вече е толкова едър, колкото са някои възрастни лъвове и все още е неопитен ловец. Само че ще ме остави...

Дърк вече трябва да е голям. Ура също е пораснала. Ода ще тъгува, когато Ура си тръгне, за да се съеши с Дърк и да живее с клана на Брун... Не, той сега е кланът на Брод. Колко ли остава до следващото Събиране на клановете?

Пресегна се зад леглото към наръча белязани пръчки. Тя продължаваше да прави по една рязка всяка нощ. Беше и станало навик, ритуал. Развърза наръча, разстла рабошите на земята и се опита да преброи дните, откакто бе намерила долината. Нагласи пръстите си по резките, но те бяха твърде много, твърде много дни бяха минали. Имаше чувството, че резките някак си могат да се съберат и тя да разбере колко време е прекарала тук, но не знаеше как.

Беше тъй объркващо. После и хрумна, че няма нужда от пръчките. Можеше да се сети за годините, като преброи пролетите. Дърк беше роден през пролетта преди последното Събиране на Клановете. Следващата пролет навърши първата година от раждането му. Тя направи една черта в пръстта. Следващата пролет пък беше краят на годината на кърменето му и началото на годината на отбиването му – само дето той вече беше отбит. Тя направи трета черта.

Това беше, когато напуснах – преглътна тежко и примигна – и през това лято намерих долината и Уини. Следващата пролет намерих Бебчо. Четвърта черта. А тази пролет... Не искаше да си мисли за загубата на Уини като за начин да запомни годината, но тя бе факт. Направи пета черта.

Това са всички пръсти на едната ръка – вдигна нагоре лявата си ръка – ето на колко години е Дърк сега. Отвори палеца и показалеца на дясната си ръка – а толкова остават до следващото Събиране. Когато се върнат обратно, Ура ще бъде с тях, за Дърк. Разбира се, те още няма да са достатъчно големи, за да се съберат. Само като я погледнат, ще разберат, че тя е за Дърк. Чудя се дали той ме помни? Дали ще има спомените на Клана? Колко от него съм аз и колко е от Брод... от Клана?

Айла събра работите и забеляза повторемостта на броя на резките между допълнителните чертички, които правеше, когато нейният дух воюваше и тя кървеше. Чий мъжки тотемен дух би могъл да воюва с моя тука? Даже тотемът ми да беше мишка, никога няма да забременея. Трябва мъж и неговият орган, за да се зачене едно бебе, така си мисля.

Уини! Дали това правеше онзи жребец? Дали той зачеваше бебе в теб? Може би някой път ще те видя в това стадо и ще разбере. О, Уини, това ще бъде чудесно.

Мисълта за Уини и жребеца я накара да потръпне. Дишането и леко се ускори. После си помисли за Брод и приятното усещане секна. Само че точно неговият орган бе заченал Дърк. Ако знаеше, че ще ми даде бебе, никога не би го направил. И Дърк ще има Ура. Тя също не е деформирана. Мисля, че Ура е зачената, когато онзи мъж от Другите е насиллил Ода. Ура е точно за Дърк. Тя е частично Клан, частично онзи мъж от Другите. Мъж от Другите...

Айла не можеше да си намери място. Бебчо беше излязъл и тя изпитваше нужда от движение. Излезе и се разходи чак оттатък храсталата край потока. Отиде по-далеч, отколкото бе ходила по-рано пеша, макар да бе идвала дотук на гърба на Уини. Осъзна, че пак ще и се наложи да привикне с ходенето и с кошницата на гърба. В далечния край на долината тръгна край потока около края на стръмната урва там, където той завиваше на юг. Точно зад завоя потокът се завихряше около камъни, които биха могли да бъдат поставени нарочно, бяха разпределени равномерно сякаш за стъпване. Тук високата стена се превръщаше просто в стръмен склон. Покатери се по него и се загледа в степите на запад.

Между изтока и запада нямаше голяма разлика, като се изключи малко по-неравният терен и че тя съвсем не познаваше западната степ.

Винаги бе знаела, че когато реши да напусне долината, ще тръгне на запад. Обърна се, пресече потока и тръгна по дългата долина към пещерата.

Когато пристигна, бе почти тъмно, а Бебчо още не се бе върнал. Огънят беше угаснал, а в пещерата беше студено и самотно. Сега сякаш бе по-празна, отколкото когато я направи свой дом. Запали огън, кипна малко вода и си направи чай, но нямаше мерак за готвене. Взе парче сушено месо и малко сушени череши и седна на леглото си. Отиде до мястото, където стоеше нейната стара товарна кошница и зарови по дъното и, докато не намери поясока, с който носеше Дърк. Сгъна го, натъпка го пред стомаха си и загледа огъня. Легна си и го уви около себе си.

Сънища смущаваха съня и. Сънува Дърк и Ура – пораснали и събрани. Сънува Уини на друго място с червеникавокафявия жребец. Веднъж се събуди потна от уплаха. Чак когато напълно се разсъни, разбра, че се е повторил нейният кошмар за трясящата се земя и ужаса. Защо го бе сънувала пак?

Стана и разръчка огъня, сетне си стопли чая и отпи. Бебчо още не се бе върнал. Вдигна поясока на Дърк и си припомни разказа на Ода за мъжа от Другите, който я бе насиллил. Ода каза, че приличал на мен. Как ли ще изглежда един мъж като мене?

Айла се опита да си представи подобен мъж. Опита се да си припомни собствените си черти, както ги бе видяла отразени в локвата, но единственото, за което успя да се сети, бяха очертаващите лицето и коси. Тогава ги носеше дълги, без да бъдат сплетени на много плитки, за да не и се пречат. Бяха жълти като козината на Уини, но с по-пищен, златист цвят.

Всеки път, щом помислеше за мъжко лице, виждаше Брод, злорадо озъбен. Не можеше да си представи лицето на мъж от Другите. Клепачите и натежаха и пак си легна. Сънува Уини и червеникавокафявия жребец. След това един мъж. Чертите му бяха размазани и в сянка. Само едно нещо се виждаше ясно. Имаше жълта коса.

15

– Прекрасно се справяш, Джондалар! Някой ден ще те направим речен мъж! – каза Карлоно. – При големите лодки няма голямо значение, ако пропуснеш едно загребване. Най-лошото, което можеш да направиш, е да излезеш от ритъм, защото не си единственият гребец. При малките лодки, както е тази, контролът е важен. Да не загребеш може да се окаже опасно, дори фатално. Винаги внимавай с реката и не забравяй никога колко непредвидима може да бъде. Тук е дълбока и изглежда спокойна. Но само потоци греблото и ще усетиш силата на течението и. Не е лесно да се пребориш с него, трябва доста да поработиш.

Карлоно продължи коментара си, докато двамата с Джондалар управляваха малката еднотръвка за двама близо до пристана на Рамудои. Джондалар го слушаше с едно ухо, защото се бе концентрирал преди всичко върху правилното гребане, така че управляваната от него лодка да плава, накъдето той иска, ала на равнището на мускулите си разбираше значението на думите.

– Може да си мислиш, че е по-лесно да плаваш надолу, защото не се бориш с течението, но точно там е проблемът. Когато гребеш срещу потока, трябва да внимаваш едновременно и за лодката, и за реката. Знаеш, че ако се отпуснеш, ще загубиш спечеленото досега. И можеш да видиш достатъчно рано всичко, което се задава, за да го избегнеш.

Като се спускаш надолу, е прекалено лесно да се размекнеш, да се умислиш за нещо и реката да те повлече. Насред реката има скали, чиито корени отиват по-дълбоко от нея.

Течението може да те запокити върху тях, преди да си разбрал, или пък някой подгизнал от вода дървен труп да те удари. „Никога не обръщай гръб на Майката.“ Това е правилото, което никога не трябва да забравяш. Тя е пълна с изненади. Точно си мислиш, че знаеш какво да очакваш и си я изучил като петте си пръста и тя ще направи нещо неочаквано.

По-възрастният седна и извади греблото си от водата. Огледа внимателно Джондалар и забеляза концентрацията му. Русата му коса бе сресана назад и завързана с ремък в основата на врата – една добра предпазна мярка. Беше облечен в дрехи на Рамудои, а те бяха пригодени за живота в близост до реката.

– Защо не се върнеш да ме оставиш на пристана, Джондалар?

Мисля, че е време да опиташ сам. Има разлика, когато си насаме с реката.

– Мислиш ли, че съм готов?

– За човек, който не е роден край реката, се учиш бързо.

На Джондалар му се искаше да се изпробва самичък на реката. Момчетата Рамудои обикновено имаха собствени еднодръвки, преди да са станали мъже. Той самият много отдавна се бе изявил сред Зеландонии. Когато не бе много по-голям от Дарво и нито бе изучил занаята си, нито бе израснал напълно, бе убил първата си сърна. Сега хвърляше копието по-силно и по-далеч от повечето мъже, но макар и да можеше да ловува в равнините, тук не се усещаше съвсем равностоен. Никой речен мъж не можеше да се назове мъж, докато не убиеше с харпун някоя от огромните есетри, както и никой Шамудои преди да улови в планините първата си дива антилопа.

Бе решил, че няма да се свърже със Серенио, преди да си докаже, че може да бъде и Шамудои, и Рамудои. Доландо се бе опитал да го убеди, че не е необходимо да прави което и да било от двете преди обвързването, никой не го подлагаше на съмнение. Ако някой имаше нужда от доказателства, стигаше и ловът на носорога. Джондалар бе научил, че никой друг преди това не е убивал носорог. Шарамудои обикновено не ловуваха в равнините.

Джондалар не се опитваше да си обясни защо чувства, че трябва да бъде по-добър от всеки друг, въпреки че никога по-рано не се бе усещал задължен да надмине по ловно умение останалите мъже. Големият му интерес и единственото умение, в което винаги бе искал да блести, беше обработката на кремъка. Пък и настройката му не беше състезателна. Получаваше задоволство от усъвършенстването на техниките си. Покъсно Шамуд говори с Доландо и му каза, че високият Зеландоний трябва да приема нещата по свой собствен начин.

Двамата със Серенио живееха заедно от толкова отдавна, че той чувстваше, че трябва да узакони връзката си. Тя му беше почти като стопанка. Повечето хора мислеха за тях като за обвързани. Джондалар се отнасяше към нея с разбиране и привързаност, а за Дарво той беше мъжът на огнището. Но след вечерта, когато Толи и Шамио бяха попарени, все се случваше нещо да попречи и никога нямаше точно нужното настроение. С нея бе лесно да влезе в същия ритъм. Има ли някакво значение, питаше се той.

Серенио не го ръчкаше – тя все още не предявяваше никакви изисквания към него – и поддържаше своята защитна дистанция. Напоследък

обаче бе забелязал, че тя го следи с особено напрегнат поглед, който идваше от дълбините на душата и. Той винаги се смущаваше и се извърещаше пръв. Реши да си постави целта да докаже, че може да бъде истински Шарамудои и остави намеренията му да станат известни. Някои го възприеха като обявяване на Обещание, макар че не бе устроен празник на Обещанието.

– Този път не отивай много далеч – рече Карлоно на излизане от малкия съд. – Остави си време да привикнеш да я управляваш сам.

– Все пак ще взема харпуна. Нищо няма да ми стане, ако се поупражнявам да го хвърлям – каза Джондалар и се протегна към оръжието, което лежеше на пристана. Постави дългия прът на дъното на кануто между седалките, нави въжето близо до него, постави костения връх в прикрепения отстрани държач и го завърза. Работното острие на харпуна с неговия остър връх и насочени назад шипове не бе инструмент, дето да го оставиш ей така в лодката. Ако се случеше нещо лошо, щеше да бъде също тъй трудно да се извади от човек, както и да се извади от риба – без да се взема предвид колко трудно се обработваше костта с каменни инструменти. Преобърнатите еднодръвки рядко потъваха, но това не се отнасяше за не закрепените оръжия.

Докато Карлоно държеше лодката, Джондалар се настани на задната седалка. Щом привърза харпуна, той вдигна двойното гребло и се отгласна. Без тежестта на втори човек отпред малкият съд газеше по-малко във водата и бе по-труден за управление. След известен период на нагаждане към промяната на плаваемостта той се плъзна бързо надолу по течението, пуснал греблото като рул от едната страна близо до кърмата. Сетне реши да гребе нагоре. Щеше да му е по-лесно да се бори с течението, докато е още свеж, а после щеше да се остави то да го отнесе обратно.

Бе отишъл по-надолу, отколкото си мислеше. Когато най-накрая видя пристана отпред, едва не обърна към него, но промени решението си и го отмина. Искаше да усъвършенства всички умения, които си бе поставил като цел, а те бяха многобройни, но така че никои, най-малко пък той самият, да не може да го обвини, че отлага обвързването, на което се бе решил. Усмихна се на махация Карлоно, но не се отказа.

Нагоре реката се разширяваше и силата на течението намаляваше, затова се гребеше по-лесно. Той видя бреговата линия на отсрещната страна на реката и загреба към нея. Брегът бе малък и закътан, с надвиснали върби. Приблужи го, като без усилие се плъзгаше над наносите с леката си лодка, и малко си почина, като я остави да се носи надолу,

докато я управляваше с греблото. Гледаше разсеяно водата, но изведнъж вниманието му се спря на една голяма тиха сянка под повърхността.

Беше още рано за есетри. Обикновено те тръгваха нагоре в началото на лятото, но пролетта се бе случила топла и ранна, а водите бяха високи. Взря се по-добре и видя, че край него минават и други огромни риби. Мигрираха! Не трябваше да изпуска шанса си. Можеше да донесе първата есетра за сезона!

Остави греблото в лодката и се пресегна да сглоби прътовете на харпуна. Оставена без управление, малката лодка се извъртя и се понесе по течението, обърната косо към него. Докато Джондалар закрепил въжето за носа, лодката се бе извъртяла настрани, но беше стабилна, а той изгаряше от нетърпение. Вгледа се за следващата риба. Не остана разочарован. Към него се виеше огромно тъмно туловище – сега вече знаеше откъде бе дошла рибата „Хадума“, ала там имаше още много със същата големина.

От риболова заедно с Рамудои знаеше, че водата променя истинското място на рибата. Тя не беше там, където изглеждаше – по този начин Майката прикривала Своите създания, докато Нейната тайна не била разкрита. Щом рибата наближи, той нагласи мерника си, за да компенсира рефракцията на водата. Наклони се, изчака и хвърли харпуна от носа.

Малката лодка се стрелна със същата сила в противоположна посока по косия си курс към средата на реката, ала мерникът му бе точен. Върхът на харпуна се заби дълбоко в гигантската есетра, но ефектът бе малък. Рибата далеч не бе извадена от строя. Тя се насочи към средата на ръкава, към по-дълбокото, и потегли срещу течението. Въжето бързо се заразвива и накрая луфтът изчезна с тласък.

Лодката се извъртя и почти изхвърли Джондалар от борда. Той посегна да се хване, греблото подскочи, заклати се и падна в реката. Пусна се, за да го улови, и силно се наведе. Лодката се наклони. Той се вкопчи в борда и. В този миг есетрата намери течението и запори нагоре, като сякаш по чудо изправи лодката и го събори обратно вътре в нея. Той седна, потърка натъртения си пищял, а малкият съд бе повлечен срещу течението по бързо, отколкото когато той гребеше.

Хвана се за борда и, щом видя как бреговете на реката се носят край него, се придвижи напред с разтворени от страх и удивление очи. Посегна за опънатото към водата въже и дръпна, мислейки, че ще успее да извади харпуна. Вместо това носът климна толкова, че лодката

загреба вода. Есетрата свърна, накланяйки малкото кану напред-назад. Джондалар държеше въжето, като залиташе от единия борд към другия.

Изобщо не забеляза, кога мина покрай лодкостроителницата, нито пък видя зяпналите от почуда хора на брега, които гледаха как огромната риба тегли лодката срещу течението, а Джондалар се люшка, хванал въжето с две ръце, и се бори да измъкне харпуна.

– Видяхте ли? – попита Тонолан. – Този моят брат е хванал една избягала риба! Сега вече мисля, че съм видял всичко – ухилването му премина в хълцавици от смях. – Видяхте ли го как виси на това въже и се опитва да накара тая риба да го пусне? – плесна се по бедрото и зарева от смях. – Той не е хванал риба, рибата го е хванала!

– Тонолан, не е смешно – каза Маркено, като с труд се съдържаше да остане сериозен. – Брат ти е в опасност.

– Знам, знам. Само че не го ли видя? Влачен от риба нагоре по реката? Кажете ми, че не е смешно!

Тонолан пак се разсмя, но помогна на Маркено и Бароно да пуснат една лодка във водата. Доландо и Карлоно също се качиха. Отблъснаха се и загребах с все сили нагоре. Джондалар можеше да изпадне в наистина критично положение.

Есетрата губеше сили. Животът и се изцеждаше през раната, а влаченето на лодката и мъжа ускоряваха процеса. Устремното препускане се забавяше. Това даде на Джондалар време да размисли – той все още не можеше да контролира посоката, в която отиваше. Беше далеч нагоре по реката. Струваше му се, че не е отивал толкова далеч от онова първо пътуване с лодка сред падащия сняг и виещия вятър. Изведнъж му дойде наум да пререже въжето. Нямахме смисъл да го завлече още по нагоре.

Пусна борда и посегна за ножа си. Но както изваждаше каменното острие с рогава дръжка от ножницата, есетрата в последна предсмъртна схватка се опита да се освободи от болезнения връх. Тя се замята и заблъска с такава сила, че носът се потапяше при всяко нейно гмуркане. Едно преобърнато кану би могло да продължи да плава, но ако се напълнеше с вода в нормалното си положение би потънало на дъното. Опита се да пререже въжето, а лодката подскачаше, гмуркаше се и се мятеше ту в едната посока, ту в другата. Не забеляза подгизналия от вода полупотънал труп, който се насочи към него със скоростта на течението, докато той не се блъсна в кануто и не изби ножа от ръката му.

Джондалар бързо се съвзе и се опита да придърпа въжето, за да остави малък провес, та кануто да не потапя тъй опасно нос. С последно

отчаяно усилие да се освободи, есетрата се метна към края на реката и най-подир успя да откъсне харпуна от плътта си. Беше твърде късно. Остатъкът от живота и изтече от зеещата в страната и рана. Огромното морско създание се гмурна към речното дъно, после изплава с корема нагоре и застина на повърхността на реката с последно пошавване, което свидетелстваше за изумителната борба, водена от праисторическата риба.

На мястото, което рибата избра да умре, реката правеше лека извивка и минаващото покрай нея течение образуваше водовъртеж. Последният плонж на есетрата я закара до завихреното обратно течение близо до брега. Влачейки отпуснатото въже, лодката заподскача и се заклати, като се блъскаше ту в подгизналия ствол, ту в рибата, която намери покой в браздата между прииждащата вода и обратното течение.

Затишието даде на Джондалар възможност да проумее какъв късмет е имал, като не е прерязал въжето. Без греблото той не би могъл да контролира лодката, ако тя заплаваше надолу. Брегът бе наблизил: тесен, каменист и стръмен като отрязан с нож, той бе така обрасъл с дървета, че оголените им клони стърчаха, сякаш диреха опора във въздуха. Може би щеше да намери тук нещо, което да му послужи като гребло. Пое си дълбоко въздух, за да се приготви за скока и се претъркули през борда.

Реката бе по-дълбока, отколкото очакваше. Водата дойде над главата му. Разместената от скока лодка си проби път към течението на реката, рибата пък се придвижи по-близо до брега. Джондалар заплува след лодката, опитвайки се да хване въжето, ала лекото кану, което едва докосваше повърхността, се извъртя и отплава по-бързо, отколкото той можеше да го последва.

Ледената вода го вцепеняваше. Той заплува към брега. Есетрата се удряше в камънаците. Насочи се към нея, хвана я за отворената уста и я повлече след себе си. Нямахше смисъл сега да изгуби рибата. Затързузи я донякъде, но тя бе тежка. Надяваше се, че водата няма да я отвлече. Сега както нямам лодка, няма защо да търся гребло, помисли си, но може би ще успее да намеря малко дърва за огън. Бе премръзнал и мокър до кости.

Посегна за ножа и напипа празната кания. Бе забравил, че го е загубил, а нямаше друг. Имаше навика да носи резервно острие в торбичката, която връзваше на кръста си, но това бе по времето, когато се обличаше в дрехи на Зеландонии. Щом подноси дрехи на Рамудои, бе зарязал торбичката. Може би щеше да намери материали за подложка и пръчка за въртене, за да добие огън. Но без нож не можеш да отрежеш

дърво, Джондалар, рече си той, нито пък да настържеш прахан или тресчици за подпалки. Потрепери. Ако не друго, поне мога да събера малко дърва.

Озърна се и долови шумолене в храстите. Земята бе покрита с влажни гниещи дърва, листа и мъх. Никъде суха пръчка. Можеш да събереш сухи клони, помисли си и се огледа за мъртви долни клони, каквито имаха иглолистните дървета. Но той не се намираше в иглолистната гора от родния му край. Климатът в този район бе по-мек, тук той не се влияеше толкова от северния ледник. Беше студено, можеше да стане съвсем студено, но бе влажно. Гората бе типична не за северния, а за умерения климат. Дърветата бяха от тези, от които се правеха лодките – широколистни.

Гората около него беше смесена – главно дъб и бук, тук-там по някой габър или върба. Имаше дървета с дебели кафяви напукани стволоче и с по-гладка сивкава кора, но нийде нямаше изсъхнали клони. Бе пролет и дори малките гранки бяха напъпили и пълни с мъзга. Той вече знаеше как се секат тези широколистни дървета. Не бе лесно дори с хубава каменна брадва. Пак се разтрепери. Зъбите му тракаха. За да се затопли, затърка длани, заудря ръце, затича се на място. Чу нов шум от гъсталака и помисли, че е разтревожил някое животно.

Осъзна цялата сериозност на положението си. Сигурно ще усетят липсата му и ще тръгнат да го търсят. Тонолан навярно ще забележи, че го няма. А може би се лъжеше? Пътищата им се пресичаха все по-рядко и по-рядко, особено, откакто той прие начина на живот на Рамудои, докато брат му ставаше все повече и повече Шамудои. Джондалар дори не знаеше къде е днес брат му, може би преследваше диви антилопи.

Е, тогава Карлоно. Няма ли да дойде да ме потърси? Видя ме, че отивам нагоре с лодката. И Джондалар замръзна по друга причина. Лодката! Тя отплава. Ако намерят празната лодка, ще си помислят, че съм се удавил. Защо да ме търсят, ако си мислят, че съм се удавил? Високият мъж пак се развъртя. Той подскачаше, удряше ръцете си, бягаше на място, но не преставаше да трепери, а вече започваше да се уморява. Студът му пречеше да мисли, но бе ясно, че не можеше да продължава така да подскача.

Той се строполи задъхан на земята и се сви на топка, опитвайки се да запази топлината на тялото си, но зъбите му тракаха и цялото му тяло се тресеше. Пак чу шума, този път по-близо, но не си даде труд да види от какво е. Сетне нещо се изпречи пред погледа му: два крака – два боси, мръсни човешки крака.

Погледна стреснато нагоре и от изненада почти спря да трепери. На една ръка разстояние пред него стоеше едно дете с две големи кафяви очи, които го гледаха изпод надвисналите надочни дъги. Плоскоглавец, помисли Джондалар. Млад плоскоглавец.

Издавна в трескаво удивление и почти очакваше младото животно да се хвърли към хрусталака, след като вече бе забелязано. Младокът не помръдна. Той стоеше спокойно и след няколко мига на взаимно изучаване, направи подканващи жестове. Или поне, колкото и невероятно да изглеждаше, Джондалар остана с впечатлението, че жестовете са подканващи. Плоскоглавецът направи пак същото движение и внимателно отстъпи назад.

Какво ли може да иска? Дали иска да тръгна с него? Когато младокът направи пак същото движение, Джондалар пристъпи към него, сигурен, че създанието ще побегне. Но детето отстъпи само една крачка и пак му махна. Джондалар започна да го следва – отначало бавно, после с по-бърза крачка, все още треперейки, но заинтригуван.

След малко младокът се промуши през завесата от храсти, зад която се показва горска поляна. Насред поляната гореше малък, почти бездимен огън. Една женска погледна стреснато и уплашено се дръпна встрани, когато Джондалар се насочи към игривата топлинка. Той с благодарност клекна пред нея. С някаква отдалечена част от съзнанието си долавяше, че младият плоскоглавец и женската размахват ръце и издават гърлени звуци. Имаше впечатлението, че разговарят, но бе много позагрижен как да се стопли и му се искаше да има кожа или наметало.

Не обърна внимание, че жената изчезна някъде зад него и бе напълно изненадан, когато усети върху раменете му да пада една кожа. За миг, преди тя да склони глава и да се измъкне встрани, мярна едни тъмнокафяви очи и усети, че тя се страхува от него.

Макар и мокра, меката дреха от кожа на дива антилопа, която носеше, запазваше донякъде своята способност да задържа топлината и заедно с огъня и кожената наметка успя накрая да затопли Джондалар достатъчно, та да престане да трепери. Едва тогава той разбра къде се намира. Велика Майко! Това беше бивак на плоскоглавци. Бе протегнал ръцете си към огъня, ала щом осъзна какво означава това, ги дръпна като опарени. Огън! Те използват огън? Протегна колебливо ръка към пламъка, сякаш не можеше да повярва на очите си и трябваше да получи потвърждение от другите си сетива. Сетне забеляза кожата, с която бе наметнат. Попипа края и и го разтърка между палеца и показалеца. Вълк, прецени, и то добре обработен. Мека е, вътрешната страна е изумително

мека. Съмнявам се, че Шарамудои могат да я обработят много по-добре. Кожата не изглеждаше изрязана в някаква определена форма. Беше просто цяла кожа, одрана от голям вълк. Топлината най-после се просмука дълбоко в него и той се изправи и обърна гръб на огъня. Видя, че младият мъжкар го наблюдава. Не бе сигурен откъде знае, че младият е мъжкар. С тази кожа, която бе усукана около него и завързана с дълъг ремък, това не личеше. Макар и предпазлив, неговият прям поглед не издаваше страха на женската. Джондалар си спомни, че Лосадунаи бяха казали, че женските плоскоглавци не се бият. Те просто се подчиняват, така че няма никакво удоволствие. Защо някой ще иска женски плоскоглавец?

Като продължи да оглежда мъжкия плоскоглавец, Джондалар реши, че той не е толкова млад и вече не е дете. Ниският ръст лъжеше, но мускулестото му тяло показваше сила и като се вгледа по-внимателно, видя кафеникавия мъх на поникваща брада.

Младият мъжкар изръмжа и женската бързо изприпка към малка купчинка дърва и донесе няколко до огъня. Досега Джондалар не бе виждал женски плоскоглавец толкова отблизо. Обърна глава към нея. По-стара е, може би е майка на младия, Помисли. Изглеждаше, че се чувства неудобно и не желае да я гледат. Отстъпи заднешком с наведена глава и щом стигна края на малката поляна, продължи да се отмества от погледа му. Не личеше това да е нарочно, но преди да се усети, беше извил главата си почти право назад. Само за миг отмести очи и щом пак погледна обратно, тя се бе скрила толкоз добре, че отначало не можа да я различи. Ако не знаеше, че е там, изобщо не би я видял.

Тя е изплашена. Учуден съм, че не избяга, а донесе дърва, щом той и каза.

Той и каза! Как би могъл да и каже? Плоскоглавците не говорят, той не би могъл да и каже да донесе дърва. Студът трябва да ми е замалял главата. Не мога да мисля ясно.

При всичките си уговорки Джондалар не успя да преодолее чувството, че младият мъжкар наистина е казал на женската да донесе дърва. По някакъв начин той и го бе наредил. Насочи вниманието си към мъжкия и доби отчетливото усещане за враждебност. Не знаеше какво се е променило, но усети, че младият не харесва това, че той бе наблюдавал женската. Беше убеден, че би попаднал в голяма беда, ако само тръгнеше към нея. Не е твърде разумно да обръщаш много внимание на женски плоскоглавци реши той, поне не когато наблизко има мъжкари, независимо дали са възрастни.

Когато Джондалар остана неподвижен и престана да гледа женската, напрежението спадна. Но стоейки лице в лице с плоскоглавеца, той усети, че и двамата се преценяват един друг, и, което бе по-смушаващо, че един срещу друг стоят двама мъже. Да, наистина този мъж не приличаше на никой друг. Хората, които бе срещал при всичките си пътешествия, бяха определено човеци. Говореха различни езици, имаха различни обичаи, живееха в различни убежища, но бяха човеци.

Тоя тук се различаваше, но дали беше животно? Бе много по-нисък и по-набит, но босите му стъпала не се различаваха от Джондаларовите. Бе малко кривокрак, но вървеше изправен като всеки мъж. Имаше повече косми от обикновено, особено по ръцете и раменете, но не би могъл да ги нарече козина. Познаваше някои също тъй космати мъже. Гръдният кош на плоскоглавеца беше дълбок и мускулест, така че бе по-добре да не се залавяш с него, колкото и да бе млад. Само че дори възрастните мъжкар, които бе видял, въпреки ужасяващата им мускулатура, все пак имаха човешка стойка. Лицето и главата бяха различни. Но колко различни? Веждите му са надвиснали, челото му не се вдига нагоре, а е покосено назад, но главата му е голяма. Къс врат, няма брадичка, а поскоро издадена челюст, и голям гърбав нос. Това лице е човешко, не като някое от тези, които познавам, но изглежда човешко. И те използват огън.

Но те не говорят, а всички хора говорят. Чудя се дали общуват по някакъв начин? Велика Дони! Че той общува дори с мен! Откъде знаеше, че имам нужда от огън? И защо един плоскоглавец ще помага на човек? Джондалар бе объркан, ала младият плоскоглавец вероятно бе спасил живота му.

Младият мъжкар изглежда стигна до някакво решение. Той рязко направи същото движение, с което бе привикал Джондалар до огъня, а после излезе от поляната натам, откъдето бяха дошли. Изглежда очакваше човекът да го последва и Джондалар наистина тръгна след него, доволен, че макар и да напуска огъня с все още влажните си дрехи, вълчатата кожа е на раменете му. Като приближиха реката, плоскоглавецът хукна напред, издавайки пронизителни силни звуци и размахвайки ръце. Някакво малко животинче офейка, но част от есетрата беше изядена. Явно бе, че колкото и да е голяма, ако се остави без надзор, есетрата няма да оцелее за дълго.

Гневът на младия мъжкар към хищника даде на Джондалар внезапно прозрение. Дали пък плоскоглавецът не му бе помогнал заради рибата? Дали не искаше малко риба?

Плоскоглавецът бръкна в гънката на увитата около него кожа, извади една кремъчна пластина с остър ръб и махна към есетрата, сякаш я разрязва.

После направи няколко жеста, показващи, че част от рибата е за него и част за високия мъж, и зачака. Беше толкова явно. Джондалар не се съмняваше, че младокът иска дял от рибата. В мозъка му се завихри поток от въпроси.

Откъде плоскоглавецът е взел инструмента? Добре би било да може да го погледне по-отблизо, ала и така знаеше, че той не е фин като неговите собствени – беше направен от по-дебел отломък, а не от тънка люспа – но въпреки това беше съвсем работоспособен остър нож. Беше направен от някого, измайсторен нарочно. Освен оръдието го безпокояха и други въпроси. Младокът не бе проговорил, но със сигурност бе изразил желанията си. Джондалар се зачуди дали би могъл да изрази своите собствени желания толкова открито и с такава лекота.

Плоскоглавецът изчакваше да му отговорят и Джондалар кимна, без да е сигурен, че движението ще бъде разбрано. Но неговото намерение бе предадено не само с жест. Без да се колебае, младият мъжкар се залови с рибата.

Докато Зеландонии го наблюдаваше, в него изригна вихрушка, която разтърси дълбоко вкоренените му убеждения. Какво означава животното? Едно животно би изтичало, за да отхапе от рибата. Друго, по-интелигентно, би схванало мъжа като опасност и би изчакало той да се махне или да умре. Едно животно не би разбрало, че премръзналият човек се нуждае от топлина, не би имало огън и не би го повело към този огън, не би помолило за дял от храната му. Това бе човешко, нещо повече, човечно поведение.

Неговата структура от убеждения – поета с майчиното мляко и проникнала и в мозъка на костите му – се разклащаше. Плоскоглавците бяха животни. Всички казваха, че плоскоглавците са животни. Не беше ли очевидно? Те не могат да говорят. Това ли е всичко? Това ли е разликата?

Джондалар не би имал нищо против другият да вземе и цялата риба, но любопитството го глождеше. Колко ли щеше да си вземе плоскоглавецът? Рибата и без друго трябваше да се нареже, бе прекалено тежка, за да се помръдне. Четирима мъже с мъка биха я повдигнали.

Изведнъж плоскоглавецът престана да го интересува. Сърцето му затуптя по-бързо. Счуваше ли му се?

– Джондалар! Джондалар!

Плоскоглавецът погледна стреснато, а Джондалар се промуши между дърветата на брега, за да вижда по-ясно реката.

– Насам! Тука съм, Тонолан!

Брат му бе тръгнал да го търси. Видя пълната с хора лодка на сред реката и пак им се обади. Те го съзряха, махнаха му и загребаха към него.

Тежко пъшкане привлече отново вниманието му към плоскоглавеца. Той видя, че на брега есетрата бе разделена по дължината – от гръбнака до корема – и че младият мъжкар е преместил половината от огромната риба върху голяма издъбена кожа, която бе разстлал до нея. Докато високият мъж го наблюдаваше, младият плоскоглавец събра краищата на кожата и заметна целия товар на гърба си така, че половината от главата и опашката щръкнаха над огромния чувал. После изчезна в гората.

– Чакай! – викна Джондалар и се затича след него. Стигна го точно на поляната. Щом наближи, женската се плъзна в сенките с голяма кошница на гърба. Нямаше никакъв белег, че поляната е била използвана, нямаше дори следа от огъня. Ако не бе усетил топлината му, щеше да се усъмни, че някога го е имало.

Свали вълчата кожа от раменете си и я подаде. Мъжкарят изръмжа, пое я, двамата тихо се мушнаха между дърветата и изчезнаха.

На връщане към реката Джондалар усети, че е премръзнал с тези влажни дрехи. Стигна точно когато издърпваха лодката и се усмихна, като видя брат си да се изкатерва на брега. В знак на братска привързаност те обвиха ръце един около друг в мечешка прегръдка.

– Тонолан! Така съм щастлив да те видя! Боях се, че като намерят тази празна лодка, ще ме сметнат за загубен.

– Големи братко, малко ли реки сме пресекли заедно? Мислиш ли, че не зная, че можеш да плуваш? Щом намерихме лодката, разбрахме, че си нейде по-нагоре и то не много далеч.

– Кой взе половината от тази риба? – попита Доландо.

– Дадох я.

– Даде я?! На кого си я дал? – попита Маркено.

– На кого би могъл да я дамеш? – добави Каролио.

– На един плоскоглавец.

– Плоскоглавец?! – като ехо повтори няколко гласа.

– Защо ще дамеш половината от такава голяма риба на един плоскоглавец? – попита Доландо.

– Той ми помогна и после ме помоли.

– Какви са тия глупости? Как би могъл един плоскоглавец да моли за нещо? – рече Доландо. Той беше ядосан, което учуди Джондалар. Водачът на Шарамудои рядко показваше гнева си. – Къде е?

– Вече си е отишъл в гората. Бях целият мокър и треперех толкова силно, че мислех, че никога няма да мога да се стопля. Сетне се появи този млад плоскоглавец и ме заведе при огъня си.

– Огъня? Откога те използват огън? – попита Тонолан.

– Виждал съм плоскоглавци с огън – рече Бароно.

– Аз също съм ги виждала по-рано от тази страна на реката, от разстояние – забеляза Каролио.

– Не знаех, че са се върнали. Колко бяха? – попита Доландо.

– Само младият и една по-стара женска. Може би майка му – отвърна Джондалар.

– Ако женските са с тях, значи са повече – едрият водач огледа гората, – Може би ще успеем да съберем един ловен отряд и ще изтребим тази папlach.

В тона на Доландо имаше грозна закана, която накара Джондалар да го погледне отново. И по-рано бе долавял отсянката на това чувство в забележките на водача, но никога в тях не бе имало такава отрова.

При Шарамудои водачеството зависеше от компетентността и способността да убеждаваш. Доландо бе мълчаливо признатият водач, не защото бе най-добрият във всичко, а защото бе компетентен, умееше да привлича хората и да решава възникналите проблеми. Той не командваше, той подлъгваше, придумваше, убеждаваше и правеше компромиси, и, като цяло, осигуряваше тази смазка, която заглаждаше неизбежните при хора, които живеят заедно, търкания. Беше политически проникателен, ефективен и обикновено решенията му се приемаха, макар от него да не се изискваше да се придържа към тях. Споровете можеха да бъдат доста гръмогласни.

Той притежаваше достатъчно увереност да налага собственото си мнение, когато чувства, че е правилно, а когато станеше нужда, да се съобрази с някой човек, който има повече знания или опит по конкретен въпрос. Избягваше да се вмесва в лични разpravии, освен, ако те не станеха неконтролируеми и някой не го помолеше да се намеси. Макар обикновено да бе безстрастен, гневът му се разгаряше от жестокостта, глупостта или безгрижието, които заплашваха или причиняваха вреда на Пещерата като цяло или на някой, който е неспособен сам да се защити. И от плоскоглавците. Той ги мразеше. За него те не бяха просто животни, те бяха опасни, коварни животни, които трябва да бъдат

изтребени.

– Аз мръзних – възрази Джондалар – и този млад плоскоглавец ми помогна. Той ме заведе до огъня си и ми даде да се завия с една кожа. Ако зависеше от мен, можеше да вземе и цялата риба, но той взе само половината. Няма да участвам в никакъв лов на плоскоглавци.

– Те обикновено не причиняват много бели – каза Бароно. Само че ако са наблизко, се радвам, че го знам. Те са хитри. Идеята някоя глутница да ме спипа неочаквано, не ми харесва.

– Те са кръвожадни зверове – рече Доландо. Бароно пренебрегна забележката му.

– Сигурно си имал късмет, че са били само един младок и женска. Женските не се бият.

Тонолан не хареса посоката, която пое разговорът.

– Как ще откараме у дома тази прекрасна полу плячка, дето я е хванал брат ми? – той се сети как рибата бе теглила Джондалар и се захили, – След като се боричкахте толкова, съм учуден, че си се съгласил половината да отплува.

Другите също се разсмяха с нервно облекчение.

– Това дали значи, че сега той е наполовина Рамудои? – каза Маркено.

– Може би трябва да го заведем на лов, за да хване половин антилопа – рече Тонолан, – така другата му половина ще бъде Шамудои.

– Коя ли половина ще иска Серенио? – намигна Бароно.

– Неговата половина струва повече от повечето цели мъже – пошегува се Каролио, а изражението и не остави никакво съмнение, че тя няма предвид височината му. В слепените обиталища на Пещерата негови-ят майсторлък в завивките не бе останал незабелязан. Джондалар се изчерви, но грубият смях донесе окончателно освобождаване от напрежението – както от загрижеността за самия него, така и от Доландовата реакция спрямо плоскоглавците.

Донесоха една мрежа от влакно, което държеше добре, когато се намокреше, проснаха го до кървящата половина от есетрата и с доста пъшкаме и напъване я преместиха върху мрежата. Бутнаха я във водата и я привързаха за кърмата на лодката.

Докато другите се бореха с рибата, Каролио се обърна към Джондалар и тихо рече:

– Синът на Рошарио бе убит от плоскоглавци. Беше още необещан младеж, шегобиец и смелчак, и беше гордостта на Доландо. Никой не знае как е станало, но Доландо изкара цялата Пещера да ги преследва.

Няколко бяха убити и те изчезнаха. Отначало той не им обръщаше много внимание, но оттогава...

Джондалар кимна разбиращо.

– Как тоя плоскоглавец отмъкна половината риба? – попита Тонолан, докато се качваха в лодката.

– Вдигна я и я отнесе – каза Джондалар.

– Той? Той я вдигна и я отнесе?

– Сам-самичък. А даже не беше съвсем пораснал.

* * *

Тонолан наближи дървената конструкция, обитавана от брат му, Серенио и Дарво. Тя бе изградена от подпрени на централната покривна греда дъски, а самата греда пък бе под наклон спрямо земята. Жилището наподобяваше направена от дърва палатка, чиято триъгълна предна стена беше по-висока и по-широка от задната, а страничните стени имаха трапецовидна форма. Дъските бяха привързани подобно на стрингерите на бордовете на лодките, като малко по-дебелият край лягаше върху по тънкия и двата се зашиваха един за друг.

Това бяха уютни, здрави и достатъчно уплътнени структури, така че само през цепнатините на изсъхналото и изметнато дърво на най-старите можеше да се провиди светлина. Тъй като пясъчниковият навес ги пазеше от най-лошите прищевки на времето, жилищата не се поддържаха, нито се запушваха с кълчища като лодките. Осветяваха се главно от ограденото с камъни огнище отвътре или като се отвореше предната страна.

Младият мъж надзърна да види дали брат му още спи.

– Влизай – размърда се Джондалар. Бе седнал на покрития с кожи спален одър, затрупан с други кожи и с вдигаща пара чаша в ръцете си.

– Как ти е настинката? – понита Тонолан и приседна на края на одъра.

– Настинката е по-зле, аз съм по-добре.

– Никой не се сети, че дрехите ти са мокри, а пък тоя вятър наистина здравата духаше по клисурата, докато се върнем обратно.

– Радвам се, че ме намерихте.

– Е, аз пък се радвам, че се чувстваш по-добре – на Тонолан като че ли му се губеха думи. Той се помота, стана и отиде до отвора, сетне се върна при брат си. – Мога ли да ти донеса нещо?

Джондалар поклати глава и зачака. Нещо измъчваше брат му и той се опитваше да го извади наяве. Трябваше му малко време.

– Джондалар – започна Тонолан и пак млъкна. – Ти вече отдавна живееш със Серенио и сина и.

За момент Джондалар си помисли, че брат му се кани да направи някакъв намек за неофициалния статус на връзката им, но сбърка.

– Как се чувства човек, като е мъж на своето огнище? – Ти си обвързан мъж, мъж на своето огнище.

– Знам, но дали има някаква разлика, ако имаш дете в огнището си? Джетамио тъй много иска да има бебе, а сега, тя загуби още едно, Джондалар.

– Съжалявам...

– Не ме интересува дали изобщо ще има бебе. Просто не искам да я загубя – извика Тонолан с променен глас. – Иска ми се да престане да опитва.

– Не мисля, не зависи от нея. Майката дава...

– Тогава защо Майката не я остави да има поне едно! – викна Тонолан и се шумгна покрай Серенио, за да избяга навън.

– Той ти каза за Джетамио? – попита Серенио. Джондалар кимна. – Тя задържа това бебе по-дълго, но пък и беше по-трудно, когато го загуби. Радвам се, че е тъй щастлива с Тонолан. Тя си го заслужава.

– Ще се оправи ли?

– Джондалар, това не е първият път, когато някоя жена загубва бебето си. Бе се безпокой за нея, тя ще се оправи. Виждам, че си намерил чая. За в случай, че се опитваш да отгатнеш, в него има мента, пореч и лавандула. Шамуд каза, че ще ти помогне да се справиш с настинката. Как се чувстваш? Аз просто дойдох да видя дали си се събудил.

– Чудесно съм – каза той. Усмихна се и се опита да изглежда здрав.

– Тогава май ще се върна и ще поседя с Джетамио.

Щом тя излезе, той остави чашата настрана и пак легна.

Носът му бе запушен, а главата го болеше. Не можеше да разбере защо, но отговорът на Серенио с нещо го разтревожи. Не искаше да мисли повече за това, защото от мисълта започваше да усеща нова болка нейде вътре в стомаха си. Помисли си, че трябва да е от настинката.

Пролетта узря в лято, а с нея и плодовете на земята. Щом се налееха, младата жена ги събираше – повече по навик, отколкото от нужда. Би могла да си спести усилията. Бе се запасила преизобилно, беше и останала храна от предишната година. Но Айла не се нуждаеше от свободното време. Нямахше с какво да го запълни.

Даже и с допълнителния зимен лов тя не можеше да си намери достатъчно работа, макар да обработваше кожата на почти всички убити животни, като понякога ги оставяше с козината, а понякога ги обезкосмяваше. Бе продължила да прави кошници, рогозки и гравирани купи и бе натрупала достатъчно инструменти, сечива и необходими за пещерата предмети да задоволи нуждите на цял Клан. Бе очаквала с нетърпение лятната работа по събирането на храна.

С нетърпение бе очаквала и лятното ловуване и бе открила, че разработеният начин на лов с Бебчо с известно приспособяване, за да се пригоди към липсата на коня – все още бе ефективен. Цялата разлика идваше от нарастващото умение на лъва. Стига да поискаше, Айла можеше съвсем да престане да ловува. Тя не само имаше още останало сушено месо, но и когато Бебчо сам успееше да убие нещо, а това се случваше по-често от обратното, не се колебаеше да вземе дял от неговата плячка. Между жената и лъва имаше уникална връзка. Тя бе майка и затова бе водещата фигура, беше и ловен партньор и затова равна и той бе всичко, което тя имаше да обича.

Наблюдавайки дивите лъвове, Айла бе направила някои проницателни заключения за ловните им навици, които Бебчо потвърждаваше. През топлия сезон пещерните лъвове бяха нощни хищници, а през зимата се превръщаха в дневни.

Въпреки че през пролетта излия, козината на Бебчо все пак бе плътна и жегата на летния ден за него бе твърде голяма, за да ловува. Бебчо не искаше да прави нищо друго, освен да спи, за предпочитане в хладната тъмна ниша в дъното на пещерата. През зимата, щом ветровете завиеха откъм северния ледник, нощните температури падаха толкова, че можеха да бъдат смъртоносни, независимо от новата тежка козина. Тогава пещерните лъвове се чувстваха щастливи сгушени в някоя закътана пещера. Те бяха месоядни и приспособими. Плътността и оцветяването на козината можеха да се пригодят към климата, а ловните им

навици – към съответните условия, стига да имаше достатъчно дивеч.

Сутринта след като Уини си тръгна, тя се събуди, намери Бебчо да спи край нея с тялото на едно петнисто еленче-годиначе и взе решение. Щеше да напусне, нямаше никакви колебания, но не това лято. Младият лъв щеше да има нужда от нея. Бе твърде млад, за да бъде оставен сам. Нито едно диво стадо не би го приело. Водачът на стадото щеше да го убие. Докато не станеше достатъчно голям, за да се съеши и да образува свое собствено стадо, щеше да се нуждае от сигурността на нейната пещера не по-малко от самата нея.

Иза и бе казала да потърси своите, да си намери стопанин и тя някой ден ще продължи издирванията си. Сега обаче се почувства облекчена, че все още не се налага да се откаже от свободата са заради компанията на хора с непознати навици. Макар да не искаше да си го признае, тя имаше и по-дълбоко скрита причина. Не искаше да тръгне, докато не се увери, че Уини няма да се върне. Конят отчаяно и липсваше. Уини беше с нея от самото начало и Айла я обичаше.

* * *

– Ставай, мързел такъв – каза Айла. – Хайде да се поразходим и да видим дали ще намерим нещо за хващане. Миналата нощ не си излизал – тя подбутна лъва, излезе от пещерата и му даде знак да я последва. Той вдигна глава и отвори уста в мощна прозявка, която изложи на показ острите му зъби, сетне стана и затепа с нежелание след Айла. Бебчо не беше по-гладен от нея и би предпочел да подремне.

Предния ден бе събирала лечебни растения – работа, която и доставяше удоволствие и я изпълваше с приятни асоциации. През ранните и години с Клана събирането на лекарства с Иза и даваше възможност да се измъкне от вечно следящите я очи, които тъй бързо изразяваха неодобрението си от неподходящите и действия. То и даваше възможност да си поеме дъх и да следва естествените си склонности. По-късно бе събирала растенията заради радостта от изучаването на уменията, нужни на една знахарка, и знанието вече бе станало част от собствената и натура.

За нея лечебните свойства се асоциираха така тясно със съответните растения, че тя различаваше билките както по употребата, така и по външния вид. Стиските камшиче, които висяха надолу с цветовете в топлата тъмна пещера, бяха хем настойка от сушени цветове и листа за лекуване на натъртвания и увреждания на вътрешните органи, хем високи стройни многогодишни растения с назъбени листа и малки жълти

цветчета, растящи на заострените бодли.

Проснатите на плетените стойки за сушене листа на подбела или бялото копито, които отговаряха на името си, носеха облекчение на астмата, когато се вдишаше пушекът на горящите сушени листа, лекарство за кашлица – заедно с други съставки в чая, и прекрасна подправка за храната. Когато видеше големите мъхести листа на зарасличето, които заедно с корените се сушаха отвън на слънце, на ум и идваше зарастването на кости и рани, а ярките невени бяха лек за открити рани, язви и напукване на кожата. Лайката помагаше на храносмилането и беше нежна промивка за рани, а листенцата на цветовете на дивата роза, плаващи на слънце в една купа вода, представляваха ароматно кръвоспиращо за външна употреба.

Тя ги събираше, за да подмени с нов материал билките, които не бе използвала. Макар да имаше много малка нужда от цялата аптека, която поддържаше, това и доставяше удоволствие и пазеше уменията и свежи. Но при пръснатите навсякъде листа, цветове, корени и кори, в различен стадий на приготвяне нямаше смисъл да събира повече – за тях просто нямаше място. Сега нямаше какво да прави и изпитваше досада.

Слезе на брега и тръгна край издадената стена и храсталака, който ограждаше потока, а огромният пещерен лъв меко стъпваше до нея, като поръмжаваше бнга, бнга. Както Айла бе научила, това бе нормалният му глас, с който той разговаряше. Другите лъвове също издаваха подобни звуци, но всеки се различаваше от останалите и тя можеше да различи гласа на Бебчо отдалеч, също както можеше да различи рева му. Той започваше дълбоко в гърдите му с поредица изръмжавания и после нарастваше до звучна басова гръмотевица, от която, ако се случеше да бъде твърде наблизо, ушите и звъннаха.

Когато стигна големия валчест камък, който бе обичайното и място за почивка, тя спря, В този момент не бе истински заинтересувана от лова, но не знаеше какво и се иска да прави. Бебчо се потърка в нея, опитвайки се да привлече вниманието и. Тя го зачеса край ушите и дълбоко в гривата. Козината му беше мъничко по-тъмна, отколкото през зимата, макар че все пак оставаше бежова, докато гривата му бе израсла с риж, тъмен ръждивокафяв цвят, твърде близък до цвета на червената охра. Той повдигна глава, за да може тя да стигне под брадичката му, издавайки ниско вибриращо ръмжене от задоволство. Тя се протегна да го почеше от другата страна и се взря в него с подновено внимание. Гърбът му стигаше точно до под рамото и. Беше висок вече почти колкото Уини, но много по-масивен. Не беше забелязала колко едър е станал.

Пещерните лъвове, които бродеха из степите на тази набраздена от ледниците земя, живееха в среда, идеална за начина на ловуване, към който бяха най-добре пригодени. Това бе един тревист континент, препълнен с изобилна и разнообразна плячка. Много от животните бяха огромни: бизонът и говедото – един път и половина по-големи от по-късните си роднини, гигантският елен с триметровите рога, косматите мамути и носорози. Имаше подходящи условия поне едно месоядно да се развие до такава големина, че да бъде в състояние да убива тези огромни животни. Пещерният лъв бе запълнил тази ниша и то превъзходно. В сравнение с него лъвовете от по-късните поколения бяха наполовина и миниатюрни. Пещерният лъв бе най-голямата съществувала някога котка.

Бebчо бе превъзходен екземпляр от този съвършен хищник – огромен, мощен, с лъщяща от младежко здраве и сила кожа – и съвършено отстъпчив към приятното почесване на младата жена. Ако решише да я атакува, тя би била беззащитна, но въпреки това тя не мислеше за него като за опасен. Той не бе по-заплашителен от едно твърде порасло коте и точно това бе нейната защита.

Контролът и над него бе несъзнателен и той го бе приел при тези условия. Като повдигаше и въртеше настрани глава, за да и покаже къде да го почеше, Бebчо се подчиняваше на чувствения екстаз от чесането, а тя му се наслаждаваше заради самия него. Стъпи върху камъка, за да достигне другата му страна и тъкмо се приведе над гърба му, когато я споходи една мисъл. Тя даже не спря да я обмисли, просто го обкрачи и го яхна както по-рано често бе правила с Уини. Беше неочаквано, но ръцете около врата му бяха познати, а теглото и беше пренебрежимо. За известно време никой от двамата не помръдна. При съвместния им лов Айла бе преработила сигнала си от хвърлянето на камък с прашката до едно движение на ръката и изречената на глас дума за „Тръгвай!“. Щом си помисли за това, тя без колебание направи сигнала и извика думата.

Той подскочи напред и тя се залови за гривата му, чувствайки как мускулите му се свиват под нея. С жилавата си котешка грация той се понесе по долината с жената на гърба си. Тя примижа от вятъра, който биеше в лицето и. Зад нея кръжаха измъкналите се от плитките и коси. Бе загубила контрола. Не можеше да направлява Бebчо, както бе направлявала Уини – отиваше там, където той я отвеждаше, и отиваше с готовност, чувствайки се по-жива, отколкото когато и да било.

Бързият изблик на скорост бе краткотраен – какврто бе даже и при атака. Той забави ход, направи широк кръг и тръгна с големи крачки

към пещерата. Все още с жената на гърба си изкачи стръмната пътека и спря пред нейното място в пещерата. Тя се плъзна долу и, като не знаеше друг начин да изрази дълбоките си безименни емоции, които изпитваше, го прегърна. Когато го пусна, той махна с опашка и се насочи към дъното на пещерата. Намери любимото си място, протегна се и много бързо заспа.

Тя го наблюдаваше с усмивка. Даде ми да поаядя и приключи за деня, така ли? Бебчо, след това можеш да спиш колкото си искаш.

* * *

Към края на лятото ловните отсъствия на Бебчо се удължиха. Първия път, когато той изчезна за повече от един ден, Айла не бе на себе си от тревога и така се изтормози, че втората нощ не можа да заспи. Когато най-подир на следващата сутрин той се появи, тя бе също тъй уморена и мърлява като него. Той не донесе плячка и когато тя му даде сушено месо от натрупаните запаси, впи зъби в него, макар обикновено да си играеше с крехките ивици. Колкото и да бе уморена, тя излезе с прашката и се върна с два заека. Той се пробуди, въпреки изтощението си, изтича до входа, за да я приветства, и откъмна единия заек в дъното на пещерата. Тя занесе другия до огъня и отиде до спалното си място.

Когато Бебчо изчезна за три дни, тя не се разтревожи толкова, но с минаването на пустите дни на сърцето и натежа. Той се върна с рани и дракотини и тя разбра, че е влизал в схватка с други лъвове. Тя подозираше, че е достатъчно узрял да се усеща за женските. За разлика от кобилите, лъвиците няхаха специален сезон. Те можеха да се разгонят по всяко време на годината.

С настъпването на есента продължителните отсъствия на младия пещерен лъв станаха все по-чести, а когато се върнеше, то беше обикновено, за да се наспи. Айла бе сигурна, че той спи, където му падне, но не се чувства тъй сигурен, както в нейната пещера. Тя никога не знаеше кога и откъде да го очаква. Той просто се появяваше с меки стъпки по тясната пътека откъм брега или – по-драматично – с внезапен скок надолу от стените над пещерата и върху площадката пред нея.

Тя винаги се радваше да го види, а неговите приветствия винаги изразяваха привързаност – понякога дори малко прекалена. Щом подскочеше да сложи тежките си предни лапи на раменете и и да я събори на земята, тя трябваше бързо да сигнализира „Спри!“ ако той и се видеше малко прекалено ентузиазизиран от срещата.

Обикновено оставаше няколко дни. Понякога ловуваха заедно и от

време на време той все още донасяше по някое убито животно в пещерата. После пак ставаше неспокоен. Тя бе сигурна, че Беччо ловува за себе си и че защитава плячката си от хиените, вълците или лешоядните птици, които се опитваха да му я отмъкнат. Знаеше, че щом започне да се разхожда напред-назад, може да е сигурна, че скоро ще я напусне. Когато лъвът го нямаше, пещерата изглеждаше тъй пуста, че тя започна да се ужасява от идването на зимата. Боеше се, че ще се окаже една твърде самотна зима.

Есента беше необичайна – топла и суха. Листата пожълтяха, сетне станаха кафяви, като прескочиха ярките цветове, които можеше да донесе целувката на сланата. Висяха на дърветата на провиснали износени гроздове, които потракваха на вятъра, много след времето, когато обикновено покриваха земята. Странното време я безпокоеше – есента би трябвало да е влажна и студена, пълна със силни ветрища, и внезапни проливни дъждове. Айла не можеше да избегне ужасното усещане, че лятото ще задържи смяната на сезона докато не бъде победено от внезапното нападение на зимата.

Всяка сутрин излизаше навън, очаквайки някаква драстична промяна, и биваше почти разочарована да види топлото слънце да се вдига в забележително ясното небе. Прекарваше вечерите навън на площадката и гледаше как слънцето потъва зад ръба на земята само с малко прашно, оцветено в убито червено сияние, вместо с величествената игра на цветовете на пълните с вода облаци. Щом започнеха да примигват, звездите изпълваха тъмнината тъй, че небето изглеждаше пропукано и начупено от изобилието им.

Дни наред бе стояла близо до долината и когато и поредният ден започна с топло и ясно утро, и се стори глупаво да пропилява прекрасното време, вместо да излезе навън и да му се наслади. Зимата щеше да дойде съвсем скоро и щеше да я прикове в самотната пещера.

Много жалко, че Беччо не е тук, помисли си. Щеше да е добър ден за лов. Може пък да ида да половувам сама. Тя вдигна едното копие. Не. Без Беччо или Уини ще трябва да намеря нов начин за ловуване. Ще взема само прашката. Чудя се дали да взема кожата? Толкова е топло, само ще се потя в нея. Бих могла да я нося, ако взема кошницата за носене. Но аз нямам нужда от нищо – имам повече, отколкото ми трябва. Искам само една хубава дълга разходка. За това не ми трябва да нося кошница, нито пък кожа. Бързото ходене ще ме стопли достатъчно.

Айла потегли по стръмната пътека със странното усещане за необремененост. Нямаше нищо за носене, никакви животни, за които да се

грижи, а пещерата бе добре заредена. Нямаше за какво да се тревожи, освен за себе си, а би желала да не е така. Пълната липса на задължения предизвика у нея смесени чувства: непривично усещане за свобода и необяснима неудовлетвореност.

Стигна ливадата и изкатери лекия наклон към източните степи, сетне закричи яко. Нямаше наум определена посока и вървеше, накъдето я отведеше прищявката и. В стените сушавият сезон личеше повече. Тревата бе тъй изсъхнала и изгоряла, че когато взе един крехък стрък и го стисна, той се разсипа на прах. Вятърът го издуха от отворената и длан.

Земята под нозете и бе станала твърда като скала и се бе напукала шахматно. Трябваше да внимава къде стъпва, за да не се препъне в някоя туфа или да си изкълчи глезена в някоя дупка или вдлъбнатина. Никога не бе виждала степта тъй суха. Сякаш атмосферата засмукваше влагата с дъха си. Беше си взела само един малък мях с вода, като разчиташе да го допълва от познатите и потоци и изворчета, но няколко от тях се оказаха пресъхнали. Преди да мине половината сутрин, по-голямата част от мяха бе изпразнена. Когато стигна до един поток, в който бе сигурна, че ще намери вода, а откри само тиня, реши да се върне обратно. Надявайки се да напълни мяха, тя тръгна по коритото на потока и стигна до една кална локва – всичко, което беше останало от мястото за водопой. Щом се наведе да вкуси и види дали водата е годна за пиене, забеляза пресни отпечатъци от копита. Очевидно наскоро оттам бе минало стадо коне. Нещо в единия отпечатък я накара да се вгледа по-внимателно. Тя бе опитен следотърсач и макар да не бе мислила за това, бе виждала следите на Уини твърде много пъти, за да не разпознае малките особености в очертанията и натиска, които правеха отпечатъците и неповторими. Вгледа се и почувства увереност, че Уини е била тук и то не преди много време. Трябваше да е някъде наблизо. Сърцето на Айла заби по-бързо.

Не бе трудно да намери следата. Откъртеният ръб на една пукнатина, където едно копито се бе подхлъзнало, когато конете бяха напуснали калното място, току-що падналият и още неполепнал прах, превитата трева – всичко сочеше накъде са потеглили конете. Айла тръгна по следата, затаила дъх от вълнение. Даже и спокойният въздух сякаш съдържаше дъха си в очакване. Беше минало толкова време, дали Уини я помнеше? Щеше да и бъде достатъчно да разбере, че още е жива.

Стадото бе много по-далеч, отколкото тя се мислеше. Нещо ги бе подгонило и ги бе накарало да препускат в галоп през равнината. Чу ръмжене и боричкане, преди да се натъкне на гуляещата глутница

вълци, и щеше да е по-добре да се върне обратно. Но тя трябваше да се приближи, за да се увери, че падналото животно не е Уини. Видът на червеникавокафявата кожа я успокои, но тя имаше същия необичаен цвят като на жребца и Айла бе сигурна, че конят е от същото стадо.

Докато вървеше по следата, си мислеше за бродещите на воля коне и колко уязвими са те на атаките. Уини беше млада и здрава, но всичко можеше да се случи. Тя искаше да отведе младата кобила обратно със себе си.

Преди накрая да зърне конете, бе станало почти пладне. Те бяха още нервни от гонитбата, а Айла идваше откъм вятъра. Щом я подушиха, тръгнаха отново. Младата жена трябваше да ги заобиколи отдалеко, за да ги приближи срещу вятъра. Щом наближи достатъчно, за да може да различи отделните коне, откри Уини и сърцето и заби. Преглътна с мъка няколко пъти, опитвайки се да задържи сълзите, които напиреха да бликнат.

Тя изглежда здрава, помисли Айла. Дебела. Не, не е дебела. Мисля, че е бременна! О, Уини, колко е чудесно. Айла бе тъй доволна, че трудно се сдържаше. Накрая не можа да издържи – трябваше да види дали конят я помни. Тя свирна.

Уини моментално вдигна глава и погледна към Айла. Жената свирна повторно и конят тръгна към нея. Айла не можеше да чака, затича се да срещне сламеножълтия кон. Изведнъж една бежова кобила се втурна между тях и като хапеше задницата на Уини, я подкара обратно. Сетне кобилата-водачка заобиколи стадото и го поведе надалеч от непознатата и вероятно опасна жена.

Айла бе сломена. Не можеше да продължи да следва стадото. Беше вече много по-далеч от долината, отколкото бе планирала, а конете можеха да се движат много по-бързо от нея. Ако искаше да се върне преди смрачаване, трябваше да побърза. Подсвирна още веднъж – силно и продължително – но знаеше, че е твърде късно. Обърна се обезсърчена, придърпа кожената си наметка по-високо около раменете си и приведе глава срещу студения вятър.

Бе така потисната, че не обръщаше внимание на нищо, освен на своята мъка и разочарование. Сепна се от предупредително изръмжаване. Бе се натъкнала на вълчата глутница – муцуни, омазани с кръв, пирувачи с червеникавокафявия кон.

По-добре да внимавам къде вървя, помисли си и отстъпи назад. Грешката беше моя. Ако не бях толкова нетърпелива, може би тази кобила нямаше да отведе стадото от мен. Докато заобикаляше, пак

погледна падналото животно. За кон цветът е твърде тъмен. Изглежда кафяв като жребца от стадото на Уини. Взря се по-внимателно. Видът и очертанията на главата и окраската на коня я накараха да потръпне. Това беше червеникавокафявият жребец! Как би могъл един жребец в разцвета на силите си да стане плячка на вълците? Препънатият под ненормален ъгъл преден крак и даде отговора. Даже и един великолепен млад мъжкар може да си счупи крака, когато пренеска по коварната почва. Една дълбока пукнатина в сухата земя бе позволила на вълците да опитат вкуса на якия жребец. Айла поклати глава. Много лошо, помисли. Пред него имаше още много хубави години. Като обърна гръб на вълците, забеляза опасността, която грозеше нея самата.

Тъй ясното сутринта небе, сега представляваше съсирена маса от зловещи облаци. Високото налягане, което бе задържало зимата, сега бе отстъпило и на негово място се бе втурнал изчакващият студен фронт. Вятърът превиваше сухата трева и отвяваше парченца от нея. Температурата бързо падаше. Подушваше, че се задава сняг, а бе далеч от пещерата. Огледа се наоколо, притисна вещите си и побягна. За да се прибере, преди да се развихри бурята, се искаше бягане, което си заслужава гледането.

Тя обаче нямаше никакви шансове. Бе на повече от половин ден бързо ходене от долината, а зимата се бе задържала твърде много. Докато стигне сухия поток, започнаха да се сипят големи влажни снежинки. Щом вятърът пак се усили, те се превърнаха в проникващи ледени игли, а след това в по-сухи пясъчинки, носени от истинска виелица.

Върху стабилната основа на влажния сняг се вдигаха преспи. Кръжащите ветрове, породени от все още боричкащите се течения на измествашите се въздушни потоци, я блъскаха ту в една посока, ту в друга.

Знаеше, че единствената и надежда е да продължи да върви, но не бе сигурна, че върви, накъдето трябва. Очертанията на характерните ориентирни бяха замазани. Спря и се опита да разбере къде се намира, опитвайки се да контролира надигащата се паника. Колко глупаво беше да тръгне без кожата си. Можеше да вземе в кошницата навеса си, така поне щеше да има укритие. Ушите и замръзнаха, краката и станаха безчувствени, зъбите и тракаха. Беше премръзнала. Чуваше как свири вятърът.

Ослуша се. Това май не беше вятърът? Ето пак. Събра длани около устата си, свирна с все сила и се заслуша.

Високото пискливо конско цвилене прозвуча от по-близо. Свирна още веднъж и когато контурите на жълтия кон се очертаха като призрак

в бурята, Айла побягна към него със сълзи, които замръзваха на лицето и.

– Уини, Уини, о, Уини! – крещеше тя отново и отново името на коня, увила с ръце яката шия и заровила лице в рунтавата зимна козина. Сетне се качи на гърба на кобилата и се приведе към врата и, за да получи колкото може повече топлинка.

Уини последва инстинкта си и се насочи към пещерата. Беше се насочила натам. Неочакваната смърт на жребца бе разкъсала стадото. Водещата кобила го бе задържала заедно, защото знаеше, че може да се намери друг жребец. Може би щеше да задържи и жълтия кон, ако не бе познатото подсвиркване и спомена за жената и сигурността. За една кобила, която не бе отрасла в стадо, конят-водач имаше по малко влияние. Щом бурята се разрази, Уини си спомни, пещерата предлагаше укритие от яростните ветрове и заслепяващия сняг, и обичта на жената. Докато стигнат пещерата, Айла се разтрепери така, че едва успя да запали огъня. Сетне не се сви близо до него, а награби спалните си кожи, занесе ги към мястото на Уини и се сви до топлия кон.

През следващите няколко дни не можа да се нарадва на връщането на любимия си приятел. Събуждаше се в треска с дълбока раздираща кашлица. Живееше само на горещи лечебни чайове, когато можеше да се сети да стане и да си ги приготви. Уини бе спасила живота и, но не можеше да стори нищо, за да и помогне да преодолее пневмонията.

Повечето време беше слаба и в унес, но излезе от него, когато настъпи сблъсъкът при връщането на Бебчо в пещерата. Бе скочил от степите отгоре, но се бе спрял на входа от звънтящото предизвикателство на Уини. Уплашеният и писък проникна в ступора на Айла. Тя видя, че в гнева си конят дръпна уши назад, а сетне от уплаха ги насочи напред, танцувайки нервно, а пещерният лъв се приготвя за скок с оголени зъби и ниско гърлено ръмжене. Тя изскочи от леглото и се втурна между хищника и плячката.

– Спри, Бебчо! Уини се плаши. Ти трябва да се радваш, че се е върнала – Айла се обърна към коня. – Уини! Това е просто Бебчо. Няма защо да се боиш от него. И двамата престанете веднага – смъмри ги тя. Вярваше, че няма опасност – и двете животни бяха израсли заедно в пещерата, и двете бяха свои.

Миризмите в пещерата бяха познати и на двамата, особено миризмата на жената. Бебчо се хвърли да приветства Айла и да се потърка в нея, а Уини пристъпи напред, за да извоюва с муцуната си своя дял от вниманието. После кобилата изцвили – не от страх или гняв, а по

начина, който използваше за бебето лъв, за което се бе грижила, и пещерният лъв позна гувернантката си.

– Казах ти, че това е просто Бебчо – рече Айла на коня и се задави в кашлица.

Като разръчка огъня, Айла посегна за мяха с вода и откри, че е празен. Уви около себе си кожата за спане, излезе и загреба една купа сняг. Докато чакаше водата да заври, се опитваше да сдържа дълбоките спазми от гърдите, които деряха гърлото и. Накрая с помощта на настойка от корени на бял оман и кора от дива череша кашлицата и се успокои и тя се върна в леглото. Бебчо се бе настанил удобно в дъното, а Уини си почиваше на своето място до стената.

* * *

В края на краищата естествената жизненост и коравина на Айла надмогнаха болестта и, но тя още дълго време оздравяваше. Бе извън себе си от радост, че животинското и семейство отново се е върнало в пещерата, макар нещата да не бяха съвсем по старому. Двете животни се бяха променили. Уини беше бременна и бе живяла с диво стадо, което разбираше опасността от хищниците. Беше по-резервирана към лъва, с който някога си бе играла, а Бебчо вече не бе онзи забавен малчуган. Той напусна пещерата скоро след утихването на виелицата и с настъпването на зимата се връщаше все по-рядко.

Свръх изтощението често предизвикваше пристъпи на кашлица почти до края на зимата и Айла се грижеше сама за себе си. Грижеше се и за коня: хранеше го със зърното, което бе събрала и отвяла за себе си и яздеше само в близката околност. Но една студена и ясна утрин се събуди пълна с енергия и реши, че малко упражнение може да бъде от полза и за двете.

Привърза товарните кошници на коня и взе копията, прътовете за шейната, резервна храна, допълнителни мяхове с вода, кошница за носене, навес – всичко, което може да измисли за всички възможни инциденти. Не искаше отново да се вкара в клопката толкова скоро. Единствената проява на безгрижие едва не и бе коствала живота. Преди да възседне Уини, сложи на гърба и мека обезкосмена кожа – едно нововъведение, влязло в сила след завръщането и. Не бе яздила много отдавна, така че бедрата и се израняваха и я боляха, а коженото одеало променяше нещата.

Наслаждавайки се на чувството, че е навън, и на усещането за добро здраве при отсъствието на ужасната кашлица, щом стигнаха степта,

Айла остави коня да върви с неговия ход. Яздеше спокойно и бленуваше за края на зимата, когато почувства как се свиват мускулите на Уини. Това веднага привлече вниманието и. Нещо се движеше към тях, нещо се прокрадаваше като хищник. Сега Уини бе по-уязвима – приближаваше времето, когато трябваше да роди. Айла посегна за копието си, въпреки че никога досега не бе убивала пещерен лъв.

Животното наближи и тя видя ръждивокафявата грива и познатия белег на носа на лъва. Плъзна се от коня и се затича към огромния хищник.

– Бебчо! Къде беше? Не знаеш ли, че се безпокоя, когато те няма толкова дълго?

Той изглеждаше също тъй развълнуван от срещата и я приветства с влюбено потриване, което едва не я събори на земята. Тя обви ръце около врата му, почеса го зад ушите и под брадичката както обичаше, докато той не замърка с тихото ръмжене на задоволството.

Сетне тя различи някъде наблизко отчетливо грухтящия глас на друг пещерен лъв. Бебчо прекъсна доволното си ръмжене и застина в поза, в каквата тя не го бе виждала досега. Зад рамото му пристъпяше предпазливо една лъвица. Бебчо издаде някакъв звук и тя спря.

– Ти си си намерил еша! Знаех си го, знаех, че някой ден ще имаш свое собствено стадо – Айла се огледа и за други лъвици. – Засега само една, вероятно също скитник. Ще трябва да се биеш за територия, но това е само началото. Някой ден, Бебчо, ще имаш чудесно голямо стадо.

Пещерният лъв се поотпусна, наближи я пак и я побутна с глава. Тя го почеса по челото и бързо го прегърна за прощаване. Бе забелязала, че Уини е много нервна. Миризмата на Бебчо можеше и да и е позната, но не и на неизвестната лъвица. Айла я възседна и когато Бебчо пак се доближи, му направи жест „Спри!“^с. Той застина за миг и сетне се обърна и си тръгна, следван от лъвицата.

Вече си е отишъл и живее със своите, мислеше си тя на връщане. Може да дойде на гости, но никога няма да се върне при мен като Уини. Жената протегна ръка надолу и с обич потупа кобилата. Толкова се радвам, че се върна, помисли.

Срещата с Бебчо и неговата лъвица напомни на младата жена за собственото и несигурно бъдеще. Сега Бебчо си има еш. Ти също имаше един, Уини. Чудя се аз дали ще си намеря някога?

Джондалар излезе изпод надвисналия пясъчник и погледна към покритата със сняг тераса, завършваща с рязко спускане. Високите странични стени рамкираха заоблените бели очертания на ерозиралите хълмове от другата страна на реката. Дарво го очакваше и му махна с ръка. Бе застанал близо до един пън до стената, малко по-нататък от поляната, където Джондалар бе избрал място да обработва кремъка. Беше на открито заради по-доброто осветление и настрани, така че да се намали вероятността някой случайно да стъпи върху остриите отломки. Той тръгна към момчето.

– Джондалар, почакай малко.

– Тонолан – усмихна се той и изчака брат му да го настигне. Двамата тръгнаха редом по утъпкания сняг. – Обещах на Дарво тази сутрин да му покажа някои специални техники. Как е Шамио?

– Добре, оправя се от настинката. Доста ни обезпокои – така кашляше, че Джетамио не можеше да заспи. Мислим да разширим малко жилището преди следващата зима.

Джондалар погледна одобрително Тонолан и се зачуди дали отговорностите на обвързания човек към увеличеното семейство тежат много на безгрижния му по-млад брат. Тонолан обаче изглеждаше спокоен и уравновесен. Внезапно той самодоволно се ухили.

– Големи братко, имам да ти кажа нещо. Забелязал ли си, че напоследък Джетамио е позагладила косъма? Мислех, че просто е придобила по-здрав и спокоен вид. Сбъркал съм. Тя пак е благословена.

– Това е чудесно! Знам колко много искаше да има бебе.

– Знаела е отдавна, но не е искала да ми каже. Бояла се, че ще се тревожа. Шамуд каза да не се надяваме много, но ако всичко продължава добре, тя ще роди през пролетта. Тя казва, че е сигурна, че детето е от моя дух.

– Трябва да е нрава. Само като си помисля, че моят необвързан малък брат е мъж на собственото си огнище, а стопанката му очаква бебе.

Тонолан се ухили по-широко. Щастието му бе тъй очевидно, че Джондалар също се усмихна. Изглежда толкова доволен от себе си като че ли той самият има бебе, помисли Джондалар.

– Тук, вляво – каза тихо Доландо и посочи една скала, която се издаваше от назъбения склон на изпълнилия небето пред тях връх.

Джондалар погледна, но бе твърде поразен, за да фокусира погледа си на нещо друго, освен на цялата гледка. Бяха на равнището, където дърветата свършваха. Отзад бе току-що изкачената гора. Долу в ниското тя започваше с дъб, а след това вземаше връх букакът. По-нависоко идваха познатите му иглолистни – планински бор, ела и смърч. Бе виждал отдалеко втвърдената земна кора, повдигната от далеч по-високи върхове, но щом оставиха гората зад себе си, дъхът му секна от неочакваната величественост. Колкото и пъти да съзираше тази гледка, тя винаги го поразяваше по един и същ начин.

Зашеметяваше го близостта на издигащата се височина, чувството, че ако протегне ръка, сякаш ще я докосне. Тя безмълвно говореше за надигането на елементите, за бременната земя, напънала се да роди оголената скала. Без булото на гората първичната кост на Великата майка лежеше оголена сред наклонения пейзаж. Зад нея небето бе неземно синьо – плоско и дълбоко – един безкраен екран от заслепяващи отражения на слънчевата светлина, пречупена в кристалите глетчеров лед, които бяха полепнали по зъберите и пукнатините на брулените от вятъра планински ливади.

– Видях го! – викна Тонолан. – Малко по-вдясно, Джондалар. Виждаш ли? Върху онази скала.

Високият мъж премести поглед и видя малка грациозна дива антилопа, застанала над бездната. Дебелата и черна зимна козина все още стоеше на фъндъци по хълбоците, но сивобежовата и лятна премяна се сливаше със скалата. От челото на приличната на коза антилопа право нагоре, като се закривяваха само на върха, стърчаха две рогчета.

– Сега го виждам – каза Джондалар.

– Може да не е „го“. Женските също имат рога – поправи го Доландо.

– Наистина приличат на ибекси, нали, Тонолан? По-малки са, рога-та им също. Но от разстояние...

– Как Зеландонии ловят ибекси, Джондалар? – понита една млада жена, а в очите и проблеснаха любопитство, вълнение и обич.

Тя бе само няколко години по-голяма от Дарво, но се бе увлякла като възрастна жена по високия рус мъж. Беше родена Шамудои, но бе отрасла на реката, защото майка и бе повторила с един Рамудои, макар да се бе върнала обратно, когато връзката им бе завършила с гръм и трясък. Не бе привикнала към планинските зъбери като повечето малолетни Шамудои, нито пък бе показала някаква склонност към лова на антилопи, докато напоследък не бе открила, че Джондалар много одобрява

ловуващите жени. За своя собствена изненада бе намерила, че ловът е вълнуващо изживяване.

– Не зная много за това, Ракарио – отвърна Джондалар и приятелски се усмихна. И по-рано бе забелязвал подобни признаци в младите жени и въпреки че нямаше как да не отговори на вниманието и, не желаше да я окуражава. – В планините на юг от нас има ибекси, а още повече в източните масиви, но ние не ловуваме в планините. Те са много далеч. Понякога на Лятното събиране се случва някоя група да организира ловна експедиция. Само че аз отивах просто за удоволствие и просто следвах напътствията на опитните ловци. Все още се уча, Ракарио. Доландо е експертът по планинските животни.

Антилопата рипна от зъбера, на който стоеше, на един чукар и започна спокойно да наблюдава местността от новата си гледна точка.

– Как ще уловиш животно, което може да скача така? – прошепна Ракарио, шашардисана от лекотата и стабилността на грациозното създание. – Как могат да се закрепят на толкова малко място?

– Като хванем някоя, Ракарио, погледни и копитата – рече Доландо. – Твърд е само външният ръб. Вътрешната част е мека като дланта на ръката ти, затова те не се подхлъзват и не загубват опора. Меката част захваща, външният ръб задържа. При лова е най-важно да знаеш, че те винаги гледат надолу. Винаги внимават къде отиват и знаят какво има под тях. Очите им са разположени назад и встрани на главата, така че могат да виждат добре встрани, макар и да не виждат зад себе си. Тук е скрит твоят шанс. Ако ги заобиколиш, можеш да ги стигнеш откъм гърба. Ако внимаваш и не губиш търпение, можеш да ги доближиш достатъчно, за да ги пипнеш.

– Ами ако се преместят, преди да ги стигнеш?

– Виж там. Забеляза ли онуй зелено пасбище. След сухия зимен треволяк пролетната трева е истинско изкушение. Това горе е вардянинтът. Всички останали – женски, мъжки, малки са се покрили там долу между скалите и храстите.

Щом пашата е добра, много-много не се местят, стига да се чувстват в безопасност.

– Защо стоим тук и само приказваме? Хайде да вървим – каза Дарво.

Той се дразнеше, че Ракарио непрекъснато се увърта около Джондалар, и не можеше да изтрае ловът да започне. Бе придружавал ловците и по-рано – Джондалар винаги го взимаше със себе си, откакто започна да ловува с Шамудои – макар и само за да търси следи, да гледа и да се

учи. Този път му бяха разрешили да се опита да убие някоя антилопа. Ако успееше, това щеше да е първата му плячка и той щеше да стане обект на специално внимание. Не му бяха наложили никакви ограничения. Нямаше защо точно този път да убие животното, можеше да опита и някой друг път. Ловът на такива пъргави животни в средата, към която те се бяха пригодили отлично, бе най-малкото труден. Правото да си опита късмета щеше да получи този, който се промъкнеше достатъчно близо, а това означаваше ловко прокраждане и внимание. Ако антилопите се подплашеха и побегнеха, никой не би могъл да ги преследва от чукар на чукар и от урва на урва.

Доналдо тръгна край едно скално образувание с косо подредени пластове. По-меките слоеве на утаечните отлагания бяха ерозирали и на оголената скала бяха останали удобни, подходящи за стъпване вдлъбнатини. Стръмното изкачване, за да се озоват зад стадото антилопи щеше да бъде трудно, но не и опасно. Нямаше да стане нужда от истинско планинско катерене.

Ловците тръгнаха след водача. Джондалар изчака, за да остане последен. Когато чу Серенио да го вика, почти всички вече се катереха по скалата. Той се обърна изненадано. Серенио не бе жена, която се интересува от лов и рядко се отдалечаваше много от жилищата. Не можеше да си представи какво прави толкова далеч, но когато тя стигна до него и той видя лицето и, по гърба му плъзнаха мравучки. Беше бързала много и и трябваше известно време, за да си поеме дъх и да може да говори.

– Радвам се, че те настигнах. Тонолан трябва... Джетамио... ражда... – успя да издума тя след малко.

Той сви ръцете си на фуния пред устата и викна:

– Тонолан! Тонолан!

Една от движещите се напред фигури се обърна и Джондалар и махна да слезе.

Докато чакаха, мълчанието стана заплашително. Искаше му се да запита дали Джетамио е добре, но нещо го възпираше.

– Кога започна раждането? – попита най-накрая.

– Получила е родилни болки още през нощта, но нищо не е казала на Тонолан. Той очаквал лова и тя се бояла, че ако му каже, няма да иде. Каза, че не била сигурна дали раждането е започнало, но си мисля, че вероятно е искала да го изненада с едно бебе, като се върне – рече Серенио. – Не е искала той да се тревожи или да я чака нервно, докато тя ражда.

От Джетамио друго не може да се очаква, помиели той. Искала е да

му спести тревогите. Тонолан я обича безумно. Изведнъж на Джондалар му хрумна една зловеща мисъл. Ако Джетамио е искала да изненада Тонолан, защо Серенио е хукнала по планината, за да го върне?

– Има някакъв проблем, нали?

Серенио погледна в земята, притвори очи и дълбоко си пое въздух, преди да отговори.

– Раждането е седалищно, тя е много тясна и бебето не може да ми-не. Шамуд миели, че причината е в паралича, който е имала, и ми каза да доведе Тонолан. Теб също, заради него.

– О, не! Добричка Дони, не!

* * *

– Не! Не! Не! Не може така! Защо? Защо Майката ще я благослови с дете, а после ще ги вземе и двамата?

Тонолан гневно крачеше между стените на жилището, което бе обитавал с Джетамио и блъскаше с юмрук в отворената си длан. Джондалар стоеше безпомощно настрана, без да може да му помогне с нещо друго, освен със самото си присъствие. Другите не можеха да предложат и това. Полуделият от мъка Тонолан бе натирил всички да се махат.

– Защо нея, Джондалар? Защо Майката взе точно нея? Тя имаше толкова малко, беше изстрадала толкова много. Толкоз много ли искаше? Едно дете? Някой от собствената и плът и кръв?

– Не зная, Тонолан. Дори и Зеландони не би могъл да ти отговори.

– Защо по този начин? Защо с такива болки? – Тонолан спря пред брат си и се обърна към него. – Тя едва ме позна, като се върнах. Болеше я, Джондалар. Видях го в очите и. Защо трябваше да умре?

– Никой не знае защо Майката дава живота и после си го взима.

– Майката! Майката! Нея не я интересува. Джетамио я почиташе, аз я почитах. Какво значение е имало? Пак взе Джетамио. Мразя Майката! – и той закричи отново.

– Джондалар – викна Рошарио от прага, защото се колебаеше дали да влезе.

Джондалар излезе навън.

– Какво има?

– Шамуд направи разрез, за да извади, бебето, след като тя – Рошарио примигна, за да прогони една сълза. – Мислеше, че може да успее да го спаси – понякога се получава. Беше твърде късно, но то беше момче. Не зная дали ще искаш да му кажеш.

– Благодаря ти, Рошарио.

Виждаше, че е страдала. Джетамио и беше като дъщеря. Рошарио я бе отгледала, бе се грижила за нея по време на парализиращата болест и бе седяла с нея от началото до агонизиращия край на тъй злочестото раждане. Изведнъж Тонолан се промъкна покрай тях, натъкми стария си самар и се насочи към пътеката около стената.

– Не мисля, че сега му е времето. Ще му кажа по-късно – рече Джондалар и се затича след брат си.

– Къде отиваш? – попита, като го настигна.

– Тръгвам си. Не трябваше изобщо да оставам. Не съм стигнал края на моето Пътешествие.

– Не можеш да си тръгнеш точно сега – каза Джондалар и сложи ръка на рамото му да го спре. Тонолан яростно я отблъсна.

– Защо да не мога? Какво може да ме задържи тук? – проплака Тонолан.

Джондалар пак го възпря, завъртя го към себе си и видя насреща си едно тъй издълбано от мъката лице, че едва го позна. Болката бе толкова силна, че опари собствената му душа. Понякога бе завиждал на Тонолановата радост и на любовта му към Джетамио и се бе чудил какво у него самия не е наред, та му пречи да се влюби така. Дали си струваше? Струваше ли си любовта такова страдание? Тази горчива безутешност?

– Можеш ли да оставиш Джетамио и нейния син да бъдат погребани без теб?

– Нейния син? Откъде знаеш, че е бил син?

– Шамуд го е извадил. Мислел е, че може да спаси поне детето, но е било твърде късно.

– Не искам да виждам сина, който я е убил.

– Тонолан. Тонолан. Тя се молеше да бъде благословена. Искаше да забременее и беше толкова щастлива от това. Би ли желал да и отнемеш това щастие? Нима би предпочел тя да живее дълго в мъка? Без дете и без надежда, че някога ще има? Тя имаше и любов, и щастие първо, като се свърза с теб, после, когато Майката я благослови. Беше за малко, но тя ми каза, че е по-щастлива, отколкото си е мислела, че е възможно. Каза, че нищо не я радва повече от теб и съзнанието, че носи дете. Твое-то дете, така казваше тя, Тонолан. Детето на твоя дух. Може би Майката е знаела, че е трябвало да избере или едното, или другото и е избрала да и даде радостта.

– Джондалар, тя даже не ме позна – гласът на Тонолан секна.

– Шамуд и е дал нещо накрая, Тонолан. Не е имало надежда, че ще успее да роди, но поне не е страдала толкова много. Знаела е, че си при

нея.

– Майката ми взе всичко, когато взе Джетамио. Бях изпълнен от любов, Джондалар, а сега съм празен. Нищо не ми е останало. Как е възможно да е умряла? – Тонолан залитна. Джондалар протегна ръце, хвана го, когато той се срути, и го притисна към рамото си, за да му изплаче отчаянието си.

* * *

– Защо да не се върнем у дома, Тонолан? Ако тръгнем сега, до зимата ще успеем да стигнем до ледника и следващата пролет ще се приберем. Защо искаш да вървим на изток? – в гласа на Джондалар имаше скрито желание.

– Ти си върви вкъщи, Джондалар. Отдавна трябваше да си идеш. Винаги съм смятал, че ти си и винаги ще си останеш Зеландонии. Аз отивам на изток.

– Ти каза, че се каниш да направиш Пътешествие до края на Великата река майка. Като стигнеш Бераново море, какво ще правиш?

– Кой знае? Може би ще обиколя морето. Може би ще тръгна на север и ще ловя мамути с хората на Толи. Мамутои казват, че далеч на изток има друга планинска верига. За мен „вкъщи“ не означава нищо, Джондалар. Предпочитам да потърся нещо ново. Време е да поемем различни пътища, Братко. Ти тръгни на запад, аз ще тръгна на изток.

– Ако не искаш да се върнеш, защо не останеш тук?

– Да, защо просто не останеш тук, Тонолан? – каза присъединилият се към тях Доландо. – И ти също, Джондалар. Шамудои или Рамудои, няма значение. Вие сте от Пещерата. Имате семейство и приятели тук. Ще съжаляваме, ако някой от вас напусне.

– Доландо, знаеш, че бях готов да остана тук до края на живота си. Сега не мога. Всичко е твърде изпълнено с нея. Продължавам да очаквам, че ще я видя. Всеки ден, докато съм тук, ще трябва да си напомням отново и отново, че никога вече няма да я видя. Съжалявам. Много хора ще ми липсват, но трябва да тръгна.

Доландо кимна. Той не ги насилваше да останат, но искаше да знаят, че са свои.

– Кога ще тръгнете?

– Скоро. Най-много след няколко дни – отвърна Тонолан. – Искам да направя търговия, Доландо. Ще оставя тук всичко освен нещата за пътуване и дрехите. Бих желал обаче една малка лодка.

– Мисля, че може да се уреди. Значи отиваш по течението. На

изток? Не се връщаш в Зеландонии?

– Аз отивам на изток – каза Тонолан.

– А ти, Джондалар?

– Не зная. Серенио и Дарво...

Доландо кимна. Джондалар можеше и да не е направил връзката си официална, но знаеше, че от това решението няма да бъде по-лесно. Високият Зеландонии имаше причини да тръгне на запад, да остане или да тръгне на изток и никой не можеше да каже какво ще реши.

– Рошарио готви цял ден. Мисля, че гледа да си намери работа, за да няма време да мисли – рече Доландо. – Ще и бъде приятно да ни почетете. Джондалар, тя ще се зарадва и на Серенио и Дарво. Ще бъде още по-радостна, ако и ти хапнеш нещо, Тонолан. Тя се тревожи за теб.

На Доландо сигурно също му е тежко, осъзна Джондалар. Аз така се разтревожих за Тонолан, че не помислих за мъката на Пещерата. Туй беше домът на Джетамио. Доландо трябва да се е грижил за нея като за всяко друго дете от огнището си. За мнозина тя беше твърде близка. Толи и Маркено са от нейното семейство, а Серенио плаче. Дарво е разстроен, не иска да говори с мен.

– Ще попитам Серенио – каза Джондалар. – Сигурен съм, че Дарво би желал да дойде. Може би трябва да го вземете предвид. Бих желал да поговоря със Серенио.

– Изпрати го – каза Доландо и си отбеляза наум да задържи момчето през нощта, за да даде на майка му и на Джондалар време да вземат решение.

Тримата мъже се върнаха заедно към пясъчниковия навес и известно време постояха край огъня в централното огнище. Не говориха много, а се наслаждаваха на компанията си – сладко-горчива, защото знаеха, че случилото се скоро ще направи невъзможно те пак да стоят заедно.

Сенките от стените на терасата донесоха вечерния студ, въпреки че отпред се виждаше как слънчевата светлина се лее над речната клисура. Стойкики заедно до огъня, те почти можеха да усетят, че нищо не се е променило, почти можеха да забравят разрушителната трагедия. Стояха дълго в здрачината, опитвайки се да задържат мига, и бяха потънали в собствените си мисли, за които, ако ги споделяха, щяха да разберат, че удивително си приличат. Всеки си мислеше за събитията, докарали двамата Зеландонии в Пещерата на Шарамудои, и всеки се чудеше дали някога ще види отново единия или другите двама.

– Няма ли да влезете? – попита Рошарио, която вече не издържаше

да чака повече. Бе почувствана нуждата им от това последно мълчаливо общуване и не бе желала да ги обезпокои. Сетне Шамуд и Серенио излезнаха от едно жилище, Дарво се отдели от групичката хлапаци, към огъня надойдоха други хора и настроението бе невъзвратно изгубено. Рошарио подкара всички към своето жилище, включително Джондалар и Серенио, но те скоро напуснаха.

Мълчаливи отидоха към рѣба на терасата и трѣгнаха край стената към едно паднало дърво. От него много добре се виждаше осветената от залеза горна част на реката. Природата сякаш се бе сговорила да ги държи в мълчание с приказната красота на залязващото слънце. Панорамата бе изцяло в метални тонове. Спускащото се небесно светило озари оловносивите облаци в сребристо, а после обагри реката в блестящо злато. Яркочервеното превърна златистия цвят в блестяща мед, която потъмня до бронз и отново избледня до сребристо.

Щом среброто се превърна в олово, а после загуби блясъка си към по-тъмни тонове, Джондалар взе решение. Обърна се с лице към Серенио. Тя наистина е красива, помисли. Не беше трудно да се живее с нея, беше направила живота му удобен. Отвори уста да проговори.

– Хайде да се върнем, Джондалар – изпревари го тя.

– Серенио, аз... ние живяхме... – започна той. Тя сложи прѣст на устните му, за да замълчи.

– Не говори сега. Хайде да се върнем.

Този път той долови нуждата в гласа и и забеляза желанието в очите и. Посегна за ръката и, хвана я, отвори я и целуна дланта и. Топлата му търсеща уста намери китката, а сетне изкачи ръката до вътрешната страна на лакета, като отметна ръкава.

Тя въздъхна, затвори очи и подканящо наведе глава назад. Той прихвана, тила и за да и подпре главата и целуна пулсиращото място на гърлото, откри ухото и затърси устата и. Тя гладно го очакваше. Целуна я бавно, с обич, вкусвайки мекотата под езика и, докосна грапавото и небце и придърпа нейния език в устата си. Когато се разделиха, тя дишаше тежко. Ръката и намери неговия топъл и пулсиращ отговор.

– Хайде да се върнем – повтори тя с хрипков глас.

– Защо да се връщаме? Защо не тук? – каза той.

– Ако останем тук, ще свършим прекалено бързо. Искам топлината на огъня и кожата, за да няма нужда да бързаме.

Напоследък бяха започнали да правят любов не банално, но малко нехайно. Знаеха какво задоволява другия и бяха склонни да се повтарят, като само нарядко изследваха и експериментираха. Той знаеше, че тази

нощ тя ще иска нещо повече от рутината и жадуваше да и го достави. Хвана в длани главата и, целуна очите и върха на носа, меката буза и дъхна в ухото и. Захапа меката част на ухото и пак потърси гърлото и. Когато отново намери устата и, я притисна силно и я задържа към себе си.

– Мисля, че ще трябва да се върнем, Серенио – прошепна и той на ухото.

– Нали това казвах.

Един до друг, с неговата ръка през рамото и и нейната около талията му двамата тръгнаха назад покрай издадената скала. За пръв път той не отстъпи да и даде да мине напред, за да вървят един след друг. Даже не забеляза опасната урва.

На терасата беше тъмно – плътно черното едновременно на нощта и на сянката. Високите странични стени спираха лунната светлина, между облаците над тях се виждаха само разпръснати звезди. Стигнаха навеса по-късно, отколкото си мислеха. Край огъня в централното огнище нямаше жива душа, макар пламъците още да лижеха горящите стволлове. Като минаваха покрай входа, видяха Рошарио, Доландо и още няколко души в тяхното жилище. Дарво хвърляше гравирани парченца кост с Тонолан. Джондалар се усмихна. През дългите зимни нощи двамата с брат му често бяха играли тази игра. За да се стигне до развързка, можеше да потрябва половин нощ и тя задържаше вниманието, което пък спомагаше за забравата.

Жилището, което Джондалар и Серенио дележа, бе тъмно, когато влезнаха. Той подреди дърва в ограденото с камъни огнище и взе една горяща цепеница от централното огнище, за да запали огъня. Кръстоса две дъски пред входа и дръпна кожената завеса, създавайки топъл частен свят.

Джондалар изхлузи връхните си дрехи и докато Серенио носеше чашите за пиене, взе мяха с ферментирания боровинков сок, после наля и на двамата. Нетърпеливостта на страстта му бе отминала, а разходката на връщане му бе дала време да размисли. Тя е най-чаровната и страстна жена, която познавам, помисли той, наливайки топлата течност. Отдавна трябваше да направя връзката ни официална. А и може би тя ще иска да се върне с мен и Дарво. Във всеки случай независимо дали иде останем тук или ще се върнем, я искам за стопанка.

В решението му имаше облекчение и то намали с един броя на нерешените проблеми, с които трябваше да се справи, така че му стана приятно. Беше решение на място, правилно решение. Защо ли бе

отлагал толкова дълго?

– Серенио, аз реших. Не зная дали съм ти казвал колко много значиш за мен.

– Не сега – рече тя и остави чашата си. Обви ръце около врата му, прилепи устните си в неговите и се притисна към него. Бавна, дълга, сладна целувка, която бързо му напомни за желанието му. Права е, помисли, можем да поговорим по-късно.

Щом интензивността на желанието му се възстанови, той я поведе към покрития с кожи спален одър. Забравеният огън слабо гореше, докато той изследваше и преоткриваше тялото и. Серенио никога не бе била пасивна, но сега тя се отвори пред него, както никога по-рано. Не можеше да му се насити, въпреки че бе задоволявана отново и отново. Вълна след вълна ги заливаха и когато той си мислеше, че е стигнал границата на възможностите си, тя изпробва неговите техники и бавно го окуражи отново. С последно екстатично усилие те стигнаха до радостното освобождение и легнаха изтощени и най-подир задоволени един до друг.

Поспаха малко голи както си бяха върху кожата. Щом огънят угасна, предутринният хлад ги събуди. Тя запали нов огън от последната останала жар, докато той навлече туниката си и се измъкна да напълни мяха с вода. Когато се върна, топлината в жилището бе добре дошла – беше се топнал набързо в студеното езерце. Чувстваше се ободрен, освежен и тъй цялостно задоволен, че бе готов за всичко. Серенио сложи камъните да се подгръват, сетне се измъкна навън да се облекчи и се върна мокра като него.

– Ти трепериш – каза Джондалар и я наметна с една кожа.

– Ти изглеждаше толкова доволен, че си се топнал, че си помислих да пробвам. Беше студено! – разсмя се тя.

– Чаят е почти готов. Ще ти донеса една чаша. Ти седни тук – каза той, побутна я към спалния одър и натрупа още кожи около нея, докато единствено лицето и остана открито. Да прекарам живота си с жена като Серенио съвсем няма да е лошо, помисли той. Чудя се дали ще мога да я убедя да се върне у дома с мен. Една печална мисъл се намеси. Само да можех да убедя Тонолан да се върне у дома с мен. Не мога да разбера, защо иска да върви на изток. Подаде на Серенио чаша горещ чай от ранилист, взе една за себе си и седна на ръба на одъра.

– Серенио, мислила ли си някога да направиш Пътешествие?

– Искаш да кажеш да пътувам до някое място, където никога не съм била, за да срещна нови хора, които говорят на език, дето няма да го

разбирам? Не, Джондалар. Никога не ми се е искало да направя Пътешествие.

– Но ти разбираш Зеландонии много добре. Когато решихме да се учим един друг на езиките си с Толи и другите, бях изненадан колко бързо се учиш. Няма да е като да учиш нов език.

– Какво се опитваш да ми кажеш, Джондалар?

Той се усмихна.

– Опитвам се да те убедя да пътуваш с мен до моя дом, след като се свържем. Зеландонии ще ти харесат.

– Какво искаш да кажеш с това „след като се свържем“? Защо си мислиш, че ще се свържем?

Той се сконфузи. Разбира се, че първо трябваше да я попита, а не да дрънка за Пътешествия. Жените обичат да ги питат, а не да ги приемат като нещо, което се подразбира.

Ухили и се притеснено.

– Аз реших, че е време да направим нашата връзка официална. Трябваше да го сторя много отдавна. Ти си красива, очарователна жена, Серенио. А Дарво е момче на място. Бих бил много горд да го имам като истинско дете на огнището ми. Само че се надявах, че можеш да помислиш да пътуваш с мен обратно до дома, до Зеландонии. Разбира се, ако не искаш.

Той се изчерви напълно объркан. И през ум не му бе минало, че тя може да не иска да се свърже с него. Беше мислил само за себе си, за собствените си чувства, а не че тя може да не го намира за достоен.

– Джондалар, ти не можеш да решиш да направиш нашата връзка официална. Аз няма да се свържа с теб. Отдавна съм го решила.

– Аз съжалявам, Серенио. Мислех, че ти също ме искаш. Не би трябвало да си въобразявам. Трябваше да ми кажеш да се махна. Можех да си намеря друго място – той стана и започна да събира някои от вещите си.

– Джондалар, какво правиш?

– Събирам си нещата, за да мога да си излезна.

– Защо искаш да си излезнеш?

– Не искам, но щом ти не ме желаеш тук...

– След тази нощ как можеш да кажеш, че не те желая? Какво общо има това със свързването с теб?

Той се върна, седна на ръба на спалния одър и погледна в загадъчните и очи.

– Защо няма да се свържеш с мен? Не съм ли достатъчно мъж за

теб?

– Да не си достатъчно мъж – гласът и спря в гърлото. Тя затвори очи, примигна няколко пъти и дълбоко пое дъх. – Майко, Джондалар! Да не си достатъчно мъж! Ако ти не си, никой мъж на земята не е достатъчно мъж. Точно там е работата. Ти си прекалено много мъж, прекалено много всичко. Не бих могла да живея така.

– Не разбирам. Искам да се свържа с теб, а казваш, че съм прекалено добър за теб?

– Ти май наистина не разбираш. Джондалар, ти ми даде повече, повече от който и да било мъж. Ако се свържа с теб, ще имам толкова много, ще имам повече от всяка друга жена, която познавам. Те ще ми завиждат. Ще искат мъжете им да бъдат също тъй щедри и грижовни, също тъй добри като теб. Те вече знаят, че едно твое докосване може да накара една жена да се чувства по-жива, по-... Джондалар, ти си мечта на всяка жена.

– Ако съм всичко, което казваш, защо не искаш да се свържеш с мен?

– Защото ти не ме обичаш.

– Серенио аз те обичам.

– Да, по своя собствен начин ти ме обичаш. Грижиш се за мен. Никога няма да направиш нещо, от което да ме заболи, и винаги ще си така прекрасен, така добър към мен. Само че аз винаги ще знам. Даже и да убедя себе си в обратното, пак ще знам. И ще се чудя какво у мен не е наред, какво ми липсва, та ти не можеш да ме обикнеш.

Джондалар погледна надолу.

– Серенио, хората се свързват, дори и да не се обичат толкова – той я погледна прямо. – Ако имат други неща, ако се грижат един за друг, могат да живеят добре заедно.

– Да, някои хора могат. Може би някой ден аз пак ще се свържа с някой човек и ако имаме други неща, може би няма да е нужно да се обичаме. Но не и с теб, Джондалар.

– Защо не с мен? – попита той и болката в очите му насмалко да я накара да премисли.

– Защото аз ще те обичам. Не мога да не те обичам. Ще те обичам и всеки ден ще умирам по мъничко, като зная, че ти не ме обичаш по същия начин. Никоя жена не може да се накара да не те обича, Джондалар. И всеки път, когато се любим като предната нощ, аз ще изсъхвам все повече отвътре. Да те искам толкова много, да те обичам толкова много и да знам, че колкото и да го желаеш, не можеш да ме обичаш в замяна.

След някое време аз ще изсъхна, ще се превърна в празна черупка и ще намеря начини да вгорча живота ти като моя. Ти ще продължиш да бъдеш все тъй прекрасен, грижовен и щедър, защото ще знаеш защо съм станала такава. Но ти ще се намразиш заради това. А всички други ще се чудят как можеш да търпиш такава заядлива и злобна стара жена. Няма да ти причиня такава нещо, Джондалар. И няма да го причиня и на себе си.

Той стана и тръгна към входа, сетне се обърна и се върна.

– Серенио, защо не мога да се влюбя? Другите мъже се влюбват, какво ми има на мен? – погледна я с такова терзание, че тя изпита болка заради него, обикна го още повече и си прииска да има някакъв начин да го накара да я обича.

– Не зная, Джондалар. Може би не си намерил подходяща жена. Може би Майката ти е отредила нещо специално. Тя не прави мнозина като теб. Ти наистина си повече, отколкото могат да понесат повечето жени. Ако цялата ти любов се съсредоточи върху някоя жена, тя ще я смаже, освен, ако Майката я е надарила колкото теб. Даже и да ме обичаше, не съм сигурна дали бих могла да живея с твоята любов. Ако ти обикнеш някоя жена толкова, колкото обичаш брат си, тя ще трябва да е много силна.

– Не мога да се влюбя, но ако успея, някоя жена няма да го понесе – засмя се той с горчивина и суха ирония. – Пази се от даровете на Майката.

Очите му, тъмновиолетови на червеникавия отблясък на огъня, се изпълниха с мрачно предчувствие.

– Какво искаш да кажеш с това, „ако обикнеш някоя жена толкова, колкото обичаш брат си“? Ако някоя жена не е достатъчно силна, за да „понесе“ моята любов, да не мислиш, че имам нужда от мъж?

Серенио се усмихна, сетне се изкикоти.

– Нямах предвид, че обичаш брат си като жена. Ти не си като Шамуд – с тялото на единия пол и наклонностите на другия. Досега щеше да си го разбрал, щеше да си потърсил влечението си и също като Шамуд щеше да си намерил любов там. Не – каза тя и усети, че се изчервява от мисълта за това, – ти твърде много обичаш женското тяло. Но ти обичаш брат си повече, отколкото си обичал която и да е жена. Затова те исках толкова много тази нощ. Ти ще си тръгнеш, когато той тръгне, и аз вече няма да те видя.

В мига, в който тя го каза, той разбра, че е права. Няма значение какво беше решил, щом настъпеше моментът, щеше да потегли с

Тонолан.

– Откъде знаеше, Серенио? Аз не знаех. Като идвах насам, си мислех, че ще се свържа с теб и ако не мога да те взема със себе си, ще уседна като Шарамудои.

– Мисля, че всеки знае, че ще го последваш където и да отиде. Шамуд казва, че съдбата ти е такава.

Любопитството на Джондалар към Шамуд никога не бе задоволено. Той импулсивно попита:

– Каж ми, Шамуд мъж ли е или жена? Тя го изгледа продължително.

– Наистина ли искаш да знаеш? Той размисли.

– Не, не мисля, че има значение. Шамуд не искаше да ми каже – може би тайната е важна за Шамуд.

В последвалото мълчание Джондалар се вглеждаше в Серенио, искайки да я запомня такава, каквата беше в този момент. Косата и бе все още влажна и в безпорядък, но тя се бе затоплила и бе отметнала повечето от кожата.

– Ами ти, Серенио? Ти какво ще правиш?

– Аз те обичам, Джондалар – това беше проста констатация. – Няма да ми е лесно да привърша с теб, но ти ми даде нещо. Аз се боях да обичам. Аз загубих толкова много любови, че отблъсквах всички любовни чувства настрана. Знаех, че ще те загубя, Джондалар, но все пак те обичах. Сега знам, че отново мога да обичам и че ако загубя човека, това не отнема любовта, която е съществувала. Ти ми даде това. И може би още нещо – мистерията на жената се появи в усмивката и. – Може би скоро в моя живот ще дойде някой, когото ще мога да обичам. Малко е рано, за да съм сигурна, мисля, че Майката ме е благословила. Мислех, че след последното дете, което загубих, това вече не е възможно. Много години Тя не ме беше благославяла. Може да бъде дете твоя дух. Ще знам, ако бебето има твоите очи.

Познатите бръчки набраздиха челото му.

– Серенио, тогава аз трябва да остана. Ти нямаш мъж при огнището, който да осигурява теб и детето – рече той.

– Не се тревожи, Джондалар. Никоя майка и нейното дете не са били лишени от грижи. Мудо е казала, че всички, които тя е благословила, трябва да бъдат подпомагани. Затова Тя е направила мъжете, да носят на майките даровете на Великата земя майка. Пещерата ще се погрижи, както се грижи за всички нейни деца. Ти трябва да следваш съдбата си и аз ще следвам моята. Няма да те забравя и ако имам дете от твоя дух, ще

мисля за теб, също както помня мъжа, когото обичах, когато се роди Дарво.

Серенио се бе променила, но тя продължаваше да не поставя условия и не му стовари тежестта на задълженията. Той я обви с ръце. Тя погледна покоряващите му сини очи. Нейните не криеха нищо – нито любовта, която изпитваше, нито тъгата и, че ще го загуби, нито радостта и от съкровището, което се надяваше, че носи. През една цепнатина се виждаше слабата светлина, която оповестяваше новия ден. Той стана.

– Къде отиваш, Джондалар?

– Навън. Много чай изпих – той се усмихна и усмивката проникна и в очите му. – Само че топли леглото. Ношта още не е свършила – той се наведе и я целуна.

– Серенио – гласът му бе дрезгав от емоции, – за мен ти значиш повече от всяка жена, която съм познавал.

Това обаче не бе достатъчно. Той щеше да си тръгне, макар тя да знаеше, че ако го помоли, ще остане. Но тя не го помоли и в замяна той и даде всичко, което можеше. А то бе повече, отколкото повечето жени някога ще получат.

18

Мама каза, че искаш да ме видиш.

Джондалар забеляза напрежението в начина, по който Дарво държеше раменете си, и по предпазливия му поглед. Знаеше, че момчето се стреми да го избягва и подозираше причината за това. Високият мъж се усмихна, опитвайки се да бъде небрежен и спокоен, но известното колебание в обичайната му топла нежност още повече изнерви Дарво. Той не искаше страховете му да се потвърдят. От своя страна Джондалар също не очакваше с радост мига, в който щеше да му каже. Той свали от полицата една внимателно сгъната дреха и я тръсна, за да се разтвори.

– Мисля, че вече си почти достатъчно голям за тази риза, Дарво. Искам да ти я дам.

За миг очите на момчето светнаха от удоволствие при мисълта за ризата от Зеландонии с нейната сложна и екзотична украса. Сетне бдителността му се върна.

– Тръгваш си, така ли? – обвини го той.

– Тонолан ми е брат, Дарво.

– А аз не съм ти никакъв.

– Не е вярно. Трябва да знаеш колко много те обичам. Но Тонолан е така изпълнен с печал, че е станал съвсем неразумен. Боя се за него. Не мога да го оставя да тръгне сам. Ако аз не се погрижа за него, кой друг ще го направи? Моля те, опитай се да ме разбереш, не искам да отивам по на изток.

– Ще се върнеш ли?

Джондалар изчака.

– Не зная. Не мога да ти обещая. Не знам къде отиваме, нито колко дълго ще пътуваме – той подаде ризата. – Точно затова искам да ти дам това, за да имаш нещо да си спомняш за „мъжа от Зеландонии“. Чуй ме, Дарво. Ти винаги ще бъдеш първият син на огнището ми.

Момчето погледна украсената със синци туника, сетне очите му се наляха със сълзи, които заплашваха да бликнат всеки момент.

– Аз не съм синът на твоето огнище! – викна то, обърна се и избяга от жилището.

Джондалар понечи да хукне след него. Вместо това постави ризата на спалния одър на Дарво и бавно излезе.

* * *

Карлоно се смръщи към снижаващите се облаци.

– Мисля, че времето ще се задържи – рече, – но ако наистина задуха, плавайте към брега, макар че преди да минете вратата, няма да намерите много места, където да можете да излезете на брега. Щом стигнете равнината от другата страна на вратата, Майката ще се раздели на ръкави. Помнете, че трябва да държите левия бряг. Преди да стигне морето, тя ще свие на север и после на изток. Малко след завоя от ляво в нея се втича една голяма река – последният важен приток. Малко след нея започва делтата – изходът и към морето – но ще имате още доста да пътувате. Делтата е огромна и опасна – тресавища, блата и пясъчни коси. Майката пак се разделя, обикновено на четири, понякога и повече главни ръкава и на множество по-малки. Дръжте се към левия канал, най-северния. На северния бряг, близо до устието има лагер на Мамутои.

Опитният речен мъж вече бе обяснявал това и даже им бе начертал в калта карта, за да им помогне да стигнат края на Великата майка река. Но той вярваше, че повторението ще заздрави паметта им, особено, ако им се наложи да е вземат бързо решения. Не му беше приятно, че двамата млади мъже ще пътуват по непознатата река, без да имат опитен водач, но те настояваха, или по-скоро Тонолан настояваше, а Джондалар не би го оставил да тръгне самичък. Ако не друго, високият мъж поне бе придобил известно умение в управлението на лодката.

Бяха застанали на дървения пристан и вещите им бяха натоварени на една малка лодка, но на тяхното отпътуване липсваше обичайното вълнение, съпровождащо подобни приключения. Тонолан тръгваше само защото не можеше да остане, а Джондалар с много по-голямо желание би потеглил в противоположната посока.

Веселието бе напуснало Тонолан. Предишната му отзивчива дружелюбност бе изместена от потиснатост. Като цяло необщителното му разположение се накъсваше от избухвания, които често водеха до увеличено безразсъдство и безгрижно пренебрежение. Първият истински спор между двамата братя не премина в размяна на удари, единствено защото Джондалар отказа да се бие. Тонолан обвиняваше брат си, че той се грижи за него като за малко дете и заявяваше, че има право да живее живота си, без да бъде следван по петите. Когато чу за възможната бременност на Серенио, Тонолан побесня, че Джондалар може да помисли да остави една жена, която вероятно носи дете от неговия дух, за да следва брат си към някаква неизвестна цел. Той настоя Джондалар да остане и

да се грижи за нея, както би направил всеки свестен мъж.

Въпреки отказа на Серенио да се свърже с него, Джондалар не можеше да се избави от усещането, че Тонолан е нрав. Още от раждането му бяха втълпявали, че отговорността на мъжа, единствената му цел е да осигурява майките и децата, особено щом става дума за жена, благословена с дете, което по някакъв мистериозен начин може да е поело неговия дух. Но Тонолан не искаше да остане и тъй като Джондалар се боеше, че брат му ще направи нещо неразумно и опасно, настоя да го придружи. Напрежението между тях все още бе потискащо.

Джондалар не бе много наясно как да каже сбогом на Серенио. Той почти се боеше да я погледне. Но когато се приведе да я целуне, на лицето и имаше усмивка и макар очите и да изглеждаха малко подпухнали и зачервени, тя не позволи в тях да се отрази някакво чувство. Той се огледа за Дарво и изпита разочарование, че момчето не е сред слезлите до пристана хора. Бяха дошли почти всички. Тонолан вече седеше в малката лодка, когато Джондалар се качи в нея и се настани на задната седалка. Вдигна греблото си и, докато Карлоно развързваше въжето, за последен път погледна нагоре към високата площадка. Близо до ръба стоеше едно момче. Щяха да му трябват няколко години да изпълни ризата, която носеше, но мотивът определено беше Зеландонии. Джондалар се усмихна и размаха греблото. Щом високият рус Зеландонии топна двойно то си гребло във водата, Дарво му замаха в отговор.

Двамата братя влязоха в талвега и погледнаха назад към пълния с хора – приятели пристан. Като потеглиха надолу по течението, Джондалар се запита дали някога пак ще видят Шарамудои или който и да било от познатите си. Пътешествието, което бе започнало като една авантюра, бе изгубило възбудата си, но въпреки това той продължаваше да се отдалечава почти против волята си от дома. Какво се надяваше да намери на изток Тонолан? И какво ли би могло да има за него самия в тази посока?

Огромната речна клисура под сивото надвиснало небе вещаеше злочестини. Голи скали се подаваха от дълбоките си корени над водата и се трупаха като високи крепостни стени от двете страни. На левия бряг поредица от бастиони от остри ъглести канари се катереха по насечения терен чак до далечните глетчерови върхове. Отдясно, изветрени и ерозирали, заоблените планински върхове лъжеха окото, че са просто хълмове, но от малката лодка височината им всяваше страх. Големи заоблени канари и заострени скали разкъсваха повърхността и разделяха течението на вихри от бяла вода.

Бяха част от средата, в която пътуваха, носени от нея подобно на отломките, които плаваха по повърхността и, и на наносите в мълчаливите и дълбини. Не контролираха нито скоростта, нито посоката си просто проправяха пътя си около препятствията. Там, където реката се разстиляше на повече от километър и половина и вълните повдигаха и спускаха малкия съд, тя приличаше повече на море. Щом бреговете се сближиха, почувстваха промяната в енергията, тъй като потокът изпитваше съпротива, когато същото количество вода се процеждаше през стеснените врати, течението бе по-силно.

Бяха пропътували повече от четвърт от пътя, може би четиридесет километра, когато заплашващият ги дъжд се изсипа във внезапна яростна буря, вдигайки такива вълни, че те се изплашиха, че малката дървена лодка може да потъне. А бряг не се виждаше, само стръмни влажни скали.

– Ако ти изгребваш водата, Тонолан, аз ще мога да я управлявам – каза Джондалар. Не бяха говорили много, но част от напрежението помежду им се бе разсеяло, докато гребяха в такт, за да поддържат курса на лодката.

Тонолан извади греблото си и с един квадратен дървен инструмент, приличен на черпак, се опита да изпразни малкия съд.

– Пълни се толкова бързо, колкото я изгребвам – викна той през рамо.

– Май няма да продължи много. Ако можеш да изгребваш, мисля, че ще успеем – отвърна Джондалар, борейки се с бушуващата вода.

Лошото време отстъпи и макар облаците още да изглеждаха заплашителни, те минаха през цялото ждрело без друг инцидент.

Сякаш отпусвайки се след махането на някой стегнат колан, набъбналата кална река се разстла, щом стигна равнините. Започнаха да се появяват ръкави около острови, обрасли с върбалак и тръстика – места за гнездене на жеравите и чаплиите, прелитащите патици и гъски и за множество други птици.

Първата нощ си направиха бивак на плоската тревиста прерия на левия бряг. Подножието на алпийските върхове се бе отдръпнало от речния бряг, но заоблените планини отдясно придържаха Великата майка река в насочения и на изток курс.

Джондалар и Тонолан влязоха в ритъма на пътуването тъй бързо като че изобщо не бяха спирани през тези години, които изкараха с Шарамудои. Но вече не бе същото. Бе изчезнало безгрижното усещане за приключение, търсенето на онова, което е скрито зад завоя, само заради

простата радост от откритието. Вместо това желанието на Тонолан да продължава бе придобило окраската на отчаянието.

Веднъж Джондалар се опита да уговори брат си да обърнат обратно, но желанието му доведе само до яростен спор. Той не повдигна въпроса втори път. Говореха си само да обменят необходимата информация. Джондалар можеше само да се надява, че времето ще уталожить мъката на Тонолан и че някой ден той ще реши да се върне у дома и пак да заживее живота си. Дотогава бе твърдо решил да бъде до него.

С малката еднодръвка двамата братя пътуваха много по-бързо по реката, отколкото, ако вървяха по брега. Носени от течението, те напредваха бързо и с лекота. Както бе казал Карлоно, щом стигна преградата от древни планински основи, много по-стари от сравнително новите планини, край които течеше, реката сви на север. Макар и да бяха сравнени със земята от преклонната си възраст, те се препречваха между реката и вътрешното море, което тя се стремеше да стигне.

Неудържима, реката търсеше друг път. Нейната стратегия за заобикаляне от север даваше плод, но не преди – там, където правеше последния си завой на изток – още една голяма река да надари претоварената Майка с водите и наносите си. Когато пътят и вече бе окончателно разчистен, тя не можеше да се придържа само към едно русло. Макар да трябваше да измине още много километри, във ветрилообразната делта тя отново се раздели на множество канали.

Делтата представляваше плетеница от плаващи пясъци, солени блатата и несигурни малки острови. Някои от напоените островчета се задържаха на едно място за няколко години – достатъчно време някои малки дръвчета да изпратят надолу несигурните си корени, за да бъдат отмити при рязката промяна на пролетното наводнение или от ерозиращата филтрация. Четири основни ръкава – в зависимост от сезона и случайността – намираха път към морето, но техните русла не бяха постоянни. Без никаква видима причина водата внезапно свърваше от дълбоко врязаното си корито по нов път, като изскубваше храсталака и оставяше след себе си впадина от мек влажен пясък, през която се изцеждаше водата.

Великата майка река – две хиляди и петстотин километра и два покрити с глетчери планински масива вода – бе почти до целта си. Ала делтата със своите стотици квадратни километри тиня, наноси, пясък и вода, бе най-опасният участък от цялата река.

Като се следваше най-дълбокия от левите ръкави, реката не бе трудна за навигация. Течението понесе малката еднодръвка по широкия

северен завой и дори последният голям приток само ги изтласка към талвега. Но братята не очакваха, че тя толкова скоро ще се раздели на ръкави. Преди да се усетят, бяха повлечени в средния канал.

Джондалар бе натрупал значително умение в управлението на малкия съд, а и Тонолан можеше да се оправя с него, но способностите им бяха далеч от майсторлъка на лодкарите Рамудои. Опитаха се да завият с едноръвката, да се върнат назад срещу течението и да влязат в правилния ръкав. Щяха да направят по-добре просто да започнат да гребат в обратната посока – очертанятия на кърмата не се различаваха особено от очертанятия на носа – но не помислиха за това.

Бяха застанали напърно на течението и Джондалар крещеше на Тонолан как да насочи лодката с носа нагоре, а търпението на Тонолан бе на изчерпване. Един голям ствол с развита коренова система – тежък, просмукан с вода и полупотънал във водата – се носеше надолу по реката и разперените му корени се закачаха във всичко, което им се изпречеше. Дватама мъже го видяха прекалено късно.

С раздиращ звук наъбеният край на огромното дърво, крехко и почерняло там, където нявга го бе ударила светкавица, удари странично тънкостенната едноръвка. Водата нахлу през пробитата в борда дупка и бързо потопа малкото кану. Опасно стърчащият дънер се понесе към тях. Един дълъг корен точно под повърхността на водата мушна Джондалар в ребрата и му изкара въздуха, а втори едва не извади окото на Тонолан, като остави дълга рязка по бузата му.

Внезапно потопени в студената вода, Джондалар и Тонолан се вкопчиха в дънера и втрещени наблюдаваха няколкото мехура, които изплаваха, когато малкият съд, към който бяха здраво привързани всичките им вещи, потъна на дъното.

Тонолан бе чул болезненото изохкване на брат си.

– Наред ли си, Джондалар?

– Един корен ме ръгна в ребрата. Малко боли, но не мисля, че е сериозно.

Тонолан започна да се премества край дънера, а Джондалар го следваше бавно, но силата на течението ги притискаше към ствола заедно с всички отломки. Изведнъж дънерът се закачи за една подводна пясъчна коса. Течашата през рядката мрежа на корените река избута предметите, които преди това силата на течението задържаше под водата и на повърхността пред Джондалар изплава цял подут еленов труп. Той се придвижи, за да се махне от пътя му и усети болка в страната си.

Щом успяха да се откачат от дървото, те преплуваха до един тесен

остров наред ръкава. На него се крепяха няколко млади върби, но той не беше стабилен и не след дълго щеше да бъде отнесен от водата. Дърветата близо до водата вече бяха частично потънали и по клоните им нямаше зелени пъпки или пролетни листа, а корените им губеха опората си и някои се бяха наклонили над носещия се поток. Земята представляваше гъбест мочур.

– Мисля, че трябва да продължим и да се опитаме да намерим по-сухо място – каза Джондалар.

– Теб много те боли. Не ми разправяй, че нищо ти няма.

Джондалар си призна, че не е съвсем наред.

– Само че не можем да останем тук – добави той. Плъзнаха се в студената вода отгънати тясната островна ивица. Течението се оказа по-бързо, отколкото бяха очаквали и ги отнесе много по-надолу, преди да стигнат суха земя. Бяха уморени, премръзнали и разочаровани, защото откриха, че се намират просто на друго тясно островче. То бе по-широко и по-дълго, и като че ли по-високо над водното равнище, бе мочурливо и без никакви сухи дърва.

– Не можем да направим огън тук – каза Тонолан. – Ще трябва да продължим. Къде разправяше Карлоно, че е този лагер на Мамутои?

– На северния край на делтата, близо до морето – отвърна Джондалар и погледна с надежда в посоката, за която говореше. Болката в страната му се бе усилила и той не бе сигурен дали ще може да преплува още един ръкав. Виждаше само бушуващата вода, преплетените отломки, носещи се заедно и няколко дървета, които бележеха някакъв остров. – Няма как да разберем колко е далеко.

Преджапаха през калта към северната страна на тясната ивица земя и скочиха в студената вода. Джондалар забеляза групичка дървета надолу по течението и се насочи към тях. Изкатериха се, залитайки и дишайки тежко, на един бряг от сив пясък на отгъннатата страна на ръкава. От дългите им коси течаха вадички вода и мокреха кожените им дрехи.

Късното следобедно слънце проби през един процеп в надвисналото небе със златист блясък, но с малко топлина. Внезапен порив от север донесе студ, който бързо проникна в мокрите дрехи. Докато се движеше, се бяха загрели, но усилието бе изсмукало запасите им от сила. Потрепериха на вятъра и се помъкнаха към оскъдното укритие на една рядка елшова горичка.

– Хайде да си направим бивак тук – рече Джондалар.

– Все още е светло. Бих предпочел да продължим.

– Докато си направим укритие и се опитаме да запалим огън, ще

стане тъмно.

– Ако продължим да вървим, може би ще успеем да намерим лагера на Мамотои, преди да се стъмни.

– Тонолан, не мисля, че ще мога.

– Много ли си зле? – попита Тонолан.

Джондалар вдигна туниката си. Раната на ребрата му се бе обезцветила. Имаше прорез, който без съмнение беше кървил, но се бе затворил от подпухналата от водата тъкан. Забеляза пробитата в кожената дреха дупка и се зачуди дали няма счупено ребро.

– Не бих се отказал от почивка и огън.

Огледаха се – огромно пространство кипяща кална вода, нестабилни пясъчни коси и изобилие от рошава растителност. Преплетените клонове на дърветата стърчаха от мъртвите стволове и против волята си бяха влачени от течението към морето, като драскаха по всичко, в което можеха да намерят опора на подвижното дъно. В далечината няколко групички зелени храсти и дървета се бяха закотвили към някои от по-стабилните острови.

Тръстики и блатна трева бяха плъзнали навсякъде, където можеха да пуснат корен. Наблизо почти еднометрови туфи острица бяха проснали тревистите си листа и изглеждаха по-жилави, отколкото бяха в действителност. Те растяха между рогозки от бодлива тръстика, която едва ли беше висока и един пръст. В тресавището близо до водата имаше триметрови шавари, папури и езерни камъши, пред които хората изглеждаха като джуджета. Над всички се извисяваха твърдолистни тръстики, чиито увенчани с пурпурни китки стебла стигаха над четири метра височина.

Мъжете притежаваха единствено дрехите на гърба си. Когато лодката потъна, загубиха всичко друго, дори самарите, с които пътуваха от самото начало. Тонолан беше приел облеклото на Шамудои, а Джондалар носеше варианта на Рамудои, но след топването си в реката, когато бе срещнал плоскоглавите, държеше торбичката с инструменти привързана на пояса си. Сега бе благодарен за това.

– Отивам да видя дали сред тези папури има стари стъбла, които да са достатъчно сухи, за да направя върток за добиване на огън – каза Джондалар, опитвайки се да пренебрегне болката в страната си. – Видж дали можеш да намериш малко сухи дърва.

Папурите им дадоха не само стари вдървенели стъбла за въртоци. Дългите им листа преплетени около една рамка от елшова дървесина, се превърнаха в навес, който помагаше да се задържи топлината от огъня.

Зелените върхове и младите корени, опечени на жар заедно със сладките коренища на змийския лапад и подводната част на езерния камъш, осигуриха началното ястие. Едно по-тънко елшово стъбло, подострено от едната страна и хвърлено с точността на глада, донесе за печене и две патици. Мъжете направиха гъвкави рогозки от широките меко стеблени езерни камъши, сетне ги използваха, за да разширят навеса и да ги увият около себе си, докато изсушат мокрите си дрехи. По-късно спаха на рогозките.

Джондалар не спа добре. Страната му бе чувствителна и го болеше и той знаеше, че нещо вътре не е наред, но не можеше и да помисли да спрат. Първо трябваше да стигнат до твърда земя.

На сутринта уловиха риба от реката с широки мрежести кошници от камъшови листа, елшови клони и корди от кора. Завиха материалите за запалване на огън и гъвкавите кошници в спалните рогозки, завързаха ги с кордите и ги преметнаха на гърбовете си. Взеха копията и потеглиха. Копията бяха просто заострени пръчки, но им бяха осигурили едно ядене, а кошниците за риби бяха доставили второ. Оцеляването зависеше не толкова от оборудването, колкото от знанията.

Мненията на двамата братя накъде да тръгнат малко се различаваха. Тонолан мислеше, че са пресекли делтата и искаше да тръгнат на изток, към морето. Джондалар искаше да потеглят на север и бе сигурен, че има за пресичане още един ръкав на реката. Направиха компромис и тръгнаха на североизток. Джондалар се оказа прав, макар да бе бил много по-щастлив, ако бе сбъркал. Към пладне стигнаха до най-северния ръкав на голямата река.

– Пак ще трябва да плуваме – каза Тонолан. – Можеш ли?

– Имам ли избор?

Тръгнаха към водата, но Тонолан спря.

– Защо не привържем дрехите си за някой ствол, както сме свикнали. После няма да ни се налага да ги сушим.

– Не знам – каза Джондалар. Дори и мокри, дрехите щяха да им паят топло, но Тонолан се опитваше да бъде разумен, макар гласът му да издаваше разочарование и раздражение – но щом искаш – и Джондалар вдигна рамене в знак на неохотно съгласие.

Ако беше гол, човек бързо замръзваше на студения влажен въздух. Джондалар се изкуси пак да върже торбичката с инструменти на кръста си, но Тонолан вече я бе увил в туниката си и привързваше всичко към ствола, който бе намерил. На голо водата изглеждаше по-студена, отколкото очакваше Джондалар и той трябваше да стисне зъби, за да не

извика, когато скочи в нея и се опита да плува. Все пак водата донякъде заглуши, болката от раната му. Опитваше се да пази страната си при плуването и изоставаше от брат си, макар че Тонолан дърпаше ствола.

Когато изпълзяха от водата и застанаха на една пясъчна коса, първоначалната им цел – крайт на Великата майка река – се показа пред очите им. Видяха водите на вътрешното море, но вълнението на момента бе изчезнало. Пътешествието бе изгубило целта си и те вече не се стремяха към края на реката, нито пък бяха на твърда земя. Все още не бяха съвсем пресекли делтата. Пясъчната коса някога бе била в средата на ръкава, ала ръкавът се бе изместил. Все още оставаше да пресекат празното речно корито.

Високият бряг, обраснал с дървета, чиито оголени корени висяха в празнината, подрязана някога от бързото течение, ги мамеше от другата страна на опразнения ръкав. Ръкавът бе празен отскоро. В средата му още имаше локви вода, а растителността едва-едва бе пунала корени. Насекомите обаче вече бяха открили застоялите локви, а рояк комари откри пък двамата мъже.

Тонолан развърза дрехите от ствола.

– Ще трябва и да минем през ония локви долу, а брегът изглежда кален. По-добре да изчакаме, докато пресечем, преди да се облечем.

Джондалар кимна в знак на съгласие. Болеше го твърде много, за да спори. Струваше му се, че си е разтеглил нещо при плуването, и с мъка стоеше изправен.

Тонолан шляпна един комар и тръгна надолу по лекия наклон, който някога бе водил от брега към ръкава на реката.

Бяха им го казвали достатъчно пъти. Никога не обръщай гръб на реката, никога не подценявай Великата майка река. Макар временно да го бе изоставила, ръкавът все още бе неин и даже напускатки го, тя бе оставила зад себе си някоя-друга изненада. Всяка година милиони тонове наноси бяха влачени към морето и разпръсквани из над хилядата квадратни километра на нейната делта. Изпразненият ръкав бе подложен на приливни наводнения и представляваше солено тресавище с лошо оттичане. Новата зелена трева и тръстиките бяха пунали корени в лепкавия влажен нанос.

Двамата мъже се подхлъзнаха и се изпързалияха по склона от дребнозърнеста лепкава кал и когато стигнаха до равния участък, калта засмука голите им нозе. Тонолан се забърза напред, забравяйки, че Джондалар не е съвсем способен да поддържа обичайната си дълга крачка. Можеше да ходи, но плъзгането му бе причинило болка. Той

внимателно подбираше пътя си чувствайки се малко глупаво да броди гол из блатото и да предлага нежната си кожа на гладните насекоми. Тонолан бе отишъл толкова напред, че Джондалар вече се канеше да му викне. Но като вдигна глава, чу брат си да вика за помощ и го видя да пада. Забравил болката, Джондалар се затича към него. Обхвана го ужас – Тонолан се мъчеше да се измъкне от подвижни пясъци.

– Тонолан! Велика Майко! – викна Джондалар и се втурна към него.

– Дръж се назад! Иначе и теб ще те хване! – борейки се да се освободи от тресавището, вместо това Тонолан затъваше по-дълбоко.

Джондалар трескаво се огледа за нещо, с което да може да издърпа Тонолан. Ризата! Помисли, че би могъл да му хвърли единия край, но си спомни, че това е невъзможно. Вързопът с дрехите бе изчезнал. Тръсна глава, сетне видя мъртвия дънер на едно полупотънало в калта дърво и хукна към него да види, дали ще успее да счупи някой корен, ала тези от корените, които биха могли да бъдат счупени, отдавна бяха откъснати от яростния поток.

– Тонолан, къде е вързопът с дрехите? Трябва ми нещо, за да те извадя!

Отчаянието в гласа на Джондалар предизвика нежелан ефект. То се просмука през паниката на Тонолан и му припомни за неговата горест. Овлада го едно спокойно приемане на нещата.

– Джондалар, ако Майката иска да ме вземе, нека Тя да ме вземе.

– Не! Тонолан, не! Не можеш да се предаваш така. Не можеш просто да умреш. О, Майко, Велика Майко, не го оставяй да умре така! – Джондалар падна на колене и като се протегна колкото можеше, подаде ръка. – Хвани ми ръката, Тонолан, моля те, хвани ми ръката – примоли се той.

Тонолан бе изненадан от мъката и болката, изписани на лицето на брат му, и от още нещо, което по-рано бе виждал единствено при редки бегли погледи. В този миг той знаеше. Брат му го обичаше, обичаше го така, както той бе обичал Джетамио. Не с такава, но със също тъй силна любов. Разбра го на някакво инстинктивно равнище, по интуиция, и докато се протягаше към протегнатата към него ръка, знаеше, че даже и да не може да се измъкне от тресавището, трябва да хване ръката на брат си.

Тонолан не усети, но щом престана да се мята, започна да потъва по-бавно. Когато се протегна да стигне ръката на брат си, той се изпъна в по-хоризонтално положение и разпредели тежестта си на просмукания

с вода наносен пясък почти като че ли плаваше във вода. Протегна се, докато пръстите им се докоснаха. Джондалар се премести малко напред и го хвана здраво.

– Точно така! Дръж го! Идваме! – каза един глас на Мамутои.

Джондалар изпусна насъбралия се в дробовете му въздух, напрежението му спадна. Откри, че се тресе, но, здраво държи ръката на Тонолан. След малко му подадоха едно въже, за да го завърже около ръцете на брат си.

– Сега се отпусни – инструктираха Тонолан. – Протегни се сякаш плуваш. Знаеш ли да плуваш?

– Да.

– Добре! Добре! Ти се отпусни, ние ще дърпаме. Няколко ръце дръпнаха Джондалар назад от ръба на подвижните пясъци, а скоро извадиха и Тонолан. После всички последваха една жена, която опитваше земята с дълъг прът, за да избегне други такива отточни падини. Едва като стигнаха до твърда земя, някой забеляза, че двамата мъже са абсолютно голи.

Жената, която бе ръководила спасяването, стоеше встрани и изпитателно ги гледаше. Беше едра – не толкова висока или дебела, колкото яка – и държанието и излъчваше властност.

– Защо не сте облечени? – попита тя накрая. – Защо двамата мъже пътуват голи?

Джондалар и Тонолан погледнаха надолу към голите си, покрити с кал тела.

– Попаднахме не в този ръкав, в който трябваше, а сетне едно дърво удари лодката ни – започна Джондалар. Не се чувстваше добре и не можеше да стои изправен.

– Сетне трябваше да изсушим дрехите си, аз мислех, че можем да ги свалим, докато преплуваме ръкава, а после пък калта. Аз ги носех и вървах напред, защото Джондалар беше ранен, и...

– Ранен? Някой от вас е ранен? – попита жената.

– Брат ми – рече Тонолан.

Щом го спомена, Джондалар остро осъзна изгарящата, пулсираща болка. Жената видя, че пребледнява.

– Мамут трябва да го види – рече тя на един от другите. – Вие не сте Мамутои. Къде сте се научили да говорите?

– От една жена Мамутои, която живее с Шарамудои, моя роднина – каза Тонолан.

– Толи?

– Да, ти познаваш ли я?

– Тя е и моя роднина. Дъщеря на братовчед. Ако вие сте нейни роднини, значи сте и мои – каза жената. – Аз съм Бреси, от Мамутои, водач на Върбовия лагер. И двамата сте добре дошли.

– Аз съм Тонолан от Шарамудои. Това е брат ми, Джондалар от Зеландонии.

– Зел-ан-дон-йее? – произнесе Бреси непознатата дума. – Не съм чувала за такива хора. Ако сте братя, защо ти си Шарамудои, а той Зеландонии? Той не изглежда добре – рече тя и бързо прекъсна по-нататъшните разговори за по-подходящо време. Сетне каза на един от другите:

– Помогни му. Не съм сигурна, че може да върви.

– Мисля, че ще мога да вървя, – рече Джондалар, внезапно замаян от болка, – ако не е много далече.

Джондалар изпита признателност, когато един от Мамутои хвана едната му ръка, а Тонолан подкрепи другата.

* * *

– Джондалар, аз щях отдавна да тръгна, ако не ме бе накарал да изчакам, докато не се оправиш достатъчно, за да пътуваш. Сега потеглям. Мисля, че трябва да си идеш у дома, но няма да споря с теб.

– Защо искаш да вървиш на изток, Тонолан? Стигна до края на Великата майка река. Ей го там Бераново море. Защо да не си тръгнем за вкъщи?

– Не отивам на изток, отивам на север. Бреси каза, че скоро всички ще потеглят на север да ловят мамути. Аз ще тръгна напред, до един друг лагер на Мамутои. Нямам намерение да се връщам у дома, Джондалар. Смятам да пътувам, докато Майката не ме вземе.

– Не говори така! Сякаш искаш да умреш! – викна Джондалар и в мига, в който го каза, съжали от страх, че самото предположение може да потвърди думите му.

– И какво, ако е тъй? – кресна в отговор Тонолан. – За какво има да живея без Джетамио? – гласът му секна и името и излезе с леко изхлипване.

– За какво имаше да живееш, преди да я беше срещнал? Ти си млад, Тонолан. Имаш още много живот пред себе си. Нови места, където да идеш, нови неща, които да видиш. Дай си възможност да срещнеш друга жена като Джетамио – замоли се Джондалар.

– Ти не разбираш. Ти никога не си обичал. Няма друга жена като

Джетамио.

– Значи се каниш да я последваш в света на духовете и да ме по-мъкнеш със себе си! – не му беше приятно да говори така, но ако единственият начин да запази брат си жив бе да въздейства на чувството му за вина, щеше да го направи.

– Някой не те е молил да вървиш подире ми! Защо не си идеш у дома и да ме оставиш намира?

– Тонолан, всички тъгуват, когато изгубят някого, когото обичат, но не тръгват след него на онзи свят.

– Някой ден ще ти се случи и на теб, Джондалар. Някой ден ще обикнеш така някоя жена, че по-скоро би я последвал в света на духовете, отколкото да живееш без нея.

– А ако сега аз бях на твое място, щеше ли да ме оставиш да тръгна сам? Ако аз бях загубил някого, когото обичам толкова много, че да искам да умра, ти щеше ли да ме изоставиш? Каж ми, че щеше да го направиш, Братко. Каж ми, че щеше да си идеш у дома, ако аз умирах от мъка.

Тонолан погледна надолу, а после в загрижените сини очи на брат си.

– Не, мисля, че нямаше да те оставя, ако си мислех, че умираш от мъка. Само че знаеш ли, Големи братко – той се опита да се усмихне, но само изкриви в гримаса обезобразеното си от скръб лице, – ако аз реша да пътувам до края на живота си, ти няма защо да ме следваш вечно. Омръзнало ти е до смърт от пътуване. Някой ден ще трябва да си идеш у дома. Каж ми, ако аз исках да си ида вкъщи, а ти не искаше, нямаше ли да искаш аз да отида?

– Да, щях да искам да си идеш. Аз и сега искам да си идеш вкъщи. Не защото ти го искаш и дори не защото го искам аз. Ти имаш нужда от своята собствена Пещера, Тонолан, от твоето семейство, от хората, които си познавал цял живот, които те обичат.

– Ти не разбираш, В това ние се различаваме. Деветата пещера на Зеландонии е твоят дом и винаги ще бъде. Моят дом е там, където аз пожелаем да го устроим. Аз съм също толкова Шарамудои, колкото някога бях Зеландонии. Аз просто напуснах моята Пещера и хората, които обичах колкото моето семейство Зеландонии. Това не значи, че не се чудя дали Джохаран има още деца в огнището си, дали Фолара е израснала толкова хубава, колкото си знаех, че ще стане. Бих желал да разкажа на Уиломар за нашето Пътешествие и да разбере той къде смята да отиде сега. Още помня колко бях развълнуван, когато се върна от едно

пътуване. Бих слушал неговите разкази и бих жадувал за пътешествия. Помниш ли как винаги носеше по нещо за всекиго? За мен, за Фолара, а също и за теб. И винаги нещо красиво за Мама. Когато се върнеш, Джондалар, занеси и нещо красиво.

Изреждането на познатите имена изпълни Джондалар с горчиви спомени.

– Защо ти не и занесеш нещо красиво, Тонолан? Не мислиш ли, че Мама иска пак да те види?

– Мама знаеше, че няма да се върна. Когато тръгнахме, тя каза: „Щастливо пътуване“, а не „Докато се върнете“. Не аз, а ти трябва да си я разстроил, може би повече, отколкото си разстроил Марона.

– Защо заради мен ще се разстройва повече, отколкото заради теб?

– Аз съм син на Уиломаровото огнище. Мисля, че тя знаеше, че аз ще бъда пътешественик. Може би не и е харесвало, но го разбираше. Тя разбираше всичките си синове, точно затова направи Джохаран водач след себе си. Тя знае, че Джондалар е Зеландонии. Ако правеше Пътешествие сам, щеше да знае, че ще се върнеш, ала ти тръгна с мен, а аз нямах намерение да се връщам. Когато тръгнах, не го знаех, но мисля, че тя го е знаела. Тя би искала ти да се върнеш, ти си син на Даланаровото огнище.

– Има ли някаква разлика? Те отдавна бяха разсекли възела. Когато се срещат на Летните събирания, са просто приятели.

– Сега може да са просто приятели, но хората още говорят за Мартона и Даланар. Любовта им трябва да е била много специална, за да я помнят тъй дълго, а ти си всичко, което може да и напомня за нея, синът, роден в неговото огнище. И от неговия дух. Всички знаят това, ти му приличаш толкова много. Ти трябва да се върнеш. Мястото ти е там. Тя го знаеше и ти го знаеш. Обещай ми, Братко, че някой ден ще се върнеш.

Джондалар се смути от молбата. Независимо дали щеше да продължи да пътува с брат си или щеше да реши да се върне без него, щеше да се откаже от повече, отколкото бе склонен да загуби. Докато още не се бе решил в полза на едното, чувстваше, че все още може да има и двете. Обещанието да се върне предполагаше, че брат му няма да е с него.

– Обещай ми, Джондалар.

Можеше ли да възрази нещо смислено?

– Обещавам – с нежелание се подчини той. – Ще се върна у дома, някой ден.

В края на краищата, Големи братко – усмихна се Тонолан, – някой

ще трябва да разкаже, че сме стигнали до края на Великата майка река. Аз няма да съм там, така че ти трябва да бъдеш.

– Защо да не си там? Можеш да се върнеш с мен.

– Мисля, че Майката щеше да ме вземе на реката, ако ти не и се бе примоллил. Зная, че не мога да те накарам да разбереш, но знам, че Тя скоро ще дойде за мен, и искам да вървя.

– Да не смяташ да се опиташ да те убият?

– Не, Големи братко – усмихна се Тонолан. – Няма защо да се опитвам. Просто знам, че Майката ще дойде. Искам да знаеш, че съм готов.

Джондалар усети, че нещо вътре в него се свива. След злополуката с движещите се пясъци Тонолан бе придобил фаталистична увереност, че скоро ще умре. Усмихваше се, но това не бе предишната му усмивка. Джондалар предпочиташе гнева му пред това спокойно приемане. В него нямаше отпор, желание да живее.

– Не мислиш ли, че дължим нещо на Бреси и на Върбовия лагер? Те ни дадоха храна, дрехи, оръжия, всичко. Да не искаш да ги вземем и да не предложим нищо в замяна? – Джондалар искаше да разгневи брат си, да разбере, че все нещо е останало. Чувстваше, че е бил изигран да даде обещание, което освобождава брат му от последното му задължение. – Толкова си сигурен, че Майката е подготвила съдбата ти, че си престанал да мислиш за каквото и да било, освен за себе си! Само Тонолан, нали? Нищо друго, няма значение.

Тонолан се усмихна. Той разбираше яда на Джондалар и не можеше да го упрекне. Как би се чувствал, ако Джетамио знаеше, че ще умре, и му бе казала?

– Джондалар, искам да ти кажа нещо. Ние бяхме близки...

– Вече не сме, така ли?

– Разбира се, че сме, защото можеш да се отпуснеш с мен. Няма защо през цялото време да бъдеш толкова идеален. Винаги така разумен.

– Да, аз съм толкова добър, че Серенио даже не пожела да се свърже с мен – каза той с горчив сарказъм.

– Тя знаеше, че ти си тръгваш и не искаше да бъде уязвена по-лошо. Ако я бе попитал по-рано, щеше да се свърже с теб. Ако беше настоял малко, когато си я помолил, е щяла да се съгласи, даже знаейки, че не я обичаш. Ти не я искаше, Джондалар.

– Тогава как можеш да казваш, че съм толкова идеален? Велика До-ни, Тонолан, аз исках да я обичам.

– Зная, че искаше. Аз научих нещо от Джетамио и искам да го знаеш. Ако искаш да обичаш, не можеш да държиш всичко в себе си.

Трябва да се отвориш, да поемеш този риск. Понякога ще те боли, но ако не го направиш, никога няма да бъдеш щастлив. Тази, която намериш, може и да не е жената, в която си очаквал да се влюбиш, но това няма да има значение – ти ще я обичаш точно за това, което тя представлява.

– Чудех се къде сте – каза Бреси, като наближи двамата братя. – Планирах малък прощален празник, понеже сте решили да си тръгнете.

– Аз се чувствам задължен, Бреси – каза Джондалар. – Ти се погрижи за мен, даде ни всичко. Не мисля, че е редно да тръгнем, без да се изплатим по някакъв начин.

– Брат ти се разплати достатъчно. Докато ти оздравяваше, той ловуваше всеки ден. Рисува твърде много, но е късметлия в лова. Ще си тръгнете без никакви задължения.

Джондалар погледна брат си, който му се усмихваше.

Пролетта в долината бе като пишно избухване на цветовете, над които доминираше свежата зеленина, но едно по-ранно затопляне бе изплашило Айла и бе потиснало обичайния и ентузиазъм към новия сезон. След късното си начало зимата бе тежка и с повече от нормалните снеговалежи. Ранните пролетни наводнения влачеха ледовете с бушуваща ярост.

Промъкнал се през тясното ждрело, пороят се блъсна в издадената стена с такава сила, че разтърси пещерата. Нивото на водата стигна почти до площадката. Айла бе загрижена за Уини. Ако се наложеше, тя би могла да издраска до степта, но за една кобила, особено в тъй напреднала бременност, наклонът беше прекалено стръмен. Младата жена прекара няколко тревожни дни да наблюдава как кипящият поток пропълзява нагоре при сблъсъка си със стената, после се завихря обратно и завива около нейния край. По-долу половината долина бе потънала под водата и храстите край нормалното русло на малката рекичка бяха напълно изкоренени.

По време на най-силното буйство на наводнението Айла подскочи от уплаха, събудена посред нощ от приглушен гръмоподобен трясък, дошъл изотдолу. Тя се вцепени. Разбра причината, чак когато водите спаднаха. Блъсването на една голяма канара в стената бе предизвикало ударна вълна в скалата на пещерата. От удара се бе отчупил къс от скалната бариера и сега един голям отломък от стената лежеше пряко потока.

Тъй като трябваше да намери нов път около препятствието, потокът промени курса си. Проломът в стената предлагаше удобна заобикалка, но стесняваше брега. Голяма част от натрупаните кости, плавей и камъни бе отмиа от водата.

Самата канара, която изглеждаше да е изградена от същата скала като ждрелото, си намери място недалеч от стената.

И все пак при всичкото пренареждане на камъни и изкореняване на дървета и храсти загинаха само най-слабите. Повечето от многогодишната растителност покара от здравите корени и новите издънки запълниха всички свободни ниши. Растенията бързо скриха пресните белези по оголената скала и почвата и им придадоха илюзорна дълготрайност. Не след дълго промененият пейзаж започна да изглежда като че ли винаги е

бил такъв.

Айла се приспособи към промените. Тя намери замяна на всеки голям камък или парче плавей, който използваше за нещо по-специално. Но случката остави върху нея своя отпечатък. Нейната пещера и долината загубиха своята сигурност. Всяка пролет тя минаваше през период на нерешителност – доколкото смяташе да напусне долината и да продължи своето дирене на Другите, това трябваше да стане през пролетта. Трябваше да си остави време за пътуване и за търсене на друго място, където да отседне през зимата, ако не намери никого.

Тази пролет решението се оказа по-трудно от всякога. След болестта си тя се боеше да не бъде изненадана в късната есен или ранната зима, но пещерата вече не и се виждаше толкова безопасна, колкото по-рано. Болестта не само бе изострила усещането и за опасностите на самотния живот, но и я бе накарала да осъзнае колко и липсва човешкото общуване. Даже след като нейните четириноги приятели се върнаха, те не запълниха празнината по същия начин. Бяха топли и отзивчиви, но тя можеше да общува с тях само повърхностно. Не можеше да споделя идеи или да предаде опита си, не можеше да разкаже някоя случка или да изрази учудването си от ново откритие или постижение и в отговор да получи разбиращ поглед. Нямахме кой да облекчи страховете и или да я подкрепи в тъгата и. Само че колко от своята независимост и свобода бе готова да размени за сигурност и общуване?

Не бе осъзнавала напълно колко ограничен е нейният живот, докато не бе вкусила свободата. Обичаше да взема свои собствени решения, а не знаеше нищо за хората, от които беше родена, нищо от станалото, преди да бъде осиновена от Клана. Не знаеше колко ще искат Другите, знаеше само, че има някои неща, от които не желае да се откаже. Например Уини. Не възнамеряваше за втори път да се отказва от коня. Не знаеше дали ще поиска да се откаже от лова, а още повече какво ще стане, ако те не и позволят да се смее?

Това бе по-сериозен въпрос и макар тя да се опитваше да не си го признае, правеше всички останали да изглеждат незначителни. Ами ако намери някои Други, а те въобще не я поискат? Някой Клан на Другите би могъл да не иска да приеме жена, която настоява да общува с един кон или иска да ловува, или да се смее, ала какво би станало, ако я отхвърлят дори и да се съгласи да се откаже от всичко? Докато не ги намерже, щеше да се надява. Но ако и се наложеше да живее сама цял живот?

Тези мисли я гнетяха, откакто снегът започна да се топи, и тя

почувства облекчение, че обстоятелствата отлагат вземането на решението. Не можеше да отведе Уини от познатата долина, преди да роди. Знаеше, че конете обикновено раждат напролет. Лечителката, която бе стаена в нея и която бе помагала при много човешки раждания, за да знае, че това може да се случи по всяко време, внимателно следеше кобилата. Не правеше никакви ловни излази, но често яздеше за упражнение.

* * *

– Мисля, че сме отминали този лагер Мамутои, Тонолан. Изглежда сме много на изток – рече Джондалар. Вървяха по дирите на едно стадо гигантски елени, за да попълнят започналите да се привършват запаси.

– Аз не... Виж! – двамата изведнъж бяха налетели на един салец с триметрова длановидни рога. Тонолан посочи плашливото животно. Чудейки се дали салецът подушва опасността, Джондалар очакваше да чуе дълбокия му предупредителен рев, но преди салецът да нададе тревога, една кошута се появи и се втурна право към тях. Тонолан хвърли копие то с кремъчния връх, както бе научил от Мамутои – така, че широкото плоско острие да се плъзне между ребрата. Мерникът му бе точен, кошутата падна почти в краката им.

Преди още да обявят плячката си за своя откриха защо салецът бе толкова нервен и защо кошутата едва не се хвърли сама върху копие то. Двамата напрегнато наблюдаваха как една пещерна лъвица се носи с големи скокове към тях. За миг хищникът изглеждаше объркан от падналата самка. Лъвицата не бе свикнала плячката и да пада мъртва, преди да я е атакувала. Тя обаче не се колеба дълго. Помириса животно то, за да се убеди, че е мъртво, ухапа го здраво за врата и като влачеше самката под себе си, я помъкна нанякъде. Тонолан беше възмутен.

– Тази лъвица открадна нашата плячка!

– Тази лъвица също дебнеше елена и ако си мисли, че тя го е убила, нямам намерение да спора с нея.

– Е, аз пък имам.

– Не ставай смешен – изсумтя Джондалар. – Не можеш да отнемеш един елен от пещерна лъвица.

– Няма да се откажа, без да съм опитал.

– Остави я, Тонолан. Можем да намерим друг елен – каза Джондалар и последва брат си, който бе тръгнал след лъвицата.

– Искам само да видя къде ще я отмъкне. Не мисля, че е стадна лъвица – досега останалите да са се нахвърлили върху елена. Мисля, че е

скитница и че го влачи, за да го скрие от другите лъвове. Можем да видим къде ще го занесе. Рано или късно ще го остави и тогава ще можем да си вземем малко прясно месо.

– Не искам прясно месо от плячката на пещерен лъв.

– Това не е нейна плячка, а моя. Копието ми и досега е забито в тази самка.

Нямаше смисъл да се спори. Последваха лъвицата до един глух каньон, покрит с нападали от стените скали. Зачакаха и наблюдаваха, докато както бе предвидил Тонолан, лъвицата не излезе след малко. Тонолан тръгна към каньона.

– Тонолан, не слизай там! Не знаеш кога ще се върне тази лъвица.

– Искам само да си взема копието и може би малко от месото.

Тонолан се прехвърли през билото, като събори в каньона няколко нестабилни камъка. Джондалар го последва с нежелание.

* * *

Айла дотолкова бе привикнала с територията на изток от долината, че тя вече и бе омръзнала, особено, откакто не ловуваше. Дни наред времето беше сиво и дъждовно и когато топлото слънце озари сутрешните облаци, докато се приготви за езда, вече не можеше да понесе мисълта пак да обикаля същата земя.

Завърза товарните кошове и прътовете на шейната-носилка и поведе коня надолу по стръмната пътека и около по-късата страна на стената. Реши вместо да излезе в степта, да тръгне надолу по дългата долина. В края и – там, където потокът свърваше на юг – забеляза стръмния чакълест склон, който по-рано бе изкачвала, за да погледне на запад, но си помисли, че за коня той е твърде несигурен. Това обаче я подтикна да продължи нататък, за да види дали може да намери по-достъпен изход на запад. Докато яздеше на юг, се оглеждаше с жадно любопитство. Беше в нова територия и се чудеше защо досега не е яздил в тази посока. Високата стена отстъпи място на по-полегат склон. Когато видя един плитък брод, накара Уини да свърне и да пресече.

Теренът беше също като в откритите земи, обрасли с трева. Различаваше се само по някои детайли, но това го правеше интересен. Продължи да язди, докато не се озова в малко по-неравна местност с назъбени каньони и рязко отсечени високи скалисти плата. Бе стигнала по-далеч, отколкото бе възнамерявала да иде, и когато доближи един каньон, помисли, че трябва да се връща обратно. Сетне чу нещо, което смрази кръвта и я накара сърцето и да задумка: гръмотевичния рев на пещерен

лъв и човешки писък.

Айла спря и усети как кръвта пулсира в ушите и. Беше изминало много време, откакто за последен път бе чула човешки звук, и въпреки това знаеше, че е Човешки, дори нещо повече. Знаеше, че принадлежи на нейния тип хора. Бе така зашеметена, че не можеше да мисли. Писъкът я призова – това беше вик за помощ. Но тя не можеше да се противопостави на пещерен лъв, нито пък да изложи Уини на опасност.

Конят долови силното и объркване и се насочи към каньона, въпреки че предаденият му чрез мускулите на Айла сигнал в най-добрия случай беше колеблив. Айла бавно доближи каньона, слезе на земята и погледна в него. Беше глух – в другия му край имаше само стена от трошляк. Чу ръмженето на пещерния лъв и видя червеникавата му грива. Сетне осъзна, че Уини не е нервна и разбра защо.

– Това е Бебчо! Уини, това е Бебчо!

Втурна се в каньона, забравила, че наблизо може да има и други пещерни лъвове, и без изобщо да мисли, че Бебчо вече не е нейният млад компаньон, а напълно пораснал лъв. Това беше Бебчо – нищо друго нямаше значение. От този пещерен лъв тя нямаше страх. Изкатери няколко назъбени скали към него. Той се обърна и и се озъби.

– Спри, Бебчо! – заповяда тя с жест и глас. Той спря само за миг, но тя вече беше до него и го буташе настрана, за да види жертвата му. Жената бе твърде позната и твърде уверена в себе си, за да и устои. Той се отмести, както бе правил винаги, когато по-рано тя бе стигала до плячката и бе поисквала да запази кожата или да вземе парче месо за себе си. А и не беше гладен. Беше се нахранил с гигантския елен, донесен от неговата лъвица. Беше атакувал, само за да защити територията си и после се бе поколебал. Хората не бяха негова плячка. Миризмата им приличаше прекалено много на миризмата на жената, която го бе отгледала – миризма едновременно на майка и на другар в лова.

Айла видя, че са двама. Коленичи да ги огледа. Като учителка бе преди всичко загрижена, но освен това бе изумена и любопитна. Знаеше, че са мъже, макар да бяха първите мъже от Другите, които си спомняше да е виждала. Не бе успяла да си представи как изглежда един такъв мъж, но в мига, в който видя тези двамата, проумя защо Иза казваше, че мъжете от Другите изглеждат като нея.

Веднага разбра, че за мъжа с по-тъмната коса няма никаква надежда. Той лежеше в неестествена поза и вратът му бе счупен. Следите от зъби на гърлото му издаваха причината. Макар никога досега да не бе го виждала, смъртта му я разстрои. В очите и се насъбраха сълзи от мъка.

Не че го обичаше, но почувства, че е изгубила нещо безценно, преди още да е имала възможността да го оцени. Беше сломена, че първия път, когато бе видяла някой от своите хора, той бе мъртъв.

Искаше да отчете принадлежността му към човешкия род, да го почете с погребение, но по-внимателното вглеждане в другия мъж я накара да осъзнае, че това не е възможно. Мъжът с жълтата коса все още дишаше, но животът му изтичаше на тласъци от разкъсания му крак. Единственият му шанс беше тя да успее да го закара колкото може по-бързо в пещерата, за да може да го лекува. Нямахме време за погребение.

Докато тя се мъчеше да прекрати кръвотечението от бедрото на мъжа с турникет, направен от прашката и един гладък камък за притягане, Бебчо подуши тъмнокосия мъж. Тя избута пещерния лъв от тялото. Зная, че е мъртъв, Бебчо, но той не е за теб, помисли. Пещерният лъв скочи долу от площадката и отиде да се увери, че еленът е все още в цепнатината в скалата, където го бе оставил. Сега Уини бе по-нервна и Айла се сети, че Бебчо има еш. За успокоение потупа и прегърна коня. Огледа яката плетена рогозка между двата пръта, които се влачеха по земята зад коня и реши, че тя ще издържи мъжа с жълтата коса. Не знаеше обаче какво да прави с другия. Не искаше да го остави тук на лъвовете.

Като се изкатери обратно, забеляза, че трошлякът в дъното на глухия каньон изглежда много нестабилен – по-голямата част от него се бе натрупала зад един по-голям валчест камък, самият той не твърде стабилен. Изведнъж се сети за погребението на Иза. Старата лечителка бе положена внимателно в една плитка падина в пода на пещерата, а после върху нея натрупаха скални късове и камъни. Това даде идея на Айла и тя повлече мъртвия човек до дъното на глухия каньон близо до каменното свлачище.

С окървавена от елена муцуна Бебчо се върна да я види какво прави. Последва я до другия мъж и го подуши, докато Айла го влачеше към ръба на скалата, под който чакаше плашливата кобила и шейната.

– Дръпни се сега настрани, Бебчо!

Когато се опита да смъкне мъжа до носилката, клепачите му потрепнаха и той простена от болка, а после пак затвори очи. Тя се зарадва, че е в безсъзнание. Беше тежък и усилията и да го премести щяха да му причинят болка. Когато най-подир го завърза за носилката, се върна към каменната площадка с едно яко копие и тръгна към дъното. Погледна надолу към мъртвия мъж и почувства тъга от смъртта му. После запъна копието в трошляка и с официалните безмълвни жестове на Клана се

обърна към света на духовете. Беше наблюдавала как Креб, старият Мог-ър поверява духа на Иза на другия свят с плавните си изразителни движения. Бе повторила същите движения, когато след земетресението бе намерила тялото на Креб в пещерата, макар че никога не бе знаела цялото значение на свещените жестове. Това не беше важно, идеята и беше ясна. Спомените се върнаха и очите и се напълниха, докато тя изпълняваше прекрасния безмълвен ритуал за непознатия странник и го изпращаше по пътя му към света на духовете.

Сетне използва копието като лост, също както използваше пръчката за разриване, за да прекатури някое повалено дърво или да извади някой корен – освободи големия камък и отскочи от пътя на каменната каскада, която покри мъртвия човек.

Преди прахта да падне на земята, вече бе извела Уини от каньона. Айла се качи на гърба на коня и дългото завръщане към пещерата започна. Няколко пъти тя спря да се погрижи за мъжа и веднъж да изкопае пресни корени от зарасличе, въпреки че се разкъсваше между бързането да го закара до пещерата и желанието да облекчи Уини. Когато прекара ранения мъж през потока, взе завоя и видя далеч пред себе си издадената стена, си поотдъхна. Но чак когато спря, за да промени положението на прътовете на шейната, преди да поеме по тясната пътека, си позволи да повярва, че е успяла да закара мъжа жив до пещерата.

Вкара Уини заедно с шейната вътре в пещерата и запали огън, за да затопли вода, преди да развърже изпадналия в безсъзнание мъж и да го завлече до своето място за спане. Свали сбруята на коня, прегърна го с благодарност, прегледа запасите си от лечебни треви и подбра тия, които и трябваша. Преди да започне приготвянията, пое дълбоко въздух и посегна за амулета си.

Не можа да проясни достатъчно мислите си, та да се обърне към своя тотем с конкретна молба – бе твърде изпълнена с необяснима тревога и объркани надежди – но помоли за помощ. Искаше силата на нейния могъщ тотем да се пренесе върху усилията и да излекува този мъж. Тя трябваше да го спаси. Не бе много сигурна защо е тъй, но нищо важно не и се бе случвало досега. Щеше да направи каквото трябваше, но този мъж не трябваше да умре.

Добави дърва и провери температурата на водата в коженото гърне, увесено точно над огъня. Като видя, че се вдига пара, пусна в гърнето венчелистчета от невен. Накрая се обърна към мъжа. От прокъсаната му кожена дреха знаеше, че освен раната на дясното бедро има и други разкъсвания. Трябваше да свали дрехите му, но той не носеше привързано

с ремъци наметало.

Разгледа ги по-внимателно да разбере как да ги махне и видя, че са направени от различни кожени парчета, изрязани и оформени, а след това съединени с нишки така, че да обхващат ръцете, краката и тялото. Още повече се изненада, като срязва връхната му дреха и откри друга, която не приличаше на нищо видяно досега. Към нея в някакъв определен ред бяха прикрепени парчета от раковини, кости, животински зъби и пъстри птичи пера. Дали това е някакъв амулет, зачуди се тя. Не и се щеше да я срязва, но нямаше друг начин да я свали. Направи го внимателно, като се стараше да следва мотива, за да го развали колкото се може по-малко.

Под украсеното одеяние имаше още едно, което покриваше долната част на тялото му. То се увиваше поотделно около всеки крак и бе съединено с нишка, а после се събираше, припокриваше се отпред и се завързваше около кръста му с връв сякаш беше торбичка. Срязва и тази дреха, като при това забеляза, че той съвсем определено е мъж. Махна турникета и внимателно отстрани втвърдената, просмукана с кръв кожа от разкъсания крак. По пътя на няколко пъти бе разхлабвала турникета, притискайки мястото с ръка, за да може да контролира кръвенето и да позволи известно кръвообращение в крака. Ако необходимите мерки не се разбираха и не се приложеха, употребата на турникета можеше да означава загуба на крака.

Щом стигна до нозебраните, които също бяха оформени и съединени така, че да прилягат на формата на стъпалото, пак спря. Сетне срязва вървите и усуканите ремъци и ги свали. Раната на бедрото му пак започна да кърви, но съвсем слабо и тя бързо го обследва, за да разбере колко големи са пораженията. Другите разкъсвания и драскотини бяха повърхностни, но можеше да се появи опасност от инфекция. Драскотините от лъвски лапи имаха отвратителната склонност да загняват. Дори и дребните одрасквания от Бебчо често забираха. Но грижата и за момента не беше инфекцията, а бедрото му. И тя за малко не пропусна друга контузия – голяма цицина отстрани на главата му, вероятно от падането при атаката. Не бе сигурна колко сериозна е тя, но не можеше да отдели време да го установи. Кръвта пак рукна от раната.

Притисна слабините му, докато промиваше раната с обработена заешка кожа – стъргана и разпъвана, докато не бе станала мека и попиваща, която топеше в топлата отвара от невениви венчелистчета. Течността беше хем кръвоспираща, хем антисептична и тя по-късно я използва, за да прегледа и слабото кръвене от останалите рани. Почисти раната

внимателно и я проми отвътре и отвън. Под дълбокото външно разкъсване бе разкъсана и част от бедрения мускул. Тя напръска с пудра от корени на здравец раната и забеляза незабавния коагулиращ ефект.

Притискайки нужното място с една ръка, Айла натопи корена на зарасличето във водата, за да го изплакне. После го съдъвка на каша и я изплю в горещата отвара от невенони венчелистчета, та да я използва като влажна лапа направо върху отворената рана. Притвори разкъсания край и намести скъсания мускул, но щом отдръпна ръце, раната се отвори широко и мускулт се измести от мястото си.

Затисна го отново, но знаеше, че няма да се задържи. Не мислеше, че ако го увие здраво, той ще стои както трябва, а не искаше кракът на мъжа да заздравее лошо и да стане причина за постоянна слабост. Ако само можеше да седи тук и да придържа двата края един към друг, докато оздравее, мислеше си тя, чувствайки се безпомощна, и съжаляваше, че Иза не е при нея. Беше сигурна, че старата лечителка щеше да знае какво да направи, макар да не се сещаше тя да и е давала някога инструкции как да действа в подобно положение.

Сетне се сети за нещо друго, нещо, което Иза и бе казала за самата нея, когато тя бе попитала как може да бъде лечителка по линията на Иза. „Аз не съм твоя дъщеря – бе казала Айла. – Аз нямам твоите спомени. Всъщност аз не разбирам какво представляват твоите спомени.“

Тогавя Иза и бе обяснила, че нейната линия е най-почитаната, защото те са най-добрите. Всяка майка бе предавала на дъщеря си това, което знаеше и бе научила, а тя е била обучавана от Иза. Иза и бе предала всички знания, които бе могла да и предаде, може би не всичко, което знаеше, но достатъчно, защото Айла притежаваше нещо друго. Дар, бе казала Иза. „Ти нямаш спомени, дете, но имаш определен начин на мислене, начин на разбиране и начин на знаене как да помогнеш.“

Да можех сега да измисля начин да помогна на този мъж, помисли Айла. Сетне забеляза купчината дрехи, които бе разрязала, и нещо и хрумна. Остави бедрото на мъжа и вдигна парчето, което покриваше долната част от тялото му. Отделните кожи бяха изрязани, а после съединени с фина нишка – нишка, направена от сухожилие. Тя проучи как са прикрепени, като ги дръпна настрани. Нишката беше промушена през дупка в едната страна, после през дупка в другата страна и бе издърпана, за да ги свърже.

Тя бе правила нещо подобно – оформяше чинии от брезова кора, пробиваше отвори и съединяваше краищата с възел. Дали можеше да направи нещо такова, за да задържи бедрото на мъжа затворено? Да

задържи раната, докато тя не зарасне?

Бързо стана и се върна с един предмет, който приличаше на кафява пръчка – дълго парче еленово сухожилие, изсушено и твърдо. С един кръгъл гладък камък Айла бързо начука изсъхналото сухожилие, като го разкъса на дълги нишки фини колагенови влакна. Раздърпа ги, измъкна една фина нишка от здравата съединителна тъкан и я натопи в невеновия разтвор. При навлажняване сухожилието ставаше гъвкаво като кожа, а ако не се използваше, се втвърдяваше при изсъхване. Когато приготви няколко нишки, прегледа своите ножове и дупчила и се опита да подбере най-доброто, с което да прореже малки дупчици в плътта на мъжа. После се сети за купчината трески, които бе взела от удареното от светкавицата дърво. Иза използваше такива тресчици, за да пробива циреи и подутини, които трябваше да се изстискат. Щяха да и свършат работа.

Отми процеждащата се кръв, но не бе съвсем сигурна как да започне. Когато проби дупка с една от тресчиците, мъжът шавна и промърмори. Трябваше да свърши бързо. Прекара втвърденото парче от сухожилието през дупката, направена с тресчицата, сетне в противоположната дупка, сетне внимателно придърпа двете страни една към друга и завърза възел.

Реши да не прави прекалено много възли, тъй като не бе сигурна как ще ги извади по-късно. Завърши четирите възела по дължината на разкъсването и добави още три, за да задържи скъсания мускул на мястото. Когато привърши, се усмихна при вида на възлите, които придържаха плътта на мъжа, но те държаха. Разкъсването вече не зееше, мускулът си стоеше на мястото. Ако нараняването оздравееше чисто и без да забере, щеше добре да си служи с крака. Или поне шансът за това беше много по-голям.

Направи лапа от корена на зарасличето и уви бедрото с мека кожа. Сетне внимателно проми другите драскотини и разкъсвания, най-вече около дясното му рамо и гърдите. Цицината на главата я безпокоеше, но кожата не бе разкъсана, просто мястото беше подуто. Направи настойка от цветове на арника в прясна вода, сложи влажен компрес на подутината и го привърза с кожена ивица.

Едва сега седна на петите си. Когато се събуди, ще може да му даде лекарства, но засега го бе лекувала с всичко, с което разполагаше. Разгледа една гънчица на кожения навой на бедрото му и после за пръв път Айла го погледна наистина.

Той не бе така як като мъжете от Клана, но бе мускулест и краката

му бяха невероятно дълги. Златистите косми, които се виеха на гърдите му, се превръщаха в кафеникав ореол около ръцете. Кожата му беше бледа. Космите по тялото му бяха по-светли и по-фини, отколкото на мъжете, които познаваше. Той бе по-висок и по-слаб, но не се различаваха много. Отпуснатата му мъжественост почиваше на меки златисти къдрици. Тя пресегна да пипне структурата, но дръпна ръка. На ребрата му забеляза пресен белег и не съвсем избледняло натъртване. Трябва съвсем скоро да е оздравял от предишно нараняване.

Кой ли се е грижил за него? И откъде е дошъл?

Наведе се по-близо да разгледа лицето му. В сравнение с лицата на хората от Клана то бе плоско. Отпуснатата му уста бе с плътни устни, но челюстите му не се издаваха толкова много. Имаше силна брадичка с трапчинка. Тя попипа своята и си спомни, че и синът и имаше трапчинка на брадичката, макар че никой друг в Клана нямаше. Формата на носа на този мъж не се различаваше много от носовете на Клана – гърбав, тесен – но иначе беше по-малък. Затворените му очи бяха широко поставени и изглеждаха изпъкнали. Сетне тя проумя, че той няма изпъкнали надочни дъги, които да ги скриват. Челото му, покрито с леко вдълбани тревожни бръчки, беше право и високо. За нейните очи, привикнали да виждат само хората от Клана, челото му изглеждаше издуто. Положи ръка на веждите му и опипа своите. Бяха едни и същи. Колко странна трябва да е изглеждала на Клана.

Косата му беше дълга и права – част от нея още бе захваната с ремъче отзад, но повечето представляваше объркана маса – и жълта. Като моята, помисли тя, но по-светла. Някак си позната. После, потресена от разпознаването, си спомни. Нейният сън! Нейният сън за мъжа от Другите. Не бе могла да види лицето му, но косата му беше жълта!

Тя зави мъжа и бързо излезе на площадката, учудена, че още е ден и като личеше по слънцето, ранен следобед. Толкова много неща се бяха случили, толкова умствена, физическа и емоционална енергия бе изразходвана с такава интензивност, че и се струваше, че трябва да е много по-късно. Опита се да сортира мислите си, да ги сложи в някакъв ред, но те объркано отскачаха.

Защо този ден бе решила да язди на запад? Защо се озова там точно когато той бе извикал? И как от всички възможни пещерни лъвове в степта се случи в каньона да намери точно Беччо? Нейният тотем трябва да я беше завел там. Ами нейният сън за мъжа с жълтата коса? Това ли бе той? Защо беше доведен тук? Тя не бе сигурна какво значение ще има той в живота и, но знаеше, че никога вече няма да живее както

досега. Беше видяла лицето на Другите.

Почувства Уини да бута с муцуна ръката и отзад и се обърна. Конят сложи глава върху рамото на жената, а Айла посегна нагоре, прегърна с две ръце врата на Уини и прислони глава към него. Стоеше вкопчена в животното, в познатия, удобен начин на живот и малко уплашена от бъдещето. Потупа кобилата, погали я и усети движението на малкото, което тя носеше.

– Не може да е останало много, Уини. Радвам се, че ми помогна да докарам мъжа обратно. Никога нямаше да мога сама да го донеса тук.

По-добре да вляза вътре и да се уверя, че той е наред, помисли, изнервена от мисълта, че нещо може да му се случи, ако дори за миг го остави сам. Той не се бе помръднал, но тя застана до него и го загледа как диша, без да може да отклони погледа си. Забеляза една аномалия – той нямаше брада! Всички мъже от Клана имаха бради, рошави кафяви бради. Нима мъжете от Другите нямаша бради?

Докосна челюстта му и почувства твърдата небръсната растителност. Имаше някаква брада, но много къса. Объркано поклати глава. Изглежда тъй млад. Колкото и голям и мускулист да беше, изведнъж и се видя по-скоро момче, отколкото мъж.

Той обърна глава, простена и нещо промълви. Думите му бяха неразбираеми, но в тях имаше нещо, което я накара да почувства, че би трябвало да е способна да ги разбере. Сложи ръка на челото му, сетне на бузата и усети нарастващата топлина на треската. По-добре да видя мога ли да го накарам да поеме малко върбова кора, помисли тя и пак стана.

Докато приготвяше върбовата кора, огледа запасите си от лечебни треви. Не бе престанала да се пита защо поддържа пълна аптека, когато нямаше кого друго да лекува, освен себе си. Беше и просто навик. Сега се радваше за това. Имаше много растения, които не бе намерила в долината или в лесно достъпната близка част на степите, но това, което имаше, бе достатъчно, а и тя бе добавила някои непознати на юг билки. Иза я бе научила как да изпробва хранителните и лечебните качества на непознатите растения на себе си, но тя все още не бе напълно доволна от новите придобивки, та да ги приложи на мъжа.

Освен върбовата кора взе и едно растение, чиято употреба познаваше добре. Косматото стъбло сякаш израстваше от средата на широките двувърхи листа, вместо листата да са прикрепени към него. Когато го бе откъснала, на него имаше гроздове бели цветчета, които сега бяха избеляло кафяви. То така приличаше на камшичето, че тя си мислеше за

него като за разновидност на тази билка, но една от другите лечителки на Събирането на Клановете го бе нарекла костоправ и го бе използвала за тази цел. Айла го използваше за намаляване на треската, но то трябваше да се вари, докато стане като гъст сироп, а това изискваше време. То предизвикваше силно изпотяване, но бе много силно и тя не искаше да го даде на мъжа, отслабен от загубата на кръв, освен ако не и се наложеше. Все пак беше по-добре да го приготви.

Сети се за листата от люцерна. Пресни люцернови листа се накисваха в гореща вода, за да помогнат на кръвта да се съсире. Беше видяла няколко в полето. И хубав месен бульон, който да му даде сили. Лечителката в нея мислеше отново, отхвърляйки объркването, което бе изпитала преди това. От самото начало се бе вкопчила за една мисъл и тя ставаше все по-настойчива: Този мъж трябва да живее.

Като положи главата му в скута си, тя успя да го накара да погълне малко чай от върбова кора. Очите му потрепнаха, той промърмори, но остана в безсъзнание. Драскотините и разкъсванията му се бяха зачервили и затоплили, а кракът му явно се бе подул. Смени лапата и направи нов компрес за подутината на главата му. Тя поне намаляваше. С идването на вечерта тревогата и се увеличи и и се прииска Креб да беше при нея, за да призове духовете да и помогнат, както бе навикнал да прави за Иза.

Докато се стъмни, мъжът започна да се дърпа и мята, изричайки някакви думи. Една от тях той отново и отново използваше, като я смесваше със звуци, които имаха настоятелността на предупреждение. Тя помисли, че може би това е име, името на другия мъж. С едно еленово ребро, чийто край бе издълбала, за да направи малка падинка, тя му даваше настойка от камшиче на малки глътки някъде до към полунощ. Борейки се с горчилката, той отвори очи, но в тъмните им дълбини не пролича, че я вижда. След това обаче и беше по-лесно да го накара да поеме татулов чай – сякаш той искаше да премахне от устата си по-горчивия вкус. Беше доволна, че е намерила болкоуспокояващия и предизвикващ сън татул близо до долината.

Тя бдя цяла нощ, надявайки се, че треската ще стихне, но преломният момент настъпи чак когато утрото вече приближаваше. След като изтри мокротото му от пот тяло със студена вода и смени покривката на леглото и завивката му, той заспа по-спокойно. Тя задряма на една кожа до него.

Изведнъж се загледа към ярката слънчева светлина, която струеше през отвора, чудейки се защо е толкова будна. Претърколи се, видя

мъжа и целия вчерашен ден мина през ума и. Мъжът изглеждаше отпуснат и спеше нормално. Тя лежеше спокойно и се заслушваше. Чу тежкото дишане на Уини, бързо стана и отиде към другата страна на пещерата.

– Уини – рече развълнувано, – време ли е? Кобилата нямаше защо да отговаря.

Айла и по-рано бе помагала при раждането на бебета, самата тя бе родила едно, но за нея бе нещо ново да помага на кобила. Уини знаеше какво да прави, но изглежда прие с желание успокояващото присъствие на Айла. Едва към края, когато жребчето вече се бе подало донякъде, Айла помогна, като го издърпа докрай. Усмихна се от удоволствие, когато Уини започна да ближе кафявата мъхеста козина на новороденото жребче.

– За пръв път виждам някой да акушира на кон – каза Джондалар.

Айла се извърна при звука и погледна към мъжа, който я наблюдаваше, подпрян на лакът.

Айла зяпна мъжа. Не можа да се удържи, макар да знаеше, че е неучтиво. Едно нещо беше да го наблюдава, докато е в безсъзнание или спи, но когато бе напълно буден, имаше огромна разлика. Той имаше сини очи!

Знаеше, че нейните очи са сини – това бе една от отликите, за които непрекъснато и напомняха, а и често ги бе виждала отразени в някоя локва. Очите на хората от Клана бяха кафяви. Никога не бе виждала друг човек със сини очи, да не говорим пък за такова ярко синьо, че трудно можеше да повярва, че е истинско.

Тези очи я задържаха. Тя сякаш не бе способна да се помести, докато не откри, че трепери. После осъзна, че е гледала право в мъжа и кръвта се качи в лицето и, а тя разстроена откъсна погледа си от него. Да се втренчва така бе не само неучтиво. Една жена никога не трябваше да гледа право в един мъж, особено пък чужденец.

Айла погледна в земята, опитвайки се да си възвърне увереността. Какво ли си е помислил за мен! Но тя от толкова дълго време не бе била с хора, а и доколкото си спомняше, за пръв път виждаше някой от Другите! Искаше да го гледа. Искаше да напълни очите си, да пие гледката на друго човешко същество и то така необикновено. Но също тъй важно бе той да си мисли хубави неща за нея. Не желаше да започне по неподходящ начин заради не подobaващото си любопитство.

– Съжалявам. Не исках да те смутя – рече той, чудейки се дали я е засегнал или е просто свенлива. Когато не получи отговор, се усмихна накриво и осъзна, че е говорил на Зеландонии. Мина на Мамутои, а когато и това не предизвика отговор, опита Шарамудои.

Тя му хвърляше тайни погледи така, както правеха жените, когато очакваха сигнал от мъжа да се приближат. Но той не правеше никакви жестове или поне не такива, че тя да ги разбере. Правеше само думи. Само че нито една от думите не приличаше на звуците, които правеха хората от Клана. Не бяха гърлени и отделни срички, а течаха заедно. Тя не можеше да определи докъде свършва едната и откъде започва другата. Гласът му имаше приятен, дълбок, боботещ тон, но той я объркваше. Някъде дълбоко в себе си усещаше, че би трябвало да го разбира, а не можеше.

Продължи да чака сигнала му, докато чакането не започна да става

неудобно. После си спомни, че в ранните си години с Клана се бе наложило Креб да я учи да говори правилно. Той и бе казвал, че тя знаела да прави само звуци и че се чудел дали Другите не общуват по този начин. Никакви знаци ли не знае този мъж? Когато най-накрая осъзна, че той не възнамерява да и даде сигнал, разбра, че трябва да намери някакъв друг начин да общува с него, дори и само за да бъде сигурна, че ще вземе приготвеното за него лекарство.

Джондалар беше в недоумение. Нищо от това, което говореше, не предизвикваше и най-малката реакция у нея. Зачуди се дали пък не е глуха, но си спомни колко бързо се бе обърнала да го погледне, когато за пръв път и бе заговорил. Каква странна жена, помисли той и се почувства неловко. Чудя се къде ли са останалите от нейните хора. Огледа малката пещера, видя сламеножълтата кобила и червеникавокафявото и жребче и бе поразен от друга мисъл. Какво правеше този кон в пещерата? И защо позволи на жената да му акушира? Не бе виждал досега кон да ражда, дори и на открито. Да не би тази жена да притежава някаква особена сила?

Цялата работа започваше да придобива нереалността на съня, но той не мислеше, че сънува. Може би е по-лошо. Може би тя е донии, която е дошла за теб, Джондалар, помисли си той и потръпна, защото съвсем не бе уверен, че тя е благонамерен дух, ако изобщо е дух. Почувства облекчение, когато, макар и колебливо, тя се отмести към огъня.

Тя се държеше свенливо. Движеше се, като че ли не искаше той да я вижда, напомняше му за, за нещо. Дрехата и също беше твърде странна. Изглеждаше просто като безкосмена кожа, увита около нея и превързана с ремък. Къде ли беше виждал по-рано нещо подобно? Не можеше да си спомни.

Беше направила нещо интересно с косата си. По цялата и глава тя бе разделена на правилни участъци и сплетена в плитки. И преди това бе виждал сплетени коси, макар никога не на плитки като нейните. Не бе непривлекателно, но бе необичайно. Първия път, когато я бе погледнал, му се бе видяла съвсем хубавка. Изглеждаше млада – в очите и се четеше невинност – но доколкото можеше да прецени при тази безформена дреха, имаше тяло на зряла жена. Изглежда отбягваше изпитателния му поглед. Защо, зачуди се той. Започваше да се заинтригува, тя беше една странна загадка.

Не бе усетил, че е гладен, докато не подуши хранителния бульон, който тя му донесе. Опита се да седне, но острата болка в дясното бедро го накара да осъзнае, че бе получил и други наранявания. Болеше го

цялото тяло. Сетне за пръв път се зачуди къде е и как е попаднал тук. Изведнъж си спомни как Тонолан бе влязъл в каньона... рева... и най-огромния пещерен лъв, който някога бе виждал.

– Тонолан! – викна той и панически заоглежда пещерата. – Къде е Тонолан?

Освен жената в пещерата нямаше никой друг. Стомахът му се сви. Знаеше, но не искаше да повярва. Може би Тонолан е в някоя друга пещера наблизо. Може би някой друг се грижи за него.

– Къде е брат ми? Къде е Тонолан?!

Тази дума звучеше познато на Айла. Беше същата, която той толкова често повтаряше с тревога в дълбините на съня си. Тя предположи, че пита за своя компаньон и наведе глава надолу, за да изрази уважението си към мъртвия млад човек.

– Къде е моят брат, жено? – ревна Джондалар, хвана ръцете и и я разтърси. – Къде е Тонолан?

Айла бе потресена от избухването му. Височината на гласа, гневът, чувството за безизходност, неконтролираните емоции, които можеше да долови в тона и да види в действията му, всичко това я объркваше. Мъжете от Клана никога не биха изразили емоциите си толкова открито. Можеха да изпитват също тъй силни чувства, но мъжествеността им се измерваше по самоконтрола.

В очите му обаче имаше мъка и от напрежението в раменете му и свиването на челюстите тя разбра, че той се бори с истината, която знае, но не желае да приеме. Хората, сред които бе израснала, общуваха не само със знаци с ръцете и жестове. Стойката, държанието, изражението, всичко придаваше смислови отсенки, които бяха част от техния речник. Свиването на един мускул можеше да отразява определен нюанс. Айла бе привикнала да разчита езика на тялото, а загубата на любим човек беше всеобща злочестина.

Нейните очи също предаваха чувствата и, говореха за нейната тъга, за нейната симпатия. Тя поклати глава и пак я сведе. Той не можеше повече да отрича пред себе си това, което знаеше. Пусна я и раменете му примирено се приведе до нея.

– Тонолан... Тонолан... защо ти трябваше да продължиш да пътуваш? О, Дони, защо? Защо взе брат ми? – викна със скован и напрегнат глас. Опита се да устои на връхлетялото го нещастие, да се отдаде на болката си, но никога досега не бе изпитвал такова дълбоко отчаяние. – Защо трябваше да го вземеш и да ме оставиш без никого? Знаеш, че той беше единственият човек, когото някога съм обичал. Велика Майко.

Той ми беше брат. Тонолан... Тонолан...

Айла разбираше скръбта. Опустошителното и действие не и бе спестено и по симпатия я заболя за него, поиска и се да го утеши. Без да разбере как е станало, тя видя, че държи мъжа и се люлее с него, докато той отново и отново извиква името в терзанието си. Не познаваше тази жена, но тя бе човек и му съчувстваше. Бе забелязала нуждата му и бе откликнала.

Когато се облегна на нея, усети как в недрата му се надига вълна и подобно на скритите в един вулкан сили, веднъж освободена, вече не може да бъде задържана. Изплака силно и тялото му се разтресе в конвулсивни спазми. Силни викове се заизтръгнаха от гърлото му и всеки накъсан дъх му костваше агонизиращо усилие.

От дете не си бе позволявал да се отпусне така изцяло. Не бе в природата му да показва най-скритите си чувства. Те бяха твърде силни и той отрано се бе научил да ги съдържа, но предизвиканото от Тонолановата смърт избухване разкри не зарасналите ръбци на дълбоко погребаната спомени.

Серенио беше права. За повечето хора, неговата любов бе твърде голяма, за да може да се понесе. Отприщеният му гняв не можеше да бъде съдържан, докато не изминеше пътя си. Докато растеше, веднъж бе предизвикал такива поразии, като бе излял справедливия си гняв, че тежко бе наранил един човек. Всичките му емоции бяха прекалено силни. Дори майка му се бе видяла принудена да наложи известна дистанция между себе си и него и го бе следила с мълчалива симпатия, когато приятелите му се отдръпваха, защото той се вкопчваше твърде яростно, обичаше прекалено силно, изискваше твърде много от тях. Беше забелязала подобни черти у мъжа, с когото някога бе била свързана и в чието огнище бе роден Джондалар. Изглежда единствено по-малкият му брат бе в състояние да овладее любовта му, да я приеме с лекота и да отразява със смях предизвикваните от нея напрежения.

Когато вече не можеше да го съдържа и цялата Пещера се надигна, майка му го изпрати да живее с Даланар. Решението беше мъдро. Когато се върна, Джондалар не само бе изучил занаята си, но и се бе научил да контролира емоциите си и бе израснал като висок, мускулист, забележително хубав мъж с изключителни очи и едно неосъзнавано очарование, отразяващо неговата дълбока натура. Жените по-специално усещаша, че в него има повече, отколкото той дава да се види. Той се превърна в неустойимо предизвикателство, но никоя не можа да го спечели. Колкото и дълбоко да успееш да проникнат, не можеха да досегнат най-

скритите му чувства. Колкото и много да успееш да вземат, той имаше още за даване. Бързо се научи с коя докъде да стига, но за него връзките му бяха повърхностни и незадоволителни. Единствената жена в неговия живот, която можеше да му бъде равна, се отдаде на друго призвание. Във всеки случай двамата нямаше да си съответстват.

Мъката му бе също тъй дълбока като цялата му натура, но младата жена, която го държеше, бе познала не по-малка мъка. Тя бе загубила всичко – и то неведнъж, бе почувствала студения дъх на света на духовете – и то неведнъж и все пак бе устояла. Тя почувства, че страстният му изблик е нещо повече от оплакването на една обикновена горест, и, поучена от собствените си загуби, прекрати неговите.

Когато разтърсващите му вопли стихнаха, откри, че докато го е държана, тихо му е напявала. С напяването си беше успокоявала и приспивала Уба, дъщерята на Иза. Беше виждала сина си да затваря очи при този звук, беше приспивала собствената си мъка и самота със същата монотонна приспивна мелодия. Бе направила това, което трябваше. Изразходван и изтощен, накрая той се отпусна. Лежеше по гръб с обърната настрани глава и гледаше каменните стени на пещерата. Когато обърна главата му, за да измие сълзите му със студена вода, той затвори очи. Не желаше или не можеше да я гледа. Скоро тялото му се отпусна и тя разбра, че е заспал.

Отиде да види как Уини се оправя с новороденото си жребче, сетне излезе навън. Чувстваше се изцедена, но освежена. Застана на далечния край на площадката, погледна към долината и си припомни тревожното пътуване с мъжа на носилката и трескавата си надежда, че няма да умре. Тази мисъл я изнерви. Усети повече от всякога, че мъжът трябва да живее. Върна се бързо в пещерата и се увери, че той още диша. Пак сложи студената супа на огъня – повече се бе нуждал от друг вид подкрепа – провери дали лекарствата са приготвени за събудването му и тихо седна на рунтавата кожа до него.

Не можеше да му се нагледа и изучаваше лицето му като че ли се опитваше наведнъж да навакса за всички тези години, когато бе жадувала да види друг човек. Сега, след като част от необичайността на лицето му бе изчезнала, го виждаше повече като цяло, а не като отделни черти. Искаше и се да го докосне, да прекара пръст по челюстта и брадичката, да усети светлите му гладки вежди. Сетне нещо я поразя.

Очите му бяха пуснали вода! Тя бе изтрила влага от лицето му, рамото му още бе мокро от нея. Значи не съм само аз, помисли. Нито Креб, нито някой друг така и не можа да разбере защо, когато съм

тъжна, от очите ми излиза вода. Креб мислеше, че очите ми са слаби. Но очите на мъжа пуснаха вода, когато той страдаше. Сигурно очите на всички Други пускат вода.

Продължилото цяло нощ бдение на Айла и интензивните и емоционални реакции най-накрая поискаха своето. Въпреки че бе още следобед, тя заспа на кожата до мъжа. Джондалар се събуди на смрачаване. Беше жаден и искаше да пие нещо, но не желаше да буди жената. Чуваха звуците от кобилата и нейното новородено, но различаваше единствено жълтеникавата и козина, докато тя лежеше близо до стената от другата страна на входа на пещерата.

После погледна жената. Тя лежеше по гръб, главата и бе отвърната от него. Виждаше само линията на врата и челюстта и очертанията на носа и. Спомни си емоционалното си избухване и малко се смути, сетне си спомни какво го бе предизвикало. Болезненият спомен измести всички други чувства. Усети как очите му се напълват със сълзи и силно ги стисна. Опита се да не мисли за Тонолан, опита се да не мисли за нищо. Скоро успя и не се събуди чак до среднощ, когато стоновете му разбудиха и Айла.

Беше тъмно, огънят бе угаснал. Айла намери опипом огнището, взе прахан и подпалки от мястото, където държеше припасите си, взе и огнения камък и кремъка.

Треската на Джондалар пак се бе усилила, но той бе в съзнание. Във всеки случай си помисли, че е дремал. Не можеше да повярва, че жената е направила огън толкова бързо. Когато се бе събудил, не бе забелязал дори блещукането на жарава.

Тя донесе на мъжа студения чай от върбова кора, който бе приготвила по-рано. Той се надигна на лакът, за да стигне до чашата и, макар че бе горчив, го изпи, защото бе много жаден. Разпозна вкуса – изглежда всеки знаеше за какво се използва върбовата кора – но му се искаше да пийне чиста вода. Изпитваше и нужда да уринира, ала не знаеше как да и съобщи. Вдигна чашата, в която бе имало върбов чай, обърна я да покаже, че е празна и я поднесе до устните си.

Тя моментално разбра, взе мяха, напълни чашата и я остави до него. Водата утоли жаждата му, но задълбочи другия му проблем и той започна неловко да се извива. Движенията му накараха младата жена да проумее нуждата му. Извади една пръчка от огъня за факла и отиде към складовата част от пещерата. Търсеше някаква съдина, но покрай това намери и други полезни предмети.

Беше правила каменни лампи, изчегъртвайки плитка ямичка в

камъка, където да стои стопената мазнина и фитилът от мъх, но не ги бе използвала много. Огънят обикновено и осигуряваше достатъчно светлина. Взе една лампа, намери фитилите от мъх и се огледа за мехурите с претопена мазнина. Когато до тях видя празен мехур, взе и него.

Постави пълния мехур близо до огъня, за да омекне и подаде празния на Джондалар – но не можа да му обясни за какво му е. Разпъна отвора и посочи вътре. Той я погледна озадачено. Нямаше как. Дръпна настрани завивката му и когато се пресегна между бедрата му с отворения мехур, той бързо схвана идеята и го взе.

Когато пусна струята, се почувства странно да лежи по гръб, вместо да е изправен. Айла забеляза неудобството му и отиде до огъня да напълни лампата, като се усмихна на себе си. По-рано не е бил раняван, помисли, поне не тъй лошо, че да не може да ходи. Той и се усмихна малко свенливо, когато тя взе мехура и излезе да го изпразни. Върна му го да го използва при нужда, сетне допълни лампата с мазнина и запали фитилчето. Занесе я до леглото и дръпна покривката от краката му.

Макар че го болеше, той се опита да приседне, за да види. Тя му помогна да се изправи. Когато видя драскотините по гърдите и ръцете си, той разбра защо го болеше повече отдясно, но бе по-загрижен от дълбоката болка в крака си. Удиви се колко изкусна е жената. С един чай от върбова кора не се ставаше лечител.

Когато тя отстрани окървавената зарасличева лапа, той се разтревожи още повече. Светлината от лампата не можеше да се сравни със слънчевата, но не оставяше съмнения, че нараняването му е сериозно. Кракът му бе подпухнал, посинял и силно възпален. Взря се по-отблизо и му се стори, че различава възелчета, които придържат плътта му. Не бе изкушен в лечебното изкуство. Доскоро не бе по-заинтересован от повечето здрави млади мъже, но дали някой Зеландони някога е зашивал и завързвал някого?

Наблюдаваше внимателно как тя приготвя нова лапа, този път от листа. Искаше да я попита от какво са листата, да поговори с нея и да се опита да прецени умението и. Ала тя не знаеше никой от познатите му езици. Как би могла да бъде лечител, ако не говори? Изглеждаше обаче, че тя знае какво върши и каквото и да бе това, което сложи на раната, то облекчи болката.

Отпусна се, какво друго би могъл да стори, и загледа как тя изтрива с успокояващ разтвор гърдите и ръцете му. Чак когато разви ивицата мека кожа, която придържаше компреса, разбра, че главата му е била контузена. Вдигна ръка, напипа подутината и болезненото място, преди

тя да увие новия компрес.

Тя се върна до огъня, за да затопли супата. Той я наблюдаваше, опитвайки се да я прецени. „Това мирише добре“, рече той, когато мизматата на месо достигна до ноздрите му.

Гласът му звучеше някак не на място. Не бе сигурен защо, но не бе само от увереността, че няма да бъде разбран. Когато за пръв път бе срещнал Шарамудои, нито той, нито те разбираха и дума от езика на другия, но все пак това бяха езици – незабавна, и словоохотлива реч – сякаш всеки се стремеше да размени думи, които могат да наченат процеса на общуването. Тази жена не правеше никакъв опит да започне взаимна размяна на думи и отговаряше на усилията му само с озадачени погледи. Изглежда тя не само не разбираше езиците, които той знаеше, но и нямаше никакво желание да общува.

Не, помисли той. Не е съвсем така. Бяха общували. Когато поиска, тя му даде вода, даде му мехур, за да се облекчи, макар той да не знаеше как е разбрала, че изпитва нужда. Не бе размишлявал специално за общуването им, когато се бе отдал на мъката си. Болката беше прекалено тясна, но се бе усетил и го бе включил в размислите си за нея.

– Зная, че не можеш да ме разбереш – каза той почти боязливо. Не бе съвсем сигурен какво да и каже, но усещаше нужда да каже нещо. Веднъж започнал, думите заизлизаха с лекота. – Коя си ти? Къде са останалите ти хора? – не можеше да види много отвъд кръга, осветен от огъня и лампата, но досега не бе забелязал нито други хора, нито някакви следи от тях. – Защо не искаш да говориш?

Тя го погледна, но нищо не рече.

В ума му започна да се оформя странна мисъл. Припомни си как бе стоял в тъмното край огъня с един лечител и се сети какво разправяше Шамуд за някои изпитания, на които е трябвало да се подлагат Тези, които служат на Майката. Не говореше ли за прекарване на определено време в самота? За периоди на мълчание, когато с никого не трябва да разговарят? За периоди на въздържание и пост?

– Нали живееш сама тук?

Айла му хвърли един поглед и с изненада забеляза, че на лицето му е изписано учудване, сякаш я виждаше за пръв път. По неизвестни причини това я накара отново да осъзнае невежливостта си и тя бързо сведе поглед към бульона. Във всеки случай той изглежда не я възприемаше като недискретна. Оглеждаше пещерата и и правеше своите устни звуци. Напълни една купа, седна пред него с нея и сведе глава, опитвайки се да му даде възможност да я потупа по рамото и да удостовери

нейното присъствие. Не усети потупване, а когато вдигна очи, видя, че той я гледа въпросително и приказва своите думи.

Той не знае! Той не вижда за какво го моля. Мисля, че той, изобщо не знае никакви сигнали. С внезапно прозрение и хрумна друга мисъл, как ще общуваме, ако той не вижда моите сигнали, а аз не знам думите му?

Бе шокирана, като си припомни как Креб се бе опитвал да я научи да говори, а тя не знаеше, че той говори с ръцете си. Не знаеше, че хората могат да говорят с ръцете си, тя бе говорила само със звуци! Но след това бе говорила езика на Клана толкова дълго, че не си спомняше значението на думите.

Само че аз вече не съм жена от Клана. Аз съм мъртва. Проклеха ме. Никога няма да мога да се върна обратно. Сега трябва да живея с Другите и трябва да говоря като тях. Трябва отново да се науча да разбирам думите и трябва да се науча да ги произнасям, иначе никога няма да ме разберат. Даже и да бях намерила цял Клан от Другите, нямаше да мога да им приказвам, а те не биха разбрали какво им говоря. Дали заради това моят тотем ме накара да остана? Докато не бъде доведен този мъж? Тъй че да може пак да ме научи да говоря? Тя потръпна от усещане за студ, макар да не бе имало никакво течение.

Джондалар се бе развихрил и задаваше въпроси, на които не очакваше отговор, просто за да се слуша как приказва. От страна на жената нямаше никаква реакция и той си помисли, че знае причината. Испита увереност, че тя или се упражнява да стане, или е в служба на Майката. Това отговаряше на толкова много въпросителни: целебните и умения, властта и над коня, защо живееше сама и не му приказваше, може би дори на това как го бе открила и докарала в пещерата. Чудеше се къде се намира, но в момента това не бе важно. Имаше късмет, че е оцелял. Бе загрижен обаче от нещо друго, което бе казал Шамуд.

Сега проумяваше, че ако бе обърнал внимание на стария белококс лечител, щеше да разбере, че Тонолан ще умре – но не му ли бе казано и че той следва брат си, защото Тонолан ще го заведе там, където иначе не би отишъл? Защо бе доведен тук?

Айла се опитваше да си припомни някакъв начин да започне да учи думите му и ето че се сети как бе започнал Креб – със звуците за име. Тя се стегна, погледна го право в очите, чукна се в гърдите и каза: „Айла“.

Джондалар се ококори.

– Значи най-накрая реши да говориш? Това твоето име ли беше? – той я посочи. – Кажй го пак.

– Айла.

Имаше странен акцент. Двете срички на думата бяха като отсечени, вътрешните звуци идваха нейде дълбоко от гърлото и, сякаш ги преглъщаше. Беше чувал много езици, но в нито един от тях нямаше такъв род звуци, каквито тя издаваше. Той не можеше да ги произнесе много добре, но се опита да направи каквото бе по силите му: „Ааай-лах“.

Тя едва разпозна името си в звуците, които той направи. На някои хора в Клана също им бе много трудно, но никой не го произнасяше като него. Той свързваше звуците заедно и променяше тона така, че при първата сричка се извисяваше, а при втората падаше. Изобщо не можеше да си спомни да е чувала името си по този начин, и все пак и се струваше вярно. Тя го посочи и се наведе напред в очакване.

– Джондалар – каза той, – Името ми е Джондалар от Зеландонии.

Това бе прекалено много, тя не можеше да го схване. Поклати глава и пак го посочи. Той видя, че е объркана.

– Джондалар – рече и повтори по-бавно: „Джондалар“.

Айла се напъна да накара устата си да работи по същия начин.

– Дух-да – по-точно от това не успя.

Той разбра, че и е трудно да прави точните звуци, но много се старае. Зачуди се дали няма някаква деформация на устата, която да и пречи да говори. Дали заради това не приказваше? Защото не можеше? Повтори името си бавно, като произнасяше всеки звук толкова ясно, колкото можеше, сякаш говореше на дете или на човек, комуто не достига интелигентност.

– Джон-да-лар... Джоннн-даа-ларрр.

– Дон-да-лах – опита пак тя.

– Много по-добре! – рече той с одобрително кимване и се усмихна.

Този път тя наистина се бе постарала. Вече не бе сигурен дали неговото заключение, че тя се упражнява да служи на Майката, е правилно. Не му се виждаше достатъчно умна. Продължи да се усмихва и да кима.

Той прави щастливото лице! Никой друг в Клана не можеше да се усмихва така, освен Дърк. За нея пък беше нещо съвсем естествено, а сега и той го прави.

Изненаданото и изражение бе така забавно, че Джондалар трябваше да сподави едно изхихикване, но усмивката му се разшири и очите му весело заблестяха. Усещането бе заразително. Крайчетата на Айлините устни се извиха нагоре и когато неговото ответно ухилване я окуражи, тя му отвърна с широка доволна усмивка.

– О, жено – рече Джондалар. – Ти може и да не говориш много, но

си прекрасна, когато се усмихнеш! – Мъжкото у него започна да я вижда като жена, като много привлекателна жена и той я погледна както си следваше.

Нещо бе различно. Усмивката още си стоеше, но очите му. Айла забеляза, че на светлината на огъня очите му станаха тъмновиолетови и в тях се криеше нещо повече от забавление. Тя не знаеше какво има в погледа му, но тялото и знаеше. То разпозна поканата и отговори със същото гъделичкащо, потъващо усещане дълбоко вътре в нея, каквото бе изпитала, когато бе наблюдавала Уини и червеникавокафявия кон. Очите му бяха тъй завладяващи, че тя трябваше да отметне глава, за да се насили да погледне встрани. Помота се малко, оправяйки покривката на леглото му, сетне взе купата и стана, като избягваше погледа му.

– Струва ми се, че си свенлива – каза Джондалар и смекчи интензивността на погледа си. Тя му напомняше за една млада жена пред Първия обряд. Усети добронамереното, но силно желание, което винаги бе изпитвал към младите жени по време на тази церемония, и парещото опъване в слабините. А после и болката в дясното бедро.

– Всичко е наред – каза с крива усмивка. – И без друго не съм във форма за това.

Отпусна се назад на леглото, като отметна и разглади кожата, които тя бе използвала, за да му даде опора, и се усети изцеден. Тялото му го болеше, а като се сети за причината, го заболя още повече. Не искаше да си спомня и да мисли. Искаше да затвори очи и да забрави, да потъне в забвение, което да сложи край на болката му. Усети докосване по рамото и отвори очи. Айла му подаваше една чаша. Погълна течността и не след дълго усети, че болката се облекчава и го обзема отпуснатост. Знаеше, че това е предизвикано от напитката, която му бе дала, и и бе благодарен, но се чудеше откъде е разбрала от какво се нуждае, без да и каже и дума.

Айла бе видяла болезнената гримаса и знаеше колко тежки бяха нараняванията му. Тя бе опитна лечителка. Беше приготвила татула, преди още той да се събуди. Видя как бръчките на челото му се разглаждат и тялото му се отпуска, загаси лампата и ограда огъня с камъни. Сложи рунтавата кожа, която използваше, до мъжа, но сънят бе далеко.

На светлината на оградения огън се примъкна до входа на пещерата и като чу мекото процвилване на Уини, отиде към нея. Стана и приятно, като видя кобилата да лежи на земята.

Странната миризма на мъжа в пещерата я бе изнервила след раждането. Щом се бе отпуснала достатъчно, та да легне, значи беше приела

неговото присъствие. Айла седна до врата на Уини пред гърдите и, за да може да я погали и почеше около ушите. Жребчето, което лежеше близо до цицките на майка си, полюбопитства и навря муцунка между тях. Айла го погали и го почеса, после протегна пръсти. Усети засмукването, но то я пусна, като откри, че тя няма нищо за него. Майка му задоволи нуждата му да суче.

Бebето ти е чудесно, Уини, и ще порасне силно и здраво като теб. Сега си имаш някой като теб, а и аз си имам. Не мога да го повярвам. След всичкото това време вече не съм сама. Очите и неочаквано се напълниха със сълзи. Колко много, много луни минаха, откакто бях прокълнатата, откакто не съм виждала никого. Сега има някой тук. Мъж, Уини. Мъж от Другите и мисля, че ще остане жив. Изтри сълзите с опакото на ръката си. И неговите очи също правят вода и той ми се усмихна. И аз му се усмигнах. Аз съм една от Другите, точно както разправяше Креб. Иза ми каза да намеря своите, да си намеря стопанина. Уини! Той ли ми е стопанинът? За мен ли бе докаран тук? Моят тотем ли го докара?

Бebчо! Бebчо ми го даде! Той е бил избран, също както съм била избрана аз. Проверен и белязан от Бebчо, от пещерното лъвче, което моят тотем ми даде. Мъж, чийто тотем е Пещерният лъв, ще да е достатъчно силен за жена с тотем Пещерния лъв. Даже може да имам още бebета.

Айла се намръщи. Само че бebетата всъщност не се правят от тотемите. Знам, че Брод е заченал Дърк, когато е сложил органа си в мен. Мъжете заченат бebетата, не тотемите. Дон-да-лах е мъж.

Изведнъж Айла си помисли за органа му, втвърден от необходимостта да се освободи от водата, и си спомни объркващите му сини очи. Усети в себе си странна пулсация, която я накара да се чувства неспокойна. Защо изпитваше тези странни усещания? Бяха започнали, когато гледаше Уини и тъмнокафявия кон.

– Тъмнокафявият кон! И сега тя има тъмнокафяво жребче. Този жребец е заченал бebe в нея. Дон-да-лах може да зачене бebe в мен. Може да ми бъде еш.

Ами ако не ме иска? Иза казваше, че мъжете го правят, ако харесват някоя жена. Повечето мъже. Брод не ме харесваше. Не би ми било неприятно, ако Дон-да-лах. Изведнъж тя се изчерви. Аз съм толкова голяма и грозна! Защо ще поиска да прави това с мен? Защо ще ме иска за еш? Той може да си има стопанка. Ами ако поиска да си тръгне?

Не може да тръгне. Трябва да ме научи пак да правя думи. Дали ще остане, ако мога да разбирам думите му?

Аз ще ги науча. Ще науча всичките му думи. Тогава може би той ще остане, дори и да съм голяма и грозна. Не може да си тръгне сега. Толкова дълго бях сама.

Айла скочи почти панически и излезе от пещерата. Чернотата преминаваше в тъмно пурпурно, нощта почти бе свършила. Тя се загледа как силуетите на дърветата и познатите ориентири се появяват от мрака. Прииска и се пак да влезе в пещерата и да погледне мъжа, но се пребори с желанието си. После си помисли да му приготви нещо прясно за закуска и тръгна да вземе прашката.

Може би няма да му хареса, ако ловувам? Аз вече реших да не позволявам на никого да ме спира, спомни си тя, но не отиде за прашката. Вместо това слезе на брега, съблече наметалото си и си взе сутрешното плуване. То и подейства много добре и като че ли отми емоционалното и объркване. След пролетното наводнение любимото и място за риболов вече не съществуваше, но тя бе открила друго малко по-надолу по течението и сега се насочи натам.

Джондалар се събуди от миризмата на готвено, която му припомни, че е изгладнял. Използва мехура да изпразни свря и успя да се привдигне, за да може да хвърли един поглед наоколо. Жената бе излязла, а също кобилата и жребчето и, но мястото, което те заемаха, бе единственото друго място в пещерата, което донякъде напомняше на място за спане, а и имаше само едно огнище. Жената живееше тук сама, като се изключат конете, а те не можеха да се смятат за хора.

Но тогава къде са нейните хора? Дали наблизко имаше други пещери? Дали не бяха на удължила се ловна експедиция? В мястото за складиране имаше предмети за пещерата, рошави и обезкосмени кожи, от стойките висяха растения, месото и храната бяха достатъчни за голяма Пещера. Нима всичко бе само за нея? Ако живееше сама, защо имаше нужда от толкова много? И кой го бе пренесъл тук? Може би нейните хора го бяха донесли и го бяха оставили с нея.

Така ще да е! Тя е тяхната зеландони и те са ме докарали в пещерата и за да се погрижи за мен. Тя е твърде млада за това, поне изглежда млада, но е компетентна. Без съмнение. Вероятно е дошла тук, за да се подложи на някакво изпитание, да развие някое специално умение – може би с животните – и нейните хора са ме намерили. Не е имало никой друг и тя им е позволила да ме оставят тук. Трябва да е много могъща зеландони, за да има такъв контрол над животните.

Айла влезе в пещерата, носейки изсъхналия и избледнял поднос от тазова кост с голяма, прясно опечена пъстърва на него. Усмихна му се,

учудена, че го намира буден. Остави рибата долу и пренареди кожата и натъпканите със слама кожени възглавнички така, че той да може да седне по-удобно. За начало му даде чая от върбова кора, за да успокои треската и да облекчи болката. Постави подноса в скута му, излезе и се върна с купа сварено зърно, прясно обелени стъбла магарешки бодил и девесил и първите диви ягоди.

Джондалар бе достатъчно гладен, за да излапа каквото и да е, но след първите няколко хапки се позабави, за да се наслади на вкуса. Айла бе усвоила похватите на Иза, която използваше билките не само като лекарства, но и като подправки. И пъстървата, и зърното бяха подправени от умелата и ръка. Пресните стъбла бяха хрупкави и точно толкова нежни, колкото трябваше, а дивите ягоди, макар и само няколко, му поднесоха сладкия си дар без ничия друга помощ, освен помощта на слънцето. Беше впечатлен. Майка му бе призната за добър готвач и въпреки че подправките не бяха същите, той разбираше тънкостите на добре приготвената храна.

На Айла и стана приятно, че той отдели време да се наслади на храната. Когато привърши, му донесе чаша ментов чай и се приготви да смени превръзките му. Махна съвсем компреса от главата му. Отокът бе спаднал и единствено мястото малко го наболяваше. Драскотините по гърдите и ръцете му заздравяваха. Можеше да останат леки белези, но мускулатурата бе незасегната. Въпросът беше в крака. Щеше ли да заздравее както трябва? Щеше ли напълно да възстанови функциите си? Или частично? Или щеше да остане куц?

Отстри лапата и с облекчение видя, че листата на дивото зеле бяха намалили възпалението, както се бе надявала. Имаше определено подобрение, макар че още не можеше да се каже до каква степен щеше да може да използва крака си. Изглежда завързането на раните със сухожилие вършеше работа. Като се имаше предвид увреждането, кракът бе много близо до първоначалната си форма, въпреки че щеше да остане голям белег и може би известна деформация. Тя бе напълно доволна.

Джондалар за пръв път можа да огледа крака си и не остана доволен. Кракът му изглеждаше много по-сериозно увреден, отколкото си бе въобразявал. При вида му той пребледня и няколко пъти тежко преглътна. Виждаше какво се е опитала да направи с възлите. Може би щеше да има някаква разлика, но се чудеше дали някога ще може пак да ходи.

Той я заговори и запита къде се е научила да лекува, без да очаква отговор. Тя разпозна името му, но нищо повече. Искаше да го помоли да я научи на значението на неговите думи, но не знаеше как.

Разочарована, излезе да вземе дърва за огнището в пещерата. Жадуваше да се научи да говори, само че как изобщо можеха да започнат?

Той си мислеше за току-що изяденото ястие. Който и да я снабдяваше, тя бе добре запасена, но очевидно знаеше как да се погрижи за себе си. Ягодите, стъблата и пъстървата бяха пресни. Зърното обаче ще да е било събрано предишната есен, което означаваше излишък от зимния запас. Това говореше за добро планиране, без гладуване през късната зима или ранната пролет. Означаваше също, че областта сигурно е добре позната и затова обитавана от известно време. Имаше и други белези, че пещерата е използвана по-продължително: черните сажди около димния отвор и особено добре утъпкания под.

Беше добре обезпечена с покъщнина за пещерата и със сечива, но по-внимателното разглеждане показваше, че те изцяло са лишени от резба или украса и са по-скоро примитивни. Погледна дървената чаша, от която бе пил чай. Във всеки случай не е груба. Всъщност много добре направена. Била е издълбана от един чвор, ако се съди по формата на дървесните влакна. Като я огледа по-внимателно, на Джондалар му се стори, че чашата е била оформена така, че да се използват предимствата на формата, която структурата на дървото е предоставяла. Не беше трудно да си въобразиш муцунката на малко животинче в извивките и възлите. Дали го бе направила нарочно? Изкусна работа. Харесваше му повече от някои сечива с много по набиваща се в очите резба, които бе виждал.

Самата чаша бе дълбока, с разширяващ се навън ръб, симетрична и фино полирана. Дори отвътре нямаше издадени ръбове. Чворестото дърво се обработваше трудно. Да се направи тази чаша са отишли доста дни. Колкото повече се вглеждаше, толкова повече се уверяваше, че чашата несъмнено е майсторски изработен предмет, който лъжеше с нагледната си простота. На Мартона би и харесала, помисли той, като се сети за способността на майка си да придава приятен вид дори на най-обикновените съдове и кошници за храна. Тя имаше усет да вижда красотата дори в простите предмети.

Погледна нагоре, когато Айла донесе един наръч дърва, и поклати глава при вида на примитивната и кожена наметка. После забеляза възглавничката, на която бе лежал. Беше обезкосмена също като наметката и не бе изрязана, за да и се придаде някаква форма, а бе увита около прясно сено и подпъхната в една плитка канавка. Издърпа единия и край да го изследва по-подробно. Самият, ръб бе малко по-твърд и няколко косъма още стояха, но кожата бе много гъвкава и мека като кадифе. И

вътрешната, и твърдата външна повърхност заедно с козината бяха изстъргани, което обясняваше мекотата. Повече бе впечатлен обаче от необезкосмените кожи. Едно нещо бе да опъваш и дърпаш една изстъргана кожа, за да я направиш мека, а далеч по-трудно да обработиш кожа, която е изстъргана само отвътре. Обикновено необезкосмените кожи бяха по-твърди, но тези на леглото бяха също тъй гъвкави като обезкосмените.

При пипане му се струваха с нещо познати, но не можеше да се сети защо.

Предметите не са резбовани или украсени, мислеше той, но са направени наистина майсторски. Всички кожи бяха обработени с голямо умение и внимание. И все пак нито една не бе изрязана или оформена, нито пък бяха защити или прикрепени една към друга. Нито един предмет не бе окичен със синци надиплен боядисан или украсен по какъвто и да било начин! И все пак тя бе снадила и зашила крака му. Имаше странни несъответствия, а жената бе истинска загадка.

Джондалар гледаше как Айла се приготвя да запали огън, но всъщност не внимаваше особено. Много пъти бе виждал как се пали огън. За малко се бе зачудил защо тя просто не донесе един въглен от огъня, на който бе сготвила яденето му, после предположи, че той е угаснал. Гледаше, без да вижда как жената насъбра бързо разгаряща се прахан, вдигна два камъка, удари ги един в друг и раздуха пламъка. Бе извършено тъй бързо, че огънят се разгоря здравата, преди той да проумее какво е направила.

– Велика Майко! Как успя да запалиш огъня толкова бързо? – смътно си спомни как посред нощ му се бе сторило, че много бързо е запалил огъня, но го бе отминал като измамно впечатление.

Айла се обърна при бурната му реакция с въпросително изражение.

– Как запали този огън? – попита пак той и приседна напред. – О, Дони! Тя не разбира и дума от това, което и казвам – и вдигна нагоре ръце.

– Знаеш ли изобщо какво си направила? Ела, Айла – рече той и и махна с ръка.

Тя незабавно отиде при него. За пръв път го виждаше да направи целенасочено движение с ръка. Беше много загрижен за нещо и тя се намръщи, като се концентрира върху думите му, желяейки да ги разбере.

– Как направи този огън? – отново понита той, произнасяйки думите бавно и внимателно, сякаш това щеше да и помогне да го разбере и

посочи с ръка към огъня.

– Уг...? – тя направи плах опит да повтори последната дума. Имаше нещо важно. Тя трепереше от концентрация, опитвайки се да се накара да го разбира.

– Огън! Огън! Да, огън – викна той, като ръкомахаше към пламъците. – Имаш ли някаква представа какво може да означава толкова бързо да се пали огън?

– Угъ?

– Да, като ей този тук – рече той и мушна с пръст въздуха към огнището. – Как го направи?

Тя стана, отиде до огнището и го посочи.

– Угъ?

Той сподави една въздишка и полегна назад върху кожата, изведенъж разбрал, че се е опитал да я насили да разбере думи, които не знае.

– Съжалявам, Айла. Беше глупаво от моя страна. Как можеш да ми кажеш какво си направила, когато не знаеш какво те питам?

Напрежението бе отминало. Джондалар затвори очи с чувство за изтощение и разочарование, но Айла бе възбудена.

Тя имаше дума. Само една, но това беше началото. Сега как би могла да продължи? Как да му каже да я научи на повече думи, че трябва да научи повече?

– Дон-да-лах?

Той отвори очи. Тя пак посочи към огнището. – Угъ?

– Огън? Да, това е огън – каза той и кимна утвърдително. После пак затвори очи, усещайки се уморен, малко глупав, загдето така се бе развълнувал, и изпита физическа и емоционална болка.

Не беше заинтересуван. Какво ли би могла да направи, за да го накара да разбере? Чувстваше се тъй разстроена, така ядосана, че не може да измисли начин да му предаде нуждата си. Опита Още веднъж.

– Дон-да-лах – изчака, докато той пак отвори очи. – Угъ...? – каза тя с надежда в очите.

Какво ли иска, помисли Джондалар и любопитството му се възбуди.

– Какво питаш за този огън, Айла? По наклона на раменете му и по израза на лицето му тя почувства, че той и задава въпрос. Обръщаше и внимание. Огледа се, опитвайки се да измисли начин да му каже, и видя дървата край огъня. Взе една пръчка, донесе я до него и я задържа със същия въпросителен израз.

Челото му озадачено се намръщи, а сетне се разглади, защото той

помисли, че е почнал да разбира.

– Искаш думата за това ли? – понита той, зачуден на внезапния и интерес да научи езика му, когато по-рано като че ли изобщо не изпитваше никакво желание да говори. Да говори! Тя не разменяше езика си с неговия, тя се опитваше да говори! Възможно ли беше затова да е толкова мълчалива? Понеже не знаеше как да говори?

Той докосна пръчката в ръката и.

– Дърво – рече.

Насъбраният въздух шумно излезе от гърдите и, тя не знаеше, че е съдържала дъха си.

– Дъ...? – опита.

– Дърво – каза бавно той, подсилвайки движенията на устните си, за да го произнесе ясно.

– Дъър – каза тя, като се опитваше да имитира движенията на устните му.

– Това беше по-добре, – кимна той.

Сърцето и биеше. Беше ли я разбрал. Тя трескаво се огледа за още нещо, за да не прекъснат. Погледът и се спря на чашата. Вдигна я и му я подаде.

– Опитваш се да ме накараш да те науча да говориш? Тя не разбра, тръсна глава и пак протегна чашата.

– Коя си ти, Айла? Откъде идваш? Как можеш да вършиш всичко, което вършиш, и да не знаеш да говориш? Ти си една загадка, но ако ми се иска да науча за теб, мисля, че ще трябва да те науча да говориш.

Тя седна на рунтавата кожа до него в тревожно очакване, като все още държеше чашата. Боеше се, че при всички тези думи, които казваше, той може да забрави думата, за която го питаше. Още веднъж му подаде чашата.

– Какво искаш – „пия“ или „чаша“? Май няма значение – докосна съда, който тя държеше. – Чаша.

– Шах – отвърна тя и се усмихна с облекчение. Джондалар продължи да разработва идеята. Пресегна се към мяха с прясна вода, който тя му бе оставила, и наля малко в чашата.

– Вода.

– Ухдах.

– Опитай пак. Вода – окуражи я той.

– Вуу-дах.

Джондалар кимна, вдигна чашата към устните ей и отпи една глътка.

– Пия – рече. – Пия вода.

– Ффия – отвърна тя съвсем ясно, като се изключи, че някакси преглъщаше думата. – Ффия вуудах.

21

– Айла, не мога да стоя повече в тази пещера. Виж само как свети слънцето! Знам, че съм оздравял достатъчно да мога да се поразмърдам, поне да излезна отвън.

Айла не разбра всичко, казано от Джондалар, но знаеше достатъчно, за да разбере оплакването му и да му посъчуства.

– Възли – рече тя и докосна единия шев. – Режа възли. Утре виждам крак.

Той се усмихна, като че ли бе извоювал победа.

– Смяташ да извадиш възлите и утре сутрин ще мога да изляза от пещерата.

Каквито и да бяха езиковите и трудности, Айла не възнамеряваше да обещава повече, отколкото бе намислила.

– Виждам – повтори съчувствено тя. – Айла поглеждам – бореше се да успее да се обясни, въпреки ограничените си способности. Крак не оздравява, Дон-да-лах не навън.

Джондалар пак се усмихна. Знаеше, че е преувеличил смисъла на казаното с надеждата, че тя ще се съгласи с него, но бе почти доволен, загдето тя не се хвана на въдицата и настоя да бъде разбрана. Можеше и да не излезе утре от пещерата, но това означаваше, че в крайна сметка тя по-бързо ще се научи да говори.

Идеята да я научи да говори се бе превърнала в предизвикателство и прогресът и го радваше, макар да не бе равномерен. Беше заинтригуван от начина, по който тя се учеше. Речникът и вече бе изумително голям. Като че ли бе способна да запаметява думите със същата скорост, с която той и ги казваше. Беше прекарал повече от половин следобед да и казва имената на всичко, за което тя или той можеха да се сетят, а щом привършиха, тя му повтори всяка дума заедно с точната и асоциация. Произношението обаче и се отдаваше трудно. Не можеше да произнесе някои думи правилно, колкото и да се стараяше, а се стараяше здравата.

Той обаче харесваше начина и на говорене. Гласът и бе нисък и приятен, а странният и акцент правеше звука му екзотичен. Реши засега да не коригира начина, по който свързваше думите. Правилната постройка на речта щеше да дойде по-късно. Колко труд и костваше ученето стана по-очевидно, когато привършиха думите, означаващи конкретни предмети и действия. Дори и най-простите абстракции създаваха

проблеми. Тя искаше отделна дума за всеки нюанс на цветовете и и бе трудно да разбере, че тъмнозеленото на бора и светлозеленото на върбата се описват с общата дума зелено. Когато схванеше някоя абстракция, това изглеждаше като прозрение или като отдавна забравен спомен.

Веднъж той се изказа добре за феноменалната и памет, но за нея изглежда бе трудно да го разбере или да му повярва.

– Не, Дон-да-лах. Айла не добре помня. Айла опитвам, малко момиче Айла искам добра... памет. Недобра. Опитвам, опитвам, цялото време опитвам.

Джондалар поклати глава и си помисли, че би желал паметта му да е тъй добра като нейната или желанието му да учи да е също тъй силно и неуморно. Виждаше как напредва с всеки ден, въпреки че никога не бе доволна. А колкото способността им да общуват нарастваше, толкова повече се увеличаваше загадката около нея. Колкото повече научаваше за нея, на толкова повече въпроси желаше да получи отговори. За някои неща тя бе невероятно изкусна и осведомена а за други бе напълно наивна и невежа и той никога не бе сигурен какво да очаква. Някои от способностите и – например да пали огън – бяха много по-развити от всичко видяно от него, а други бяха тъй примитивни, че чак не бе за върване.

За едно нещо обаче той не изпитваше никакви съмнения: че независимо дали наблизко имаше някой от нейните хора, тя е напълно способна да се грижи за себе си. А и за мен, помисли, когато тя дръпна настрани завивката, за да погледне ранения му крак.

Айла бе приготвила един антисептичен разтвор, но като се нахрани да извади възлите, които свързваха плътта му, започна да нервничи. Не мислеше, че раната ще се разтвори, изглежда тя заздравяваше успешно, но досега не бе използвала тази техника и не бе сигурна. От няколко дни си мислеше да махне възлите, но трябваше Джондалар да се оплаче, за да се реши.

Младата жена се приведе над крака и огледа отблизо възлите. Притегли внимателно едно от завързаните парчета от еленовото сухожилие. Израсналата кожа го бе обхванала и се надигна заедно с него. Зачуди се дали е трябвало да изчаква толкова дълго, но сега вече бе твърде късно да се тюхка. Хвана възелчето с пръсти и с най-острия си, неизползван досега нож срязва едната страна колкото може по-близо до възела. Няколкото пробни подръпвания показаха, че няма да може да го изтегли лесно. Накрая захапа възелчето със зъби и с рязко движение го извади.

Джондалар примигна. Тя съжаляваше, че му е причинила болка, но

раната не се бе отворила. Там, където кожата се поразкъса, потече малка струйка кръв, ала мускулите и плътта бяха заздравили. Болката не бе висока цена за това. Тя извади останалите шевове колкото можеше по-бързо, за да приключи, докато Джондалар скърцаше със зъби и свиваше юмруци, за да не вика, всеки път, щом тя издърпаше поредния шев. И двамата се приведоха да видят резултата.

Айла реши, че щом като не забелязва влошаване, може да му позволи да натовари крака и да му позволи да излезе от пещерата. Взе ножа и купата с разтвора и се нареди да стане. Джондалар я спря.

– Ще ми дадеш ли да видя ножа? – попита той и го посочи. Тя му го даде и загледа как го изучава.

– Това е направено от кремък! Дори не може да се каже, че е острие. Обработено е с известно майсторство, но техниката е ужасно примитивна. Дори дръжка няма – само е чукнато отзад, за да не се порешеш. Откъде взе това, Айла? Кой го направи?

– Айла правя.

Знаеше, че той коментира качеството и майсторлъка и искаше да обясни, че не е тъй изкусна като Друуг, но че се е учила, от най-добрия майстор на сечива в Клана. Джондалар внимателно и като че ли с изненада изучаваше ножа. Тя искаше да обсъдят достойнствата на инструмента и качеството на кремъка, но не можеше. Нямахше нужните термини в речника си, нито пък разбираше как може да изразява схващанията си. Беше много обезсърчаващо.

Жадуваше да говори с него за всичко. От много отдавна не бе имала с кого да приказва, но не бе разбирала колко много и липсва това, докато не бе пристигнал Джондалар. Чувстваше се сякаш пред нея е подредена маса за пир, а тя е изгладняла и иска да излапа храната, но може единствено да я вкуси.

Джондалар и върна ножа, поклащайки учудено глава. Беше остър и съвсем работоспособен нож, но само увеличи любопитството му. Тя бе обучена не по-зле от коя и да е зеландони и използваше напредничави техники – например шевове – но да има такъв примитивен нож. Ако само можеше да я попита и да я накара да го разбере, ако само тя можеше да му каже. И защо не можеше да говори? Сега се учеше бързо. Защо не се бе научила по-рано? Желанието на Айла да говори бе амбицирало и двамата.

* * *

Джондалар се събуди рано. В пещерата бе още тъмно, но през

входа и отвора над него се виждаше тъмната синева на разсъмването. Докато гледаше, забележимо се развидели и вече можеха да се различат очертанията на всяка издутина или вдлъбнатина на каменните стени. Можеше да ги види съвсем ясно и със затворени очи, бяха се врязали в мозъка му.

Трябваше да излезе и да погледне и нещо друго. Усети нарастваща възбуда и сигурност, че денят е дошъл. Не можеше вече да трае и се направи да разтърси жената, която спеше до него. Сирия, преди да я докосне, сетне премисли.

Тя спеше обърната настрани, свита в натрупаните около нея кожи. Той знаеше, че заема обичайното и място за спане. Кожите и бяха върху една примъкната до него рогозка, а не в плитка канавка, покрита с натъпкани със сено възглавнички. Спеше с наметката си, готова да скочи при най-малкия шум. Тя се обърна по гръб и той започна внимателно да я изучава, опитвайки се да види дали притежава някои определени белези, които да му дадат някаква идея за произхода и.

Костната и структура, формата на лицето и скулите и изглеждаха чуждестранни в сравнение с тези на жените Зеландонии, но в нея нямаше нищо изключително, освен, че бе изключително хубава. Не е само хубава, реши той, след като добре я огледа. В чертите и имаше нещо, което можеше да се определи като красота по чиито и да е стандарти.

Прическата и – сплетена в правилно разположени плитчици, които висяха отстрани и отзад и се подпъхваха под самите себе си отпред, бе непривична, но той бе виждал далеч по-необичайно вчесани коси. Няколко дълги кичура се бяха измъкнали и бяха затиснати зад ушите и или висяха в безпорядък, а на бузата си имаше петно от въглен. Хрумна му, че тя не го е оставяла за повече от един момент, откакто се е свестил, а вероятно и преди това. Никой не би могъл да се съмнява в грижите и...

Нишката на мисълта му се скъса, когато Айла отвори очи и изпищя от изненада.

Не бе свикнала при събуждането си да вижда нечие лице, особено пък с блестящи сини очи и рунтава руса брада. Седна тъй бързо, че за миг се замая, но скоро възвърна увереността си и стана да разръчка огъня. Беше изгаснал. Пак бе забравила да го огради с камъни. Събра материали да запали нов.

– Ще ми покажеш ли как да паля огън, Айла? – попита Джондалар, щом тя взе камъните. Тази път тя го разбра.

– Не трудно – каза и донесе подпалките и камъните за правене на огън близо до леглото. – Айла показвам – демонстративно удари

камъните, сетне насъбра на купчинка рошави влакна от дървесна кора и мъхести прораслещи и му даде кремъка и железния пирит.

Той незабавно разпозна кремъка, а мислеше, че е виждал и камъни като другия, но никога не бе опитвал да използва двата заедно, най-малко пък за палене на огън. Удари ги като нея. Беше съвсем повърхностен удар, но му се стори, че видя малка искра. Удари отново, все още невярващ, че може да извлече огън от камъни, въпреки че бе видял Айла да го прави. От студените камъни изскочи голяма искра. Той се вцепени, а после го обхвана възбуда. След още няколко опита и малко помощ от Айла, запали малък огън току до леглото. Пак погледна двата камъка.

– Кой те научи да палиш огън по този начин?

Тя знаеше какво я пита, но не знаеше как да му обясни.

– Айла – каза.

– Да знам, че ти го запали, но кой ти показва?

– Айла... показвам.

Как би могла да му каже за деня, когато огънят и угасна и бравичката и се счупи и тя откри огнения камък? Стисна за малко с ръце главата си, опитвайки се да намери начин да обясни, после го погледна и поклати глава. „Айла не говоря добре.“

Той долови усещането и за провал.

– Ще се научиш, Айла. Тогава ще можеш да ми кажеш. Няма да е след дълго, ти си изумителна жена – усмихна се. – Днес нали ще излиза навън?

– Айла виждам... – дръпна настрана завивките и разгледа крака му. На мястото на възелчетата имаше малки струпии и кракът явно оздравяваше. Време беше да го накара да го натовари и да се опита да прецени увреждането. – Да, Дон-да-лах излиза навън.

На лицето му разцъфна най-широката усмивка, която тя бе виждала. Той се почувства като момче, което след дълга зима се готви за Лятното събиране. „Добре, хайде да вървим, жено!“ Отметна кожата, негърпелив да стане и да излезе.

Момчешкият му ентусиазъм беше заразителен. Тя му се усмихна, но добави укорна забележка:

– Дон-да-лах яде храна.

Не отне много време да приготви закуска от сготвената предната вечер храна и сутрешен чай. Занесе зърно на Уини и отдели няколко минути да я тимари с лугачката, както и да почеше с нея жребчето. Джондалар я наблюдаваше. Беше я наблюдавал и по-рано, но сега за пръв път забеляза, че тя издава един звук, който удивително прилича на конско

цилене, както и няколко отсечени гърлени срички. За него движенията на ръцете и сигналите не означаваха нищо. Той не ги виждаше, не разбираше, че са съставна част от езика, на който тя говореше на кобилата, но по някакъв необясним начин знаеше, че тя и говори. Освен това имаше също тъй твърдото впечатление, че животното я разбира.

Докато тя се грижеше за кобилата и жребчето и, той се дивеше каква магия е използвала, за да плени животните. Той самият се чувстваше малко нещо пленен, но бе изненадан и възраждан, когато тя му заведе коня и жребчето. Никога по-рано не бе потупвал жив кон, нито пък се бе доближавал толкова много до пухкаво малко жребче и бе леко объркан от пълната липса на страх у тях. Особено жребчето изглеждаше много привлечено от него, след като първите внимателни потупвания преминаха в погавания и почесвания, които безпогрешно намираха верните места.

Сети се, че не и е казал името на животното, и посочи кобилата.

– Кон – каза той.

Но Уини си имаше име, име, направено от звуци – също като нейното и неговото. Айла тръсна глава.

– Не – рече тя, – Уини.

За него звукът, който тя издаде, не беше име, а перфектна имитация на конско цвилене. Беше изумен. Не можеше да говори никакви човешки езици, но можеше да говори като кон? Да говори на кон? Испита страхопочитание. Това беше могъща магия.

Тя погрешно схвана шашардисаното му изражение за липса на разбиране. Опита се да му обясни, като докосна гърдите и каза името си. Сетне го посочи и каза неговото име. Накрая посочи кобилата и отново издаде мекото цвилене.

– Това името на кобилата ли е? Айла, аз не мога да издам такъв шум. Не знам как да говоря на конете.

След второ, по-спокойно обяснение той направи опит, но се получи по-скоро дума, наподобяваща звука. Изглежда това я задоволи и тя отведе двата коня обратно до мястото на кобилата в пещерата.

– Той ме учи на думи, Уини. Смятам да науча всичките му думи, но трябваше да му кажа твоето име. Ще трябва да измислим име за твоето малко конче... Чудя се дали ще му хареса да кръсти бебето ти?

Джондалар бе чувал за някои зеландони, за които разправяха, че притежават способността да примамват животните към ловците. Някои ловци дори можеха добре да имитират звуците на определени животни, което им помагаше да се промъкнат по-близо. Никога обаче не бе чувал

за някой, който да може да говори с някое животно или да е успял да го убеди да живее с него. Заради Айла дивата кобила се беше ожребила пред очите му и дори го бе оставила да докосне бебето и. Изведнъж това, което жената бе сторила, го поразя. Испита удивление и малко страх. Коя беше тя? И какъв вид магия притежаваше? Докато вървеше към него с щастлива усмивка на лицето, не му изглеждаше нещо повече от обикновена жена. Просто една обикновена жена, която може да говори с животните, но не и с хората.

– Дон-да-лах излиза?

Бе почти забравил. Лицето му светна от желание и, преди тя да стигне до него, се опита да стане. Ентузиазмът му повехна. Беше отслабнал и от движението го заболя. Усети замайване и гадене, но сетне му мина. Айла видя как нетърпеливата усмивка се смени с гримаса на болка и после с внезапна бледнина.

– Може би ще имам нужда от малко помощ – рече той. Усмивката му бе напрегната, но откровена.

– Айла помагам – каза тя, подложи рамото си за опора и протегна ръка за подкрепа. Отначало той не искаше да се обляга много на нея, но като видя, че тя се държи, силна е и знае как да го дръпне нагоре, прие помощта и.

Когато накрая застана на здравия си крак, прегърнал единия колец от стойката за сушене и Айла го погледна, челюстта и увисна и очите и се ококориха. Главата и едва стигаше до брадичката му. Знаеше, че тялото му е по-дълго, отколкото на мъжете от Клана, но не беше проектирала дължината му във височина и не беше преценила как ще изглежда изправен. Никога не бе виждала толкова висок човек.

Откакто беше дете, не можеше да си спомни да е гледала някого от долу нагоре. Още преди да стане жена, беше по-висока от всички в Клана, включително и мъжете. Винаги бе била голяма и грозна – прекалено висока, прекалено бледа, прекалено плосколика. Никой мъж не би я взел, даже и след като могъщият и тотем бе победен и всички биха желали да мислят, че техният тотем е сразил нейния Пещерен лъв и я е направил бременна, даже и когато вече знаеха, че ако не бъде свързана, преди да роди, детето и ще бъде кутсузлия. Не смятаха да го оставят да живее. И Дърк наистина беше кутсузлия. Казаха, че бил деформиран, но във всеки случай тогава Брун го прие. Синът и бе победил лошия си късмет. Щеше да преодолее и лошия късмет да няма майка. И щеше да стане висок, знаеше това, още преди да си тръгне, но не тъй висок, като Джондалар.

Този мъж я караше да се чувства определено малка. Първото и впечатление от него бе, че е млад, а млад предполагаше малък. Пък и беше изглеждал по-млад. Погледна го от новата перспектива и забеляза, че брадата му е пораснала. Не знаеше, защо когато за пръв път го бе видяла, нямаше брада, но сега гледката на твърдите златисти косми, които бяха избуяли от брадичката му, я накара да осъзнае, че не е момче. Беше мъж – висок, мощен, напълно узрял мъж.

Учудената и физиономия го накара да се усмихне, макар че не знаеше причината. Тя също се бе оказала по-висока, отколкото си бе мислил. Начинът, по който се движеше и се държеше, създаваше впечатление за човек с много по-дребно телосложение. Всъщност тя бе съвсем висока, а той харесваше високи жени. Обикновено точно те му хващаха окото, макар тази да би могла да хване чието и да е око, помисли си той.

– Щом стигнахме дотук, хайде да излезем – рече.

Айла физически усети близостта и голотата му.

– Дон-да-лах има нужда... облекло – каза, като използва неговата дума за наметалото си, макар да имаше предвид, мъжка дреха, – нужда покрива... – посочи гениталиите му. Той не и беше казал тази дума. После поради някаква, необяснима причина се изчерви.

Това не бе скромност. Бе виждала много мъже, а също и жени, необлечени. Това не бе повод за безпокойство. Мислеше си, че той има нужда от защита – не от стихииите, а от враждебните духове. Макар жените да не се включваха в техните ритуали, знаеше, че мъжете от Клана не обичат да, оставят гениталиите си открити, когато излизат. Не знаеше защо тази мисъл я кара да се чувства объркана, нито пък защо лицето и гори, нито защо изглежда точно тя и докара онези, дърпащи, стягащи, пулсиращи усещания.

Джондалар се погледна. Той също имаше суеверия за гениталиите си, но те не включваха покриването им за защита, от лоши духове. Ако някои злонамерени врагове бяха накарали една зеландони да призове злина върху него или ако някоя, жена просто си имаше причина и го прокълнеше, за да се предпази, щяха да са му нужни далеч повече неща от една дреха.

Той обаче бе научил, че макар един чужденец да можеше да направи социален гаф и да му бъде простено, все пак бе разумно при пътуване да се обръща внимание и на най-дребните намеци, за да засяга другите колкото се може по-рядко. Бе видял както къде сочеше, така и изчервяването и. Той го прие като указание, че тя мисли, че не бива да излиза навън, без да прикрие гениталиите си. Пък и при всички случаи

седенето на голо върху голата скала можеше да стане доста неудобно, а той не бе способен много да се мести.

Сетне си помисли как е застанал на един крак, вкопчен в кола, толкова нетърпелив да излезе навън, че дори не е забелязал, че е свършено гол. Внезапно проумя комизма на положението и избухна в сърдечен смях.

Джондалар нямаше как да научи какъв е ефектът от неговия смях върху Айла. За него той бе естествен като дишането. Айла бе израсла сред хора, които не се смееха и които наблюдаваха смеха и с такава позрителност, че тя се бе научила да го ограничава, за да се пригоди полесно към тях. Това бе част от цената, платена за оцеляването и. Едва когато се роди синът и, тя отново откри радостта от смеха. Това бе едно от качествата, придобито поради нейната половина от наследството му. Знаеше, че другите ще посрещнат с неодобрение, ако тя го окуражава, но останеха ли сами, не можеше да устои да го погъделичка на игра, а той да и отговори с доволни хихикания.

За нея смехът значеше повече от обикновена спонтанна реакция. Той представляваше уникалната връзка със сина и, тази част от нея, която можеше да види у него и беше израз на собствената и идентичност. Смехът, предизвикан от така обичаното пещерно лъвче, бе усилил това значение и тя не би се отказала от него. Това не само би означавало да се откаже от спомена за сина си, но и от развиващото се усещане за самата себе си.

Но тя не бе мислила, че друг някой може да се смее. Като се изключат нейният собствен и смехът на Дърк, тя не можеше да си спомни порано да е чувала друг да се смее: Специфичната особеност на Джондаларовия смях – сърдечната, тържествуваща свобода, предизвикваше за отговор. Докато се смееше над себе си, в гласа му имаше такова невъзпирано от нищо удоволствие, че от мига, в който го чу, той и хареса. За разлика от неодобрението на възрастните мъже от Клана, смехът на Джондалар даряваше одобрение дори със самия си звук. Да се смееш бе не само нормално, но и желателно. Беше невъзможно да устоиш.

И Айла не устоя. Първоначалният шок от изненадата се превърна в усмивка, а после и в смях. Тя не знаеше какво толкова смешно има, смееше се просто защото се смееше Джондалар.

– Дон-да-лах – каза Айла когато моментът отмина. – Каква е дума... ха-ха-ха-ха?

– Смя се? Смях?

– Коя е правилна дума?

– И двете са правилни. Когато го правя, казвам: „аз се смея“. Когато говоря за него, казвам: „смях“, обясни той.

Айла се позамисли. В това, което той казваше, се съдържаше не само начинът да се използва думата. В говоренето имаше повече, отколкото само думи. Тя вече знаеше много думи, но отново и отново се объркваше, когато се опиташе да изрази мислите си. Имаше някакъв начин, по който те се съчетаваха, и значение, което тя не можеше напълно да схване. Макар че разбираше повечето неща, изречени от Джондалар, думите и даваха само намек за значението им. Тя схващаше също толкова от способността си да възприема и разчита неговия несъзнателен език на тялото. Тя обаче усещаше липсата на точност и дълбочина в разговора им. Още по-лошо бе чувството, че би знаела, стига само да можеше да си припомни, и непоносимото напрежение като болезнен твърд възел, готов да се пръсне на парчета, което изпитваше, когато се доближеше до припомнянето.

– Дон-да-лах се смея?

– Да, точно така.

– Айла се смея. Айла обичам се смея.

– Точно сега Джондалар „обичам излизам“ – отвърна той. – Къде са ми дрехите?

Айла донесе купчината дрехи, които бе срязала от тялото му. Те бяха разпарцаливени от лъвските лапи и изпъстрени с кафеникави петна. Синците и другите допълнителни елементи се измъкваха от украсената риза.

Видът им отрезви Джондалар.

– Трябва да съм бил зле ранен – каза той, като повдигна втвърдените от собствената му засъхнала кръв панталони. – Тези не стават за носене.

Айла си мислеше същото. Отиде към склада си и се върна с една неизползвана обезкосмена кожа и дълги ивици ремък и започна да я увива около кръста му, както правеха мъжете от Клана.

– Аз ще се оправя, Айла – каза той, като промуши меката кожа между краката си и я издърпа отпред и отзад, за да направи набедрена препаска. – Само че би могла да ми помогнеш – добави, опитвайки се да завърже ремъка около кръста си, за да закрепи дрехата.

Тя му помогна да го завърже и като подложи рамото си за опора, му показа, че може да премести тежестта си на крака. Той уверено стъпи на земята и с готовност се наклони напред. Беше по-болезнено, отколкото очакваше, и той започна да се съмнява, че ще успее. Но

решителността му се възвърна, той се облегна силно на Айла и направи малка подскачаща стъпка, сетне втора. Когато стигнаха до входа на малката пещера, той щастливо и се усмихна и погледна каменната площадка и високите борове, растящи близо до отсрещната стена.

Тя го остави да се държи за твърдата скала на пещерата, докато донесе плетена от трева рогозка и една рунтава кожа и ги сложи близо до отгътъшния край на площадката, откъдето имаше най-добър изглед към долината. После се върна да му помогне. Когато най-накрая седна на кожата и за пръв път се озърна наоколо, той бе изморен, болеше го и едновременно с това бе доволен от себе си.

Уини и жребчето и бяха на ливадата, бяха излезли малко след като Айла ги заведе до него да го приветстват. Долината представляваше зелен тучен рай, скътан в сухите степи. Не му се вярваше, че такова място съществува. Извърна се към тясната клисура нагоре по течението и тази част от обсипания с камъни бряг, който не бе скрит от погледа. Вниманието му обаче се насочи отново към зелената долина, която се простираше надолу чак до мястото, където потокът завиваше в далечината.

Първото заключение, до което стигна, бе, че Айла живее тук сама. Нямахме никакви белези от други човешки жилища. Тя поседя малко с него, сетне влезе в пещерата и се върна с една шепа зърно. Сви устни, издаде мелодична чуруликаща трела и пръсна зърната наоколо по площадката. Джондалар се озадачи, когато една птица долетя и започна да ги кълве. Скоро ято птици с най-различна големина и окраска запърха около нея и с бързи отсечени движения птичките закълваха зърната.

Песните им – чуруликане, свиркане и цвърчене – изпълниха въздуха, докато те гледаха да си извоюват по-добра позиция и демонстрираха разрошените си пера. Джондалар трябваше да погледне два пъти, когато откри, че много от птичите песни, които чуваше, бяха издавани от жената! Тя можеше да възпроизвежда целия диапазон от звуци, а когато се спреше на някое определено цвърчене, някоя птичка се качваше на пръста и и оставаше там, когато тя я повдигнеше и засвирваше в дует. Няколко пъти тя поднесе една от птичките достатъчно близо до Джондалар, за да може той да я докосне, преди да отхвърчи.

Когато зърната се свършиха, повечето птици отлетяха, но един кос остана да се надсвирква заедно с Айла. Тя идеално имитираше богатите музикални потпури на дрозда.

Когато косът отлетя, Джондалар дълбоко си пое дъх. Беше го задържал, за да не подплаши хвъркатото зрелище, което Айла му представяше.

– Къде научи това? Беше изключително, Айла. Никога по-рано не съм бил тъй близо до живи птици.

Тя му се усмихна. Не бе съвсем уверена какво точно е казал, но съзнаваше, че е бил впечатлен. Подкара друга птича песен, надявайки се, че ще и каже името на птицата, но той само се усмихна одобрително на майсторлъка и. Опита втора и трета, преди да се откаже. Той не разбра какво иска тя, но една мисъл накара челото му да се набръчка. Тя можеше да прави птичи песни по-добре, отколкото Шамуд с флейтата! Дали пък не общуваше с духовете на Майката, обърнати на птици? Една птичка се стрелна надолу и кацна в нозете и. Той я изгледа с опасение.

Обхваналото го опасение бързо отмина от радостта да стои отвън и да се къпе на слънце, да усеща вятъра, да гледа долината. Айла също бе изпълнена с радост заради неговата компания. Беше толкова трудно да повярва, че той е седнал на нейната площадка, че тя не искаше да мигне. Ако затвореше очи, можеше да се окаже, че е изчезнал, щом ги отвори. Когато най-накрая се убеди в неговата материалност, затвори очи, за да разбере колко дълго може да се самоограничава – просто заради удоволствието да го види все още на мястото му, когато ги отвори. Дълбокият тътнеш звук на гласа му, ако се случеше да заговори, когато очите и бяха затворени, беше неочаквано удоволствие.

Слънцето се вдигна, топлото му присъствие се усети и блещукащият поток привлече вниманието на Айла. Бе пропуснала обичайното си сутрешно плуване, неспособна да остави Джондалар сам от страх, че може да се случи нещо неочаквано. Но сега той бе много по-добре и, ако имаше нужда, би могъл да я извика.

– Айла отивам вода – каза тя и се направи, че плува.

– Плувам – каза той, правейки подобни движения. – Думата е „плувам“ и бих желал да можеш да дойда с теб.

– Фффлуvm – рече бавно тя.

– Плувам – поправи я.

– Плуу-вам – опита повторно тя и, щом той кимна, тръгна надолу. Ще мине някое време, докато той успее да мине по тази пътека, ще му донесе горе малко вода. Но кракът му оздравява добре. Мисля, че ще може да го използва. Може би с малко накуцване, но, надявам се, нищо такова, че да му попречи да слезе.

Щом стигна брега и развърза ремъка на наметалото си, реши и да си измие косата. Тръгна надолу по потока за корени от сапунче. Погледна нагоре, видя Джондалар и му махна, сетне се върна на брега, вън от погледа му. Седна на ръба на огромния къс скала, който до тази пролет

беше част от стената, и започна да разплита косата си. Един новопоявил се след пренареждането на скалите вир се бе превърнал в любимо място за къпане. Беше по-дълбок, а върху близката скала имаше легенообразна вдлъбнатина, която тя използваше да избие сапонина от корените на сапунчето.

Джондалар я видя отново, след като тя се бе изплакнала и бе заплувала нагоре, и одобри правилните и силни замахвания. Тя мързеливо доплува кучешката до скалата и, като седна на нея, остави слънцето да я изсуши, докато междуременно взе една клонка да разчеше косата си, а после я изчетка с лугачка. Докато гъстата и коса изсъхне, тя се почувства затоплена и макар Джондалар да не я бе повикал, започна да се тревожи за него. Сигурно е почнал да се уморява, помисли. Погледна наметалото си и реши, че и трябва чисто наметало. Вдигна го и го понесе по пътеката.

Джондалар усещаше слънцето много повече от Айла, Когато той и Тонолан потеглиха, беше пролет, а малкото предпазен тен, който бе получил след напускането на лагера на Мамутои, бе изчезнал по време на престоя в пещерата на Айла. Той все още бе по зимному блед или поне беше, докато не излезе да седи на слънце. Айла беше изчезнала, когато той за пръв път почна да усеща неудобство от слънчевото си изгаряне. Опита се да не му обръща внимание, тъй като не желаше да безпокои жената, която се наслаждаваше на няколкото отделени за себе си моменти след внимателните си грижи. Започна да се чуди какво я е задържало толкова дълго и му се прииска тя да побърза. Започна да гледа ту горната част на пътеката, ту нагоре-надолу по потока, мислейки, че тя може да реши да поплува още.

Когато Айла се изкачи на върха на стената, той гледаше на друга страна и един поглед към яркочервения му гръб бе достатъчен да я накара да се засрами. Виж как е изгорял от слънцето! Каква лечителка съм да го оставя тук тъй дълго? Тя се забърза към него.

Той я чу и се извърна, благодарен, че най-после се е върнала и малко раздражен, че не го е направила по-рано. Но когато я видя, престана да усеща изгарянето. Удивен, зяпна с отворена уста голата жена, която вървеше към него на яркото слънце.

Кожата и беше златистокафява и при движение преливаше над плоските жилести отрудени мускули. Краката и бяха излети идеално, като единственият им недостатък бяха четирите успоредни белега на лявото и бедро. От мястото си виждаше заобления и твърд задник и над тъмно русия мъх на срамното окосмяване извивката на корема,

маркирана с леките гънки на останали от бременност стрии. Бременност? Гърдите и бяха големи, но добре оформени и високи като на момиче, с тъмно розови ареоли и щръкнали зърна. Ръцете и бяха дълги и грациозни и несъзнателно афишираха силата и.

Айла бе израсла сред хора – мъже и жени – които бяха силни по рождение. За да изпълнява изискваните от жените от Клана задачи – вдигане, носене, обработване на кожи, насичане на храна – тялото и бе трябвало да придобие необходимата мускулна сила. Ловът и бе дал жилага пъргавина, а самотният живот бе изисквал голяма сила, за да оцелее.

Вероятно тя е най-силната жена, която съм виждал, помисли Джондалар. Нищо чудно, че е способна да ме повдигне и да издържи тежестта ми. Знаеше, без съмнение, че никога не е виждал жена с по-добре сложено тяло, но работата не беше само в тялото. От самото начало си бе мислил, че е твърде хубавка, но никога не я бе виждал на дневна светлина.

Тя имаше дълга шия с малък белег на гърлото, грациозно очертана челюст, пълни устни, тесен прав нос, високи скули и широко поставени синьо сиви очи. Прекрасно изрязаните и черти се съчетаваха в елегантна хармония, а дългите и ресници и извитите вежди бяха светло кестеняви – малко по-тъмни от свободно падащите вълни на блестящата на слънцето златиста коса.

– Велика преизобилна Майко! – изпъшка той.

Опита се да се сети за думи, с които да я опише, сумарният ефект беше зашеметяващ. Тя бе прекрасна, удивителна, великолепна. Не бе виждал друга такава спираща дъха жена. Защо криеше това прекрасно тяло под безформеното наметало? Да сплита тая приказна коса на плитки! А той си мислеше, че е само хубава. Защо не я бе видял?

Едва когато тя прекоси каменната площадка и се приближи, той усети, че се възбужда с настоятелно, пулсиращо искане. Той я желаше с непозната досега неотложност. Ръцете го сърбяха да погали това идеално тяло, да открие скритите и места. Искаше му се да изследва, да вкусва, да и дава Удоволствия. Когато тя се наведе към него и той помириса топлата и кожа, беше готов да я вземе дори без да попита, ако се чувстваше в състояние да го направи. Но той усещаше, че тя не е човек, който може лесно да бъде взет.

– Дон-да-лах! Гръб е... огън... – каза Айла, търсейки точната дума за слънчево изгаряне. После се поколеба, спря се от животинския магнетизъм на взора му. Погледна в напрегнатите му сини очи и усети как

потъва надълбоко. Сърцето и заби, коленете и омекнаха, лицето и се затопли. Тялото и потрепери и усети внезапна влага между краката си.

Не знаеше какво и става и, като извъртя глава настрани, откъсна погледа си от неговия. Очите и се спряха на надигналата му се мъжественост, очертана от набедрената превръзка, и тя изпита завладяващо желание да я пипне, да я хване. Затвори очи, пое дълбоко въздух и се опита да спре треперенето си. Когато ги отвори, избегна погледа му.

– Айла помагам Дон-да-лах отива пещера – каза. Изгарянето беше болезнено, а прекараното отвън време го бе уморило, ала когато се облегна на нея при късата трудна разходка, голото и тяло бе тъй близо, че продължи да подхранва пламналото яростно желание. Тя го остави да седне на леглото, бързо прегледа запасите си от лекарства и внезапно избяга навън.

Той се зачуди къде е отишла, но скоро разбра, тъй като тя се върна с пълни шепи широки сиво зелени мъхести листа от репей. Откъсна от листата дебелината средна жилка, накъса ги на парчета в една купа, добави студена вода и ги намачка на каша с един камък.

Неприятното усещане и топлината от изгарянето се бяха засилили и когато почувства успокояващата студена каша на гърба си, пак изпита благодарност, че тя е лечителка.

– Аххх, така е много по-добре – рече той.

Сетне, докато ръцете и внимателно разглаждаха студените листа, той осъзна, че тя не е спряла да си сложи наметалото. Когато коленичи до него, той усети близостта и почти като някакво осезаемо излъчване. Миризмата на топлата кожа и другите тайнствени женски ухания го окуражиха да посегне към нея. Прекара ръка по бедрото и от коляното до хълбоците.

Айла застина при докосването и престана да движи ръката си, осъзнавайки остро, че неговата ръка я гали. Тя се стегна, неуверена в това какво прави той или какво се очаква от нея. Единственото сигурно нещо беше, че не искаше той да спре. Но когато той се пресегна да докосне зърното на гърдата и, тя ахна от неочаквания спазъм, който премина през нея.

Джондалар бе изумен от потресеното и изражение. Не беше ли съвсем естествено един мъж да поиска да докосне една красива жена? Особено когато е тъй близо, че и без друго почти са се докоснали? Той дръпна ръката си, без да знае какво да мисли. Тя реагира, като че ли никога досега не е докосвана, помисли. Но тя беше жена, а не младо момиче. И от стрипите се виждаше, че е раждала, въпреки че наоколо не се

забелязваха следи от деца. Е, тя не е първата жена, която е загубила детето си, но все пак трябва да е минала през Първия обряд, за да бъде подготвена да приеме благословията на Майката.

Айла продължаваше да усеща гъделичкащата последица от докосването му. Не знаеше защо е спрял и в объркването си стана и излезе.

Може би не ме харесва, помисли Джондалар. Само че защо тогава бе дошла толкова близо, особено, когато желанието му бе тъй очевидно? Тя не можеше да му помогне за това, тя лекуваше изгарянето му. И в действията и нямаше нищо подканващо. Всъщност изглежда не осъзнаваше своето въздействие върху него. Толкова ли бе привикнала с тази реакция към красотата и? Не се държеше със загрубялото безразличие на опитна жена и все пак как би могла една жена, която изглежда така, да не знае как въздейства на мъжете?

Джондалар вдигна едно смачкано парче влажен лист, паднало от гърба му. Лечителят на Шарамудои също използваше репей при изгаряния. Тя е опитна. Разбира се! Джондалар, как може да си толкова глупав, каза си той. Шамуд ти обясни за изпитанията на тези, които служат на Майката. Тя също трябва да е изпитала Удоволствия. Нищо чудно, че носи тая безформена наметка, за да скрива красотата си. Не би дошла толкова близо до теб, ако не беше изгорял, а после ти я сграбчи като някое неизрасло момче.

Кракът му пулсираше и въпреки че лекът бе помогнал, изгарянето все още му причиняваше неудобства. Отпусна се, опита се да легне настрани и затвори очи. Беше жаден, но не искаше да се претърколи да вземе мяха с вода точно когато е намерил едно почти поносимо положение. Чувстваше се отвратително не само заради болката и сърбежа, но и защото си мислеше, че е действал много непохватно, и беше разстроен.

Отдавна, откакто беше момче не бе усещал унижението от социален гаф. Бе упражнявал самоконтрола си, докато го бе превърнал в изкуство. Отново бе отишъл твърде далеч и бе отхвърлен. Тази красива жена, тази жена, която бе възжелал повече от всяка друга, го бе отритнала. Знаеше какво ще стане по-нататък. Тя щеше да се държи сякаш нищо не се е случило, но когато може, ще го отбягва. Когато не можеше да го отбегне, щеше да се държи на разстояние. Ще бъде хладна и резервирана. Устните и може да се усмихват, но очите и ще му казват истината. В тях няма да има топлина или, което е по-лошо, в тях ще има съжаление.

Айла бе сложила чисто наметало и разделяше косата си, изпитвайки срам, че е допуснала Джондалар да изгори на слънцето. Това беше

нейна грешка, сам той не би могъл да излезе на слънце. Беше се забавлявала с плуване и миене на косата, когато трябваше да внимава повече. А пък се предполага, че съм лечителка, лечителка от рода на Иза. От най-почитания в Клана род – какво би си помислила Иза за подобна немарливост, за такава липса на усет за нейния пациент? Айла се ужаси. Той беше толкова зле ранен, силните болки продължаваха да го мъчат, а тя бе прибавила към тях нова болка.

Ала към неудобството, което изпитваше, се добавяше и друго. Той я бе докоснал. Все още чувстваше топлата му ръка на бедрото си. Знаеше точно къде го е докоснал и къде е пропуснал, сякаш го бе изгорил с нежната си милувка. Защо бе докоснал зърното и? То още я смъдеше. Мъжествеността му бе напълно издута, а тя знаеше какво означава това. Колко пъти бе виждала мъже да дават сигнала на някоя жена, когато искат да облекчат нуждата си. Брод го бе правил с нея – тя потръпна – и тогава тя бе виждала как мъжествеността му се втвърдява.

Сега не се чувстваше така. Даже би и харесало, ако Джондалар и беше дал сигнала...

Не ставай смешна. С този крак не би могъл. Беше едва оздравял, за да може да се натоварва.

Но мъжествеността му беше твърда, когато тя се върна от плуването, а очите му... Тя потрепери, като си помисли за очите му. Те са тъй сини и тъй пълни с неговата нужда, и тъй...

Тя не можа да го изрази за пред себе си, но спря да разделя косата си, затвори очи и се остави да почувства привличането му. Той я бе докоснал.

Но после бе спрял. Тя се изпъна. Дали и беше дал сигнал? Дали не бе спрял, понеже тя не го бе разпознала? Смята се, че една жена трябва винаги да бъде достъпна, щом един мъж има нужда. Всяка жена от Клана бе учена на това още от първия път, когато духът и воюваше и тя кървеше. Също както я бяха учили на незабележимите жестове и пози, които могат да окуражат един мъж да поиска да задоволи нуждата си с нея. По-рано никога не бе разбирала защо една жена ще поиска да ги използва. Сега внезапно осъзна, че разбира.

Тя искаше този мъж да облекчи нуждата си с нея, но не знаеше сигнала му! Ако аз не знам сигнала му, той също няма да знае моите. И ако съм му отказала, без да знам, той може да не опита никога повече. Само че наистина ли ме желаше? Аз съм тъй голяма и грозна.

Айла привърши подпъхването на последната плитка под самата нея и отиде да стъкми огъня, за да направи някакъв болкоуспокояващ лек за

Джондалар. Когато му го занесе, той почиваше, обърнат на една страна. Като му донесе нещо за облекчаване на болката, та да може да си почине, тя не искаше да го обезпокои, щом като вече бе намерил удобно положение. Седна с кръстосани крака да мястото му за спане и го зачака да отвори очи. Той не помръдна, но тя знаеше, че не спи. Дишането му не бе ритмично и на челото му се отразяваше дискомфорт, което не би станало, ако бе дълбоко заспал.

Джондалар я бе чул да идва и бе затворил очи, за да се престори на заспал. Изчакваше с напрегнати мускули, борейки се с желанието да отвори очи и да види дали тя е там. Защо беше така тиха? Защо не излиза? Ръката, на която лежеше, започна да го бодне от нарушаването на кръвообращението. Ако не я помести скоро, ще изтръпне. Кракът му пулсираше. Искаше му се да го помести, за да облекчи напрежението от прекалено дългото стоене в едно положение. Лицето му го сърбеше от наболата нова брада гърбът му гореше. Може би тя изобщо не бе тук. Може би е излязла, а той просто не я е чул. Дали просто не седеше и го гледаше?

Тя внимателно го наблюдаваше. Беше гледала право в този мъж повече, отколкото изобщо бе гледала който и да е мъж. На жените от Клана не им се полагаше да гледат мъжете, но тя си бе позволявала много неподобаващи неща. Нима бе забравила всички маниери, на които я учеше Иза също като подобаващата грижа за пациента? Тя погледна надолу в ръцете си, които държаха в скута и чаша татулов чай. За една жена това бе правилният начин да приближи един мъж: седнала на земята с приведена глава, изчаквайки той да я оповести с потупване по рамото. Може би е време да припомня на какво са ме учили, помисли тя.

Джондалар отвори съвсем леко очи и се опита да види дали тя е тук, без да и даде да разбере, че е буден. Видя едно стъпало и бързо затвори очи отново. Тук беше. Защо седи тук? За какво ли може да чака? Защо не стане и го остави насаме с болката и унижението му? Пак погледна през сведените си мигли. Стъпалото и не бе помръднало. Седеше с кръстосани крака. Държеше чаша с течност. О, Дони! Той беше жаден! За него ли беше? Дали не го чакаше да се събуди, за да му даде някакво лекарство? Би могла да го побутне, нямаше защо да чака.

Той отвори очи. Айла седеше с наведена глава и гледаше надолу. Бе облечена в едно от тези безформени наметала и косата и бе сплетена в многобройни редички от плитки. Имаше вид на току-що изжулена. Петното на бузата и бе изчезнало, наметалото и беше от чиста, неносена обезкосмена кожа. Изглеждаше толкова безупречна, както си седеше с

наведена глава. Нямаше нищо превзето, никаква маниерност, нито подканящи коси погледи.

Стегнатите и плитки засилваха впечатлението, а също и наметалото с неговите гънки и издутини, които така добре я скриваха. Това беше номер – изкуското укриване на нейното зряло женско тяло и пищната лъскава коса. Не можеше да скрие лицето си, но навикът и да гледа надолу или встрани изглежда отвлечаше вниманието. Защо не се показваше? Сигурно това бе изпитанието, на което се бе подложила. Повечето жени, които познаваше, биха изложили на показ това великолепно тяло, биха носили тая златиста прелест така, че да я покажат от най-добрата и страна, биха дали всичко, за да имат толкова красиво лице.

Гледаше я, без да помръдва, забравил за неудобното си положение. Защо бе тъй неподвижна? Може би не иска да ме погледне, помисли той и объркването и болката му отново се върнаха. Не можеше да издържи, трябваше да се помести.

Щом той помести ръка, Айла вдигна очи. Не можеше да я потупа по рамото, за да я извести, че е разбрал за присъствието и, колкото и добре възпитана да искаше да се покаже. Той не знаеше сигнала. Джондалар бе изумен да види разкаяние и срам на лицето и и честна открита молба в очите и. Нямаше нито осъждане, нито отхвърляне, нито съжаление. По-скоро изглеждаше разстроена. За какво ли можеше да се разстрои?

Тя му даде чашата. Той отпи глътка, направи гримаса от горчивото лекарство, после го изпи до дъно и посегна към мяха за вода, за да отмие вкуса от устата си. Сетне легна долу, без да може да си намери място. Тя му махна да седне, след което издърпа, приглади и преподреди кожата. Той не полегна незабавно назад.

– Айла, има толкова много неща, които не зная за теб, а бих искал да знам. Не зная къде си изучила своите лечителски изкуства, не зная даже как съм попаднал тук. Зная само, че съм ти благодарен. Ти спаси живота ми и, което е по-важно, спаси крака ми. Никога не бих могъл да се върна у дома без крака си, даже и да бях оживял. Съжалявам, че се показах такъв глупак, но ти си толкова красива, Айла. Не зная защо желаш да е тъй, но сигурно си имаш причини. Ти се учиш бързо. Може би когато можеш да приказваш по-добре, ще ми кажеш, ако ти е позволено. Ако не, ще го приема. Зная, че не разбираш всичко, което казвам, но искам да ти го кажа. Повече няма да те безпокоя, Айла. Обещавам.

* * *

- Кажи ми правилно... „Дон-да-лах“.
- Ти съвсем добре произнасяш името ми.
- Не. Айла казвам грешно – тя яростно тръсна глава. – Кажи ми правилно.
- Джондалар. Джон-да-лар.
- Шшшон...
- Джъ – показа и той, артикулирайки внимателно. – Джондалар.
- Ж... дж... – боричкаше се тя с непознатия звук. – Джон-да-ларррр
- завърши с едно търкалящо се р.
- Добре! Това беше много добре! – каза той.

Айла се усмихна при успеха си, сетне усмивката и се смени с хитровато ухилване. Джон-да-ларр от Зел-ан-до-ний – той бе произнасял името на своите хора по-често от собственото си име и тя скрито се бе упражнявала.

– Точно така! – рече наистина изненаданият Джондалар. Не го бе казала съвсем правилно, но само едни Зеландонии би могъл да усети разликата. Одобрението му възнагради усилията и и Айла разцъфна в красива усмивка на успех.

– Какво значи Зеландонии?

– Означава моите хора. Децата на Майката, които живеят на югозапад. Дони означава Великата земя майка. Мисля, че най-лесният начин да се обясни е Децата на Майката. Само че всички хора наричат себе си Деца на Майката на своите езици. Означава просто хора.

Те стояха един срещу друг, облежнати на противоположните стволлове на една групичка брези, чиито стъбла бяха израснали като няколко здрави ствола от едно дърво с общ корен. Макар да използваше тояга за подпирание и все още явно куцаше, Джондалар бе доволен, че може да стои наред зелената ливада в долината. От първите си колебливи стъпки той се бе старал да напредва всеки ден. Първото му слизане надолу по стръмната пътека бе цяло изпитание, а също и триумф. Оказа се, че изчакването е по-лесно от слизането.

Той още не знаеше как го е занесла в пещерата без чужда помощ. Ако пък и бяха помогнали други хора, къде бяха сега? Отдавна искаше да и зададе този въпрос, но в началото тя не би го разбрала, а после все му се струваше неподходящо да го издрънка просто, за да задоволи любопитството си. Изчакваше подходящ момент и сега май времето бе дошло.

– Кои са твоите хора, Айла? Къде са?

Усмивката изчезна от лицето и. Той почти съжали, че е попитал.

След дълго мълчание започна да си мисли, че не го е разбрала.

– Няма хора. Айла няма хора – отвърна твърдо тя, отгласна се от дървото и излезе от сянката му. Джондалар сграбчи тоягата си и закуцукла след нея.

– Но ти трябва да имаш свои хора. Родена си от майка. Кой се е грижил за теб? Кой те научи да лекуваш? Къде са сега твоите хора, Айла? Защо си сама?

Айла вървеше бавно напред и гледаше в земята. Не се опитваше да се измъкне от отговора, тя трябваше да му отговори. Никоя жена в Клана не можеше да откаже да отговори на пряк въпрос, зададен и от мъж. Всъщност всички членове на Клана – и мъжете, и жените – отговаряха на преките въпроси. Просто жените не задаваха на мъжете лични въпроси, а и мъжете рядко се питаха един друг. Питани обикновено бяха жените. Въпросите на Джондалар възбудиха много спомени, но тя не знаеше отговорите на някои от тях, нито пък знаеше как да отговори на другите.

– Ако не искаш да ми кажеш...

– Не – тя го погледна и тръсна глава. – Айла казвам – в очите и се появи тревога: – Не знам думи.

Джондалар пак се зачуди дали е трябвало да пита, но любопитството го глождеше, а и тя изглежда желаше това. Спряха до голямото нащърбено парче скала, което бе откъртило част от стената, преди да се укроти в полето. Джондалар седна на единия край, където скалата бе разцепена, за да се образува място за сядане на подходяща височина с полягаща назад облегалка.

– Как се наричат твоите хора? – попита.

Айла помисли малко.

– Хората. Мъж... жена... бебе – Тя пак завъртя глава, защото не знаеше как да обясни. – Клана – и в същия миг направи жеста, който изразяваше концепцията.

– Като семейство? Едно семейство е от мъж, жена и нейните деца, което живее край общо огнище... обикновено.

Тя кимна.

– Семейство... повече.

– Малка група? Няколко семейства, които живеят заедно, са Пещера – каза той, – даже и да не разполагат с пещера.

– Да – рече тя, – Клан малък. И още. Клана значи всички хора.

Той не бе чул добре първия път, когато тя бе казала думата, и не бе схванал сигнала, който бе направила с ръка.

Думата беше тромава, гърлена и в нея се проявяваше онази тенденция, която той си обясняваше като поглъщане на вътрешността и. Не би си помислил, че това е дума. Тя не бе произнасяла други думи, освен научените от него, и той бе заинтересуван.

– Глаан? – опита се да я повтори. Не бе съвсем правилно, но приличаше.

– Айла не казвам Джондалар думи правилно, Джондалар не казва Айла думи правилно. Джондалар казва красиво.

– Аз не знаех, че знаеш някакви думи, Айла. Никога не съм те чувал да говориш на твоя език.

– Не знам много думи. Клана не говори думи. Джондалар не схвана.

– С какво говорят, ако не с думи?

– Те говори... ръце – рече тя, знаейки, че това не е точно тъй.

Бе забелязала, че като се опитва да изрази мислите си, без да иска, жестикулира. Щом видя озадаченото изражение на Джондалар, хвана ръцете му и започна да ги движи със съответните движения, докато повтаряше казаното.

– Кланът не говори много думи. Кланът говори... ръце.

Когато започна да схваща, бръчките на челото му се разгладиха.

– Да не ми казваш, че твоите хора говорят с ръцете си?! Покажи ми. Кажете нещо на твоя език.

Айла помисли за миг и започна:

– Искам да ти кажа толкова много неща, но трябва да се науча да ги кажа на твоя език. Това е единственият начин, който сега ми е останал. Как мога да ти кажа кои са моите хора? Аз вече не съм жена от Клана. Как мога да ти обясня, че съм мъртва? Аз нямам хора. За Клана аз съм на другия свят – като мъжа, който пътуваше с теб. Предполагам, че ти е бил брат.

Бих искала да ти кажа, че правих знаци над гроба му, за да му помогна да намери пътя си, така че мъката в сърцето ти да бъде облекчена. Бих искала да ти кажа, че аз също тъгувах за него, въпреки че не го познавах.

Не познавам хората, от които съм била, родена. Трябва да съм имала майка и семейство, които са изглеждали като мен... и теб. Само че ги зная единствено като Другите. Иза е единствената майка, която помня. Тя ме научи на лечебна магия и ме направи лечителка, но сега е мъртва. А също и Креб.

Джондалар, ужасно искам да ти разкажа за Иза, за Креб, за Дърк...

– тя спря и дълбоко си пое въздух. – Синът ми също си отиде от мен, но той живее. Това поне имам. А сега Пещерният лъв докара теб. Боях се, че мъжете от Другите ще приличат на Брод, но ти си по-скоро като Креб – внимателен и търпелив. Искам да си мисля, че ти ще бъдеш мой стопанин. Когато дойде, си мислех, че това е причината да бъдеш доведен тук. Мисля, че съм искала да го вярвам, защото бях толкова самотна и така се нуждаех от компания, а ти беше първият мъж от Другите, който съм виждала... и за когато си спомням. Тогава не би имало значение какъв си бил. Исках те за стопанин, просто да имам стопанин.

Сега не е същото. С всеки ден, който си тук, чувствата ми към теб се засилват. Зная, че Другите не са много далеч и че трябва да има и други мъже, които биха могли да ме вземат. Но аз не искам никого друг иго и се боя, че ти няма да поискаш да останеш тук с мен, щом се оправиш. Боя се, че ще загубя и теб. Така ми се иска да можех да ти кажа, че съм тъй... тъй... благодарна, че си тук, че понякога просто не мога да издържам, – тя спря, защото не можеше да продължи, но някак си усещаше, че не е свършила.

Мислите и не бяха съвсем неразбираеми за мъжа, който я наблюдаваше. Движенията и – не само на ръцете, но на цялото тяло, очите, мимиката – бяха тъй изразителни, че той дълбоко се затрогна. Тя му напомняше мълчалив танцьор, като се изключат грубите звуци, които, колкото и да е странно, добре прилягаха на грациозните движения. Той схващаше само с емоциите си и не можеше напълно да повярва това, което чувстваше, че му е разказала, но когато тя спря, знаеше, че е разказвала. Знаеше също, че нейният език от движения и жестове не е, както бе предполагал, просто прибавка към използваните от самия него жестове за подчертаване на думите. По-скоро му се струваше, че звуците, които тя издаваше, подчертаваха движенията и.

Когато свърши, тя постоя замислена известно време, сетне грациозно падна на земята в краката му и склони глава. Той зачака, но когато тя не помръдна, започна да се чувства неловко. Изглежда тя го чакаше и това го накара да почувства, че му изразява почитта си. Спрямо Великата земя майка подобно почтително отношение си беше съвсем на място, но се знаеше, че Тя е ревнива и не се отнася благосклонно към онези Свои чеда, които приемат благоговението, полагащо се на Нея. Накрая той посегна надолу и докосна ръката и.

– Стани, Айла. Какво правиш?

Докосването по ръката не бе съвсем като потупването по рамото, но тя си помисли, че той едва ли ще стигне по-близо до сигнала на

Клана за говорене. Тя погледна изотдолу седналия мъж.

– Клана жена седи, иска говори. Айла искам говоря Джондалар.

– Няма защо да седиш на земята, за да говориш с мен – той се протегна напред и се опита да я вдигне. – Ако искаш да говориш, просто говори.

Тя настоя да остане на мястото си.

– Това начин Клана – очите и го молеха да разбере. – Айла искам казвам... – в очите и се насъбраха сълзи от объркване. Тя започна да говори:

– Айла не говоря добре. Айла искам казвам, Джондалар дава Айла разговор, искам казвам...

– Да не искаш да кажеш благодаря?

– Какво значи „благодаря“?

Той помисли.

– Ти спаси живота ми, Айла. Ти се погрижи за мен, излекува раните ми, – даде ми храна. Затова аз искам да ти кажа благодаря. Искам да ти кажа повече от благодаря.

Айла се намръщи.

– Не също. Мъж ранен, Джондалар грижа се. Айла грижа се всички мъже. Джондалар дава Айла разговор. Повече. Повече благодаря – тя го погледна прямо, желаейки да я разбере.

– Ти може и да не „говоря добре“, но много добре общуваш. Стани, Айла, или аз ще трябва да седна до теб. Разбирам, че си лечителка и че у теб живее необходимостта да се грижиш за всеки, който има нужда от помощ. Може да си мислиш, че няма нищо особено в туй, че си спасила живота ми, но това не ме прави по-малко благодарен. За мен е дребна работа да те уча на моя език, да те уча да говориш, но започвам да разбирам, че за теб това е много важно и ти си ми благодарна. Винаги е трудно да изразиш благодарността си, независимо на какъв език. Моят начин е да ти кажа благодаря. Мисля, че твоят начин е по-красив. Моля те, сега стани.

Тя почувства, че той е разбрал... Усмивката и изразяваше повече благодарност, отколкото тя си мислеше. За нея това бе трудна, но важна концепция, която тя трябваше да предаде, и затова стана с приповдигнатото настроение, загдето е успяла. Искаше и се да изрази изблика си с движение и когато видя Уини и жребчето и, свирна силно и пронизително. Кобилата наостри уши и побягна в галон към нея. Когато се доближи, Айла се затича, скочи и леко се приземи на конския гръб.

Направиха широк кръг по ливадата, а жребчето ги следваше

отблизо. Айла бе стояла тъй близо до Джондалар, че не бе яздила много, откакто го бе намерила, и сега ездата и даде опияняващото чувство за свобода. Когато се върнаха до скалата, Джондалар ги чакаше изправен. Вече си бе затворил устата, която се бе отворила при потеглянето им. За миг по гърба му бяха пролазили мравучки и той се бе зачудил дали жената не е свръхестествена, може би дори донии. Смътно си припомни един сън за духа на Майката във формата на млада жена, която отблъсква настрани един лъв.

Сетне си спомни твърде човешкото объркване на Айла заради неспособността и да общува. Вероятно никоя духовна форма на Великата земя майка не би имала такива проблеми. И все пак тя бе невероятно надарена да общува с животните. Щом ги повикаше, птичките идваха и ядяха от ръката и, а кърмещата кобила притича при свирването и и позволи на жената да язди на гърба и. И какво беше това за хората, които не говорят с думи, а с движения? Айла му бе дала много неща за размисъл, замисли се той, докато чешеше жребчето. Колкото повече мислеше за нея, толкова по-голяма ставаше мистерията.

Ако нейните хора не говореха, можеше да разбере и тя защо не говори. Но кои бяха тези хора? Къде бяха сега? Бе казала, че няма свои хора, и живееше сама в долината, но кой я бе научил да лекува или на магията с животните? Откъде бе намерила огнения камък? Бе твърде млада, за да бъде толкова надарена зеландони. Обикновено за да се сдобият с нейните способности бяха нужни много години, често пъти в специални усамотени места.

Дали пък нейните хора не са такива? Той знаеше за специални групи от Тези, които служат на Майката, които си поставяха за цел да постигнат дълбоки прозрения в големите тайни. Подобни групи имаха голям престиж. Зеландони бе прекарала няколко години с такава група. Шамуд бе говорил за изпитанията, на които те се подлагаха, за да получат прозрение и умения. Дали Айла не е живяла с подобна група, която разговаря само с движения? И сега е заживяла в самота, за да усъвършенства способностите си?

А ти си мислеше да имаше Удоволствия с нея, Джондалар. Нищо чудно, че реагира по такъв начин. Но каква срамота. При тази красота да се откаже от Удоволствията. Красива или не, ти, Джондалар, би трябвало да уважаващ желанията и.

Кафявото жребче мушкеше с глава и се потъркваше в мъжа, търсейки по-внимателно почесване от чувствителните ръце, които винаги успяваха да намерят нужните места, сърбящи най-много при

линеенето на пухестата козина на новороденото. На Джондалар му беше приятно, че жребчето го търси. За него по-рано конете бяха просто източник на храна и никога не му бе хрумвало, че те могат да са топли отзивчиви животни, които да изпитват удоволствие от ласките му.

Айла се усмихна, доволна от засилващото се привличане между мъжа и жребчето на Уини. Спомни си за една по-стара своя идея и спонтанно я спомена.

– Джондалар дава име жребче?

– Да наименовам жребчето? Искаш да му дам име? – не бе много сигурен, но бе доволен. – Не знам, Айла. Никога не съм мислил да дам име на нещо, още повече пък на кон. Как ще дадеш име на кон?

Айла разбираше объркването му, И тя не бе възприела идеята моментално. Имената бяха натоварени със значение, те означаваха признаване. Признаването на Уини като уникален индивид извън концепцията за кон бе имало определени последици. Тя вече не бе просто едно животно от бродещите из степите стада. Тя се асоциираше с хората, черпеше своята сигурност и се доверяваше на един човек. Сред своите роднини тя бе уникална. Имаше собствено име.

Но това възлагаше на жената определени задължения. Удобството и благополучието на животното изискваха значителни усилия и грижи. Конят никога не изчезваше напълно от мислите и, животът му и животът на Айла се бяха преплели неразривно.

Айла трябваше да признае връзката, особено след завръщането на Уини. Макар да не бе планиран или пресметнат, в нейното желание Джондалар да кръсти жребчето имаше елемент от това признаване. Тя искаше той да остане с нея. Ако се привържеше към младото конче, може би щеше да се появи допълнителна причина да остане там, където то трябваше да стои – поне за известно време – в долината, заедно с Уини и с нея.

Нямаше нужда обаче да се прищипорва мъжът. Засега той никъде нямаше да иде, поне докато кракът му оздравее.

* * *

Айла се стресна и се събуди. Пещерата бе тъмна. Тя лежеше по гръб, вираше се в плътната чернилка и се опитваше пак да заспи. Накрая тихо се измъкна от леглото – беше изкопала плитка канавка в пръстения под на пещерата, до леглото, което сега използваше Джондалар – и опипом стигна до входа на пещерата. Докато минаваше край нея, чу как Уини изсумтя в знак, че е разбрала за присъствието и.

Пак оставих огъня да загасне, помисли тя, като вървеше покрай стената към края на площадката. Джондалар не познава пещерата тъй добре като мен. Ако му се наложи да стане посред нощ, ще му трябва повече светлина.

Щом свърши, застана за малко отвън. Полумесецът, спуснал се на запад, бе близо до ръба на стената на отсрещната страна на клисурата и скоро щеше да изчезне зад нея. Бе по-близо до разсъмване, отколкото до среднощ. Отдолу цареше мрак, с изключение на сребристите трепкане на отразената в шепнещия поток звездна светлина.

Нощното небе направи едва доловимия преход от черно към тъмно-синьо, който тя усети на подсъзнателно ниво. Без да знае защо, Айла реши да не се връща в леглото. Гледа как луната потъмнява, преди да я погълне черният ръб на отсрещната стена. Когато последният светъл лъч угасна, усети зловеща трънка.

Постепенно небето просветля и звездите избледнях в светлата си нева. Хоризонтът в далечния край на долината беше пурпурен. Тя загледа как ясно очертаната дъга на кървавочервеното слънце започна да набъбва, от края на земята и хвърли пламтящ лъч в долината.

– Сигурно на изток гори прериен огън – рече Джондалар. Айла се извърна. Мъжът бе окъпан в сивосинкавата светлина на яростното светило, която бе придала на очите му лавандулов оттенък, какъвто никога не можеше да се види на светлината на огъня.

– Да, голям огън, много дим. Аз не знам ти ставаш.

– Будувах малко, като се надяхах, че ще се върнеш. Като не се върна, помислих, че и аз бих могъл да стана. Огънят е угаснал.

– Аз знам. Аз невнимателна. Не правя добре да гори през цяла нощ.

– Насип, не си направила насип, така че да не угасне.

– Насип – повтори тя. – Аз отивам почвам.

Той я последва обратно в пещерата, като се приведе на влизане. Беше по-скоро от неприятно усещане, отколкото по необходимост. Отворът на пещерата бе достатъчно висок за него, макар и с малко. Айла извади железния пирит и кремъка и натрупа прахан и подпалки.

– Не казваше ли, че си намерила този огнен камък на брега? Има ли още?

– Да. Не много. Вода идва, взима.

– Наводнение? Потокът еridoшъл и е отнесъл някои от огнените камъни? Може би трябва да слезем и да съберем колкото намерим.

Айла разсеяно кимна. Имаше други планове за този ден, но се нуждеше от Джондаларовата помощ, а не знаеше как да я получи. Месото

и свършваше, а тя не бе сигурна дали той няма да възразява, ако отиде на лов. От време на време бе излизала с пришката и той не бе питал откъде се вземат пустинните гризачи, зайците и гигантските хамстери. Но дори мъжете от Клана и позволяваха да убива дребни животни с прашката си. Само че тя трябваше да убие нещо по-голямо, а това означаваше да излезе с Уини и да изкопае яма-капан.

Не го очакваше с голямо нетърпение. Би предпочела да ловува с Бебчо, но той си бе отишъл. Отсъствието на ловния и партньор обаче бе най-дребната и грижа. Повече се тревожеше заради Джондалар. Знаеше, че дори и да възрази, не би могъл да я спре. Не можеше да се каже, че тя е част от неговия Клан. Това беше нейната пещера, а и той не бе напълно възстановен. Но той изглежда се радваше на долината, на Уини и на жребчето, даже изглежда харесваше и нея. Тя не искаше това да се промени. От опит знаеше, че мъжете не обичат жените да ловуват, но нямаше избор.

Пък и тя искаше нещо повече от неговото неохотно съгласие – трябваше и поддръжката, помощта му. Не искаше да вземе кончето на лов. Боеше се да не попадне сред паникьосаните животни и да бъде ранено. Бе сигурна, че то би останало, когато тя тръгне с Уини, ако Джондалар се съгласи да му прави компания. Тя няма да отсъства дълго. Ще намери стадо, ще изкопае капан и ще се върне, а на лов ще иде на другия ден. Но как би могла да помоли мъжа да прави компания на жребчето, докато тя е на лов? Даже и ако той самият още не е в състояние да ловува?

За закуска направи бульон и огледът на намаляващите запаси сушено месо я убеди, че скоро ще трябва да направи нещо. Реши, че трябва да започне с малка демонстрация на ловните си сръчности, като покаже ловкостта си с любимото оръжие. Реакцията му към ловуването с прашка щеше да и даде някаква идея дали си заслужава да помоли за помощ.

Двамата бяха свикнали сутрин да се разхождат край храсталака по брега. За него това бе полезно упражнение, а на нея и харесваше. Тази сутрин на излизане тя затъкна прашката в пояския си ремък. Сега се нуждаеше само от сътрудничеството на някое създание, което да поиска да се приближи на един хвърлей.

Надеждите и бяха надминати, защото щом свърнаха от потока към ливадата, подплашиха двойка бели яребици. Тя видя едната и посегна за прашката и за камъни. Тя я свали от небето точно при излитането на втората, която бе свалена със следващия камък. Преди да иде да ги вземе, хвърли едно око към Джондалар. Видя изумлението му и, което бе

по-важно, видя усмивката му.

– Това беше удивително, жено! Така ли си убила всички тия животни? Мислех си, че слагаш примки. Какво е това оръжие? Тя му подаде разширената в средата кожена ивица, сетне отиде да събере птиците.

– Мисля, че това се нарича прашка – рече той при връщането и. – Уиломар ми е разправял за подобно оръжие. Аз не можах да си представя за какво точно говори, но трябва да е било за това. Ти си много добра с него, Айла. За това сигурно трябва дълга практика, дори и при известна природна надареност.

– Ти харесваш аз ловувам?

– Ако ти не ловуваш, кой да го прави?

– Мъже Клана не обича жени ловува.

Джондалар се вгледа в нея. Беше нервна и разтревожена. Може би мъжете не харесват жените, които ловуват, но това не я бе спряло да се научи. Защо бе избрала точно този ден, за да демонстрира майсторлъка си? Защо усещаше, че тя търси неговото одобрение?

– Повечето жени Зеландонии ловуват поне докато са млади. Майка ми беше известна с умението си да разчита следи. Не виждам защо жените да не ловуват, щом искат. Аз харесвам жените, които ловуват, Айла.

Видя как напрежението и се изпари. Очевидно бе казал това, което тя искаше да чуе, а то си бе самата истина. Зачуди се обаче защо е било тъй важно за нея.

– Аз трябва отивам ловувам – рече тя. – Трябва помощ.

– Бих искал да ти помогна, но не мисля, че вече съм в състояние.

– Не помагаш ловувам. Аз взимам Уини, ти пазиш жребчето?

– Това ли било? – каза той. – – Искаш да се грижа за жребчето, докато ги ловуваш с кобилата? – той се изсмя. – Това се казва размяна. Обикновено като роди едно-две деца, жената остава да се грижи за тях. Задължение на мъжа е да ловува за тях. Да, ще остана с жребчето. Някой трябва да ловува, а аз не искам моят малък приятел да бъде ранен.

Тя се усмихна с облекчение. Той няма нищо против, той наистина изглежда няма нищо против.

– Можеш обаче да изследваш този пожар на изток, преди да планираш лова си. Такъв голям пожар може да свърши работата вместо теб.

– Пожар ловува? – рече тя.

– Цели стада са умирали просто от задушаване. Понякога намираш месото си сготвено! Има една забавна история за човека, който намерил сготвено месо след един прериен пожар и му било много трудно да

убеди останалите хора от своята Пещера, че нарочно е изпекъл месото. Това е стара история.

На лицето и се появи разбираща усмивка. Един бързо горящ пожар би могъл да повали цяло стадо. Може би изобщо няма да ми се наложи да копая яма.

Щом Айла извади кошовете, шейната-носилка и сбруята, Джондалар се заинтригува, тъй като не разбра предназначението на сложното оборудване.

– Уини носи месо до пещера – обясни тя и му показа шейната, докато затягаше ремъците на кобилата. – Уини носи теб до пещера – добави.

– Значи така съм попаднал тук! Отдавна се чудех. Не мислех, че сама си ме докарала тук. Мислех си, че вероятно някои други хора са ме намерили и са ме оставили тук с теб.

– Не... други хора. Аз намирам... теб... друг мъж. Лицето на Джондалар се удължи и пребледня. Споменаването на Тонолан бе неочаквано и го обзе болка от загубата.

– Трябваше ли да го оставиш там? Не можа ли да донесеш и него? – нахвърли се той върху нея.

– Мъж мъртъв, Джондалар. Ти ранен. Много ранен – каза тя, чувствайки, как у нея се насъбира чувство за безизходица. Искаше да му каже, че е погребала мъжа, че е тъгувала за него, но не можеше да му го съобщи. Можеше да споделя информация, но не можеше да развива идеи. Искаше да му говори за някои мисли, за които не бе сигурна дори дали може да се изразят с думи, но усещаше, че се задушаваше. Него ден той бе излял мъката си пред нея, а сега тя дори не можеше да сподели тъгата му. Жадуваше за свободата, с която той боравеше с думите, за способността му спонтанно да ги подрежда правилно, за лекотата, с която се изразяваше. Тук някъде имаше неясна бариера, която тя не можеше да премине, усещаше, че нещо не и достига, беше на границата на успеха, но той и се изплъзваше. Интуицията и казваше, че би трябвало да знае, че знанието е заключено вътре в нея, стига само да може да намери ключа.

– Съжалявам, Айла. Не трябваше да ги викам тика, но Тонолан ми беше брат... – думата се превърна едва ли не в проплакване.

– Брат: Ти и друг мъж... има обща майка?

– Да, от една майка сме.

Тя кимна и се обърна към коня, като съжаляваше, че не може да му каже, че разбира близостта на израсналите заедно малки и специалната

връзка, която съществува между двама мъже, родени от една и съща майка. Креб и Брун бяха братя.

Привърши с подреждането на товарните кошове и взе копията да ги занесе отвън и да ги натовари, щом излезнат през ниския отвор на пещерата. Докато я гледаше да прави последните приготовления, Джондалар започна да разбира, че за жената конят е нещо повече от необичаен компаньон. Животното и даваше определено предимство. Той не бе осъзнавал колко полезно може да се окаже. Но бе изненадан от друга поредица противоречия, които съзря: тя използваше кон, за да и помага при лова и да пренася месото – нововъведение, за което досега не бе чувал, а използваше по-примитивни от всички видени от него копия.

Беше ловувал с много хора и всяка група имаше свой собствен вариант на ловно копие, но никое не се различаваше толкова, колкото нейното. Все пак в него имаше нещо познато. Върхът му бе остър и заздравен на огън и дръжката бе права и гладка, макар че бе тъй тромава. Нямахше съмнение, че това копие не е предназначено за хвърляне. То бе по-голямо от онова, с което той бе ходил на лов за носорози. Как ловуваше с него? Как би могла да се доближи достатъчно, за да го забие? Когато се върне, ще трябва да я попита. Сега ще отнеме твърде много време. Тя напредваше в езика, но все още и бе трудно да говори.

Преди Айла и Уини да тръгнат, отведе кончето в пещерата. Той го часа, потупва и му приказва, докато вече бе сигурен, че Айла и майка му са надалеч. Изглеждаше му странно да стои в пещерата и да знае, че жената ще отсъства през по-голямата част от деня. Подпря се на тоягата и се надигна, а сетне се поддаде на любопитството си, намери една лампа и я запали. Като остави тоягата – в пещерата тя не му бе потребна – той взе издълбаната каменна лампа и тръгна покрай стените на пещерата да види колко е голяма и докъде отива. Размерите и не го изненадаха – беше голяма горе-долу толкова, колкото си бе представял, и, като се изключи малката ниша, нямаше странични коридори. Но нишата го изненада с множеството следи, че наскоро е била обитавана от пещерен лъв, включително един голям отпечатък от лапа!

След като огледа останалата част от пещерата, той се убеди, че Айла е живяла тук от години. Вероятно грешеше за лъвската диря, но когато се върна и изследва нишата още по-внимателно, се увери, че в този ъгъл известно време през миналата година е живял пещерен лъв.

Нова загадка! Дали някога ще намери отговор на всички тези объркващи въпроси?

Взе една от кошниците на Айла – доколкото можеше да съди,

неизползвана – и реши да потърси огнени камъни по брега. Можеше и да се опита да бъде полезен. Докато жребчето припкаше напред, Джондалар успя да слезе по стръмната пътека с помощта на тоягата и сетне я подпря на стената близо до купчината кости. Щеше да бъде много щастлив, когато вече нямаше да му се налага да я използва.

Спря, за да почеше и приласкае жребчето, което пяхаше нос в ръката му и се разсмя, защото младият кон се затъркаля с жизнерадостно удоволствие по ливадата, която използваше заедно с Уини. Вдигнало крака във въздуха, кончето пищеше от удоволствие и се търкаше в рохкавата почва. Сетне стана и се отърси, като разхвърля пръст във всички посоки, намери любимото си място под сянката на една върба и легна да си почине.

Джондалар бавно тръгна по каменистия бряг, превит, за да огледа всеки камък.

– Намерих един! – извика развълнувано, с което стресна жребчето. Почувства се малко глупаво. – Ето още един! – рече отново и смутено се усмихна. И докато вдигаше сиво жълтия камък, замръзна на място при вида на един друг, много по-голям.

– На този бряг има кремък!

Тя е взимала кремък за инструментите си оттук! Ако намериш камък за удряне и направиш наковалня, и... Ти би могъл да направиш разни инструменти, Джондалар! Хубави острия и дупчила... Изправи се и огледа купчината кости и камънак, с които потокът бе измерял стената. Изглежда тук има и подходящи кости и рога. Би могъл даже да и направиш прилично копие.

Тя може и да не иска „прилично копие“, Джондалар. Може да има причини да използва точно своето. Това, разбира се, не означава, че ти не можеш да направиш едно копие за себе си. Ще бъде по-добре, отколкото да се мотаеш цял ден. Може даже да изгравираш нещо. Преди да се откажеш, трасираше доста добре.

Той се порови в купчината кости и плавей, натрупана до стената, сетне заобиколи, отиде до бунището от другата страна и започна да търси между боклука в избуялия шубрак разрязани по ставата кости, мерени и рога. Докато търсеше добър камък за чукало, намери няколко шепи огнени камъни. Отчупи кората на първата кремъчна конкреция и се усмихна. Не знаеше, че неговият занаят толкова му е липсвал.

Почна да мисли за всичко, което би могъл да направи, след като вече имаше кремък. Трябваше му хубав нож и брадвичка – и двете с дръжки. Искаше да направи копия и сега ще може да скрепи дрехите си с

няколко добри шила. А и Айла би могла да хареса неговите инструменти. Най-малкото щеше да и ги покаже.

Денят не се влачеше, както се бе опасявал, и вече се смрачаваше, когато внимателно събра новите си инструменти за обработка на кремък и новите кремъчни инструменти, които бе направил с тях, в кожата, взета на заем от Айла. Като се върна в пещерата, жребчето започна да му се навира, за да привлече вниманието му и той заподозря, че животинчето е гладно. Айла бе оставила малко сварени на каша зърна. Отначало жребчето беше отказало да ги яде, после ги бе излапало, но това беше още по пладне. Къде ли беше тя?

Когато се стъмни, той вече съвсем определено се разтревожи. Жребчето имаше нужда от Уини и Айла би трябвало да се върне. Застана да я чака на по-далечния край на площадката, после реши да запали огън, като си помисли, че би могла да го види, ако се е заблудила. Няма да се заблуди, рече си той, но въпреки това запали огъня.

Тя се върна късно. Той чу Уини и тръгна по пътеката да ги посрещне, но жребчето вече го бе изпреварило. Айла слезе от коня на брега, свлече един труп от носилката, премести прътовете, за да могат да минат по тясната пътека и, когато Джондалар стигна долу и отстъпи встрани, поведе кобилата нагоре. Върна се с една цепеница от огъня за факла. Джондалар я взе, докато Айла натовари втория труп върху носилката. Закуцука нагоре, за да помогне, но тя вече бе го свалила. Като я видя как се оправя с тежкия елен, оцени по достойнство силата и и прозря как я бе получила. Конят и носилката бяха полезни и може би необходими, но все пак тя бе само една.

Кончето нетърпеливо търсеше цицката на майка си, но Айла го избутваше, докато не стигнаха пещерата.

– Ти прав, Джондалар – каза тя, щом той стигна до площадката. – Голям, голям пожар. Аз не виждам по-рано такъв голям пожар. Надалеч. Много, много животни.

Нещо в гласа и го накара да се взре по-внимателно. Беше изтощена и касапницата, която бе видяла, бе оставила отпечатъка си в напрегнатите, хлътнали очи. Ръцете и бяха черни, лицето и наметалото – сплескани със сажди и кръв. Айла развърза сбруята и шейната, после прегърна Уини през врата и уморено облегна чело на кобилата. Тя пък стоеше с наведена глава и разкрячени предни крака, докато жребчето и бозаеше от напращелите цицки. Изглеждаше също тъй уморена като Айла.

– Този пожар трябва да е бил много далеч. Цял ден ли язди? – попита Джондалар.

Тя вдигна глава и се обърна към него. За миг бе забравила за присъствието му.

– Да, цял ден – рече и дълбоко си пое дъх. Все още не можеше да се отдаде на умората си, твърде много неща имаше за вършене. – Много животни умира. Много идва взима месо. Вълк. Хиена. Лъв. Друг аз не виждам по-рано. Големи зъби – тя зина и провеси показалците си надолу като удължени кучешки зъби.

– Видяла си ножозъб тигър! Не знаех, че наистина съществуват! Един старец обичаше да разправя на хлапетата на Летните събирания, че е видял един, когато бил млад, но не всички му вярваха. Наистина ли го видя? – искаше му се да беше отишъл с нея.

Тя кимна и потрепери, обхвана с ръце раменете си и затвори очи.

– Прави Уини уплашена. Промъква се. Пращка кара отива си. Уини, аз бягам.

От накъсания и разказ за случката очите на Джондалар се ококориха.

– Ти си прогонила ножозъб тигър с прашката си? Добра Майко, Айла!

– Много месо. Тигър... няма нужда Уини. Пращка кара отива си.

Искаше да каже още нещо, да опише случката, да изрази страха си да го сподели с него, но нямаше изразни средства. Беше твърде уморена да демонстрира движенията и после да се опита да измисли как да нагоди думи към тях.

Нищо чудно, че е изтощена, помисли Джондалар. Може би не трябваше да и предлагам да проверява в пожара, но пък докара два елена. Във всеки случай се иска смелост, за да гледаш отблизо ножозъб тигър. Бива си я тая жена.

Айла погледна ръцете си и пак тръгна надолу към брега. Взе факлата, която Джондалар бе оставил забучена в земята, занесе я до потока и я вдигна да огледа наоколо. Наскуба шир, натроши листата и стъблата в дланта си, навлажни ги и добави малко пясък. После зажули ръцете си, почисти мръсотията от пътуването от лицето си и се върна горе.

Джондалар бе започнал да подгръва камъните за готвене и тя му бе благодарна. Чаша топъл чай, точно-това и трябваше. Беше оставила храна за него и се надяваше, че той няма да очаква да му сготви. Не можеше сега да се безпокои и за готвенето. Имаше да одере два елена и да ги нареже на парчета за сушене.

Тъй като искаше и кожата, бе търсила животни, които да не са обгорели. Когато се хвана на работа, си спомни, че беше планирала да

направи няколко остри нови ножа. Ножовете се затъпяваха при работа, от режещото острие се отчупваха миниатюрни люспици. Обикновено се оказваше по-лесно да се направят нови ножове, а старите да се пригодят за друга работа, например за остъргване.

Тъпият нож преля чашата. Тя заблъска по козината, докато от умора и безсилие сълзите напълниха очите и и рукнаха по бузите и.

– Айла, какво не е наред? – попита Джондалар.

Тя само заблъска по-яростно по елена. Не можеше да обясни. Той взе тъпия нож от ръката и и я вдигна на крака.

– Ти си уморена. Защо не легнеш да починеш за малко?

Тя гръсна глава, макар ужасно да и се искаше, и каза:

– Одирам елен, суша месо. Не чакам, хиена идва. Той не си даде труд да и предложи да вкарат елена в пещерата, тя не разсъждаваше ясно.

– Аз ще го пазя – каза. – Ти имаш нужда от малко Почивка. Влез и си легни, Айла.

Заля я вълна от благодарност. Той щеше да пази! Не бе и помислила да го помоли, не бе свикнала да има някой друг, който да и помага. Запрепва се към пещерата, тресейки се от облекчение, и падна върху кожата си. Искаше да каже на Джондалар колко му е благодарна и почувства, че сълзите отново ще бликнат, защото знаеше, че опитът и не би имал успех. Тя не можеше да говори!

* * *

Айла вървеше в мъглата и викаше за помощ. Една висока жена, обгърната в мъгла и с неразлично лице, протегна ръцете си.

– Казах, че ще бъда внимателна, Мамо, но ти къде отиде? – мърмореше Айла. – Защо не дойде, като те виках? Аз виках и виках, но ти все не идваше. Къде беше? Мамо? Мамо! Не си отивай пак! Остани тук! Мамо, почакай! Не ме оставяй!

Образът на високата жена избледня и мъглата изчезна. На мястото и стоеше друга жена, набита и ниска. Силните и мускулести крака бяха леко изкривени навън, но тя вървеше изправена. Носът и бе голям и орлов със силно изпъкнала кост, а издадената напред челюст нямаше брадичка. Челото и беше ниско и скосено назад, но главата и беше много голяма, а вратът – къс и дебел. Тежките надочни дъги засенчваха големите, изпълнени с любов и тъга интелигентни очи.

Тя я повика с ръка.

– Иза! – викна и Айла. – Иза, помогни ми! Моля те, помогни ми!

Иза обаче само я погледна озадачено.

– Иза, не ме ли чуваш? Защо не можеш да ме разбереш?

– Никой няма да те разбере, ако не говориш правилно – каза един друг глас. Тя видя един мъж, който си помагаше с тояга при ходене. Беше стар и куц. Едната му ръка бе ампутирана до лакътя. Лявата страна на лицето му бе ужасяващо обезобразена и лявото око го нямаше, но в нормалното му дясно око имаше сила, мъдрост и съчувствие. – Трябва да се научиш да говориш, Айла – рече Креб с едноръките си жестове, но тя можеше да го чуе. Той говореше с Джондаларовия глас.

– Как мога аз да говоря? Аз не мога да си спомня! Помогни ми, Креб!

– Твоят тотем е Пещерният лъв, Айла – каза старият Мог-ър.

Като кафява светкавица една огромна котка скочи към зубрите и събори на земята една, огромна червеникавокафява дива крава, която мучеше от ужас. Айла ахна и ножозъбият тигър и се озъби, а от муцуна-та и зъбите му капеше кръв. Той тръгна към нея, дългите му остри кучешки зъби станаха по-дълги и по-остри. Тя беше в малка пещеричка и се опитваше да се втисне в твърдата скала зад гърба си. Изрева пещерен лъв.

– Не! Не! – викна тя.

Една гигантска лапа с извадени нокти се пресегна и остави на лявото и бедро четири успоредни разреза.

– Не! Не! – извика тя. – Не мога! Не мога! – мъглата се завихри около нея. – Не мога да си спомня!

Високата жена протегна ръце.

– Аз ще ти помогна...

Мъглата се разсея за миг и Айла видя едно лице, наподобяващо нейното. Прилоша и и се разтрепери, а от една зинала в земята пукнати-на се донесе воня на влага и гнилоч.

– Мамо! Мамоооо!

* * *

– Айла! Айла! Какво има? – Джондалар я разтърсваше. Бе отвън на площадката, когато бе чул писъка и на някакъв непознат език. Докуцука по-бързо, отколкото си мислеше, че може да се движи.

Тя седна и той я прегърна.

– О, Джондалар! Това беше моят сън, моят кошмар – проплака тя.

– Всичко е наред, Айла. Сега всичко е наред.

– Имаше земетресение. Ето какво е станало. Тя беше убита при

едно земетресение.

– Кой беше убит при земетресение?

– Майка ми. И също и Креб, по-късно. О, Джондалар, мразя земетресенията! – тя потръпна в ръцете му.

Джондалар я хвана за раменете и я отдалечи от себе си, за да може да я вижда.

– Разкажи ми за съня си, Айла – рече той.

– Откакто се помня, сънувам тези сънища – те винаги се повтарят. В единия съм в малка пещера и една лапа се протяга. Мисля, че така ме е белязал моят тотем. Другия сън никога не го помнех, но винаги се събуждах разтреперана и ми се гадеше. С изключение на този път. Аз я видях, Джондалар. Видях, майка ми!

– Айла, чуваш ли се?

– Какво искаш да кажеш?

– Ти говориш, Айла. Ти говориш!

Някога Айла бе можела да говори и макар езикът да не бе същият, познаваше усещането, ритъма, смисъла на говорения език. Беше забравила как да говори с уста, понеже оцеляването и бе зависило от друг тип комуникация, а също и понеже искаше да забрави трагедията, която я бе оставила сама. Несъзнателно бе чула и запаметила повече от речника на Джондаларовия език. Синтаксисът, граматиката, ударенията бяха част от звуците, които тя чуваше, когато той говореше.

Като дете, което за пръв път се учи да говори, тя бе родена със склонността и желанието и се нуждаеше само от постоянно слушане. Но мотивацията и бе по-силна от детската, а паметта и бе по-тренирана. Тя се учеше по-бързо. Макар да не можеше да възпроизведе точно някои от неговите звуци и интонацията, тя бе станала естествен носител на езика му.

– Да! Мога! Джондалар, аз мога да мисля с думи! После и двамата забелязаха, че я е прегърнал. Той отпусна ръце надолу.

– Сутрин ли е вече? – рече Айла, като забеляза светлината, която нахлуваше през входа на пещерата и отвора за дим над него. Отметна настрани завивките. – Не знаех, че ще спя толкова дълго. Велика Майко! Ще трябва да започна да суша това месо.

Беше научила и ругатните му. Той се усмихна. Да я чуе изведнъж да заговори почти внушаваше благоговение, но да слуша собствените си изрази от нейната уста, произнесени с уникалния и акцент беше забавно.

Забърза се към входа и щом погледна навън, застина. Потърка очи

и пак погледна. От единия до другия край на каменната тераса бяха провесени нарязани еднакви тънки клиновидни парчета месо, а между тях горяха няколко малки огъня. Да не продължаваше да сънува? Нима всички жени от клана внезапно се бяха появили да и помогнат?

– Ако си гладна, ей на онова огнище набодох на шиш малко месо от бут – каза Джондалар с престорена небрежност и широка самодоволна усмивка.

– Ти? Ти ли го направи?

– Да. Аз го направих – усмивката му стана още по-широка. Реакцията и на малката му изненада бе по-добра, отколкото се бе надявал. Можеше все още да не става за ловуване, но поне можеше да одере докараните от нея животни и да започне да суши месото, особено след като тъкмо бе направил нови ножове.

– Но, ти си мъж! – объркано каза тя.

Малката изненада на Джондалар бе по-зашеметяваща, отколкото той си мислеше. Членовете на Клана получаваха знанията и уменията, нужни за оцеляването им, като разчитаха единствено на спомените си. Инстинктите им се бяха развили така, че можеха да си припомнят скритите в тилната част на мозъка умения на предците си и да ги предадат на потомството си. Работите, които вършеха мъжете и жените се бяха разпределили от толкова много поколения, че членовете на Клана имаха по-лово диференцирана памет. Единият пол бе неспособен да изпълнява функциите на другия, просто нямаше спомени за това.

Един мъж от Клана би могъл да улови или намери елен и да го занесе в бивака. Би могъл дори да го одере, макар и малко по-неефективно от някоя жена. Ако се наложи, би могъл и да отсече няколко парчета. Само че той никога не би помислил да нареже месото, за да го сложи да се суши, а дори и да помислеше, нямаше да знае откъде да започне. Положително не би могъл да направи равните, така оформени, че да се изсушат равномерно, парчета, които Айла виждаше пред себе си.

– На един мъж не му ли се полага да нареже малко месо? – попита Джондалар. Знаеше, че някои хора имат различни обичаи за това кое е женска и кое е мъжка работа, но просто бе искал да и помогне. Не мислеше, че тя ще се засегне.

– В Клана жените не могат да ловуват, а мъжете не могат да правят храна – опита се да обясни.

– Но ти ловуваш.

Забележката му я тласна в неочаквана посока. Беше забравила, че споделя с него разликите между Клана и Другите.

– Аз... аз не съм жена от Клана – каза смутена тя. – Аз... – не знаеше как да обясни. – Аз съм като теб, Джондалар. Една от Другите.

22

Айла се привдигна, плъзна се от Уини и подаде капещия мях на Джондалар, Той го пое и запи с големи жадни глътки. Бяха далеч надолу в долината, почти в степта и на доста голямо разстояние от потока.

Златистата трева около тях се полюшваше на вятъра. Събираха топчесто просо и дива ръж от един смесен посев, който включваше и клюмнали класове на недоузрял двуреден ечемик и два вида пшеница – приалпийска и див едрозърнест лемец. Еднообразното приплъзване на ръката по всяко стъбло, за да се откъснат малките твърди семена беше трудна работа. Малкото кръгло просо, което слагаха от едната страна на преградените си кошници, провесени на корда от врата така, че ръцете да са свободни, се отронваше лесно, но се нуждаеше от допълнително отвяване. Ръжта, която влизаше в другата половина на кошниците, веднага се отделяше от плевелите.

Айла нахлузи кордата на врата си и се хвана на работа. Малко след това се присъедини и Джондалар. Известно време събираха зърна един до друг, сетне той се обърна към нея:

– На какво прилича ездата, Айла?

– Трудно е за обясняване – рече тя и се спря да помисли. – Когато препускаш бързо, е вълнуващо. Само че и бавната езда е вълнуваща. Много ми е приятно, като яздя Уини.

Тя пак започна да работи, сетне спря.

– Искаш ли да опиташ?

– Какво да опитам?

– Да поядиш Уини.

Той я погледна, за да определи дали наистина го мисли. От някое време му се искаше да язди кон, но тя изглежда имаше толкова лична връзка с животното, че не знаеше как по-тактично да я помоли.

– Да, бих искал. Само че дали Уини ще ми разреши?

– Не знам – тя погледна да види къде е слънцето и прехвърли кошницата на гърба си. – Ще видим.

– Сега ли? – попита той. Тя кимна и тръгна назад. – Мислех, че отиде да вземеш вода, за да можем да наберем повече зърно.

– Така беше. Забравих, че с два чифта ръце се събира по-бързо. Гледах само моята кошница, не съм свикнала да ми помагат.

Многогранните умения на мъжа постоянно я изненадваха. Той не

само желаше, но и бе способен да върши всичко, което тя правеше, или поне можеше да се научи. Беше любопитен и се интересуваше от всичко, като най-много опитваше да изпробва всяка новост. В него тя можеше да види себе си. Това и даде възможност отново да прецени колко необичайна трябва да е изглеждала на Клана. И въпреки това я бяха взели и се бяха опитали да я вметят в своя начин на живот.

Джондалар отметна кошницата си на гърба и закричи до нея.

– За днес ми стига. Ти вече имаш толкова много зърно, Айла, а ечемикът и житото още дори не са узрели. Не разбирам защо искаш още.

– За Уини и за нейното бебе. Те ще имат нужда и от трева. Уини паде навън през зимата, но когато снегът е дълбок, много коне умират.

Обяснението бе напълно достатъчно да сподави всяко възражение, което евентуално би имал. Сега, когато бяха прекратили работа и се връщаха през високата трева, те се наслаждаваха на топлото слънце. Джондалар носеше само набедрена препаска, и кожата му вече бе потъмняла като нейната. Айла се бе облякла в късото си лятно наметало, което я покриваше от кръста до бедрата и, нещо по-важно, даваше възможност за гънки и джобове за носене на инструменти, прашка и други предмети. Единственото и друго одяние беше малката кожена торбичка на врата и. Джондалар много пъти се бе улавял, че се възхищава на твърдото и гъвкаво тяло, но не правеше явни жестове, а и тя не ги предизвикваше. Той предвкушаше ездата на кобилата, като се чудеше какво ще направи Уини. Ако му се наложеше, би могъл бързо, да се махне от пътя и. Като се изключи лекото накуцване, кракът му беше наред и той си мислеше, че с времето то ще изчезне. Айла бе извършила чудеса при лечението на раната му. Имаше толкова много, за което да и благодари. Беше започнал да си мисли за тръгване – нямаше причина да остане по-дълго – но тя изглежда не бързаше той да си тръгне и Джондалар продължаваше да отлага. Искаше да и помогне да се подготви за идващата зима, ако не друго, дължеше и поне това.

А тя трябваше да се грижи и за конете. Не се беше сетил за това.

– Сигурно трябва доста работа, за да се натрупа храна за конете?

– Не чак толкова – рече тя.

– Мислех си, че ти каза, че имат нужда и от трева. Не можеш ли да нарежеш цели стъбла и да ги занесеш в пещерата? После вместо да събираш зърната в тези – посочи кошниците, – можеш да изтръскаш зърната в една кошница. И освен това да имаш и трева.

Тя спря и се намръщи в обмисляне на идеята.

– Може би... Ако стъблата се оставят да изсъхнат, след като се

отрежат, зърната може да се оронят лесно. Някои по-лесно, други – по-трудно. Остава още житото и ечемикът... струва си да се опита – на лицето и се разля широка усмивка. – Джондалар, мисля, че ще стане!

Бе тъй развълнувана, че и той се усмихна. В чудесните му съблазнителни очи ясно се виждаше, че той я харесва, че откровено и се радва, че тя го привлича. Ответната и реакция беше пряма и спонтанна.

– Джондалар, много ми харесва, когато... ми се усмихваш с устата и с очите си. Той се засмя с неочаквания си несдържан, неудържимо буен смях. Толкова е откровена, помисли си. Не мисля, че и се е случвало до се държи другояче, освен напълно откровено. Рядка жена!

Айла се зарази от изблика му. Усмивката и отстъпи пред веселието му, премина в хихикане, а сетне прерасна във всеобземащо и неограничавано радостно ликуване.

Останаха без дъх и за малко възвърнаха контрола си, сетне избухнаха в нови спазми, накрая дълбоко си запоемаха въздух и заизтриваха очите си. Никой от двамата не можеше да каже какво чак толкова изключително смешно има, смехът им се подхранваше от самия себе си. Но той бе не само израз на веселото положение, а и изливане на натрупаното напрежение.

Когато пак тръгнаха, Джондалар сложи ръка на кръста на Айла – приятелски рефлекс заради споделения смях. Усети я да се смразява и незабавно отдръпна ръка. Беше си обещал, а също и на нея, макар тогава тя да не го бе разбрала, че няма да и се натрапва. Ако се е заклела да се въздържа от Удоволствията, той не възнамеряваше да се поставя в положение, което може да я принуди да му откаже. Внимаваше много да показва уважението си към нея.

Само че вече бе подушил женския мирис на топлата и кожа, бе почувствал набъбналата гръд до себе си. Изведнъж се сети откога не е лягал с жена, а набедрената препаска не направи нищо, за да скрие насоката на мислите му. Обърна се настрани да скрие тъй явната подутина, но всичко, което можеше да направи, беше да и попречи да скъса дрехата му. Удължи крачка и почти побягна пред нея.

– Дони! Как само искам тази жена! – измърмори през зъби.

Като го видя да се втурва напред, в въглчетата на очите на Айла се показаха сълзи. В какво сбърках? Защо се дръпна от мен? Защо не иска да ми даде своя сигнал? Виждам нуждата му, защо той не иска да я облекчи с мен? Толкова ли съм грозна? Припомни си усещането на ръката му около нея и потрепери. Ноздрите и бяха пълни с мъжката му миризма. Повлече се бавно, защото не искаше да застава лице в лице с него.

Чувстваше се така, както когато бе малко момиченце и беше направила нещо, което знаеше, че не трябва да прави – само че този път не знаеше какво е било то.

Джондалар бе стигнал до студената сянка на ивицата дървета край потока. Нуждата му бе толкова неотложна, че не може да се сдържи. Само миг след като се скри от погледа зад гъстите листа, спазми от гъсто бяло бликнаха към земята. После, докато все още се държеше в ръка, облегна разтреперан глава на дървото. Не бе нищо повече от едно освобождение, но поне можеше да застане срещу жената, без да се опита да я хвърли на земята и да я насили.

Намери една пръчка, разрови почвата и покри субстанцията на Удоволствията си със земята на Майката. Зеландони му бе казала, че да пролееш Дара на Майката е разхищение, но ако това се наложи, той трябва да и бъде върнат – пролян на земята и покрит. Зеландони е права, помисли. Разхищение си беше и в него нямаше никакво удоволствие.

Тръгна покрай потока, защото му беше неудобно да излезе на откритото. Видя я да го чака до големия камък, прегърнала с ръка жребчето и притиснала глава към врата на Уини. Изглеждаше тъй уязвима, когато търсеше поддръжка и успокоение в животните. Би трябвало да се опре на мен, помисли си, би трябвало аз да я успокоя. Беше сигурен, че той е причината за разстройството и и се засрами, сякаш бе извършил някое заслужаващо порицание действие. Излезе от дърветата с нежелание.

– Понякога един мъж не може да чака да си пусне водата, – излъга с измъчена усмивка.

Айла се изненада. Защо трябва да прави думи, които не са верни? Знаеше какво е направил. Беше се облекчил сам.

Един мъж от Клана по-скоро би поискал от стопанката на водача, отколкото да се облекчи сам. Ако не можеше да контролира нуждата си и наоколо нямаше друга жена, колкото и грозна да беше, щеше да и сигнализира на нея. Никой възрастен мъж не би се облекчил сам. Само подрастващите, които бяха стигнали физическа зрялост, но още не бяха убили първото си животно, биха помислили за такова нещо. Но Джондалар беше предпочел да се погрижи сам, отколкото да и сигнализира. Тя бе не просто обидена, тя бе унижена.

Пренебрегна думите му и избегна да го погледне направо.

– Ако искаш да яздиш Уини, аз ще я придържам, докато се качиш на камъка и я обкрачиш. Ще кажа на Уини, че искаш да яздиш. Може би ще ти позволи.

Той си спомни, че това бе причината да спрат да събират зърно.

Какво бе станало с неговия ентузиазъм? Как е възможно нещата да се променят толкова, докато иде от единия край на ливадата до другия? Опитвайки се да създаде впечатление, че всичко е нормално, ала като също избягваше да я погледне, той се покатери върху приличната на седалка вдлъбнатина на големия камък, докато Айла поведе коня към него.

– Как я караш да върви накъдето искаш да иде? – попита.

Айла трябваше да поразмисли над въпроса.

– Аз не я карам, тя иска да иде там, където аз искам да ида.

– Но тя откъде знае къде искаш да идеш?

– Не знам... – тя наистина не знаеше, не беше мислила за това.

Джондалар реши, че няма значение. Той искаше да иде, където кобилата пожелае да го закара, стига тя изобщо да искаше да го закара някъде. Сложи ръка на халката и за опора и бързо я яхна.

Уини присви уши назад. Знаеше, че не е Айла – товарът беше по-тежък, липсваше и непосредственото усещане за управление, мускулното напрежение на бедрата и подбедриците на Айла. Но Айла бе наблизко, държеше главата и, а мъжът беше познат. Кобилата несигурно затанцува на място, но след малко се успокои.

– Какво да правя сега? – попита Джондалар, седнал на малкия кон с провиснали от двете му страни крака и без да знае какво да прави с ръцете си.

Айла потупа коня по обичайния си успокоителен начин и се обърна към него на език, който частично бе изграден от жестове, частично от отсечените Думи на Клана, частично от Зеландонии.

– Джондалар би искал да му дадеш да пояди, Уини.

Гласът и имаше подтикващата напред интонация, а ръката и леко го подбутна – указание, което бе напълно достатъчно за животно, така привикнало към командите на жената. Уини потегли.

– Ако трябва да се държиш, прегърни я през врата – посъветва Айла.

Уини бе свикнала да носи човек на гърба си. Тя не подскочи, нито хвърли къч, но като нямаше указания, се движеше колебливо. Джондалар се приведе напред да я потупа по врата, за да успокои колкото кобилата, толкова и себе си, но движението му наподобяваше Айлините команди за ускоряване на хода. Неочакваният гласък принуди мъжа да последва съвета на Айла. Той се приведе силно напред и уви ръце около шията на кобилата. За Уини това бе сигнал да увеличи скоростта. Конят се понесе през полето в пълен галоп, а Джондалар се крепеше, колкото

можеше, на врата му и дългата му коса се развяваше зад него. Вятърът биеше в лицето му и когато най-накрая се осмели едва-едва да отвори очи, видя как земята се носи край него с ужасна скорост. Беше страшно и беше вълнуващо! Разбираше защо Айла не бе способна да опише усещането. Приличаше му на пързаяне надолу по някой леден хълм през зимата или на онзи път, когато голямата есетра го бе влачила нагоре по реката, но бе по-вълнуващо. Червеникавокафявото жребче препускаше до майка си, без да изостава.

Чу далечно свиркане, високо и пронизително, и внезапно конят направи пълен завой и препусна назад.

– Седни! – викна тя на Джондалар, щом я доближиха. Когато конят с приближаването до жената забави крачка, той се поизправи. Уини забави ход и спря до големия камък.

Като слезе от коня, Джондалар малко трепереше, но очите му блестяха от възбуда. Айла потупа запотените хълбоци на кобилата и щом Уини хукна в тръс към брега край пещерата, тръгна бавничко след нея.

– Знаеш ли, че това жребче през цялото време бягаше наравно с нея? Страхотен рейсър е!

От начина, по който Джондалар употреби думата, Айла долови, че в нея има скрит смисъл.

– Какво значи рейсър? – понита.

– На Летните събирания има състезания – най-различни – но най-вълнуващи са състезанията по надбягване – обясни той. – Бегачите се наричат рейсери и с тази дума наричат всеки, който се стреми да победи или да постигне някаква цел. Това е дума за одобрение и окуражаване – похвална дума. Жребчето е рейсър, обича да бяга.

Продължиха в мълчание, което с всяка стъпка ставаше по-нетърпимо.

– Защо ми каза да се изправя? – попита накрая Джондалар, опитвайки се да го наруши. – Не ми ли рече, че не знаеш как да кажеш на Уини какво искаш. Когато се изправих, тя забави ход.

– Никога по-рано не съм мислила за това, но като ви видях да се давате, изведнъж си помислих „изправи се“. Отначало не знаех как да ти кажа, но щом видях, че трябва да намалиш скоростта, просто разбрах.

– Значи ти наистина даваш сигнали на коня. Някакви сигнали. Чудя се дали жребчето ще може да се научи на разни сигнали – отнесено каза той.

Стигнаха стената, която се издаваше към водата, и я заобиколиха. Пред тях се откри забавна гледка: Уини се търкаляше в калта на края на

потока, за да се охлади, и пръхтеше от изключителното удоволствие. Близо до нея жребчето бе навирило крака във въздуха. Джондалар се усмихна и сирия да погледа, но Айла продължи с наведена глава. Настигна я, когато тя тръгна по пътеката.

– Айла...

Тя се обърна и изведнъж той не знаеше какво да каже.

– Аз... Аз, ъ-ъ-ъ... искам да ти благодаря.

Тя все още малко трудно разбираше тази дума. В езика на Клана за нея нямаше точно съответствие. Членовете на всеки малък Клан до такава степен зависеха един от друг, че взаимопомощта беше начин на живот. Благодарности не се изказваха. Нима едно бебе би благодарило на майка си за грижите или пък тя би очаквало това от него? Специалните услуги или подаръци пораждаха задължението да бъдат върнати на свой ред и не винаги биваха приемани с удоволствие.

В Клана най-близо до изказването на благодарност беше признанието от някой с по-нисък статус към някой с по-висок, обикновено от страна на жена към мъж, за някоя особена милост или за освобождаване от задължение. На нея и се стори, че Джондалар се опитва да и каже, че и е признателен за ездата с Уини.

– Джондалар, Уини ти позволи да седиш на гърба и. Защо благодаря ти на мен?

– Ти ми помогна да яздя, Айла. И освен това имам да ти благодаря за толкова други неща. Ти направи тъй много за мен, така се грижи.

– Дали жребчето би казало на Уини „благодаря“, задето се е грижила за него? Ти имаше нужда, – аз се погрижих за теб. Защо „благодаря ти“?

– Но ти ми спаси живота.

– Аз съм жена, която лекува, Джондалар – тя се опита да измисли начин да обясни, че когато някой спаси живота на друг човек, той получава право над част от жизнения му дух, а другият – задължение да го защитава в замяна. В крайна сметка двамата ставаха по-близки от братя. Само че тя беше лечителка и заедно с парчето манганов диоксид, което носеше в амулета си и бе дадено късче от духа на всички. Никой не и беше задължен да и даде повече. – „Благодаря ти“ не е нужно – рече тя.

– Зная, че не е нужно. Зная, че ти си Жена, която лекува, но за мен е важно да разбереш какво чувствам. Хората казват – „благодаря ти“ един на друг за оказаната помощ. Това е учтивост, обичай.

Изкачиха се по пътеката един след друг. Тя не му отговори, но

обяснението му я накара да се замисли как Креб се бе опитал да обясни, че не е учтиво да гледаш отвъд граничните камъни към огнището на друг човек. Беше и било по-трудно да научи обичаите, отколкото езика на Клана. Сега Джондалар казваше, че сред неговите хора е обичай, вежливост да изказват признателността си един на друг, но това я объркваше повече.

Защо ще иска да изказва признателност, като току-що я бе посрамил? Ако някой мъж от Клана и беше изразил така презрението си, тя щеше да престане да съществува за него. Неговите обичаи няма да са лесни за учене, проумя тя, но туй не я накара да се чувства по-малко унижена.

Той се опита да мине през бариерата, която тя бе издигнала между тях, и я спря, преди да влезе в пещерата.

– Айла, съжалявам, ако съм те обидил по някакъв начин.

– Обидил? Не разбирам тази дума.

– Мисля, че те ядосах, накарах те да се чувстваш зле.

– Не си ме ядосал, но наистина ме накара да се чувствам зле.

Признанието го изненада.

– Съжалявам – рече той.

– Съжалявам. Това е вежливост, нали? Обичай? Джондалар, каква полза има от думи като съжалявам? Тя не променя нищо, изобщо не ме кара да се чувствам по-добре.

Той прокара ръка през косата си. Беше права. Каквото и да бе направил – а си мислеше, че знае какво е то – съжалението му не помагаше. Не помагаше и избягването на темата, това, че не я поставяше направо от страх да не се озове в още по-неудобно положение.

Тя влезе в пещерата, свали кошницата си и разръчка огъня, за да сготви за вечеря. Той я последва, остави кошницата си до нейната и придърпа до огнището една розозка, за да седне и я гледа.

Използваше някои от инструментите, които и бе дал, след като нарязва елена, и ги харесваше, но за някои неща предпочиташе да използва стария нож, с който бе свикнала. Той си помисли, че с грубия нож, оформен от кремъчна отломка, много по-тежка от неговите острия, тя си служеше с не по-малко умение, отколкото това, с което можеше да работи който и да е друг с по-малките, по-фини, снабдени с дръжки ножове. Мозъкът му на майстор на кремъка обсъждаше, преценяваше, сравняваше предимствата на двата типа сечива. Работата не е само в това, че единият нож е по-удобен за използване, мислеше той. Всеки остър нож може да реже, но само си помисли, колко повече необработен кремък

ще бъде нужен да се направят инструменти за всеки. Дори само пренасянето на камъните щеше да се окаже проблем.

Това, че той седи и я гледа толкова отблизо, изнерви Айла. Накрая тя стана да вземе малко лайка за чай с надеждата, че ще отвлече вниманието му, а тя самата ще се успокои. Туй го накара да проумее, че пак е започнал да отлага решаването на проблема. Събра кураж и се реши да действа направо.

– Права си, Айла. Не е кой знае какво, като казвам, че съжалявам, но не знам какво друго да кажа. Не зная с какво съм те засегнал. Моля те, кажи ми защо се чувстваш зле.

Май сега пак говори неверни думи, помисли тя. Как да не знае? И все пак изглежда разтревожен. Сведе поглед, защото предпочиташе да не я е питал. Достатъчно лошо бе да изпиташ такова унижение и без да се налага да говориш за него. Само че той бе попитал.

– Чувствам се зле, защото... защото не съм приемлива – рече тя на ръцете си, които държаха чая в скута и.

– Какво значи, че не си приемлива? Не разбирам.

Защо и задаваше тези въпроси? Дали не се опитваше да я накара да се почувства по-зле? Айла хвърли поглед към него. Беше се привел напред и в лицето и позата му разпозна искреност и тревога.

– Нито един мъж от Клана не би облекчил сам нуждата си, ако наблизо има приемлива жена – изчерви се при споменаването на своя провал и погледна в ръцете си. – Ти беше изпълнен с нужда, но избяга от мен. Не трябва ли да се чувствам зле, ако не съм приемлива за теб?

– Да не казваш, че си засегната, защото аз не... – стана и погледна нагоре. – О, Дони! Как може да си толкова глупав, Джондалар? – запита той пещерата.

Тя го погледна стреснато.

– Аз мислех, че не искаш да те тревожа, Айла. Опитвах се да уважа желанията ти. Исках те толкова много, че не можех да издържа, но винаги щом те докоснех, ти се стягаше. Как може да си мислиш, че един мъж не би те сметнал за приемлива?

В нея се надигна вълна от разбиране, която отпусна свитото и, болящо сърце. Той я искаше! Той си е мислил, че тя не го иска! Пак обичайте, различните обичай.

– Джондалар, ги трябваше само да направиш сигнала. Има ли значение какво съм искала аз?

– Разбира се, че има значение какво искаш. Ти не... – изведнъж се изчерви. – Ти не ме ли искаш?

В очите му имаше колебание и страх от отблъскване. Чувството и беше познато. Изненада се да го види в един мъж, но това отстрани всяко останало късче съмнение, което би могла да запази в душата си, и я изпълни с топлина и нежност.

– Искам те, Джондалар. Исках те още когато за пръв път те видях. Когато беше така ранен, че не знаех дали ще оживееш, щом те погледнех, чувствах, че... отвятре идва това усещане. Но ти никога не ми даде сигнала... – тя пак погледна надолу. Беше казала повече, отколкото бе възнамерявала. Жените от Клана с техните подканващи жестове бяха по-деликатни.

– И през цялото това време аз съм си мислел... За какъв сигнал говориш?

– В Клана когато един мъж иска някоя жена, той прави сигнала.

– Покажи ми.

Тя направи жеста и се изчерви. Обикновено този сигнал не се даваше от жена.

– Това ли е всичко? Просто правя така? Ти какво правиш после? – беше леко шашардисан, когато тя стана, коленичи и се подложи.

– Искаш да кажеш, че мъжът прави това, а жената това и толкоз? Готови са?

– Един мъж не прави сигнала, ако не е готов. Ти днес не беше ли готов?

Беше негов ред да се изчерви. Бе забравил колко готов беше и какво бе сторил, за да се удържи да не я насили. Тогава би дал всичко да знаеше този сигнал.

– Ами ако жената не го иска? Или не е готова?

– Ако мъжът даде сигнала, жената трябва да застане в тази поза – помисли си за Брод и лицето и се помрачи от спомена за болката и унижението.

– Винаги ли, Айла? – той забеляза болката и и се зачуди. – Дори когато и е за пръв път?

Тя кимна.

– И с теб ли така стана? Някой мъж просто ти е дал сигнала?

Тя затвори очи и преглътна, сетна кимна повторно. Джондалар бе поразен и възмутен.

– Да не искаш да кажеш, че няма Първи обряд? Няма кой да наблюдава, за да се увери, че мъжът не и причинява голяма болка? Какви хора са това? Не се ли грижат за първия път на жената? Просто дават на кой да е мъж да я вземе, щом се разгорещи? Да я насили, независимо дали е

готова, или не? Независимо дали я боли, или не?

Беше скочил на крака и яростно крачеше напред-назад.

Това е жестоко! Това е нечовешко! Как може да го позволи човек? Няма ли никаква жалост? Изобщо ли не ги е грижа?

Избухването му беше тъй неочаквано, че Айла просто остана да се ди зяпнала с широко отворени очи и да гледа как Джондалар сам разпалва у себе си огъня на справедлив гняв. Но щом думите му взеха да стават по-хулни, тя започна да тръска глава в отрицание.

– Не! – изрази гласно накрая своето несъгласие, – Това не е вярно, Джондалар. Грижат се! Иза ме намери – тя се погрижи за мен. Те ме осиновиха, направиха ме част от Клана, въпреки че бях родена от Другите. Не бяха длъжни да ме приемат.

Креб не разбираше, че Брод ме измъчва, той никога не е имал стопанка. Той не познава жените от тази страна, пък и това беше право на Брод. И когато забременях, Иза се погрижи за мен. Тя се поболя да ми търси лекарство, за да не загубя бебето си. Без нея щях да умра при раждането на Дърк. И Брун го прие, макар всеки да си мислеше, че е деформиран. Но той не беше. Той е силен и здрав... – Айла млъкна, защото видя, че Джондалар се е втренчил в нея.

– Ти имаш син? Къде е той?

Айла не бе говорила за сина си. Даже след толкова много време все още и беше болно да говори за него. Знаеше, че всяко споменаване ще породи въпроси, макар че би могло да излезе наяве и случайно.

– Да, аз имам син. Той още е с Клана. Дадох го на Уба, когато Брод ме накара да напусна.

– Накара те да напуснеш? – той пак седна. Значи тя има син. Бил е прав да подозира, че е била бременна. – Защо може някой да кара една майка да остави сина си? Кой е този... Брод?

Как да му обясни? Затвори за малко очи.

– Той е водачът. Брун беше водачът, когато ме намериха. Той позволи на Креб да ме направи Клан, но остаря и затова направи водач Брод. Брод винаги ме е ненавиждал, даже когато бях още малко момиче.

– Нали той ти причини болка?

– Иза ми каза за сигнала, когато станах жена, но рече, че мъжете облекчават нуждите си с жените, които харесват. Брод го направи, защото му беше приятно да знае, че може да ме накара да върша нещо, което ми е противно. Само че аз мисля, че моят тотем го е накарал да го направи. Духът на Пещерния лъв знаеше колко много исках да имам бебе.

– Какво общо има този Брод с твоето бебе? Великата земя майка дава благословията си, когато Тя реши. Твоят син от неговия дух ли беше?

– Креб казваше, че духовете правят бебетата. Казваше, че жената поглъща духа на мъжкия тотем. Ако той е достатъчно силен, побеждава духа на нейния тотем, отнема жизнената му сила и зачева в нея нов живот.

– Това е много странен начин да се възприемат нещата. Майката е тази, която избира чий мъжки дух да смеси с женския дух, когато Тя благослови някоя жена.

– Аз не мисля, че духовете правят бебетата. Нито духовете на тотемите, нито духовете, които твоята Велика майка смесва. Мисля, че животът започва, когато мъжният орган е издут и той го постави вътре в жената. Мисля, че това е причината мъжете да имат такива силни нужди, а жените толкова много да искат мъжете.

– Не може да е тъй, Айла. Знаеш ли колко пъти може един мъж да постави мъжествеността си в една жена? Тя не би могла да има толкова много деца. Мъжът прави жената с Майчиния Дар на Удоволствието, той я отваря, за да може да влезне духът. Но най-свещеният Майчин Дар на Живота се дава само на жените. Те поемат духовете и създават живот, и стават майки като Нея. Ако един мъж Я почита, харесва даровете и и поеме задължението да се грижи за една жена и нейните деца, Дони може да избере неговия дух за децата от неговото огнище.

– Какво значи Дар на Удоволствието?

– Ами да! Ти никога не си познала Удоволствията, нали? – рече той, изумен от хрумналата му идея. – Нищо чудно, че не разбираше, когато аз... Ти си жена, която е била благословена с дете, без дори да е имала Първи обряд. Твоят Клан трябва да е много необичаен. Всички, които срещнах при моето Пътешествие, знаеха за Майката и Нейните Дарове. Дар на Удоволствието е, когато един мъж и една жена чувстват, че се искат един друг и се отдават един на друг.

– Това става, когато един мъж е издут и трябва да облекчи нуждите си с жена, нали така? – каза Айла. Когато сложи органа си в мястото, откъдето излизат бебетата. Това ли е Дара на Удоволствието?

– Така е, но има много повече неща.

– Може би, но всички ми казваха, че никога няма да имам бебе, защото моят тотем е много силен. Всички бяха изненадани. А и той не беше деформиран. Той просто изглеждаше малко като мен и малко като тях. Но едва след като Брод продължи да ми дава сигнала, аз

забременях. Никой друг не ме искаше, аз съм много голяма и грозна. Даже на Събирането на Клановете нямаше един мъж, който да би искал да ме вземе, макар да имах статуса на Иза, когато те ме приеха като нейна дъщеря.

Нещо в разказа и започна да безпокои Джондалар, да го тревожи, но той все не можеше да долови какво е.

– Ти каза, че лечителката те е намерила – как и беше името? Иза? Къде те намери? Откъде си дошла?

– Не знам: Иза казваше, че съм родена от Другите – други хора като мен. Като теб, Джондалар. Не мога да си спомня нищо отпреди живота си в Клана, не мога да си спомня дори лицето на майка ми. Ти си единственият мъж, който съм виждала да прилича на мен.

Докато слушаше, Джондалар усети някакво надигане в областта на стомаха.

– На събирането на Клановете от една жена чух за един мъж от Другите. Това ме накара да се боя от тях, докато не те срещнах. Тя имаше бебе, момиче, което толкова приличаше на Дърк, че би могло да бъде мое. Ода искаше да уредим свързването на нейната дъщеря и моя син. Те казваха, че и нейното бебе е деформирано, но аз си мисля, че онзи мъж от Другите е заченал бебето и, когато я е насиллил да облекчи нуждите си с него.

– Мъжът я е насиллил?

– А също е убил първата и дъщеря. Ода била с две други жени и дошли много Други, но не дали сигнала. Един от тях я хванал, първото бебе на Ода паднало и си ударило главата в един камък.

Изведнъж Джондалар се сети за групичката младежи от една Пещера далеч на запад. Искаше му се да отхвърли заключенията, които бе започнал да прави. И все пак, щом една групичка младежи могат да го направят, защо да не могат и други?

– Айла, ти продължаваш да говориш, че не си като Клана. По какво се различавате?

– Те са по-ниски, затуи бях тъй изненадана, когато ти се изправи. Винаги съм била по-висока от всеки друг, включително мъжете. Те, затова не ме искаха, аз съм твърде висока и твърде грозна.

– И какво друго? – не желаше да пита, но не можеше да се спре. Трябваше да узнае.

– Очите им са кафяви. Иза си мислеше, че на моите очи им има нещо, защото са с цвета на небето. Дърк има техните очи и... не знам как да го кажа, големите вежди, но челото му е също като моето. Главите им

са по-plosки...

– Плоскоглавци! – устните му се изпгнаха с отвращение. – Мила Майко, Айла! Ти си живяла с тези животни! Ти си оставила един от техните мъжкари... – той потръпна. – Ти си родила... едно изчадие със смесен дух – получовек и полуживотно!

Сякаш бе докоснал нещо мръсно, Джондалар се дръпна назад и скочи на крака. Това бе реакция, породена от ирационални предрасъдъци, от строги, необмислени мнения, които никога не бяха били подлагани на съмнение от повечето му познати.

Отначало Айла не схвана нищо и го загледа с озадачено смръщване. Но изражението му се изпълни с отвращение, досущ като нейното, когато си мислеше за хиените. После думите му придобиха смисъл.

Животни Наричаше хората, които тя обичаше, животни! Нежно любещият Креб, който въпреки туй беше най-уважаваният и могъщ свят мъж на Клана, Креб да е животно? Иза, която я бе отгледала и и беше като майка, която я бе научила да лекува, Иза да е воняща хиена? И Дърк! Нейният син!

– Какво искаш да кажеш, животни? – кресна Айла, като скочи на крака и застана срещу него. Тя никога досега не бе повишавала гневно глас и сама се изненада от силата му – а също и от жлъчта в него, – Креб и Иза да са животни? Моят син – получовек? Хората от Клана не са нещо като ужасните вонящи хиени. Животните щяха ли да вземат едно ранено малко момиченце? Щяха ли да го приемат като една от тях? Щяха ли да се грижат за него? Щяха ли да го отгледат? Къде си мислиш, че съм се научила да намирам храна? Или да готвя? Къде си мислиш, че съм се научила да лекувам? Ако не бяха тези животни, сега нямаше да съм жива, нито пък ти, Джондалар!

Казваш, че Кланът са животни, а Другите са човеци? Добре, запомни това: Клана спаси едно дете от Другите, а Другите убиха едно дете от Клановете. Ако можех да избирам между човеци и животни, щях да избира вонящите хиени!

Тя изфуча от пещерата надолу по пътеката и свирна на Уини.

23

Джондалар се шашардиса. Тръгна след нея и я проследи от площадката. С добре трениран скок тя възседна коня и препусна в галоп по долината. Айла винаги бе била тъй отстъпчива и никога не бе показвала гнева си. Контрастът правеше избухването и още по-изумително.

Той винаги бе мислил, че е честен и непредубеден спрямо плоскоглавците. Мислеше си, че те трябва да бъдат оставени на мира, да не ги дразнят или подмамват, и самият той не би убил преднамерено някой плоскоглавец. Но чувствата му бяха силно засегнати от идеята, че някой мъж може да използва женски плоскоглавец за Удоволствия. Това, че един от техните мъжкар би могъл да използва човешка женска по същия начин, бе оголило дълбоко скрит нерв. Жената щеше да бъде осквернена.

А той така я искаше. Сети се за вулгарните разкази на подигравателно хихикащите се момчета и млади мъже и почувства някакво свиване в слабините, сякаш вече наистина беше заразен и сега неговият член щеше да се сбръчка и да падне. Беше пощаден само поради необяснимата милост на Великата земя майка.

Още по-лошо, тя бе родила едно изчадие, едно животинче със злонамерен дух, за което в прилична компания дори не би могло да се говори. Самото съществуване на подобни създания бе яростно отричано от някои хора и въпреки това приказките за тях не секваха.

Айла определено не го беше отричала. Тя открито призна, стоеше тук и защитаваше детето... с такава жар, с каквато всяка майка би защитавала набеденото си дете. Бе наранена и яростна, загдето той бе говорил оскърбителни неща за тях. Наистина ли е била отгледана от глутница плоскоглавци?

По време на пътуването си беше видял няколко плоскоглавци и даже се бе питал дали те са животни. Спомни си случката с младия мъжкар и по-старата женска. Като си помислиш, младокът не беше ли използвал нож от дебел кремъчен отломък, за да среже на две ребата, също като този, който използваше Айла? И майка му носеше увито около себе си наметало също като Айла. Айла даже се държеше по същия начин, особено в началото – този навик да гледа надолу, да стои настрана така, че да не се забелязва. Ами кожата на леглото и – те имаха същата фактура като вълчата кожа, която му бяха дали. И копието и! Това

примитивно тежко копие не беше ли досущ, като копията на глутницата плоскоглавци, която бяха срещнали с Тонолан след слизането от ледника?

Всичко това е било през цялото време пред очите му, трябвало е само да го види. Защо ли си беше измислил приказката, че тя е от Тези, които служат на Майката и се е подложила на изпитания, за да усъвършенства уменията си? – Тя наистина беше опитна колкото който и да е лечител, може би и по-опитна. Наистина ли беше получила целителните си знания от плоскоглавец?

Загледа я как се отдалечава. Беше великолепна в яростта си. Познаваше много жени, които повишаваха глас и при най-малката провокация. Марона можеше да се превърне в писклива, заядлива, проклета вещица, припомни си той, като си помисли за жената, на която беше обещан. Но в някои имаше такава властна сила, че те го привличаха. Той обичаше силните жени. Те го предизвикваха, не можеха да се сдържат и не се покоряваха тъй лесно на собствените му страсти в редките случаи, когато те се проявяваха. Подозираше, че въпреки спокойствието и в Ай-ла имаше твърда като камък сърцевина. Само я виж на тоя кон, помисли. Забележителна, красива жена.

Изведнъж, сякаш лиснат със студена вода, проумя какво е направил. Кръвта се дръпна от лицето му. Тя му бе спасила живота, а той се бе отдръпнал от нея като от нещо мръсно! Бе го обсипала с грижи, а той и бе отвърнал със злобно отвращение. Беше нарекъл изчадие детето и, детето, което тя очевидно обичаше. Вцепени се от силата на собствено-то си отвращение.

Втурна се в пещерата и се хвърли на леглото. Нейното легло. Беше спал на леглото на една жена, от която току-що се бе отдръпнал с презрение.

– О, Дони! – извика. – Защо ме остави да го направя? Защо не ми помогна? Защо не ме спря?

Зарови глава под кожата. От малък не се бе чувствал тъй нещастен: Беше си мислил, че е надраснал всичко това, но отново бе действал, без да мисли. Никога ли няма да се научи? Защо не бе възпитал у себе си малко дискретност? Скоро щеше да си тръгне, кракът му бе изцелен. Защо не бе успял да се контролира, докато не си тръгне?

Всъщност защо все още бе тук? Защо не и бе благодарил и потеглил? Нищо не го задържаше. Защо бе останал и я бе накарал да отговаря на въпроси, които не бяха негова работа? Ако не го бе сторил, щеше да си спомня за нея като за красивата, тайнствена жена, която живееше

сама в една долина с омагьосаните животни и която бе спасила живота му.

Защото ти, Джондалар, не можеш да си тръгнеш от една красива, тайнствена жена и много добре го знаеш!

Защо трябва толкова да се впрягаш? Какво значение има дали тя... е живяла с плоскоглавци?

Защото я искаш. А сетне реши, че тя не е достатъчно добра за теб, понеже..., понеже е оставила...

Ама че си идиот! Ти просто не я слушаше. Тя не го е оставила, той я е насиллил! Без Първи обряд. И ти я упрекваш! Тя ти разправи всичко, откри се и поднови болката си, а ти какво направи?

Ти се държа по-лошо от него, Джондалар. Тя поне е знаела какви са чувствата му. Той я е мразел, искал е да я нарани. Но ти! Тя ти вярваше. Тя ти каза какво изпитва към теб. Ти, Джондалар, я искаше толкова много и си можел да я имаш по всяко време. Само че се боеше да не наърниш гордостта си.

Ако и бе обръщал внимание и не се безпокоеше тъй много за себе си, можеше да забележиш, че тя не се държи като опитна жена. Постъпваше като изплашено младо момиче. Не си ли ги имал достатъчно, за да видиш разликата?

Ала тя не прилича на изплашено младо момиче. Не, тя просто е най-красивата жена, която си виждал. Тъй красива и тъй знаеща, и тъй уверена, че ти се боеше от нея. Боеше се, че може да те зарече. Теб, великия Джондалар! Мъжът, когото всяка жена иска. Можеш да бъдеш сигурен, че тя вече не те иска!

Ти само си си мислил, че е уверена, тя дори не знаеше, че е красива. Мислеше си, че наистина е голяма и грозна. Как би могъл някой да я смята за грозна?

Не се ли сещаш, че е отрасла с плоскоглавци? Кой би си помислил, че те ще забележат разликата? Но пък и кой би си помислил, че те ще вземат едно странно малко момиче? Че ще вземат една от нашите? Чудя се колко годишна е била? Не може да е била много голяма, тези белези от нокти са стари. Трябва да е било ужасно – загубена, сама, одрана от пещерен лъв.

И излекувана от плоскоглавец! Откъде един плоскоглавец ще знае как да лекува? Само че тя от тях се е научила и я бива. Бива я достатъчно да те накара да мислиш, че е от Тези, които служат на Майката. Трябва да зарежеш кремъка и да разправяш приказки! Ти не искаш да видиш истината. Сега, когато знаеш, има ли някаква разлика? По-малко

жив ли си, защото тя се е научила да лекува при плоскоглавците? А тя по-малко красива ли е..., понеже е родила едно изчадие? Защо детето и да е изчадие?

Ти все още я искаш, Джондалар.

Много е късно. Тя вече никога няма да ти повярва, никога няма да ти се довери. Обзе го нова вълна от срам. Той стисна юмруци и удари кожата. Идиот! Глупав, глупав идиот! Сам развали всичко. Защо не си тръгнеш?

Не можеш. Трябва да застанеш лице в лице с нея, Джондалар. Нямаш дрехи, нямаш оръжия, нямаш храна, не можеш да пътуваш без нищо.

Откъде смяташ да вземеш припаси? Откъде другаде? Това е мястото на Айла, ще трябва да ги вземеш от нея. Ще трябва да я помолиш поне за малко кремък. С инструменти можеш да си направиш копия. После ще можеш да ловуваш за храна и кожи за облекло, за спален чувал, за самар. Ще ти трябва време да се подготвиш и една година или повече за връщане. Ще ти бъде самотно без Тонолан.

Джондалар се зарови по-навътре в кожата. Защо трябваше да умре Тонолан? Защо този лъв не уби мен вместо него? От кранчетата на очите му се процедиха сълзи. Тонолан нямаше да направи такива щуротии. Бих желал да знам къде е този каньон, Малки братко. Бих желал някоя зеландони да ти помогне да намериш пътя си към другия свят. Неприятно ми е да мисля, че костите ти са оставени да ги разнасят хищниците.

Чу тропот на копита по каменистата пътека от брега и си помисли, че Айла се връща. Беше жребчето. Стана, излезе на площадката и погледна надолу към долината. Айла не се виждаше.

– Какво има, малки приятелю? Оставиха ли те? Аз съм виновен, но те ще се върнат... дори и само заради теб. Освен това Айла живее тук... сама. Чудя се откога ли е тук? Сама. Чудя се дали аз бих могъл да го направя.

Стоиш си тук, плачеш за глупостите си. Я виж през какво е минала. Тя не ревеше за това. Тя е тъй забележителна жена. Красива. Великолепна. А ти загуби всичко, Джондалар, идиот такъв! О, Дони! Бих желал да мога да оправя нещата.

* * *

Джондалар грешеше. Айла плачеше. Плачеше, както никога не бе плакала. Това не я направи по-малко силна, само и помогна да понесе горчилката. Тя пришпорва Уини, докато долината не остана далеч

назад, сетне спря край една голяма извивка на поточе, което се вливаше в потока край пещерата и. Земята, оградена от извивката, често биваше наводнявана и там водата оставяше наноси, осигуряващи плодородна основа за по-пищна зеленина. На това място тя често ловеше бели и алпийски яребици, както и най-разнообразни животни – от мармоти до гигантски елени, които не можеха да устоят на примамливото зелено петно.

Прехвърли крак през гърба на Уини и се плъзна на земята, напи се и изми лицето си, по което сълзите бяха оставили вадички в прахта. Чувстваше се като след кошмар. Целият ден бе поредица от зашеметяващи емоционални извисявания и потискащи спадове, като с всеки нов размах и висотите, и низините ставаха по-големи. Мислеше, че няма да издържи ново разлюляване, независимо в каква посока.

Сутринта бе започнала добре. Джондалар бе настоял да и помогне да събере зърно и я бе удивил със скоростта, с която се бе научил. Беше сигурна, че събирането на зърно не е придобито по-преди умение, но щом веднъж му показа, той бързо схвана. Работата не беше само в допълнителния чифт ръце, а и в компанията. Независимо дали говореха или мълчаха, това, че близо до нея имаше някой, я накара да разбере, колко и е липсвало.

Сетне имаше малко несъгласие. Нищо сериозно. Когато мяхът с вода се изпразни, тя поиска да продължат да събират, а той – да престанат. Но когато се върна от потока и разбра, че той желае да опита ездата, си помисли, че може би това е начин да го задържи тук при нея. Той харесваше жребчето и ако харесаше и ездата, може би щеше да поиска да остане, докато жребчето отрасне. Тя му предложи, а той веднага се хвана за възможността.

Това ги докара и двамата в толкова добро настроение. Оттам започна и смехът. Тя не се бе смяла така, откакто си тръгна Бебчо. Обичаше смеха на Джондалар, дори само звукът му я стопляше.

Сетне той ме докосна, помисли тя. Никой в Клана не докосва така, във всеки случай не извън граничните камъни. Кой знае какво могат да правят през нощта под кожата един мъж и една жена. Може би се докосват но начина, по който той докосва. Дали всички Други докосват така извън огнищата? Беше ми приятно, като ме докосна. Защо ли избяга?

Когато той се облекчи сам, Айла искаше да умре от срам. Бе сигурна, че е най-грозната жена на света. Сетне в пещерата когато той и каза, че я е искал и не е мислил, че тя го иска, тя едва не се разплака от щастие. Така я гледаше, че тя почувства как се затопля отвътре, желанието,

притеглящото усещане. Беше толкова ядосан, когато му каза за Брод, че бе сигурна, че той я харесва. Може би следващия път, когато стане готов...

Само че тя никога няма да забрави как я беше изгледал – като някакво отвратително парче разкапано месо. Даже беше потръпнал.

Иза и Креб не са животни! Те са хора. Хората които се грижеха за мен и ме обичаха. Защо ги мрази? Отначало тази земя е била тяхна. Неговият род е дошъл по-късно... моят род. Такива ли са моите хора?

Радвам се, че оставих Дърк с Клана. Те може да го мислят за деформиран, Брод може да го ненавижда, понеже ми е син, но бебето ми няма да бъде някакво животно... някакво изчадие. Тази дума изрече. Нямахме защо да я обяснява.

Сълзите пак рукохна. Моето бебе, моят син... Той не е деформиран, той е здрав и силен. И той не е животно, не е... изчадие.

Как може да се променя тъй бързо? Гледаше ме със сините си очи, гледаше ме... Сетне се дръпна, сякаш щях да го опаря или сякаш съм някой зъл дух, чието име само могърите знаят. Беше по-лошо от смъртното проклятие. Те само се обърнаха и престанаха да ме виждат. Просто бях мъртва и принадлежах на другия свят. Не ме гледаха, като че ли съм... изчадие.

Залезващото слънце донесе вечерния хлад. Даже и в най-горещия летен период нощем степите бяха студени. Тя потрепера в лятното си одяние. Ако се бях сетила да взема палатка и кожа... Но Уини щеше да се разтревожи заради жребчето, пък и трябва да го накръми.

Когато Айла стана от брега на потока, Уини вдигна глава от сочна-та трева, тръгна в тръс към нея и подплаши двойка алпийски яребици. Реакцията на Айла бе почти инстинктивна. Издърпа прашката от кръста си и със същото движение се наведе да събере камъчета. Птиците едва се бяха вдигнали от земята, когато първо едната, а после и другата, падна обратно. Тя ги събра, потърси гнездото и спря.

Защо търся яйцата? Да не се каня да направя на Джондалар любимото ястие на Креб? Защо трябва да му готвя каквото и да било, особено пък лакомството на Креб? Но когато съзря гнездото – плитка вдлъбнатина, издраскана в твърдата земя с люпило от седем яйца – вдигна рамене и внимателно събра яйцата.

Остави ги до птиците близо до потока и започна да къса растящите край водата дълги тръстики. За няколко минути направи рехаво кошница – щеше да я използва само да пренесе яйцата и после щеше да я хвърли. Повече тръстики и бяха нужни да свърже пернатите крака на чифта

яребици. Плътните зимни пера вече прерастваха.

Зима. Айла потръпна. Не искаше да мисли за студената и сурова зима, но тя никога не и излизаше напълно от ума. Лятото просто бе времето, когато трябваше да се подготви за зимата.

Джондалар се кани да си тръгне! Знаеше го. Беше глупаво да си мисли, че той ще остане с нея в долината. Защо да остава? Щеше ли тя да остане, ако имаше свои хора? След като си тръгнеше, щеше да стане по-лошо... даже и ако я гледаше по този начин.

– Защо трябваше да идва?

Тя се стресна от собствения си глас. Не бе свикнала да се чува да говори, докато беше сама.

– Но аз мога да говоря. Това поне Джондалар го направи. Най-малкото, ако видя хора, сега ще мога да им говоря. И освен това знам, че на запад живеят хора. Иза беше права, трябва да има много хора, много Други.

Прехвърли яребиците през гърба на кобилата – по една от всяка страна и намести кошницата с яйца между краката си. Родена съм на Другите... Намери си стопанин, ми каза Иза. Мислех, че Джондалар ми е изпратен от моя тотем, но щеше ли някой изпратен от тотема ми да ме погледне така?

– Как може да ме гледа така? – проплака тя с конвулсивно изхълцване. – О, Пещерни лъве, не искам вече да съм сама.

Айла се отпусна и пак даде воля на сълзите си. Уни забеляза липсата на насочване, но това нямаше значение. Тя си знаеше пътя. След малко Айла се поизправи. Никой не ме кара да стоя тук. Трябваше да потърся преди това. Сега мога да говоря...

– ... и мога да им кажа, че Уни не е кон да убиване – продължи гласно тя, след като си го припомни. – Ще приготвя всичко и следващата пролет ще напусна – знаеше, че няма да го отложи отново.

Точно сега Джондалар няма да тръгне. Ще му трябват дрехи и оръжия. Може би моят Пещерен лъв ми го е изпратил да ме научи. В такъв случай трябва да науча всичко, преди да си тръгне. Ще го наблюдавам, ще му задавам въпроси, както и ще да ме гледа. Брод ме мразеше през цялото време, докато живеех с Клана. Мога да издържа, ако Джондалар... ако той... ме мрази. Тя затвори очи, за да задържи сълзите си.

Пресегна се за амулета си, защото си спомни какво и бе казал Креб много отдавна: „Когато намериш някой знак, оставен от тотема ти за теб, сложи го в амулета си. Той ще ти донесе късмет.“ Айла бе слагала всички знаци в амулета си. Пещерни лъве, толкова дълго бях сама,

сложи късмет в амулета ми.

Докато тръгне надолу към потока, слънцето бе паднало зад стената на клисурата. След това винаги се стъмваше бързо. Джондалар я видя да идва и се затича надолу към брега. Айла бе пуснала Уини в галоп и когато заобиколи издадената стена, едва не се блъсна в него. Конят се вдигна на задните си крака, като едва не събори жената на земята. Джондалар протегна ръка да го задържи, но когато усети голата плът, дръпна ръката си, уверен, че тя го презира.

Мрази ме, помисли Айла. Не може да понася да ме докосва! Преглътна едно изхлипване и даде знак на Уини да продължи. Конят пресече скалистия бряг и зачатка с копита по пътеката с Айла на гърба си. Тя слезе пред входа на пещерата и се втурна вътре, съжалявайки, че няма къде другаде да отиде. Искаше и се да се скрие. Пусна кошничката с яйцата край огнището, насъбра един хват кожи и ги занесе до мястото за складиране. Тръсна ги на земята отгатык стойката за сушене, между неизползваните кошници, рогозки и купи, сетне скочи в тях и ги придърпа над главата си.

Миг по-късно Айла чу копитата на Уини, а сетне и на жребчето. Цялата се тресеше, опитвайки се да задържи сълзите си, и остро чувстваше движенията на мъжа в пещерата. Искаше да се махне, та поне да може да се наплаче.

Когато той доближи, не чу босите му стъпки на пръстения под, но знаеше, че е там, и се опита да спре треперенето си.

– Айла? – рече той. Тя не отговори. – Айла, донесох ти малко чай – тя продължи да стои неподвижно. – Айла, няма защо да стоиш там в дъното. Аз ще се махна. Ще ида от другата страна на огнището.

Той ме мрази! Не може да ме търпи близо до себе си, помисли тя и сподави едно изхлипване. Искан ми се да се махне, искам просто да се махне.

– Знам, че няма да има полза, но трябва да ти го кажа. Съжалявам, Айла. Съжалявам повече, отколкото мога да ти кажа. Ти не заслужаваш каквото направих. Можеш да не ми отговаряш, но аз трябва да ти обясня. Ти винаги си била честна с мен, сега е време за разнообразие аз да бъда откровен с теб.

Откакто препусна, мисля. Не знам защо направих... това, което направих, но искам да се опитам да ти обясня. След като онзи лъв ме нападна и аз се събудих тук не знаех къде се намирам и не можех да разбера защо ти не искаш да ми приказваш. Ти беше загадка. Защо беше сама тук? Започнах да си въобразявам някаква история за теб – че ти си

зеландони, която се подлага сама на изпитания, свята жена, която е отговорила на призиването си да служи на Майката. Когато не отвърна на просташките ми опити да споделя Удоволствията с теб, помислих, че отказът от тях е част от изпитанието ти. Помислих, че Кланът е странна група зеландони, с които живееш.

Айла бе спряла да трепери и слушаше, но не помръдваше.

– Мислех само за себе си, Айла – той клекна. – Не съм сигурен дали ще ми повярваш, но аз, ъ-ъ-ъ... аз минавах за привлекателен мъж. Повечето жени... искаха да им обърнат внимание. Имах голям избор. Помислих си, че ме отблъскваш. Не съм свикнал на това и гордостта ми бе уязвена, само че не исках да си го призная. Мисля, че точно затова си съчинила тази история за теб, за да мога да си намеря причина защо изглежда ти не ме харесваш.

Ако бях внимавал повече, щях да разбера, че не си някоя опитна жена, която ме отблъсква, а си по-скоро като млада жена преди нейния Първи обряд – несигурна и малко уплашена, и изпълнена с желание да се понрави. Не някой друг, а точно аз би трябвало да разбера това – имал съм... няма значение. Това не е важно.

Айла бе оставила завивките да паднат и се вслушваше тъй съсредоточено, че чуваше как сърцето тупти в ушите и.

– Всичко, което виждах, беше Айла жената. А ти, повярвай ми, не изглеждаш като момиче. Мислех си, че ме дразниш, като говориш, че си голяма и грозна. Не ме дразнеше, нали? Наистина си си го мислела. Може би за пл... за хората, които са те отгледали, си била много висока и различна, но, Айла, ти трябва да знаеш, че не си голяма и грозна. Ти си, красива. Ти си най-красивата жена, която съм виждал.

Тя се обърна и приседна.

– Красива? Аз? – рече. Сетне недоверието я прониза и тя се мушна под кожата, уплашена, че отново ще бъде уязвена. – Ти си правиш шегички с мен.

Той се пресегна да я докосне, поколеба се и дръпна ръка.

– Не мога да те упрека, че не ми вярваш. Не след... днес. Може би ще трябва да го понеса и да се опитам да ти обясня.

Човек трудно би могъл да си представи какво си преживяла, когато си осиротяла и си била отгледана от... хора, които са тъй различни. Да имаш дете и да ти го отнемат. Да те накарат да напуснеш единствения дом, който познаваш, за да се изправиш срещу непознатия свят и да живееш сама в него. Това е много по-голямо изпитание, отколкото би помислила да си наложи която и да е жена. Малцина биха оцелели. Ти си

не само красива, Айла, ти си силна. Отвътре ти си силна. Само че може да ти се наложи да бъдеш още по-силна. Трябва да знаеш какво мислят хората за тези, които ти наричаш Клана. Аз мислех по същия начин – хората ги мислят за животни...

– Те не са животни!

– Но аз не знаех, Айла. Някои хора мразят твоя Клан. Не знам защо. Когато си мисля за това, животните – истинските животни, които ги убиват – те не са мразени. Може би в сърцата си хората знаят, че плоскоглавците – и така ги наричат, Айла – са хора. Обаче те са тъй различни. Това е плашещо или може би заплашително. Да, някои мъже биха насилили една плоскоглава жена да, не бих казал да сподели Удоволствието. Това едва ли е точната дума. Може би по твоя начин, „да облекчат нуждите си“. Не мога да разбера защо, след като говорят за тях като за животни. Не зная, ако те са животни и ако духовете могат да се смеят и да се родят деца...

– Сигурен ли си, че работата е в духовете? – попита тя. Изглеждаше тъй сигурен, че тя се зачуди дали не е прав.

– Каквато и да е причината, Айла, ти не си единствената, която е имала дете, кръстоска от човек и плоскоглавец, макар хората да не говорят...

– Те са Клан и те са хора – прекъсна го тя.

– Айла, ти много пъти ще чуваш тази дума. Честно е да ти го кажа. Трябва също да знаеш, че едно е мъж да насили някоя жена от Клана – това не се одобрява, но се подминава, Обаче една жена да „сподели Удоволствието“ с мъж плоскоглавец е... неппростимо за много хора.

– Изчадие?

Джондалар пребледня, но настоя:

– Да, Айла. Изчадие.

– Аз не съм изчадие! – кипна тя. – И Дърк не е изчадие. Не ми харесваше какво прави Брод с мен, но това не беше изчадие. Ако беше някой друг мъж, който го прави просто да облекчи нуждите си, а не с омраза, щях да го приема като всяка жена от Клана. Нищо срамно няма в това да си жена от Клана. Ако можеш, щях да остана с тях, дори и като втора жена на Брод. Просто, за да бъда близо до сина ми. Изобщо не ме е грижа колко много хора не го одобряват!

Той и се възхищаваше, но на нея нямаше да и е леко.

– Айла, аз не казвам, че трябва да се срамуваш. Само ти обяснявам какво да очакваш. Може би би могла да казваш, че си дошла от някои други хора.

– Джондалар, защо ми казваш да говоря думи, които не са верни? Аз не знам как да го правя. В Клана никои не прави неистини – това би се разбрало. Би се видяло. Даже ако някой се въздържи да не спомене нещо, то става известно. Понякога се позволява за... учтивост, но се знае. Аз виждам кога ти казваш думи, които не са верни. Твоео лице ми го казва, раменете ти, ръцете.

Той се изчерви. Толкоз очевидни ли бяха лъжите му? Радваше се, че бе решил да е свършено честен с нея. Може би ще успее да научи нещо от Айла. Нейната честност, нейната прямота бяха част от вътрешната и сила.

– Айла, няма защо да се учиш да лъжеш, но мисля, че трябваше да ти кажа тези неща, преди да тръгна.

Айла усети как стомахът и се сви на топка и гърлото и се стегна. Той се канеше да тръгне. Прииска и се пак да се мушне под кожата и да скрие главата си.

– Аз си мислех, че ще тръгнеш – каза. – Само че ти нямаш нищо за пътуване. От какво се нуждаеш?

– Ако мога да получа малко от твоя кремък, ще мога да направя инструменти и няколко копия. И ако ми кажеш къде са дрехите, които носех, бих желал да ги поправа. Ако си я донесла от каньона, раницата би трябвало да е в добро състояние.

– Какво е раница?

– Нещо като самар, но се носи през едното рамо. На Зеландонии няма дума за нея, използват я Мамутои. Аз носех дрехи на Мамутои...

Айла тръсна глава.

– Защо тази дума е различна?

– Мамутои е различен език.

– Различен език? На какъв език ме научи ти?

Джондалар почувства, че затъва.

– Научих те на моя език, на Зеландонии. Не мислех...

– Зеландонии – те живеят на запад? – обезпокои Айла.

– Ами да, но далеч на запад. Наблизо живеят Мамутои.

– Джондалар, ти си ме научил на езика на хора, които живеят далеч, а не на езика на хората, които живеят наблизо. Защо?

– Аз... не помислих за това. Просто те научих на моя език – рече той, изведнъж ужасно разстроен. Нищо не бе свършил като хората.

– И ти си единственият, който може да го говори?

Той кимна. Стомахът и се сви. Мислеше си, че той е изпратен да я научи да говори, но тя можеше да говори само с него.

– Джондалар, защо не ме научи на езика, който знаят всички?

– Няма език, който всички да го знаят.

– Искам да кажа на езика, който използвате, кога говорите на вашите духове или може би на вашата Велика майка.

– Ние нямаме език, на който да говорим само на Нея.

– Как говорите на хората, които не знаят вашия език?

– Учим се един друг. Аз знам три езика и няколко думи на няколко други езика.

Айла пак се разтрепера. Беше си мислила, че ще може, да напусне долината и да говори на хората, които ще срещне. Какво да прави сега? Стана, той стана също.

– Искам да знам всичките ти думи, Джондалар. Трябва да знам да говоря. Ти трябва да ме научиш. Трябва.

– Айла, сега не мога да те науча на още два езика. За това е нужно време. Аз дори не ги знам идеално – не са само думите...

– Можем да почнем с думите. Ще трябва да започнем отначало. Каква е думата за огън на Мамутои?

Той и я каза и пак започна да възразява, но тя продължи дума след дума по реда, по който ги беше учила на Зеландони. След като тя изреди един дълъг списък, той пак я спря.

– Айла, каква полза има да се казват много думи, просто не можеш да ги запомниш ей така.

– Знам, че паметта ми би трябвало да е по-добра. Кажете ми кои думи са сбъркани.

Тя се върна на думата огън и му повтори всички думи на двата езика. Когато свърши, той я бе зяпнал в почуда. Спомни си, че когато тя учеше Зеландонии, проблемът бяха не думите, а структурата и концепцията на езика.

– Как го правиш?

– Пропуснах ли някоя?

– Не, нито една!

Тя се усмихна с облекчение.

– Когато бях млада, бях много по-зле. Всичко трябваше да повтарям толкова много пъти. Не знам как Иза и Креб издържаха да са тъй търпеливи с мен. Знам, че някои хора мислеха, че не съм много интелигентна. Сега съм по-добре, но за това трябваша много упражнения и все пак всички в Клана помнят по-добре от мен.

– Всички в Клана помнят по-добре от демонстрацията, която токущо ми направи?

– Те не забравят нищо, но понеже още по рождение знаят почти всичко, което трябва да знаят, не им се налага много да учат. Трябва само да си спомнят. Те имат... спомени, не знам как другояче може да ги наречеш. Когато детето порасне, трябва само да му се напомни – да му се каже веднъж. На възрастните няма какво да се напомня, те знаят как да си спомнят. Аз нямам спомените на Клана. Точно затова Иза трябваше да повтаря всичко, докато не можех да си го спомня без грешка.

Джондалар беше шашардисан от мнемоничното и умение, а и му беше трудно да схване концепцията за спомените на Клана.

– Някои си мислеха, че аз не мога да стана лечителка без спомените на Иза, но Иза казваше, че ще бъде достатъчно добра, макар да не си спомням толкова добре. Казваше, че имам други способности, които тя не разбира напълно, начин да разбирам какво не е наред и да намирам най-добрия способ да го излекувам. Тя ме научи как да пробвам новите лекарства, така че да мога да намирам начин да ги използвам без спомени за растенията.

Те имат и един древен език. В него няма звуци, само жестове. Всеки знае Стария език, използват го за церемонии и за призоваване на духовете, а също и, ако не разбират обикновения език на някой друг човек. Аз също го научих.

Тъй като трябваше да уча всичко, накарах се да внимавам и да се концентрирам, за да мога да запомням само след едно напомняне, така че хората да не са нетърпеливи с мен.

– Правилно ли те разбрах? Тези... хората от Клана знаят собствения си език и още някакъв древен език, който го разбират всички. Всички могат да говорят... да комуникират с всеки друг?

– Всички, които бяха на Събирането на Клановете, можеха.

– За едни и същи хора ли говорим? За плоскоглавците?

– Ако така наричаш Клана. Казах ти как изглеждат – рече Айла и погледна надолу. – Тогава ти рече, че аз съм изчадие.

Тя си припомни ледения взор, който бе пресушил топлината в очите му, потръпването, когато се бе отдръпнал, презрението. Беше се случило точно когато му разправяше за Клана, когато си мислеше, че двамата се разбират един друг. Изглежда той е мъка приемаше казаното от нея. Изведнъж тя се усети неловко, беше се разприказвала съвсем спокойно. Бързо прекрачи към огъня, видя яребиците, които Джондалар бе оставил до яйцата, и започна да ги скубе, за да се намира на работа.

Джондалар видя как подозрението и нарасна. Беше я наранил твърде дълбоко и никога нямаше да получи отново доверието и, макар за

малко да се бе надявал. Презрението, което изпитваше сега, бе насочено към самия него. Вдигна кожата и и ги занесе обратно до нейното легло, сетне взе тези, които той използваше, и ги премести от другата страна на огъня.

Айла остави птиците, нещо не и се скубеха пера, и се пхна в леглото си. Не искаше той да види водата, която изпълваше очите и.

Джондалар се опита да натъкми кожата около себе така, че да му е удобно. Спомени, казваше. Плоскоглавците имали някакъв специален вид спомени. И език от знаци, който всички разбират? Възможно ли беше? Не беше за вярване, като се изключи едно нещо: Айла не казваше неистини.

През изминалите години Айла бе привикнала с тишината и самотата. Самото присъствие на друг човек, макар и привлекателен, изискваше известна настройка и пригаждане, а емоционалните катаклизми през деня я бяха изцедили и изтозили. Не искаше да чувства мъжа, който споделяше пещерата с нея, не искаше да мисли за него, не искаше да му отговаря. Искаше единствено да почива.

Сънят обаче не идваше. Беше се чувствала тъй уверена в способността си да говори. Бе вложила всичките си сили и концентрация в това и се чувстваше измамена. Защо я беше научил на езика, с който е израснал? Той си тръгваше. Никога повече нямаше да го види. Напролет тя щеше да напусне долината и да намери някои хора, които живеят наблизо и може би някой друг мъж.

Ала тя не искаше някой друг мъж. Искаше Джондалар, очите му, докосванията му. Спомни си как се бе чувствала в началото. Той беше първият мъж от нейните хора, който виждаше, и той ги представляваше като цяло. Не беше съвсем индивидуалност. Не знаеше кога е престанал да бъде обобщение и бе станал уникалният Джондалар. Знаеше само че и липсва звукът от дишането му и топлината до нея. Празнотата на заеманото от него място напълно съвпаднаше с болезнената пустота, която усещаше в себе си.

За Джондалар сънят не дойде по-лесно. Той не си намираще място. Чувстваше студена страната си, откъм която лежеше тя, и усещаше убожданията на вината. Не можеше да си спомни да е имал по-лош ден, даже не я беше научил на нужния език. Кога изобщо ще използва тя Зеландонии? Неговите хора живеят на една година път от тази долина и то само ако не се првят по-продължителни почивки.

Замисли се за Пътешествието, което бе направил с брат си. Изглеждаше му тъй безполезно. Кога бяха тръгнали? Преди три години? Това

означава поне четири години, докато се добере обратно. Четири години от живота са минали. Без никаква полза. Брат му е мъртъв. Джетамио е мъртва, както и детето от духа на Тонолан. Какво беше останало?

От младини Джондалар се бе стремил да контролира емоциите си, но той също избърса влага с кожата. Сълзите му бяха не само за брат му, бяха за самия него, за неговата загуба и мъка, и за пропиляната възможност, която би могла да бъде прекрасна.

Джондалар отвори очи. Бе сънувал дома си тъй живо, че грапавите стени на пещерата му изглеждаха непознати, сякаш сънят бе действителност, а пещерата на Айла – сънна фантазия. Утайката от съня започна да се разсейва стените му се видяха разместени. Сетне се разбуди окончателно и разбра, че е гледал от различна перспектива, откъм оттагъшната страна на огнището.

Айла бе излязла. Двете оскубани яребици и покритата кошница, в която тя държеше перата, лежах до огнището. Не бе станала скоро. Чашата, която той обикновено използваше – онази, дето бе така обработена, че да създава впечатление за малко животно, го чакаше. До нея бе плътно изплетената кошничка, в която тя топлеше сутрешния му чай и прясно обелена брезова клонка. Тя знаеше, че обича дъвче крайчеца на някоя клонка, докато не го направи като влакнеста четчица, и да почисти с него зъбите си от слузта, която се натрупва през нощта, така че си бе изградила навик да му приготвя нова клонка всяка сутрин.

Стана и се протегна, вдървен от непривичната твърдост леглото си. И по-рано бе спал на твърда земя, но сламената подложка бе много поудобна и миришеше на чисто и свежо. Тя редовно сменяше сламата, за да не се натрупват неприятни миризми.

Чаят в кошницата-гърне бе горещ, явно не бе изляза отдавна. Наля си и подуши топлия ментов аромат. Всеки ден си играеше да отгатва какви треви е използвала. Ментата беше една от любимите му и обикновено бе измежду съставките. Отпи и му се стори, че разпознава вкуса на малинови листа и може би на люцерна. Взе чашата и клонката и излезе навън.

Застанал на обърнатия към долината край на площадката, той дъвчеше клонката и гледаше как потокът долу извиа и мокри стръмната стена. Не се бе събудил напълно. В движенията му имаше механичността на навика. Когато привърши, почисти зъби със сдъвкания край на дървената клечка и сетне изплакна уста с чая. Този ритуал винаги го освежаваше и обикновено го караше да премисли плановете си за деня.

Чак когато изпи и последната капка чай, усети, че се изчервява и самодоволството му се изпари. Днешният ден не беше като всеки друг. С действията си вчера се бе погрижил за това. Замахна да хвърли клонката, но я забеляза, вдигна я пред очите си, въртейки я между палеца и

показалеца, и се замисли за последствията.

Бе се оказало твърде лесно да свикне да я оставя да се грижи за него, тя го правеше с тъй ненаатрапчива грациозност. Никога не му се налагаше да помоли, тя предусещаше желанията му. Клонката беше добър пример. Очевидно бе станала преди него, бе слязла, за да я откърши, бе я обелила и я бе сложила до него. Кога ли бе почнала да го прави? Спомни си, че когато за пръв път се оказа в състояние да слезе долу, една сутрин бе намерил приготвена за него клонка. Следващата сутрин, когато клонката беше до чашата му, се бе почувствал много благодарен. Тогава обаче все още му бе трудно по стръмната пътека.

И горещият чай. Нямаше значение кога се събуждаше, горещият чай го чакаше. Откъде знаеше кога да започне да го прави? Когато една сутрин за пръв път му бе донесла една чаша, чаят бе точно толкова топъл, колкото го обичаше. Кога ли за последен път и бе благодарил? Колко ли много други преднамерени грижи бе положила за него, без да се набива в очи? Тя никога не го правеше на въпрос. Мартона е като нея, помисли – толкова внимателна с подаръците и с това, кога да ги поднесе, че никой никога не се чувстваше задължен. Когато и бе предложил да и помогне, Айла изглеждаше изненадана и бе тъй благодарна, сякаш наистина не очакваше нищо в замяна на всичко, което вършеше за него. – А аз и отвърнах с по-лошо от нищо – каза гласно той. – И дори след вчерашния ден...

Вдигна клечката, въртна я между пръстите си и я запокити отатък площадката.

Видя Уини и жребчето да препускат жизнерадостно в полето в широк кръг и почувства тръпка на възбуда при гледката.

– Виж го само! Това жребче наистина може да бяга! Мисля, че напролет ще може да изпревари майка си!

– Напролет младите жребци често го правят, но не и при дълго бягане – каза Айла, като се появи на върха на пътеката. Джондалар се извъртя с блеснали очи и усмивка, пълна с гордост заради жребчето. Трудно бе да се устои на ентузиазма му. Тя се усмихна, въпреки лошите си предчувствия. Беше се надявала, че мъжът ще се привърже към младия кон, не че сега вече имаше някакво значение.

– Чудех се къде си отишла – каза. Чувстваше се неловко в нейно присъствие и усмивката му изчезна.

– Запалих по-рано огън в ямата за печене, за яребиците. Влезнах да видя дали е готово.

Не изглежда много щастлив, че ме вижда, помисли тя и се обърна

да влезе в пещерата. Нейната усмивка също изчезна.

– Айла – викна той, като се забърза след нея. Когато се обърна към него, не знаеше какво да и каже. – Аз, ... чудех се... бих желал да направя някои инструменти. Ако нямаш нищо против, това е. Не искам да изразходвам твоя кремък.

– Нямам нищо против. Всяка година наводнението отнася някои камъни и довлича нови.

– Може би ги отмива от варовиковите утайки по-горе. Ако съм сигурен, че не е далеч, бих взел малко направо от там. Кремъкът е много по-добър, когато е прясно изкопан. Даланар копае своя от едно находище близо до Пещерата си и всеки знае колко е качествен кремъкът от Зеландонии.

Ентусиазмът се върна в очите му, както ставаше винаги, когато заговореше за занаята си. Друуг беше същият, помисли Айла. Обичаше да прави инструменти и всичко, което бе свързано с това. Усмихна се сама на себе си, като си спомни как Друуг бе заварил малкия син на Ага, същия, който се бе родил, след като двамата се бяха свързали, да чука два камъка един в друг. Друуг бе тъй горд, че дори му даде едно чукало. Обичаше да учи другите на занаята си, нямаше нищо против да ми показва дори на мен, нищо че бях момиче.

Джондалар забеляза вглъбения и поглед и наченката на усмивка.

– За какво си мислиш, Айла? – попита.

– За Друуг. Той беше майстор на инструменти. Даваше ми да го гледам, ако стоя много тихо и не нарушавам концентрацията му.

– Ако искаш, можеш и мен да гледаш – каза Джондалар. – Всъщност аз се надявах да ми покажеш каква техника използваш.

– Аз не съм майстор. Мога да правя инструментите, от които имам нужда, но Друуг ги нрави много по-добре от мен.

– Твоите инструменти стават идеално за работа. На мен ми се иска да видя техниката.

Айла кимна и влезе в пещерата. Джондалар почака и тъй като тя не излезе веднага, се зачуди дали е имала предвид сега или по-късно. Тръгна след нея точно когато тя излизаше и отскочи назад тъй бързо, че едва не се спъна. Не искаше да я оскърби с някое случайно докосване.

Айла си пое дъх, изправи рамене и вдигна брадичка. Той може и да не понася да стои близо до нея, но тя няма намерение да му показва колко много я боли от това. И без друго той скоро ще си отиде. Тръгна надолу по пътеката, носейки двете яребици, кошницата с яйцата и един голям пакет, увит в кожа и привързан С корда.

– Дай да ти помогна да нося нещо – рече Джондалар, като се забърза подир нея. Тя се поспря достатъчно дълго да му даде кошницата с яйцата.

– Първо трябва да започна с яребиците – каза и сложи пакета на брега. Беше просто изявление, но Джондалар остана с впечатлението, че тя очаква съгласието му или поне знак, че е разбрал. Не беше далеко от истината. Въпреки годините и на независимост, обичаите на Клана все още направляваха много от действията и. Не бе привикнала да прави нещо друго, ако някой мъж и бе наредил или поискал да му свърши някаква работа.

– Разбира се, продължавай. Аз ще трябва да взема моите сечива, преди да започна да обработвам кремъка – каза той.

Тя тръгна с тлъстите птици покрай стената към дупката, която преди това бе изкопала и обградила с камъни. Огънят на дъното на ямата бе угаснал, но когато поръси камъните с вода, те засъскаха. Беше пребродила долината, за да намери необходимата комбинация от зеленчуци и треви и ги бе донесла до каменната пещ. Беше събрала подбел заради леко соления му вкус, коприва, шир и киселец за зеленина, див лук и чесън, босилек и градински чай като подправки. Димът също щеше да добави нещо към аромата, а дървесната пепел щеше да засили соления вкус.

Натъпка в птиците собствените им яйца, увити в зеленчуци – три яйца в едната и четири в другата. Винаги бе увивала яребиците в лозови листа, преди да ги постави в ямата, но в долината не растяха лози. Сети се, че понякога рибата се увива в прясно сено, и реши, че то ще свърши работа и за птиците. След като ги положи на дъното на ямата, натрупа върху тях още трева, сетне камъни и накрая покри всичко с кал.

Джондалар беше подредил сечива от рога, кости и камъни за обработване на кремък, някои, от които Айла разпозна, но другите и бяха напълно непознати. Тя отвори своя вързоп и подреди сечивата да са и подръка, сетне седна на земята и просна кожата върху скута си. Тя пазеше добре, кремъкът можеше да се разцепи на много остри късчета. Хвърли поглед към Джондалар. Той разглеждаше костените и каменните инструменти, които тя бе подредила, с голям интерес.

Той премести към нея няколко кремъчни конкреции. Тя си набеляза две, които бяха наблизко, и си помисли за Друуг. Уменията на добрия майстор на инструменти започват с избора, припомни си. Искаше камък с фино зърно. Огледа двата и избра по-малкия. Джондалар несъзнателно кимна в знак на одобрение.

Тя се сети за малчугана, който бе показал склонност към обработването на кремък, още преди да е проходил уверено.

– Винаги ли си знаел, че ще обработваш камък? – попита.

– Известно време си мислех, че мога да стана гравьор, може би дори да служа на Майката или да работя с Тези, които и служат – по лицето му премина сянка на болка и мъчително желание. – Сетне бях изпратен да живея с Даланар и вместо това се научих на обработка на камък. Изборът беше добър, на мен ми харесва и аз имам известна сръчност. Никога нямаше да стана голям гравьор.

– Какво е „гравьор“, Джондалар?

– Ето какво било! Ето какво липсва! – Айла подскочи смаяна. – Няма нито гравюри, нито рисунки, нито синци, няма изобщо никакви украшения. Няма дори цветовете.

– Не разбирам...

– Съжалявам, Айла. Откъде да знаеш за какво говоря. Гравьор значи човек, който прави животни от камък.

Айла се намръщи.

– Как може човек да прави животни от камък? Животното е кръв и месо, то живее и диша.

– Нямам предвид истинско животно. Имам предвид образ, изображение. Гравьорът прави подобие на животно от камък, прави камъка да изглежда като животно. Някои гравьори правят и образи на Великата земя майка, ако са имали Нейно видение.

– Подобие? От камък?

– Между другите неща и от камък. От мамутова кост, дърво, кости, рога. Чувал съм, че някои хора правят образи от кал. Виждал съм и някои съвсем добри подобия от сняг.

Айла тръскаше глава, опитвайки се да схване, докато той не споме на снега. Тогава си спомни онзи зимен ден, когато бе трупала купи със сняг до стената близо до пещерата. Не си ли бе въобразила за малко, че купчината сняг прилича на Брун?

– Подобие от сняг? Да – кимна. – Мисля, че разбирам. Той не бе сигурен дали е точно тъй, но не можеше да измисли как да и обясни, без да и покаже нещо гравирани. Колко ли скучно трябва да и е било, помисли, да израсне при плоскоглавците. Дори дрехите и изпълняваха единствено прякото си предназначение. Нима само ловуват, ядат и спят? Та те дори не оценяват Даровете на Майката. Няма красота, няма загадъчност, няма въображение. Чудя се дали може да разбере какво е изпуснала.

Айла вдигна малкото заоблено късче и внимателно го огледа, опитвайки се да прецени откъде да започне. Нямаше да прави каменна брадва – дори Друг ги смяташе за твърде прости, макар и много полезни оръдия. Не мислеше, че Джондалар иска да види тази техника. Посегна за едно съоръжение, което липсваше в набора на мъжа: стъпалната кост на мамут – гъвкавата кост, която щеше да дава опора на кремъка, докато тя го обработва, та камъкът да не се разтроши. Придърпа я и я намести удобно между краката си.

После взе камъка за удряне. Между нейното каменно чукало и неговото нямаше истинска разлика, само дето нейното бе по-малко, за да ляга по-добре в ръката и. Хванала здраво кремъка върха наковалнята от мамутова кост, Айла удари силно. Едно парче от кората – външната обвивка – падна и оголи тъмносивия материал отвътре. Отчупеното късче имаше надебеляване с формата на луковица на мястото, където бе ударило чукалото – луковица на удара – и изтъняваше към противоположния край до тънко острие. То можеше да се използва като инструмент за рязане и първите направени някога ножове бяха просто подобни остроръбни люспи, ала сечивата, които Айла искаше да направи, изискваха далеч по-напредничаво и сложна техника.

Тя разгледа дълбоката следа върху сърцевината – негативния образ на откъртената люспа. Цветът беше добър, структурата – гладка, почти восъчна, в нея нямаше чуждо-родни включвания. От този камък могат да се направят добри инструменти. Тя откърти друго парче от кората.

Докато тя продължаваше да кърти люспа след люспа, за Джондалар бе ясно, че оформя камъка, като отстранява варовиковото покритие. Щом го махна, продължи да отчупва малко оттук, някоя нежелана издатина оттам, докато кремъчното ядро не получи формата на нещо като сплескано яйце. Тогава тя смени каменното чукало с дълга яка кост. Постави ядрото на тясната му страна и като напредваше от края към центъра, започна да отчупва с костеното чукало парченца от горния край. Костта беше по-еластична и откъртените кремъчни парчета бяха по-дълги и тънки, а луковицата от удара беше по-плоска. Когато привърши, голямото каменно яйце имаше почти плосък овален връх, сякаш крайчецът му бе отрязан.

Тя спря и като хвана амулета, който висеше на врата и, затвори очи и изпрати мълчалива мисъл към духовете на Пещерния лъв. Друг винаги молеше за помощ своя тотем, преди да извърши следващата стъпка. Трябваше не само умение, но и късмет, а тъй като Джондалар я гледаше съвсем отблизо, беше нервна. Искаше да го направи както трябва и

уещаше, че правенето на тези инструменти е по-важно от самите тях. Изпортването на камъка щеше да хвърли съмнение върху способностите на Друуг и на целия Клан, колкото и пъти след това да обясняваше, че тя не е майстор.

Джондалар бе забелязал амулета и по-рано, но като я гледаше да го държи с две ръце и затворени очи, се зачуди какво ли значение има. Изглежда го държеше със страхопочитание, почти както той би държал някоя донии. Но донии беше внимателно скулптирана фигурка на жена в цялото и майчино изобилие, символ на Великата земя майка и на чудотворната загадка на създаването. Една издута кожена торбичка не би могла да има същото значение.

Айла пак взе каменното чукало. За да отцепи от ядрото люспа със същите размери като плоския овален връх, но с прави остри ръбове, бе нужна една важна предварителна стъпка – платформа за удара. Трябваше да откърти малко парченце, което да остави на ръба на плоскостта вдлъбнатина, чиято повърхност да е перпендикулярна на желаната люспа.

Жената хвана здраво кремъчното ядро да не мърда и внимателно се прицели. Трябваше да прецени силата също тъй добре, както и мястото. Малко по-слаб удар и късчето ще се откърти под грешен ъгъл, малко по-силен и внимателно оформеният ръб ще се разтроши. Пое въздух и го задържа, сетне рязко удари надолу с костеното чукало. Първият удар винаги бе важен. Ако работата тръгнеше добре, това предвещаваше добър късмет. Едно малко парченце отскочи встрани и тя си позволи да започне пак да диша, като видя белега.

Смени ъгъла, под който държеше ядрото и удари пак, но по-силно. Костеното чукало попадна точно върху вдлъбнатинката и от предварително оформеното ядро се откърти люспа с форма на дълъг овал. Едната и страна беше с плоската повърхност, оформена от Айла. Противоположната страна беше с луковично вдълбаване, което беше гладко, по-дебело откъм ударения край и се стесняваше надолу до остър като бръснач ръб.

Джондалар го вдигна.

– Тази техника е трудна за научаване. Трябва ти и сила, и точност. Погледни ръба! Това не е груб инструмент.

Айла изпусна дълбока въздишка на облекчение и усети, че се изчервява от постижението си, както и нещо повече. Не беше посрамила Клана. Всъщност, тя ги бе представила по-добре, защото не бе родена на Клана. Макар и да се бе опитал, ако този мъж, тъй изкусен самият той в

занаята, бе наблюдавал някой член на Клана, щеше да бъде твърде обзет от мисълта за изпълнителя, за да може да съди обективно за изпълнението.

Айла гледаше как той върти каменната люспа в ръката си и изведнъж почувства странно вътрешно отместване. Обзе я тайнствен студ и и се стори, че наблюдава себе си и Джондалар отстрани, макар да бе вътре в себе си.

Озари я ярък спомен за времето, когато бе изпитала подобна дезориентация. Беше последвала запалените каменни лампи дълбоко навътре в една пещера и се бе видяла как се вкопчва във влажната скала, докато бе неумолимо привлечена към малко осветено пространство, огранчено от дебелите колони на сталактитите в сърцето на планината.

Около огъня бяха насядали в кръг десет мोग-ъра, но не друг, а точно Мог-ър – самият Креб, чийто мощен ум бе усилен и подпомогнат от напитката, която Иза бе казала на Айла как да приготви за магьосниците, бе открил присъствието и. Тя също бе отпила, макар и без да иска, от придаващата сили течност и умът и се бе изплъзнал от контрола и. Точно Мог-ър я отдръпна от дълбоката пропаст и я взе със себе си на плашещо и хипнотизиращо умствено пътешествие към най-стари времена.

В хода на пътуването най-великият свят мъж на Клана, чийто мозък бе уникален дори сред собствените му хора, бе изковал нови пътечки в нейния мозък там, където бе имало само рудиментарни следи. Но макар да напомняше неговия, нейният мозък не бе същият. Тя можеше да се движи с него и с неговите спомени до тяхното общо начало и през всяко стъпало на развитието, но той не можеше да иде тъй далеч, когато тя се върна към себе си и направи крачка отатък.

Айла не бе разбрала от какво бе тъй наскърбен Креб, знаеше само, че това го е променило, променило е и техните отношения. Не бе разбрала и за направените от него изменения, ала сега за миг изпита абсолютна увереност, че е била изпратена в долината с цел, която включва и високия рус мъж.

Докато виждаше себе си и Джондалар на каменистия бряг на отдалечената долина, ги заобиколиха необикновени светлинки и движения, които изникваха от вдъхващото страхопочитание уплътняване на въздуха и се разтваряха в пустотата, а после се вляха в двамата. Изпита странно усещане за собствената си съдба като за повратна точка на множество нишки, свързващи миналото, настоящето и бъдещето в един критичен преход. Обхвана я силен студ, тя ахна и с уплашен тласък се взря в

едни намръщени вежди и загрижено лице. Тя потръпна, за да разкара свръхестественото усещане за нереалност.

– Наред ли си, Айла?

– Да. Да, наред съм.

Някакъв необясним хлад накара кожата и космите на врата му да настръхнат. Усети силно желание да я защити, но не знаеше какво я заплашва. Това продължи само миг и той се опита да се отърси от усещането, но нещо продължи да го тормози.

– Мисля, че времето ще се развали – каза. – Усетих хладен вятър.

Двамата вдигнаха очи към ясното синьо небе без нито едно облаче.

– Сега е сезонът на гръмотевичните бури, те могат бързо да дойдат.

Той кимна и сетне, желяйки да мине към нещо материално, се върна на практическите аспекти на дялането на кремъка.

– Какво ще правиш след това, Айла?

Жената се приведе над кремъка. Внимателно и съсредоточено тя оглоспи още пет кремъчни овала с остри ръбове и след един последен оглед на парчето скала, за да види дали може да откърти още някоя годна за работа люспа, го хвърли настрани.

Огледа шестте люспи сив кремък и избра най-тънката. С гладък сплескан кръгъл камък откърти един дълъг остър ръб, затыпи гърба му и оформи връх на края срещу луковицата от удара. Когато бе напълно доволна, го сложи на дланта си и я протегна към Джондалар.

Той го взе и внимателно го изучи. Напречното сечение беше малко дебело, но иначе се изостряше по цялата си дължина до тънко, режещо острие. Беше достатъчно широко да се държи удобно в ръка и гърбът му бе така притъпен, че да не пореже човека, който го използва. Донякъде напомняше връх на копие на Мамутои, помисли той, но изобщо не беше предназначено да се сложи на дръжка или на прът. Беше си нож, предназначен да се държи с ръка, и тъй като я бе наблюдавал как си служи с подобни ножове, знаеше, че е учудващо ефикасен.

Джондалар го сложи на земята и и кимна да продължи. Тя избра друга дебела каменна люспа и с кучешкия зъб на някакво животно започна да откъртва фини люспици от края на овала. Обработката го затыпи съвсем леко – достатъчно да заздравя ръба, тъй че острият закръглен край да не се троши при остъргване на космите и съединителната тъкан от кожата. Айла го остави и взе друго парче.

Постави голям гладък речен камък върху наковалнята от стъпалната кост на мамут. Сетне, като притискаше един заострен зъб към камъка, направи У-образна рязка по средата на единия дълъг остър ръб –

толкова широка, че с нея да може да се подостри върхът на пръта на копието. По сходен начин от една дълга овална люспа направи инструмент, с който да могат да се правят дупки в кожа или да се пробиват отвори в дърво, рог или кост.

Айла не знаеше от какви други инструменти би могла да се нуждае и реши да остави последните два каменни отломъка като заготовки за по-късно. Бутна настрана мамутовата кост, събра краищата на кожата и я занесе до бунището зад стената да я изтърси. Кремъчните късчета бяха достатъчно остри да срежат и най-загрубялото босо стъпало. Джондалар не бе казал нищо за инструментите и, но тя забеляза, че ги оглежда и похваща в ръка, сякаш се кани да ги пробва.

– Бих желал да използвам твоята покривка за скута – каза.

Тя му я даде, доволна, че демонстрацията е свършила, н в очакване на неговата. Той разстла кожата на скута си, притвори очи и помисли за камъка и за това, какво да направи от него. После взе една от кремъчните конкреции, които беше донесъл и я проучи.

Твърдият силициев минерал се бе откъснал от варовиковите утайки, отложени през кредовия период. Той все още носеше белезите на външната си варовикова обвивка, макар да бе отнесен от бушуващата вода през тясната клисура и запокитен на каменестия бряг. Кремъкът беше най-подходящият естествен материал за правене на оръдия. Беше твърд, но благодарение на дребнозърнестата си кристална структура можеше да бъде обработван. Формата му се определяше само от майсторлъка на каменоделеца.

Джондалар търсеше характерните белези на халцедоновия кремък – най-чистия и най-бистрия. Отхвърли всички камъни с пукнатини или цепнатини, а също и тези, които при почукване с друг камък издаваха звук, което говореше на ухото му за дефекти или чужди включвания. Накрая избра един.

Като го придържаше с бедрото си, го хвана с лявата си ръка, а с дясната посегна за каменното чукало и го подметна няколко пъти, за да го почувства по-добре. Беше ново, все още непривично, а всяко каменно чукало си имаше собствена индивидуалност. Когато му легна в ръката, хвана яко кремъка и удари. Отчупи се голямо парче от сиво-бялата кора. Кремъкът отвътре беше с по-светъл оттенък на сивото от онзи, който бе обработвала Айла, и имаше синкав блясък. Дребнозърнест. Добър камък. Добър знак.

Удари пак и пак. Айла бе достатъчно запозната с процеса, за да види незабавно майсторството му. Той далеч надминаваше нейното

умение. Единственият, когото бе виждала да оформя камъка с такава увереност, беше Друуг. Но формата, която Джондалар придаваше на своя камък, изобщо не приличаше на нищо, правено от майстора на Клана. Тя се приведе да наблюдава по-отблизо.

Вместо яйцеобразно Джондаларовото ядро ставаше по-цилиндрично, но не съвсем кръгло. Като отчупваше парченца от двете страни, той оформяше по дължината на цилиндъра хребет. Когато обвивката бе отстранена, хребетът бе все още грапав и вълнист и той остави каменното чукало, за да вземе едно голямо парче от рог, което бе отрязано така, че да се отстранят всички разклонения.

С роговото чукало започна да откътва малки парченца, за да изпрати ръба. Подготвяше също и цялото ядро, но не планираше да отцепва дебели люспи с предварително определена форма – това поне за Айла беше ясно. Когато най-накрая остана доволен от получения ръб, подбра друго сечиво – същото, което бе възбудило любопитството и. То също бе направено от част от голям рог, бе по-дълго от първото и вместо да бъде ниско отрязано, от централния ствол стърчаха две разклонения, като връзката между тях бе заострена по цялата дължина.

Джондалар стана и затисна кремъчното ядро с крак. Сетне нагласи върха на раздвоения рог точно над тъй грижливо оформения ръб. Прихвана горния издаден рог така, че долният да е насочен напред и да стърчи навън.

Сетне удари с тежката дълга кост над издадения зъбец.

Откърти се тънко острие. Беше дълго колкото каменния цилиндър, а широчината му едва стигаше една шеста от дължината. Вдигна го към слънцето и го показа на Айла. През него се процеждаше бистра светлина. Хребетът, който така грижливо бе оформил, минаваше по цялата дължина точно по средата на външната страна и имаше два много остри режещи ръба.

Поставяйки върха на роговия секач направо върху кремъка, не му се налагаше да се прицелва толкова внимателно или да отмерва толкова точно разстоянието. Силата на удара бе насочена точно където той искаше и тъй като тя се разпределяше между два междинни еластични предмета – костеното чукало и роговия секач – ударът почти не беше оставил луковица. Острието беше дълго и тясно и еднакво тънко по цялата дължина. Без да му се налага да отмерва тъй внимателно силата на удара, той далеч по-добре контролираше резултатите.

Джондаларовата техника за обработка на камъка беше революционно подобрение, но не по-малко важна от полученото острие бе

оставената от него следа върху кремъчното ядро. Направеният от него ръб бе изчезнал. На негово място имаше дълъг канал с по един ръбец от всяка страна. Това беше целта на внимателната първоначална обработка. Той премести върха на секача над един от новите ръбове и пак удари с костеното чукало. Откърти се второ тънко острие, което остави още два ръба на ядрото. Премести пак секача над един от тях, откърти ново острие и направи още ръбове.

Когато най-накрая привърши годния за употреба материал, не шест, а двадесет и пет острия бяха подредени едно до друго – от същото количество камък бяха получени над четири пъти повече годни режещи острия – над четири пъти повече заготовки. Дълги и тънки, с хирургически остри ръбове, острията можеха да се използват като режещи инструменти и така, но те не бяха крайният продукт. Щяха да бъдат допълнително оформени за най-разнообразни цели, преди всичко за направа на други инструменти. В зависимост от формата и качеството на кремъчната конкреция от камъни с еднаква големина с по-напредничавата техника можеше да се получат не четири, а шест-седем пъти повече заготовки. Новият метод даваше на каменоделеца по-добър контрол, а на хората му – несравнимо предимство.

Джондалар вдигна едно от острията и го подаде на Айла. Тя леко провери остротата му с палец, понатисна го да изпита здравината му и го завъртя да го огледа. В краищата то бе леко извито. Това бе заложено в естеството на материала, но си личеше по-добре при дългото тънко острие. Тя изпъна дланта си и го загледа как се поклаща на извития си гръб. Формата му обаче не ограничаваше неговото приложение.

– Джондалар, това е... не знам думата. Това е чудесно... важно. Ти направи толкова много... Нали не си ги привършил?

Той се усмихна.

– Не, не съм.

– Те са толкоз тънки и фини – прекрасни са. Могат да се счупят полесно, но мисля, че ако краищата се притъпят, ще се получат здрави стъргалки.

Практичното у нея вече си представяше как заготовките се превръщат в инструменти.

– Да, а също и като твоите – добри ножове, макар че аз бих им направил езичета за дръжките.

– Не знам какво е това „езичета“. Той вдигна едно острие, за да обясни.

– Мога да затъня гърба на това и да оформя връх и тогава ще

получа нож. Ако открият няколко люспи от вътрешната повърхност, мога дори донякъде да премахна кривината. Сега, ако горе-долу по средата на острието отчупя ръба и оформя едно рамо и оставя само заострен връх на долния край, това се нарича езиче.

Взе малко парче рог.

– Ако втъкна езичето в парче кост или дърво, или рог като този тук, ножът ще има дръжка. С дръжка се работи по-лесно. Ако повариш малко рога, той ще набъбне и ще омекне и тогава ще можеш да вкараш езичето в средата му, където е по-меко. Когато изсъхва, рогът се свива и се затяга около езичето. Обикновено то се задържа дълго време, без да се увива или залепва.

Айла бе възбудена от новия метод и поиска да го опита, както бе правила винаги, след като бе наблюдавала Друуг, но не бе уверена, че няма да наруши някои Джондаларови обичаи или традиции. Колкото повече научаваше за маниерите на неговите хора, толкова по-безсмислени и се виждаха. Той изглежда нямаше нищо против тя да ловува, но може би нямаше да иска да прави инструменти като неговите.

– Аз бих желала да опитам... Има ли... някаква пречка жените да правят инструменти?

Въпросът и му достави удоволствие. Да се направят инструменти като нейните се искаше умение. Беше сигурен, че дори и най-добрият майстор не винаги има добри резултати, макар че и най-слабият вероятно би могъл да получи нещо добро. Дори при случайно разбиване на някоя кремъчна конкреция обикновено се получаваха няколко къса, които можеха да се използват. Но той би разбрал, ако се бе опитала да защити своя метод. Вместо това Айла изглежда видя в неговата техника онова, което тя представляваше – огромно подобрение – и бе поискала да я изпробва. Зачуди се как ли би се почувствал, ако някой му покажеше също тъй радикално нововъведение.

Ще поискам да го науча, рече си с крива усмивка.

– Жените могат да бъдат добри майстори на кремъка. Джоплая, моята братовчедка, е една от най-добрите. Само че тя е ужасна драка, така че никога няма да и го кажа. Никога няма да ме остави да го забравя – той се усмихна при този спомен.

– В Клана жените могат да правят инструменти, но не и оръжия.

– Жените правят оръжия. След като родят деца, жените Зеландонии рядко ловуват, но ако са се научили като млади, разбират как се използват оръжията. При лов се чупят и се губят много оръжия и инструменти. Един мъж с жена, която знае как да прави нови, винаги има свежи

запаси. Някои жени са по-близо до Майката и някои мъже мислят, че направените от жени оръжия са по-късметливи. Но ако един мъж има лош късмет или му липсва умение, винаги ще упреква каменоделеца, особено ако е жена.

– Дали мога да се науча?

– Всеки, който може да прави инструменти като теб, положително може да се научи да ги прави по този начин.

Той отговори на въпроса и в малко по друг смисъл, отколкото тя бе вложила в него. Знаеше, че е способна да се научи, но се опитваше да се увери, че това е позволено. Неговият отговор обаче я накара да спре и да помисли.

– Не... Не мисля така.

– Разбира се, че можеш да се научиш.

– Зная, че мога, Джондалар, но не всеки, който прави инструменти по способа на Клана, може да се научи да ги прави по твоя способ. Някои биха могли. Мисля, че Друг ще може, но всичко ново за тях е трудно. Те се учат от спомените си.

Отначало той си помисли, че се шегува, но тя явно бе сериозна. Възможно ли бе да е права? Ако им се даде възможност, дали пло... майсторите на инструменти от Клана не да не желаят, но да са неспособни да се научат?

Хрумна му, че допреди не много време не би си и помислил, че са способни да изработват инструменти. Те правеха инструменти, общуваха, бяха взели странното осиротяло дете. За последните няколко дни бе научил за плоскоглавците повече, отколкото знаеше който и да било друг с изключение на Айла. Може би би било полезно да научи повече за тях. В тях изглежда има повече, отколкото си мислеха хората.

Размислите за плоскоглавците изведнъж му припомниха предишния ден и го заля неочаквана вълна от неловкост. Както се бяха съсредоточили върху правенето на инструменти, той бе забравил. Беше гледал жената, но всъщност без да вижда светещите на слънцето златни плитки, които силно контрастираха на тъмния и загар или очите и – сиво сини и ясни като прозирния цвят на финия кремък.

О, Майко, тя е тъй красива! Изведнъж остро осъзна, че тя седи тъй близо до него, и почувства някакво движение в слабините си. И да се бе опитал, нямаше да може да скрие внезапното пренасочване на вниманието в очите си. И той не се опита.

Айла почувства промяната в настроението му, тя я заля, свари я неподготвена. Как е възможно едни очи да бъдат толкова сини? Нито

небето, нито сините тинтяви, които растяха в планинските ливади близо до пещерата на Клана, бяха с такъв тъмен, вибриращ оттенък. Тя изпита това... това чувство да се заражда. Тялото я засмъдя, прииска и се той да я докосне. Приведе се напред, привлечена, придърпана към него и само с върховно усилие на волята успя да затвори очи и да се дръпне назад.

Защо ме гледа така, след като съм... изчадие? Защо не може да ме докосне, без да се отдръпне като опарен? Сърцето и биеше, тя дишаше тежко, сякаш бе бягала, и се опитваше да забави дишането си.

Чу го да става, преди да отвори очи. Кожената покривка от скута му изхвърча встрани и тъй внимателно изсечените острия се разпиляха. Видя го как се отдалечава с вдървени движения и приведени рамене, докато не заобиколи стената. Изглеждаше нещастен, нещастен като нея.

Щом мина зад стената, Джондалар хукна да бяга. Търча по полето, докато пружиниращите му крака не го заболяха и дъхът му не захриптя в накъсани изплаквания. Сетне се позабави и продължи бавно да тича, докато спря, изпускайки тежки въздишки.

Тъй глупако, как успя да се убедиш? Това, че е достатъчно възпита-на да ти позволи да вземеш някои припаси, не означава, че иска нещо от теб... особено пък туй нещо! Вчера бе обидена и уязвена, защото ти не... И това беше преди да провалиш всичко!

Не му бе приятно да си мисли за това. Знаеше какво бе изпитал и какво трябваше да е видяла – погнуса и отвращение. Е, и какво е по-различно сега? Не си ли спомняш, че е живяла с плоскоглавци? Години наред. Станала е една от тях. Един от техните мъжкар...

Той преднамерено си припомняше всичко достойно за презрение, оскверняващо, нечисто, което беше част от начина му на живот. Айла олицетворяваше всичко това! Когато беше малко момче и се криеше с другите малки момчета зад храстите, за да си казват един на друг най-мръсните думи, които знаеха, сред тях беше и „женски плоскоглавец“. Когато стана по-голям, не много, но достатъчно да знае какво е „женоправец“, същите тези момчета се събираха в тъмните ъгли на пещерата да си говорят полугласно за момичета, с подигравателно хихикане да планират как да хванат някой женски плоскоглавец и да се плашат един друг с последиците.

Дори тогава мисълта за плоскоглавец мъжкар и жена беше невъобразима. Едва когато стана млад мъж, тя бе спомената и то така, че никой възрастен да не чуе. Когато на младите мъже им се приискваше пак да се превърнат в хихикащи момчета и да си разправят най-долните и

мръсни истории, които можеха да измислят, те бяха за мъжкари плоскоглавци и за жени и за това какво би се случило на мъж, който сподели след това Удоволствията с такава жена, макар и без да знае, особено пък, без да знае. Това беше солта на шегата.

Но те не се шегуваха с изчадията или с жените, които ги раждаха. Това бяха омърсени смесици от духове, зло, пуснато на земята, от което дори Майката, създателката на всичко живо, се отвращаваше. А жените, които ги раждаха, ставаха недокосваеми.

Може ли Айла да е такава? Може ли да е осквернена? Нечиста? Мръсна? Зла? Честната, пряма Айла? С нейния Дар за лечение? Тъй мъдра, безстрашна, грижовна и красива. Може ли човек, който е тъй красив, да бъде нечист?

Аз не мисля, че тя изобщо може да схване значението на тази дума! Но какво би си помислил някой, който не я познава? Ами ако я срещнат и тя просто им каже кой я е отгледал? Ако им каже за... детето? Какво би си помислила Зеландони? Или Маргона? А тя и на тях ще им каже. Ще им каже за сина си и ще им се опъне. Мисля, че Айла може да се опъне на всеки, дори на Зеландони. Тя самата е почти зеландони при това нейно лечебно изкуство и начина да се държи с животните.

Но ако Айла не е лоша, значи всичко за Плоскоглавците не е вярно! Никой няма да повярва на това.

Джондалар не гледаше къде върви и се стресна, когато усети една мека муцунка в ръката си. Не беше видял конете. Спря да почеше младото жребче. Уини полека-лека отиваше към пещерата, пасейки пътьом. Когато мъжът го шляпна за последно, кончето заприпка напред към нея. Джондалар не бързаше особено да се срещне пак с Айла.

Само че Айла не беше в пещерата. Тя го бе последвала около стената и го бе гледала как търчи през цялата долина. Понякога на нея самата и се искаше да бяга, но сега се чудеше какво го е накарало изведнъж да тича тъй бързо. Дали не беше тя? Сложи ръка върху топлата кал над ямата за печене и отиде до голямата скала. Джондалар, отново потънал в мисли, се изненада, когато погледна пред себе си и видя край нея двете животни.

– Аз... Съжалявам, Айла. Не трябваше да хукам така.

– Понякога изпитвам нужда да бягам. Вчера оставих Уини да бяга вместо мен. Тя е по-бърза.

– Съжалявам и за това.

Тя кимна. Пак вежливост, помисли, обичай. Значи ли всъщност нещо? Мълчешком се облегна на Уини и кобилата отпусна глава на

рамото на жената. Джондалар и по-рано ги бе виждал в подобна поза, когато Айла беше разстроена. Те сякаш черпеха сили една от друга. Той самият усещаше задоволство, когато чешеше жребчето.

Младият кон обаче бе твърде нетърпелив да издържи тъй дълго на подобно бездействие, още повече че обичаше да му се обръща внимание. Той отметна глава, вдигна опашка и отскочи. Хвърли къч, обърна се, върна се назад и блъсна мъжа, сякаш го молеше да си поиграят. Айла и Джондалар се засмяха и напрежението изчезна.

– Ти се канеше да му дадеш име – каза тя. Беше обикновена констатация без заплашителни тонове. Ако той не кръстеше жребчето, най-вероятно тя щеше да го стори.

– Не знам как да му дам име. Никога не ми се е налагало да мисля за име.

– И на мен не ми се беше налагало преди Уини.

– Ами твоя... син? Ти не го ли кръсти?

– Креб го кръсти. Дърк е името на един млад мъж от една легенда. Аз я обичах повече от всички други легенди и истории и Креб го знаеше. Мисля, че избра това име, за да ми направи удоволствие.

– Не знаех, че твоят Клан е имал легенди. Как разказваш някаква история, без да говориш?

– По същия начин както разказваш с думи, само че в известен смисъл е по-лесно да покажеш нещо, отколкото да го разкажеш.

– Сигурно е така – рече той, чудейки се какви ли истории си разказват или, по-скоро, показват. Не бе мислил, че плоскоглавците могат да измислят истории.

Двамата гледаха кончето, което с навирена опашка и протегната напред глава се наслаждаваше на бягането. Какъв жребец само ще стане, помисли Джондалар. Какъв рейсър.

– Рейсър! – каза той. – Какво мислиш да го кръстя Рейсър? – Толкова често бе използвал думата за жребчето, че тя му прилегна добре.

– Харесва ми. Хубаво име. Но ако се спрем на него, трябва да го кръстим по правилата.

– Как кръщаваш кон по правилата?

– Не съм сигурна дали е подходящо за кон, но аз кръстих Уини по начина, по който кръщават децата на Клана. Ще ти покажа.

С конете след тях тя го поведе към едно дере в степта, което някога бе било речно корито, но бе пресъхнало толкова отдавна, че вече бе частично запълнено. Единият му склон бе ерозирал и хоризонталните слоеве породи се бяха оголили. За изненада на Джондалар, тя разрови с

пръчка слой червена охра и събра в шепите си тъмната червеникавокафява пръст. Като се върнаха при потока, смеси червената земя с вода и направи кална паста.

– Креб смесваше червения цвят с мас от пещерна мечка, но аз нямам, пък и мисля, че за кон чистата кал е по-добра. Тя изсъхва и се изчетква. Важното е даването на име. Ще трябва да му държиш главата.

Джондалар махна. Кончето бе готово за всякакви маймунджилци, но разбра жеста. Застана спокойно, докато мъжът прегърна врата му и го зачеса. Айла направи няколко движения от Стария език, които призоваваха вниманието на духовете. Не искаше да го направи твърде сериозно. Все още не бе сигурна дали духовете няма да се обидят от кръщаването на един кон, макар кръщаването на Уини да не бе имало лоши последиствия. Вдигна шепа червена кал.

– Името на този мъжки кон е Рейсър – рече тя, като в същото време направи жеста. После размаза влажната червена почва по муцуната му от кичура бели косми на челото до края на доста дългия нос.

Направи го бързо, преди кончето да успее да се измъкне от хватата на Джондалар. То отскочи встрани, отметна глава, за да се избави от необичайната влага, сетне се бухна в Джондалар, като остави червена ивица на гърдите му.

– Мисля, че той току-що ме кръсти – рече мъжът с усмивка.

Верен на името си, Рейсър препусна из долината. Джондалар избърса червеното петно от гърдите си.

– Защо използваш това? Червената земя?

– Тя е специална... свята... за духовете – каза тя.

– Свещена? Ние я наричаме свещена. Кръвта на Майката.

– Да, кръвта. Креб... Мог-ър втри мехлем от червена земя и мас от пещерна мечка в тялото на Иза, след като нейният дух замина. Той я наричаше кръвта на раждането, така че Иза да може да се роди на другия свят – споменът все още предизвикваше болка.

Очите на Джондалар се ококориха.

– Плоскоглавите... Искам да кажа твоят Клан използва свещената земя да изпраща духа до другия свят? Сигурна ли си?

– Без това човек не е погребан по правилата.

– Айла, ние използваме червената земя. Тя е кръвта на Майката. Слага се на тялото и върху гроба, за да вкара духа обратно в Нейната утроба и да може да бъде роден отново – в очите му пролича болка. – Тонолан не е имал червена земя.

– Нямах никак за него, Джондалар, и нямах време да търся.

Трябваше да те докарам тук, иначе щеше да се наложи да правя втори гроб. Аз помолих моя тотем и духа на Урсус, Великата пещерна мечка да му помогнат да намери пътя си.

– Ти си го погребала? Тялото му не е останало на хищниците?

– Сложих тялото му до стената и откъртих една скала, така че чакълът и камъните го покриха. Само че нямах червена земя.

За Джондалар идеята за погребенията на плоскоглавците бе най-трудна за асимилиране. Животните не погребват мъртвите си. Само хората мислят откъде са дошли и къде ще идат след този живот. Дали духовете на нейния Клан биха могли да насочат Тонолан по пътя му?

– Това е много повече, отколкото би получил брат ми, ако ти не си била там, Айла. А и аз получих много повече, получих живота си.

25

– Айла, не мога да си спомня откога не съм ял тъй вкусно нещо. Къде се научи да готвиш така? – каза Джондалар, като посегна за друго парче от сочната, умело подправена яребица.

– Иза ме научи. Къде другаде бих могла да се науча. Това беше любимото ястие на Креб – без да знае защо, Айла се пораздразни от въпроса му. Защо да не знае как да готви? – Една лечителка трябва да познава тревите, Джондалар, както тези за подправки, така и тези за лекуване.

Той долови раздразнението в гласа и и се зачуди от какво е предизвикано. Бе искал само да и направи комплимент. Яденето беше хубаво. Всъщност направо беше отлично. Като си помислеше, всичко, приготвено от нея, беше вкусно. Много от ястията бяха необичайни за него, но новите усещания бяха една от причините за пътуване, а макар и неприлични, качеството им бе очевидно.

И тя бе направила всичко. Също като при сутрешния горещ чай тя работеше с такава лекота, че човек забравяше колко много е свършила. Бе ловувала, събирала, сготвила това ястие. Бе осигурила всичко. Всичко, което направи ти, Джондалар, беше да го изядеш. С нищо не си допринесъл. Взе всичко и не даде нищо в замяна... по-малко от нищо.

А сега и даваш комплименти, думи. Можеш ли да я упрекваш, че е раздразнена? Тя ще се радва да види, че си тръгваш, ти само и създаваш повече работа.

Можеш поне да пололуваш, да се отплатиш за част от месото, което си изял. Това изглежда толкова малко след всичко, което Айла направи за теб. Не можеш ли да измислиш нещо по-трайно? Тя и сама ловува достатъчно добре. Какъв смисъл има от малко ловуване?

Как ли успява с това троваво копие? Чудя се... дали ще си помисли, че обиждам Клана и, ако предложи...

– Айла... Аз, ъ-ъ... искам да кажа нещо, но не желая да те обиждам.

– Защо се безпокоиш дали ще ме обидиш? Ако имаш да кажеш нещо, кажи го – бодлите на раздразнението и още се показваха и огорчението му едва не го спря.

– Права си. Малко е късно. Но чудя се... ааа... Как ловуваш с това копие?

Тя се озадачи от въпроса му.

– Изкопавам яма и бягам, не, подплашвам някое стадо към нея.

Само че миналата зима...

– А, яма-капан! Разбира се, за да можеш да се доближиш достатъчно с това копие. Айла, ти направи толкова много за мен. Искам аз да направя нещо за теб, преди да тръгна, нещо, което си заслужава. Само че не желая да се чувстваш оскърбена от моето предложение. Ако не ти хареса, просто забрави, че съм казал нещо, бива ли?

Тя кимна, леко напрегната, но сериозна.

– Ти си... ти си добър ловец, особено като се вземе предвид оръжието ти, но мисля, че ако ми позволиш, мога да ти покажа начин да го правиш по-лесно, с по-добро ловно оръжие.

Раздразнението и се изпари.

– Искаш да ми покажеш по-добро оръжие за лов?

– И по-лесен начин за ловуване – освен, ако не пожелаеш. Ще ти трябва малко практика...

Тя невярващо тръсна глава.

– Жените в Клана не ловуват и никой мъж не искаше аз да ловувам, дори и с прашка. Брун и Креб ми разрешиха само за да удовлетвориат темата ми. Пещерният лъв е могъщ мъжки тотем и той им даде да разберат, че е пожелал аз да ловувам. Не се осмелиха да му противоречат – изведнъж тя живо си представи сцената. – Направиха специална церемония – тя докосна малкия белег във вдлъбнатинката на гърлото си – и Креб даде от кръвта ми като жертвоприношение на Древните, за да мога да стана Жената, която ловува. Никога не съм си мислила, че някой мъж ще поиска да ми покаже по-добър начин – спря и се втренчи в скута си. – Ще ти бъде много благодарна, Джондалар. Не мога да ти кажа колко много.

Напрегнатите бръчки на челото на мъжа се разгладиха. Стори му се, че е видял да проблясва една сълза. Толкова много ли означаваше това за нея? А той се тревожеше, че тя може да го приеме зле. Дали някога ще я разбере? Сякаш колкото повече научаваше за нея, толкова по-малко знаеше. Сама ли се е научила?

– Ще трябва да направя някои специални инструменти и ще имам нужда от няколко кости. Бедрените кости от елен, които намерих, ще свършат добра работа, но ще трябва да ги накусна. Имаш ли съд, който да мога да използвам за накусване?

– Колко трябва да е голям? Аз имам много съдове – каза тя и стана.

– Това може да почака, докато се нахраниш, Айла.

В момента обаче не и се ядеше, бе твърде възбудена. Джондалар обаче не беше свършил и тя пак седна и започна да ровичка в храната

си, докато той не забеляза, че не яде.

– Искаш ли сега да идем да погледнем за съд? – попита.

Тя скочи и тръгна към складовото пространство, сетне се върна за каменната лампа. В дъното на пещерата бе тъмно. Даде лампата на Джондалар и заизважда кошници, купи, и кутии от брезова кора, напъхани една в друга. Той вдигна високо лампата, за да освети по-добре, и се огледа. Имаше толкова много съдове, много повече, отколкото тя би могла да използва.

– Ти ли направи всичко това?

– Да – отвърна тя, претърсвайки купчините.

– Трябва дати е отнело дни... луни... сезони. Колко време ти отне?

Айла се опита да измисли начин да му каже.

– Сезони, много сезони. Повечето ги направих през студените сезони. Нямах нищо друго за вършене. Има ли някой с нужната големина?

Той погледна разпръснатите-кутии и избра няколко – по-скоро, за да види как са направени, отколкото да избере някоя. Не беше за вярване. Колкото и изкусна да беше и колкото и бързо да бе работила, фино изплетените кошници и гладко полираните купи бяха отнели много време. Откога ли е тук? Сама.

– Тази е таман – рече той, като избра една голямо корито подобна дървена купа с високи стени.

Айла натрупа грижливо всичко на място, докато той държеше лампата. Била е почти момиче при пристигането си, помисли. Не е много голяма, или може би бъркам? Трудно е да се прецени. Възрастта и бе неопределима и у нея имаше някакво простодушие, което противоречеше на зрялото и женско тяло. Беше раждала, беше жена във всяко отношение. Чудя се колко ли е голяма.

Тръгнаха надолу по пътеката. Джондалар напълни с вода купата и разгледа намерените в бунището бедрени кости.

– Тази има пукнатина, която не съм забелязал – заяви, като и показва костта, преди да я отхвърли. Постави другите във водата. На връщане към пещерата се опита да определи възрастта на Айла. Не можеше да е прекалено млада – бе твърде опитен ловец. Дали пък може да е колкото мен?

– Айла, откога си тук? – попита, неспособен да съдържи любопитството си, като влезнаха в пещерата.

Тя спря, без да знае как да му отговори, нито пък как да го накара да разбере. Текна и за рабошите но въпреки че Креб и бе показал как да отбелязва дните, се смяташе, че тя не бива да го знае. Джондалар може

и да не одобри. Да, ама той си тръгва, помисли.

Извади един вързоп с рабоши, на които бе белязала всеки ден, развърза го и ги пръсна на земята.

– Какво е това? – попита той.

– Искаш да знаеш откога съм тук. Не знам как да ти отговоря, но откакто намерих тази долина, съм правила по една рязка всяка нощ. Била съм тук толкова нощи, колкото рязки има на моите пръчки.

– Знаеш ли колко са рязките?

Тя си припомни как се бе объркала, когато се бе опитала да проумее нещо от рабошите.

– Толкова, колкото са – рече тя.

Джондалар вдигна заинтригуван една пръчка. Тя не знаеше думите за броене, но имаше някаква представа за тях. Не всеки от неговата Пещера можеше да ги разбере. Могъщата магия на тяхното значение не бе дадена всекиму. Зеландони му бе обяснила част от нея. Той не знаеше цялата магия, но знаеше повече от повечето непосветени. Къде ли Айла се бе научила да бележи пръчките? Как би могъл някой, отгледан от плоскоглавците, да схваща нещо от думите за броене?

– Откъде се научи да правиш това?

– Креб ми показа. Много отдавна. Когато бях малко момиче.

– Креб – мъжът, в чието огнище си живяла? Той знаеше какво означават? Не правеше ли просто рязки?

– Креб беше... Мог-ър... свят човек. Кланът разбираше от него кога точно е времето за някои церемонии, например дните за именуване или Събиранията на Клановете. Той го разбираше по тоя начин. Мисля, че не вярваше, че ще схвана – това беше трудно дори за мог-ърите. Той ми каза, за да не го питам непрекъснато. После ми каза никога да не го споменавам повече. Веднъж, когато бяха по-голяма, ме хвана да бележа дните на лунния цикъл и много се ядоса.

– Този... Мог-ър – Джондалар го произнесе с мъка, – той беше нещо свято, свещено, като зеландони?

– Не знам. Ти казваш, че зеландони означава лечител. Мог-ър не беше лечител. Иза знаеше растенията и тревите – тя беше лечителка. Мог-ър знаеше духовете. Той и помагаше, като им говореше.

– Зеландони може да бъде лечител или да има други Умения. Зеландони е човек, който е отговорил на призиванието да служи на Майката. Някои нямат специални Умения, а само желание да служат. Те могат да говорят на Майката.

– Креб имаше други умения. Той беше върховният, най-могъщият.

Той можеше... той... не знам как да обясня.

Джондалар кимна. Никога не беше лесно да обясниш и Уменията на зеландони, а и те бяха пазители на специалните знания. Хвърли поглед на рабошите.

– Какво означава това? – посочи той допълнителните рязки.

Айла се изчерви.

– Това е... това е моята... моята женственост – отвърна тя, стремейки се да обясни.

Предполагаше се, че жените от Клана трябва да избягват мъжете по време на менструациите си и мъжете напълно ги игнорираха. Жените бяха подложени на частичен остракизъм – женското проклятие, защото мъжете се бояха от тайнствената жизнена сила, която даваше възможност на жената да зачене живот. Тя даряваше духа на нейния тотем с изключителна сила, която се бореше с проникващите същности на духовете на мъжките тотеми. Щом жената кърви, значи нейният тотем е спечелил и е ранил същината на мъжкия тотем – изхвърлил го е навън. Никой мъж не искаше неговият тотемен дух да влезе в битка в тоя момент.

Малко след като докара мъжа в пещерата, Айла се сблъска с една дилема. Когато започна да кърви, нямаше как да поддържа строга изолация, тъй като животът му едва се крепеше и той се нуждаеше от постоянни грижи. Трябваше да пренебрегне забраната. По-късно в тези периоди се опита да направи контактите си с него колкото се може по-къси, но не можеше да го избягва, понеже пещерата обитаваха само Двамата. Не можеше и да изпълнява само женски задължения, както беше практиката в Клана. Нямаше друга жена, която да заеме мястото и. Трябваше да ловува за мъжа и да готви за него, а той искаше тя да се храни заедно с него.

Всичко, което можеше да направи, за да поддържа някакво подобие на женско благоприличие, бе да избягва всяко споменаване на темата и да се грижи насаме за себе си, та доколкото е възможно, да запази случилото се в тайна. Как би могла да отговори на такъв въпрос?

Той обаче прие изявлението и без безпокойство и опасение. Тя по нищо не можеше да открие, че с нещо е разтревожен.

– Повечето жени си отбелязват по някакъв начин. Креб и Иза ли те научиха да го правиш? – попита.

Айла сведе глава да скрие неудобството си.

– Не, аз го направих, за да знам. Не исках да остана неподготвена далеч от пещерата.

Разбиращото му кимване я изненада.

– Жените разправят една история за думите за броене – продължи той. Казват, че луната, Луми, е любовникът на Великата земя майка. В дните, когато Дони кърви, Тя не споделя Удоволствията с него. Това го ядосва и наранява гордостта му. Той се отвръща от Нея и скрива светлината си. Само че не може да стои дълго настрана. Започва да се чувства самотен, домъчнява му за топлото и напращяло тяло и хвърля едно око назад, за да Я види. Но тогава Дони е разстроена и не иска да го погледне. Ала щом той се обърне и блесне заради Нея в цялото си великолепие, Тя не може да му устои. Тя се отваря за него още веднъж и двамата са щастливи.

Това е причината повечето от Нейните празници да са по пълнолуние. Жените казват, че техните фази съвпадат с Майчините – наричат времето, когато кървят, месец, и като наблюдават Луми, могат да кажат кога го очакват. Разправят, че Дони им е дала думите за броене, за да могат да разберат даже ако луната е скрита зад облаците, макар сега да използват думите и по много други важни способности.

Въпреки че бе объркващо да слуша един мъж да говори тъй спокойно за интимни женски работи, Айла бе омагьосана от историята.

– Понякога аз следя луната – каза тя, – но бележа и пръчката. Какво са думи за броене?

– Те са... имена за рязките на твоите пръчки, за едно или друго нещо. Използват се да се кажат бройките на... всичко. Те могат да кажат колко елени е видял един наблюдател или на колко дни път са. Ако стадото е голямо, както са бизоните наесен, трябва да го наблюдава зелен дони, който знае специални начини за използване на думите за броене.

Някакво предчувствие се раздвижи в жената, тя почти схващаше какво той има предвид. Усети, че е на границата на решителни въпроси, чиито отговори досега и се бяха изплъзвали.

Високият рус мъж огледа купчината заоблени камъни за готвене и ги насъбра с две ръце.

– Сега ще ти покажа – рече. Подреди ги в една редица и като сочеше всеки поред, започна да брои. – Един, два, три, четири, пет, шест, седем...

Айла гледаше с нарастващо вълнение. Щом свърши, той се огледа наоколо да преброи още нещо и взе няколко от работите на Айла.

– Едно – рече, слагайки първия на земята, – две – и втория до него, – три, четири, пет...

Айла ясно си спомни как Креб и казваше „Година на раждането, година на ходенето, година на отбиването...“, докато и сочеше

протегнатите си пръсти. Тя вдигна ръката си и, гледайки Джондалар, започна да сочи пръстите си.

– Едно, две, три, четири...

– Ха така! Като видях пръчките ти, разбрах, че не ти трябва много.

Тя се усмихна триумфално. Вдигна един от работите и започна да брои рязките. Джондалар продължи с думите за броене, когато тези, които тя знаеше, свършиха, но дори той трябваше да спре няколко рязки след втория допълнителен белег. Веждите му се сбърчиха от концентрацията.

– Толкова отдавна ли си тук? – попита, сочейки пръчките, които тя бе взела.

– Не, рече тя и взе и останалите. Развърза снопчетата и пръсна всички пръчки.

Джондалар погледна и пребледня. Стомахът му се сви. Години! Рязките представляваха години! Подреди ги така, че да вижда всички рязки и ги гледа известно време. Макар Зеландони да му бе обяснила няколко способа да оценява по-големите числа, трябваше да си помисли.

Сетне се усмихна. Вместо да брои дните, може да брои допълнителните черти, които представяха пълния цикъл на фазите на луната и началото на нейните месеци. Посочваше поредната рязка, драсваше черта в пръстения под и казваше на глас думата за броене. След първите тринадесет черти започна втора редица, но пропусна първата черта, както му бе казала Зеландони, и направи само дванадесет черти.

Лунните цикли не съвпадаха напълно с годишните сезони. Стигна до края на нейните рязки в края на третата редица и я погледна със страхопочитание.

– Три години! Ти си била тук три години! Толкова време бях и аз на моето Пътешествие. Сама ли беше през цялото това време?

– Имах само Уини, докато...

– Но не си виждала никакви хора?

– Откакто напуснах Клана, не съм виждала.

Помисли си за годините по начина, по който ги преценяваше. Началната, когато бе напуснала Клана, намерила долината и осиновила малката кобилка, наричаше годината на Уини. Следващата пролет – началото на цикъла на новия растеж, бе намерила лъвчето и мислеше за това като за годината на Бебчо. От годината на Уини до годината на Бебчо беше Джондаларовото едно. Следваше годината на жребца, две. А три беше годината на Джондалар и на жребчето. Помнеше годините

по-добре по своя начин, но харесваше думите за броене. Мъжът бе накарал нейните рязки да му кажат откога е в долината и тя също искаше да се научи да го прави.

– Знаеш ли колко си възрастна, Айла? Колко години си живяла? – внезапно попита Джондалар.

– Чакай да помисля – каза тя. Вдигна ръка с протегнати пръсти. – Креб и Иза мислеха, че съм била на толкова... пет години..., когато са ме намерили.

Джондалар направи пет черти на земята.

Дърк се роди през пролетта на годината, когато отидохме на Събирането на Клановете. Аз го взех с мен. Креб казваше, че между Събиранията на Клановете има толкова години – и добави два пръста към отворената си ръка...

– Значи седем – рече Джондалар.

– Лятото преди да ме намерят е имало Събиране на Клановете.

– С едно по-малко – чакай да помисля, – каза той, докато правеше нови черти в пръстта. Сетне завъртя глава. – Сигурна ли си? Това означава, че синът ти е бил роден, когато си била на единадесет години!

– Сигурна съм, Джондалар.

– Чувал съм, че някои жени са раждали толкова млади, но те не са много. По-често на тринадесет или четиринадесет, а някои мислят, че и това е твърде рано. Че ти самата тогава си била почти дете.

– Не, не бях дете. От няколко години не бях дете. Аз бях твърде голяма, за да съм дете, по-висока от всеки, включително и мъжете. И бях по-възрастна от повечето момичета от Клана, когато те стават жени – устата и се изкриви в усмивка. – Не мисля, че бих могла да чакам още много. Някои смятаха, че никога няма да стана жена, понеже имам толкова силен мъжки тотем. Иза беше тъй щастлива, когато, когато месеците започнаха. И аз също, докато... – усмивката и изчезна. – Това беше годината на Брод. Следващата беше годината на Дърк.

– Годината преди да се роди синът ти – десет! Била си на десет години, когато те е насиллил? Как е могъл да го направи?

– Аз бях жена, бях по-висока от повечето жени. По-висока от него.

– Но не и по-голяма от него! Виждал съм някои от тези плоскоглавци! Те може да не са високи, но са яки. Не бих желал да се бия в ръкопашен бой с някой от тях!

– Те са мъже, Джондалар – поправи го кротко тя. – Те не са плоскоглавци – те са мъже от Клана.

Това го спря. Колкото и кротък да бе гласът и, в очертанятията на

челюстта и имаше упорство.

– След всичко, което се е случило, още ли настояващ, че той не е животно?

– Можеш да наричаш Брод животно, понеже ме е насиллил, но тогава как ще наречеш мъжете, които са насилвали жени от Клана?

Не бе мислил за това точно по тоя начин.

– Не всички мъже са като Брод, Джондалар. Повечето не са. Креб не беше такъв. Той беше внимателен и добър, макар да беше могъщият Мог-ър. Брун също не беше такъв, въпреки че беше водач. Имаше силна воля, но бе справедлив. Той ме прие в Клана. Налагаше му се да прави някои неща – такива са обичаите на Клана, но той ме почете с благодарността си. Мъжете от Клана не показват често благодарността си към жените пред всички. Той ми позволи да ловувам, той прие Дърк. Когато напуснах, той ми обеща да го защитава.

– Кога си напуснала?

Тя помисли малко. Година на раждането, година на ходенето, година на отбиването.

– Дърк беше на три години, когато напуснах – каза. Джондалар добави още три черти.

– Била си на четиринадесет? Само на четиринадесет? И оттогава си живяла тук сама? Три години? – той преброи всички черти. – Ти си на седемнадесет години, Айла. Изживяла си цял живот за седемнадесет години – рече той.

Айла мълчаливо и замислено поседя, преди да заговори.

– Сега Дърк е на шест години. Мъжете вече ще го взимат със себе си да се упражнява. Грод ще направи копие като за него, а Брун ще го научи как да го използва. И ако е още жив, старият Зуг ще му покаже как да използва прашката. Дърк ще се упражнява да лови малки животни със своя приятел Грев. Дърк е по-малък, но е по-висок от Грев. Винаги е бил висок за възрастта си – метнал се е на мен. Може да бяга бързо, никой не може да бяга по-бързо. И е добър с прашката и Уба го обича. Обича го колкото го обичам аз.

Айла не забелязваше стичащите се сълзи, докато едно вдишване не се превърна в изхлипване и без да знае как, се намери в ръцете на Джондалар с глава на рамото му.

– Всичко ще бъде наред, Айла – каза мъжът и нежно я потупа. На единадесет години майка, на четиринадесет – откъсната от сина си. Без да може да го гледа как расте, без дори да е сигурна дали е жив. Сигурна е, че някой го обича и се грижи за него, и го учи да ловува... като

всяко дете.

Когато накрая вдигна глава от рамото на мъжа, Айла се чувстваше изцедена, но и по-спокойна, сякаш мъката и сега тежеше по-малко. За пръв път откакто бе напуснала Клана, бе споделила загубата си с друго човешко същество. Усмихна му се благодарно. В отговор той и се усмихна с нежност и съчувствие и с още нещо, което се изля от неосъзнавания извор на вътрешната му същност и се отрази в дълбината на очите му. То намери резонираща струна в жената. Двамата прекараха дълго време в интимната прегръдка на говорещите очи, заявили мълчаливо онова, което не биха изразили гласно.

Напрежението не бе по силите на Айла. Тя все още не се чувстваше много удобно, когато я гледаха в очите. Извърна поглед встрани и започна да събира работите си. На Джондалар му трябваше малко време, за да се вземе в ръце и да и помогне да върже пръчките на снопчета. Като работеше до нея, той усети топлата и плът и приятния женски мирис по-пълно, отколкото когато я успокояваше в прегръдките си. А Айла почувства повторно местата, където техните тела се бяха срещнали и вкуса на сол от кожата му и нейните сълзи.

И двамата осъзнаха, че са се докосвали, без някой от тях да бъде засегнат, но внимателно избягваха да се погледнат направо или да се допрат отново, опасявайки се да не разрушат непредвидения момент на нежност.

Айла взе снопчетата и се обърна към мъжа.

– На колко години си ти, Джондалар?

– Бях на осемнадесет, когато започнах моето Пътешествие. Тонолан беше на петнадесет... и на осемнадесет, когато умря. Толкова млад – на лицето му се изписа болка, после продължи: – Сега съм на двадесет и една... и тепърва ще се свързвам. За един необвързан мъж съм стар. Повечето мъже си намират стопанка и правят огнище много по-млади. Дори и Тонолан. На неговия Сватбен ритуал той беше на шестнадесет години.

– Аз намерих само двама мъже, къде е неговата стопанка?

– Умря. При раждане. Синът и също умря – съчувствие изпълни очите на Айла. – Затова пак тръгнахме да пътуваме. Той не можеше да остане там. Това Пътешествие от самото начало беше повече негово, отколкото мое. Той винаги търсеше приключенията, винаги рискуваше. Всичко си позволяваше, но всички му бяха приятели. Аз просто пътувах с него. Тонолан ми беше брат и най-добрият приятел, който съм имал. След като Джетамио умря, се опитах да го убедя да се върне с мен у

дома, но той не желаше. Толкова му беше мъчно, че искаше да я последва на онзи свят.

Айла си спомни колко самотен бе Джондалар, когато за пръв път разбра, че брат му е мъртъв, и видя, че раната е още прясна.

– Ако е искал това, сега може би е по-щастлив. Трудно да продължиш да живееш, когато изгубиш някого, когото обичаш толкова – меко рече тя.

Джондалар си помисли за безутешната скръб на брат си и сега я разбра по-добре. Може би Айла бе права. Тя би трябвало да знае, бе минала през достатъчно мъки и трудности. Само че бе избрала да живее. Тонолан бе имал смелостта да е безразсъден и буен, Айла бе имала смелостта да продължи.

* * *

Айла не спа добре, а обръщанията и шаването, което дочуваше откъм другата страна на огнището, я караше да се чуди дали и Джондалар лежи буден. Искаше и се да стане и да иде при него, но грижовната нежност, израсла от споделените мъки, изглеждаше тъй крехка, че се боеше да не я развали, като поиска повече, отколкото той е склонен да даде.

На слабата червеникава светлина на заградения огън виждаше очертанията на увитото му в спалните кожи тяло, протегнатата загоряла ръка и мускулестия прасец със заровена в пръстта пета. Виждаше го ясно, щом затвореше очи, а не, когато гледаше към дишащата купчина оттагък огнището. Правата жълта коса, завързана отзад с парче ремък по-тъмната къдрава брада, изумителните му очи, които казваха повече от думите му и големите, чувствителни дългопръсти ръце, проникващи по-навътре от погледа. Те я изпълваха с вътрешно зрение. Той винаги знаеше какво да прави с ръцете си, независимо дали държеше парче кремък, или търсеше точното място, където да почеше жребчето. Рейсър. Хубаво име. Мъжът му го бе дал.

Как може един тъй висок и силен мъж да бъде така нежен? Бе усетила твърдите му мускули, бе почувствала как се движат, когато я бе прегърнал. Той... не се срамуваше да покаже грижата си, да покаже скръбта си. Мъжете от Клана бяха по-дистанцирани, по-резервирани. Дори Креб, колкото и да я обичаше, не бе показвал чувствата си тъй открито, даже и в между граничните камъни на собственото си огнище.

Какво ще нрави, когато той си отиде? Не искаше да мисли за това. Налагаше се обаче да го направи, той се канеше да замине. Беше казал, че иска да и даде нещо, преди да тръгне – беше казал, че ще тръгне.

През нощта Айла се мята и обръща, мяркайки голия му, силно загорял торс, тила и широките рамене, а веднъж и дясното му бедро с назъбения белег. Защо е бил изпратен? Тя учеше новите думи, дали за да я научи да говори? Канеше се да и покаже нов, по-добър начин за ловуване. Кой би си представил, че един мъж може да иска да я научи на ново Ловно умение? И в това отношение Джондалар се отличаваше от мъжете от Клана. Може би аз мога да направя нещо Специално за него, за да ме запомни.

В полудрямка Айла мислеше колко много иска пак да я прегърне, колко желае да усети топлината му, допира на кожата му до нейната. Събуди се точно преди зазоряване. Бе го сънувала да върви из зимната степ и сега знаеше какво да стори. Искаше да му направи нещо, което винаги да е близо ДО кожата му, нещо да му пази топло.

Тихо стана и намери дрехите, които бе разрязала и съблякла от него онази първа нощ, и ги приближи до огъня. Все още бяха втвърдени от спечената кръв, но ако ги накиснеше, щеше да види как са направени. Ризата с пленителната украса би могла да бъде спасена, помисли, ако смени частите около ръцете. Панталоните трябваше да се направят от нов материал, ала можеше да спаси част от анорака. Кракавиците бяха непокътнати, трябваша им само нови ремъци.

Наведе се към червените въглени и разгледа шевовете. Покрай краищата на кожата бяха пробити малки дупчици, които после бяха притегнати със сухожилия и тънки кожени ивици. Беше ги виждала и преди, в същата нощ, когато ги бе разрязала. Не бе сигурна дали ще може да ги възпроизведе, но можеше да опита.

Джондалар се размърда и тя затаи дъх. Не искаше той да я види с неговите дрехи, не искаше да знае, докато не ги приготви. Той пак застина, правейки тежките дишащи звуци на дълбокия сън. Сгъна пак дрехите и ги сложи под спалната си кожа. По-късно ще прегледа своя куп обработени кожи и ще си избере от тях.

Щом слабата светлина започна да се процежда през отворите на пещерата, лека промяна в движенията и дишането му подсказа на Айла, че скоро ще се събуди. Тя добави дърва и камъни за загряване в огъня и постави кошницата-гърне. Мяхът за вода бе почти празен, а и чайт ставаше по-хубав с прясна вода. Уини и жребчето и стояха от тяхната страна на пещерата и пъгом Айла поспря, когато кобилата меко изпръхтя.

– Имам една чудесна идея – каза Айла на коня на мълчаливия език на знаците, като се усмихваше. – Ще направя на Джондалар малко

дрехи, от неговия вид дрехи Как мислиш, дали ще му харесат? Сетне усмивката и угасна. Тя обви с една ръка шията на Уини, с другата – на Рейсър и прислони чело към кобилата. Тогава ще ме напусне, помисли. Не можеше да го насили да остане. Можеше само да му помогне да тръгне.

Пое надолу по пътеката при първата светлина на утрото опитвайки се да забрави безрадостното си бъдеще без Джондалар, да намери някакво успокоение в мисълта, че дрехите, които ще му направи, ще бъдат близо до него. Измъкна се от наметалото си за бързо сутрешно плуване, намери една клонка с нужната дебелина и напълни мяха.

Ще опитам нещо по-различно тази сутрин, помисли, свежа трева и лайка. Обели клонката, сложи я до чашата и започна да топли чая. Малините са узрели. Ще посьбера. Остави горещия чай за Джондалар, избра кошница за бране и пак излезе. Уини и Рейсър я последваха и започнаха да пасат на ливадата близо до малиновия участък. Изрови, диви моркови – малки и светложълти и бели фъстъци, които бяха вкусни и сурови, макар тя да ги предпочиташе печени.

Когато се върна, Джондалар бе излязъл на слънчевата площадка. Като изми корените, тя му махна, занесе ги горе и ги добави в бульона със сушено месо, който бе сложила на огъня. Опита го, натроши малко сушени билки и раздели малините на две порции. Накрая си наля чаша студен чай.

– Лайка – рече Джондалар, – и не знам още какво.

– Не зная как го наричаш, нещо като трева, което сладни. Някой път ще ти покажа растението – забеляза, че е извадил сечивата си за правене на инструменти заедно с няколко от острията, които бе направил миналия път.

– Мисля да почна рано – каза той, като забеляза интереса и. – Първо трябва да направя някои инструменти.

– Време е да идем на лов. Сушеното месо е много постно. Толкова късно през сезона някои животни вече ще да са натрупали тлъстина. Яде ми се прясно печено с много мазнина.

Той се усмихна.

– Правиш го да изглежда вкусно само като говориш за него. Наистина го мисля, Айла. Ти си забележителен готвач.

Тя се изчерви и наведе глава. Беше приятно да знае, че той мисли така, но беше странно, че забелязва нещо, което би трябвало да се очаква.

– Не исках да те поставям в неудобно положение.

– Иза казваше, че комплиментите правят духовете ревниви. Достатъчно било просто да се върши добре работата.

– Мисля, че Мартона щеше да хареса твоята Иза. Тя също не обича много комплиментите. Казваше: „Най-добрият комплимент е добре свършената работа.“ Изглежда всички майки си приличат.

– Мартона майка ли ти е?

– Да, не съм ли ти казал?

– Мислех, че ти е майка, но не бях сигурна. Имаш ли братя и сестри? Освен този, когото загуби?

– Имам един по-стар брат, Джохаран. Сега той е водач на Деветата пещера. Той е бил роден в Джоконановото огнище. След като Джоконан умрял, майка ми се свързала с Даланар. Аз съм роден в неговото огнище. Сетне Мартона и Даланар разсякоха възела и тя се свърза с Уиломар. Тонолан е роден в неговото огнище, а също и сестра ми Фолара.

– Ти нали си живял с Даланар?

– Да, три години. Той ме научи на моя занаят, учих се при най-големия майстор. Бях на дванадесет години, когато отидох да живея с него, и от повече от година вече бях мъж. Мъжествеността ми дойде рано, а и бях едър за възрастта си. Странно, неразгадаемо изражение се появи на лицето му. – Най-добре беше да напусна.

После се усмихна.

– Тогава се запознах с Джопляя, моята братовчедка. Тя е дъщеря на Джерика и е родена в Даланаровото огнище, след като се свързали. Тя е две години по-малка. Даланар ни учеше едновременно как да обработваме кремъка. Беше едно непрекъснато състезание, затова никога няма да и кажа колко е добра. Тя обаче си го знае. Има фино око и уверена ръка, някой ден ще стане добра като Даланар.

Известно време Айла мълча.

– Не разбирам добре едно нещо, Джондалар. Фолара има същата майка като теб, така че тя ти е сестра, нали?

– Да.

– Ти си роден в Даланаровото огнище и Джопляя е родена в Даланаровото огнище, а ти е братовчедка. Каква е разликата между сестра и братовчедка?

– Сестрите и братята са от една жена. Братовчедите не са толкова близки. Аз съм роден в Даланаровото огнище – вероятно съм от неговия дух. Хората казват, че си приличаме. Мисля, че и Джопляя е от неговия дух. Майка и е ниска, но тя е висока като Даланар. Не чак толкова, но, струва ми се, малко по-висока от теб.

Никой не знае със сигурност чий дух ще избере Великата майка да смеси с женския, така че Джоула и аз може да сме от духа на Даланар, но кой знае? Затова ние сме братовчеди.

Айла кимна.

– Може би Уба ми е била братовчедка, но за мен беше сестра.

– Сестра?

– Не бяхме истински сестри. Уба беше дъщеря на Иза, роди се, след като ме намериха. Иза казваше, че и двете сме нейни дъщери – мислите на Айла се насочиха назад. – Уба беше свързана, но не за мъжа, който тя би си избрала. Обаче другият мъж иначе можеше да се свърже само със сестра си, а в Клана братята и сестрите не се свързват.

– Ние също не се свързваме с нашите братя или сестри – рече Джондалар. – Обикновено не се свързваме и с братовчедите си, въпреки че не е абсолютно забранено. На това не се гледа с добро око. Някои видове братовчеди са по-приемливи от други.

– Какви са тези видове?

– Най-различни, някои са по-близки от други. Децата на сестрите на майка ти са твои братовчеди, децата на стопанката на брата на майка ти, децата на...

Айла затръска глава.

– Ужасно е объркващо! Откъде знаеш кой ти е братовчед и кой не е? Почти всеки може да ти бъде братовчед... С кого остава да се свържеш в твоя Клан?

– Повечето хора не се свързват с хора от тяхната собствена Пещера. Обикновено с някой, когото срещат на някое Лятно събиране. Мисля, че свързването с братовчеди понякога се разрешава, защото можеш да не знаеш, че човекът, с когото искаш да се свържеш, ти е братовчед, докато не споменеш връзките... роднинствата си. Само че хората обикновено знаят най-близките си братовчеди, дори ако живеят в друга Пещера.

– Като Джоула ли?

Устата му бе пълна с малини и Джондалар кимна в знак на съгласие.

– Джондалар, ами ако не духовете правят децата? Ами ако е мъжът? Няма ли това да означава, че децата са също толкова от мъжа, колкото са и от жената?

– Бебето расте в жената, Айла. То идва от нея.

– Тогава защо мъжете и жените обичат да се чифтосват?

– Защо Майката ни е дала Дара на Удоволствието? За това трябва да питаш Зеландони.

– Защо винаги казваш „Дара на Удоволствието“? Много неща правят хората щастливи и им дават удоволствие. Толкова ли е приятно за един мъж да вкара органа си в някоя жена?

– Не само за мъжа, но и за жената... само че ти не знаеш, нали? Ти не си имала Първи обряд. Един мъж те е отворил, направил те е жена, но това не е същото. Срамота! Как тези хора са позволили това да се случи?

– Те не разбираха, те само видяха какво направи той. Това, което той направи, не беше срамно, срамен беше само начинът, по който го направи. Не беше направено за Удоволствия, Брод го направи от омраза. Аз усетих болка и гняв, но не срам. И не удоволствие. Не зная дали Брод е заченал моето бебе, Джондалар, или ме е направил жена, та да мога да родя, но моят син ме направи щастлива. Дърк беше моето удоволствие.

– Майчиният Дар на Живота е радост, но в събирането на мъжа и жената има повече неща. Това също е Дар и трябва да се върши с радост в Нейна чест.

А може би има повече и от това, което знаеш, помисли тя. Само че той изглеждаше тъй сигурен. Дали пък не беше прав? Айла не му вярваше много, но се питаше.

След яденето Джондалар се премести на широката равна част от площадката, където бяха подредени сечивата му. Айла го последва и седна наблизко. Той нареди острията, за да може тя да ги сравнява. Съвсем дребни разлики правеха някои от тях по-подходящи за определени цели, отколкото други. Избра едно острие, вдигна го срещу слънцето и го показа на жената.

Острието беше над четири пръста дълго и по-малко от един пръст широко. Ръбецът по средата на външната му повърхност бе прав и от него то изтъняваше към двата ръба така, че те прозираха на светлината. Извиваше се нагоре към гладката вътрешна повърхност. Само когато се държеше срещу слънцето, можеха да се видят линиите на счупване, които се разстилаха ветрилообразно от силно сплеснатата луковица на удара. Двата дълги режещи ръба бяха прави и остри. Джондалар изскубна един косъм от брадата си и опита единия ръб. Той го срязва без проблеми. Острието бе толкова близо до съвършенството, колкото бе възможно.

– Смятам да оставя това за бръснене – каза.

Айла не знаеше какво има предвид, но се бе научила от Друга да приема всички коментари и обяснения, без да задава въпроси, които

биха могли да нарушат концентрацията. Той остави острието настрани и избра второ. Неговите два режещи ръба изтъняваха едновременно, като го правеха по-гясно от едната страна. Той посегна за един гладък речен камък, голям колкото двата му юмука, и сложи тесния край върху него. Сетне със затъпения край на един рог го оформи като триъгълник. Като притискаше ръбовете на триъгълника към каменната наковалня, започна да отчупва малки късчета така, че направи остър тесен връх.

Опъна силно единия край на кожената си препаска и проби в нея малка дупка.

– Това е шило – рече, като го показа на Айла. – То прави малки дупки за сухожилията, за да се зашиват дрехите. Дали не я бе видял как оглежда дрехите му, внезапно се запита Айла. Сякаш знаеше какво възнамерява да прави.

– Ще направя и дупчило. То е като шилото, но е по-голямо и по-върдо, та да прави дупки в дърво, кост или рог.

Тя почувства облекчение: той просто говореше за инструменти.

– Аз съм използвала... шило да правя дупки за торбички, но не толкова фино.

– Харесва ли ти? – ухили се той. – За мен мога да направя друго.

Тя го взе и склони глава, опитвайки се да изрази благодарността си по начина на Клана. После се сети.

– Благодаря ти – рече Айла.

На лицето му блесна широка доволна усмивка. Взе друго острие и го натисна към камъка. Със затъпеното рогово чукало оформи като правоъгълник края на острието, придавайки му лек наклон. Сетне, държейки правоъгълния край така, че да е перпендикулярен на удара, рязко го тресна. Отчупи се дълъг къс и острието остана с дълъг, остър, длетоподобен връх.

– Познаваш ли този инструмент? – попита той. Тя го разгледа, поклати глава и го върна.

– Това е длето – каза. – Използват ги резбарите и скулпторите, техните са малко по-други. Смятам да използвам това за оръжието, за което ти разправях.

– Длето, длето – рече Айла, за да свикне с думата. След като направи още няколко подобни инструмента, той изтръска покривката на скута си от ръба на площадката и придърпа към себе си корито подобната купа. Извади една дълга кост, изтри я и я завъртя да види откъде да започне. Както бе седнал, прихвана костта със стъпалото си и с длетото очерта дълга линия по цялата и дължина. После изряза и втора, която се

съедини с първата под ъгъл. Трета къса драскотина съедини основата на удължения триъгълник.

Повтори първата линия и перна настрани дългата извита кокалена стружка, сетне продължи да повтаря линиите с върха на длетото, като всеки път ги правеше по-дълбоки. Продължи така, докато не стигна до кухината в центъра и като прокара за последен път длетото, за да се увери, че не са останали малки несрязани участъци, натисна отдолу основата на триъгълника. Дългият му връх подскочи нагоре и той вдигна парчето. Остави го настрани и изряза нова дълга линия под ъгъл спрямо една от изрязаните страни.

Айла го гледаше внимателно, защото не желаше нищо да изпусне. След първите няколко повторения обаче мислите и се върнаха към разговора по време на закуската. Осъзна, че настройката на Джондалар се е променила. Работата не беше в някоя негова конкретна реплика, а поскоро в промяната на общия смисъл на коментарите му.

Спомни си как той каза: „Мартона би харесала твоята Иза“ и нещо в смисъл, че майките си приличат. Неговата майка би харесала едни плоскоглавец? Те си приличаха? И по-късно, въпреки че беше ядосан, бе говорил за Брод като за мъж – мъж, който е отворил пътя тя да има дете. И каза, че не разбира как тези „хора“ са могли да позволят това да се случи. Не го бе забелязал и това най-много и хареса. Сега той мислеше за Клана като за хора. Не животни, не плоскоглавци, не изчадия – хора!

Щом действията на мъжа се промениха, тя пак съсредоточи вниманието си върху тях. Беше взел един от кестените триъгълници и с остър и здрав кремъчен шабър загладваше острите ръбове на костта, изчегъртвайки дълги стружки. Не след дълго вече държеше кръгло парче кост със силно заострен връх.

– Джондалар, да не правиш... копие?

Той се ухили.

– Костта може да се заостри също като дървото, но е по-здрава и не се разцепва, а освен това е лека.

– Това копие не е ли много късо? – попита тя. Джондалар се разсмя силно и от сърце.

– Щеше да е така, ако това беше всичко. Сега просто правя върховете. Някои хора правят върхове от кремък. Например Мамутои, особено за лов на мамути. Кремъкът е крехък и се троши, но едно кремъчно копие с остри като нож страни по-лесно ще проникне дебелата кожа на мамута. В повечето случаи обаче костените върхове са по-добри.

Прътовете ще са от дърво.

– Как ще ги съединиш?

– Виж – рече той и обърна върха да и покаже основата.

– Мога да разцепа този край с длето и нож, сетне да оформя края на пръта да пасне на цепнатината.

За демонстрация хвана показалеца на едната си ръка с палеца и показалеца на другата.

– Освен това мога да добавя малко лепило или смола и да го увържа здраво с мокро сухожилие или ремък. Когато изсъхне и се свие, ще държи двете части една към друга.

– Този връх е много малък. Прътът трябва да е като клонче!

– По-голям ще е от клонче, но няма да тежи колкото твоето копие.

Не може да е толкова тежко, ако искаш да го хвърлиш.

– Да го хвърлиш! Да хвърлиш копие?

– Ти нали хвърляш камъни с прашката си? Можеш да направиш същото и с копието. Няма да ти се налага да копаяш ями и щом веднъж се научиш, дори можеш да убиваш, докато тичаш. Ти си тъй точна с прашката, че мисля, че бързо ще се научиш.

– Джондалар! Знаеш ли колко често съм мечтала да мога да убивам елени или бизони с прашката? Никога не съм мислила да хвърлям копие – тя се намръщи.

– Можеш ли да хвърляш достатъчно силно? С прашката аз хвърлям много по-силно и по-далеч, отколкото мога с ръка.

– Няма да имаш същата сила, но пак ще имаш предимството на разстоянието. Макар че ти си права. Много е зле, че не можеш да хвърляш копие с прашка, само че... – той спря наред изречението. – Чудя се... – сбърчи вежди заради една тъй изненадваща мисъл, че трябваше незабавно да и отдели внимание. – Не, не мисля така... Къде можем да намерим няколко пръта?

– Край потока. Джондалар, има ли някаква причина да не мога да помагам да правиш тези копия? Аз ще се науча по-бързо, ако ти си още тук, за да ми казваш какво не правя както трябва.

– Не, разбира се – рече той, но както слизаше по пътеката, усети някаква тежест в себе си. Беше забравил за заминаването си и съжаляваше, че тя му бе напомнила.

26

Айла се снижи, и погледна през високата златиста трева, сведена под тежестта на узрелите класове, и се съсредоточи върху очертанията на животното. В дясната си ръка държеше готово за хвърляне копие, в лявата – друго. Един кичур дълга руса коса се бе измъкнал от плътно сплетената плитка и я шибаше през лицето. Тя леко премести дългия прът, търсейки центъра на тежестта, и като примижа, го хвана здраво и се прицели. Втурна се напред и хвърли копието.

– О, Джондалар! Никога няма да стана точна с това копие! – рече Айла, изкарана от търпение. Закрачи към дървото, увито с натъпкана с трева кожа, и извади все още трептящото копие от задницата на бизона, който Джондалар бе начертал с въглен.

– Много си възискателна към себе си, Айла – каза преливащият от гордост Джондалар. – Ти си много по-добра, отколкото си мислиш. Не стига, че се учиш много бързо, ами и никога не съм виждал такова упорство. Всеки свободен миг се упражняваш. Мисля, че сега твоят проблем е може би точно в това. Прекалено много искаш от себе си. Трябва да се отпуснеш.

– Аз се научих да използвам прашката само с упражняване.

– Нали не си станала майстор с нея за една нощ?

– Не. Трябваша ми няколко години. Само че не искам да чакам с години, преди да мога да ловувам с това копие.

– Няма да чакаш. Вероятно и сега би могла да ловуваш и дори да се изхитриш да удариш нещо. Нямах силата и скоростта, с която си свикнала, но пък и никога няма да ги имаш. Ще трябва да установиш новия си обхват. Ако искаш да продължиш да се упражняваш, защо не се върнеш за малко към прашката?

– С прашката нямам нужда да се упражнявам.

– Да, но имаш нужда да се отпуснеш и аз мисля, че това ще ти помогне. Опитай.

При познатото усещане на кожената ивица в ръцете и ритъма и движенията на мятането с прашката, тя усети как напрегнатостта и се разпръсва. Радваше се на приятното задоволство от добре заученото движение, въпреки че самото заучаване и бе коствало много усилия. Можеше да удари всяка цел, особено неподвижните мишени за упражнения. Очевидното възхищение на мъжа я окуражи да направи една демонстрация,

за да покаже способностите си. Избра няколко шепи чакъл от края на потока и отиде до срещуположната страна на полето, за да покаже какъв и е обхватът. Показа своята техника за бързо мятане на два камъка един след друг, а после и колко бързо може да повтори мятането с два допълнителни камъка. Джондалар се включи, като започна да поставя мишенни, за да провери точността и. Постави един до друг четири камъка върху една канара. Тя ги събори с четири бързи мятания. Хвърли във въздуха два камъка един след друг, тя ги удари наред полета им. Тогава той направи нещо, което я изненада. Застана, в средата на полето, закрепил по един камък на всяко рамо и я погледна ухилено. Знаеше, че камъкът излита от прашката и с такава сила, че ударът би бил най-малкото болезнен – и фатален, ако попадне в уязвимо място. Това изпитание показваше неговата вяра в нея и нещо повече – нейната увереност в собствените способности.

Той чу свистене и тъпо изчаткване на камък в камък и после, миг по-късно, и вторият камък бе избит. Опасният номер не му се размина безнаказано. От единия камък излетя малко парченце и се заби във врата му. Той не трепна, но малката струйка кръв, която се размаза при изваждането на каменното късче, го издаде.

– Джондалар! Ти си ранен! – възкликна Айла, щом го видя.

– Дребна работа, едно парченце. Но теб си те бива с тази прашка. Никога не съм виждал някой да владее така оръжието.

Айла пък никога не бе виждала някой да я гледа като него. Очите му святкаха с уважение и възхита, гласът му бе станал хрипков от топлината възхвала. Тя се изчерви, изпълнена с такъв порой от емоции, че поради липса на друг изход, той се изля в сълзи.

– Ако можеше да хвърляш и копието така... – спря и затвори очи, напрягайки се да види нещо с очите на ума си.

– Айла, мога ли да използвам прашката ти?

– Искаш да се научиш как да си служиш с прашката ли? – попита тя, като му я подаде.

– Не точно това.

Взе едно от лежащите на земята копия и се опита да нагласи тъпия му край в разширението на прашката, което се бе издуло във формата на кръглите камъни. Той обаче не бе достатъчно запознат с техниката на прашката и след няколко непохватни опита и я върна заедно с копието.

– Мислиш ли, че можеш да хвърлиш това копие е прашката?

Тя бе видяла какво се опитва да направи и криво-ляво успя да го постигне. Опъна прашката със задния край на копието, като

едновременно държеше двата и края и пръта му. Не можа да го балансира добре, когато дългото оръжие излетя от ръката и, тя вложи малко сила и слабо го контролираше, но все пак успя да го метне.

– Трябва да е по-дълго или копието да е по-късо – рече той, като се опита да си представи нещо, което нивга не бе виждал. – И прашката е прекалено нестабилна. Копието се нуждае от по-добра опора. Нещо, на което да легне... може би дърво или кост... и пета отзад, за да не се плъзне. Айла! Не съм сигурен, но мисля, че може да стане. Мисля, че мога да направя... копиетът!

* * *

Айла гледеше как Джондалар конструира и експериментира, очарована както от концепцията да се направи нещо от една идея, така и от самия процес на изработка. Културата, в която бе израсла, не бе свикнала на такива нововъведения и тя не схващаше, че сама бе изобретила способи за ловуване и шейна-носилка от сходен съзидателен извор.

Той използваше материалите така, че да паснат на нуждите му и пригаждаше инструментите си към новите изисквания. Питаше я за съвети, като черпеше от дългата и практика с нейното метателно оръжие, но скоро стана очевидно, че изобретението, което разработваше, макар и получило първоначален тласък от прашката, бе съвсем ново и уникално съоръжение.

Веднъж разработил основните принципи, той посвети времето си на подобряващи ефекта изменения, а тя не бе по-запозната с тънкостите на хвърлянето на копие, отколкото той с прашката. Джондалар я предупреди със задоволство, че щом получи достатъчно добри действащи модели и двамата ще трябва да се упражняват.

Айла реши да го остави да използва инструментите, както си знае, за да довърши двата работни модела. Тя искаше да експериментира с друг от неговите инструменти. Не беше напреднала много с дрехите му. Двамата бяха заедно толкова много, че единственото време, което можеше да откъсне, бе рано сутрин или посред нощ, когато той спеше. Докато той довършваше и доизпипваше, тя изнесе старите му дрехи и новите си материали на площадката. На дневна светлина можеше да види как са защити оригиналните парчета. Процесът и се видя толкова интересен, а дрехата – тъй интригуваща, че си помисли, че би могла да ги приспособи и за себе си. Не се опита да копира сложната украса от синци и бодли на ризата, но внимателно я изучи, мислейки ви, че ще е истинско предизвикателство за през следващата дълга спокойна зима. От мястото

си можеше да наблюдава Джондалар на брега и на полето и да скъта ръкоделието си, преди той да се върне в пещерата. Но в деня, когато той изтича нагоре по пътеката, показвайки с гордост двата готови копиемета, Айла едва свари да набута дрехата, която правеше, в един непривличащ окото вързоп кожи. Той бе твърде горд от постижението си, за да забележи каквото и да било друго.

– Как мислиш, Айла? Ще свърши ли работа?

Тя взе единия копиемет от него. Беше просто, макар и остроумно приспособление: тясна плоска дървена платформа на половината от дължината на копието с канал по средата, където то да ляга, и спираща пета, изрязана във формата на кука. Двете ремъчни примки за пръстите бяха привързани от двете страни близо до предния край на копиемета. Първоначално копиеметът се държеше в хоризонтално положение. Промушените през предните примки пръсти обхващаха копиемета и копието, което лежеше в дългия канал с край, запънат в петата. При хвърляне задният край се вдигаше нагоре, като увеличаваше дължината на хвърлящата ръка. Допълнителното рамо увеличаваше скоростта и силата, с която копието напускате ръката.

– Мисля, Джондалар, че е време да започнем да се упражняваме.

Упражненията запълниха дните им. Натъпканата с трева кожа на дървото-мишена се разпадна от постоянните пробождания и бе поставена нова. Този път Джондалар начерта силуета на елен. Някои дребни подобрения сами се набиваха в очите, докато и двамата придобиваха опитност. Всеки черпеше назаем от техниката на оръжието, с което бе по-запознат. Неговите силни надраменни хвърляния набираха по-голяма височина, а нейните, под известен ъгъл спрямо вертикалата, имаха по-плоска траектория. Всеки доизпипваше копиемета си, за да пасне по-добре на индивидуалния му стил.

Между тях започна приятелско състезание. Айла се опитваше, но не можеше да постигне мощните хвърляния на Джондалар, които разширяваха обхвата му. Джондалар не можеше да постигне смъртоносната точност на Айла. Двамата бяха изумени от огромните предимства на новото оръжие. С него след придобиването на определена доза майсторство Джондалар можеше да хвърли копието над два пъти по-далеч, с по-голяма сила и идеален контрол. А един аспект от упражняването заедно с Джондалар имаше по-голям ефект върху Айла, отколкото самото оръжие.

Тя винаги бе практикувала и ловувала сама. Отначало си играеше тайно от боязън да не я разкрият. Сетне направо си се упражняваше, но

не по-малко тайно. Позволиха и да ловува от немай-къде. Никой никога не ловуваше с нея. Никой не я насърчаваше, когато пропуснеш, нито пък споделяше триумфа и, когато мерникът и се окажеше точен. Никой не обсъждаше с нея най-добрия начин да се използва оръжието, никой не и даваше съвети за други възможни подходи, никой не се вслушваше с респект и интерес в нейните предложения, И никой никога не се бе закачал, шегувал или смял с нея. Айла никога не бе изпитвала другарски-те отношения, приятелството, удоволствието от някой компаньон.

Ала колкото и упражняването да намали напрежението, между тях остана дистанция, която изглежда не можеха да скъсат. Когато приказваха на такива безопасни теми като лов или оръжия, разговорите им бяха оживени. Вкарването обаче на каквото и да е личен елемент предизвикваше неудобно мълчание и неуверени учтиви заобикалки. Всяко случайно докосване идваше като разтърсващ удар, от който и двамата отскачаха встрани, и винаги бе сподирено от вдървена официалност и продължително обмисляне.

– Утре! – каза Джондалар, като извади бръмчащото копие. Част от пълнежа излезе заедно с него от твърде разширената и раздърпана дупка в кожата.

– Какво утре? – понита Айла.

– Утре отиваме на лов. Достатъчно си играхме. Няма какво повече да научим, като затъпяваме върховете в дървото. Време е да се хванем по-сериозно.

– Утре – съгласи се Айла.

Събраха копията и тръгнаха към пещерата.

– Ти знаеш околността, Айла. Къде да отидем?

– Познавам стените на изток по-добре, но може би първо трябва да ги огледам. Мога да ида на Уини – погледна нагоре да провери колко се е изместило слънцето. – Все още е рано.

– Добра идея. С този кон сте по-добри от няколко пеши наблюдатели.

– Ще задържиш ли Рейсър? Ще се чувствам по-добре, ако знам, че не ни следва.

– Ами когато утре идем на лов?

– Ще трябва да го вземем с нас. Имаме нужда от Уини, за донесем месото. Уини винаги се безпокои при лов, но вече е привикнала. Тя ще стои, където аз поискам, но ако жребчето се възбуди и побегне и ако падне в паниката... Не знам.

– Сега не се тревожи. Ще се опитам да измисля нещо.

Пронизителното свирване на Айла докара кобилата и жребчето. Докато Джондалар обви ръка около врата на Рейсър, зачеса сърбящите го места и му заговори, Айла яхна Уини и я накара да препусне в галоп. Младият кон се чувстваше добре с мъжа. След като жената и кобилата напълно изчезнаха, Джондалар взе един наръч копия и двата копиемета.

– Е, Рейсър, да идем ли при пещерата да ги почакаме? Остави копиата до входа на малкия отвор в стената на каньона и влезе. Беше неспокоен и не го свърташе на едно място. Разръчка огъня, насъбра въглени, добави няколко нови счъки, излезе на предния край на площадката и погледна надолу към долината. Муцунката на жребчето се пхна в ръката му и той разсеяно погали рошавия млад кон. Щом прокара пръсти през сгъстяващата се козина на животното, се сети за зимата.

Опита се да мисли за нещо друго. Топлите летни дни сякаш никога нямаше да свършат и си приличаха един на друг така като че ли времето бе заловено в някаква суспензия. Лесно беше да се отлагат решенията. Утрешният ден бе твърде близо, та да се мисли за идващия студ... да се мисли за тръгване. Забеляза простата набедрена препаска, която носеше.

– На мен не ми расте зимна козина като на теб, приятелче. Скоро ще трябва да си направя нещо топло. Дадох онова шило на Айла и така и не си направих за мен. Може би точно това ще свърша, ще направя няколко нови инструмента. И ще трябва да помисля как да те предпазя от нараняване.

Върна се в пещерата, прекрачи над спалните си кожи и хвърли изпълнен с желание поглед към Айлината страна на огнището. Претършува складовата ивица за някой ремък или здрава връв и намери няколко навити на руло и поставени встрани кожи. Тази жена явно знае как да обработва кожата, помисли, като опипваше кадифено меката материя. Може би ще ми разреши да използвам някои от тях. Във всеки случай няма да ми е приятно да я моля.

Ако тези копиемети вършат работа, ще насъбера достатъчно кожи да си направя нещо за обличане. Може би трябва да им изрежа талисмани за късмет. Няма да навреди. Ха, ето едно търкало ремък. Може би ще успее да направя нещо за Рейсър от него. Такъв бегач е, само изчакай да стане жребец. Дали един жребец ще позволи някому да язди на гърба му? Дали ще мога да го накарам да върви, където искам? Никога няма да разбереш. Няма да си тук, когато той стане жребец. Заминаваш.

Джондалар подбра ремък, поспря да вземе своя пакет инструменти за обработка на кремъка и слезе по пътеката на брега. Потокът сякаш го приканваше, а той се чувстваше разгорещен и потен. Свали набедрената

препаска и заплува нагоре срещу течението. Обикновено щом стигнеште тясната клисура, обръщаше обратно. Този път реши да огледа но-нататък. Отмина първите няколко бързея, сви зад последния завой и видя ревящата стена бяла вода. Сетне се отпрати назад.

Плуването го освежи и чувството, че е открил нещо, насърчи желанието му за промяна. Вчеса косата си назад, изцеди водата от нея и се залови с брадата си. Цяло лято я носи, Джондалар, а лятото почти свърши. Не мислиш ли, че е време? Първо ще се обръсна, а подир туй ще направя нещо да държа Рейсър настрана. Не искам просто да слагам въже на врата му. Сетне ще направя едно шило и едно-две длета, та да мога да изрежа талисмани на копиеметите. И си мисля аз да направя яденето тази вечер. Покрай Айла човек може да забрави как се готви. Може да не съм добър колкото нея, но мисля, че все още мога да стъкмя едно ядене. Майката знае, че достатъчно често съм го правил по време на Пътешествието. Какво ли да изрежа на тези копиемети? Една донии би донесла най-голям късмет, но аз дадох моята на Нория. Чудя бе дали тя някога ще има бебе със сини очи. Айла има наистина странна идея – мъжът бил заченал бебето. Кой би си помислил, че старата Хадума иска това. Първия обряд. Никога не е имала Първи обряд. Минала е през такива и е страхотна с прашката. А и с копието не е зле. Мисля да сложа един бизон на нейния копиемет. Дали наистина вършат работа? Иска ми се да имах една донии. Може би ще съумея да направя една...

Щом вечерното небе притъмня, Джондалар започна да гледа за Айла от площадката. Когато долината се превърна в бездънна черна яма, запали на площадката огън, та тя да може да намери пътя, и продължи да си въобразява, че я чува да се качва по пътеката. Накрая направи една факла и потегли надолу. Заобиколи по края на потока край издадена стена и щеше да иде и по-далеч – ако не бе чул приближаващия тропот на конски копита.

– Айла! Защо се забави толкова?

Тя се стресна от деспотичния му тон.

– Гледах за стада. Сам знаеш.

– Но вече е тъмно!

– Знам. Беше почти тъмно, когато тръгнах насам. Мисля, че намерих мястото, едно стадо бизони на югоизток...

– Да се смрачава, а ти все още да преследваш бизони! Че ти не можеш да видиш бизон в тъмното!

Айла не можеше да разбере защо е тъй развълнуван, нито пък настоятелните му въпроси.

– Аз не търсех бизон в тъмното и защо искаш да стоиш тук и да говорим?

С високо цвилене жребчето се появи в кръга светлина, който хвърляше факлата, и преди Айла да слезе от кобилата, младият кон вече бе наврял муцуна между задните и крака. Джондалар се усети, че е действал, сякаш има някакво право да разпитва Айла и се извърна от светлината на факлата, доволен, че мракът скрива зачервеното му лице. Тръгна подире и, докато тя изкачваше пътеката, толкова разстроен, че не забележа колко е изморена.

Тя сграбчи една спална кожа, уви се в нея и клекна близо до огъня.

– Забравих колко студено става нощем – каза. – Трябваше да си взема топло наметало, но не мислех, че ще продължи толкова. Джондалар я видя, че трепери и се раздражни още повече.

– Премръзнала си. Ще ти дам нещо топло за пиене – наля и той малко горещ бульон в една чаша. – Айла също не се вираше много в него – гледаше да се намести по-близо до огъня, но когато вдигна поглед да вземе чашата, едва не я изпусна.

– Какво е станало с лицето ти? – запита толкова потресена, колкото и загрижена.

– Какво имаш предвид? – разтревожи се той.

– Брадата ти... изчезнала е. Потресът, който бе огледално отражение на нейния, отстъпи място на усмивка.

– Избръснах я.

– Избръсна?

– Отрязах я до кожата. Обикновено така правя през лятото. Когато се сгорещя и се изпотя, почва да ме сърби.

Айла не можа да устои. Протегна ръка към лицето му да усети гладкостта на кожата му, сетне, като я помести срещу космите, усети зараждащата се грапавина – дращеше като лъвски език. Спомни си, че когато го бе намерила, той нямаше брада, но след като тя порасна, бе забравила за това. Без брада изглеждаше тъй млад и привлекателен по някакъв детски начин, а не като мъж. Не бе свикнала с възрастни мъже без бради. Прекара пръста си по здравата му челюст и малката трапчинка на твърдата му брадичка.

Докосването и го накара да застине. Не можеше да се дръпне. С всеки нерв усещаше леката следа от крайчетата на пръстите и. Макар тя да не възнамеряваше да предизвика еротични чувства, а само любопитстваше, реакцията му дойде от по-дълбок извор. Настоятелното опъващо пулсиране в слабините му започна толкова бързо и бе толкова мощно,

че го изненада.

Начинът, по който очите му я гледаха, предизвика силно желание да го опознае като мъж въпреки едва ли не хлапашкия му вид. Той по-сегна да хване ръката и и да я задържи към лицето си, но тя се насили, отдръпна я, вдигна чашата и я изпи, без да усети вкуса и. Не бе само това, че осъзна, че го е докоснала. Изведнъж си спомни ясно последния път, когато бяха седели лице в лице близо до огъня, и този поглед, който проникваше в очите и. А и този път тя го бе докосвала. Боеше се да го погледне, боеше се да не види това ужасно, унизяващо я изражение. Само че крайчетата на пръстите и помнеха гладко-грапавото му лице и тръпнеха.

За миг Джондалар бе стреснат от своята незабавна, почти яростна реакция на нежното и докосване. Не можеше да откъсне очи от нея, макар тя да избягваше погледа му. Свела така очи надолу, изглеждаше тъй стеснителна, тъй крехка, ала той знаеше силата, скрита вътре в нея. Помисли си, че е като прекрасно кремъчно острие, отчупило се свършено от камъка, с деликатни и прозирни ръбове, и едновременно с това тъй твърди и остри, че биха могли с един замах да срежат и най-твърдата кожа. О, Майко, тя е тъй красива, помисли. О, Дони, Велика земна майко, искам тази жена. Искам я толкова... Изведнъж той скочи. Не можеше да стои и просто да я гледа. Сети се за ястието, което бе сготвил. Ето я – премръзнала и изморена, а аз само си седя. Отиде да вземе подноса от тазовата кост на мамут, който тя използваше.

Айла го чу да става. Бе скочил тъй рязко, че бе убедена, че отново е обхванат от внезапно отвращение. Започна да трепери и стисна зъби, опитвайки се да престане. Не можеше да го понесе още веднъж. Искаше да му каже да си тръгне, за да не и се налага да го вижда, да вижда как очите му я наричат... изчадие. Макар очите и да бяха затворени, почувства, че той пак е пред нея и затаи дъх.

– Айла? – виждаше я как трепери въпреки огъня и коженото наметало. – Мислех, че можеш да се върнеш късно и затова избързах и наплавих нещо за ядене. Ще хапнеш ли? Ако не си много уморена?

Добре ли го бе чула? Бавно отвори очи. Той държеше един поднос. Постави го пред нея, сетне придърпа една рогозка и седна наблизко. На подноса имаше подправен и опечен заек, малко сварени корени в бульон от сушено месо – същия, от който вече и бе дал, и даже малко боровинки.

– Ти... си сготвил това... за мен? – невярващо попита Айла.

– Знам, че не е толкова хубаво, колкото би го направила, ти, но се

надявам, че става за ядене. Мислех, че може би ще е на лошо, ако още днес използвам копиемета, така че си послужих единствено с копието. Техниката на хвърляне е по-различна и не бях сигурен дали всички тези упражнения с копиемета не са ми развалили мерника, но ми се струва, че човек не забравя. Хайде, яж.

Мъжете от Клана не готвеха. Не можеха да готвят, защото нямаха спомени за това. Тя знаеше, че Джондалар има по-разнообразни способности, но никога не и бе хрумвало, че може да готви, още повече, когато наблизо има жена. А по-важно от това, че можеше и го бе сторил, бе, че преди всичко си го е помислил. В Клана дори след като и бяха позволили да ловува, продължаваха да очакват от нея да изпълнява обичайните си задължения. Беше тъй неочаквано, тъй... мило. Страховете и се оказаха напълно неоснователни! и тя не знаеше какво да каже. Вдигна едно краче и откуси.

– Добро ли е? – понита той леко обезпокоен.

– Чудесно е – рече тя с пълна уста.

Беше възхитително, но и да го беше направил на въглен, нямаше да има значение – пак щеше да и се види вкусно!

Имаше чувството, че ще се разплаче. Той загреба един черпак дълги тънки корени. Тя взе един и отхапа.

– Това... детелинов корен ли е? Вкусно е.

– Да отвърна и, доволен от себе си. – Стават по-добри, ако ги топнеш в малко мазнина. Това е един от корените, които жените обикновено приготвят за мъжете за специалните празници, защото им е любимият. Видях нагоре по потока детелина и помислих, че може да го харесаш – добра идея беше да сготвя, помисли той, като се радваше на изненадата и.

– Доста работа е да ги изкопаеш. Поотделно не изглеждат нещо особено и не очаквах, че ще са толкова хубави. Аз ги използвам само за цяр – като част от тонизираща смесица през пролетта.

– Обикновено ги ядем пролетно време. Това е една от първите пресни храни.

Чуха тропот на копита по каменната площадка и се обърнаха при влизането на Уини и Рейсър. След малко Айла стана и ги оправи. Оправянето представляваше вечерен ритуал, състоящ се от поздравления, споделена симпатия, прясно сено, зърно, вода и – особено след дълга езда – изтриване с попиваща безкосмена кожа и вчесване с лугачка. Айла забеляза, че прясното сено, зърното и водата вече са сложени.

– Ти си се сетил и за конете – каза, като седна да довърши

боровинките си. Даже и да не беше гладна, пак щеше да ги изяде.

Той се усмихна.

– Нямах много неща за правене. О, имам да ти покажа нещо – стана и се върна с двата копиемета. – Надявам се, че няма да имаш нищо против, това е за късмет.

– Джондалар! – тя едва ли не се боеше да ги докосне. – Ти ли направи това? – гласът и бе изпълнен със благоговение. Беше се изненадала, когато той нарисова очертанията на едно животно на мишената, но това бе много повече. – Това е... като че ли си взел тотема, духа на бizona и си го сложил тук.

Мъжът се ухили. Тя превръщаше изненадите в такова удоволствие. На неговия копиemet имаше гигантски елен с големи разклонени рога и тя започна да се диви и на него.

– Смята се, че това пленява духа на животното, така че то бива привлечено към оръжието. Аз не съм много добър резбар, трябва да видиш творбите на някои други резбари и на скулпторите, на гравьорите и на художниците, които рисуват Свещените стени.

– Сигурна съм, че в тези си вложил могъща магия. Не видях елени, а едно стадо бизони на югоизток. Мисля, че започват да се движат заедно. Дали един бизон ще бъде привлечен към оръжие, на което има елен? Мога пак да излезна утре и да потърся елени.

– Ще стане и за бизони. Твоят обаче ще е по-късметлия. Радвам се, че сложих бизон на него.

Айла не знаеше какво да каже. Беше мъж, а и бе дал повече ловен късмет, отколкото на себе си, и се радваше на това.

– Исках да направя за късмет и една донии, но нямах време да я завърша.

– Джондалар, обърках се. Какво е „донии“? Да не е твоята Земна майка?

– Великата земя майка е Дони, но тя взема други форми и те всички са донии. Една донии обикновено е Нейната духовна форма, когато Тя язди вятъра или се появява в сънищата – мъжете често Я сънуват като красива жена. Донии също е и скулптираната фигура на жена – обикновено плодовита майка – понеже жените са Нейните благословени. Тя ги е направила като Свои подобия, за да създават живот, както Тя е създала всичкия живот. Тя остава най-лесно в подобие на майка. Донии обикновено се изпраща да заведе някой мъж до Нейния свят на духовете – някои казват, че жените не се нуждаят от водач, защото знаят пътя. И някои жени твърдят, че когато поискат, могат да се превръщат в донии,

и то не винаги в полза на мъжете. Шарамудои, които живеят на запад от тук, казват, че Майката може да вземе формата на птица.

Айла кимна.

– В Клана само Древните духове са женски.

– Ами твоите тотеми? – попита той.

– Всички защитни тотемни духове са мъжки – и за жените, и за мъжете, но женските тотеми обикновено са по-малки животни. Урсус, Великата пещерна мечка, е главен защитник на целия Клан – тотем на всички. Урсус е личният тотем на Креб. Той е бил избран, също както Пещерният лъв избра мен. Виждаш знака ми – показва му четирите успоредни белега на лявото бедро, раздрано от един пещерен лъв, когато беше петгодишна.

– Нямах идея, че пл... твоят Клан изобщо разбира света на духовете, Айла. Трудно е за вярване. Аз, разбира се, ти вярвам. За мен е трудно да схвана, че хората, за които ми говориш, са същите, за които винаги съм си мислил като плоскоглавци.

Айла сведе глава, после вдигна поглед. Очите и бяха сериозни и загрижени.

– Мисля, че Пещерният лъв те е избрал, Джондалар. Мисля, че сега той е твоят тотем. Креб ми казваше, че не е лесно да се живее с могъщ тотем. След Урсус най-могъщият тотем е Пещерният лъв и наистина не беше лесно. Изпитанията му бяха трудни, но щом веднъж разбрах причината, никога не съм съжалявала. Мисля, че трябва да знаеш, в случай че сега той е твоят тотем – тя пак се втренчи в земята, надявайки се да не е казала прекалено много.

– Те означават много за теб, твоят Клан, нали?

– Аз исках да стана жена от Клана, но не можах. Не можах да се направя жена от Клана. Не съм като тях. Аз съм от Другите. Креб го знаеше, Иза ми каза да тръгна и да намеря своите. Не исках да тръгвам, но се наложи и никога няма да мога да се върна обратно. Прокълната съм със смърт. Аз съм мъртва.

Джондалар не бе наясно какво има тя предвид, но когато го каза, тръпки го побиха. Тя си пое дълбоко дъх, преди да продължи.

– Не си спомнях жената, от която съм родена, нито моя живот преди Клана. Опитвах се, но не можех да си представя мъж от Другите, мъж като мен. Сега колчем се опитам да си представя Другите, мога да видя единствено теб. Ти си първият от моите хора, когото съм виждала, Джондалар. Каквото и да се случи, няма да те забравя – Айла млъкна, чувствайки, че е казала прекалено много и стана. – Ако ще ходим на лов

утре сутрин, мисля, че трябва да поспим малко.

Джондалар знаеше, че е била отгледана от плоскоглавците и е живяла сам-самичка в долината, след като ги е напуснала, но докато тя не го каза, не бе осъзнал напълно, че именно той е първият. Мисълта, че представя всичките си хора, го смущаваше и не бе много горд от начина, по който то бе направил. И въпреки това той знаеше какво изпитва всеки човек към плоскоглавците. Знае ли тя наистина какво да очаква?

Отиде да си легне с разбунени, двойствени чувства. След, като си легна, се загледа замислено в огъня. Изведнъж изпита някакво разкриващо усещане, нещо като световъртеж без прилошаване. Видя жената, сякаш бе отразена във вир, в който е паднал камък – вълнист образ, от който се разстила все по-широки и по-широки кръгове. Не искаше жената да го забрави, важно беше тя да го запомни.

Усети разклонение, разделяне на пътеки, избор, а нямаше кой да го упъти. Топло подухване накара космите по врата му да настръхнат. Разбра, че Тя го напуска. Никога не бе усещал със съзнанието си Нейното присъствие, но разбра, когато Тя си отиде, а оставената от Нея празнота беше болезнена. Това беше началото на някакъв край – края на леда, края на една епоха, края на времето, когато Тя осигуряваше прехраната. Земната майка оставяше Своите деца да намерят собствения си път, да оформят собствения си живот, да заплатят последствията за собствените си действия, да пораснат. Не докато той бе жив, не и през много бъдещи поколения, ала първата необратима стъпка бе направена. Тя бе предала Своя прощален Дар, Нейния Дар на Знанието.

Джондалар долови призрачен погребален вопъл и разбра, че е чул плача на Майката.

Като силно опънат и освободен ремък реалността шляпна обратно на мястото си. Но тя се бе опънала твърде надалеч и не можеше да се побере в първоначалните си размери. Той погледна през огъня към Айла и видя, че по лицето и текат сълзи.

– Какво има, Айла?

– Не зная.

* * *

– Сигурна ли си, че може да ни носи и двамата?

– Не, не съм – рече Айла, водейки натоварената с кошовете Уни. Рейсър се влачеше отзад, вързан с едно въже за нещо като оглавник от кожени ремъци. То му позволяваше да пасе и да движи главата си, без да може да се затегне около врата му и да го задуши. Отначало

оглавникът бе обезпокоил жребчето, но то вече привикваше.

– Ако можем да яздим и двамата, пътуването ще мине по-бързо. Ако на нея не е хареса, ще ми даде да разбере. В такъв случай може да яздим поред или и двамата да вървим пеша.

Щом стигнаха големия камък напред ливадата, Айла се качи на коня, попремести се и задържа кобилата, докато не я яхна и Джондалар. Уини присви уши назад. Усети допълнителната тежест – не бе свикнала с нея, но тъй като бе жилив як кон, потегли при сигнала на Айла. Жената я накара да върви равномерно и усещаше промените в походката на коня, които и даваха знак, че е време за спиране и почивка.

Когато потеглиха за втори път, Джондалар се поотпусна и тогава му се прииска да си беше останал нервен. Без тревожното стягане съзнанието му се насочи към язещата пред него жена. Усещаше гърба и да се притиска към него, бедрата и да се допират до неговите, а и Айла започна да чувства нещо друго освен коня. Зад нея се надигна някакъв топъл, силен натиск, който Джондалар не можеше да контролира, а всяко движение на коня ги стръскваше един към друг. Хем и се искаше той да престане, хем не и се искаше.

Джондалар започна да чувства неизпитвана досега болка. Никога не бе съдържал толкова желанието си. От първите дни на мъжествеността му винаги бе имало разни средства за разтоварване, ала тук нямаше друга жена, освен Айла. Той не искаше да го прави повторно и просто се опита да го понесе.

– Айла – с напрегнат глас, – мисля... мисля, че е време за почивка – изтърси той.

Тя спря коня и слезе колкото може по-бързо.

– Не е далеч – каза, – Можем да вървим останалата част от пътя.

– Да, тъкмо Уини ще си почине.

Айла не започна да спори, макар да знаеше, че не заради това ходят пеша. Вървяха един до друг с коня между тях и си говореха през гърба му. Даже сега Айла с мъка обръщаше внимание на ориентириите и посоките, а Джондалар вървеше с наболяващи го слабини, благодарен, че конят му служи като прикритие.

Щом зърнаха стадото бизони, предвкушването на истинския лов с копиемети започна да потушава задушавашите ги страсти, макар да избягваха да стоят много близо един до друг и предпочитаха да държат по един кон помежду си. Бизоните обикаляха в кръг около един малък поток. Откакто Айла го бе видяла, стадото бе пораснало. Няколко по-малки групички се бяха присъединили към него, а щяха да ги последват и

други. Рано или късно десетки хиляди гъсто скупчени, рошави кафеникаво черни животни щяха да се стълпят на цели акри полегати хълмове и речни долини – мучащ, тътнеш жив килим. Сред тази тъпканица отделното животно имаше малко значение, стратегията на оцеляването им зависеше от многочислеността.

Даже и по-малобройните животни, събрали се край потока, бяха подчинили бодливите си индивидуалности на стадния инстинкт. По-късно оцеляването щеше да изиска повторно разцепване на малки семейни стада, които да се разпръснат и да дирят храна за прехрана през гладните сезони. Айла откара Уини до края на потока близо до едно изкривено от вятъра слабо борче. На мълчаливия език на Клана каза на коня да стои наблизко и щом види, че кобилата подбра малкото си по-близо до нея, Айла разбра, че може да не се безпокои за Рейсър. Уини бе напълно способна да опази жребчето си от опасността. Джондалар обаче се бе помъчил да намери решение на описания проблем и тя бе любопитна да види дали то ще свърши работа.

Жената и мъжът взеха по един копиет и по една връзка дълги копия и продължиха пеша към стадото. Твърдите копита бяха разтрошили сухата коричка, покриваща степите, и бяха вдигнали облак прах, улягащ като фино покритие върху тъмната рунтава козина. Движещото се стадо си личеше по задушливия прах по същия начин, както димът от горящия прериен огън показваше накъде се насочва пожарът – и в резултат останаха същото опустошение.

Джондалар и Айла заобиколиха да наближат срещу вятъра бавно движещото се стадо, като присвиваха очи да изберат отделни животни, а напоеният с горещата дълготрайна миризма на бизоните вятър набиваше фини пясъчинки в лицата им. Мучащите телета се влачеха след кравите, а склонните да мушкат с глава годиначета изпитваха търпението на гърбатите мъжкар.

Един стар бик се извъргала в прахта и се надигна да се изправи на крака. Масивната му глава бе ниско сведена, сякаш бе натискана към земята от огромните черни рога. Със своите два метра Джондалар бе малко по-висок от гърбатите рамене на бизона. Мощната гъсторунна предница на животното изтъняваше към ниската и слаба задница. Огромният стар звяр, вероятно наскоро минал най-добрите си години, бе прекалено твърд и жилив за тях, но щом спря да ги изгледа подозрително, разбраха, че може да се окаже и мъчно преодолим. Изчакаха го, докато не си тръгна. Щом наближиха, общият тътен от стадото намаля и се разпадна на отделни измучавания. Джондалар посочи една млада

женска. Юницата беше почти напълно пораснала, готова да ражда малки и затлъстяла от лятната паша. Айла кимна в съгласие. Поставиха копия в копиеметите си и Джондалар направи знак, че възнамерява да мине от другата страна на младата телица.

По някакъв неизвестен инстинкт или може би, понеже бе видяло мъжа да се движи, животното почувства, че е набелязано като жертва. То нервно започна да се приближава към основната част на стадото. Няколко други се придвижиха да го обградят и отвлякоха вниманието на Джондалар. Айла бе сигурна, че ще изгърват женската. Джондалар беше с гръб към нея, тя не можеше да му даде знак, а юницата излизаше от обхвата и. Не можеше и да викне. Даже и той да я чуеше, викът можеше да предупреди бизона.

Тя се реши и се прицели. Когато се нахвърли, той погледна назад, прецени положението и приготви своя копиемет. И бързо движещата се юница, и те двамата караха другите животни да се размърдат. Мъжът и жената си мислеха, че облакът прах ще бъде достатъчно прикритие, но бизоните бяха привикнали с него. Младата крава бе почти стигнала безопасността на стадото, а помежду им се вклиняваха други животни.

Джондалар се втурна към нея и хвърли копието си. Копието на Айла го последва секунда по-късно и уцели рунтавия врат на бизона, след като неговото се врязва в меките му слабини. Инерцията на животното го откара напред, сетне стъпките му се забавиха. Юницата се заклати, препъна се и падна на колене, строшавайки при падането си копието на Джондалар. Стадото помириса кръвта. Няколко животни подушиха падналата юница и тревожно замучаха. Другите подеха погребалната им песен, забутаха се и закръжиха, а въздухът се изпълни с напрежение. Айла и Джондалар хукнаха към плячката си от две посоки. Изведнъж той започна да вика и да размахва ръце към нея. Без да разбира сигналите му, тя тръсна глава.

Едно младо биче, което си играеше на мушкане, най-накрая бе предизвикало реакцията на стария патриарх и бе отскочило встрани, при което се бе бухнало в една нервна женска. Младият мъжкар се върна назад, нерешителен и възбуден, но пътят на бягството му бе пресечен от големия бизон. Той не знаеше накъде да свърне, докато движещата се двукрака фигура не привлече вниманието му. Бичето наведе глава и се втурна към нея.

– Айла! Озърни се! – ревно Джондалар бягайки към нея. В ръката си държеше копие и сочеше с него.

Айла се извърна и видя приближаващия млад бизон. Първата и мисъл бе за прашката – почти инстинктивна реакция. Прашката винаги бе била незабавната и мисъл за защита. Тя обаче бързо я заряза и шибна едно копие в своя копиемет.

Джондалар хвърли копието си с ръка миг преди нея, но копиеметът придаваше по-голяма скорост. Оръжието на Джондалар попадна в хълбока и накара бизонът моментално да се извърти. Когато той се втренчи, копието на Айла, все още трептящо, се впи в окото на младия бик. Животното бе мъртво, преди още да падне.

Тичането, виковете и новият източник на мирис на кръв задвижиха безцелно кръжащите животни в обща съгласувана посока по-далеч от разстройващата ги бъркотия. Влачещите се най-отдире животни заобиколиха падналите, за да се присъединят към стадото в разтърсващо земята паническо бягство. Тропотът се чуваше дори след като прахът се слегна.

За миг мъжът и жената стояха зашеметени и гледаха двата мъртви бизона сред празната равнина.

– Свърши – рече шашардисана Айла. – Просто ей тъй.

– Защо не побягна? – викна и Джондалар, като се поддаде на страха си, след като вече всичко бе свършило, и zakрачи към нея. – Можеше да те убие!

– Не можех да обърна гръб на нападащ мъжкар – отвърна Айла. – Щеше да ме намуши със сигурност – тя пак погледна бизона. – Не, мисля, че копието ти щеше да го спре..., само че тогава не, го знаех. Никога по-рано не съм ловувала с някой друг. Винаги е трябвало да се пазя сама. Ако не се опазех, нямаше кой да го направи. Думите и поставиха на място и последния къс от мозайката и изведнъж той видя изцяло как ще да е изглеждал животът и. Тази жена, помисли, тази кротка грижовна нежна жена беше преживяла много повече, отколкото някой би повярвал. Не, тя не би избягала от нищо, дори не и от теб. Когато се случеше да си отпуснеш юздите, Джондалар, и да престанеш да се контролираш, хората се отдръпваха. Ала и при най-голямата, ти ярост тя удържа на своето.

– Айла, красива, дива, чудесна жено, виж какъв ловец си! – усмихна се той. – Виж какво сме направили! Два бизона. Как ще ги закараме и двата обратно?

Истинското значение на тяхното постижение я изпълни и тя се усмихна със задоволство, триумф и радост. Джондалар осъзна, че не е виждал достатъчно често тази усмивка. Тя беше красива, но колчем се

усмихнеше така, просияваше, сякаш отвътре я озаряваше огън. Неочаквано го напуши смях – несдържан и заразителен. Тя също се разсмя, не можеше да се сдържи. Това беше техният победен вик, викът на успеха.

– Виж какъв ловец си ти, Джондалар – рече тя.

– Цялата работа е в копиemetитe. Влязохме в това стадо и преди да разберат какво става – два бизона! Помисли какво може да значи това!

Тя знаеше какво ще означава това за нея. С новото оръжие ще може винаги да ловува за себе си. Зиме, лете. Без да копае ями. Ще може да пътува и да ловува. Копиemetът имаше не само всички предимства на прашката, а и още много други.

– Знам какво значи. Ти каза, че ще ми покажеш по-добър, по-лесен начин за ловуване. Направи повече, отколкото можех да си представя. Не знам как да ти кажа... така съм...

Тя знаеше само един начин да изрази благодарността си – начинът, който бе научила в Клана. Седна в нозете му и сведе глава. Може би той няма да я тупне по рамото, за да и разреши да говори, както си му е редът, но трябваше да опита.

– Какво правиш? – каза той, като се пресегна да я накара да стане. – Не седи така, Айла.

– Когато една жена от Клана иска да каже нещо важно на някой мъж, тя така се моли да и обърне внимание – каза тя, като погледна нагоре. – За мен е важно да ти кажа колко много означава това, колко съм благодарна за оръжието и задето ме научи на твоите думи, за всичко.

– Моля те, Айла, стани – рече той и я вдигна на крака, – Не аз ти дадох това оръжие, ти ми го даде. Ако не те бях видял как въртиш прашката, не бих си помислил за него. Аз съм ти благодарен не само за това оръжие.

Той бе хванал раменете и и чувстваше тялото и близо до своето. Тя го гледаше в очите, неспособна и нежелаеща да отмести очи встрани. Той се приведе към нея и сложи устата си върху нейната.

От изненада очите и широко се отвориха. Беше съвършено неочаквано. Не само действията му, а и нейната реакция, тласъкът, който премина през нея, когато усети устата му върху своята. Не знаеше как да отговори.

И той най-накрая проумя. Няма да я насилва повече от тази нежна целувка – засега.

– Какво е това уста върху уста?

– Целувка, Айла. Това ти е първата целувка, нали? Все забравям, но е много трудно, като те погледне човек, да... Айла, понякога съм много

глупав.

– Защо говориш така? Ти не си глупав.

– Глупав съм. Не мога да повярвам колко съм бил глупав – той я пусна. – Точно сега май ще е по-добре да намерим начин да пренесем тези бизони до пещерата, защото, ако продължа да стоя така до теб, никога няма да мога да го направя както трябва за теб. Така, както трябва да бъде направено за теб първия път.

– Какво да направиш? – рече тя, без всъщност да иска той да се отмести.

– Първия обряд, Айла. Ако ми разрешиш.

27

– Мисля, че Уини нямаше да успее да докара и двата, ако не им бяхме оставили главите – каза Айла. – Идеята беше добра.

Двамата с Джондалар смъкнаха тялото на бизона от шейната и го повлякоха по площадката.

– Имаме толкова много месо! Ще отнеме много време, докато го нарежем. Трябва веднага да почваме.

– Ще изчакат малко, Айла – усмивката и очите му я изпълниха с топлина. – Мисля, че твоят Първи обряд е по-важен. Ще ти помогна да свалиш сбруята на Уини, а после ще ида да поплувам. Целият съм в пот и кръв.

– Джондалар... – поколеба се Айла. Чувстваше се развълнувана, но и се стесняваше. – Това церемония ли е, този Първи обряд?

– Да, церемония е.

– Иза ме научи да се приготвям за церемониите. Има ли... някаква подготовка за тази церемония?

– Обикновено по-възрастните жени помагат на младите да се подготвят. Не знам какво им казват или какво ги правят. Мисля, че можеш да направиш каквото ти се стори подходящо.

– Тогава ще потърся санунче и ще се пречистя, както ме научи Иза. Ще почакам да свършиш с плуването. Трябва да съм сама, като се приготвям – изчерви се и погледна надолу.

Изглежда тъй млада и свенлива, помисли той. Също като повечето млади жени при Първия обряд. Усети как го залива позната вълна на нежност и възбуда. Даже приготвленията и са на място. Повдигна брадичката и и я целуна отново, сетне решително се дръпна встрани.

– Аз самият бих желал малко сапунче.

– Ще ти намеря – каза тя.

Вървеше ухилен покрай потока след Айла и щом тя изрови коренищата и се върна в пещерата, се хвърли във водата със страхотен плясък, чувствайки се по-добре, отколкото от много време насам. Изби сапунената пяна от корените, натърка тялото си с нея, сетне отвърза кожения ремък и я втри и в косата си. Пясъкът обикновено вършеше добра работа, но сапунчето беше по-добро.

Гмурна се във водата и плува срещу течението почти до водопада. Като се върна на брега, сложи набедрената си препаска и забърза към

пещерата. Месото се печеше и миришеше възхитително. Беше тъй отпочинал и щастлив, че не можеше да повярва.

– Радвам се, че се върна. Ще ми трябва известно време да се пречиства както трябва, а не искам да стане много късно.

Тя взе една вдигаща пара купа с натопена вътре папрат за косата си и една прясно обработена кожа за ново наметало.

– Не бързай да се връщаш – рече той и леко я целуна. Тя тръгна надолу, но спря и се обърна.

– Харесва ми това уста върху уста, Джондалар. Тази целувка – каза.

– Надявам се, че и останалото ще ти хареса – отвърни той, след като тя тръгна.

Той обиколи пещерата, гледайки всичко с нови очи. Провери печения се бизонски бут и завъртя шиша, забеляза, че е увила някакви корени в листа, и ги сложи близо до въглените, а сетне намери горещия чай, който му бе приготвила. Сигурно е изровила корените, докато се къпех, помисли.

Видя кожата, на които спеше от другата страна на огнището, намръщи се и с голямо удоволствие ги вдигна и ги премести обратно на празното място до леглото на Айла. Оправи ги и се върна за вързопа, в който държеше инструментите си, а после се сети за тази донии, която бе започнал да прави. Седна на подложената под спалните му кожи рогзка и разви увития в еленова кожа вързоп.

Разгледа парчето мамутски бивник, което бе започнал да оформя като женска фигура, и реши да го завърши. Може би не беше най-добрият резбар, но не му се струваше редно да изкара една от най-важните церемонии на Майката без донии. Подбра няколко гравьорски длета и извади, мамутовата кост.

Седна на края на рогзката и започна да отнема, да оформя, да скулптира, ала разбра, че фигурката не искаше да се получи пищна и майчинска. По-скоро приемаше формата на млада жена. Косата, която бе възнамерявал да напомня стила на древната донии, която бе дал – грапава повърхност, покриваща не само тила, а и лицето – намекаше за плитки, стегнати плитки по цялата глава, освен на лицето. Лицето стоеше празно. На донии никога не се правеше лице, кой би понесъл да погледне лицето на Майката? Кой би го познал? Тя беше едновременно всяка и никоя жена. Спря да дълбае и хвърли поглед нагоре-надолу по потока, надявайки се, че ще я съзре, макар да бе казала, че иска да бъде сама. Ще успее ли да и достави Удоволствие, зачуди се той. Никога не се бе съмнявал в себе си, когато го канеха за Първия обряд на Летните

събирания, но онези млади жени разбираха обичаите и знаеха какво могат да очакват. По-старите жени им го бяха обяснили.

Дали не трябва да се опитам да обясня? Не, Джондалар, ти не знаеш какво да кажеш. Просто и покажи. Тя ще ти даде да разбереш, ако не харесва нещо. Това е едно от най-привлекателните и качества, нейната честност. Никакви престорено стеснителни малки номера. Много е освежаващо.

Какво ли ще е да покажеш Майчиния Дар на Удоволствието на жена без никакви претенции? Която нито ще се дърпа, нито ще се преструва, че и харесва? Защо трябва да се различава от която и да е друга жена при Първия обряд? Защото не е като всяка друга жена при Първия обряд. Била е отворена много болезнено. Ами ако не успееш да преодолееш това ужасно начало? Ами ако тя не може да се наслаждава на Удоволствията, ами ако не можеш да я накараш да ги почувства? Бих искал да имаше някакъв способ да я накарам да забрави. Ако само мога да я привлека към мен, да надмогна съпротивата и и да пленя духа и.

Да пленя духа и?

Погледна фигурката в ръката си и изведнъж мозъкът му запрепуска. Защо гравираха образа на някое животно върху оръжията или върху Свещените стени? Да приближат към него духът-майка, да сломят съпротивата му и да пленят същността му.

Не ставай смешен, Джондалар. Не можеш да плениш духа на Айла по този начин. Няма да бъде редно, никой не прави лице на донии. Хората никога не биват рисувани – подобие то може да плени същността на духа. Само че на кого ще стане пленник?

Никой не бива да държи в плен духа на друг човек. Дай донии на нея! Тогава тя ще получи духа си обратно, нали така? Ако тя е донии, може да реши да плени твоя дух. Дали ще е толкова лошо?

Джондалар, ти искаш едно късче да остане при теб. Късчето от духа, което винаги остава в ръцете на създателя. Искаш това късче от нея, нали? О, Велика майко, кажи ми толкова ли ще бъде страшно да се направи такова нещо? Да сложа нейното лице на донии?

Втрени се в малката фигурка, която бе изрязал. Сетне взе едно длето и започна да оформя лице, едно познато лице.

Когато свърши, вдигна фигурката и бавно я завъртя. Някой истински резбар би могъл да я направи по-добре, но и така не бе лоша. Напомняше Айла, но по-скоро по усещането, отколкото като действително подобие – неговото усещане за нея. Върна се в пещерата и се опита да измисли къде да я сложи. Донии трябваше да бъде наблизко, но засега още

не искаше тя да я види. Видя няколко увити една в друга кожи близо до стената край леглото и и пъкна костената фигурка между тях.

Излезе навън и погледна от отгатышния край на площадката. Какво ли я е задържало тъй дълго? Погледна двата бизона, положени един до друг. Ще почакаат. Копията и копиеметите бяха подпрени на каменната стена близо до входа. Взе ги и ги занесе в пещерата, а сетне чу падащия върху камъните чакъл. Обърна се.

Айла оправи възела на новото наметало, сложи амулета си на врата и отметна току-що сресаната с лугачка и не съвсем изсъхнала коса от лицето си. Вдигна старото наметало и тръгна нагоре по пътеката. Беше нервна и възбудена.

Имаше някаква идея какво Джондалар би могъл да има предвид под Първи обряд, но бе трогната от желанието му да го сподели и да го направи заради нея. Не мислеше, че церемонията ще е прекалено лоша, даже Брод след първите няколко пъти не и бе причинявал болка. Ако мъжете даваха сигнала на жените, които харесваха, дали това значеше, че Джондалар е започнал да я харесва?

Като наближи площадката, мислите и бяха прекъснати от бързо движещо се жълтеникаво петно.

– Пази се! – викна Джондалар. – Дръпни се, Айла! Това е пещерен лъв!

Бе застанал на входа на пещерата с готово за хвърляне копие в ръката пред една огромна и готова да скочи котка, от чието гърло излизаше дълбоко ръмжене.

– Не, Джондалар! – изпищя Айла и се хвърли между тях. – Не!

– Айла, недей! О, Майко, спри я! – изплака мъжът, когато тя скочи пред него на пътя на нападащия лъв.

Жената направи рязко повелително движение и на гърления език на Клана извика: „Спри!“ Огромният рижогрив пещерен лъв се изви гъвкаво, съкрати скока си и се приземи в нозете на жената. Сетне потри масивната си глава в крака и. Джондалар беше като ударен от гръм.

– Бебчо! О, Бебчо. Ти се върна – каза със знаци Айла и без колебание, без ни най-малък страх обви с ръце врата на огромния лъв.

Бебчо я катурна толкова нежно, колкото бе способен, а Джондалар наблюдаваше с увиснало чене как най-големият пещерен лъв, който някога бе виждал, увесва предните си лапи на жената в най-близкото подобие на прегръдка, на което би си помислил, че е способен. Котката облиза солените сълзи от лицето на жената с грапавия си като пила език.

– Хайде, стига, Бебчо – каза тя, сядайки, – или от лицето ми нищо

няма да остане.

После намери местата зад ушите и в гривата, където той обичаше да го чешат. Бебчо се търколи на гръб, за да и предостави да обслужи гърлото му, като издаваше доволно басово ръмжене.

– Не мислех, че някога ще те видя пак, Бебчо – каза тя, щом спря и котката се претърколи на крака. Беше по-едър, отколкото го помнеше и макар и малко изкльощавял изглеждаше здрав. Имаше белези, които не бе виждала по-рано, и си помисли, че може би се е бил за територия и е победил. Това я изпълни с гордост. Сетне Бебчо отново забеляза Джондалар и оголи зъби.

– Не му се зъби! Това е мъжът, който ти ми доведе. Ти си имаш еш... мисля, че сега трябва да ги имаш много.

Лъвът стана, обърна гръб на мъжа и с леки стъпки доближи бизона.

– Дали ще е редно да му дадем единия? – викна тя на Джондалар. – Имаме наистина прекалено много.

Той все още стоеше вцепенен на входа на пещерата с копие в ръка. Опита се да отговори, но успя да издаде само някакъв писклив звук. После гласът му се върна.

– Дали е редно? Питаш ме дали ще е редно? Дай му ги и двата. Дай му всичко, което поиска!

– Бебчо няма нужда от двата – Айла употреби думата за името му на езика, който Джондалар не знаеше, но предположи, че това е име. – Не, Бебчо! Остави юницата – рече тя със звуци и знаци, които мъжът все още не възприемаше напълно като език, и го накара да ахне, като издърпа единия бизон от лъва и го бутна към другия. Той склучи огромните си челюсти около отрязания врат на младото биче и го задърпа от края на площадката. Сетне го подхвана по-добре и тръгна надолу по познатата пътека.

– Връщам се веднага, Джондалар – каза тя. – Уини и Рейсър може да са долу, а не искам Бебчо да подплаши жребчето.

Джондалар видя как жената последва лъва, докато се скри от погледа му. Появи се отново от другата страна на стената, като вървеше най-спокойно до лъва, който влачеше бизона между краката си.

Като стигнаха големия камък, Айла спря и пак прегърна лъва. Бебчо пусна бизона и Джондалар невярващо разтърси глава, когато видя жената да се качва на гърба на опасния хищник. Тя вдигна ръка, замахна напред и, щом огромната котка скочи напред, се вкопчи в рижата грива. Той се носеше с цялата бързина, на която бе способен, а Айла се държеше здраво и косата и се развяваше зад нея. Сетне той забави и се върна

до скалата.

Захапа пак младия бизон и го помъкна по долината. Айла стоеше до голямата скала и гледаше подире му. В края на полето лъвът отново пусна бизона. Той започна да издава поредици от говорещи звуци, познатите и бнга – бнга, които преминаха в тъй гръмовен рев, че костите на Джондалар затракаха.

Щом лъвът си отиде, Джондалар дълбоко си пое дъх и, чувствайки слабост, се облегна на стената. Беше изпълнен със страхопочитание и малко уплашен. Каква е тая жена, мислеше си той. Какъв вид магия притежава? Птиците иди-дойди. Даже и конете. Но пещерен лъв? Най-големият пещерен лъв, който бе виждал?

Дали не беше... донии? Кой друг, освен Майката може да накара животните да го слушат? Ами целителните и сили? Или феноменалното и постижение толкова бързо да се научи да говори добре? Въпреки необичайния си акцент, тя бе научила по-голямата част от неговия Мамутои и някои думи на Шарамудои. Дали не беше аспект на Майката?

Чу я да се изкачва по пътеката и потрепера от страх. Почти я очакваше да заяви, че е възплъщение на Великата земя майка. Би и повярвал. Видя една жена с чорлава коса и обляно в сълзи лице.

– Какво не е наред? – нежността преодоля измислените му страхове.

– Защо трябва да губя моите бебета? – изплака тя. Той пребледня. Нейните бебета? Този лъв е нейно бебе? С потрес се сети за усещането, че Майката бе плакала, Майката на всичко живо.

– Твоите бебета?

– Първо Дърк, после Бебчо.

– Това име за лъв ли е?

– Бебчо? Това означава мъничък, детенце – отвърна тя, опитвайки се да преведе.

– Мъничък! – изпръхтя той. – Това е най-големият пещерен лъв, който съм виждал!

– Знаем – усмивка на майчина гордост проблясна през сълзите и. – Винаги гледах да му осигуря достатъчно за ядене, не както са стадните лъвчета. Но когато го намерих, беше мъничък. Нарекох го Бебчо и така и не ми дойде на ум да го нарека другояче.

– Намерила си го? – попита Джондалар, все още пълен със съмнения.

– Бяха го оставили да умре. Мисля, че го беше прегазил елен – от тези, които подплаших към моята яма. Брун ме оставяше понякога да

нося в пещерата малки животни, ако са ранени и имат нужда от помощта ми, но никога не ми разрешаваше да нося месоядни животни. Не смятах да вземам този лъв-бебе, но хиените искаха да го убият. Аз ги прогоних с прашката и го донесох тук.

Очите на Айла се взяха нейде в пространството, а устата и застина в крива усмивка.

– Бебчо беше така забавен като малък, че постоянно ме караше да се смея. Само че много време отиваше да ловувам за него, чак до втората зима, когато се научихме да ловуваме заедно. Всички – и Уини. Не бях виждала Бебчо откакто... – тя изведнъж се сети.

– О, Джондалар, толкова съжалявам. Бебчо е лъвът, който уби брат ти. Но ако беше някой друг лъв, нямаше да мога да те измъкна от него.

– Ти си донии! – възкликна Джондалар. – Видях те в съня си! Мислех, че донии е дошла да ме заведе на другия свят, но вместо това тя на кара лъва да се махне.

– Сигурно си се свестил за малко, Джондалар. После като те преместих, вероятно пак си припаднал от болка. Трябваше да бързам да те измъкна. Знаех, че Бебчо няма да ме нарани. Понякога е малко груби-чък, но не го прави нарочно. Не може да се овладее. Просто не знаех кога ще се върне неговата лъвица.

Мъжът тръскаше глава от учудване и недоверие.

– Наистина ли си ловувала с този лъв?

– Нямаше друг начин да го храня. Отначало, преди да може и сам да убива, вдигаме някое животно и аз препусках на Уини, и го убивах с копието. Тогава не знаех за копията за хвърляне. Когато Бебчо стана достатъчно голям да убива, понякога си взимах едно парче, преди да е почнал да яде или ако искаха да запазя кожата...

– И го буташе настрани, както с този бизон? Не знаеш ли, че е опасно да вземеш месо от лъв? Виждал съм как за това убиват малките си!

– И аз съм виждала. Само че Бебчо е по-различен, Джондалар. Той не е отглеждан в стадо. Порасна тук, с Уини и с мен. Ловувахме заедно, свикнал е да дели с мен. Радвам се, обаче, че си е намерил лъвица, така че може да живее като лъв. Уини отиде за малко в едно стадо, но тя не беше щастлива и се върна...

Айла тръсна глава и погледна надолу.

– Това не е вярно. На мен ми се иска да е така. Мисля, че е била щастлива с нейното стадо и с нейния жребец. Аз не бях щастлива без нея. Така се радвам, че тя поиска да се върне, след като умря жребецът и.

Айла вдигна старото наметало и тръгна към пещерата. Джондалар забеляза, че още държи копието, подпря го на стената и я последва. Айла бе замислена. Връщането на Бебчо бе разбудило толкова много спомени. Погледна бизонското печено, врътна шиша и разръчка жаравата. Сетне наля в кошницата за готвене вода от големия мях от стомах на онагра, който висеше на един прът, и сложи в огъня няколко камъка за готвене да се загряват.

Джондалар просто я зяпаше, все още зашеметен от визитата на пещерния лъв. Достатъчен беше и потресът да види как лъвът скача долу на площадката, но начинът, по който Айла бе застанала пред него и бе спряла масивния хищник... никой не би го повярвал.

Когато се вгледа, усети, че нещо в нея се е променило. Сетне забеляза, че е пуснала косата си. Спомни си първия път, когато я бе видял с пусната коса, блестяща като златна на слънцето. Беше се изкачила от брега и той я бе видял, цялата – за пръв път с пусната коса и това великолепно тяло. – ... приятно да видя Бебчо отново. Тези бизони сигурно са били на неговата територия. Вероятно е помирисал кръвта и е тръгнал по миризмата. Беше изненадан да те види. Не зная дали те помни. Как попадна в този глух каньон?

– Как...? Извинявай, какво рече?

– Чудех се как ти и брат ти сте попаднал в този каньон при Бебчо – каза тя и погледна нагоре. Блестящите виолетови очи я наблюдаваха и червенина заля лицето и.

Той с усилие се съсредоточи на въпроса и.

– Преследвахме един елен. Тонолан го, уби, но една лъвица също беше по дирите му. Тя го отмъкна и Тонолан тръгна след нея. Аз му казах да и го остави, но той не ме послуша. Видяхме лъвицата да влиза в пещерата, а после да излиза. Тонолан мислеше, че ще може да си вземе копието и част от месото, преди тя да се върне. Лъвът беше на друго мнение.

Джондалар притвори очи за миг.

– Не мога да го упреквам. Беше глупаво да тръгнем след тая лъвица, но не можех да го спра. Винаги е бил дързък, но след смъртта на Джетамио неговото беше повече от дързост. Той искаше да умре. Предполагам, че и аз не е трябвало да тръгвам след него.

Айла знаеше, че той още тъгува за брат си и смени темата.

– Не видях Уини на полето. Трябва да е излязла в стените заедно с Рейсър, напоследък ходи там. Ти добре закрепил тези ремъци до главата на Рейсър, но не знам дали беше нужно да го завързваш за Уини.

– Въжето беше прекалено дълго. Не мислех, че може да се заплете в храстите. Във всеки случай то ги задържа. Може би трябва да го имаме наум, ако искаш да стоят на определено място. Поне за Рейсър. Уини винаги ли върши, каквото ти поискаш?

– Предполагам, че да, но изглежда повече като че ли тя го иска. Знае какво искам аз и го върши. Бебчо просто ме отнася, където си ще, но той бяга тъй бързо – очите и заблестяха при мисълта за последната езда. Винаги беше голямо преживяване да язди лъва.

Джондалар си спомни как се бе вкопчила на гърба на лъва и как косата и, по-златиста от червеникавата грива се развяваше от вятъра. Боеше са за нея, като я гледаше така, но беше тъй вълнуващо – също като нея. Тъй дива и свободна, тъй красива...

– Ти си вълнуваща жена, Айла – каза. Очите му издаваха убеденост.

– Вълнуваща? Вълнуващо е... копиеметът или бързата езда на Уини... или Бебчо, нали така? – беше объркана.

– Точно така. И също така е вълнуваща и Айла – за мен... и красива.

– Джондалар, ти си правиш шега. Цветето е красиво или небето, когато слънцето се спусне зад ръба. Но аз не съм красива. Аз съм... голяма и грозна.

Джондалар стана и като я хвана за ръка, я накара и тя да се изправи.

– Сега кой е по-голям?

От толкова близо той се извисяваше много над нея. Забеляза, че пак си е избърснал лицето. Късите косъмчета на брадата можеха да се видят само отблизо. Прииска и се да докосне грапаво-гладкото му лице, а очите му я накараха да се чувства, сякаш могат да влязат вътре в нея.

– Ти – меко рече тя.

– Тогава ти не си прекалено голяма, нали? И не си грозна, Айла – той се усмихна и тя разбра това само защото го видя в очите му. – Смешно е, че най-красивата жена, която съм виждал, си мисли, че е грозна.

Ушите и чуха, но бе твърде потънала в очите му, които я държаха, твърде развълнувана от реакцията на тялото му, за да забележи думите му. Видя го да се навежда към нея, да слага устата си върху нейната и усети, че я прегръща и притиска към себе си.

– Джондалар – прошепна. – Харесва ми това... уста върху уста.

– Целувка – рече той. – Мисля, че е време, Айла – хвана ръката и и я поведе към спалните кожи.

– Време за какво?

– За Първия обряд – отговори. Седнаха на кожата.

– Що за церемония е това?

– Това е церемонията, която прави жената. Не мога да ти кажа всичко за нея. По-възрастните жени казват на момичето какво да очаква и че може да боли, но е нужно, за да и отвори прохода да стане майка. Те избират мъжа за това. Мъжете искат да ги изберат, но някои се страхуват.

– Защо се страхуват?

– Страхуват се, че ще причинят болка на жената, страхуват се, че ще са непохватни, страхуват се, че няма да могат, че техният женоправец няма да се вдигне.

– Това означава органът на мъжа? Толкова имена има. Той си помисли за всички тия имена, много от тях вулгарни или хумористични.

– Да, има много имена.

– Кое е истинското име?

– Мъжественост, струва ми се – рече след моментен размисъл, – също като за мъж, но „женоправец“ също е подходящо.

– Какво става, ако мъжествеността не се вдигне?

– Налага се да бъде доведен друг мъж, много е разстройващо. Но повечето мъже искат да бъдат избрани за първия път на жената.

– Ти обичаш ли да те избират?

– Да.

– Често ли те избират?

– Да.

– Защо?

Джондалар се усмихна и се зачуди дали въпросите и са плод на любовитство или на нервност.

– Мисля, че е, защото ми харесва. За мен първият път на жената е специален.

– Джондалар, как може да направим церемония за Първия обряд? Моят пръв път е минал, аз вече съм отворена.

– Зная, но в Първия обряд има нещо повече от самото отваряне.

– Не разбирам. Какво друго може да има?

Той пак се усмихна, сетне се приведе към нея и постави устата си върху нейната. Тя се наклони към него, но се стресна, когато устата му се отвори и почувства езикът му да се опитва да влезе в нейната. Дръпна се назад.

– Какво правиш? – попита.

– Не ти ли харесва? – челото му се изпоти от ужас.

– Не знам.

– Искаш ли да опитаме пак и да видиш? – по-бавно, каза си той. Не прибръзвай с тая работа. – Защо не легнеш по гръб да се отпуснеш?

Натисна я леко назад, сетне се опъна до нея, подпрян на лакът. Погледна я отвисоко и пак постави устата си върху нейната. Изчака напрежението и да отmine и леко прекара език по устните и. Надигна се и видя, че устата и се усмихва а очите и са затворени. Когато ги отвори, той се приведе да я целуне пак. Тя се напъна да го посрещне. Той я целуна по-силно и с отворена уста. Когато езикът му потърси вход тя отвори уста да го приеме.

– Да – каза тя. – Мисля, че ми харесва.

Джондалар се ухили. Тя питаше, вкусваше, пробваше той бе доволен, че не го намираше нетърпелив.

– Сега какво? – попита тя.

– Още от същото?

– Добре.

Целуна я отново, като кротко изследва устните и небцето на, устата и мекото под езика и. Сетне устните му проследиха челюстта и. Намери ухото, издиша топло в него, ухапа меката му част и покри гърлото и с целувки и с търсеция си език. После пак се върна към устата и.

– Защо това ме кара да се чувствам като в треска и да потръпвам? – каза тя. – Не като при болест, а с приятни тръпки.

– Сега няма нужда да бъдеш лечителка, това не е болест – каза той и след миг добави: – Ако ти е топло, защо не си отвориш наметалото, Айла?

– Така е добре. Не ми е чак толкова топло.

– Имаш ли нещо против аз да ти отворя наметалото?

– Защо?

– Защото искам.

Той пак я целуна, опитвайки се да развърже възела на ремъка, който придържаше наметалото и. Не успя и започна да очаква, че тя ще продължи да разпитва.

– Аз ще го отвържа – прошепна тя, когато той отлепи уста от нейната. Сръчно развържа възела и се надигна да развие ремъка. Коженото наметало падна и Джондалар затаи дъх.

– О, жено! – гласът му задрезгавя от желание и слабините му се свиха. – Айла, о, Дони, каква жена! – целуна устата и яростно, сетне зарови лице във врата и и го засмука, докато усети, че той се затопля.

Дръпна се задъхан и видя червения белег, който бе оставил. Пое си дълбоко дъх, опитвайки се да се овладее.

– Нещо да не е наред? – попита Айла, намръщена загрижено.

– Само това, че те искам прекалено много. Искам за теб да го направя както трябва, но не знам дали ще мога. Ти си... така красива, толкова истинска жена.

Намръщването и премина в усмивка.

– Каквото и да направиш, Джондалар, ще бъде както трябва.

Той я целуна пак, но по-кратко, повече от всякога изпълнен с желание да и даде Удоволствието. Погали тялото и, усещайки плътната гърд, вдлъбнатината на талията, гладката извивка на хълбоците, стегнатите мускули на бедрото. Ръката му закачи златистите къдри на венериния и хълм и мина по стомаха и до стегнатата издутината на гърдата и, и той усети как зърното се втвърдява в дланта му. Целуна малкия белег в основата на гърлото и, после потърси другата гърд и засмука зърното в устата си.

– Не изглежда както при бебето – каза тя.

Това свали напрежението. Джондалар седна със смях.

– Смята се, че не трябва да анализираш това, Айла.

– Е, усещането не е, както когато бебето суче и не знам защо. Не знам защо един мъж изобщо може да иска да смуче като бебе – рече тя, сякаш се защищаваше.

– Не искаш ли така? Ако не ти харесва, няма да го правя.

– Не казвам, че не ми харесва. Когато бебето суче, е приятно. Когато ти го правиш, не е същото, но пак е приятно Чувствам го отвътре. Бебето не те кара да го чувстваш така отвътре.

– Затова мъжете го правят – да накарат жената да се почувства така и себе си да накарат да се чувстват така. Това е причината да искам да те докосвам, да ти давам Удоволствия и ти да ми даваш. Това е Дара на Удоволствието на Майката за Нейните деца. Тя ни е създала да познаем това Удоволствие и ние Я почитаме, когато приемаме Нейния дар. Ще ми позволиш ли да ти дам Удоволствие, Айла?

Той я гледеше. Златната и коса, разпиляна на кожата, обрамчваше лицето и. Разширените и очи, дълбоки и меки, светеха със скрит огън и изглеждаха пълни, сякаш щяха да се излеят. Устните и затрепериха, когато ги отвори да отговори, и вместо това тя кимна.

Той целуна едното затворено око, сетне другото и видя една сълза. Опита солената капка с върха на езика си. Тя отвори очи и се усмихна. Целуна върха на носа и, сетне устата и, сетне всяко зърно. После стана.

Тя го загледа да отива до огнището, да отмества набученото на шиш месо от огъня и да избутва увитите в листа корени от жарта. Изчака го, без да мисли, предусещайки незнайно какво. Беше я накарал да усеща повече, отколкото си бе мислила, че тялото и е способно да усеща, и бе възбудил някакво неизразимо стремление.

Той напълни с вода една чаша и я донесе.

– Не искам нищо да, ни прекъсва – каза, – и си помислих, че може да поискаш да пиеш вода.

Тя тръсна глава. Той отпи една глътка и остави чашата на земята, после развърза връвта на набедрената си препаска и я загледа, застанал над нея с набъбналата си огромна мъжественост. В очите и имаше само доверие и желание и нищо от страха, който неговият размер често възбуждаше у по-младите жени, както и у някои не тъй млади, когато го видеха за пръв път.

Легна до нея, като си плакнеше очите с нейния вид. Меката, пищна, блестяща коса, искрящите, очакващи очи, великолепното и тяло – всичко в тая великолепна жена чакаше докосването му, чакаше да събуди у нея чувствата, които той знаеше, че са там. Искаше да удължи това първо нейно осъзнаване. Чувстваше се по-възбуден, отколкото когато и да било на Първия обряд на току-що напълна жена. Айла не знаеше какво да очаква, никой не и го бе описал в ярки, подробни детайли. Беше била само малтретирана.

О, Дони, помогни ми да го направя както трябва, помисли той, чувствайки за момент, че е поел по-скоро тежка отговорност, отколкото изпълнено с радост Удоволствие.

Айла лежеше спокойно, без да помръдва мускул, но въпреки това трепереше. Усещаше се, като че ли бе чакала цяла вечност за нещо, което не можеше да назове, но можеше да даде. Дори само очите му можеха да проникнат в нея. Тя не можеше да обясни пулсиращия, тупкаш опияняващ ефект от ръцете, устата, езика му, но копнееше за още. Чувстваше се незавършена, непълна. Докато той не и даде да го вкуси, тя не познаваше глада си, но веднъж появил се, той трябваше да бъде заситен.

Когато очите му се напълниха, той ги затвори и я целуна още веднъж. Устата и бе отворена в очакване. Тя привлече търсеция му език вътре и колебливо опита със своя собствен. Той се поотдръпна и и се усмихна окуражително. Поднесе един пищен лъскав кичур от косата и до устните си и потри лицето си в плътната мека купчина на златистата и корона. Зацелува челото, очите, бузите и, желяйки да я опознае цялата.

Откри ухото и и топлият му дъх още веднъж изпрати тръпки на

удоволствие през нея. Гризна меката му част, сетне я засмука. Намери нежните нерви на врата и гърлото, които предизвикаха изстудяване на никога недокосвани места. Големите му изразителни и чувствителни ръце я заизследваха, опипаха копринената и коса, обхванаха бузата и челюстта и, проследиха контурите на рамото и ръката и. Щом стигна до ръката и, той я поднесе към устата си, целуна дланта, закачи всеки пръст и последва вътрешната извивка на китката.

Бе затворила очи и се бе отдала на усещанията си за ритмични приливи. Топлата му уста намери белега в падинката на гърлото и, сетне мина между гърдите и и заобиколи под едната. Започна да описва стесняващи се кръгове с език и усети как се промени структурата на кожата, когато стигна до ареолата. Когато засмука зърното и в устата си, тя ахна и той усети топъл прилив на кръв да затуптява в слабините му.

Ръката му повтори движението на езика по другата гърда и пръстите му намериха зърното и втвърдено и шръкнало. Отначало я всмукна леко, но когато тя се вдигна нагоре към него, той засмука по-силно. Тя дишаше тежко и тихо стенеше. Неговото дишане дублираше нейното желание, не бе сигурен, че ще може да изчака. Тогава спря, за да я погледне отново. Очите и бяха затворени, устата – отворена.

Искаше я цялата, всичко наведнъж. Залепи се за устата и и придърпа езика и в своята. Когато го пусна, тя придърпа неговия, следвайки примера му и усети топлата му долна страна. Той пак намери гърлото и и започна да прави влажни кръгове около другата и пълна гърда, докато не стигна до зърното. Тя се бутна към него с желание и потрепера, когато той и отговори със силно придърпване.

Ръката му загали стомаха, хълбока, крака и, сетне се насочи към вътрешната част на бедрото. Твърдите и мускули заиграха, защото за миг тя се стегна, после разтвори краката си. Той обхвана с длан хълма с тъмnozлатистите къдри и усети внезапна влажна топлота. Ответният тласък в слабините му го изненада. Той замря, борейки се да се овладее, и за малко не се провали, когато усети нов прилив на влага под ръката си.

Устата му остави зърното и закръжи по стомаха и около пъпа и. Когато стигна до хълма и, той я погледна. Тя дишаше с мяукащи стонове, а гърбът и се извиваше като дъга и се напрягаше в очакване. Беше готова. Той целуна горната част на венериния и хълм, усети къдравите косъмчета и потегли надолу. Тя трепереше и когато езикът му намери върха на тясната и цепка, подскочи с вик, а сетне легна обратно, стенойки.

Мъжествеността му пулсираше трескаво и нетърпеливо, докато той

се премести така, че да се плъзне надолу между краката и. Сетне разтвори гънките и и вкуси продължително и нежно. Тя не можеше да чуе звуците, които издаваше сама, защото се бе загубила в прилива на изключителните усещания, които преминаха през нея, докато езикът му изследваше всяка гънка, всеки хребет.

За да държи под контрол собствената си настойчива нужда, той се концентрира върху нея, намери ядрото, което бе нейният малък, но набъбнал център на удоволствието и го затърка силно и бързо. Изплаши се, че е стигнал предела на самоконтрола си, когато тя се загърчи и захлипа в небивал досега екстаз. С два дълги пръста той проникна във влажния и отвор и натисна изотвътре.

Изведнъж тя изви гръб и изплака и той усети вкуса на нова влага. Ръцете и се свиваха и отпусаха конвулсивно с несъзнателни приканыщи движения, които съвпадаха със сназматичните и вдишвания.

– Джондалар – изплака тя. – О, Джондалар, нуждая се... нуждая се от теб... нуждая се от нещо...

Той бе на колене и скърцаше със зъби от усилие да се удържи, опитвайки се да влезе внимателно в нея.

– Опитвам се... да стане лесно – рече почти с болка.

– Това... няма да ме заболи, Джондалар...

Вярно! Това всъщност не и беше за пръв път. Щом тя изви гръб да го приеме, той си позволи да влезе. Нищо не го спря. Той натисна по-натък, очаквайки да намери преградата и, но се усети привлечен вътре, почувства топлите и влажни дълбини да се отварят и да го обгръщат, докато за негово учудване не го пое изцяло. Той се дръпна назад и пак влезе дълбоко вътре в нея. Тя го обви с крака, за да го придърпа в себе си. Излезе пак и проникна още веднъж, чувствайки как чудесният и пулсиращ проход го гали по цялата му дължина. Беше повече, отколкото можеше да понесе. Завлиза пак и пак, докато с несдържана страст се отдаде изцяло на собствената си нужда.

– Айла!... Айла!... Айла!... – извика той. Напрежението бе стигнало върха си. Той го усети как се събира в слабините му. Дръпна се още веднъж назад. Айла се надигна към него с всеки нерв и мускул напрегнати. Той се втурна в нея, отдавайки се на чисто чувственото удоволствие от пълното потапяне на набъбналата си горда мъжественост в копнеещата и топлота. Двамата се напънаха заедно, Айла извика името му и като и даде и последната си частица, Джондалар я напълни.

За една безкрайна секунда неговите по-дълбоки и гърлени викове се извисиха в хармония с останалите и без дъх изплаквания, повтарящи

името му, докато пристъпите на неизразимото удоволствие ги разтърсиха. Сетне падна върху нея, изключително отпуснат.

Дълго време се чуваше само дишането им. Не можеха да помръднат. Бяха дали всичко на другия, всяка своя фибра на споделеното удоволствие. След известно време не искаха да помръднат, не искаха да свърши, макар да знаеха, че вече е свършило. Това бе пробуждането на Айла, тя никога не бе узнала удоволствията, които един мъж би могъл да и даде. Джондалар знаеше, че ще има удоволствието да я пробуди, но тя му бе дарила една нечакана изненада, прибавяйки неизмеримо към възбудата му.

Само няколко жени бяха достатъчно дълбоки да го поемат целия. Той се бе научил да контролира съответно проникването си и го правеше с чувствителност и умение. Никога не можеше да бъде съвсем същото, но едновременно да се наслаждава на възбудата от Първия обряд и на рядкото и славно отпускане на пълното проникване не беше за вярване.

Винаги полагаше големи усилия за Първия обряд, в церемонията имаше нещо, което изваждаше на показ най-доброто у него. Вниманието и грижата му бяха истински, стремеше се да задоволи жената, а удовлетворението му идваше колкото от нейното, толкова и от неговото задоволство. Обаче удоволствието и задоволяването от Айла надминаха и най-развихрените му фантазии. Никога досега не се бе чувствал така изцяло заситен. За миг сякаш бяха станали едно цяло.

– Сигурно започвам да ти натежавам – рече той и се измести така, че да прехвърли част от тежестта си на лакътя.

– Не – меко каза тя. – Изобщо не си тежък. Мисля, че никога няма да поискам да станеш.

Той се наведе да се мушне в ухото и и я целуна по врата.

– И аз не искам да ставам, но ми се струва, че трябва. Той бавно се измъкна и легна до нея, като подложи ръката си така, че главата и да се намести във вдлъбнатината под рамото му.

Айла чувстваше сънливо задоволство, абсолютна отпуснатост и много силно присъствието на Джондалар. Чувстваше ръката му около себе си, пръстите, които леко я галеха, играта на гръдните му мускули под бузата и, чуваше пулса му или може би своя в ухото си, надушваше топлата мускусна миризма на кожата му и на техните Удоволствия. Никога досега не бе чувствала толкова да се грижат за нея и да я гледат.

– Джондалар – каза след малко, – откъде знаеш какво да правиш? Аз не знаех, че тези чувства са в мен. Ти откъде знаеше?

– Показаха ми, научиха ме, помогнаха ми да разбера от какво се нуждае една жена.

– Кой?

Усети мускулите му да се стягат и долови промяна в тона на гласа му.

– Обикновено по-възрастни, по-опитни жени учат младите мъже.

– Искаш да кажеш нещо като Първия обряд?

– Не съвсем. Това е по-неофициално. Когато младите мъже започнат да се възбуждат, жените винаги разбират. Винаги се намира една или няколко, която да разбере, че мъжът е нервен и несигурен в себе си, и да му помогне да го превъзмогне. Но това не е церемония.

– В Клана, когато някое момче убие първото си животно при истински лов, не просто нещо дребно, тогава той е мъж и получава своята церемония за мъжественост. Дали се е възбудил няма значение. Ловът е това, което го прави мъж. След него той трябва да поеме отговорностите на възрастните.

– Ловуването е важно, но някои мъже никога не ловуват. Те притежават други умения. Предполагам, че ако не исках, нямаше да ми се наложи да ловувам. Бих могъл да правя инструменти и да ги разменям за месо или кожи, или каквото поискам. Все пак повечето мъже ловуват и първото убито животно е много специално за момчето.

Гласът на Джондалар се стопли от спомените.

– Истинска церемония не се прави, но пляквата му се разпределя между всички в Пещерата. То не хапва нищо. Когато минава покрай хората, те си говорят така, че да може да ги чуе, колко голямо и хубаво животно е убил и колко крехко и вкусно е месото. Мъжете го канят да иде с тях на лов или да поприказват. Жените се отнасят към него не като с момче, а като с мъж, и се шегуват приятелски. Ако е достатъчно голям и му се иска, почти всяка жена може да се покаже достъпна за него. Първото убито животно го кара да се чувства истински мъж.

– Но няма церемония на мъжествеността?

– Всеки път, когато един мъж прави някоя жена, отвори я, и остави жизнената сила да се излее в нея, той потвърждава своята мъжественост. Затова неговият инструмент, неговата мъжественост се нарича женоправец.

– Той може да направи нещо повече от една жена. Може да зачене бебе.

– Айла, Великата земя майка благославя жената с деца. Тя ги докарва на света и в мъжкото огнище. Дони ги е създала да и помагат, да и

осигуряват храна, когато е трудна или кърми и се грижи за малко дете. И за да я направят жена. Не мога да го обясня по-добре. Може би Зеландони би могла.

Може би е прав, помисли Айла, като се сгуши в него. Само че ако не е, сега в мен може да започне да расте бебе. Тя се усмихна. Бебе като Дърк, което да прегръщам и кърмя, да се грижа, бебе, което донякъде ще бъде Джондалар.

Само че кой ще ми помага, когато той си отиде, помисли си, пронизана от внезапна тревога. Спомни си трудната предишна бременност, битката си със смъртта по време на раждането. И ако успее да родя сама, как ще мога да ловувам и да се грижа за едно бебе? Ами ако се нараня или бъде убита? Кой тогава ще се погрижи за моето бебе? То ще умре сам-самичко.

Не мога сега да имам друго бебе! Тя подскочи. Ама ако някое вече е било заченато? Какво да сторя? Лекарството на Иза! Вратига или имел, или... имел – не. Той расте само по дъбовете, а тук няма дъбове. Има няколко растения, които ще свършат работа, ще трябва да помисля. Може да е опасно, но е по-добре да загубя бебето сега, отколкото заради някоя хиена след като се роди.

– Какво не е наред, Айла? – попита Джондалар, като се пресегна да зашепи пълната, твърда гръд, защото знаеше, че ще може, и това го бе накарало да я поиска.

Тя се натисна към ръката му, припомняйки си докосванията му.

– Нищо.

Той се усмихна, сети се за дълбокото си удовлетворение и почувства подновеното си желание. Много бързо, помисли си. Мисля, че тя има докосването на Хадума!

Тя видя топлината и желанието в сините му очи. Може би ще иска пак да прави Удоволствия с мен, помисли Айла и се усмихна в отговор. Сетне усмивката и изчезна. Ако някое бебе не е започнало да расте и пак направим Удоволствията, сега може да започне. Може би трябва да взема тайното лекарство на Иза, онова, което казваше никому да не го споменавам.

Спомни си кога Иза и бе казала за растенията – златната нишка и антилопската острица, които имат толкова силна магия, че могат да подсилят женския тотем да отхвърли проникващата същност на мъжа и да предотврати започването на живота. Айла тъкмо бе научила, че е бременна. Иза не и бе казвала преди това за лекарството. Никой не си мислеше, че тя някога ще има бебе и това не бе влязло в нейното обучение.

Силен тотем или нещо друго, но аз имах бебе и пак мога да имам. Не зная дали са духовете на мъжете, но лекарството вършеше на Иза добра работа и май ще е по-добре да го взема или да взема нещо друго, та да загубя бебето.

Бих искала да не ми се налагаше, бих искала да мога да го задържа. Бих искала да имам бебе от Джондалар. Усмивката и бе тъй нежна и приканваща, че той протегна ръка и я дръпна върху си. Амулетът, който висеше на шията и, го тресна по носа.

– Ох, Джондалар! Заболя ли те?

– Какво държиш в това нещо? Трябва да е пълно с камъни! – рече той, като седна и потърка носа си. – Какво е това?

– Това е... за моя тотемен дух, за да може да ме намира. Съдържа тази част от моя дух, която той разпознава. А също когато ми даваше знаци, ги слагах вътре. Всеки в Клана има такъв. Креб казваше, че ако го загубя, ще умра.

– Значи талисман или амулет – рече той. – Твоят Клан наистина разбира тайните на света на духовете. Колкото повече научавам за тях, толкова по ми приличат на хора, макар и не на тия, които познавам – очите му се изпълниха с разкаяние. – Айла, моето невежество ме накара да се държа по тоя начин, когато за пръв път разбрах какво разбираш под Клана. Беше срамота и аз съжалявам.

– Да, срамота беше, но аз вече не се чувствам ядосана или уязвена. Ти ме накара да усетя... Аз също искам да направя една учтивост. За днес, за Първия обряд искам да ти кажа... благодаря.

Той се ухили.

– Не мисля, че досега някой ми е благодарил за това – ухилването отстъпи място на една усмивка, макар очите му да бяха сериозни. – Ако някой трябва да благодари, това съм аз. Благодаря, Айла. Ти не знаеш какво усещане ми даде. Не ми е било така приятно откакто... – той млъкна и тя видя как болезнено се смръщи, – ... от Золена.

– Коя е Золена?

– Золена вече я няма. Това е жената, която познавах, когато бях млад – той легна по гръб и се втренчи в тавана на пещерата, като мълча толкова дълго, че Айла си помисли, че няма да каже нищо повече. Сетне заговори, повече на себе си, отколкото на нея.

– Тогава тя беше красива. Всички мъже говореха за нея и всички момчета мислеха за нея, но никой не мислеше толкова, колкото мислех аз, даже преди донии да дойде при мен в съня ми. Нощта, когато моята донии дойде, тя дойде като Золена и когато се събудих, спалните ми

кожи бяха целите в моята същност, а главата ми беше пълна със Золената.

Спомням си, че вървах подире и или си намирах да чакам на такова място, откъдето да мога да я наблюдавам. Молех Майката за нея. Просто не можах да повярвам, когато тя дойде при мен. Можеше да бъде всяка една от жените, но единствената, която исках, беше Золената – о, как я исках! – и тя дойде при мен.

Отначало само взех удоволствието си в нея. Дори тогава бях едър за възрастта си, по много начини. Тя ме научи как да го контролирам, как да го използвам и от какво се нуждае една жена. Научих се, че мога да получа удоволствие даже ако жената не е достатъчно дълбока, ако се сдържам, колкото мога, и я подготвя. После нямаше да имам нужда да е толкова дълбока, а тя можеше да поеме повече.

Със Золената нямаше защо да се безпокоя. Наистина тя можеше да направи щастливи и по-малките мъже, тя също си имаше начини да се контролира. Нямаше мъж, който да не я иска – и тя избра мен. Не след дълго тя ме избра за постоянно, макар да бях още почти момче.

Имаше обаче един мъж, който продължаваше да се влачи подире и, макар да знаеше, че тя не го иска. Това ме дразнеше. Когато ни видях заедно, той и каза да избере за разнообразие някой мъж. Той не беше по-възрастен от Золената, но беше по-възрастен от мен. Аз обаче бях по-едър.

Джондалар затвори очи, но продължи:

Беше толкова глупаво! Не трябваше да го правя, защото само привлякох вниманието към нас, но той нямаше да я остави намира. Той ме бесяваше. Един ден го ударих и после не можех да спра.

Те казват, че не е хубаво за младия мъж да бъде прекалено много с една и съща жена. С повече жени има по-малка вероятност да се привърже. Смята се, че младите мъже трябва да се свързват с млади жени, смята се, че по-възрастните жени трябва само да ги научат. Те винаги обвиняват жената, ако чувствата на някой млад мъж към нея много се засилят. Само че не би трябвало да обвиняват нея. Не исках никоя от всички онези жени, исках само Золената.

Тогава онези жени ми се виждаха толкова груби, безчувствени, проклетни, подигравателни към мъжете през цялото време, особено към младите мъже. Може би аз също съм бил безчувствен, когато ги прогонвах и ги обиждах.

Те избират мъжете за Първия обряд. Всички мъже искат да ги избера, винаги приказват за това. Това е чест, вълнуващо е, но мъжете се тревожат да не се окажат прекалено груби, прекалено бързи или нещо още по-лошо. Какъв мъж е тоя, който не може дори да отвори една

жена? Всеки път, когато някой мъж минава покрай групичка жени, те го дразнят.

Той извиси гласа си до фалцет и ги имитира:

– Ето един красавец. Искаш ли да те науча едно-две неща? Тоя на нищо не можах да го науча, някоя друга да иска да опита?

После продължи с нормалния си глас:

– Повечето мъже се научават да им отвърщат и да се забавляват с препирнята също като жените, но за младите мъже това е трудно. Всеки мъж, който минава покрай няколко смеещи се жени, се чуди дали не се смеят на негова сметка. Золена не беше такава. Другите жени не я обичаха много, може би защото мъжете я обичаха прекалено много. На всеки от празниците или фестивалите на Майката тя беше избирана първа...

Мъжът, когото ударих, загуби няколко зъба. За толкова млад мъж е много тежко да загуби зъбите си. Не може да дъвче и жените престават да го искат. Оттогава не съм престанал да съжалявам. Беше толкова глупаво! Майка ми даде компенсация заради мен и той се премести в друга Пещера. Но той идва на Летните събирания и всеки път, щом го видя, примигвам.

Золена говореше за служене на Майката. Мислех, че ще стана гравьор и така ще и служа. Тогава Мартона реши, че може да имам наклонности за работа с камъка и изпрати съобщение на Даланар. Не след дълго Золена отиде на специално обучение, а Уиломар ме взе да живея с Ланзадонии. Мартона се оказа права. Това беше най-доброто. Когато след три години се върнах, Золена вече я нямаше.

– Какво и се е случило? – попита Айла почти със страх.

– Тези, които служат на Майката се отказват от собствената си личност и приемат личността на хората, за които се застъпват. В замяна Майката им дава Дарове, които Нейните обикновени деца не познават: Дарове на магия, умения, знание и власт. Мнозина от тези, които отиват да служат, никога не стават нещо повече от помощници. От тези, които са чули Нейния зов, само неколцина са истински надарени, но те се издигат много бързо сред Тези, които служат.

Точно преди да тръгна, Золена стана Главната жрица Зеландони, Първата от Тези, които служат на Майката.

Изведнъж Джондалар скочи и през отворите на пещерата видя аленото и златно западно небе.

– Все още е светло. Иска ми се да поплувам – рече той и с бързи големи крачки излезе от пещерата. Айла взе наметалото и дългия ремък и

го последва. Докато стигне брега, той вече бе във водата. Тя свали амулета, повървя няколко метра и отскочи. Той беше далеч нагоре. Срещна го, когато той се връщаше.

– Докъде отиде? – попита.

– До водопада – каза той. – Айла, никога по-рано не съм говорил за това на някого. За Золената.

– Виждал ли си Золената оттогава?

Джондалар избухна в горчив смях.

– Не Золената, а Зеландони. Да, виждал съм я. Ние сме добри приятели. Даже съм споделял Удоволствия със Зеландони – рече. – Само че тя вече не избира само мен – той заплува бързо и мощно надолу по течението.

Айла се намръщи и тръсна глава, сетне го последва към брега. Нахлузи амулета си и завърза наметалото, щом тръгна след него по пътека-та. Когато влезе, той бе застанал до огнището и гледаше надолу едва светещите въглени. Тя дооправи наметалото, взе малко дърво и подкладе огъня. Той бе все още мокър и тя го видя, че трепери. Отиде и взе спалната му кожа.

– Времето се променя – рече тя. – Вечерите са студени. Взemi, можеш да протинеш.

Той тромаво наметна кожата на плещите си. Коженото наметало няма да му подхожда, помисли тя. И ако смята да напуска, трябва да тръгне преди новия сезон. Тя отиде до спалното си място и взе връзката кожи, която лежеше до стената.

– Джондалар?

Той тръсна глава, за да се върне в настоящето, и и се усмихна, но усмивката не стигна до очите му. Когато тя започна да развързва вързопата, нещо изпадна. Тя го вдигна.

– Какво е това? – попита с уплаха и учудване. – Как е попаднало тук?

– Това е донии – каза Джондалар при вида на гравираната мамутова кост.

– Донии?

– Направих я за теб, за Първия ти обряд. На първия обряд винаги трябва да има една донии.

Айла сведе глава да скрие внезапно бликналите сълзи.

– Не знам какво да кажа, никога не съм виждала нищо подобно. Тя е прекрасна. Изглежда истинска, съвсем като човек. Почти като мен.

Той вдигна брадичката и.

– Аз исках тя да изглежда като теб, Айла. Един истински резбар би я направил по-добре... не. Един истински резбар никога не би направил донии така. Не съм сигурен, дали и аз биваше да го правя. Донии обикновено няма лице, лицето на Майката е непознаваемо. Това, че направих твоето лице на тази донии, може да впримчи духа ти вътре. Затова тя е твоя, ти да я имаш, това е подаръкът ми за теб.

– Чудя се защо си сложил подаръка си тук – рече Айла, като доразвърза вързопа. – Аз направих това за теб.

Той тръсна кожата, видя украшенията и очите му блеснаха.

– Айла! Не знаех, че можеш да шиеш и да поставяш синци. – каза, като оглеждаше дрехата.

– Аз не съм правила синците. Просто направих нови части за ризата, която носеше. Разпарцалосах другите дрехи, за да разбере колко големи и с каква форма да са парчетата, и разгледах как са свързани, та да разбере как е направена. Използвах шилото, дето ми го даде. Не знам, дали съм го използвала правилно, но свърши работа.

– Идеално е! – каза той, като сложи ризата на гърдите си. Изпробва панталоните, а сетне и ризата. – Мислех си да си направя по-подходящи за пътуване дрехи. За тук набедрената препаска е чудесна, обаче...

Ето че изскочи. Произнесено на глас. Също като злите духове, за които Креб казваше, че силата им идва единствено от припознаването им, когато имената им се произнесат на глас, потеглянето на Джондалар бе станало факт. Вече не беше неясна мисъл, която някой ден би могла да изскочи, сега вече бе нещо веществено. И придобиваше все по-голяма тежест, защото мислите им се концентрираха върху него, докато сякаш нечие потискащо физическо присъствие влезе в пещерата, за да не излезе повече.

Джондалар бързо свали дрехите и ги сгъна.

– Благодаря, Айла. Не мога да ти кажа колко много означават за мен. Когато стане по-студено, ще бъдат чудесни, но все още нямам нужда от тях – рече той и сложи набедрената препаска.

Айла кимна, но не посмя да заговори. Усети някакъв натиск в очите си и костената фигурка се размаза. Тя я притисна към гърдите си, обичаше я. Бе направена от неговите ръце. Той се смяташе за майстор на инструменти, но можеше да прави толкова други неща. Ръцете му бяха достатъчно изкусни да направят едно изображение, което и даваше същото усещане за нежност, което бе изпитала, когато я бе накарал да разбере какво е да бъдеш жена.

– Благодаря ти – рече тя, като си спомни за учтивостта. Той се

намръщи.

– Не я губи – каза. – Както има твоето лице и може би съдържа твоя дух, може да не е безопасно, ако я намери някой друг.

– Моят амулет съдържа част от моя дух и духа на моя тотем. Сега тази донии съдържа част от моя дух и от духа на твоята Земна майка. Това също ли я прави мой амулет?

Не бе мислил за това. Беше ли тя сега част от Майката?

Едно от децата на Земята? Може би не биваше да си играе със сили, излизащи извън обсега на знанията му. Или бе станал техен проводник?

– Не зная, Айла – отвърна. – Само че не я губи.

– Джондалар, ако си мислил, че може да бъде опасно, защо си поставил лицето ми на тази донии?

Той хвана ръцете и, които държаха фигурката.

– Защото исках да пленя духа ти, Айла. Не за да го задържа, мислех да ти го върна. Исках да ти дам Удоволствие, а не знаех дали ще мога. Не знаех дали ще разбереш, ти не си възпитана да Я познаваш. Мислех, че като сложа твоето лице, може би това ще те привлече към мен.

– За това не е имало нужда да слагаш лицето ми на една донии. Преди да разбере какво са Удоволствията, щях да бъда щастлива, ако просто бе пожелал да облекчиш нуждите си с мен.

Той я взе заедно с донии в прегръдките си.

– Не, Айла. Ти може и да си била готова, но аз имах нужда да разбера, че това ти е за пръв път, защото иначе нямаше да бъде както трябва.

Тя отново се изгуби в очите му. Ръцете му се стегнаха и тя се отдаде в негова власт, докато престана да усеща всичко, освен ръцете, които я държаха, гладната му уста върху нейната, тялото му, притиснато към нейното и зашеметяващата, нетърпяща отлагане нужда. Не разбра кога я вдигна и я отнесе от огнището.

Коженото и легло се надигна да я приеме. Почувства, че той се мотае с възела на ремъка и, сетне се отказа и просто вдигна наметалото и. Тя жадно се отвори за него, усети твърдата му мъжественост да търси и после да намира.

Яростно, почти отчаяно той заби дълбоко пръта си, сякаш за да се убеди отново, че тя е тук за него, че няма защо да се възпира. Тя се надигна да го посрещне и го пое, изпълнена с не по-малко желание.

Той се дръпна назад и пак се гмурна, чувствайки как напрежението расте. Подтикван от вълнението на тоталната и прегръдка и безгрижното удоволствие да се отдаде изцяло на силата на страстта си, той с бясна

радост се плъзна по надигащото се вълнение. Тя го посрещаше на всяка вълна, отговаряйки на напора с напор, надигайки се, за да поведе натиска му.

Но изпитваните от нея усещания не се ограничаваха само до влизането и излизането от нейната цепка. Всеки път, щом я изпълнеше, тя съзнаваше единствено него, нейното тяло – нервите, мускулите, сухожилията – бе изпълнено с него. Той почувства как придърпването в слабините му се надига, извисява, потапя всичко под себе си и сетне едно непоносимо кресчендо, когато напрежението се изля в разтърсващо изригване, а той се понесе надолу, за да я изпълни за последен път. Тя се вдигна да срещне сетното му трескаво движение и експлозията се разнесе по тялото и със сладострастно отпускане.

Не съвсем пробудила се, но чувствайки някакво неудобство, Айла се обърна. Буцата под нея не искаше да се махне, докато накрая тя не се разбуди достатъчно, за да посегне към нея. Вдигна предмета и на мъждивата червена светлина на почти угасналия огън видя силуета на донии. Мигновено си припомни предишния ден, който живо се очерта в ума и и разбра, че топлото нещо до нея в леглото е Джондалар.

Трябва да сме заспали, помисли си, след като правихме Удоволствията. Приятно затоплена, се гушна по-близо до него и затвори очи. Сънят обаче и се изплъзваше. Откъси от различни случки се свързваха в мотиви и комбинации и тя ги подреждаше чрез вътрешното си чувство. Ловът, завръщането на Бебчо, Първия обряд и, наложен върху всичко друго, Джондалар. Нямаше думи да опише чувствата си към него, ала те я изпълваха с неизразима радост. Лежейки до него, мислеше за него, докато накрая не можа да се съдржи и се измъкна от леглото, като взе костената фигурка.

Отиде до входа на пещерата и видя Уини и Рейсър да стоят прислонени един до друг. Кобилата тихо изцвили да покаже, че я е видяла, и жената се отклони към тях.

– Така ли беше и за теб, Уини? – рече меко тя. – Твоят жребец даде ли ти Удоволствия? О, Уини, не знаех, че може да бъде така. Как е възможно да бъде тъй ужасно с Брод и тъй чудесно с Джондалар?

Младият кон навря муцуна, за да получи своя дял от вниманието и. Тя го почеса и потупа, сетне го прегърна.

– Няма значение какво казва Джондалар, Уини, мисля, че твоят жребец ти е дал Рейсър. Той даже има същия цвят, а кафявите коне не са много. Предполагам, че би могъл и да е духът му, но не мисля така. Иска ми се да можех да имам бебе. Бебе от Джондалар. Само че не мога – какво ще правя, след като си отиде? – тя пребледня, почти ужасена. – Когато си отиде! О, Уини, Джондалар се кани да си тръгне!

Избяга надолу от пещерата, намирайки стръмната пътека по-скоро по усет, отколкото с гледане. Очите и бяха заслепени от сълзи. Понесе се по каменистия бряг, докато не спря край издадената стена и се сви до нея, хлипайки. Какво ще правя? Как да го понеса? Какво мога да направя, за да го накарам да остане? Нищо!

Прегърна раменете си с ръце и клекна, подпирайки се на каменната

преграда, сякаш да предотврати някой разрушителен удар. Пак ще остане сама, когато той си тръгне. По-лошо от сама – без Джондалар. Какво ще правя тук без него? Може би и аз трябва да тръгна, да намеря някои Други и да остана с тях. Не, не мога да го направя. Те ще питат откъде идвам, а и Другите мразят Клана. За тях ще бъда изчадие, освен ако не правя думи, които не са верни.

Не мога. Не мога да посрамя Креб или Иза. Те ме обичаха и се грижеха за мен. Уба ми е сестра и се грижи за сина ми. Кланът е моето семейство. Когато си няхах никого, Кланът се погрижи за мен, а сега Другите не ме искат.

А Джондалар си отива. Ще трябва цял живот да живея тук сама. Спокойно можех да съм мъртва. Брод ме прокле, значи най-накрая той победи. Как бих могла да живея без Джондалар?

Айла плака, докато не и останаха сълзи. Остана само една неутешима вътрешна празнота. Изтри очи с опакото на ръката и забеляза, че още е държи донии. Заоглежда я, удивлявайки се колкото на идеята от парче мамутски бивник да се направи малка жена толкова и на самата фигурка. На лунна светлина още повече и приличаше на самата нея. Гравиранията на плитки коса, засенчените очи, носът и извивката на бузата и напомняха за собственото и отражение в локва вода.

Защо Джондалар бе сложил нейното лице на този символ на Земната майка, която Другите почитаха? Беше ли пленен нейният дух, беше ли свързан с тази, която той наричаше Дони? Креб бе казал, че нейният дух е свързан с духа на Пещерния лъв от амулета и и от Урсус, Великата пещерна мечка, тотема на Клана. Когато бе станала лечителка, и бяха дали парченце от духа на всеки член на Клана, а след смъртното проклятие не си го бяха взели.

Кланът и Другите, тотемите и Майката, всички имаха някакви претенции към тази нейна невидима част, наречена дух. Мисля, че моят дух трябва да е объркан, помисли тя, знам, че аз самата съм объркана.

Студеният вятър я принуди да се върне в пещерата. Като отмести настрана студено печено, тя напали малък огън, опитвайки се да не обезпокои Джондалар, и започна да си топли вода за чай, та да се успокои. Все още не би могла да заспи. Докато чакаше, се взираше в пламъците и си мислеше колко пъти се е вглеждала в тях, за да види подобие на живот. Горещите езици топлина танцуваха около дървата, подскачаха да опитат вкуса на някоя нова съчка, после се дръпваха и пак подскачаха към нея, докато не я обявяха за своя и не я погълнеха.

– Дони! Това си ти! Това си ти! – извика Джондалар в съня си.

Айла скочи и отиде при него. Той се въртеше и се мятеше в съня си. Изведнъж очите му се отвориха и погледнаха стреснато.

– Добре ли си, Джондалар? – попита тя.

– Айла? Айла! Ти ли си?

– Да, аз съм.

Очите му пак се затвориха и той промърмори нещо неразбираемо. Не се е събудил, сети се тя. Било е част от съня му, но сега беше по-спокоен. Тя го наблюдава, докато той се отпусна, и сетне се върна при огъня. Докато пиеше чай, остави пламъците да замрат. Накрая отново се усети сънлива, махна наметалото си, пропълзля до Джондалар и се зави с кожата. Топлината на спящия мъж я накара да си помисли колко студено ще бъде, когато си отиде и от огромния резервоар на пустотата и се появиха нови сълзи. Плака, докато заспа.

* * *

Джондалар бягаше, дишайки тежко и опитвайки се да стигне отвора на пещерата пред себе си. Погледна нагоре и видя пещерния лъв. Не, не! Тонолан! Тонолан! Пещерният лъв го гонеше, сви се, после скочи. Изведнъж се появи Майката и с една заповед отпрати лъва.

– Дони! Това си ти! Това си ти!

Майката се обърна и той видя Нейното лице. Лицето на донии, което бе изрязал така, че да напомня за Айла. Той Я призова:

– Айла? Айла! Ти ли си?

Изрязаното лице оживя. Нейната коса беше като златно хало, заобиколено от червен ореол.

– Да, аз съм.

Айла-донии порасна и промени формата си, превърна се в древната донии, която бе дал, същата, която от толкова поколения беше в неговото семейство. Беше пищна и майчинска и продължи да расте, докато не стана голяма като планина. Сетне Тя започна да ражда. Всички морски създания изплуваха от Нейната дълбока пещера с водата на родилката, сетне като рояк излетяха всички насекоми и птици. Последваха ги земните животни – зайци, елени, бизони, мамути, пещерни лъвове – и нейде в далечината през мъгливата омара той съзря неясни очертания на хора.

Той тръгна през червената мъгла и чу далечен рев подобно стремителен водопад. Ревът нарастваше, връхлиташе го. Заля го хорски поток, който излизаше от просторната утроба на Земната майка, огромната като планина Земна майка с лицето на Айла.

Промъкваше се между хората, борейки се да се добере до Нея, и

най-накрая стигна огромната пещера. Нейния дълбок отвор. Той влезе в Нея и мъжествеността му запитва топлите и гънки, докато те го затвори в своите даряващи удовлетворение дълбини. Помпаше яростно, с несдържана радост, после видя Нейното обляно в сълзи лице. Тялото и се разтърсваше от ридания. Искаше да Я утеши, да и каже да не плаче, но не можеше да проговори. Беше отблъснат встрани.

Бе в центъра на огромната тълпа, която се изливаше от Нейната утроба, всичките с ризи със синци. Опита се да си пробие път обратно, но огромният натиск на хората го отнесе като ствол, попаднал в наводнението от водата на родилката, ствол, понесен от Великата майка река, със закачена за него окървавена риза.

Изви врат, за да погледне назад, и видя Айла да стои пред отвора на пещерата. Риданията отекнаха в ушите му. Сетне с гръмовен екот пещерата се срути в дъжд от скали. Бе останал сам. Плачеше.

* * *

Джондалар отвори очи в тъмното. Малкият огън на Айла бе погълнал дървата. В тази абсолютна тъмнина не бе много сигурен дали се е събудил. Пещерата не се виждаше, нямаше нищо познато, но което да може да определи положението си. Доколкото разчиташе на зрението Си, със същия успех би могъл и да е потопен в бездънна пустота. Ярките фигури от сънищата му бяха по-материални. Те танцуваха из ума му на отделни късчета и парчета, като съзнателното му мислене им придаваше по-големи размери.

Преди нощта да избледнее достатъчно, за да оголи очертанията на скалата и пещерните отвори, Джондалар бе започнал да осмисля образите от съня си. Рядко помнеше сънищата си, но този бе тъй отчетлив, тъй осезаем, че трябва да беше послание от Майката. Какво се опитваше да му каже Тя? Искаше му се някоя зеландони да му помогне на разгадае съня.

Щом слабата светлина проникна в пещерата, видя разбърканата руса коса, която обрамчваше спящото лице на Айла, и забеляза топлината на тялото и. Загледа я мълчаливо сред просветляващите сенки. Изпитваше непреодолимо желание да я целуне, но не желаше да я събуди. Притисна един дълъг златист кичур към устните си. После тихо стана. Намери хладкия чай, наля си една чаша и излезе на каменния портик на пещерата.

Беше му студено само по набедрена препаска, но пренебрегна студа, макар мисълта за топлите дрехи, които Айла му бе направила, да

мина през ума му. Загледа как източното небе просветлява и детайлите на долината стават но-отчетливи и отново се залови за съня си, опитвайки се да проследи оплетените му нишки, за да разгадае тайната му.

Защо ли Дони му показа, че всичкият живот е произлязъл от нея? Той си го знаеше, това бе общоприет факт. Защо трябваше да се появява в съня му, раждайки всички риби и птици, и животни, и...

Плоскоглавците! Разбира се! Тя му бе казала, че хората от Клана са също Нейни деца. Защо никой не му го бе обяснил но-рано? Никой никога не бе оспорвал, че всичко живо бе дошло от Нея, тогава защо така хулеха тези хора? Наричаха ги животни, сякаш животните бяха нещо лошо. Какво правеше от плоскоглавците носители на злото?

Това, че те не са животни. Те са хора, различен вид хора! Точно това непрекъснато твърдеше Айла. Дали затова една от тях имаше лицето на Айла?

Той можеше да разбере защо нейното лице трябва да бъде на направената от него донии, тази, която в съня му спря лъва. Никой не би повярвал какво всъщност бе направила Айла, това бе по-невероятно от самия сън. Но защо древната донии имаше нейното лице? Защо самата Велика земя майка ще оприличава Себе си на Айла?

Знаеше, че никога няма да проумее целия си сън, но чувстваше, че продължава да изпуска някаква важна част. Припомни си го отново и когато се сети как Айла стоеше в готовата да се срути пещера, едва не и викна да излезе.

Гледаше хоризонта, а мислите му бяха обърнати навътре и чувстваше същата пустота и самота, както в съня си, когато бе останал сам без нея. Сълзи навлажниха лицето му. Защо усещаше такова крайно отчаяние? Какво не виждаше?

Сети се за напускащите пещерата хора с украсени със синци ризи. Айла бе оправила неговата риза със синци. Бе му направила дрехи, а по-преди дори не бе знаела как се шие. Дрехи за път, които да носи, когато я напусне.

Да я напусне? Да напусне Айла? Ослепителната светлина се вдигна над хоризонта. Той затвори очи и видя топъл златист блясък.

Велика майко! Какъв тъп глупак си ти, Джондалар! Да напуснеш Айла? Как въобще би могъл да я оставиш? Ти я обичаш! Защо си така заслепен? Защо ти бе нужен изпратен от Майката сън, та да разбереш нещо тъй очевидно, че и дете би го видяло?

Чувството, че от плещите му е паднала голяма тежест, го накара да изпита радостна свобода, внезапна лекота. Аз я обичам! Най-накрая ми

се случи! Аз я обичам! Не мислех, че е възможно, но аз обичам Айла!

Чувствата му преливаха, беше готов да го изкрещи на целия свят, да се втурне вътре и да и каже. Никога не съм казвал на някоя жена, че я обичам, помисли си. Забърза се в пещерата, но Айла още спеше.

Излезе пак навън, донесе малко дърва и с кремък и огнен камък – това продължаваше да го удивлява – бързо запали огън. Поне веднъж бе успял да се събуди преди нея и искаше за разнообразие, той да я изненада с горещ чай. Намери ментовите и листа и скоро чаят се затопли и стана готов, но Айла все още спеше.

Загледа я как диша и се обръща. Харесваше косата и така дълга и свободна. Изкушаваше се да я събуди. Не, сигурно е уморена. Вече е светло, а тя още не е станала.

Слезе долу на брега, намери една клонка да си почисти зъбите, сетне взе сутрешното си плуване. Излезе освежен, пълен с енергия и изгладнял. Така и не бяха стигнали до яденето. Усмихна се на себе си, като се сети за причината, мисълта го накара да се вдигне.

Разсмя се. Цяло лято си го подлагал на лишения, Джондалар. Не можеш да упрекваш своя женоправец, че така му се иска, като знае какво е изпуснал. Само не я насилвай. Може би се нуждае от почивка, не е свикнала. Изтича по пътеката и тихо влезе в пещерата. Конете бяха отишли да пасат. Сигурно са излезли, докато плувах, а тя още не се е събудила. Дали е добре? Може би трябва да я събудя. Тя се извъртя и гърдта и се показа, добавяйки нов импулс към предишните му мисли.

Сдържа желанието си, отиде до огнището да си налее още чай и зачака. Забеляза нещо различно в хаотичните и движения, после я видя, че се пресяга за нещо.

– Джондалар? Джондалар! Къде си? – извика тя и скочи.

– Тук съм – втурна се той към нея. Тя се притисна към него.

– О, Джондалар. Мислех, че си си отишъл.

– Тука съм, Айла. Ей ме тук – придържа я, докато се успокои. – Сега добре ли си? Чакай да ти наля малко чай.

Наля една чаша и и я занесе. Тя отпи една глътка, сетне запи жадно.

– Кой го направи? – попита.

– Аз. Исках да те изненадам с горещ чай, само че той вече изстина.

– Ти го направи? За мен?

– Да, за теб. Айла, никога по-рано не съм казвал това на някоя жена. Обичам те.

– Обичаш? – попита тя. Искаше да се увери, че той наистина има предвид това, което тя едва-едва се осмеляваше да се надява, че има

предвид. – Какво значи „обичам“?

– Какво значи... Джондалар! Надут глупако! – той стана. – Великият Джондалар, когото всяка жена иска. Сам си вярваше на това. Толкова внимаваше да не произнесеш единствената дума, която си мислеше, че всички искат да чуят. И се гордееше, че никога не си я казвал на някоя жена. Най-накрая разбра какво е обич и не можа да го признаеш дори на себе си. Трябваше Дони да ти го каже с един сън! Джондалар най-накрая смята да го каже, смята да признае, че обича една жена. Ти май почти очакваше да припадне от изненада, а тя дори не знае значението на думата!

Айла го гледаше смаяна как крачи напред-назад и се превъзнася на тема любов. Ще трябва да научи тази дума.

– Джондалар, какво значи „обич“? – беше сериозна и изглеждаше леко раздразнена.

Той коленичи пред нея.

– Една дума, която много отдавна трябваше да ти обясня. Обич е чувството, което изпитваш към някой, когото харесваш. Това е чувството на майката към децата, на мъжа към брат му. Между мъж и жена това означава, че те толкова се харесват един друг, че искат да изживеят живота си заедно и никога да не се разделят.

Като чу думите му, тя затвори очи и усети, че устните и потреперват. Добре ли го чу? Наистина ли го разбра?

– Джондалар – рече, – не знам тази дума, но знам значението и. Разбрах смисъла и, още, когато дойде, и колкото повече време стоеше, толкова по-добре го проумявах. Толкова пъти ми се е искало да знам думата, за да я кажа – затвори очи, но не можа да съдържи сълзите на радост и облекчение. – Джондалар, аз... също обичам.

Той се изправи, като я вдигна със себе си, и я целуна нежно, придържайки я като някое новооткрито съкровище, което не желае да счупи или загуби. Тя го прегърна през гърдите и го стисна, сякаш беше сън, който може да се изплъзне, ако го пусне. Той целуна устата и и соленото и от сълзи лице и когато тя склони глава към него, зарови лице в разбърканата златиста коса, за да пресуши собствените си сълзи.

Не можеше да говори. Можеше само да я държи и да се диви на невероятния си късмет, че я е намерил. Бе трябвало да иде на края на света, за да намери жена, която да може да обича, и сега нищо не можеше да го накара да я остави.

* * *

– Защо просто не останем тук? В тази долина има толкова много неща. Като сме двама, ще е много по-лесно. Имаме копиемети и Уини ни помага. Рейсър също ще ни помага – каза Айла.

Вървяха през полето безцелно, просто, за да говорят. Бяха събрали всички семена, които тя искаше да съберат, бяха наловили и изсушили достатъчно месо да изкарат зимата, бяха събрали и съхранили зреещи плодове, корени и други растения за храна и лек, бяха натрупали най-различни материали за зимните си проекти. Айла искаше да опита да украсява дрехите, а Джондалар мислеше да изреже няколко плочки за игра и да научи Айла да играе. Но истинската радост за Айла беше, че Джондалар я обича – нямаше да бъде сама.

– Долината е прекрасна – каза Джондалар. Защо да не остане тук с нея? Помисли си, че Тонолан бе искал да остане с Джетамио. Но двамата не бяха сами. Колко ли би издържал, без да има някой друг? Айла бе живяла сама три години. На тях не им се налага да са сами. Виж Даланар. Той започна нова Пещера, но в началото имаше само Джерика и стопанина на майка и, Хочаман. По-късно към тях се присъединиха и други хора и се народиха деца. Вече планират Втора пещера на Ланзадонии. Защо пък ти да не можеш да основеш нова пещера като Даланар? Може и да можеш, Джондалар, но каквото и да направиш, няма да бъде без Айла.

– Трябва да опознаеш други хора, Айла, и аз искам да те взема вкъщи с мен. Зная, че Пътешествието ще е дълго, но мисля, че за една година ще можем да го направим. Майка ми ще ти хареса и знам, че Мартоната ще те хареса. Също и брат ми Джохаран и сестра ми Фолара – сега тя вече трябва да е млада жена. И Даланар.

Айла сведе глава, после пак вдигна поглед.

– А колко ще ме харесат, когато разберат, че моите хора са Кланът? Дали ще бъде добре дошла, когато научат, че имам син, който е роден, докато съм живяла с Клана и който за тях е изчадие?

– Не можеш цял живот да се криеш от хората. Жената... Иза не ти ли беше казала да намериш своите? Знаеш, че е била права. Няма да е лесно, не мога да скрия истината от теб. Повечето хора не знаят, че хората от Клана са човеци, но ти ме накара да го разбера, а има много други, които не са сигурни. Повечето хора са свестни, Айла. Щом веднъж те опознаят, ще те харесат. И аз ще бъда с теб.

– Не знам. Не може ли да помислим малко?

– Разбира се, че можем – каза той. Не можем да тръгнем на дълго Пътешествие преди пролетта, мислеше си той. До зимата бихме могли

да стигнем чак до Шарамудои, но можем да презимуваме и тук. Това ще и даде възможност да привикне с идеята.

Айла се усмихна с истинско облекчение и ускори ход. Беше се влачила както физически, така и умствено. Знаеше, че неговото семейство и неговите хора му липсват и че ако реши да тръгне, тя щеше да тръгне с него, накъдето и да потегли. Все пак се надяваше, че след като прекара зимата тук, може би ще пожелае да остане и да направи долината свой и неин дом.

Бяха далеч от потока, почти на върха на склона към стените, когато Айла се наведе да вдигне някакъв смътно познат предмет.

– Моят зубров рог! – каза на Джондалар, като избръска калта и видя обгорената вътрешност. – Използвах го да си нося огъня. Намерих го, докато пътувах, след като напуснах Клана.

Обзеха я спомени.

– Вътре носех въглен, за да запаля факли, та да мога да подгоня конете към първата ми яма-капан. Улови се майката на Уини и когато хиените поискаха да убият кончето и, аз ги прогоних и я доведох в пещерата. Толкова много неща се случиха оттогава.

– Много хора носят огън, когато пътуват, но с огнените камъни няма защо да се безпокоим за това – внезапно сбърчи вежди и Айла разбра, че размишлява. – Нали сме се запасили? Няма нужда да правим нищо повече.

– Не, от нищо нямаме нужда.

– Тогава защо не направим едно Пътешествие? Късо Пътешествие – добави, като видя объркването и. – Ти не си изследвала областта на изток. Защо не вземем малко храна и палатки, и кожа за спане и да я огледаме? Няма защо да отиваме надалеко.

– Ами Уини и Рейсър?

– Ще ги вземем с нас. Уини даже може да ни носи през част от времето, а евентуално и храната и другия товар. Ще бъде голямо удоволствие, Айла. Само ние двамата – рече той.

За нея пътуването за удоволствие беше нещо ново и трудно за възприемане, но не можа да измисли какво да възрази.

– Само ние двамата... защо не? – помисли, че може би няма да е зле да проучат по-голяма част от местността на запад.

* * *

– Тук отзад пръстта не е толкова дебела – рече Айла, – но това е най-доброто място за скривалище, пък и ще можем да използваме част

от падналите камъни.

Джондалар вдигна факлата по-високо, за да освети по-надалеч.

– Няколко малки скривалища, как мислиш?

– Така че, ако някое животно разрови едното, да не може да вземе всичко. Добра идея.

Джондалар измести светлината, за да погледне в някои от пукнатините между падналите камъни в дъното на пещерата.

– Аз оглеждах веднъж тука. Стори ми се, че виждам следи от пещерен лъв.

– Това беше мястото на Бебчо. Аз също забелязах следи от пещерен лъв, преди да се настаня. Много стари. Помислих, че това е знак от моя тотем да престана да пътувам и да остана за през зимата. Не мислех, че ще остана толкова дълго. Сега си мисля, че е трябвало да те дочакам тук. Мисля, че духът на Пещерния лъв те е довел тук и после те е избрал, така че твоят тотем да е достатъчно силен за моя.

– Винаги съм мислел, че Дони ме води.

– Може би Тя те е довела, но мисля, че Пещерният лъв те е избрал.

– Може би си права. Духовете на всички създания са на Дони и Пещерният лъв също е Неин. Пътеките на Майката са мистериозни.

– Джондалар, с тотем като Пещерния лъв се живее трудно. Испитанията му бяха тежки, не винаги бях сигурна, че ще оцелея, но даровете му си струват. Мисля, че за мен най-големият му дар си ти – завърши ти с мек глас.

Той забучи факлата в една пукнатина и взе обичната жена в прегръдките си. Беше толкова открита и честна и когато я целуна, му отговори тъй страстно, че той почти веднага се отдаде на желанието си за нея.

– Трябва да престанем – каза той, като я хвана за раменете да я отдалечи малко от себе си, – или никога няма да успеем да се приготвим. Мисля, че ти имаш докосването на Хадума.

– Какво значи докосване на Хадума?

– Хадума е една стара жена, която срещнахме, майка на шест поколения и много почитана от своите потомци. Тя притежава много от мощта на Майката. Мъжете вярват, че ако тя докосне тяхната мъжественост, това ще ги направи способни да се вдигат толкова често, колкото поискат, за да задоволят всяка жена или много жени. Повечето мъже биха го желали. Някои жени знаят как да окуражават мъжете. Ти, Айла, трябва само да ме приближиш. Тази сутрин, предната нощ. Колко пъти вчера? Ами предния ден? Никога не съм могъл или искал толкова много. Само че ако сега спрем, няма да успеем тази сутрин да свършим

скривалищата.

Отстраниха трошляка, отместиха настрани няколко големи камъка и решиха къде да направят скривалищата. С напредването на деня Джондалар си помисли, че Айла изглежда необичайно тиха и самовглъбена и се зачуди дали не е заради нещо, което той е казал или направил. Може би не трябваше да се показва толкова нетърпелив. Трудно му беше да повярва, че тя е готова за него всеки път, когато я поиска.

Знаеше, че много жени се държаха на положение и караха мъжа да се потруди за своите Удоволствия, макар те също да ги харесваха. За него това рядко представляваше проблем, но се бе научил да не изглежда твърде нетърпелив. За жената предизвикателството беше по-голямо, ако мъжът изглеждаше малко сдържан.

Когато започнаха да пренасят запасената храна в дъното на пещерата, Айла придоби още по-резервиран вид, често скланяше глава и коленичеше за лека почивка, преди да вдигне някой увит в рунтава кожа пакет изсушено месо или някоя кошница с корени. Когато започнаха да правят кръгчета до брега, за да донесат повече камъни, които да натрупат около зимните си запаси, Айла вече изглеждаше забележимо разстроена. Джондалар бе сигурен, че вината е негова, но не знаеше какво е направил. Беше късен следобед, когато я видя ядосано да се опитва да повдигне един прекалено тежък за нея камък.

– Тоя камък не ни трябва, Айла. Мисля, че можем да си починем. Топло е, а сме работили цял ден. Хайде да поплуваме.

Тя престана да дърпа камъка, отметна косата от очите си, развърза възела на ремъка и когато наметалото и падна, свали амулета си. Джондалар усети познатото размърдане в слабините си. Всеки път щом видеше тялото и, ставаше така. Движи се като лъв, помисли, възхищавайки се на нейната лъскава, жилеста грация, когато тя се затича към водата. Сне набедрената си препаска и се втурна след нея.

Тя така силно бяхтеше срещу течението, че Джондалар реши да почака, докато се върне надолу, и да я остави да изразходва част от раздразнението си. Когато я настигна, тя се бе отпуснала по течението и не изглеждаше по-отпусната. Щом пак се обърна да заплува, той прокара ръка по извивката на гърба и от рамото през вдлъбнатината на талията до гладките закръглени хълбоци.

Тя се стрелна пред него, излезе от водата и докато той изджапа на брега, вече бе сложила амулета си и посягаше за наметалото.

– Айла, какво не правя както трябва? – попита той, като застана вир вода пред нея.

- Не си ти. Аз съм тази, която не прави нещата както трябва.
- Нищо лошо не си направила.
- Не е така. Цял ден се опитвам да те окуража, но ти не разбираш жестовете на Клана.

Когато Айла за пръв път бе станала жена, Иза и бе обяснила не само как да се грижи за себе си, когато кърви и как да се почитва, след като е била с мъж, но и жестовете и позите, които биха окуражили някой мъж да и даде сигнала, макар да се съмняваше, че тя се нуждае от тази информация. Едва ли мъжете от Клана щяха да я намерят привлекателна, каквито и жестове да използваше.

– Знам, че когато ме пипаш по определен начин или слагаш устата си върху моята, това е твоят сигнал, но не знам как да те окуража – продължи тя.

– Айла, единственото, което трябва да направиш, за да ме окуражиш, е да си тук.

– Нямам това предвид – каза тя. – Не зная как да ти кажа, когато искам да правиш Удоволствия с мен. Не знам начините... Ти каза, че някои жени знаят как да окуражат мъжа.

– О, Айла, това ли те тревожи? Искаш да научиш как да ме окуражаваш?

Тя кимна и сведе глава, обхваната от смущения. Жените от Клана не бяха така безцеремонни. Те показваха желанието си за някой мъж с изключителна скромност, сякаш едва можеха да понесат гледката на така изключително мъжествен индивид. И все пак със престорено скромни погледи и невинни пози, които напомняха позицията, която трябваше да заеме жената, му даваха да разбере, че той е неустоим.

– Виж как си ме окуражила, жено – рече той, знаейки, че докато са разговаряли, е получил ерекция. Не можеше да се сдържи, а не можеше и да я скрие. Като го видя тъй несъмнено окуражен, жената, без да иска, се усмихна.

– Айла – рече той, като я вдигна на ръце, – не знаеш ли, че ме окуражаваш просто с това, че си жива?

Той я понесе през брега към пътеката.

– Имаш ли някаква представа колко ме окуражава само като те погледна? Още първия път, когато те видя, те поисках – той продължи по пътеката с твърде изненаданата Айла. – Ти си до такава степен жена, че нямаш нужда да знаеш начини за окуражаване, няма нужда нищо да учиш. Всичко, което правиш, ме кара да те искам повече.

Стигнаха до входа.

– Ако ме искаш, трябва само да ми кажеш или по-добре да направиш така – и той я целуна.

Отнесе я в пещерата и я положи върху леглото от кожи. Сетне пак я целуна с отворена уста и леко опитващ език. Тя усети помежду им неговата гореща и твърда мъжественост. Тогава той седна със закачлива усмивка на лицето.

– Казваш, че цял ден си опитвала. Защо си мислиш, че не си ме окуражавала? – рече той. Сетне направи нещо съвършено неочаквано, един жест.

Очите и се ококориха от изненада.

– Джондалар! Това е... това е сигналът!

– Ако смяташ да ми правиш сигналите на твоя Клан, мисля, че ще е справедливо да ти отвърщам със същото.

– Но... аз... – думите и се губеха, но не и действията. Стана, обърна се, смъкна се на колене, като ги разтвори широко, и се подложи.

Той беше замислил сигнала като шега, не очакваше, че ще бъде стимулиран тъй бързо. Обаче не можеше да устои на вида на кръглите и твърди хълбоци и оголения и женски отвор – тъмно розов и приканващ. Преди да разбере, бе застанал на колене зад нея и влизаше в топлите и пулсиращи дълбини.

От мига, в който зае позата, мислите и се изпълниха със спомени за Брод. За пръв път би отказала на Джондалар, ако можеше. Но колкото и силни да бяха отблъскващите асоциации, по-раншното и възпитание да се подчинява на сигнала бе по-силно.

Той я яхна и се хвърли напред. Тя усети Джондалар да я изпълва и извика от неочаквано удоволствие. Позата я накара да почувства натиска на нови места, а когато той се дръпна назад, търкането я възбуди по нов начин. Когато той се гмурна отново, тя се подаде назад, за да го посрещне. Докато той се извисяваше над нея, като помпаше и се напъваше, тя внезапно се сети за Уини и за червеникавокафявия и жребец. Мисълта донесе тръпка на възхитителна топлина и пулсиращо, смъдящо придърпване. Тя се повдигаше и буташе назад, съобразявайки се с неговия ритъм, като стенеше и пищеше.

Напрежението бързо се покачваше, нейните действия и неговото желание го докараха по-бързо.

– Айла! О, жено – извика той. – Красива, дива жена – пъшкаше той и ръгаше, и ръгаше и пак ръгаше. Хвана хълбоците и, придърпа я към себе си и когато я изпълни, тя се бутна назад да го посрещне, докато той се изливаше в нея с тръпка на удоволствие.

Стояха миг така, треперейки, а главата на Айла висеше надолу. После, като я взе със себе си, той се претърколи настрани и двамата легнаха неподвижни. Гърбът и се бе прилепил към него и с мъжествеността си все още в нея, той се уви около тялото и и се пресегна да зашепи гърдата и.

– Трябва да призная – рече след малко, – че тоя сигнал не е чак толкова лош – потри нос в тила и и се насочи към ухото и.

– Отначало не бях сигурна, но с теб, Джондалар, всичко е както трябва. Всичко е Удоволствие – каза тя, като се сгуши по-плътнo в него.

* * *

– Джондалар, какво гледаш? – викна Айла надолу от площадката.

– Опитвах се да видя дали мога да намеря още огнени камъни.

– Аз почти не съм нащърбила първия, който започнах да използвам. Той ще изтрае дълго време, нямаме нужда от повече.

– Знам, но видях един и си помислих да видя колко още мога да намеря. Готови ли сме?

– Не мога да измисля нищо друго, от което да се нуждаем. Не можем да стоим много дълго, през този сезон времето се променя много бързо. Сутринта може да е горещо, а вечерта да има виелица – каза тя, слизайки по пътеката.

Джондалар сложи новите камъни в торбичката си, огледа се още веднъж и погледна към жената. После пак погледна към нея.

– Айла! Какво си облякла?

– Не ти ли харесва?

– Харесва ми! Откъде ги взе?

– Направих ги, когато правех твоите дрехи. Копирах твоите, така че да ми станат, но не бях сигурна дали ще мога да ги нося. Мислех, че може би са нещо, което само мъж може да носи. И не знаех как да сложа синци на ризата. Наред ли е?

– Така ми се струва. Не си спомням женските дрехи да се различават много. Може би ризата е малко по-дълга, а украшенията са по-различни. Това е облекло на Мамутои. Аз загубих моето, когато стигнахме края на Великата майка река. На теб ти стои чудесно, Айла, и аз мисля, че ще ти хареса още повече. Когато застудее, ще забележиш колко е топло и удобно.

– Радвам се, че го харесваш. Исках да се облека... по твоя начин.

– Моя начин... чудя се дали вече знам кой е моят начин. Само ни погледни! Един мъж и една жена, и два коня! Единият натоварен с

нашата палатка, с храна и с резервни дрехи. Струва ми се необичайно да тръгна на Пътешествие така необременен, да не нося нищо освен копия и копиюмет!

И торбичката ми да бъде пълна с огнени камъни. Мисля, че ще бъдем голяма изненада, ако някой можеше да ни види. Само че аз съм позненадан от самия себе си. Не съм същият онзи мъж, който бях, когато ме намери. Ти ме промени, Айла, и аз те обичам за това.

– Аз също съм променена, Джондалар. Аз те обичам.

– Добре, накъде да тръгнем?

Айла усещаше тревожно чувство за загуба, докато вървяха по долината, следвани от кобилата и жребчето и. Когато стигна завоя в края и, тя се обърна.

– Джондалар! Виж! Конете са се върнали в долината. Не съм виждала коне, откакто дойдох. Махнаха се, след като ги подгоних и залових майката на Уини. Радвам се, че пак ги виждам. Винаги съм си мислила, че тази долина е тяхна.

– Същото стадо ли е?

– Не зная. Жребецът беше жълт, като Уини. Не виждам жребца, само кобилата-водачка. Беше много отдавна.

Уини също бе забелязала конете и високо изцвили. Отвърнаха на поздрава и ушите на Рейсър с любопитство се насочиха към конете. После кобилата последва жената, а жребчето тръгна в тръс след нея, Айла следваше реката на юг и когато видя върлия скат на отсрещната страна, пресече. Спря на върха и двамата с Джондалар яхнаха Уини. Жената намери ориентириите си и тръгна на югозапад. Теренът стана по-неравен, по-начупен и нагънат, със скални каньони и стръмни склонове, водещи до плоски върхове. Когато наближиха един отвор между назъбените каменни стени, Айла слезе от коня и огледа земята. По нея нямаше пресни следи. Тя ги поведе в един глух каньон, сетне се покатери на една откъснала се от стената скала. Щом тръгна към свлачището от другата страна, Джондалар я последва.

– Това е мястото, Джондалар – каза тя и като извади от туниката една торбичка, му я подаде.

Той позна мястото.

– Какво е това? – попита, като хвана малката кожена торбичка.

– Червена земя, Джондалар. За гроба му.

Той кимна. Не можеше да говори. Усети натиска на сълзите и не направи усилие да ги спре. Изсипа от червената охра в шепата си и я разпиля по скалите и трошляка, сетна разпръсна втора шепа. Айла

изчака, докато той гледаше с влажни очи скалистия сипеи и когато се обърна да си ходи, тя направи жест над гроба на Тонолан.

Яздиха известно време, преди Джондалар да проговори.

– Той беше любимец на Майката. Тя си го поиска обратно.

Изминаха още малко и той попита:

– Какъв беше тоя жест, дето го направи?

– Помолих Великата пещерна мечка да го пази по време на пътуването му и да му пожелае късмет. Означава „върви с Урсус“.

– Айла, когато ми каза, не го одобрих. Сега го одобрявам. Благодарен съм ти, задето си го погребала и си помолила тотемите на Клана да му помогнат. Мисля, че заради теб той ще успее да намери пътя си към света на духовете.

– Ти каза, че е бил смел. Не мисля, че смелчаците имат нужда от помощ, за да намерят пътя си. За тези, които са безстрашни, това ще бъде вълнуващо приключение.

– Той беше смел и обичаше приключенията. Беше препълнен с живот, сякаш се опитваше да го изживее целия наведнъж. Не бих направил това Пътешествие, ако не беше той – ръцете му бяха около Айла, защото язدهа заедно. – А и теб не бих те намерил.

Ето какво е имал предвид Шамуд, като каза, че такава ми е съдбата! „Той те води там, където иначе ти не би отишъл“ бяха думите му. Тонолан ме доведе до теб... и сетне последва любовта си на другия свят. Не исках той да си отиде, но сега мога да го разбера.

* * *

На запад начупеният терен отново отстъпи място на плоските открити степи, нарязани от оттичащи се от огромния северен ледник реки и потоци. Водата си пробиваше път през срещащите се тук-там високостенни каньони и криволичеше по полегатите долини. Малкото дървета, които украсяваха степите, бяха се обърнали на джуджета в борбата си да оцелеят дори покрай водите, които подхранваха корените им, и формите им бяха разкривени, сякаш замръзнали, докато са се извъртали с гръб към яростния порив.

Където можеха, се придържаха към долините – за убежище от вятра и за дърва. Само там, на завет растяха в относително изобилие брези, върби, борове и лиственици. За животните обаче това не се отнасяше. Степите бяха огромен резерват на диви животни. С новото си оръжие мъжът и жената ловуваха на воля, когато пожелаеха прясно месо, и често оставяха част от пляката си за другите хищници и любителите на

мършата.

Бяха пътували половин лунен цикъл, когато поредният ден осъмна топъл и необичайно спокоен. Вървяха по-голямата част от сутринта и когато в далечината видяха едно възвишение с намек за зеленина, ягнаха коня. Подтикван от близостта и топлината на Айла, той пхна ръката си под туниката и, за да я гали. Изкачиха хълма и погледнаха приятната, напоявана от голяма река долина под тях. Стигнаха до водата, когато слънцето беше високо.

– На север или на юг да тръгнем, Джондалар?

– Хайде на никъде да не тръгваме. Дай да си направим бивак – каза той.

Тя започна да възразява само защото не бе свикнала да спира толкова рано без някаква причина. Сетне, когато Джондалар гризна врата и и внимателно стисна зърното и, реши, че нямат никакви причини да продължат и е предостатъчно, за да спрат.

– Добре, да направим бивак – рече тя. Прехвърли крак и се плъзна долу. Той слезе от коня и и помогна да свали товарните кошове от Уини, та конят да може да си почине и попасе. После я прегърна и я целуна, като пак посегна под туниката и.

– Защо не ме оставиш да я сваля? – попита тя.

Той се усмихна, а тя изхлузи туниката си през глава, развърза пояския възел на долната си дреха и прекрачи през нея. Докато сваляше туниката си през глава, я чу да се смее. Когато погледна, бе изчезнала. Тя се засмя отново, сетне скочи в реката.

– Реших да поплувам – каза.

Той се ухили, свали панталоните си и я последва. Реката бе дълбока и студена, а течението – бързо, но тя плуваше нагоре тъй бързо, че с мъка я настигна. Сграбчи я и, газейки във водата, я целуна. Тя се измъкна от ръцете му и със смях се втурна към брега.

Той тръгна след нея, но докато стигне брега, тя бе хукнала нагоре по долината. Побягна след нея и точно като се пресягаше да я хване, отново му се изплъзна. Подгони я пак с всички сили и накрая я хвана през кръста.

– Този път, жено, няма да ми избягаш – каза той, като я придърпа към себе си. – Ще ме изтощиш да те преследвам и няма да мога да ти дам Удоволствия, – рече, доволен от нейната игривост.

– Не искам ти да ми даваш Удоволствия – каза тя. Ченето му увисна и бръчки прерязаха челото му.

– Не искаш аз да... – и я пусна.

– Искам аз да ти дам Удоволствия. Сърцето му отново започна да бие.

– Ти наистина ми даваш Удоволствия, Айла – рече, като я пое отново в прегръдките си.

– Зная, че ти е приятно да ми даваш Удоволствия, не това имах предвид – очите и бяха сериозни. – Искам да се науча да те удовлетворявам, Джондалар.

Той не можа да и устои. Като я прегърна по-силно, мъжествеността му твърдо застана помежду им и той я целуна, сякаш не можеше да и се насити. Тя го целуна в замяна, следвайки примера му. Двамата удължиха целувката, като се вкусаха, докосаха, изследваха един друг.

– Ще ти покажа как да ме удовлетвориш, Айла – рече той и като я хвана за ръката, намери ивица зелена трева близо до водата. Когато легнаха, той пак я целуна, сетне се протегна към ухото и и я целуна по врата, като същевременно я бутна назад. Ръката му вече бе на гърдата и и той протягаше език към нея, когато тя седна.

– Искам аз да ти давам Удоволствия – каза.

– Айла, за мен е тъй приятно да ти давам Удоволствия, не знам как би могла да ме удовлетвориш още повече.

– А по-малко ли ще те удовлетвори? – попита. Джондалар отметна глава назад, засмя се и я прегърна.

Тя се усмихна, неуверена какво така го е зарадвало.

– Не мисля, че каквото и да направиш, ще ми бъде по-малко приятно – сетне, гледайки я с трептящо сините си очи, рече:

– Обичам те, жено.

– Обичам те, Джондалар. Чувствам любовта, когато се усмихваш така с очите си, и толкова много, когато се смееш. Никои в Клана не се смееше и не обичаха аз да се смея. Не искам никога да живея с хора, които няма да ми дават да се усмихвам или смея.

– Ти трябва да се усмихваш, Айла, и да се смееш. Имаш красива усмивка – тя не успя да не се усмихне при тези думи. – Айла, о, Айла – рече той, като зарови лице в шията и и почна да я гали.

– Джондалар, обичам, когато ме докосваш и целуваш врата ми, но искам да знам ти какво харесваш.

Той се ухили насила.

– Не мога да се сдържа, ти ме „окуражаваш“ прекалено много. Какво харесваш, Айла? Прави това, което ти е приятно.

– Ще ти хареса ли?

– Опитай.

Тя го бутна назад, сетне се приведе да го целуне, като отвори уста и използва езика си. Той и отговори, но се съдържаше. После тя целуна врата му, прокарайки леко език. Усети го леко да протръпва и го погледна, очаквайки потвърждение.

– Харесва ли ти?

– Да, Айла, харесва ми.

Наистина му харесваше. Възможността да се отпусне под плахите и опити го възбуждаше повече, отколкото бе мислил. Леките и целувки го изгаряха. Тя бе несигурна в себе си, неопитна като младо момиче, което е стигнало пубертета, но още не е имало Първи обряд, а нито едно от тях не бе било по-желано. Възбудителната сила на подобни нежни целувки бе по-голяма, отколкото на най-пламенните и чувствителни милувки на по-опитните жени, защото бяха забранени.

Повечето жени бяха донякъде достижими, жената без Първи обряд беше недокосваема. Неопитната млада жена можеше да докара мъжете – и млади, и стари – до лудост с тайни ласки в тъмните ъгли на пещерата. Най-страшното за една майка бе дъщеря и да стигне до женствеността си непосредствено след Лятното събиране, когато до следващото има цяла дълга зима. Повечето момичета получаваха някаква опитност в прегръщането и милувките преди Първия обряд и Джондалар знаеше, че за някои той не се бе оказал за пръв път, макар да не би ги изложил, като го разгласи.

Познаваше привлекателността на тези млади жени, той беше част от наслаждението му от Първия обряд, и точно тази привлекателност Айла упражняваше върху него. Тя целуна врата му. Той потръпна и като затвори очи, и се отдаде.

Тя се придвижи по-надолу и започна да прави гъделичкащи влажни кръгове по тялото му, усещайки как собствената и възбуда нараства. За него това бе почти мъчение, невероятно мъчение – донякъде гъделичкане и донякъде изгарящо стимулиране. Когато стигна до пъпа му, той не можа да се съдържи. Сложи ръце на главата и и леко я бутна надолу, докато тя усети горещия му прът върху бузата си. Дишаше тежко и дълбоко в нея нещо се дърпаше и теглеше. Гъделичкащият и език бе повече, отколкото той можеше да понесе. Насочи главата и към нарасналия си втвърден орган. Тя го погледна.

– Джондалар, искаш ли да...

– Само ако ти искаш, Айла.

– Ще ти бъде ли приятно?

– Да.

– Искам.

Той усети една топла влага да се затваря около края на пулсиращата му мъжественост, а сетне и не само около края. Простена. Езикът и опипваше гладката кръгла глава, опита малката цепка, изследва структурата на кожата. Когато първите и действия предизвикаха думи на задоволство, тя стана по-уверена. Наслаждаваше се на собствените си изследвания и чувстваше как сама пулсира отвътре. Обиколи формата му с езика си. Той извика името и, тя задвижи езика си по-бързо и усети влага между собствените си крака.

Той чувстваше засмукването и движещата се нагоре-надолу топла влага.

– О, Айла! О, жено! Айла, Айла! Как се научи да правиш това?

Тя опита да открие колко от него може да поеме и го налага, докато едва не се задави. Неговите викове и пъшкания я насърчиха да опита пак и пак, докато той не се надигна да я посрещне. После, чувствайки нуждата му от нейните дълбини, а също и собствената си нужда, тя се вдигна, прехвърли крак, за да го възседне, набоде се на неговия изпълнил обема си член и го пое в себе си. Когато той проникна дълбоко, тя изви гръб и усети собственото си Удоволствие.

Той погледна нагоре към нея и се възрадва на гледката. Слънцето отзад бе превърнало косата и в златен ореол. Очите и бяха затворени, устата – отворена, а лицето и бе изпълнено с екстаз. Когато се извиваше назад, красивите и гърди се издаваха, а малко по-тъмните зърна щръкнаха напред. Гъвкавото и тяло блестеше на слънцето, собствената му мъжественост, заровена дълбоко вътре, бе готова да се пръсне.

Тя се вдигна нагоре по пръта му и се спусна обратно точно когато той със затаен дъх се вдигна да я посрещне. Той почувства, че го залива една вълна, която и да се бе опитал не би съумял да овладее. Извика, когато тя се вдигна отново и се бутна към него, чувствайки изригващата влага, а той се разтърси от освобождаването.

Посегна нагоре и я придърпа към себе си, устата му намери зърното и. След миг на изтощено задоволство Айла се търкулна. Джондалар се надигна, наведе се да я целуне и посегна за гърдите и, та да мушне лице между тях. Посмука едната, после другата и пак я целуна. После се отпусна до нея, като здраво я притисна.

– Харесва ми да ти давам Удоволствия, Джондалар.

– Никой не ме е удовлетворявал по-добре, Айла.

– Само че на теб ти харесва повече, когато ти ми даваш Удоволствия.

– Не точно повече, но... откъде ме познаваш така добре?

– Това е, което си научен да правиш. Това е твое умение, като правенето на инструменти – тя се усмихна и захихика. – Джондалар има две умения. Той е правач на инструменти и женоправец – каза, очевидно много доволна от себе си.

Той се разсмя.

– Ти току-що направи шега, Айла – усмихна се подозрително Джондалар. Беше малко прекалено близо до истината, а и шегата не бе нова. – Но си права. Обичам да ти давам Удоволствия, обичам тялото ти, обичам те цялата.

– И аз обичам, когато ти ми даваш Удоволствия. Това ме изпълва отвътре с любов. Можеш да ми даваш Удоволствия колкото си искаш, само че понякога аз ще искам да те удовлетворявам.

Той пак се засмя.

– Съгласен съм. И след като искаш да знаеш толкова много, ще те науча на повече неща. Знаеш ли, ние можем да се удовлетворяваме един друг. Искане ми се сега да беше мой ред да направя тъй, че да те изпълня отвътре с любов. Само че ти го направи така добре, че не мисля, че дори и докосването на Хадума би могло да ме вдигне.

Айла замълча за миг.

– Това няма да има значение, Джондалар.

– Кое няма да има значение?

– Даже и мъжествеността ти никога повече да не се вдигне, ти все още ще караш любовта да ме изпълва отвътре.

– Да не си го повторила! – той се ухили, но леко потрепера.

– Твоята мъжественост пак ще се вдигне – рече тя много тържествено и се закикоти.

– Какво те направи толкова остроумна, жено? Има някои неща, с които не трябва да се шегуваш – каза той, престорено засегнат, сетне се разсмя. Беше изненадан и щастлив от нейната игривост и ново разбиране за хумора.

– Обичам да те карам да се смееш. Като се смея с теб, ми е почти така хубаво, както когато правя любов с теб. Искане винаги да се смееш с мен. Мисля си, че тогава никога няма да престанеш да ме обичаш.

– Да престана да те обичам? – каза той, като приседна и я погледна отвисоко. – Айла, цял живот съм те търсил, без да знам какво търся. Ти си всичко, което съм желал, всичко, което съм мечтал да притежава една жена, и даже повече. Ти си очарователна загадка, парадокс. Ти си абсолютно честна, открита, нищо не криеш и въпреки това си най-

тайнствената жена, която съм срещал. Ти си силна, разчиташ на себе си, напълно си способна да се грижиш за себе си и за мен и въпреки това можеш да седнеш в нозете ми, ако те оставя, без да се срамуваш, без възмущение, тъй лесно, както аз бих отдал почит на Дони. Ти си безстрашна и смела, ти спаси живота ми, гледа ме като бебе, докато оздравя, ловува, за да ме храниш, грижеше се за моите удобства. Ти нямаш нужда от мен. И въпреки това ме караш да искам да те защитавам, да те наглеждам, да съм сигурен, че нищо лошо няма да ти се случи.

Бих могъл да живея с теб цял живот и никога да не те опозная истински. У теб има дълбини, които биха могли да бъдат изследвани много животи. Ти си мъдра и древна като Майката и свежа и млада като жена при Първия обряд. И ти си най-красивата жена, която съм виждал. Не мога да повярвам на късмета си, че съм получил толкова много. Не мислех, че съм способен да обикна някого. Сега знам, че просто съм очаквал теб. Не мислех, че съм в състояние да обичам, Айла, а те обичам повече от самия живот.

В очите на Айла имаше сълзи. Той целуна двата клепача и я притисна към себе си, сякаш се боеше, че може да я изгуби.

Когато на следващата сутрин се събудиха, на земята имаше тънък слой сняг. Оставиха капака на палатката да падне отново и се заровиха в кожата за спане, но и двамата усетиха тъга.

– Мисля, че е време да тръгнем назад, Джондалар.

– Май си права – каза той, като гледаше как дъхът му вдига лека струйка пара. – Все още е рано. Няма да попаднем в лоша буря.

– Човек никога не знае, времето може да те изненада.

Накрая станаха и започнаха да вдигат бивака. Прашката на Айла повали един огромен пустинен гризач, който се появи от подземното си леговище с бързи подскоци на два крака. Тя го вдигна за опашката – почти двойно по-дълга от тялото му и го прехвърли на гърба си за кукоподобните задни лапи. В бивака бързо го одра и го набучи на шиш.

– Мъчно ми е, че се връщаме – рече Айла, докато Джондалар стъкмиваше огъня, – беше... голямо забавление. Просто да пътуваш, да спиращ, където искаш. Да не се грижиш да донесеш нещо у дома. Да правиш бивак по пладне, защото си поискал да поплуваш или да имаш Удоволствия. Радвам се, че се сети за това.

– На мен също ми е мъчно, че свърши, Айла. Беше хубаво пътуване.

Той стана за още дърва и тръгна надолу към реката. Айла тръгна с него да му помогне. Заобиколиха един завой и попаднаха на купчина

изгнил плавей. Изведнъж Айла чу някакъв звук. Тя погледна нагоре и протегна ръка към Джондалар.

– Хей-ooo! – извика нечий глас.

Към тях вървяха малка група хора и махаха с ръце. Айла се присламчи към Джондалар, ръката му я обгърна успокояващо.

– Всичко е наред, Айла. Това са Мамутои. Казвал ли съм ти, че те сами се наричат ловци на мамути? Мислят, че и ние сме Мамутои – каза Джондалар.

Когато групичката наближи, Айла се обърна към Джондалар, а на лицето и се изписа изненада и учудване.

– Тези хора, Джондалар... те се усмихват – рече тя. – На мен ми се усмихват.

КРАЙ

© 1982 Джийн М. Оел
© 1993 Кънчо Кожухаров, превод от английски

Jean M. Auel
The Valley of Horses, 1982

Сканиране, разпознаване и редакция: pqgolova, 2007

Публикация:

Copyright © 1982 by Jean M. Auel

„Долината на конете“ (глави 1–14), 1993

„Пещерният лъв“ (глави 15–28), 1993

© „Плеяда ® 7“, 1993

© Петър Станимиров, художник, 1993

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/3057>]